

EXPERIENȚE CARCERALE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

III

**Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România**

La realizarea volumului au mai contribuit : Adrian BOAGIU, Dan DRĂGHIA

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Președinte : Marius Oprea

Director General : Stejărel Olaru

Secretar General : Lucia Hossu Longin

www.iiccr.ro

© 2009 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37 ; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

INSTITUTUL DE INVESTIGARE A CRIMELOR COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA (București)

Experiențe carcerale în România comunistă / Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România; vol. coord. de Cosmin Budeancă; pref. de Lucia Hossu Longin; [cuv. înainte: Cosmin Budeancă]. – Iași : Polirom, 2007-

6 vol.

ISBN 978-973-46-0930-7

Vol. 3 / Cosmin Budeancă (coord.), Andrei Lascu, Alexandru Matei,... – 2009. – Index. – ISBN 978-973-46-1566-7

I. Budeancă, Cosmin (coord.)

II. Hossu Longin, Lucia (pref.)

III. Lascu, Andrei

IV. Matei, Alexandru

343.8(498)"1947/1964"(047.53)

Printed in ROMANIA

**Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România**

EXPERIENȚE CARCERALE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

III

**Andrei Lascu, Alexandru Matei, Alin Mureșan,
Constantin Petre, Adrian Sandu, Constantin Vasilescu**

Volum coordonat de Cosmin Budoancă

Cuprins

<i>Nota editorilor</i>	7
Bihor	11
Aurel Brazdă	13
Traian Romulus Pompiliu Dezideriu Luscan	31
Constantin Nistorică	39
Bistrița	49
Dumitru și Doina Cepănariu	51
Teofil Ivașcu	72
Ioan Tonea	86
Brașov	107
Octav Bjoza	109
Eugenia Hențiu	132
Teofil Mija	143
Nicolae Purcărea	158
Gheorghe Urdea	194
Iași	213
Nicolae Buțureanu	215
Constantin Teodoriu	229
Radu Vasile	241
Mehedinți	261
Alexandru D. Constantinescu	263
Ion Gândacu	274
Nicolae Ianăși	289
Timiș	305
Teofil Botlung	307
Petru Cojocaru	334
Alexandru Roșcoban	362

Tulcea	375
Narcis Dogaru	377
Grigore Iorgulescu	384
Ion Ștefan	397
 <i>Fotografii</i>	407
<i>Anexe</i>	411
<i>Prezentarea autorilor</i>	429
<i>Index de persoane</i>	431
<i>Index de locuri</i>	439

Nota editorilor

În martie 2007, în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România a demarat proiectul „Experiențe carcerale în România comunistă”, care și-a propus: realizarea de interviuri cu foști deținuți politici; publicarea unor volume de mărturii în care să fie prezentate abuzurile, torturile și tratamentele inumane aplicate „dușmanilor politici și de clasă” în perioada 1945-1989; constituirea unei arhive audio-video cu materiale ce pot fi utilizate în cadrul viitoarelor muzee pe care IICCR le va înființa; realizarea de studii și articole științifice, precum și de materiale necesare în procesul didactic. La sfârșitul anului 2007 a fost finalizat primul volum din serie, în 2008 a văzut lumina tiparului cel de-al doilea, iar acum, al treilea volum vine să completeze imaginea sistemului penitenciar comunist românesc, așa cum și-o amintesc cei care l-au cunoscut cel mai bine: foștii deținuți politici.

În cadrul proiectului, al cărui rezultat este și volumul de față, au fost realizate până în prezent peste 160 de interviuri, în toate județele țării și în București.

Toate interviurile au avut la bază un ghid care a urmărit cele mai importante momente ale detenției, și nu numai. Astfel, cei intervievați ne-au descris instaurarea comunismului, motivele și metodele arestării, derularea anchetelor și a procesului, eliberarea și reinserția socioprofesională. Accentul a fost pus în special pe anii de detenție, rezultatul fiind obținerea de informații interesante despre condițiile de viață din închisoare, alimentația, persecuțiile, condițiile de muncă, viața religioasă, cotidianul detenției, descrieri de penitenciare, precum și portrete de gardieni și deținuți.

Deși potrivit temei generale a proiectului ar fi trebuit să ne axăm doar pe viață din detenție, în cele mai multe cazuri relatările celor intervievați vizează și viața de după eliberare, intenția noastră fiind să arătăm și modul în care foștii deținuți au reușit – sau nu – să se reintegreze din punct de vedere socioprofesional. De altfel, pentru majoritatea celor intervievați, eliberarea din temnițele comuniste a însemnat, în fapt, un „transfer” dintr-o închisoare mai mică într-o închisoare mai mare, reprezentată de România comunistă.

Elementul de noutate pe care îl propune proiectul de față este dat de faptul că marea majoritate a celor intervievați nu și-au mai prezentat niciodată experiențele de detenție (prin memorii, interviuri etc.).

Din punct de vedere tehnic, interviurile au fost realizate pe suport audio și video și se află în Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România. Cea mai mare parte a interviurilor au fost deja transcrise până în acest moment, rămânând ca în lunile următoare să se finalizeze acest demers.

În ceea ce privește transcrierea interviurilor, trebuie să menționăm că aceasta constituie un proces complex, care implică inevitabil unele schimbări și interpretări, în

special datorită faptului că scrierea și vorbirea au o serie de trăsături diferite. Astfel, tonalitatea, volumul și ritmul vorbirii au semnificații și conotații care nu pot fi reproduse grafic decât cu mare greutate. Deoarece în formă brută interviurile prezentau anumite inconveniente din perspectiva lecturării lor, din cauza unor dezacorduri sau exprimări neclare, am operat unele modificări la nivelul textelor și le-am editat eliminând în special o parte a întrebărilor și intervențiilor interviuatorilor, în așa fel încât mărturiile să nu sufere modificări de fond, ci doar de formă. În ceea ce privește semnele de punctuație, precum și anumite cuvinte sau propoziții care au fost adăugate sau eliminate, nu s-a folosit sistemul trecerii lor în paranteze drepte, pentru a nu crea dificultăți cititorului. Pauzele în vorbire sunt reprezentate prin trei puncte (...), iar anumite stări de spirit care se regăsesc pe înregistrări sunt prezentate între paranteze (ex. : plânge, râde).

La începutul interviurilor am încercat să sintetizăm o prezentare a martorului, motivul arestării, principalele date referitoare la detenție și locurile în care a executat pedeapsa, folosind termenul „închisoare” inclusiv pentru a desemna lagărele și coloniile de muncă.

Este de remarcat și de explicat faptul că interviurile au dimensiuni diferite, iar relatările diferă și în profunzime. Acest fapt se datorează mai multor factori: starea de sănătate a martorilor, cei mai mulți aflați la vârste înaintate, problemele de memorie și, nu în ultimul rând, o anumită formă de autoprotejare, prin refuzul de a rememora unele momente traumatizante. Pornind de la aceste realități, am încercat să obținem cât mai multe informații, însă fără a pune interviuatul într-o situație neplăcută. Astfel, au existat unele interviuri care, din cauza stării de sănătate a martorului, au fost încheiate înainte de a fi puse în discuție toate probleme avute în vedere (de exemplu, interviul cu Alexandru Constantinescu).

Dacă unii dintre cei intervievați își amintesc în detaliu anumite momente, date, persoane și întâmplări și pot relata amănunțit despre condițiile de detenție, alții oferă doar informații fragmentare. Din acest motiv, am decis să adnotăm interviurile și să oferim informații care să clarifice relatările celor intervievați. Astfel, în notele de subsol am trecut diverse informații utile, cum ar fi: județele de care aparțin anumite localități (în funcție de situația administrativă actuală); informații suplimentare despre persoanele menționate în interviuri (cu referiri la data arestării, condamnarea, închisorile în care au executat detenția, data eliberării); corecții atunci când unele informații oferite de cei intervievați nu corespundeau adevărului istoric; detalierea unor evenimente sau întâmplări prezentate schematic de martor, dar care am considerat că sunt importante.

Informațiile folosite la adnotarea interviurilor provin din câteva lucrări de tip dicționar, precum și din lucrări de istorie, însă cea mai mare parte a lor au fost extrase din fișele matricole penale ale foștilor deținuți politici, aflate în Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor de la Jilava, fișe care pot fi consultate și pe site-ul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (www.iiccr.ro).

Din păcate, există și persoane menționate în interviuri pentru care nu am găsit informații suplimentare. De asemenea, am considerat inoportună adnotarea unor nume foarte cunoscute.

Volumul de față, al treilea din serie, conține un număr de 23 de interviuri, realizate în următoarele județe: Bihor, Bistrița, Brașov, Iași, Mehedinți, Timiș și Tulcea. În alegerea martorilor am încercat să avem o acoperire cât mai mare, atât din punctul de vedere al etniei, genului, studiilor, cât și al apartenenței politice înainte de arestare. Desigur că în fiecare județ au rămas numeroși foști deținuți politici care nu au fost

intervievați, dar suntem convingși că astfel de demersuri vor avea ecou și alte experiențe carcerale vor ieși la lumină în anii ce vor urma.

În identificarea posibililor martori am beneficiat de sprijin din partea Asociației Foștilor Deținuți Politici din România și a Federației Române a Foștilor Deținuți Politici și Luptători Anticomuniști, cărora le mulțumim și pe această cale.

În egală măsură, dorim să mulțumim tuturor celor care au înțeles demersul nostru și au făcut eforturi deosebite pentru a rememora unele momente tragice din trecutul lor. Le suntem recunoscători cu atât mai mult cu cât realizăm dificultățile majore prin care au trecut atunci când au trebuit să își amintească de traumele îndurate în trecut. Avem însă convingerea că toți au înțeles că au făcut parte dintr-un experiment diabolic, iar conștiința a fost cea care nu le-a permis să țină ascunse unele amintiri personale, care sunt de fapt fărâme de istorie, părți minuscule ale unei istorii naționale abrutizate. În ultimă instanță, este și o datorie morală a celor care au supraviețuit să povestească ce s-a întâmplat, o datorie față de aceia dintre ei care nu au mai scăpat din iadul închisorilor comuniste sau care nu mai sunt în viață.

Cosmin Budeancă

Bihor

Aurel Brazdă

S-a născut la 21 februarie 1930 în Sântandrei, județul Bihor. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : școala de maiștri. Profesia : maistru constructor. A fost arestat la 2 aprilie 1949 și condamnat la 2 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Târgșor, Gherla. A fost eliberat la 13 decembrie 1951. La data interviului, locuia în Oradea. Interviu realizat de Alin Mureșan la 14 august 2008. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Sandu. Editarea – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 468.

Vă rog pentru început să-mi spuneți unde ați făcut studiile.

Tatăl meu, fiind plutonier de jandarmi, era mutat din post în post o dată la 2 ani, iar eu am făcut școala pe apucate, pe unde era mutat el. Cele patru clase le-am absolvit la Deva. De la Deva am fost mutați la Brad, iar tata ne-a înscris la gimnaziul industrial din Baia de Criș¹, pentru că vroia ca noi să fim tehnici. Iar pe cel mai mic frate al meu, că suntem trei, l-a înscris la Liceul „Avram Iancu” din Brad. E, 4 ani i-am petrecut în acest gimnaziu, pe regim de refugiați, și sigur că eram respectați de toată lumea de acolo : de școală, de director, de profesori. Nu pot să mă plâng, dar suferința noastră a fost că eram departe de cei pe care noi îi cunoșteam, rudenii, frați și așa mai departe.

Sigur că la Baia de Criș, era o școală, după mine, serioasă. O școală care pretindea ca elevu’ absolvent să cunoască la un nivel oarecare absolut totul : cultură generală, tehnică, practică, fiindcă erau și ateliere practice acolo. Așa că pentru mine Baia de Criș n-o făcut altceva decât mi-a îmbogățit cunoștințele culturale și tehnice. Știu că în fiecare an, în funcție de progresul tehnic, nu se cerea câte o lucrare. Prima dată am făcut un scaun din lemn de foc : tăiat, cioplit, picioarele scaunului, tot ; după aceea, tăblia de deasupra era din lemn de brad. Acolo nu s-a bătut un cui de fier, totul a fost numai și numai din lemn. Directorul a hotărât ca acel scaun să-l cumpărăm noi, și sigur că l-am cumpărat. Deci în anul I de gimnaziu am făcut un scaun. În anul II, progresându-ne tehnica, am făcut mese, în anul III, noptiere, iar în anul IV deja am ajuns la mobilă lustruită.

Când Ardealul s-a cedat din nou României, am venit la Oradea, la Liceul Industrial de băieți ; era și Liceu Industrial de fete, dar pe fete le-a pus separat într-un alt liceu de profil. Pe noi ne-a pus la Liceul Industrial de băieți, unde făceam într-adevăr meserie. Liceul era împărțit în două : Liceul Industrial băieți secția română și secția maghiară. Noi făceam cursurile dimineața, ei făcea cursurile după-masă. Sau după o perioadă se schimbau. Nu ne-a deranjat prea mult, că după aia s-a desființat secția maghiară și-am

1. Localitate în județul Hunedoara.

rămas numai noi stăpâni pe clădire și pe sălile de clasă. Am ajuns deci la această perioadă unde am observat diferența de la școala din Baia de Criș și școala din Oradea. Am continuat liceu' până în momentul în care dușmanii noștri de moarte, comuniștii, ne-au arestat, din cauză că ne-am unit împotriva regimului. Am participat la o organizație anticomunistă condusă de un ofițer în rezervă, și sigur că după două săptămâni am fost toți arestați prin trădare...

Erați încă în liceu ?

Eram în liceu, în ultimul an de liceu.

Cu ce s-a ocupat această organizație ?

Organizația noastră era condusă de un ofițer în rezervă, Oprea Dumitru², care a organizat 6 băieți să meargă la partizanii din munți pentru a da un ajutor. C-atuncea așa se zicea : că vor veni americanii și partizanii au obligația de a ajuta americanii să fie parașutați și să fie apărați de comuniști, care sigur i-ar fi împușcat.

În ce consta ajutorul acesta ? Era vorba de alimente, de muniție ?

Deocamdată ăștia, din grupu' respectiv, mergeau în munți, aicea în Munții Bihorului. O altă grupare, din care făceam parte și eu, a rămas acasă cu misiunea de a-i aproviziona pe cei din munți, de a procura arme, că aveam și ofițeri în cadrul acestei organizații, și ei putea să scoată din cadrul regimentului și arme. Ceea ce s-a întâmplat...

Și cei care s-au dus în munți au rămas acolo ?

N-au ajuns, că prin trădare a fost prinși. Au ajuns până la un punct. Au plecat din Oradea, pregătiți cu tot ce trebe ca să ia legătura cu partizanii din munți, iar noi, grupul care am rămas, aveam obligația de a-i aproviziona și a-i ajuta pe cei care-au plecat.

Îi mai țineți minte pe aceștia ?

Păi conducătorul lor era Oprea Dumitru, apoi mai erau Mihele Ștefan³, Ficus Dumitru... nu-mi vin în minte acuma toate numele, dar noi în total am fost 22.

Ce v-a determinat să vă înscrieți în această organizație, ce nu v-a plăcut la regimul care se instaurase ?

În primul rând și-n primul rând regimul care s-a instaurat era un regim de teroare. Aicea domina Rusia, în Oradea erau trupe rusești, o divizie întreagă. Clădirile diviziei din Oradea erau ocupate de ruși. Aeroportul din Oradea era ocupat de ruși. Deci noi eram ocupați de acești oameni, și sigur că nu ne-a convenit, mai ales când se vorbea că vin americanii, și asta a fost ceea ce pe noi ne-a făcut să trecem de partea celor care să sprijine venirea lor. Și rezultatul a fost arestarea și condamnarea...

2. Dumitru Oprea, născut la 4 decembrie 1923 în Husasău de Criș, Bihor. A fost arestat la 15 martie 1949 și condamnat la 6 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Aiud, Poarta Albă, Peninsula, Gherla. A fost eliberat la 13 mai 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

3. Ștefan Mihele, născut la 10 octombrie 1928 în Drăgești, Bihor. A fost arestat la 19 martie 1949 și condamnat la 7 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Cluj, Târgșor, Peninsula, Poarta Albă, Aiud, Nistru, Alba Iulia, Gherla. A fost eliberat la 16 martie 1956. Rearestat la 11 aprilie 1958, a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Gherla, Jilava, Galați și Botoșani. A fost eliberat la 29 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Când ați fost arestat ?

În data de 2 aprilie 1949. Dar aicea trebuie să completez ceva. Arestarea mea trebuia să fie în data de 13 martie, dar eu, auzind din timp că vom fi arestați, am fugit. A venit Securitatea pe data de 13 martie acasă la noi, nu m-a găsit. Fratele meu fugise și el. L-a arestat pe taică-miu, pe mama a pus-o cu arest la domiciliu, cu doi agenți tot timpul lângă ea, și aștepta să vadă când venim noi acasă, ca să ne aresteze.

Dumneavoastră unde ați fugit ?

Unde ? Unde am putut, la cunoștințe. La București, la Deva, la Brad, pe unde am avut și noi cunoștințe. Adică pe unde a fost tata și cunoșteam. Dar un coleg bun a spus : „Măi, ai grijă că toți acei care vor lua legătura cu tine sau tu iei legătura cu ei vor fi arestați și vor suferi”. Și atunci, sigur, și eu căutam să nu apar în acele locuri unde știam că oamenii pot fi urmăriți și arestați. Că eu eram tot timpul urmărit cât timp am fost fugar.

Și până la urmă de unde v-au arestat ?

M-am prezentat singur, pentru că l-a arestat pe tata. Și după două săptămâni mama ne-a anunțat printr-o carte poștală pe care a aruncat-o sub poartă, spre stradă, rugând un om să o pună la poștă. Am fost anunțat că tata este arestat și toată familia suferă din cauza mea, și atunci sigur că m-am hotărât să vin acasă. A venit agentul care păzea casa și familia și, când m-am prezentat cine sunt, automat a îndreptat pistolul spre mine : „Mâinile sus !”. „Stai, domnule, dar nu vreau să-ți dau în cap, nu vreau să-ți fac nimic rău, am venit să mă prezint. Du-mă acolo unde crezi că trebuie să mă duc !” A, și-apoi m-o dus la Securitate, m-o predat ofițerului de serviciu, și așa m-o băgat la arest. Două luni a fost anchetă și după aceea am fost depuși la penitenciar, la secția politici, unde am stat în total opt luni și jumătate.

Unde era Securitatea în Oradea atunci ?

Aicea, pe Republicii 52.

Cine au fost anchetatorii dumneavoastră ? I-ați cunoscut ?

Colonelul Zeller⁴ era comandantul Securității și el ancheta.

S-a ocupat direct de dumneavoastră ?

Da.

Ați putea să îl descrieți ?

Colonelul Zeller ? Acest om era de o cruzime infernală, pentru că toți cei care ajungeau pe mâna lui – că și el vroia să ancheteze – erau bine torturați, bătuți la tălpi... Te bătea la tălpi deși erai încălțat. Atâta te bătea până se umflau picioarele și nu mai

4. Ludovic Zeller (Czeller) (1896-1952). Strungar. Locotenent-colonel, membru PCdR din 1930. A fost comisar-șef la Chestura Poliției Oradea (1945- 1946), comisar-șef la Chestura Poliției Sighet (1946), comisar-șef, chestor și inspector-șef al Inspectoratului Regional de Siguranță Oradea/DRSP Oradea (1948-1950). A condus represiunea împotriva răscoalelor țărănești din Arad în vara lui 1949. Ulterior, a fost subinspector general șef al DGP și șeful corpului de control al DGPCUM (1951-1952). S-a sinucis la 3 iunie 1952. Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente. 1949-1989*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 136, n. 127; Doina Jela, *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 90; Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbes, *Dicționarul ofițerilor și angajaților civili ai Direcției Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989)*, Editura Polirom, Iași, 2009, pp. 181-184.

puteai să te desculți. Ți se crăpa pielea, pur și simplu, așa de tare se umflau picioarele. Când a fugit căpitanul Elekes⁵, că ăsta a fugit la Paris prin august 1949 cu avionul Securității și cu toate dosarele celor care trebuiau să fie judecați și trebuia să ducă dosarele la tribunal – i-au arestat și pe cei 5 frați ai lui, deși ei nu știau nimic –, a venit un avion special de la București și l-au poftit pe Zeller la aeroport, să vorbească cu ministrul de Interne. Și-atuncea Zeller zice: „Dar bine, veniți dumneavoastră la noi, c-aicea avem birouri, avem condiții...”. „Nu, nu, tu vii la aeroport!” Și așa a venit Zeller la aeroport, s-a urcat în avion și a fost arestat. La București sigur că n-a mai rămas cu gradul de colonel de Securitate, ci a rămas cu gradul de maior, inspector de penitenciare.

Ați mai avut și alți anchetatori sau doar pe el?

A mai fost căpitanul Retezaru⁶, Gutman⁷ – locotenent sau locotenent-major, Rotman, ăștia erau cei cu care am avut contact în anchetă. Securitatea era competentă, că erau numai evrei și unguri: Zeller era evreu maghiarizat, Rotman, Gutman, Rosenberg... tot felul de nume, numa' românești nu.

Ați fost bătuți în anchete?

Au fost torturați colegii care erau din grupul celor care au vrut să plece în munți. Sigur că cu ei s-a purtat mai dur, pe ei i-au bătut la tălpi, i-au chinuit în orice caz foarte groaznic, ca să îi spună pe ceilalți. „Pe cine mai aveți care au vrut să plece cu voi?” Și la urmă sigur că bătaia a fost degeaba, și colegii n-a spus nimic în plus față de ceea ce a știut și Securitatea.

Dumneavoastră personal nu ați fost lovit?

Domnu' meu, ei loveau numa' atunci când trebuia. Mă lua unul de la celulă și mă ducea sus. Sigur că n-aveam șireturi la bocanci și el mă călca pe bocancii ăia, da' vârfurile lor de bocanci mi-atingeau mie pielea și eram tot o rană sângerândă la călcăie din cauza asta... Și trebuia să fug când mă ducea la anchetă, da' el fugea după mine și mă tot călca, și n-aveai la cine să spui. În orice caz, câte-un pumn, câte-o palmă așa, pentru că nu vroiam să spun, adică nu vroiam să recunosc ce-mi puneau ei în față. Și degeaba le spuneam: „Domnule, nu am făcut așa ceva. Degeaba mă învinuiți cu așa ceva, eu nu am făcut”. Și-atuncea: „Taci din gură, banditul!” Ei scriau declarația: „Semnează!”.

5. Toma Elekes, căpitan de Securitate în anii '50, a participat la represiunea împotriva rezistenței din munți. A fugit pe 29 iulie 1949 împreună cu sublocotenentul Ilie Rada (mai târziu întors în țară parașutat), deturnând avionul cu care Zeller trebuia să ajungă la Sighet. I s-a pierdut urma în Iugoslavia. Doina Jela, *op. cit.*, p. 113; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar. R*, Editura Mașina de scris, București, 2007, pp. 18-19.
6. Retezaru (Retezan, Retezar), căpitan de Securitate, șeful Serviciului Anchete din cadrul Securității Oradea în 1950. Se pare că a participat și la represiunea împotriva țăranilor din Bihor. http://www.securisti.ro/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=1, accesat la 18 noiembrie 2008; Doina Jela, *op. cit.*, p. 243.
7. Gutman, născut la 30 martie 1924 în Vaideni, Mureș. Locotenent de Securitate în anii '50. A fost într-o perioadă adjunctul lui Moromete, directorul închisorii Jilava. Doina Jela, *op. cit.*, p. 135; Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. D-G*, Institutul Național de Studiere a Totalitarismului (în continuare INST), București, 2003, p. 511.

Puteați să citiți ce scria în declarație sau trebuia s-o semnați fără să știți ce conține ?

El mi-o citea. Poi da' nu puteam eu să-i cunosc scrisul lui de mână, și atunci, înainte de a semna, o lua în mână și o citea. „No, semnează !” „Păi da' ați scris neadevăruri acolo...” „Taci din gură, banditul ! Semnează !” Și atunci era problema că te constrângea să semnezi. Deci asta a fost ancheta noastră.

Ați spus că cineva a trădat. Ați știut cine este sau ați aflat mai târziu ?

Am aflat mai târziu... Dar n-aveam ce face, noi eram fără putere. Era între noi un locotenent-major de armată și ăsta ne-a trădat⁸.

Și după anchetă v-au dus la penitenciarul Oradea ?

Da. Ne-a depus la penitenciar și probabil lotul nostru trebuia să fie pregătit la tribunal, să stăm la rând ca la moară, pentru că la tribunal erau judecate zeci, sute de grupuri.

Știu că eram acolo în cadrul secției politice și cântam „Deșteaptă-te, române !”, cântam „Trăiască Regele !” Cântam și ne distram cum știam noi. Deși strigau gardienii tot timpul : „Secția politici, liniște !”. Și atunci, ca să ne facă să tăcem și să nu mai avem chef de cântat, au avut o metodă foarte clară : foamea. Nu ne-a dat mâncare...

Procesul cum s-a desfășurat ?

Când ne-o venit nouă rândul, ne-o pus pe mașini, pe camioane și dă-i drumul. Ne-o dus la tribunal. Era venit Tribunalul Militar din Cluj. Și în două săptămâni am fost judecați și ni s-a pronunțat sentința. Unde ? La poarta penitenciarului, că între tribunal și penitenciar era o ușă acolo. Ne-a chemat : „Brazdă Aurel ?”. „Prezent !” „Condamnat 2 ani !” Am primit 2 ani de închisoare corecțională. „Brazdă Ioan⁹ ?”. (fratele meu) „Prezent !” „Ești condamnat 2 ani.” Și tot așa, toți cei care am făcut parte din organizația G 4 a lui Oprea Dumitru.

Da' pe dosare, la vârful din dreapta scria o cifră : 2, 3, 5, 7. Deci condamnarea mea era deja stabilită de Securitate cu ce era înscris pe dosar...

Dosarele cu aceste însemnări le-ați văzut în anchetă sau mai târziu ?

Acuma, după, cu ocazia studierii arhivelor... Dar noi știam deja de atunci că condamnările noastre erau trecute de Securitate pe dosar.

De la ce venea denumirea de G 4 pe care o avea grupul dumneavoastră ?

G 4 este un grup de patru persoane care se făceau că-s conducătorii grupului. Ca să nu fie numa' unu singur șef : „Nu”, zice, „mai bine facem un grup colectiv”, și atunci și organizația a numit-o G 4.

8. În cartea sa (Aurel Brazdă, *Istorie trăită. Volumul II : 1 000 de zile în uniforma gulagului comunist*, f.e., f.a.), interviuul menționează că cel care a ajutat Securitatea să-l aresteze a fost Dumitru Bozga (ulterior devenit Dumitru Mihuş). Dumitru Mihuş, născut la 8 februarie 1931 în Sântandrei, Bihor, a fost arestat la 20 martie 1949 și condamnat la 6 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Târgșor, Peninsula, Gherla, Baia Sprie, Căvnic. A fost eliberat la 18 martie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

9. Ioan Brazdă, născut la 23 noiembrie 1928 în Sântandrei, Bihor. A fost arestat la 23 martie 1949 și condamnat la 2 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Târgșor și Gherla. A fost eliberat la 11 mai 1951. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Unde ați fost dus pentru executarea pedepsei ?

La Târgșor. Am ajuns la Târgșor de Crăciun, că până atunci eram la dispoziția Securității. Când am ajuns acolo, nu era niciun fel de restricții, auzeam colegii cum colindă și ne-a bucurat foarte mult treaba asta. După aceea a venit Anul Nou și ne făceam urările între noi. Era un pic de libertate și asta ne-a făcut să ne mai ridicăm moralul.

Câți deținuți erați atunci acolo ?

Eram în jur de 800 de elevi. Toți eram liberi prin curte, era ca un regim de pensiune, practic.

Eu am ajuns dintr-o întâmplare să fiu pantofar și lucram în atelier. Drept că toate cizmele milițienilor, gardienilor veneau la mine să le pun cuie, capse pe talpă, și deci eu și pentru ei făceam serviciu. Și pentru deținuți, dar și pentru ei... Și-n felul ăsta am avut supliment de mâncare, am avut niște avantaje. Venea un pachet de 5 kilograme la om, n-avea dreptul numa' la 3. Două kilograme le confisca. Dar ce confisca? Ce era mai bun. Și ce confiscau dădea la cei care lucrează. Cum am lucrat la cizmărie pentru gardieni, din când în când venea' c-un pachet și mi-l pune pe masă: „No, ăsta-i al tău!” Sigur că mie îmi convenea... Pe lângă mâncarea pe care-o mâncam de la penitenciar, mai aveam prăjituri, dulciuri, ceea ce noi nu primeam. Părinții mei n-au avut posibilitate să-mi trimită cât am stat în închisoare decât două pachete. Le-am cerut să-mi trimită haine și într-unu' mi-a trimis pâine uscată, prăjită. Altceva părinții mei n-au putut să ne trimită...

Asta a fost până în momentul în care-a fugit colegul nostru Lupeș¹⁰. Atunci ni s-a oprit toate avantajele, ne-au scos de la ateliere, ne-au fugărit prin curte, ne-au bătut...

Erați în Târgșor când a evadat el ?

Da' sigur. Închisoarea nu era pregătită pentru deținuți, fusese o mănăstire de maici înainte, deci zidurile clădirilor era subțiri. El a făcut o gaură, a ascultat când trece patrula și când s-a îndepărtat, a spart pojihița de tencuială care a mai rămas și a fugit. Sigur că era noapte și ploios... Santinela a strigat: „Stai! Stai!”. A tras, dar n-a reușit să-l împuște. Și a ajuns în Munții Neamțului, unde și tatăl lui era deja partizan. L-a urmărit în peripețiile lui. A împușcat 2 milițieni, le-a luat armele și, în felul acesta, era urmărit și pentru crimă... Sigur că până la urmă l-au descoperit și l-au condamnat la moarte.

Da' ce represalii grozave au fost puse atunci pe toți deținuții! Imediat s-a închis surubul și atuncea a început teroarea împotriva noastră. Dom'le, ne-a încolonat unul lângă altul, sistem rusesc. Și zicea: „Culcat! Drepti! Culcat!”. Eu cu pieptu' mă culcam peste picioarele celui alt și m-apăsa. Pe lângă asta, gardianul mai sărea și cu picioarele peste noi. Cădeai într-o baltă de apă, sigur că erai tot ud. După aceea băgați 'napoi în celulă, iară scoși afară cu două rânduri de gardieni și fiecare cu o coadă de mătură sau un mănunchi de cozi de mătură sub braț. Și când am ieșit din cameră, dom'le, am ieșit bătuți... Ne încolona și ne alerga prin curtea penitenciarului. Gardienii dădeau, și vai de cei care erau ultimii și nu puteau să fugă, ăia primeau cel mai mult.

10. Ioan Lupeș, născut la 22 iunie 1927 în Poduri, Bacău. A fost arestat în 1948 ca elev și condamnat la 7 ani de închisoare. A evadat din Târgșor în noiembrie 1950 și a reușit să se ascundă până în 1955. A fost condamnat la moarte pentru „acte de teroare” și executat la penitenciarul Galați la 18 decembrie 1955. Decesul său a fost înregistrat în acte pe 10 august 1968. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

A venit colonelul Zeller în inspecție și a adunat toți bihorenii în jurul lui. Noi sigur că ne-am dus cu dragoste, să ascultăm niște cuvinte de îmbărbătare, ceva: „Ce, bandiților, ați vrut să evadați în masă?”. Astea au fost cuvintele lui Zeller. Așa ne-am depărtat de el... ca de Satana.

Cum de v-ați așteptat să vă spună cuvinte frumoase ?

Păi dacă el a zis: „Să vină bihorenii lângă mine !”... sigur că așteptam totuși o mică îmbărbătare. A schimbat atunci directoru' închisorii¹¹, că era un director civil, și l-a schimbat cu un pantofar, și ăla nu știa altceva decât „banditul”, „criminalul”, „dușmanul poporului”, „urât de popor”. Și, bineînțeles, teroarea pe care o făcea cu gardienii împotriva noastră.

Mai țineți minte dacă Petrică Măzăreanu¹², cel care încercase să fugă cu Lupeș, a avut de suferit în mod special ?

Da. Acest băiat simpatic n-a reușit să fugă cu Lupeș, pentru că l-a auzit santinela, a strigat și-a tras după el. Și atunci el n-a mai ieșit prin gaura aia, ci s-a dus repede în dormitor. Când a venit santinelele și-au stat pază la gaură, a venit după aia toți milițienii, toți gardienii în dormitor, și-atunci cei care erau în dormitor cu Lupeș... a fost o bătaie cruntă, cum nu mai există pe lume. Tu ca să scapi și să nu te lovească în cap, dom'le, săreai peste celălalt sau te băgai pe sub el.

Îi mai țineți minte pe cei veniți de la Suceava care au încercat „reeducarea” și în Târgșor ?

Aicea era Stoian Ion¹³, care făcea propagandă comunistă cu citate din Marx, Engels, Lenin, Stalin. Ni se dădea cărți, broșuri cu acești patru mari conducători. Trebuia să citim și Stoian ne examina. „Ia să vedem, tu ce-ai citit ! ? Ce știi ?” Și atunci el, cunoscând ce-a făcut Marx în cutare problemă, ce-a făcut Engels, dacă nu răspundea, trecea la bătaie...

11. Într-adevăr, în 1950, fostul director Spirea Dumitrescu a fost înlocuit de Zaharia Negulescu, comandant al închisorii între 1950 și 1955. Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 500.

12. Petre Măzăreanu, născut la 25 octombrie 1928 în Săscut, Bacău. A fost arestat la 15 mai 1948 ca elev și condamnat la 6 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Târgșor, Gherla, Văcărești, Canal, Aiud. A fost eliberat la 13 mai 1954. Întreaga sa familie a avut de suferit: fratele său, Mircea, a fost închis și executat, sora sa a fost torturată, iar ambii părinți au primit condamnări. Rearestat în 1955 și condamnat la moarte, a fost executat la Galați la 18 decembrie 1955, pe aceeași dată ca și Ion Lupeș. Decesul a fost înregistrat în acte abia în 3 iunie 1963. Neculai Popa, *Coborârea în iad. Amintiri din închisorile României comuniste*, Editura Vremea, București, 1999, p. 30; fișa matricolă penală din AANP.

13. Ion Stoian, născut la 7 ianuarie 1929 în Vasile Roaită, Bacău. A fost arestat la 16 mai 1948 și condamnat la 8 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Târgșor, Gherla, Ploiești, Jilava. Adept al „reeducării” încă de la Suceava, a fost principalul susținător al acesteia la Târgșor, unde nu avea accente violente. Ajuns la Gherla în decembrie 1950 a devenit unul din cei mai cunoscuți agresori, fiind planton și șef de cameră. A fost condamnat la moarte în procesul „Țurcanu Eugen și alții” din 1954 și executat la Jilava la 17 decembrie 1954. Alin Mureșan, *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate*, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 193-194; fișele matricole penale din AANP.

Cine bătea ?

Grupul care era al „reeducării”. Țsta bătea deținuții care nu s-au „reeducat”, n-au vrut să-și însușească doctrina comunistă. Atunci s-a format aceste două tabere și ăia care erau de partea comuniștilor i-au bătut pe ăștialalți.

Ați văzut cazuri de deținuți din Târgșor care să fi fost bătuți de către Stoian și ceilalți ?

La Târgșor s-a bătut mai mascal. Câte-o palmă, câte-un pumn, dar era o închisoare mai liniștită. Îți spun că acolo o fost într-adevăr plăcut în perioada în care eram lăsați liberi, când ne plimbam prin curte. Aveam un regim de mâncare bun, pentru că mâncarea era făcută de elevi bucătari, rația se urmărea să se dea la miligram, atâta fasole, atâta ulei. Mergea șeful bucătar, o lua de la magazie, dar mâncarea era făcută din alimentele care erau prevăzute de lege. De multe ori nu s-a respectat treaba asta, după ce-a venit alt comandant și mâncarea a ajuns la discreția lor, dar când a fost administrată de elevi, mâncarea era bună. Deci rația unui deținut era respectată, pe când la alte închisori, nu.

Participarea la discuțiile cu Stoian era obligatorie sau era liber consimțită ?

Liber consimțită... Sigur că se pune problema că cine își însușește doctrina marxist-leninist-comunistă va fi eliberat mai repede din închisoare și va fi bun pentru a sta în popor, că nu-l va „otrăvi”. Noi trebuia să mergem cu ceea ce am învățat din Marx, Engels, Lenin, asta să fie propaganda noastră când ajungem afară. Așa puneau ei problema...

Cât timp ați stat la Târgșor ?

Până în decembrie 1950, când am fost mutați la Gherla¹⁴. De Crăciun am fost în Gherla, și am stat un an de zile, până în 13 decembrie.

Ați plecat practic atunci când s-a desființat Târgșorul ca închisoare pentru minori ?

Da. Târgșorul a fost făcut ca închisoare de minori, și atunci a băgat femeile de la Mislea¹⁵. A dus femeile condamnate și le-a instalat acolo. Era o închisoare cu un regim mai puțin sever și sigur că a dus femeile acolo, iar pe noi ne-a dus la Gherla, unde „reeducarea” era în floare. Acolo erai bătut ca să spui ce n-ai declarat la Securitate. Să spui ce dușmani ai poporului cunoști afară și nu-s arestați, să spui absolut tot. Indiferent că ți-e frate, mamă sau tată, să spui tot. Dacă ziceai : „Păi am declarat la Securitate tot ce am știut”. „Da ? Ești bandit ! ” Și atunci începea bătaia.

În ce cameră ați fost dus la Gherla ?

La Gherla am stat în 83, după aceea în 99. Aia era camera de tortură... O cameră mare, în care intrau până la 200 de deținuți, și erau grupu' lui Țurcanu și a lui Popa Țanu¹⁶ care bătea acești deținuți. Și acești deținuți se roteau ! Îi scotea din celule, îi băga

14. Conform fișei matricole penale, Aurel Brazdă a fost înregistrat în evidența penitenciarului Gherla pe 6 decembrie 1950.

15. În momentul încetării lucrărilor la Canal (1953), femeile internate administrativ au fost transferate la Târgșor, așa încât e posibil ca penitenciarul să fi fost deja ocupat de femei. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 500.

16. Alexandru Popa „Țanu”, născut la 13 noiembrie 1924 în Prașila, Basarabia. A fost arestat la 12 iunie 1948 ca student la Facultatea de Agronomie din Iași și condamnat la 6 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Jilava, Gherla și Aiud. S-a alăturat „reeducării” la Suceava, iar în Pitești a fost mâna dreaptă a lui Eugen Țurcanu. A condus „reeducarea” la Gherla între septembrie 1950 și noiembrie 1951. A fost condamnat la

pentru a scoate din ei toate informațiile prin bătaie, și după aceea îi trimitea înapoi în celule. Deci celula asta, 99, era o celulă de tortură. Cine ajungea acolo, gata !

Dumneavoastră ați fost bătut și în 83 sau doar în 99 ?

Am fost și-n 99, și-n 83.

Cine era în cameră și cum au început bătăile ?

În primul rând, șeful de cameră era student, venit de la Pitești. Nu mai știu cum îl cheamă. Avea în cameră vreo 20 de persoane și el avea încă 4 ajutoare : „Brazdă, vino încoace ! No, spune ce n-ai declarat la Securitate ! ”. „Păi am declarat tot.” „Ceee ! ? Ești bandit ! ? Spune, mă ! ” „Păi ce să spun ? N-am ce să spun.” „N-ai ce să spui ? No, lasă că te facem noi să-ți aduci aminte ! ” Și atuncea grupul ăla de acolo mă pune la bătaie. Mă trântea la pământ, lua un picior de prici de pat, de-ăla noduros, și cu ăla te bătea peste spate, peste fund, în cap. Nu contează unde te lovea, numa' să te lovească, să urla de durere. Le plăcea... Că domnu' Nicolschi¹⁷, când o fost în vizită acolo, le-o spus : „Aveți dreptul să-i bateți până sângele zboară în tavan, da' nu-i omorâți”. Și sigur că în felul ăsta le-a dat mână liberă... Țștia au bătut la nemiluita. Bătea pe cel din care trebuia să scoată tot felul de informații și le dădea Securității.

Cât timp v-au bătut acolo ?

În 83 am stat vreo două luni. De la Crăciun am fost băgat acolo și am stat până în primăvară. Prima dată când intrai într-o cameră, te trăgea de limbă. Așa era peste tot, în toate camerele de „reeducare”. Bătaia a fost lărgită la tot etaju' III a penitenciarului Gherla. Acolo nici gardianul nu intra, pentru că acest Popa Țanu, Țurcanu și ăștia, marii șefi ai „reeducării”, ăștia aveau cheile de la fiecare celulă.

I-ați văzut și pe alții fiind bătuti acolo în cameră ?

Nu în cameră, că te ducea la biroul lor. Eram și în cameră bătut, dar când trebuia să scrii informații, erai dus într-o altă cameră.

Care era camera în care se luau informațiile ?

Păi era 87, erau alte camere, nu mai țin minte acuma care era numărul lor, dar cam vizavi de camera unde eram eu. Eu eram a treia celulă de la scări. Vizavi de scări erau celule unde erau Popa Țanu, Țurcanu, toți ăștia marii. Acolo erau birourile lor de anchetă. Camera 99 era camera de tortură. Acolo se bătea deținutul și după aia îl băga să scrie declarația, că ei aveau acolo și hârtie, și cerneală. Pe mine dacă mă prindea cu

moarte în procesul reeducatorilor din 1954, pedeapsă comutată ulterior în muncă silnică pe viață. A fost implicat ca martor al acuzării în al doilea proces al „reeducărilor” din 1957. A trecut prin reeducarea de la Aiud (1962-1964). A fost eliberat la 30 iulie 1964. Ulterior, a fost folosit ca informator în Sibiu. A murit după 1990 fără să vorbească despre destinul său. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 174-178 ; Arhiva Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (în continuare, ACNSAS), Fond Rețea, dosar nr. 227538, vol. 1-2 ; *passim*.

17. Alexandru Nicolschi (Boris Grünberg), născut la 2 iunie 1915, la Chișinău. A fost recrutat de NKVD în decembrie 1940 și trimis peste graniță pentru a culege informații despre trupele române. A fost prins, judecat și condamnat pentru spionaj la muncă silnică pe viață. Din 1945 lucrează în MAI, fiind pe rând șef al Corpului detectivilor și Inspector general al Poliției de Siguranță. În 1948 este avansat la gradul de general-maior, devenind unul din adjuncții șefului DGSP. Pensionat în ianuarie 1961, avea să moară în aprilie 1992 pe când era așteptat de Procuratură pentru audieri. Doina Jela, *op. cit.*, pp. 199-202.

o bucată de hârtie cât o foiță de țigare, eram bătut pân' la moarte... N-aveai voie să ai creion, hârtie, nimic! Dar ei aveau...

Mai Țineți minte pe cineva dintre cei care au luat bătaie în camera 83 ?

D-apăi nu mai știu... Trebuia să mă concentrez mai tare.

Erau cunoscuți de-ai dumneavoastră sau oameni pe care i-ați găsit acolo ?

Oameni pe care i-am găsit... Că grupul nostru a fost împărțit pe celule, nu ne-a băgat pe toți la un singur loc. Tocmai ăsta a fost scopul, că ce declar eu despre cutare să fie confruntat cu ce zic alții. Eu ziceam : „Dom'le, eu n-am făcut așa ceva, eu nu știu”. „Nu știi ? No, stai... Hai, vino încoace ! Acuma spune ce-ai zis despre Brazdă ! ” Și în felul ăsta trebuia să recunosc ce mi se pune în față...

Și mi-ați spus că după o perioadă ați fost dus în camera 99.

Da. Acolo erau deținuții care urma să fie bătuți. Cei care erau proaspăt arestați și duși la penitenciar îi băga la 99. Era o perioadă de liniște, în care deținuții care erau „suflători”, care erau informatori, abia aștepta să vină grupul ăsta, că ei aveau de lucru. Imediat se băga printre ei, îi trăgea de limbă în absolut tot. După două săptămâni în care te lăsa să cânti și imnuri legionare ca să-i duci în eroare pă noii veniți – și sigur că ăștia își deschidea sufletu', începeau și vorbeau – : „Stop ! Toată lumea la rogojină ! Nici unu' nu mișcă ! ”. Și atuncea te chema' la grupul celor care erau cu „reeducarea”. „Mă Brazdă, vino încoace ! Zici că ai declarat la Securitate ? Da' asta ce-i ? Da' asta ce-i ? Da' asta ce-i ? De ce ? Tu tot bandit ai rămas, mă ? ” Și atuncea sigur că începea bătaia.

Îi mai Țineți minte pe cei care vă băteau ?

Stoian Ion, cum să nu. ăsta bătea !

V-a bătut și pe dumneavoastră ?

Da, sigur. Stoian Ion, și după aceea mulți au fost acolo. Așa că Gherla n-a fost altceva decât o închisoare de tortură, o închisoare unde Securitatea scotea informații prin bătaia deținuților. Era un bihorean de-al nostru, nu mai știu cum îl chema. 60 de oameni a declarat după bătaia pe care-a primit-o și toți au fost arestați. O fost unu' care tot așa : „Eu sunt cinstit, vă declar tot ce știu. Numa' să nu mă bateți”. Și-o început și-o declarat pe unde o fugit, cine i-o dat de mâncare, cine i-o dat o pâine, cine l-o culcat și așa mai departe. O declarat absolut tot. Nu i-au spus că oamenii vor fi arestați, ci că el va fi declarat un om cinstit, bun pentru eliberare. În schimb, toți oamenii pe care i-a declarat au fost arestați și duși la tribunal. S-a făcut un nou proces, în care pe el l-a băgat martor, și foarte frumos a fost și el condamnat trei ani și jumătate în plus, pe lângă ceilalți oameni.

Pe Popa Țanu l-ați cunoscut direct ?

Da. Popa Țanu... ăsta era care m-a bătut.

Avea vreo metodă preferată de bătaie ?

Popa Țanu mai mult se folosea de alții care băteau. Dădea și el, dar mai mult avea grupul lui care bătea. Și el îi spunea : „Bă, dă în el, mă, nu vezi că-i bandit ! ? Vezi că încă nu vrea să se reabiliteze ? Nu vrea să devină un cinstit ? Dă-i, mă, dă-i ! ”. Și el încuraja.

Dar pe Mihai Livinschi¹⁸ l-ați cunoscut ?

18. Mihai Livinschi, născut la 26 iunie 1926 în Bucium, Iași. A fost arestat la 21 mai 1948 ca student în anul I la Facultatea de Drept din Iași și condamnat la 7 ani de închisoare corecțională.

Livinski era unu' din torționari. Era plantonu' penitenciarului la etajul III, avea cheile tuturor celulelor, avea putere asupra gardienilor. Gardienii nu se amesteca în treburile lui. El intra în camerele unde trebuia să facă ordine, unde trebuia să bată.

Dar pe Vintilă Weiss¹⁹ ?

Da, am dormit lângă el. Pe acest Vintilă Weiss, după perioada de două săptămâni de liniște, sigur că l-a luat în primire Stoian și l-a tras de limbă. El fusese șefu' adjunct a Poliției Capitalei, și pentru că știa despre Teohari Georgescu niște lucruri murdare, cum că și-a cumpărat haine din Paris pentru nevastă-sa și-așa mai departe, sigur că a căutat să scape de el și l-a condamnat la 10 ani pentru spionaj. Sigur, a ajuns în celulă la Gherla, și scopu' a fost pentru a-l bate. A trecut perioada de două săptămâni... Eu nu puteam să-l atenționez: „Băi, nu vorbi, că vorbești în defavoarea ta...”, că atunci eu primeam bătaie. Pe mine mă omora pur și simplu că divulg acest secret. Ei ziceau că-i secret de stat. Și-atuncea Vintilă Weiss a fost anchetat și bătut de Stoian, de Livinski, de toți ăștia, o noapte întreagă.

Ați văzut când îl băteau ?

Da' cum să nu ! Îl băteau peste cap, peste spate, peste picioare, nu conta. Trântit la pământ și bătut... Au fost cazuri când s-au dezbrăcat oameni în pielea goală și așa i-a bătut...

Care au fost torturile cele mai cumplite pe care le-ați văzut acolo ?

Bătăile cu picioarele de prici, cu vâna de bou și cu prosopul ud înnodat. Astea era loviturile cele mai insuportabile. Au fost cazuri când au murit... Am văzut om mort, lângă mine a stat când și-a pierdut cunoștința... Stoian și cu Livinski zic: „Trage-l, mă, acolo la baie și aruncă o găleată de apă pe el !”. Și la toaletă murise deja...

Nu mai știți cum îl cheamă ?

Nu mai știu...

Dumneavoastră ați fost bătut și în camera 99 ?

Da, bineînțeles. Prima data am primit bătaia, după aceea am primit misiunea. Că nu m-o bătut ei așa, numa' de florile mărilor: „Mă banditul, tu ai aicea o misiune mare de făcut. Să-mi tragi de limbă pe ăștia. Să-mi demaști mie toate vorbele lor !”. Și ca să te ajute să faci treaba asta, îți mai dădea câteva palme, câțiva pumni în spate.

A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Gherla, Văcărești, Jilava. A fost unul dintre principalele ajutoare ale lui Eugen Țurcanu, alături de care a stat de la Suceava. A fost condamnat la moarte în procesul reeducatorilor din 1954 și executat la Jilava la 17 decembrie 1954. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 147-148; fișele matricole penale din AANP.

19. Vintilă N. Weiss, născut la 17 martie 1921 în București. Licențiat în Drept, chestor în Direcția Generală a Siguranței. A fost arestat la 28 iunie 1950 și condamnat la 10 ani închisoare corecțională aparent pentru înlesnire de trecere a frontierei. Potrivit altor surse, a fost arestat pentru spionaj, dar înaintea arestării a dezvăluit fapte compromițătoare despre înalți funcționari din MAI: Marin Jianu, Alexandru Neacșu, Vladimir Mazuru. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Gherla, Jilava, Aiud, Cluj. În urma informațiilor date la Gherla sub tortură, a fost chemat la București pentru confruntări. Nu este sigur dacă și-a menținut afirmațiile, dar a vorbit autorităților despre schingiuirile de la Gherla și se pare că acesta a fost unul dintre motivele pentru care Securitatea a întrerupt „reeducarea”. ****Memorialul Ororii. Documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești, Gherla*, Editura Vremea, București, 1995, pp. 46-47; 170-171; Marius Oprea, *op. cit.*, p. 253, nota 380; fișa matricolă penală din AANP.

Și ai făcut-o ?

Nu, nu. Pentru că m-am rugat la Dumnezeu să-mi dea un gând : Ce să fac să nu lovesc pe nimenea ? Și-am jucat rolul de nebun. În felul ăsta am scăpat de „reeducare”, liber prin curte, la infermerie și supliment de mâncare...

Ce-ai făcut practic ? Cum ai făcut pe nebunul ?

Și-asta a fost tot o șmecherie de-a mea, un plan al meu. Când m-a băgat cu Livinschi în cameră, știam că urmează să fiu bătut pentru niște treburi, că lucram la ateliere și domnii de la „reeducare”, care conduceau atelierele, ca să nu stabilească o normă mare de muncă pe atelier, au dat cureaua de la motorul electric mai încet. Motorul punea în mișcare toate utilajele atelierului. Când au venit inspectorii, sigur că la mașina de geluit când împingi lemnul, dacă are turația normală, nu se văd tăieturile cuțitului. Dar aici nu puteam și mergeam încet cu lemnul peste cuțit. Și vine inspectorii ăia care erau acolo : „Dom’le, da’ dumneata nu poți lucra mai repede ?”. Și i-am spus : „Domnu’ inspector, rotația motorului a fost micșorată, din cauza asta eu nu pot să lucrez de calitate”. Atâta mi-a trebuit... Imediat după ce-au plecat ăștia, a venit cel de la „reeducare”, șeful atelierului lângă mine : „Mă banditul, criminalule, ce-ai făcut, mă ? No lasă că o capeți tu !”. M-am gândit : „Măi, ăștia aicea mă omoară. Cum să scap eu de aici ?”. Și-atuncea, ca să scap, când dormeam toți noaptea, eu mă trezeam și începeam să gem : „Hăă ! Hăă !”. Dom’le, se scula Livinschi, se scula toată camera. „Ce-i cu tine, mă ?”. „Mă doare capu’ ! Nu mai pot. Ajutați-mă !”. Țasta a fost joc de teatru... Am făcut gestul ăsta de 3-4 ori și m-a băgat la infermerie. Acolo m-a urmărit pas cu pas, da’ am avut grijă să nu fiu descoperit că joc teatru. Nu s-a mai legat de mine, decât atât c-am fost lăsat liber prin curte.

Acolo la infermerie mai era unu’ Costică. Acest om a luptat la Oarba de Mureș și, în momentul în care au trecut Mureșul, o schiță l-a lovit în cap. El se zbătea în apele Mureșului și striga : „Fraților, ajutați-mă ! Nu mă lăsați ! Nu mă lăsați !” Ei, el avea periodic o criză : se trântea la pământ : „Brrr !”... după aceea se făcea că înoată și striga „Ajutor !” O repeta din când în când. Lovea, trântea, era foarte agresiv, nu lăsa pe nimeni să se apropie de el, dar eu m-am apropiat și i-am vorbit frumos : „Costică, Costică, stai liniștit, aici îs eu lângă tine”. Omu’ o fost pătruns de cuvintele astea și mă lăsa să stau cu el. Dom’le, și când am fost eliberat, cu el am fost eliberat. Ne-o dus la gara Gherla și am văzut o altă metodă, și mai diabolică. Erau niște oameni de la Securitate care venea și te întreba : „Măi, vii de la Gherla, așa-i ? Nu cunoști pe cutare și cutare ?” Oameni cu care tu erai în celulă. Și dacă spuneai că îi cunoști, erai arestat și dus înapoi. Și când ne-au întrebat ăștia, eu i-am spus lui Costică : „Vezi că ăștia vor să ne ducă înapoi”. „Cum ? Pă mine ?” A fugit după ei, dom’le. Așa i-a fugărit pe ăia, de nu știau pe unde să se ascundă. Și ne-am urcat în tren. El s-a dus spre Turda, eu am venit spre Oradea... Asta fost în decembrie 1951, când am venit acasă.

La infirmerie vă era mai bine ? Erați mai bine tratați ?

Da, sigur. Da’ acolo eram urmărit de alți deținuți, dar am știut ca să-mi mențin acea stare de nebulie fără ca să mă afecteze nici pe mine, nici pe altul. Deci a zis : „Brazdă e nebun, lăsați-l dracului în pace”. Auzeam de multe ori când eram prin curte cum gemeau și urlau deținuții bătuți la etajul III și te-apuca fiorii și groaza. Și mă gândeam : „Doamne Dumnezeule, cum ai putut să mă scapi de la acea grozăvie care a fost etajul III ?”. Și de aia spun, la infermerie n-am dus-o prea rău... Că și-acolo eram urmărit ca să vadă : îs nebun sau nu-s nebun. Da’ eu mi-am jucat rolul meu, nici n-am exagerat și nici n-am diminuat.

Acolo l-am mai întâlnit și pe Vintilă Weiss. El a fost pregătit și dus în infirmerie ca să-i dea mâncare și să-l pregătească să îl ducă la București. El mi-a spus : „Acuma mă duc la București ca să mă confrunt cu Teohari Georgescu”. Dar problema care a fost ? Ana Pauker și Teohari Georgescu au fost înlăturați, Vintilă Weiss a fost mutat la Bacău, locul de unde era el, și mi se pare că așa s-a încheiat toată tragedia lui. Dar a fost bătut foarte tare... O noapte întreagă a fost bătut. Și-atuncea Vintilă Weiss a strigat : „Fraților, am declarat în noaptea asta atâta cât ar fi declarat un regiment întreg”. Și plângea bietul om... A divulgat, iarăștia toți au fost arestați.

Povestiți-mi despre programul de muncă de la ateliere.

Programul era de dimineața de la 7 până seara când se dădea masa, la 6. Iar la prânz aveam o oră de masă, și-atunci venea cu hârdăul cu mâncare acolo și-ți dădea.

Se servea în atelier ?

Da, aveam gamela la mine. Se mânca în curtea atelierului, dar dacă ploua, sigur era în atelier. Da' pe ei acolo nu-i interesa producția. Erau și muncitori civili, erau și muncitori deținuți, dar pe noi ne-a băgat acolo cu scopul de-a scoate informații de la acei oameni și să le divulgi. Eu mi-am dat seama ce vor, și-atuncea am jucat acest teatru că-s nebun și m-o băgat la infirmerie.

Unde dormeați noaptea cât timp ați lucrat în atelier ?

Tot în cameră. Eram deja la etajul II. Și de acolo, când se făcea deșteptarea, toată lumea cobora jos în hol, pe ateliere : tâmplăria, ferăria, nasturii... că era și secție de nasturi acolo. Ei, sigur că imediat eram încolonați și duși la ateliere. Acolo erau civili și alți deținuți mai bătrâni de la alte etaje, iar pe noi ne mai chemau la birou ' „reeducare”, la Popa Tanu, la Turcanu : „Hai, banditul, ce informații ai cules ? Aaa, nu vrei să spui ? Nu vrei, tot bandit ai rămas ? Nu-i nimica, te băgăm 'napoi. Treci la 99 imediat ! ”

Deci trebuia să dați informații din atelier ?

Sigur că da. Dar vă spun : nu am dat ! Pentru că știam că tot ce dau... va fi arestat. Și n-am dat. Am spus : „Nu știu, nu am nicio cunoștință care să fie afară și să nu fie arestat. Pe mine m-o arestat ultimul din grupul meu”. No, și-atuncea sigur că am avut acest atu prin care eu am scăpat.

Pe Gheorghe Calciu²⁰ l-ați întâlnit în Gherla ?

20. Pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa (1925-2006). A fost arestat la 22 mai 1948 ca student în anul II la Facultatea de Medicină din București și condamnat la 8 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Jilava și Aiud. După ce a fost crunt torturat, a acceptat să colaboreze cu echipele de agresori din Gherla, rolul său fiind acela de a strânge informațiile de la victime. În 1957 a fost implicat în al doilea proces al deținuților din reeducare, moment în care și-a revenit și a acuzat autoritățile comuniste de înscenarea întregii acțiuni. A primit o nouă condamnare de 15 ani, care s-a contopit cu prima. A fost eliberat la 18 mai 1963, cu domiciliu obligatoriu la Vișoara, Teleorman. După eliberare, a absolvit Facultățile de Filologie și Teologie Ortodoxă. A predat la Seminarul Ortodox din București, iar în 1978 s-a împotrivit public regimului și demolării bisericilor din București. A fost rearestat la 10 martie 1979 și condamnat la 10 ani, sub pretextul participării la înființarea Sindicatului Liber al Oamenilor Muncii din România (SLOMR). A executat pedeapsa în București și Aiud și s-a încercat fără succes exterminarea lui. A fost eliberat la 21 august 1984 în urma presiunilor externe, iar la scurtă vreme după aceasta a plecat în SUA. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 117-118 ; ACNSAS, Fond Informativ, Dosar nr. 155109, vol. 1-24, *passim*.

Eu despre Calciu-Dumitreasa nu pot să spun nimic bun. Pentru că era unu' din torționarii mari ai penitenciarului Gherla. A bătut și bătea la deținuți fără milă²¹.

L-ați văzut dumneavoastră ?

Noroc că eu n-am primit de la el, dar am văzut oameni care au căzut trântiți la pământ, leșinați din cauza pumnului pe care-l avea, și dădea la ficat. Acolo eram între ei. Așa că eu de Calciu-Dumitreasa nu știu...

Ce vă amintiți despre momentul eliberării ?

Odată, când eram în curte, vine un inspector cu 2 gardieni, cu șefu' pazei și-așa mai departe. Eu, repede, fuga la ei. Imediat sare la mine gardienii să nu mă lase. Noroc că inspectorul le-a zis : „Lăsați-l ! Ce vrei, tinere ?”. I-am spus : „Am fost condamnat pentru cutare faptă atât, am expirat pedeapsa în data de cutare și nu știu de ce nu sunt eliberat. Stau de opt luni și jumătate deja în închisoare fără să fiu condamnat. Domnule inspector, aveți milă de mine, scoateți-mă de aici”. M-a întrebat imediat : „Cum te cheamă ?”, și-a notat numele și aia vă spun, după două săptămâni, am fost eliberat... Așa că Gherla pentru mine s-a terminat și eram fericit c-am ajuns la poartă. La gară mi-a fost frică cu cei 2 securiști, că urmăreau să mă ducă înapoi, și-atunci, cine știe, eram lichidat...

Să vă spun aici o întâmplare. Taică-miu, care știa că suntem mutați la Gherla, a venit în oraș. Și 2 milițieni ducea un deținut. S-a apropiat de deținut și i-a spus : „Ascultă aicea. Ești de la Gherla ?”. „Da.” „Nu cunoști 2 băieți, 2 frați acolo ?” Imediat l-a luat gardianu' pe taică-miu și l-a prezentat la poarta închisorii și l-a predat acolo : „Uite, a luat legătura cu deținuții !”. Și-atunci taică-miu a spus : „Da, pentru că am 2 copii aici”. Comandantul de la închisoare a văzut că totuși e un părinte care se luptă pentru copiii lui și-a spus : „Du-te, că și copiii dumitale vor ajunge acasă când expiră pedeapsa !”. Degeaba... Io am expirat-o pe 2 aprilie, fratele pe 13 martie. El după două luni de zile s-a eliberat, iar eu am stat opt luni și jumătate, de la data de 2 aprilie până în 15 decembrie²², că atunci mi-a sosit ordinul de eliberare de la Securitate. Cu ce-am fost eu vinovat ca Securitatea să nu-mi dea drumul ? Pur și simplu am fost ținut opt luni și jumătate fără a fi condamnat...

Mai știți cine era comandantul închisorii atunci ?

Nu mai țin minte²³.

Ce-ați făcut după eliberare ? Ați încercat să faceți studii în continuare ?

Când m-am dus să mă înscriu la liceu, directorul a spus : „Nu, cât timp voi fi eu director la acest liceu, tu n-ai ce căuta aici”. Și n-am putut să-mi termin studiile, că nu m-o lăsat...

Da' când am ieșit din închisoare, eu eram deja cu apă la plămâni... Și a doua zi cum am sosit acasă, m-am internat în sanatoriul TBC de la Oradea, și-am stat 3 luni de zile în sanatoriu. Bietii părinții mei urca dealul sanatoriului ca să-mi aducă mie un supliment

21. Mărturia lui Aurel Brazdă despre bătăile pe care studentul deținut Gheorghe Calciu le-ar fi aplicat este singulară și nu se confirmă din alte surse. Pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa însuși a negat că ar fi bătut în Gherla, rolul său (cunoscut de toți cei închiși în acea perioadă în închisoare) fiind de a strânge informațiile provenite din „demascări”.

22. Potrivit fișei matricole penale, a fost eliberat la 13 decembrie 1951.

23. Între 1950 și 1952, comandant al penitenciarului Gherla a fost Constantin V. Gheorghiu.

de mâncare. Asta a fost pentru mine eliberarea... Vindecarea mea cum a fost? S-a lipit pleura la bază și-a progresat lipirea pleurei de plămâni până când am ajuns cu ea sus, la claviculă. Și a încercat doctorii s-o dezlipească, da' doctorul Cipău, care era atunci directorul sanatoriului, a spus: „Nu, îi faci rău. Dacă nu-l afectează la respirație, lasă-l. Dacă-l afectează la respirație, îl operăm”. Și când am auzit treaba asta, poate de frică, am căutat prin autosugestie să nu ajung să mă opereze...

După ce v-ați vindecat, ați reușit să vă angajați ?

În primul și-n primul rând, dacă vroiam să mă angajez undeva trebuia să prezint autobiografia. Prima dată era luată autobiografia și înaintată Securității. Sigur că în autobiografia mea n-am scris c-am fost condamnat politic și-am căutat să ocolesc acest lucru. Ei, da' Securitatea m-a divulgat. Și totdeauna, după câteva săptămâni: „Brazdă, părăsești locu' de muncă! N-ai ce căuta aici între noi!”. Taică-miu a avut ceva pământ, și-a făcut o grădină de zarzavaturi, legume, și-am muncit alături de el până când am reușit, printr-o împrejurare fericită, să mă înscriu la școala de maiștri în construcții, prin bunătatea directorului Florian Trifa, căruia îi mulțumesc o viață întreagă, deși îi mort acum... Îi mulțumesc pentru că datorită lui am reușit să-mi termin studiile, să fac o școală de maiștri, să am o diplomă. Dar prea mult nu m-o ajutat, pentru că, v-am spus, am fost bolnav de plămâni și nu puteam face efort fizic. Atunci, mi-a dat concediu medical, că atunci se dădea până la un an și două luni. Mergeai la comisie, dacă ea constata că nu ești apt de muncă, îți mai prelungea concediul medical cât considerau ei că-i necesar. Deci primeam acest ajutor de concediu medical, mai ales că pentru TBC era mai substanțial decât la cei care erau bolnavi de alte boli. TBC-u' era cu 100%, iar ceilalți mi se pare că erau cu 30%.

Și până la urmă v-ați angajat undeva ?

M-am angajat. Am lucrat ca muncitor săpător vizavi de Dacia, pe malul Crișului, unde se monta o conductă. Spre Velența²⁴ s-a făcut șanțurile astea... Știi că era un șanț de 4 metri. Călcam pe schelă până ajungeam jos, și acolo cu lopata puneam pe platformă pământul, de acolo mai sus, și mai sus, până-l scotea afară. Ei, asta mi-a fost munca până când o doamnă de la Cadre, de la Trustul de Construcții, avea nevoie de oameni pentru înființarea școlii de maiștri. Și m-a văzut tânăr și-a spus: „Vrei să înveți, să faci școala de maiștri, cu salariu?”. „Da' cum să nu? Doamne, da' mă bucur că veniți la mine.” „No, ce salariu ai?” Eu aveam cel mai mic salariu, de muncitor necalificat, 500 de lei pe lună, pe când un muncitor avea de la 1 200, 1 500 pe lună. Eu aveam 500, pentru că eram nou angajat și asta mi-o fost soarta... Și-am făcut această școală de maiștri 3 ani, cu 560 de lei pe lună. Și mi-am întreținut familia cu acești bănuți, puțini, câți au fost.

Ei, după ce-am făcut școala, sigur că m-o repartizat. M-o băgat la Nojorid²⁵, la ferma de vaci, că se construia acolo niște grajduri. Mie nu mi-a plăcut, dar după ce am ajuns acolo... smântâna era smântână, laptele era lapte; mâncam și stăteam toată ziua și așteptam să vină mașina. N-am stat prea mult, că m-o scos de acolo, și după aceea am venit la nu știu ce lucrare pe șantier, dar or zis: „Stai, domnule, asta are cazier, nu poate

24. Cartier din Oradea.

25. Localitate în județul Bihor.

gestiona bani, că-i împotriva legii ! ”. Și-atuncea m-o băgat la școala de maiștri ca maestru instructor. Ei, sigur c-am avut grijă să mă port foarte corect, mai ales că directorul Trifa mi-o spus : „Ai grijă, Brazdă, că ochii toți sunt puși pe tine. Stai liniștit, vezi-ți de muncă ! ”.

Ați simțit că sunteți urmărit în continuare ?

Da' sigur.

Ați mai fost chemat la Securitate ?

Da. Mă chema, mă chema direct. „Vezi că vrem să te reabilităm. Vezi că trebuie să fii alături de noi și tu să dai informații despre toți dușmanii poporului.” Deci te pregăteau. Nu puteam refuza... „Bine, dom'le, asta fac.” Dar niciodată nu m-am întâlnit cu securistul care-mi dădea telefoane ca să mă racoleze și să-i dau informațiile. Ofițerul dădea telefon acasă, îi știam glasul deja : „Alo, cu domnul Brazdă ! ”. „Îmi pare rău, eu sunt verișorul lui, Brazdă o plecat la părinți, nu-i acasă.” Și așa l-am dus, dom'le, cu vorba luni de zile. Dacă nu venea Revoluția, sigur Securitatea mă aresta din nou, că strângea cercul împotriva mea și tot eram prins.

Dar informații ați dat ?

Am dat note informative, sigur c-am dat. Dar aveam grijă ca să nu fac rău la nimenea...

Și despre ce vă cereau să scrieți ?

Despre toți. Nu conta acolo. Îmi dădea și persoane anume. Un om de la „Alumina”²⁶ : „Domnule, eu n-am fost niciodată la «Alumina», de ce-mi dai mie acest om, pentru că nu-l știu, nu-l cunosc, nu știu cine-i ? ”. „No, bine atunci.” Mi-o dat altul, un coleg de școală. Dar aveam grijă să nu declar nimic din ceea ce i-ar fi făcut lui un rău.

Ați reușit să vă întemeiați o familie ?

Da. Problema cu familia... A fost soarta. Am cunoscut o fată. Sigur că n-aveam serviciu, eram la școala de arte plastice, la un curs de pictură. Această fată picta și ea. Acolo am cunoscut-o pe această domnișoară, căreia îi plăcea să facă ochi dulci, și mi-a făcut și mie ochi dulci. Am căzut în plasă și a trebuit să mă căsătoresc. După aceea vine și-mi spune : „Hai, că plecăm la București, la neamuri ! ”. Și m-am dus la neamuri... La cine ? La sora lui Teohari Georgescu... Numa' și numa' ștabi mari din Comitetul Central. Și-atuncea mi-am dat seama : „Stai, băi, unde am intrat ? ”. Ca la urmă, sigur, să se facă investigații și un locotenent de Securitate din Oradea să vină să îmi spună : „Ascultă, dumneata ești căsătorit cu cutare ? ”. „Da.” „Înaintezi procesul de divorț, pentru că nu suntem de acord ca un fost deținut politic să murdărească familia lui Teohari Georgescu.” Că Teohari era unchiul ei, tata ei era frate cu Teohari. Și în '51, '52, cam după vreun an de la căsătorie, a trebuit să divorțez...

Dar Teohari nu fusese înlăturat ?

Ba da, era pus cu domiciliu obligatoriu la Snagov și familia avea dreptul să meargă o dată pe lună la el. Chiar cu Teohari Georgescu nu m-am întâlnit, pentru că nici n-aș fi vrut... Da' cum adică ? Eu, condamnat de el, să mă duc să dau mâna : „Servus, frate”. Nu ! Și atunci eu, ca să mă răzbun, am plecat din Oradea. N-am mai venit în Oradea decât din 3 în 3 luni, și taică-miu mi-o spus : „Măi, n-o mai ține încurcată pe fata asta,

26. Fabrică de alumina din Oradea.

divorțează odată de ea!”. Zic: „Nu, lasă”. Și când am sosit acasă, era la tribunal procesul ei de divorț, care se tot amâna din cauză că eu nu mă prezentam. Și-atunci taică-miu mi-o zis: „No, du-te și prezintă-te la asta!”. Când m-am prezentat în fața tribunalului m-am așezat lângă fosta nevastă, am dat mâna cu ea, i-am sărutat mâna în fața judecătorului, și-atuncea zice judecătorul: „Măi, voi sunteți pentru divorț? Da' eu văd altceva la voi aicea. Care-i situația?”. „Domnu' judecător, ne divorțați, pentru că eu de un an de zile am părăsit-o.” Și-atuncea mi-a dat sentința de divorț. Și m-am căsătorit apoi cu actuala soție și cu ea am un băiat...

Ce-au însemnat pentru dumneavoastră evenimentele din decembrie '89?

Pot să spun că, dacă nu veneau, m-așteptam să fiu arestat și din nou băgat în închisoare. A fost o ușurare... Eram în tramvai când s-a spus că Ceaușescu a plecat. Era unu' care a dat aparatul de radio tare, să audă tot tramvaiul că Ceaușescu a plecat. Am izbucnit în plâns, și în plâns am ajuns acasă. „Ce-i?”, mă întreabă tata. „Păi, am scăpat, sunt liber... Nu mai mi-e frică de nimenea...” Și-atuncea ne-am bucurat toată familia.

Când v-a venit ideea cu această asociație²⁷ și de ce ați făcut-o?

În '93, '94. În primul și-n primul rând, nu eram mulțumit cu ceea ce noul regim, sau cel care a rămas mai departe, ne-a oferit nouă ca victime. Și-atuncea am zis: facem o asociație ca să ne apărăm drepturile și să luptăm mai departe pentru drepturile noastre. Asta a fost toată intenția...

Dar nu era în plus, pe lângă Asociația Foștilor Deținuți Politici?

Nu, fiindcă Ticu Dumitrescu nu vroia să se unească cu deportații în Bărăgan. Nu vroia să se unească cu alte victime, ci numai cu foști deținuți politici. Așa m-am despărțit de el, am luat toți deportații în Bărăgan și alte victime ale regimului și-am înființat această asociație care funcționează și azi și ajutăm oamenii să își revendice drepturile...

Am înțeles. Puteți să-mi spuneți dacă, privind în urmă, aveți regrete?

La ce? Ce fel de regrete să am? În primul și-n primul rând, eram tânăr când am intrat în organizația G 4, dar am intrat știind că vom avea de lucru cu Securitatea, știind că vom fi arestați, și nu m-am ferit... Am intrat în această organizație.

Dar resentimente aveți față de cineva?

Nu pot să am. Eu pe toți cu care am fost în închisoare îi respect și-i iubesc, cât despre cei pe care-i știu că au dat note informative împotriva mea, le-am spus și spun totdeauna: „Dumnezeu să-i pedepsească”.

Nici față de cei care v-au anchetat?

Nu, nu. Știam că-i meseria lor, știam că voi ajunge anchetat dacă ne prinde. Deci eu sufletește eram pregătit. Că dacă nu eram pregătit, arestul și toate treburile astea erau un șoc puternic... Eu deja eram pregătit că voi fi arestat, odată și-odată... nu se știe când. Ei, și am fost după două săptămâni arestat.

Acum, încă o problemă aș vrea să vă spun. Maică-mea avea tot felul de cântece religioase și știu și ți-u minte unul în care se spunea: „Strică prin harul Tău tot vicleșugul său, a Satanei, și fă să fiu mereu de Tine atras”. Acest lucru m-a călăuzit în Gherla, acest lucru nu m-a lăsat să mă duc să divulg și să fac rele la alți colegi de suferință.

27. Aurel Brazdă este președintele Asociației Deportaiilor și Victimelor Oprimării Comuniste (ADVOC).

Ați fost un tip religios înainte să intrați în închisoare ?

Da, sigur. În primul rând credința m-a ajutat să rezist și să mă comport civilizată, adică să nu fac rău, și-n felul ăsta Dumnezeu m-a ajutat și-am fost eliberat. Sigur, fiecare își primește pedeapsa cum Dumnezeu vrea. Eu am căzut bolnav cu apă la plămâni, am suferit, am stat 6 luni numai în sanatoriu. Regret că părinții mei trebuiau să urce până la sanatoriul TBC, și nu era un drum ușor, dar au ținut la mine așa de mult încât m-au ajutat și m-au făcut să mă vindec.

Vă mulțumesc frumos.

Traian Romulus Pompiliu Dezideriu Luscan

S-a născut la 13 ianuarie 1933 în Sibiu, județul Sibiu. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : liceale. Profesia : șef-sector întreținere. A fost arestat la 13 decembrie 1951 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Borzești, Onești, Jilava, Aiud, Valea Nistrului, Căvnic, Alba Iulia. A fost eliberat la 11 noiembrie 1955. A fost rearestat în 1965 și condamnat la 2 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Oravița, Timișoara și Vulcan. La data interviului, locuia în Beiuș. Interviu realizat de Alin Mureșan la 27 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alin Mureșan. Editarea – Adrian Sandu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 42.

Cum ați simțit instalarea regimului comunist ? Ce v-a impresionat ?

Ce vreau să vă spun : tatăl meu, fiind fost ofițer de vânători de munte în armata regală, a avut de suferit din cauza asta. A fost dat afară din armată, pentru că a participat la războiul din URSS, scumpa noastră și iubită Uniune Sovietică... Și de-acolo, oarecum, o început ura mea împotriva comunismului. Și tatăl meu, Luscan Traian, fiind un om foarte sobru, foarte serios, mai ales fiind ofițer de vânători de munte, care în perioada respectivă era armă de elită, fiind și invalid de război, nu a acceptat. El totdeauna a spus : „Eu am depus un jurământ, eu trebuie să îl respect. De-aia nu am acceptat să rămân în armată...”. Și a fost trecut în rezervă. Bineînțeles, în condiția sa, nu s-o putut adapta la vremurile de atunci.

Unde locuiați atunci ?

La Beiuș. Tata a fost comandantul garnizoanei din Beiuș, iar mama a fost casnică până într-o perioadă, după care a lucrat pe post de contabilă la Liceul „Samuil Vulcan”.

Care au fost persoanele din Beiuș care au aderat prima dată la comunism ?

Au fost niște oameni despre care după-aia am aflat că erau turnători. Și au fost foarte mulți evrei, cu toate că tata i-a ajutat foarte mult. În perioada când era și comandamentu' german la Beiuș, au venit ca să-i ducă la Auschwitz, Dachau, Buchenwald, sau mai știu eu unde, și tata n-a fost de acord și a spus : „Am să execut ordinul în momentul când îl voi primi de la superiorii mei, nu veniți voi să-mi comandați !”. Și atunci tata ce-o făcut ? A luat familiile de evrei și le-a dus la Tinca, o comună lângă Beiuș. Acolo a făcut un fel de lagăr și l-a pus sub pază. Ei veneau dimineata la Beiuș, își vedeau de comerț, de treburi, și seara se duceau și dormeau acolo, calmi. Cu toate că s-o purtat așa cu ei, foarte mulți l-au acuzat... Și, totuși, unii dintre ei le-a spus la ăștia în față : „Nu vi-

rușine? Unde-ați fi astăzi dacă omul ăsta ne-ar fi trimis în lagărele din Germania? Astăzi suntem aici datorită lui”.

Și care a fost reacția acestora ?

Au plecat capul și n-au mai zis nimic, pentru că ceilalți, care erau tot evrei, le-a dat peste nas. Însă pot să spun că erau unii care erau informatorii Securității : unu' Farkas, altu' Shlomovici, da' și alți evrei la care nu le-o convenit, pentru că tata a fost un om hotărât, nu și-o plecat capul. A rămas tot timpul același om de caracter.

Dumneavoastră aveați simpatii politice ?

N-am avut nici simpatii și nici n-am activat în vreun partid. Am fost doar împotriva comunismului.

În perioada aceea ați avut vreo activitate împotriva regimului ?

Eu eram elev la „Samuil Vulcan”, la Beiuș, și în 24 ianuarie 1951 am ieșit în curtea liceului și am dansat Hora Unirii. Din cauza asta, n-am mai apucat să îmi dau bacalaureatul, că am fost eliminat din liceu. De fapt, atunci am fost exmatriculați mai mulți...

Pe atunci eu am avut un pistol-mitralieră, de-ăla tip nemțesc, am avut un pistol Beretta, scurt, de 6 mm, am avut muniție, am avut treburi... Mă rog, războiul o trecut peste Beiuș, ș-atunci găseai la tot colțul de stradă ba un tun, ba o mitralieră... (râde – n.n.) Noi, tineri fiind, ne-am aprovizionat. Toate ăstea s-au strâns, s-au aflat... Bineînțeles că eu nu am dat armele, ci le-am ținut la mine acasă, și după-ăia au fost găsite unde le-am ascuns io. Cam fiecare am avut arme. De-ăia și în sentința noastră, pe care am avut-o, scria „organizație subversivă paramilitară cu caracter legionar” ; adică eram înarmați.

Mă rog, atunci, în concepțiile noastre, noi am spus că, în caz că se va întâmpla o revenire a americanilor, vom lupta alături de ei și de-ăia ne-am înarmat. Lucru care ne-o costat foarte scump. Că ce s-a-ntâmpnat? Io am ajutat, oarecum, cu armament, cu muniție, cu tot felul de treburi de genul ăsta. Și între noi o fost un turnător, unu' Tănase Coroi¹ din Vașcău, o murit el, care o fost deținut, și-o fost pus în libertate, dar era informator al Securității. Noi am vrut să-l ajutăm : venise din pușcărie, nu avea nicio posibilitate, și tot timpul l-am ajutat, cu una, cu alta, și el ne turna...

Cum ați fost arestat ?

După ce m-au exmatriculat din liceu, m-am angajat ca secretar la Gostat Holod² și de acolo am fost arestat în data de 13 decembrie 1951, împreună cu colegul meu de liceu și de detenție Iosif Opreș³. Din birou am fost ridicat.

Și unde v-au dus ?

Prima dată ne-o dus la Securitate la Beiuș, unde am stat 24 de ore. Acolo am fost anchetat cu tocul pistolului, și mi-o rupt dinții din față...

1. Tănase Coroiu, născut la 10 martie 1930 în Vașcău, Bihor. A fost arestat la 7 iulie 1948 și condamnat la 2 ani și 6 luni închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Târgșor și Gherla. A fost eliberat la 11 mai 1951. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

2. Localitate în județul Bihor.

3. Iosif Opreș, născut la 25 ianuarie 1933 în Cheșa, Bihor. A fost arestat la 13 decembrie 1951 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Arad, Borzești, Aiud. A murit la scurt timp după eliberare. Cicerone Ionișoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar. N-O*, Editura Mașina de scris, București, 2005, p. 225 ; fișa matricolă penală din AANP.

Dar v-au spus care au fost motivele arestării ?

Păi motivele nu le-am știut decât după ce au început ancheta la Securitate la Oradea. La Beiuș, când am întrebat : „Da' care-i motivul ?”, sublocotenentul Flonta, care m-o și arestat, atâta mi-o spus : „Ăsta !”. Și m-o lovit cu tocul pistolului de mi-o rupt dinții din față... Asta a fost prima întâlnire „amicală” cu Securitatea. Și de-acolo a venit o dubă și ne-o adus aici, la Oradea.

Și la Oradea a început ancheta propriu-zisă ?

Da, a început ancheta propriu-zisă. Am fost anchetat la început de sublocotenentul Vasadi⁴, după-aia am fost anchetat de locotenentul-major Weiss⁵. Ăștia, amândoi, români... Vasadi o început cu bătaia, a terminat cu bătaia. Locotenentul-major Weiss a procedat la fel. După aia o venit un alt anchetator, de la București, tot civil, Codileanu⁶ îl chema. S-o purtat foarte frumos. Nu m-o atins nici cu un deget. Din contră, ăsta când mă ducea la anchetă, știa că am fost sportiv, îmi punea *Sportul popular*, cum era pe vremea aia, pe masă : „Citește, că eu am un pic de lucru”. Punea pachetul de țigări pe masă : „Aprinde liniștit !”.

Cât timp a durat ancheta la Oradea ?

La Oradea a durat din decembrie '51 până în noiembrie '52, când am avut procesul.

Și procesul unde a avut loc, tot la Oradea ?

Da, aici, la Oradea. Atunci s-o înființat Tribunalul Militar. Am fost primul proces, am fost cu sentința numărul 1 din Oradea.

Câte persoane erați în lot ?

Noi am fost 25 de inși : 20 de băieți și 5 fete. Astăzi, mai trăim 2 băieți și 3 fete. Ne-au făcut, cum v-am spus, „organizație subversivă paramilitară cu caracter legionar”. Pe vremea aia, indiferent, și dacă îl condamna pe un copil de cinci ani, și ăla era tot cu caracter legionar. Asta era metoda lor, toți erau considerați legionari.

Cum s-a desfășurat procesul ?

A fost un simulacru. Ni s-o dat avocat din oficiu, care o venit și ne-o întrebat cum ne cheamă, ca să știe când îi vine rândul... Și mai ales că, de exemplu, io și cu încă doi, am avut un avocat evreu care ne-o apărât și care atâta o spus, că : „având în vedere faptul că suntem tineri, să ni se acorde circumstanțe atenuante”. Atât, asta o fost toată apărarea. Când ni s-o dat nouă cuvântu', la încheiere, când ne-am ridicat și am spus că am fost bătuți, că am fost așa și-așa, și-așa, și-așa... au spus : „Stai jos !”. Ne-o închis gura. Și pe vremea aia îți venea dosarul de la Securitate direct cu sentința, cu condamnarea : 5-10-15 ani... cât era scris de către Securitate.

Ce condamnări s-au primit în lot ?

-
4. Vașadi (?), anchetator la Securitatea din Oradea în anii 1951-1952, Doina Jela, *op. cit.*, p. 298.
 5. Ludovic Weiss, locotenent-colonel, anchetator al lotului Pătrășcanu. Membru de partid din 1945. A fost înaintat la gradul de inspector de Securitate și trecut în rezervă în martie 1960. Între 1946 și 1953 a fost șeful Siguranței și apoi al Securității din Satu Mare. Între 1951 și 1952 a activat la Securitatea Oradea. Marius Oprea, *op. cit.*, pp. 573-574. Doina Jela, *op. cit.*, pp. 306-307.
 6. Codileanu (?), sublocotenent de Securitate, anchetator la Oradea în 1951-1952. Doina Jela, *op. cit.*, p. 78.

Au fost patru condamnări de câte 25 de ani, au fost și trei condamnări de 15 ani, după-aia o fost de 10 ani, iar restul între 5 și 3 ani.

Dumneavoastră cât ați primit ?

Eu am fost condamnat la 5 ani.

Unde ați fost dus prima dată pentru a executa pedeapsa ?

Am fost dus prima dată la penitenciar la Oradea, de unde ne-o dus cu duba la Jilava. Aici am stat cam vreo lună și ceva, la camera „trecător”, că așa-i spunea, și de-acolo ne-au luat și ne-au dus prima dată la lagărul de muncă de la Borzești, iar de-acolo ne-au mutat la Onești; de la Onești, la Onești-baraj, apoi iar la Onești. Și când ne-au adus de la Borzești la Onești, am trecut prin Jilava, unde iar am stat vreo două săptămâni, apoi ne-o dus la Aiud.

Cam cât ați stat în Aiud ?

În Aiud am stat din '54 până aproape în '55, când am bătut un turnător, Ludovic Ardelean⁷, așa l-o chemat. Ăla era arădean, da' cred c-o murit, că avea atunci vreo cincizeci și ceva de ani. Eu lucram în fabrică împreună cu prietenul meu, cu Opriș, la același banc la atelierul de lăcătușerie, iar între noi era un băiat condamnat la 22 de ani, Iuliu Elekes din Sebeș, Alba. El, săracu', era bolnav de plămâni, nu cred că avea 40 de kilograme, și nu putea să-și facă norma. Și atunci, eu și cu Opriș făceam și pentru el. Făcea și el ceva, ce putea, și făceam și noi pentru el... Și ăsta, Ardeleanu, o văzut că noi îl ajutam și-o venit la noi, că „ăsta-i ajutor legionar”, și tot așa, în fiecare zi, și se tot lega de noi. Într-o zi, eu n-am mai putut răbda, am pus mâna pe ciocan și m-am luat după el: am vrut să-l omor. Și când am văzut că s-apropie de ușa de la atelier, spre coridor, am aruncat ciocanul. El, ca norocu', tocma' o închis ușa, că-l loveam în cap și cred că murea. În fine... Când am terminat lucrul, ne-o dus la dormitor, că aveam dormitoare în fabrică, și eu n-am putut să nu-i plătesc, și am vorbit cu doi băieți, unu' Jarco Albu⁸, un sârb din Timișoara, condamnat la 10 ani, și unu' Vasile Sanda⁹, fostul portar al echipei Chimia Râmnicu Vâlcea, care fusese arestat din liceu și care era condamnat la 3 ani. Și am vorbit cu ei: „Măi, tu stai la ușa asta, tu stai la ușa asta, și eu mă duc să-l chem pe Ardeleanu în spălător”. Spălătorul era între dormitoare. O venit acolo și l-am jucat cu picioarele până când or sărit ei să-l scape, că-l omoram... Or sărit ei: „Măi Țucule” – că mie așa-mi spunea – „lasă-l, că îl omori!”. În fine, m-o tras și m-am dus la ușă, am bătut, că asta o fost după ora de închidere, când nu-i voie să se mai deschidă ușa la celule, și o venit gardianul. „Ce-i ! ?” „L-am bătut pe Ardeleanu.”

7. Ludovic Ardeleanu, născut la 3 iulie 1904 în comuna Socodor, Arad. A fost arestat la 19 august 1948 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 7 ani și 6 luni muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Peninsula, Jilava, Poarta Albă. A fost eliberat la 13 februarie 1956 cu domiciliu obligatoriu la Răchitoasa. Informații din fișele matricole penale din AANP.

8. Jarco Albu, născut la 23 februarie 1929 în Soca, Timiș. A fost arestat la 31 iulie 1952 și condamnat la 3 ani și 6 luni închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Aiud și Onești. A fost eliberat la 7 octombrie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

9. Vasile Sanda, născut la 26 martie 1934 în Râmnicu Vâlcea, Vâlcea. A fost arestat la 19 septembrie 1952 și condamnat la 3 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Onești, Borzești, Aiud. A fost eliberat la 18 septembrie 1955. Informații din fișele matricole penale din AANP.

Dimineața, când o venit deschiderea, cum se numea, apelul, o venit comandantului, care pe vremea aia era Koller¹⁰, cu locțiitoru' politic, cu ofițeru' de servicii, cu gardieni... O intrat în dormitor: „Care l-ați bătut pe Ardelean?” Eu am ieșit în față. Prima întâlnire o fost cu o palmă dată cu pumnul, că am căzut jos... Și-așa nu eram prea grăsuț. (râde – n.n.)

Cine vă lovise ?

Comandantul, Koller. Dup-aia: „Sus!” M-am ridicat și o început să deie, ba locțiitorul politic, ba Koller: „Cu cine ai fost, că singur n-ai putut?” Eu, nimic.

Cine era ofițerul politic ?

Nu mai țin minte cum îl chema. Era cu litera F. Nu mai știu, Frumușelu sau așa ceva...

Vă băteau ca să spuneți cu cine ați mai fost ?

Da, să spun cu cine am mai fost. Eram deja plin de sânge, și atuncea o ieșit sârbu', Jarco Albu: „Și io am fost”. Începe bătaia la Jarco. După ce termină cu el: „N-ați putut fi numa' doi! Cine-o mai fost?” Atunci, Sanda Vasile – Doamne iartă-l, c-o murit – o ieșit și el afară. Altă bătaie și lui... După ce-o terminat bătaia, ne-or dat sentințele: lor câte 15 zile de izolare, mie 30 de zile. Asta ce însemna? Să te bage într-o celulă singur, să mănânci o dată la trei zile, 250 de grame de pâine și o gamelă cu ceva lichid. Și geamul mi l-o scos de la celulă și mi-o lăsat numai o rogojină. Mă înveleam în rogojină și dimineața era zăpadă pe mine, că n-aveam geam.

După 30 de zile o venit locțiitorul politic, ca să îmi deie drumul din celulă. Eu nu mă puteam scula și am ieșit în patru labe. Și zice: „E, îl mai bați pe Ardelean?”. Am spus: „Aduceți-l la mine!”. Atâta i-o trebuit: „Încă cinci zile!”. Nu era voie să se dea mai mult de 30 de zile de izolare, da' mie mi-o mai dat cinci. Când am ieșit, în fine, m-o dus pe secția a II-a, și acolo m-or băgat într-o celulă unde eram 26 sau 28 de inși, cam așa. Aia când m-or văzut c-am intrat în patru labe, imediat au sărit și, cum erau niște paturi suprapuse pe trei rânduri, m-or lăsat să dorm cu unu' pe patul de jos. Acolo am stat cam două săptămâni, în refacere, și dup-aia am fost trimis, ca pedepsit, la mina de plumb de la Valea Nistrului. Și de-acolo, în '55 când s-o desființat, m-au trimis la penitenciarul de la Alba Iulia, de unde m-am și eliberat.

Când v-ați eliberat ?

În 11 noiembrie 1955¹¹, că a apărut atuncea o amnistie. Am făcut 3 ani, 11 luni și 7 zile... sau 11 zile, nu mai țin minte sigur.

După ce-ați ieșit din închisoare, cum ați reușit să vă reintegrați în societate ?

Prima dată nici nu mi-o dat voie să mă apropiu de liceu, că am vrut să-mi dau bacalaureatul. Ba am făcut și o cerere la minister și mi s-o spus că s-o iau de la clasa I, a II-a, a III-a, a IV-a, a V-a, a VII-a, a VIII-a de liceu... Am spus că trebuie să fiu nebun

10. Iosif Ștefan Koller, născut la 2 august 1916 în Huedin, Cluj. Tinichigiu, membru PCR din 1944. Fost voluntar în războiul civil din Spania în 1936. A fost subinspector și șef al Serviciului Cadre din DGP (1949-1951), director al Direcției Cadre din Direcția Generală a Penitenciarelor, Coloniilor și Unităților de Muncă (1951-1952) și locțiitor pentru producție al directorului general al Direcției Lagăre și Colonii de Muncă (1952-1953). A fost comandantul penitenciarului Aiud în 1954-1958 și al închisorii Văcărești în 1958-1967. Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbăș, *op. cit.*, pp. 272-274; Doina Jela, *op. cit.*, pp. 155-156.

11. Potrivit fișei matricole penale, a fost eliberat la 7 octombrie 1955.

ca să mai fac încă o dată liceul. După vreo 2 ani, am făcut iară și iară hârtii, am intervenit, și mie și unui prieten tot din Beiuș, Doru Neagrău¹², Doamne iartă-l, tot din lot cu noi, ni s-a aprobat cu chiu, cu vai să dăm bacalaureatul. Și-am dat bacalaureatul la Beiuș.

Dar ați putut măcar să vă angajați ?

Când să intru în servicii, vede că sunt fost deținut politic : „N-avem locuri”. Eu, mă rog, mai cântam la diferite instrumente și, împreună cu frate-meu, am avut o orchestră, și ne-am angajat la un restaurant, unde am cântat doi ani de zile. S-o legat și aici Securitatea : cum de ne-o angajat, deținuți politici... Și eu m-am dus și am spus : „Domn'e, pe partitură dacă-i trecut «do», eu «do» trebuie să cânt, aici nu pot să fac altceva, degeaba vă legați”. Tot or umblat cu treburi, și-atunci am plecat din Beiuș și 10 ani aproape am lucrat în Ministerul Sănătății, la unități de interes republican : Sanatoriul TBC Borșa, Spitalul de Neuropsihiatrie Infantilă Păuliș, Hațeg, și Sanatoriul TBC Marila¹³, de unde am și fost arestat a doua oară.

Și ce anume munceați ?

Eram șef sector întreținere. De exemplu, la Borșa, nu s-o pus problema că am fost sau n-am fost deținut. Directorul administrativ, Ilie Iuga, Dumnezeu să-l odihnească, o fost chemat la partid : „Ții în brațe foști deținuți politici”... și nu știu ce. Și el i-o spus la primul secretar al raionului : „De când ești membru de partid ? Că eu sunt membru de partid din ilegalitate”. Iuga lucrase în poliție, însă când a fost perioada cu colectivizarea și-o dat demisia și s-o angajat în Ministerul Sănătății. Și le-o spus : „Când o să-mi dați om care să facă ce face omul ăsta, o să-l dau afară. Da' până atunci, ține-ți gura, că eu sunt din ilegalitate”. Nu l-o mai întrebat pe Iuga nimeni, nimic. Când o fost detașat la Spitalul de la Hațeg, el o spus : „Eu ce e la Borșa n-am făcut singur, am făcut cu oameni”. Ministrul o spus : „Gata” și ne-o detașat acolo. Când am terminat de amenajat spitalul Hațeg, l-o trimis la Marila. Și el o spus : „Eu n-am făcut nici la Borșa, nici la Hațeg singur, am făcut cu oamenii ăștia”. Am mers cu el și de-acolo el o și ieșit la pensie.

Familie ați reușit să vă întemeiați ?

Da. M-am căsătorit aici, la Beiuș, cu prima soție.

O cunoșteți dinainte de pușcărie sau ați cunoscut-o după ?

După ce-am venit acasă. Cântam deja la restaurant. Ne-am căsătorit și cu ea am un băiat care acum e în Italia. Când am fost la Borșa, am divorțat de prima soție. Am fost detașat la Hațeg, cum v-am spus, și acolo m-am recăsătorit, cu a doua soție, cu care am stat 40 de ani... Ea a fost mai tânără cu 10 ani ca mine. Cu ea am 4 copii. Poimăine îs 4 ani de când o murit. O fost bolnavă de cancer...

Mi-ați spus că ați fost arestat și a doua oară. Pentru ce ?

Da, la 10 ani după ce m-am eliberat, am fost condamnat a doua oară. Tot pe motive politice... Eram șeful sectorului întreținere la Sanatoriul TBC Marila, Oravița. Acolo exista o zonă numită Brădișor, unde sunt vile de pe vremea lu' Maria Tereza, și atunci acolo era stațiune. Acuma este un sanatoriu uriaș. Noi trebuia să modificăm un plafon,

12. Dorel Neagrău, născut la 29 septembrie 1934 în Beiuș, Bihor. A fost arestat la 7 iulie 1952 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Borzești. Nu deținem informații despre data eliberării. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

13. Localitate în județul Caraș-Severin.

și eu le-am spus la oameni : „Nu vă apucați să demolați până nu vin eu”, că trebuia să plec la Timișoara, după materiale. Tehnicianul care lucra cu mine era secretarul de partid, Neagoe Ioan, Doamne iartă-l, că o murit. Io l-am iertat... Și el i-o văzut pe oameni că nu fac nimica și o început să strige : „Ce? De ce nu vă apucați de demolat?”. Scandal. „Păi, uitați ce ne-o spus tovarășul Luscan, să nu ne apucăm până nu vine dânsul, ca să fie prezent, să vadă ce, cum”. „Nimic! La muncă!” Și se apucă și demolează. Și, cum erau foarte vechi, o grindă de-acolo cedează, se rupe, cade și îi rupe ambele picioare la un muncitor. Eu când am venit cu mașina de la Timișoara, portarul îmi spune : „Domnu' Luscan...” „Ce-i, mă?” „Uitați ce s-o-ntâmplat în Brădișor...” Pe ăla îl dusesse cu salvarea la spital, la ortopedie la Oravița. Când am auzit, m-am dus repede jos și i-am întrebat pe muncitori : „Cine v-o dat ordin? Ce-am spus eu?” „Păi, o venit tovarășul Neagoe și o zis că «ce dispoziții de la Luscan?»” „Du-te și cheamă-l pe Neagoe aici”. O venit : „Ascultă, mă, când ai fi șef ai să dai dispoziții, că dacă ești secretar de partid, tu nu ești nimic, că eu te bag undeva, cu partidul tău cu tăt! Dacă omul ăla murea, eu intram în pușcărie, pentru că eu răspund, nu tu!”. S-o dus a doua zi și m-o turnat la Oravița, iar a treia zi m-o arestat. Am avut proces public și am fost condamnat la 2 ani de închisoare pentru injurii aduse partidului.

Și ați executat integral pedeapsa ?

Nu, că și-atuncea am avut șansă, că o apărut decretul trei sute nu știu cât, că se dădea la o zi de muncă, o zi jumate... și m-am eliberat mai iute.

Unde ați fost deținut în a doua perioadă ?

Prima dată am fost arestat la Oravița. De-acolo m-o dus la Timișoara, la închisoarea așa-numită „Popa Șapcă”¹⁴. De-acolo ne-o dus la Vulcan, unde-s minele. Eu nu am lucrat în mină, ci am lucrat la suprafață, că eram tehnician constructor, și ei aveau nevoie la suprafață de diferite amenajări, de construcții, și de-acolo m-am și eliberat.

Când v-ați eliberat, vă mai amintiți ?

Nu mai țin minte, pe cuvântul meu !

Și cum v-ați reintegrat ?

Eu m-am angajat, datorită unui coleg, ca muncitor necalificat la așa-numita „7 Noiembrie” din Beiuș. Am fost muncitor necalificat la început, am lucrat trei luni, și dup-aia s-o aflat ba una, ba alta, și am ajuns cel mai bun șef de brigadă. M-am avut acolo 60 de oameni pe mână, am avut produse de mare finețe, de calitate, și totdeauna am fost bine apreciat și de șefi, și de subalterni. De-acolo am ieșit la pensie, în 1990.

Ați mai fost șicanat de Securitate sau de autorități după ieșirea din închisoare ?

Da, da. Păi am fost obligat să mă prezint săptămânal la Securitate. N-am avut voie să părăsesc localitatea fără să mă duc și să le spun : „Plec la ce-știu-eu-unde, stau două zile și vin înapoi”. Dar cu timpul au rărit-o. Dup-aia ziceau : „Când vă chemăm noi!”. Dup-aia, odată când m-or chemat la Securitate, le-am spus : „Mă chemați pe mine la Securitate? Eu nu vreau să creadă colegii mei din fabrică că sunt turnător. Dacă vreți să discutați cu mine, veniți, punem o masă în mijlocul curții și stăm de vorbă acolo”. De-acolo încolo nu m-o mai chemat... S-or cam obișnuit și ăștia.

Familia a avut de suferit pentru că ați fost deținut ?

14. Închisoarea din Timișoara era pe strada Popa Șapcă.

Soția a doua era de profesie educatoare. Când a murit tata eram la Marila și am vrut să mă mut la Beiuș. Când am ajuns aici, pe ea n-o vrut s-o angajeze. Ea a fost angajată ca educatoare la Țigănești, un sat de lângă Beiuș. Mai târziu s-o putut muta la Beiuș, a ajuns directoarea unei grădinițe de acolo, a unui cămin. O fost foarte apreciată, Dumnezeu s-o odihnească...

Prima dată, când fiica mea cea mare s-a dus la Timișoara, la facultate, atunci mi-a cerut cazier. Însă, culmea ironiei, că eu cazierul trebuia să-l ridic de la Sibiu. Și acolo n-o mai fost nimic din Miliție, din Securitate, că văru-meu de-acolo mi-o arătat : erau niște dărâmături. M-am dus și mi-am cerut cazierul și mi-o dat cazierul alb. Da' io i-am spus la doamna de-acolo : „Doamnă, săru'mâna, nu vă supărați, eu am fost condamnat”. „Nu mă interesează, noi n-avem în arhivă.” Și mi-o dat cazierul alb... (râde – n.n.) Și așa, fiică-mea, când s-o dus și i-o arătat cazierul că-i alb, că io-s îngeraș, nu o avut de suferit. Dup-aia nu s-o mai cerut la studenți.

După '89 nu v-a tentat să faceți politică ?

Eu vreau să vă spun o treabă : eu îs omul la care nu-i place politica. Altfel, mă rog, am și eu unele idei. Eu n-am avut nicio simpatie, nici pentru țărăniști... În pușcărie am stat cu țărăniști, liberali, cuziști, legionari, cu tot ce vrei. Dar eu am fost omul care mi-o plăcut să ascult. Erau oameni mai bătrâni și mi-o plăcut să stau și să ascult și de la unul, și de la altul, și eu îmi trăgeam pentru mine ceea ce credeam că e bun. În rest, eu n-am făcut politică. Astăzi sunt tânăr pensionar... (râde – n.n.) Și cât mai pot, mai ajut prietenii, că eu răspund și de subfiliala AFDPR de la Beiuș.

Privind acum în urmă, aveți regrete ?

Nu, nu regret. Dacă ar trebui, aș lua-o de la capăt. Numa' să nu mai văd seceră și ciocan și bolșevici și comuniști.

Resentimente aveți ?

Pe unii nu-i pot ierta. Nu pot. De exemplu, pă bandiții ăia ! Eu și-acuma când îi văd pe comuniști – și îi văd –, acum, sâmbătă și duminică, fostul secretar de partid de la noi s-o dus să se cuminece la biserică, și îmi venea să mă duc să-l strâng de gât, că înainte stătea la ușă și nota cine se ducea la biserică. Și acuma, vezi Doamne, ce spășit mai e... De multe ori îmi vine să-l scuip în obraz.

Cu toate că m-am cuminecat, m-am spovedit, și la Sighet când am fost o dată i-am spus la părintele care m-o spovedit : „Nu pot să iert. Nu îi pot uita, nu-i pot scoate din minte”. Că eu, unul, n-aș fi putut face așa ceva, ce-au făcut ei. Mie mi-au murit doi oameni în mână, în celulă : un iehovist care tot striga : „Traian ! Traian ! Traian !”. Traian era băiatul lui. Și colegii din celulă au zis : „Măi, tu ești Traian, du-te, mă, lângă el !”. M-am dus și l-am ținut de mână și, cum l-am ținut de mână, zice : „Uite, ție îți dau pământul de nu-știu-unde...”. Împărțea averea. Și la un moment dat am simțit că nu mă mai strânge de mână : o murit. Și un băiat de 24 de ani, tot în celula mea, agent veterinar, pentru că nu s-o putut duce la timp într-un sat că o fătat o vacă la CAP, o murit vaca și vițelul, și o fost arestat și condamnat la 4 ani... O murit în celulă după o lună de zile. Era o fire emotivă. Vorba românului : o murit de inimă rea. Asta e...

Eu vă mulțumesc mult.

Cu plăcere.

Constantin Nistorică

S-a născut la 24 februarie 1924 în satul Bistreț, comuna Devesel, județul Mehedinți. Naționalitatea : română. Religie : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : jandarm. A fost arestat la 3 iulie 1951 și condamnat la 18 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Cluj-tribunal, Peninsula, Baia Sprie, Jilava, Timișoara și Aiud. A fost eliberat la 7 septembrie 1956. La data interviului, locuia în Oradea. Interviu realizat de Alin Mureșan la 26 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alin Mureșan. Editarea – Adrian Sandu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 40.

Cum ați perceput instalarea regimului comunist în România ?

Dom'le, mie nu mi-a plăcut de la bun început comunismul. Nu știu de ce, da' am avut o repulsie pentru această ideologie. Am citit și ceva cărți când eram mai tânăr... Și, ca să fiu mai concret, în timpul războiului, după ce ne-am aliat cu rușii, la mine-acolo în sat, și chiar la mine în casă, a venit un căpitan, un rus, Nikolai Iutachenko îl chema, era inginer. Venise cu o companie să taie stuf, și astfel să acopere tancurile și tunurile rusești. Și asta sta la noi, și tatăl meu cunoștea limba sârbă, c-a fost în marina comercială, și traducea. Și rusul ăsta ne-a spus : „Comunismul e o catastrofă. Ce vă așteaptă... nu puteți să duceți. Noi, acum, când am venit, am văzut burghezii, culacii ăștia, așa am fost educați, cu educația pe care ne-a făcut-o Partidul Bolșevic și care ne-a spus că în România oamenii trăiesc în bordeie și sunt exploatați de moșieri, da' când am văzut la toată lumea vite, vin, țuică, găini, cutare...”. Era un băiat foarte bine pregătit și el mi-a spus : „Ce v-așteaptă, nici dumneavoastră nu știți”. Și îi zic : „Măi Colea, când te duci înapoi acasă...”. „Huh, când mă duc, la frontieră, ne dezbrăcăm, intrăm la baie și acolo rămâne totul : dincolo ne dă alte haine. Amin ! Nici pixul, nici creionul nu rămâne la tine.” Asta-i metoda sovietică. Și acuma ne-am dat noi seama ce-om trăi și de-atuncea am avut o scârbă și-o repulsie, așa.

Dumneavoastră când ați venit în Oradea ?

Am venit în '46.

Și aici cum era atmosfera atunci ?

Când am venit, orașul avea 78 000 de locuitori. Când am auzit prima dată un om vorbind pe stradă românește, mă duceam după el. Nu se vorbea românește în Oradea, pe vremea aia, decât foarte puțin. Toate magazinele ăștea erau evreiești, erau ungurești. N-am o repulsie, nu sunt șovin, da' pe urmă mi-am dat seama de asta.

Erau mulți comuniști atunci ?

În Oradea, da. Ungurii toți și jidanii erau toți comuniști.

Începuseră persecuțiile în Oradea ?

Începuseră, pentru că se ducea o luptă aprigă împotriva intelectualității române. Era aci niște intelectuali de mare valoare : profesori, ingineri, doctori, care sigur că nu înghițea chestia asta. Cum fusese Oradea ocupată patru ani, ungerii când au venit și-au adus oamenii lor, îi pusese în funcție, șiăștia s-au făcut toți comuniști, și toți aveau funcții. Aici, Partidul Comunist era condus de ei. Acuma știu, că io am trăit între ei... În Comitetul Central sau Județean, cum dracu' îi spunea pe vremea aia, nu era niciun român.

Dumneavoastră de ce ați fost arestat ?

Dom'le, cum v-am spus, nu mi-a plăcut bolșevismul. La niște ședințe de UTC, că ne chema și pe noi,ăștia care nu eram membri, io am avut niște ieșiri. Atunci a început lupta împotriva titoismului, și eu am spus, ca prostu', că Tito e un mare patriot și că el vrea binele Iugoslaviei... Norocu' meu a fost că a venit cineva de la București, și l-am văzut băiat deștept, și ăla mi-a zis : „Mă, ai spus bine, da' n-o să-ți pară bine niciodată ție, că asta te va urmări...”. De altfel, așa a și fost.

Ședințele acestea când aveau loc ?

Păi săptămânal le țineau uteciștii sau utemiștii, cum le spuneau ălora.

Și când ați avut dumneavoastră intervenția asta ?

Era o ședință în luna august în 1947 sau '48, nu mai mi-aduc aminte așa precis.

Dar a trecut totuși ceva vreme până să vă aresteze...

Păi să vă spun : a fost un lot, aci în Oradea, de militari și polițiști, oameni de conducere. S-a chemat organizația „Vlad Țepeș”. Eu, care eram mânăz tânăr p-acolo, m-am băgat. Mă mai duceam pe la ședințe cu ei, până când i-a arestat, în '49. Ei pă mine nu m-au spus : „E copil, lasă-l !”. Da' io, după ce i-au arestat pe ei, n-am putut să-mi bag limba în gură, n-am putut tăcea, ș-am început și-am reorganizat eu cu alți colegi organizația... Și ne-am trezit și noi vreo 23.

Care era scopul organizației ?

Scopul organizației ? Lupta împotriva bolșevismului și a Uniunii Sovietice. Pentru că nu mai era nici oamenii noștri de știință, niciun Eminescu sau un Coșbuc, cutare, nimeni... Numai de Uniunea Sovietică se vorbea !

Și cum vă gândeați să luptați ?

Noi vroiam să ne afirmăm acolo. Rușii veneau cu Stahanov¹, veneau cu metal, nu mai făcea nimic românii. Eminescu... o singură poezie avea pe care-o știam : „Glosa”. Restu'... salutare, taică, nimic ! E, am mai spus altădată și o prostie despre Pușkin, care era, mă rog, poetul lor. Tot așa, eram cu colegii acolo, cu prieteni d-ăștia care ne-o ajutat, și am zis : „Mă, Pușkin a murit într-un duel c-un ofițer francez”. Poate dumneavoastră nu știți asta. Da' rușii n-au spus niciodată de chestia asta... Ș-am spus : „Pușkin a murit pentru o femeie”. Mă rog, treaba lui, eu am spus-o, c-o știam... (râde – n.n.) Și am avut un punct negru și pentru asta. Ș-am continuat așa până-n 1951, când ne-a arestat pe toți.

Dar cum de v-au descoperit ?

1. Aleksei Grigorievici Stahanov, miner sovietic care și-a depășit în 1935 norma de 7 ori, folosit ulterior de propaganda comunistă.

Am avut între noi un trădător, un coleg pe care noi nu l-am bănuit. Teodorov Teodor îl chema. A murit. Au murit, de fapt, majoritatea, aproape 80%. Și asta ne-a turnat, dom'le, și ne-a arestat.

Pe dumneavoastră de unde v-au arestat ?

De la serviciu. Domn'e, am fost jandarm, și din birou m-au luat.

Și unde v-au dus după arestare ?

La Securitate. Aci, lângă spitalul CFR, în clădirea asta a fost atunci Securitatea. Știți de care clădire vorbesc ? E acolo o farmacie pe colț, și cum te uiți spre oraș, e o clădire frumoasă, mare. Erau acolo, domnu' meu, niște condiții, ferească Dumnezeu. Și a doua zi, când m-a chemat la Securitate, am știut imediat că Teodorov ne-a turnat și am negat tot. Le-am spus : „Nu, nu, nu”. Dar n-a apărut nimic nici în declarațiile noastre, că nu ne-a dat voie să scriem. Și m-a ținut la Securitate un an și ceva.

Ați stat peste un an în anchetă ! ?

Da. Un an și ceva în anchetă...

Care erau condițiile aici la Securitate ?

La început aveam patru cărămizi, două scânduri și-o pătură, p-ormă ne-a băgat un pat. Eram la subsol și n-aveam lumină nici de zi, nici electrică. Nu vedeam nimic. Când deschidea vizeta, atunci vedeam lumină de pe coridor... Umbla șobolanii pe-acolo cum umblă iepurii într-o crescătorie. (râde - n.n.)

În anchetă vă băteau ?

Domn'e, să vorbesc cinstit, nu m-a bătut nimeni. Nu-mi place să spun ce nu trebuie... Am avut anchetator p-ăsta, pe Codileanu², și-ăsta s-a purtat extraordinar de frumos cu noi, cu mine și cu colegii noștri. ăsta era singurul român în tot completul ăsta de anchetatori. Weiss³ era un jidan așa, mic, un prostovan. ăsta era șeful serviciului anchetă. Restul... numai unguri și evrei. Codileanu ăsta era singurul român între ei. El a anchetat și lotul din decembrie, „beiușenii”⁴. A murit săracu' și el de mult. Codileanu... Ion sau Petre, n-aș putea să vă spun numele, că nu îl mai știu, l-am uitat.

Dar de ce a durat atât de mult ancheta ?

N-a putut să scoată nimic de la noi, ce-a dorit ei... Că ei aveau o intenție bună, eram tineret, eram toți români, și vroia să ne dea ca exemplu, ca să ne vadă Ministerul de Interne, Teohari Georgescu și toată gașca asta a lor, ce fac românii în Ardeal. Și n-a putut să scoată de la noi absolut nimic din ce-a vrut ei.

La Securitate ați stat împreună cu alți membri ai grupului ?

Nu ne-am văzut niciodată până la proces. Eram în aceeași clădire, da' nu ne-am văzut până la proces. De fapt, ne-am văzut când ne-a scos în curte și ne-a pus într-o dubă și ne-a trimes la Cluj, la Tribunalul Militar, dar atunci nu ne-am recunoscut ! Eram toți umflați. Să n-ai aer, să n-ai oxigen, să n-ai nimic acolo, numai mucegai... Mă rog, am fost tineri și tinerețea și-a spus cuvântul. ăsta a fost avantajul.

2. A se vedea nota 6, la p. 33.

3. A se vedea nota 19, la p. 23.

4. Pentru detalii, a se vedea interviul cu Traian Romulus Pompiliu Dezideriu Luscan din prezentul volum.

Procesul a avut loc la Cluj ?

Da, la Cluj. Nu luase încă ființă Tribunalul Militar din Oradea. Ne-a dus la Cluj, la Tribunalul Militar. Acolo, când am ajuns, am crezut că sunt liber : era o cameră, o celulă cu șase paturi, cu cearșafuri, cu lumină de zi. Mă rog, la geamuri era jaluzele, da' oricât... Știți ? Domn'e, n-am fost niciodată așa fericit.

Când a avut loc procesul ?

Procesul a avut loc în toamna lui 1952 și a durat trei zile.

Ați putea descrie cum s-a desfășurat ?

Ne-a dat la fiecare doi anchetați d-ăștia un avocat, da' ăla n-a vorbit cu noi, să ne cunoască. Eu eram considerat șeful de lot împreună cu unu' Balanov⁵. Și-atunci, eu am fost o fire foarte încăpățânată, nu-mi plăcea să mă calce cineva... M-am sculat la procuror – băiat cu pregătire, era tânăr, dar al dracului – și i-am spus : „Domnule procuror, vă rog să-l întrebați pe domnul avocat să spună care-i Nistorică și care-i Balanov”. ăla tot-tot-tot a roșit. Zic : „Dom'le, eu știu că legea spune să se discute cu inculpatul, să se vadă dacă e vinovat, dacă nu-i vinovat”. „Stai jos și vezi-ți de treaba ta !” Am stat. Și-apoi m-am întâlnit cu avocatul, săracul, și la pușcărie, în 1954... Nu mai mi-aduc aminte exact, dar cred că la Jilava. Era mai în vârstă. Nu mai știu cum îl chema. Se uită el la mine și zice : „Nu pe tine te-am apărut eu la Cluj și-am zis că nu te cunosc ?”. (râde – n.n.) Nici el nu era comunist, era contra comunismului, da' l-a pus din oficiu, adică să se îndeplinească condițiile juridice.

Ei, și când ne-a condamnat, am fost obraznic și infuriat, i-am sfidat, mai ales că știam sentințele... Nu le-am spus nimica. Și-atunci procurorul, că nu-l înghițeam, că era un comunist d-ăla înflăcărat, și avea Dreptul, nu era analfabet, a zis către mine : „Ce vrei, domnule ?”. „Ultimul cuvânt. Ultimul cuvânt al meu este : «Eu să fiu în locul dumitale, să te judec eu pe dumneata ca criminal împotriva națiunii române».” „Stai jos !” „Nu stau, domnule !” Asta a fost. Toți am fost așa. Dar nu s-a legat de noi, nu...

Și ce condamnări s-au primit în proces ?

Eu am avut 18 ani, că eram considerat șeful de lot. Restu'... cea mai mică pedeapsă a fost de 6 ani. Au fost pedepse de la 6 ani până la 18 ani. De altfel, anchetatorul Codileanu, care ne-a adus cu duba pe noi toți la Cluj, când am ajuns dincolo de Ciucea, era un timp așa frumos, cu soare, zice : „Bă, vă las să stați la soare, da' să nu vă pună dracu' să fugiți, că mă bagă la pușcărie”. Și cum mă cunoștea din anchetă, îi zic : „Du-te, mă, de-aici !”. Și ne-am dus acolo pe canal și-am stat de vorbă și l-am întrebat : „Mă, câta condamnare ?”. Mi-a spus exact : 18 ani. A zis : „Noi am trecut atâta...”. Și cât au trecut ei în actul care l-au trimes la tribunal, atâta ne-a dat. De aia spun eu că știam ce pedeapsă am.

Unde v-au dus după proces ?

Întâi la Canal, unde am stat vreo trei luni, și p-ormă ne-a dus la Baia Sprie. Ș-acolo am lucrat în mina de plumb cinci ani, până în 26 august 1956, când s-a închis mina⁶.

5. Petre Balanov, născut la 14 iulie 1926 în Iași. A fost arestat la 3 iunie 1951 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Cluj, Cavnic, Aiud, Caransebeș, Jilava, Ocnele Mari, Văcărești, Poarta Albă, Valea Neagră, Baia Sprie. A fost eliberat la 3 septembrie 1956. Informații din fișele matricole penale din AANP.

6. Potrivit fișei matricole penale, a fost mutat de la Baia Sprie la 31 august 1956.

Acolo, la Baia Sprie, a fost un colectiv de condamnați de la 15 ani în sus. Într-adevăr, acolo era finețea intelectualității române: numai profesori universitari, numai diplomați, niște oameni jos pălăria, nu așa... N-aveai ce comenta. E drept că șeful minei din partea deținuților era inginerul Bujoiu⁷, condamnat în 1948 pentru sabotaj împotriva comunismului, deci om din trecut. Și era acolo, din partea minei, a combinatului minier, un inginer. Domnule, și ăștia au pus niște condiții: „Dacă la oamenii ăștia nu le dați mâncare, nu-i tratați cum trebuie, vor muri și vom intra toți la pușcărie: crimă împotriva umanității”.

Regimul alimentar la Baia Sprie era mai bun ca în alte părți ?

Într-adevăr, magazia de pâine era deschisă și luam pâine câtă vroiam. Aveam două feluri de mâncare la amiază, două feluri seara. Mâncarea era cantitativă... Și pâsula⁸, și croampe⁹, și cutare, cât îți trebuia... (râde – n.n.) Le-o pus acolo și ne luam noi. Alea a fost toate condițiile noastre. Ne-o adus la fiecare câte un bidon din ăla de armată și când intram în mină ne dădea ceai, ne dădea cafea, surogat din ăla, treceai pe-acolo și-ți puneai cât vroiai.

N-am avut probleme și lucram zi și noapte. Într-o săptămână eram de zi, o săptămână eram de noapte. Când ieșai din mină, te duceai direct la masă. Aveam fiecare patul nostru. Când eram, să zicem, în tura de noapte... ziua ușile la barăci erau deschise, puteai să ieși de acolo, să stai la soare, nu te întreba nimeni, că n-avea cum. Eram închiși cu vreo trei garduri, numa' cu elicopteru' dacă puteai să ieși de acolo.

La Baia Sprie au fost și câteva greve. Ați participat și dumneavoastră la ele ?

Am făcut acolo șapte greve, așa, cum scrie la carte. A venit acolo un comandant, unu' Szabo¹⁰, de aici din Oradea, locotenent-major, un om atât de-al dracu' și-atât de șovin cum n-a văzut omenirea. Și la un moment dat, dom'le, aveam și noi pulover, izmene luate de acasă, ciorapi, cutare, și a dat ordin să ni le ia. Era frig la Baia Sprie... Și le-am predat. Mai aveam doar o zeghe din aia din deșeuri, groasă. Și atunci inginerul Bujoiu a zis: „Astăzi intrați sectorul 10...”. Dimineata, când erai energic. După, urma 11, apoi intra 12. Noi stăteam în baracă până intrau ăștia toți cu corfa, că mergea într-o corfă câte 12. Și când era gata, cineva striga: „Gardă, pregătește 11”. Și ăsta ne-a închis la ora 6 barăcile și ne-a scos afară, în frig, și stăteau acolo până te lua dracu'... În mină era cald, 35-40 de grade, era ca-n sânul lui Avram, da' afară era frig.

7. Ioan Bujoiu (1894-1956). Inger de mine, profesor la Institutul Politehnic, fost ministru al Industriei și Comerțului în 1937 și 1939, iar în 1938 titular la Departamentul Economiei Naționale. Urmărit pentru implicarea în organizația „Sumanele Negre”, a fost arestat la 14 aprilie 1948 și condamnat la muncă silnică pe viață în procesul „Marii finanțe”. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Baia Sprie, Satu Mare, Jilava, Aiud, Văcărești. A decedat la Văcărești la 20 mai 1956. Cristina Anisescu, *Nicolae Mărgineanu. Un psiholog în temnițele comuniste. Documente preluate din arhiva CNSAS*, Editura Polirom, Iași, 2006, pp. 67-68; fișele matricole penale din AANP.

8. Fasole.

9. Cartofi.

10. Zoltan S. Szabo, născut la 20 iulie 1930 în Oradea, Bihor. Locotenent-colonel. Comandant la Penitenciarul Oradea (1956-1964) și Carasu (1965-1968). Este menționat și la Baia Sprie în calitate de comandant în 1951. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 218, 386-387, 422; AANP, dosar fără număr, 1967-1968, vol I, vol. II, dosar inventariat cu numărul 9-1956.

Și cum spuneam, atunci am făcut grevă. Greva a fo' făcută spontană, fără să fie organizată. Noi am ieșit din mină dimineata și am refuzat să mergem la masă. Domn'e, era un gardian la care noi îi spuneam Făt-Frumos Fiul Iepii, că noi la toți le dădeam nume. (râde – n.n.) Era prostăvan el, așa... Și nu-ș' ce-a zis el către unu' : „Bă, cutare, cutare”. Nu prea vorbea urât cu noi, așa. Și asta : „Ce vrei, dom'le ? Nu, nu mergem la masă. Du-te și mănâncă tu ! ”, a zis către gardian. Atât a zis ăla. Și care eram într-o baracă, vecini, că într-o baracă erau patru dormitoare, și eram pe schimburi, ne sculaserăm să mergem să ne bem ceaiul. Și zice unu' : „Uite, mă, ce-a zis Ionescu. Nu mergem nici noi”. Și, domn'e, imediat nu s-a mai dus nimeni. Ies ăștia din mină, nu merg nici ei la masă, c-a auzit că nu merg nici cei din schimbul celălalt. Și în ziua aia au încercat ăștia să ne ducă, da'... domn'e, nu au reușit. I-a pus pe gânduri treaba asta.

Noi acolo aveam patru medici, foști deținuți politici : era Veselovschi¹¹, Georgescu, Marcoci¹² și un medic maior, neamț, Müller, care a fost și la Baia Sprie, și la Cavnic, și la Valea Nistrului. Era un om pâinea lui Dumnezeu, dar a ajuns și el în pușcărie. Și asta ne simpatiza foarte mult, venea și vorbea cu noi, și asta ne zice : „Fiți atenți, nu intrați în mină, că o să câștigați ! ”. Atâta ne-a trebuit. Domn'e, a doua zi, pe la amiază, gata. Ne ia și ne duce la sala de mese. Era aranjată, pusese pă mese cearșafuri, mâncarea mirosea bine. „Treceți la masă ! ” „Nu, vorbim și dup-aia...” Nimeni, dom'le. Și asta a durat șapte zile. P-ormă, după a treia zi, ne-a alimentat artificial. Ne dădea cu tubul. Ne ducea acolo câte 10-10 să ne dea alimentația. Și zicea medicul : „Fii atent, nu renunțați ! ”. Noi ne pusesem pături în geamuri. „Io vă spun. I-aci un grup de securiști, de ofițeri de la București, de la Ministerul de Interne, c-ați derutat toată situația comunistă.” Și, într-adevăr, după șapte zile, ne-a ținut la suprafață vreo cinci sau nu știu câte zile, ne-a dat mâncare, nu ne-a băgat în mină, ne-a dat toate hainele înapoi, pulovere, cămăși, ciorapi, cutare.

Ce alte momente importante vă mai amintiți de la Baia Sprie ?

Eu acolo, din cauză la plumbul ăla, a zincului ăla care-i acolo, ca dracu', am făcut o ciupercă între picioare. Știi ? Domnule, te mănca de te durea și sufletul. Și mă duc la Marcoci, care era mai în vârstă : „Ce e ? ”. „Măi, lasă-mă la suprafață ! ” Cum stăteam la soare trei-patru zile, dispărea ciuperca dintre degete și-a ieșit după picioare : „Bă, ține bidonul cu ceai sub mână și vîi să-ți iau temperatura”. Da' avea acolo un sanitar d-ăsta, d-al nostru, îl chema Muscă¹³. ăsta era omul lor în colonie și spunea tot ce fac doctorii. Pun bidonul. „Ă-hă, nu mai pot, am temperatură.” „Du-l, mă, la infirmerie ! ” Mă duc la infirmerie, îmi pune ăsta termometrul, aveam 44 din cauza bidonului cu ceai. (râde – n.n.) „O, mă, da' tu ai temperatură... Gata, bagă-te imediat în pat ! ” N-aveam nimica,

-
11. Iosiv Veselovschi, născut la 21 august 1908 în București. Medic. A fost arestat la 26 octombrie 1949 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Baia Sprie, Satu Mare, Gherla (?). A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
 12. Sergiu Marcoci, născut la 4 iulie 1917 în Bardau, Iași. A fost arestat la 27 martie 1948 și condamnat la 12 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Baia Sprie, Oradea. A fost eliberat la 13 februarie 1958. Informații din fișele matricole penale din AANP.
 13. Petru Muscă, născut la 24 iulie 1883 în Sărmaș, Harghita. A fost internat la Gherla în 1947, dar nu deținem informații despre durata pedepsei și data eliberării. A fost internat la 16 august 1952, dar din nou nu deținem informații despre durata pedepsei și data eliberării. A executat pedeapsa în închisorile Pitești și Târgu Mureș. Informații din fișele matricole penale din AANP.

da' ca să scap de ciupercă... Țăla tot venea pe lângă noi, pe-acolo, și după trei-patru zile vine maiorul Pantea. Atunci mi-am dat io seama că e om cumsecade și se are bine cu medicii ăștia, cu deținuții politici. Zice: „Ce-are ăsta?”. „A avut temperatură.” Îi zice turnătorului: „Du-te dumneata d-aici, te rog, lasă-ne pe noi”. Și vine pe la mine și se uită: „Mai ai temperatură?”. Zic: „Nu știu”. Mă temeam că mă bagă în mină... „Cât ai ținut bidonu’?” Hopa! I-a spus doctorul... „L-ai ținut cam mult, nu?” „Da.” „Și cât ai avut?” „Nu știu.” Țăsta, Marcoci, râdea. Și zice maiorul: „Aveți grijă, dați-i tratament, că și acuma are temperatură”. Medicul nostru avea dreptul șapte zile să ne țină la suprafață, cu aprobarea medicului militar. E, și mă gândeam eu: șapte zile dacă stau, tot e ceva, sunt domn. Domn'e, și vine ăsta: „Cum stă?” „Nu prea bine”. „Mai dați-i șapte zile, să se refacă, să fie bine!” Eu, bucuros, gata... (râde – n.n.)

Dintre personalități, cu cine ați stat acolo ?

Păi Bujoiu, amiralul Scurtu, colonelul Dinescu¹⁴, colonelul de jandarmi de pe la Cluj Pușcaș¹⁵, ambasadorul Munteanu, preotul Aștileanu¹⁶, care era greco-catolic și-a trecut la ortodoxism și a ajuns episcop la Arad... Au mai fost miniștri, ambasadori, atașați militari... Pe toți i-a dus acolo.

Și ați spus că ați stat acolo până s-a închis mina ?

Da. Că p-ormă s-a auzit în Occident, și-n '56 mina a fost închisă, adică desființată. S-a interzis să mai lucreze deținuții politici în mină. Și de acolo ne-a dus la Aiud.

Când ați ajuns în Aiud ?

În 1956, în luna septembrie. Da' la Aiud n-am stat mult, c-am fost eliberați. Acuma să vă pun în temă și cu asta... (râde – n.n.) Ce se întâmplă? Lotul nostru a fost condamnat cu pedepse mari. Pe vremea aia, articolul 209, alineatul 2, prevedea minimul de pedeapsă de 15 ani și maximum până la 25 de ani. Când au ajuns dosarele la președintele Tribunalului Militar General de la București și-a văzut că unii au fost încadrați în acest articol și le-au dat 8 ani, 10 ani... a zis: „Inadmisibil!”. Deci n-avea voie, numa' 15 ani minimum, și-atuncea el a respins sentințele, nu le-a semnat. Trebuia să fim condamnați mai mult. E, și a declinat competența Tribunalului Militar de la Cluj la Timișoara. Acolo era președinte unul Cișmaș, cizmar de meserie. Acesta, când a văzut rezoluția lu' generalu', le-a dat celor care a avut 5 ani 15, la care-a avut 6, le-a dat 16,

-
14. Marin Șt. Dinescu, născut la 26 decembrie 1914 în Piciorul de Munte, Dâmbovița. A fost arestat la 15 august 1949 și condamnat la 10 ani temniță grea și la 5 ani pentru deținere de armă. A executat pedeapsa în închisorile Baia Sprie, Făgăraș, Jilava. La 12 august 1959 a mai primit o condamnare administrativă de 60 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 6 mai 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.
15. Posibil Emil G. Pușcașu, născut la 20 februarie 1914 în Silivaș, Cluj. Maior de jandarmi. A fost arestat la 28 septembrie 1948 și condamnat la 8 ani muncă silnică pentru crimă de război și la 2 ani pentru abuz de putere, pedepse comutate la 8 ani. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Poarta Albă, Valea Neagră, Baia Sprie, Făgăraș, Jilava. A fost eliberat la 17 octombrie 1955. I. Ciupea, V. Țărău, F. Olteanu, A. Dobeș, R. Fürtös, C. Budeancă, *Făgăraș – închisoarea poliștilor*, II, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2007.
16. Vasile Aștileanu, născut la 14 martie 1914 în Cluj. A fost arestat la 20 mai 1952 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Oradea, Baia Sprie, Satu Mare, Jilava, Timișoara. A fost eliberat la 5 octombrie 1955. Informații din fișele matricole penale din AANP.

să depășească limita. Și după-aia au început evenimentele : s-a împăcat Tito cu Gheorghiu-Dej, au venit niște chestii atuncea și, domn'e, gata : ne-a băgat în decretul ăla din '55¹⁷. Așa că, printr-o eroare juridică, noi am beneficiat și ne-a ajutat Dumnezeu de am ieșit mai devreme, în noiembrie '56.

După ce ați ieșit din pușcărie, ați încercat să vă continuați studiile ?

Nu... Nici n-am încercat, că nu mă băga nimeni pe mine. M-am dus la Oradea, acasă la părinții mei, și am stat la ei.

V-ați reîntâlnit cu foștii colegi ?

Da, m-am văzut cu colegii. Și ce se întâmplă ? S-a întâmplat pe dracu', că eu iar nu mi-am ținut gura. Începea munca pentru colectivizare, pentru chestiile alea, și au început reclamațiile, notele informative date la Securitate. Eu aveam pe soră-mea și pe cumnatu-meu, care era doctor, era directorul policlinicii de raion din Vânu Mare¹⁸. Da' nu era membru de partid. Și ăștia de la Securitate o întreabă pe soră-mea : „Cine-i ăla, Nistorică, din sat de la... ?”. Dă telefon : „Mă, vino !”. Mă duc acolo, și tata căpitanului ăsta care sunase fusese servitor la cumnatu-meu, și-l cunoștea și cutare... Mergem la masă, stăm, discutăm. Zice Lenuța, soră-mea, către el : „Măi, Nelule, tu știi cine-i ăsta ? Ăsta-i Nistorică, mă. Ăsta-i fratele meu, mă...”. (râde – n.n.) Bă, comandantul mi-a plăcut. Un băiat, așa, cinstit, liniștit : „Dom'le, plecați ! Atâtea note informative am la mine, că sunteți un pericol pentru societate. Eu mi-am dat seama deocamdată, dar sunt obligat să trimet situația la regiunea Craiova, și ăștia vă dă domiciliu obligatoriu, și vă trimite 30-60 de luni...”. Că nu mă mai putea condamna și domiciliul obligatoriu se dădea cu lunile, nu cu anii. Și zice : „Dacă plecați și mergeți la Cluj, spuneți că sunteți la Botoșani, iar dacă sunteți la Iași, spuneți că sunteți la Târnave, ca să nu vă prindă”. Bun.

Dom'le, Dumnezeu a ținut cu mine. Când vin după două zile, telegramă : „Hai, vino, că ți-am găsit servicii !”. Și am venit aci la Oradea... Și era un inginer, Zota, și el m-a angajat. Mi-a zis : „Bă, nu spune c-ai fost deținut politic. Spui c-ai fost pe la București, c-ai lucrat pe șantier, că altfel nu te angajează ăștia”. (râde – n.n.) Eu am mințit, am făcut o autobiografie... Da' când am ieșit din pușcărie, n-a chemat și am dat o declarație la Securitate în care : „Nu cunoști pe nimeni, n-ai fost în pușcărie, n-ai avut nimica, n-ai avut legătură cu nimeni. Dacă nu, răspund, și voi fi condamnat din nou”. Așa că pentru mine asta a fost un indiciu foarte benefic după-aia... Bun, am dat autobiografia, mă angajează, îmi văd de treabă, nu eram căsătorit, n-aveam pe nimeni. Mă, după vreo șase luni, într-o dimineață de luni când vin, zice secretara : „Mă, du-te, că te cheamă, te caută dom' director !”. Opa ! Dom'le, directorul mă simpatiza, că mi-am văzut de treaba mea, așa cum trebuie. Mă duc acolo : „Bună ziua”. Pe scaun era un tinerel, așa ca dumneavoastră... Era un securist, da' a fost un om cumsecade, cred că a avut ceva pregătire. Și zice directoru' : „Dumneata nu mi-ai zis mie că ai fost deținut politic”. „Păi n-am spus și n-am scris că n-am avut voie. Am declarat când am ieșit că n-am să spun că ce și cutare...”. Zice ăla : „Da, da, așa este. Are dreptate dânsul”. Și cu asta am scăpat, că mă dădea afară, fără doar și poate, că așa era pe vremea aia... (râde – n.n.) P-ormă m-am angajat la Liceul Agricol, și am lucrat acolo până în 1986, când am ieșit

17. Este vorba de Decretul nr. 421 din 24 septembrie 1955 pentru grațierea unor pedepse și amnistierea unor infracțiuni.

18. Localitate în județul Mehedinți.

la pensie, că aveam 62 de ani. Și nu puteam să ies, că nu mă lăsau ăștia să plec, da' am zis: „Gata!”. Și-așa am scăpat, câte puțin, câte puțin, pân-a venit situația asta cu Revoluția. Și tot așa a trecut.

Familia a avut de suferit din cauza situației dumneavoastră ?

Da. M-am căsătorit și, după trei luni de zile de la căsătorie, o dă pe nevastă-mea afară... Ea lucra la un abator, secretară, și-o cheamă directorul, care era muncitor, da' era un om cumsecade: „Măi Jeni, bărbatul tău a fost deținut politic?”. „Nu știu.” Nu știa, sanchi. „Măi, nu mai pot, a venit Securitatea, nu mai ai voie să lucrezi aici la noi ca secretară. Ca muncitoare, da.” A plecat... Frate-meu, Doamne iartă-l, că a murit, a terminat Liceul Industrial, s-a dus și-a dat examenul la școala de pilotaj la Buzău, a ieșit pe locul 1, cu nota 10. Era băiat deștept și i-a plăcut cartea. După două luni de zile, îl cheamă comandorul școlii: „Nistorică, câți frați sunteți voi?”. „Trei.” El și soră-mea sunt gemeni, 12 ani diferență între noi. „Unde-i frac-tu' ăla?” El nici nu știa că am fost condamnat. El n-avea de un' să știe de mine, că noi n-am avut legătură cu familiile, nici scrisori n-o fost, absolut nimic... Și vine plutonieru': „La magazie, dai în primire și ești exmatriculat!”. Asta a fost situația noastră, prin care-am trecut noi.

După '89 v-a tentat să faceți politică ?

Nu. În aprilie '90 s-a făcut Asociația Foștilor Deținuți Politici. Eu am inițiat-o și am organizat-o cu colegii, și de-atunci am rămas în această asociație, nu m-am înscris în niciun partid. Nu mi-a plăcut. I-am văzut că nu sunt oameni cinstiți și corecți.

Domnu' Nistorică, aveți regrete pentru ce vi s-a întâmplat în trecut ?

Domn'e, regretele care le am sunt de acum, propriu-zis, că din 1989 nu s-a rezolvat nimic în România, în sensul ca lumea asta să fie mulțumită. Nu noi, că noi... de-acuma înainte. Da' în special conducerile care-au fost, doi lei nu dau pe noi, nu ne simpatizează, n-are cine... Pentru c-acuma, să mă ierte Dumnezeu, nu sunt cu niciun partid, cum v-am spus, da' toate partidele ăștea care s-au perindat din '89 până acum, aproape 90% sunt foști comuniști. Cred că nu greșesc... PSD-u', PRM-u', ăștia, țărăniștii, liberalii... toți au fost comuniști. Și la țărăniști începuse să fie câțiva din foștii deținuți politici, am avut într-un timp vreo 26 de parlamentari, toți ăia au fost deținuți politici. Acuma n-avem pe nimeni, niciun parlamentar n-avem fost deținut politic. Țărăniștii... i-a înghițit, nici nu mai există ca partid. Adică sunt ca partid, da' n-au nicio popularitate.

Dar referitor la perioada pe care ați trăit-o în comunism ?

Aia e regretabilă. Avem multe ce regreta... Pentru că, vă spun, mizeria, condițiile care s-au aplicat... sunt condiții dure și nu se pot compara cu nimic în lumea asta. Ne dădea un sfert de pâine pe zi, 250 de grame, și un pumn de țărâțe de făină d-ălea de dimineață? Și la Jilava era camerele ălea de trei ori cât camera asta... și era două sute și ceva de oameni înăuntru? Puși pe 6-7 rânduri? O tinetă acolo, și îți făceai nevoile în ea? Să n-ai repulsii și regrete? Nu credeam că mai ieșim până-i lumea din închisoare...

Dacă ați fi știut ce vă așteaptă, v-ați fi purtat altfel în tinerețe ?

Nu cred. Aveam așa o repulsie față de ce face bolșevismul și comunismul acesta... Nu mi-a plăcut. S-a legat de tineret, de cutare, de cutare, de niște oameni care-au fost cinstiți. Când am intrat în pușcărie, a-nceput să bage oameni nevinovați. Numa' atât dacă s-ar fi spus despre dumneavoastră... și intrați în pușcărie. D-aia nu mi-a plăcut. Probabil

că... cred am fost și prost puțin. Părerea mea... Puteam să-mi văd de treaba mea, că n-aveam un trecut, nici părinții mei, da' poate că tot îmi găsea ceva. Dar dacă tăceam din gură... Da' n-am tăcut, ăsta o fost baiu'. Și ei pe oamenii ăștia care vorbea și era forțoși nu îi ierta.

Aveți resentimente față de anumite persoane de atunci ?

Am, dar nu mai sunt ei în viață. Am mulți pe care-i cunosc și care au vrut să facă rău... nu mie, ci la alții, da' nu mai sunt. Am față de cunoștințe, de relații, de cutare. Dar eu am 83 de ani. ăștia care au fost mai bătrâni, că atunci eu eram aproape un copil... din ăia nu mai e niciunul. Dar nici noi nu mai suntem mulți. Vă puteți închipui? Când am înființat Asociația, am fost aci, în județul Bihor, 1 680 de foști deținuți, și la ora actuală nu știu dacă mai suntem 300... Mai sunt câțiva. Din lotul meu, mai suntem patru în viață. Restul, toți s-au dus.

Vă mulțumesc.

Cu plăcere.

Bistrița

Dumitru și Doina Cepănariu

Dumitru Cepănariu s-a născut la 11 august 1938 în Bistrița, județul Bistrița-Năsăud. Naționalitatea : română. Religia : Martorii lui Iehova. Studii : Facultatea de Filologie. Profesia : profesor. A fost arestat la 15 decembrie 1968 și condamnat la 9 ani închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Malmaison, Aiud și Jilava. A fost eliberat la 11 iunie 1976 prin decret prezidențial.

Doina Cepănariu s-a născut la 11 noiembrie 1938 în Cluj-Napoca, județul Cluj. Naționalitatea : română. Religia : Martorii lui Iehova. Studii : Facultatea de Medicină. Profesia : medic. A fost arestată la 15 decembrie 1968 și condamnată la 7 ani închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Cluj și Oradea. A fost eliberată la 14 decembrie 1975. La data interviului, locuiau în Bistrița. Interviu realizat de Cosmin Budeancă la 22 octombrie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei. Editarea – Cosmin Budeancă. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 242, 243.

Spuneți-mi, pentru început, care a fost contextul în care ați ales să treceți la „Martorii lui Iehova” ?

[Dumitru Cepănariu]: Din facultate am început să ne ocupăm de Biblie, întrucât părinții mei deja luaseră legătură cu „Martorii lui Iehova”. Pe ei i-a mișcat faptul că ceea ce au studiat din Biblie contrazicea ceea ce se petrecea în biserica tradițională, unde au văzut multă ipocrizie. Și Biblia le-a arătat o altă orientare. Fiind student, în vacanță părinții îmi puneau la dispoziție literatură publicată de Martori. Pe vremea aceea, în timpul comunismului, era foarte greu să pătrundă publicațiile bazate pe Biblie ale „Martorilor lui Iehova”, dar mai exista lucrări din vremurile de libertate, pentru că între cele două războaie mondiale „Martorii lui Iehova” au fost într-o măsură liberi. Apoi, o scurtă perioadă după al doilea război mondial, au fost recunoscuți ca asociație religioasă, legalizată, și în felul ăsta mai erau care aveau cărți, pe care le mai ascuseseră prin pământ.

Ca student, am putut să citesc și prin alte locuri, și lucrurile mi-au plăcut. Mi s-au părut logice și, sigur, lucrurile astea le-am transmis și soției mele, cu care eram prieten. Fuseserăm colegi de clasă la liceu și în facultate eram prieteni. Și ce studiam eu din Biblie îi spuneam și ei. Și în Cluj, în ultimii ani de facultate, am studiat Biblia împreună. Și după ce am terminat facultatea, în 1960, vreo șase ani tot am mai mers la Cluj și am făcut ceea ce se numește dedicare și botez, devenind „Martorii lui Iehova”. Era perioada în care anumite vârfuli ale „Martorilor lui Iehova” fuseseră arestați...

[Doina Cepănariu]: Și nu numai vârfuli. Pentru că în '59 au fost arestați 25 de Martori din Bistrița, și vârf nu era aproape niciunul.

[D-tru C.] : Nu era deloc. Oameni umili, modești. Până și o femeie pe care au găsit-o cu un caiet scris cu ceva explicații biblice. Erau așa-numitele rapoarte pe care Securitate le urmărea.

Dar dumneavoastră știți că, practic, cultul e interzis.

[D-tru C.] : Bineînțeles.

[D.C.] : Bineînțeles. Noi chiar în perioada aia am început să studiem, când s-au făcut arestările.

A fost și un spirit de frondă ?

[D.C.] : Nu, nu.

[D-tru C.] : Nu. Noi am început când s-au făcut ultimele arestări, pentru că „Martorii lui Iehova” au început să fie arestați încă din '48, când s-a interzis activitatea lor legală. Și i-am cunoscut pe mulți care au fost printre primii arestați din '48 până în '50... în '50 eliberați, culeși din nou și băgați iar la închisoare.

[D.C.] : A fost o perioadă mult mai grea decât a noastră, decât cea când am ajuns noi.

[D-tru C.] : Foarte puțini au putut să scape în perioada aceea din închisoare. În timpu' ăsta, trebuie să zicem, au fost și greco-catolici arestați, dar în special preoții, deci reprezentanți ai clerului. Dar la noi erau arestați toți, indiferent de poziție. De fapt, la noi nu există poziție deosebită, dar sigur că sunt bărbați care au oarecare responsabilitate, este așa-numita păstorire a fraților, îngrijirea nevoilor spirituale... Și ăștia au fost adunați, și după-aia au fost adunați toți.

Nu vă era teamă atunci că s-ar putea să fiți și dumneavoastră arestați ?

[D.C.] : O teamă așa, mai copilărească, poate. Știi ? Eram la început și cred că încrederea în ceea ce citeam din Biblie se întărea foarte mult prin examinare. Eu știu că pe mine, de exemplu, m-a mișcat foarte mult ceea ce spunea Biblia ca adevăr științific, ce nu putea să fie explicat prin momentele în care a fost scrisă. De exemplu, faptul că Pământul este rotund a fost scris în Biblie în urmă cu foarte mult timp, înainte de Hristos cu aproape cu 800 de ani, pe când realitatea că Pământul e rotund a putut fi probată numai după călătoriile navigatorilor spanioli. Asta a fost ceva care pe mine m-a mișcat. Eu am fost foarte religioasă. Eram greco-catolică, chiar dacă nu mai erau greco-catolici, dar eu, în sinea mea, mă gândeam că sunt așa. Dar n-am avut tangență cu Biblia, pentru că, în general, în religiile astea oficiale nu prea au... Și noi de la început știam din Biblie niște lucruri cu privire la viitor, că trebuia să ai o asigurare că într-adevăr ceea ce se spune acolo va fi sau nu va fi. Și atunci, te ghidai după ceea ce vedeai că s-a întâmplat, să zicem. De exemplu : „Dumnezeu spânzură Pământul pe nimic”. Că așa era o traducere mai veche. În fond, arată ceva ce îi cu neputință de înțeles... Un om, indiferent cât de cult ar fi, cum să își imagineze pe vremea aceea, cu trei mii de ani în urmă, că Pământul ar putea fi rotund și că ar putea atârna în spațiu. Pe mine m-au mișcat foarte mult lucrurile astea. Mai este o afirmație în Biblie, și anume că însușirile nevăzute ale lui Dumnezeu și divinitatea Lui se văd din Creație. Și, într-adevăr, ca studentă la medicină eram uimită de ce complexitate e-n corpul omenesc. E incredibil așa, să stai să te gândești cum funcționează totul ca să rezulte activitatea umană... și așa mai departe.

[D-tru C.] : E un lucru care nu se poate explica prin teoria evoluției.

[D.C.] : Da. Teoria evoluției deja din liceu n-am putut-o accepta. Bine, poate și pentru că eram religioasă. Credeam în Dumnezeu și atunci, și nu mă mai interesa... Aș fi putut răspunde să zic că e așa și așa. Dar chiar m-am hotărât : „Dacă mă întreabă, o

să spun că e așa, dar eu cred în Dumnezeu”. Însă niciodată nu am fost întrebată ce cred eu în legătură cu teoria evoluției.

Dintre cunoștințe, dintre apropiați, în perioada respectivă erau persoane închise ?

[D-tru C.] : Da, erau. Chiar persoana cu care au studiat părinții mei a fost arestată și o tânăra pe care o cunoșteam, care îmi fusese colegă. Părinții ei țineau de „Martorii lui Iehova” și a devenit și ea Martor. Un alt prieten, Martor al lui Iehova, care ne-a făcut legătura la Cluj cu cineva care a continuat să studieze cu noi... Deci erau persoane foarte apropiate care au fost arestate.

[D.C.] : Eu nu am avut, pentru că părinții mei nu erau nici religioși, nici Martori. Eu nu am avut tangență cu Martorii până la discuțiile astea pe care am început să le purtăm noi doi. Eu nici n-am știut că există așa ceva. Și numele de Iehova mi-era așa de străin... Numele Creatorului este un nume care și L-a dat El însuși, dar pentru că nu se vorbește despre El, era ceva așa...

Și cum s-a petrecut intrarea la „Martori”, sau botezul ?

[D-tru C.] : În anul 1960 am făcut dedicarea și botezul nostru. Foarte mulți fuseseră arestați și eliberați în '64, împreună cu grosul deținuților. În perioada asta, când am intrat noi, „Martorii lui Iehova” au fost destul de timorați, pentru că Securitatea reușise să infiltreze în rândurile noastre oameni de ai lor.

[D.C.] : Se conduceau după deviza : „Dezbină și stăpânește”. Asta e...

[D-tru C.] : Atunci frații care fuseseră în închisoare și ar fi putut să organizeze activitatea nu prea se mișcau, și de asta eram cu toții, așa, destul de... la pământ. Dar prin '63 am început să ne întâlnim cu alții. Ne întâlneam în stațiune la Sângeorz Băi, ca să nu atragem atenția. Și așa a început un fel de mișcare de revigorare spirituală a noastră. Apoi de prin '65 au început să le dea drumul la turiști în țară și mai scăpa câte o revistă, câte o carte în limba germană. Și noi am început să traducem, să mai dăm și la alții, pentru că pur și simplu nu exista. Pentru noi explicațiile biblice, publicațiile bazate pe Biblie erau o adevărată hrană spirituală, și simțeam nevoia ei.

[D.C.] : Și totdeauna literatura noastră se adaptează și tratează lucrurile cu care ne confruntăm într-o anumită epocă. E la zi. De exemplu, când s-a ivit problema despre SIDA, noi am știut mai repede decât a apărut în presa oficială. Termenul nici nu știam cum să îl traducem. L-am tradus SIDD – „Sindromul Imuno-Deficitar Dobândit”. Numa' după ce s-a înrădăcinat SIDA am schimbat și noi. Deci tot ceea ce apare nou se tratează în literatura noastră... Acum, de exemplu, e cu celulele stem. Și noi sigur că primind atunci literatură o traducem și o dădeam și la alții.

[D-tru C.] : N-am ținut pentru noi, am dat și la alții, și sigur că Securitatea era atentă. Când i-au arestat pe ultimii din Bistrița, știau că un număr de simpatizanți au rămas afară, chiar dacă nu erau botezați. Securitatea s-a informat despre asta. Poate o fi obținut chiar și de la unii arestați anumite informații... Cine știe ? Și mama, care era mai zeloasă, cred că era deja urmărită puțin de Securitate. Nu foarte mult, dar măcar se știa de ea. Ne filau. Știi ?

[D.C.] : Nu știu cum de pe noi ne-au ignorat. Da' asta nu a durat mult timp, pentru că noi am început să purtăm discuții biblice și cu membrii sectei penticostale, și imediat am ajuns în vizorul Securității. Am știut că ei au fost cei care...

[D-tru C.] : Probabil că și preotul satului, pentru că el aflase. Când vorbești cu alții,ăștia se sesizează repede, își dau seama că niște membri ai cultului lor încep să schiopăteze. De ce ? „Uite, țin legătura cu Martorii.”

Nu vi se părea normal să existe dialog între cele două culte ?

[D-tru C.] : Bineînțeles că nu.

[D.C.] : Nu... Cred că nu li se pare normal unora nici acum. (râde – n.n.) Așa că nu, nu se pune problema... Dar am ajuns atunci în atenția Securității pentru faptul că am devenit mai activi.

Și cum v-ați dat seama că Securitatea este interesată de activitatea pe care o desfășurați ?

[D-tru C.] : În '66 au venit la noi, la Feldru, s-a făcut o percheziție... Nu au găsit nu știu ce, dar era suficient dacă găseau niște indigouri pe care să se vadă ceva. Corespondam cu o studentă la Iași cu care am vorbit câte ceva. Era în timpul vacanței... După asta am fost chemat la Securitatea din Cluj și două săptămâni m-au anchetat. Nu erau suficiente documente ca să mă cheme la anchetă, dar mă anchetau așa, pe picior liber. Mă țineau toată ziua în Securitate și seara îmi dădeau drumul.

[D.C.] : S-au gândit că suntem, așa, o cantitate neglijabilă...

[D-tru C.] : Asta a fost în '66. În ianuarie '67, Securitatea, după raportul pe care l-a făcut în vara lui '66 și l-a trimis la Ministerul Învățământului... s-a dispus scoaterea mea din învățământ. Și Hotiu, care era inspector general, a venit și a ținut o ședință în care m-a condamnat că fac parte dintr-un cult interzis, că otrăvesc mintea copiilor și așa mai departe. Și propune scoaterea mea din învățământ.

Dar existau informații că în timpul orelor aveai discuții pe teme religioase cu elevii ?

[D-tru C.] : Probabil că a obținut mărturii false de la unele persoane.

[D.C.] : Mărturii false au fost în toți acei ani, să știți. S-au legat de orice, pentru că ei făceau din țăntar armăsar.

[D-tru C.] : În dosarul pe care mi l-au întocmit scria că existau declarații că eu aș fi făcut analize gramaticale pe texte biblice, și asta era o crimă teribilă.

[D.C.] : Dar n-o făcut așa ceva, pentru că ar fi fost absurd. Acele texte niciodată nu s-ar fi dat copiilor care mergeau la liceu pentru admitere.

[D-tru C.] : Făceam doar ceea ce era în programă. Făceam din Mircea Zdrenghea¹ sau din alții care erau în publicațiile respective. Și, mă rog, au fost diverse declarații false de genul ăsta. Și pe motivul ăsta m-a scos din învățământ. Așa ne-am mutat aicea la Bistrița amândoi, la părinți, și am stat în '67 și în '68 până în decembrie. Bine, da' în timpul ăsta am fost foarte activi. Așa cum vă spuneam, am tradus ceea ce puteam să obținem din străinătate. A fost o perioadă de relaxare și se putea aduce mai ușor literatură, prin turiști. Și veneau intenționat anumiți frați de-ai noștri de credință, care aduceau diverse cărți...

[D.C.] : Am putut să cumpărăm și mașini de scris, pentru că și în privința asta deja era un pic de relaxare, și nu mai trebuia să fie neapărat înregistrate cu toate caracteristicile.

[D-tru C.] : Da, și băteam la mașină câte 10 exemplare pe foițe din alea subțiri și răspândeam revistele astea la frații noștri care doreau să cunoască. Ei multiplicau mai departe cu mâna. Și, pe lângă mașina de scris, mai scria și tata, mai scria și mama, cu indigo... Făceam așa cum puteam, că nu aveam alte posibilități.

Dar nu erai urmărit ?

1. Cunoscut autor de culegeri de exerciții de gramatică.

[D-tru C.]: Ei ne-au urmărit pas cu pas, știau și unde mergem. Că mergeam și făceam întruniri și în alte părți, la Dej, la Cluj. Tot mai mulți s-au atașat de activitatea asta, și Securitatea știa.

[D.C.]: Da, erau tot mai mulți cei care erau deja Martori, dar erau, să zic așa, mai... pasivi, mai inactivi. Nu era o activitate cum se face astăzi. Astăzi se face activitate liberă, în afara noastră, a cultului nostru.

Și cum s-a produs arestarea dumneavoastră ?

[D-tru C.]: În 15 decembrie '68 așteptam să vină niște frați la noi, le pregătisem locul de culcare. Urma să mergem la Bistrița Bârgăului, să avem acolo o întrunire mai mare, cu mai mulți. Și seara, nu știu pe la ce oră era, ne-am pomenit că ne bate puternic în geam. „Securitatea !” Noi am încuiat ușa, să nu le dăm drumul. Au dat cu revolveru' în geam, l-au spart și au deschis ușa de la intrare. Ne-au amenințat cu pistolul și 20 de securiști au intrat peste tot, prin toată casa. Și afară, în curte erau peste tot. Și au făcut percheziție...

[D.C.]: Și au găsit din abundență. Mă rog, am mai ascuns noi cât am mai ascuns, da' nu tot. Și față de niște ochi de experți...

[D-tru C.]: Am ascuns puțin, că aveam impresia că se merge înspre relaxare, întrucât în Iugoslavia deja „Martorii lui Iehova” puteau să își publice literatura. Apoi apăruseră (sic!) în ziar ideea că s-ar putea ca și România să permită muncitorilor să meargă în străinătate, așa cum se practica în Iugoslavia. Și ne gândeam că o să vină o relaxare. Însă în august '68 rușii au intrat în Praga și imediat s-a schimbat situația. Ceaușescu a fost admonestat de ruși și amenințat...

[D.C.]: Bine, astea le-am aflat noi ulterior... (râde - n.n.)

[D-tru C.]: Dar eu îmi aduc aminte de ziarul în care scria foarte mic că ambasadorul Rusiei, Vlasov, l-a primit pe Ceaușescu la Constanța și a avut o discuție în urma căreia Ceaușescu s-a potolit, i s-a terminat entuziasmul revoluționar și fronda împotriva rușilor. (râde - n.n.) Pentru că a avut izbucnirea aia teribilă după ce rușii au intrat în Praga. Și l-au calmat. Și ca să se afle în treabă, să arate că el îi loial blocului comunist, au început să facă arestări. Și noi am fost primii...

[D.C.]: Da' care primii? Că noi acolo, în perioada aceasta, '68-'75, am fost singurii deținuți politici.

[D-tru C.]: A mai fost și tinerii ăia, „europiști”, care ascultau „Europa liberă”.

[D.C.]: Păi ăia care ascultau „Europa liberă” nu știu dacă erau catalogați ca politici.

[D-tru C.]: Ca politici i-au băgat și pe ei. Că fac spionaj.

[D.C.]: Da. Și a mai fost un mic grup care ar fi vrut să existe în România un comunism ca și în Uniunea Sovietică. Erau, să zicem, anticeaușiști, deși nu erau numiți așa... nici nu știu ce denumire le-o fi dat ei, dar noi le ziceam „rusofili”. Cu noi a fost o singură femeie. Cu voi parcă au fost câțiva...

[D-tru C.]: Da, câțiva bărbați.

[D.C.]: Da. Deci au fost un grup foarte mic. Martorii au fost mult mai mulți. Și nu au fost alții, să zic așa. Nu au fost... cum a fost mai târziu, cei care au început să scrie unele lucruri împotriva regimului...

[D-tru C.]: Dizidenți.

[D.C.]: Dizidenții reali. N-a fost nimeni. Nu erau.

Când au venit și v-au arestat, v-au prezentat un motiv sau pur și simplu v-au luat și v-au dus ?

[D-tru C.] : Da, bine, ne-o fi spus : „Să știți că faceți parte dintr-o sectă interzisă...”, așa ceva. Însă, spre deosebire de perioadele mai vechi, când nu se purtau deloc cu mânuși cu cei arestați, cu noi s-au purtat... puțin mai fin.

[D.C.] : Adică oarecum mai în conformitate cu codul de procedură penală scris, pentru că nu ne-au insultat, nu ne-au bătut.

Ați fost arestați împreună, în aceeași noapte ?

[D-tru C.] : Da, în aceeași noapte.

Și unde v-au dus după arestare ?

[D-tru C.] : În Cluj, pe strada Traian. În beciurile alea ale Securității, cu patul turnat din beton, cu masa turnată din beton... Și au urmat cinci luni de anchetă până la proces.

[D.C.] : Șase luni.

Ce vă întrebau în anchetă ? Ce vă puneau să recunoașteți ?

[D-tru C.] : Să recunoaștem cu cine eram în legătură, relațiile... De la cine am primit literatură, la cine am dat-o și așa mai departe. Asta îi interesa, să scoată cât mai mult de la noi, să afle legăturile noastre.

[D.C.] : Și mie mi-a propus – dar după ce am ajuns împreună am aflat că și lui i-a propus același lucru – că ar putea să permită existența literaturii noastre, cu condiția ca ei să cenzureze tot ce îi legat cât de cât de socialism, de comunism...

[D-tru C.] : ...ce ar aduce atingere valorilor socialiste.

[D.C.] : Și noi am spus că nu se poate. Nu făcea parte socialismul și comunismul din realitatea obiectivă care era tratată în reviste. Deci nu se putea. Era cu neputință.

[D-tru C.] : În ce sens i-ar fi deranjat ceva din literatura noastră ? Numai în sensul în care se spunea că în Uniunea Sovietică și în țările satelite „Martorii lui Iehova” sunt condamnați, sunt băgați la ani grei de închisoare, sunt duși în Siberia și așa mai departe. Era o expresie : „Leopardul comunist nu își schimbă petele”, și asta îi deranja foarte mult. „Auzi, domn’e, să ne facă leopard ?” (râde – n.n.) Bine, asta n-am scris-o noi, că asta scria din afară... Și asta spuneai, că asta e politica.

[D.C.] : De exemplu, pe mine m-au întrebat după, la o declarație : „Ești de acord cu ce scrie aici ?” Și-am zis : „Da. Sunt de acord”. Ce era să zic, că nu sunt de acord ? Trebuia să fiu de acord, pentru că eu știam și alte lucruri. Noi nu eram de ieri, de astăzi, ca să nu auzim câte s-au petrecut și la Canal, și în alte părți. Mi-aduc și-acuma aminte când un tânăr legionar din Feldru, că pe vremea aceea locuiam în Feldru cu părinții, a fost adus de la Gherla, mort... Era student, avea numai 22 de ani, și nu pot să-l uit niciodată, pentru că era vecin de casa noastră. Și bineînțeles că într-un sat toate zvonurile circulă... Nu ? Eram în vârstă de 12 ani, și am mers să vedem cadavru’, și avea unu’ dintre ochi atât de învinețit... Ei au spus că a murit de tuberculoză sau așa ceva, dar se observa bine tratamentul la care a fost supus. Deci știam de mică unele dintre treburi. Și cum aș fi putut să spun : „Nu sunt de acord” ? Eu știam foarte bine că se fac lucrurile care se fac. Deși în literatura noastră nu se trata din punct de vedere politic, niciodată... Dar se trata ce venea în atingere cu noi, în atingere cu se întâmplă pe glob. Biblia însăși, în una din cărțile profetice, vorbește atât de clar încât poți să zici că ar fi scris acumă despre rivalitatea dintre cei doi mari regi : regele Sudului și regele Nordului. Dacă vrei

să faci o analiză sinceră și obiectivă, fără niciun fel de prejudecată, îți dai seama că nu se putea să nu apară în literatura noastră o aluzie cu privire la această rivalitate.

[D-tru C.]: Rivalitatea dintre blocul comunist și cel occidental, între regele Nordului și regele Sudului. Bine, nu știu dacă v-a căzut în mână asemenea explicații...

[D.C.]: Dar chiar cu asta am fost arestați. Eu cel puțin tradusesem un articol care trata, tot așa, o dramă profetică. Adică ceva ce s-a întâmplat, dar care avea, să zic așa, o conotație și pentru viitor, despre regele Asiriei, Sanherib. Cu mult timp în urmă s-a crezut că el nu a existat, pentru că numa' Biblia a vorbit de el, ca ulterior să fie știut și de către istorie. Și regele Sanherib a venit asupra Ierusalimului și evenimentele petrecute în acea situație putea să aibă o oarecare paralelă cu ce se întâmpla în prezent, mai ales în zona comunistă. Și era exact revista aceea, că eu atunci o traduceam, și m-am gândit: „Măi, numai asta să nu o găsească”. (râde – n.n.) Și exact un teanc deja pregătit pentru întrunirea de a doua zi... Poate el a uitat, da' eu asta nu am uitat, pentru că știu ce am gândit eu atunci.

În anchetă au aplicat și metode violente sau au fost doar interogatorii simple ?

[D-tru C.]: Interogatorii, dar cred că, în ce privește unele experimente care a vrut ei să le facă, cred că ne puneau în mâncare ceva, pentru că unii din cei arestați au început să aibă niște tulburări... Și eu personal am avut niște visuri deosebite, care probabil că erau urmare a unor substanțe pe care ni le puneau în mâncare.

[D.C.]: Și eu țin minte niște visuri atât de colorate cum n-am avut până atunci niciodată. Și nici acum. Erau foarte puternic colorate. Și mai mulți am avut aceleași simptome.

[D-tru C.]: În general, visurile nu sunt colorate. Știți? Pe unii ne-a afectat mai tare. Eu am rezistat.

Dar cum se manifestau aceste simptome ?

[D-tru C.]: Nu putea să doarmă. Chiar în celula mea era unu' dintre noi care acum nu mai este în viață, și nu putea să doarmă absolut deloc. Ghiță Someșan² la fel se plânga că simțea parcă în alimente un gust străin și îi dădea niște transpirații teribile și lipsă de somn. Au făcut ei ceva experimente de genu' ăsta.

[D.C.]: Dar probabil că nu prea mult, pentru că eu cred că totuși se gândeau să nu se afle cumva în străinătate. Ei erau destul de atenți. Țineau de atunci destul de mult cont de imaginea României.

[D-tru C.]: De asta nici nu vroiau să se știe că au deținuți pentru convingeri religioase. De fapt, pe la jumătatea lui '73, veneau mereu ofițeri de Securitate care ne întrebau pentru ce suntem arestați, și noi spuneam: „Pentru convingerile noastre religioase”. „Nu se poate, sunteți pentru politică, nu sunteți pentru convingere religioasă!” Noi o țineam tot așa: „Suntem pentru convingerile noastre religioase”.

Alte metode, bătaie sau șantaj, nu au folosit ?

[D-tru C.]: Nu. În privința asta, la data aceea, în '69, era deja schimbată atitudinea lor.

[D.C.]: Se schimbaseră și ministru' de Interne...

2. Gheorghe Someșan, născut la 3 noiembrie 1932 în Șieu, Bistrița-Năsăud. A fost arestat la 15 decembrie 1968 și condamnat la 6 ani de închisoare pentru apartenența la „Martorii lui Iehova”. A executat pedeapsa în închisorile Cluj și Aiud. A fost eliberat la 13 aprilie 1974. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

[D-tru C.]: Da, da. Asta era după căderea lui Drăghici³, pentru că el a fost excesiv în privința asta. Ceaușescu a schimbat puțin macazul... Ne-a dat voie chiar să avem cărți. Chiar am cerut de acasă *Manualul de engleză fără profesor*. Dar n-a durat mult... Asta a fost în '72, în anul cel mai detensionat, iar din '73 a început din nou să strângă șurubul.

Cam cât de des vă scoteau la anchetă ?

[D-tru C.]: Zilnic ne scoteau.

[D.C.]: Ziua. Noaptea nu. Mie-mi părea bine că mă scoteau, că altfel stăteam acolo, în celula aia... (râde – n.n.) Nu îmi părea rău să mă scoată, pentru că nu erau brutali cum fuseseră ăia cu 20 de ani înainte.

[D-tru C.]: E adevărat că printre „Martorii lui Iehova” pe care îi arestaseră până atunci nu avuseseră încă intelectuali și poate că și asta i-a făcut puțin mai atenți. Ne-au jignit și au spus cuvinte urâte, dar mai puțin. Mai ales anchetatorul meu, îl chema Oprea, s-a purtat foarte fin, așa putea zice.

Cam cât dura o anchetă în medie ?

[D-tru C.]: Dura câteva ore. Ne scotea pe scaunul ăla micuț și el stătea pe scaunul ăla înalt și te simțai tare micuț.

Era și asta o metodă de a vă intimidă...

[D-tru C.]: Da, o metodă de a te intimidă. Și te ținea câteva ore... 3-4 ore. Ne chema și după masă și discutam... Dar ce am vrut să vă spun: în aprilie '69, în preajma Paștelor, m-au luat, m-au urcat într-o mașină și m-au dus la București. Și m-au ținut o săptămână la Malmaison, așa se numea, dac-o știți... E pe Rahovei, chiar aproape de Mitropolie. Știu că auzeam toate clopoțele care bat la Mitropolie. Și m-au ținut o săptămână fără să-mi spună de ce și cum. Apoi, într-o zi, m-au scos la baie și m-au ținut un ceas. La un moment dat, eu am spus: „Gata”. Zice: „Nu, mai stai, să te speli bine-bine!” Și după baia asta bună m-au dus într-un birou unde venise un general care fusese și în anchetă la Cluj și care atunci a zis: „Să îi dați 10 ani pușcărie!” Și de data asta, la București, l-am recunoscut imediat. Și mi-a zis: „Uite, suntem de acord să vă dăm posibilitatea să aveți literatură, să continuați ceea ce faceți, că nu vă putem scoate asta din cap, dar să admiteți ca lucrurile să treacă pe la noi, să le cenzurăm, ca să fim siguri că nu strecurați nimic care este împotriva regimului”. Și i-am spus: „Nu putem să cenzurăm sau să admitem cenzurarea acestei literaturi. N-are nimic cu politica... că noi din Biblie, din cuvântul lui Dumnezeu scriem. Și eu n-am nici misiunea, nici căderea, nici nu sunt șef ca să pot decide așa ceva, și nici n-aș fi de acord cu așa ceva”. Și după discuția asta m-a trimis din nou la Cluj.

Cu ce s-a făcut transferul de la un sediu al Securității la altul ?

[D-tru C.]: M-au dus patru securiști cu o Volga, cred.

Procesul unde s-a desfășurat, la Cluj ?

[D-tru C.]: Procesul da, la Tribunalul Militar Cluj. A durat trei zile și avocații erau procurori, nu erau avocați. (râde – n.n.)

3. Alexandru Drăghici (1913-1993), lider comunist, fost ministru de Interne, ministru al Securității Statului, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, deputat și membru al prezidiului Marii Adunări Naționale. În cadrul luptei pentru putere din interiorul Partidului Comunist, a fost înlăturat în aprilie 1968 din toate funcțiile de partid și de stat. Florica Dobre (coord.), *Membrii CC al PCR, 1945-1989. Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 231.

[D.C.]: A fost un proces în care nu a avut importanță ce spui. Nu se schimbese nimica în sistemul lor...

Câte persoane erați în boxă ?

[D-tru C.]: Am fost un lot de nouă persoane.

Au adus și martori ai acuzării ?

[D-tru C.]: Da, persoane cu care noi vorbisem de Biblie sau cărora le scriam. Au adus și ceva scrisori și i-au chemat să depună mărturie.

[D.C.]: De aceea a și durat atâta, trei zile, pentru că era și mărturia unora, pe baza căreia puteau zice că ar fi făcut o evaluare mai exactă.

[D-tru C.]: Bine, ei au vrut să dea impresia de proces.

[D.C.]: La sfârșit știu că mie mi-au spus: „Ați avut parte de un proces democratic”. Așa ca și când... nu știu în ce consta democrația asta. Dar, în realitate, cum a zis și soțul, de la început s-o spus: „atâtea vei face”. Și atâtea a fost condamnarea.

[D-tru C.]: Securitatea a stabilit cât să stau la închisoare, iar ei nu m-o judecat, nu au făcut decât să se conformeze.

Procesul s-a desfășurat cu ușile închise sau au putut participa și oameni din afară ?

[D.C.]: Bine, o lăsat și ceva public. Practic, numai rudele.

Care au fost pedepsele primite ?

[D-tru C.]: Eu am primit 9 ani, cea mai mare pedeapsă, dar am făcut doar 7 jumate, pentru că a fost un decret în '76 și m-a eliberat. Am avut noroc, că atunci, la sfârșitul lui '68, începutul lui '69, s-au schimbat încadrările și pe noi nu ne-au mai încadrat la perioade lungi de 25 de ani închisoare. Cum v-am spus, cineva de la Ministerul de Justiție a propus să îmi dea 10 ani, și mi-a dat 9, dar asta a fost pedeapsa maximă în lotul nostru. Și s-a schimbat și cu confiscările, că până atunci se confisca averea. Și nouă ne-au zis: „Aveți norocul că s-o schimbat încadrarea, că altfel vă luam și casa”.

[D.C.]: Eu am primit 7 ani, Iosif Jucan, la fel, 7 ani, unii au primit 6, alții, 4.

[D-tru C.]: Și cam toți au făcut cât au primit. Numai puțini au beneficiat de oarecare reducere.

Și după proces unde v-au trimis ?

[D-tru C.]: După proces ne-au ținut în penitenciarul din Cluj până în ultima zi a anului '69.

[D.C.]: Se preconiza că în decembrie o să se dea un mare decret și se aștepta să fim grațiați. Da' n-au dat niciun decret.

Nu ați făcut recurs ?

[D-tru C.]: Niciun recurs. Ne-am dat seama că n-are sens.

[D.C.]: Ne-am gândit că nu are sens. Poate că era bine să fi făcut așa, pentru că ar mai fi rămas ceva în urmă, da' pe vremea aceea comunismul părea că nu va dispărea. Să fim sinceri, nu s-a gândit nimeni că va cădea, și poate nici în anii '80, deși apăruse Gorbaciov... Dar, în general, mai ales în anii '60, comunismul era din ce în ce mai puternic. De aceea n-am făcut recurs.

Și pe dumneavoastră v-au ținut tot la Cluj ?

[D.C.]: Da, un an, până atunci în decembrie. Și după aceea la Oradea încă 6 ani.

Mai era arestat și altcineva din familie ?

[D-tru C.] : După noi au mai fost arestați și alții, printre care și mama mea. Așa că la un moment dat eram trei din familie arestați. Numai tata și bunicul, tatăl mamei mele, rămăseseră acasă. Și tata alerga de la un penitenciar la altul să ne aducă pachete, și nu aveam dreptul să primim.

[D.C.] : Și chestie : după ce au arestat-o și pe soacra mea, ne-au ținut separat. Nici-odată nu au vrut să stăm împreună. Pe mine m-au ținut izolată, singură de tot, ceva mai mult de cinci ani. Deci nici măcar cu tovarășele mele, să zic așa, mai ales cu soacra cu care stăteam în casă. Sau cu alte prietene, tot Martore... nu au vrut să ne pună împreună.

Soacra dumneavoastră când a fost arestată ?

[D.C.] : Ulterior, după un an, în ianuarie '70. Da' ea a fost în alt lot.

[D-tru C.] : În schimb, eu nu știu cum o decurs procesul lor și unde s-a ținut.

Povestiți-mi cum a fost detenția la Oradea.

[D.C.] : La Oradea era închisoare pentru deținuți politici. Pentru deținute. Eu știu cu cine am stat acolo, și politică nu era decât una singură, o rusofilă, cum v-am spus. Și mai era o fată tânără de vreo 19 ani, care era „europistă”, cum s-ar zice, adică asculta muzică ușoară la „Europa Liberă”. Vă dați seama ? O crimă foarte mare... Ce să zic ? O picat și ea, săraca.

Ați putea să-mi dați câteva detalii despre colega care era politică, rusofilă ?

[D.C.] : Da. Era o profesoară din Moldova și, având în vedere că avea o formație comunistă, era ateistă. Nu-i plăcea deloc de noi, pentru că noi purtam discuții religioase, că lucram muncă manuală, și nu era ceva care să nu putem vorbi. Cam atâta aș putea spune despre ea. N-a încercat, să zicem, să ne influențeze pe noi. De fapt, nici n-ar fi putut, dar nici noi nu puteam să o influențăm pe ea.

Spuneți mai devreme că ați stat foarte mult timp izolată...

[D.C.] : Da, am fost singură în celulă aproape cinci ani : unul la Cluj și patru la Oradea. Și un an și opt luni am avut colege... Un an am fost două și opt luni am fost toate câte eram, politice și nepolitice. Și erau și de ast'a cu frontiera. Alea opt luni a fost destul de bine : vreo două luni am stat și câte două într-un pat, pentru că nu găsiseră o soluție, după care ne-au mutat într-o secție pe care probabil că au eliberat-o de cei de drept comun. Era o cameră foarte mare și acolo avea fiecare pat. N-aș putea să zic că era prea multe acolo. Dacă eram vreo 25-30...

Și la Oradea vă scoteau la muncă în cursul zilei ?

[D.C.] : Nu, că lucram în cameră. Îmi aducea materialu' și lucram în cameră. Făceam coșuri de nuiete combinate cu nailon, pentru export. Făceam numai pentru export. Aș putea să spun că a fost bine că ni s-a dat de lucru.

[D-tru C.] : Trecea timpul mai ușor, mai repede. Cel mai greu era când nu aveai de lucru.

[D.C.] : Eu tot timpul am lucrat, începând din Cluj. Acolo făceam diverse cutii pentru uzine... cartonaje se numeau. La Oradea făceam coșuri, iar ei la Aiud făceau altceva. Toată lumea făcea câte ceva. La Oradea, și dreptul comun făcea tot coșuri, dar ei aveau ateliere.

În celulă puteați să vă rugați ?

[D.C.] : E foarte interesant lucru' ăsta. Vedeți, eu deja în Securitate mi-am pus problema asta : ce să fac ? Eu eram obișnuită să îngenunchez seara și să mă rog. Acuma

stăteam și mă gândeam : „Ce să fac ? Să fac la fel sau nu ? ” Dar mi-am adus aminte un principiu biblic și un exemplu biblic și am zis : „Fac. Să vedem ce o să fie”. Și m-am rugat... Am văzut, am simțit că se uită prin vizor, dar n-au intervenit. Și a doua zi îmi spune la anchetă : „Puteți să vă rugați. Dacă vreți să stați în genunchi 24 de ore, asta nu ne interesează”. Îi interesa numai ceea ce am făcut, activitatea în sine. Din punctul ăsta de vedere, într-adevăr, s-au purtat altfel, pentru că ne-au spus unele din cele care au fost închise înainte că pentru simplul fapt că făceai o scurtă rugăciune ajungeai la carceră.

[D-tru C.] : Da. Tot înainte de a merge noi mai fuseseră arestați unii de alte confesiuni. Era un adventist care ne povestea că, pentru că refuza să lucreze sâmbăta, îl lua, îl lega la ambele picioare în lanțuri și îl ducea la izolare. Când am fost noi, problema asta nu mai exista. Dacă nu vroia să lucreze sâmbăta, cred că nu îi făcea aproape nimica. Îl puneau să lucreze duminica sau nu mai știu exact.

De exemplu, duminica vă puneau să munciți ?

[D.C.] : Cred că doar în niște perioade.

[D-tru C.] : După inundațiile din '70.

[D.C.] : Erau niște comenzi din străinătate care trebuiau onorate, și atunci a trebuit să facă și schimburi în care să lucreze și echipe de noapte, și echipe de zi. Și atunci probabil am lucrat și duminica, da' a fost o perioadă... nu mai rețin exact. În general, pot să spun că duminica era liberă.

Aveați program de plimbare ?

[D.C.] : Da. Ar fi trebuit să fie zilnic, dar uneori mai uitau.

Mâncarea cum era ?

[D.C.] : Pot să spun că pentru mine era suficientă, chiar mai mult decât trebuia. Eram și femeie și nu mâncam mult. Știu că unii, bărbații mai ales, se plâneau că era prea puțină, dar în ce privește calitatea, era curată, era bine făcută. Nu era cea mai grozavă, da' mergea ca să trăiești.

Cum relaționați cu celelalte colege de detenție, pentru că, în general, percepția față de „Martorii lui Iehova” nu era una foarte bună ?

[D.C.] : Da, da. Bine, noi încercam când am fost împreună cu altele să le vorbim despre Biblie. Ar fi trebuit să facă asta conducătorii religioși, pentru că este cartea de bază a creștinilor. Nu ? Cum s-ar putea dovedi că a existat Hristos fără Biblie ? Nu ? Istoria Bisericii pe ce se bazează ? Nu se poate ! Biblia e ceva despre care ei ar fi trebuit să discute, și normal că noi doream să discutăm. Era absolut normal, dar eu am mai avut o problemă în plus.

Câți Martori apreciați că erați la Aiud ?

[D-tru C.] : Eram destul de mulți. La un moment dat eram în jur de 30.

Aveați contacte și cu ceilalți sau vă țineau separat ?

[D-tru C.] : Eram împreună cu cei considerați politici. De fapt, erau mulți din ăștia cu subminarea economiei naționale, diverși ingineri care făcuseră contracte care nu le conveneau la ăștia, și îi considerau că subminează economia națională. Sau mai erau cu ceva furturi... unu' era de la fabrica de zahăr, alții de la fabrica de săpun. Mă rog, erau și deținuți de drept comun, realmente, da' i-a pus împreună cu noi, pentru că era subminarea economiei naționale și erau considerați politici. Și când ne puneau cu ei în cameră, când ne puneau numai pe noi... Unii trăgeau cu urechea și mai spuneau despre

noi câte ceva și, când simțeau că vorbim mult și îi influențăm cumva, ne puneau numa' pe noi împreună... încercau și ei diverse metode. Dar eram împreună la lucru, și deținuții ăștia, așa-ziși politici, ne cam observau și ne mai spuneau, ne mai pârau. De pildă, am stat în cameră cu unu' dintre ei – nu mai îi în viață acuma –, fusese director în Brașov la „Tractorul”. Și aveam o saltea proaspătă, cu paie bune, și am pus un text din ăsta biblic cu un comentariu în saltea. Și foarte curând a venit o percheziție și eram convinși că el a turnat. Atunci unul chiar declarase: „Dacă numai cu o oră îmi pot reduce detenția, îs în stare să fac orice”.

În ce fel îi determinau să facă astfel de gesturi? Cum îi convingeau să devină turnători?

[D-tru C.]: Le permitea să primească pachete în plus, îi puneau pe o poziție mai bună. Pe ăsta l-a pus ca un fel de director. La Aiud era o fabrică de produse metalurgice unde lucrau deținuți de drept comun, iar el era un fel de director peste fabrică. Era foarte priceput. Avea avantaje destul de mari. Dacă ar fi fost solidar cu noi, nu l-ar fi pus într-o asemenea funcție.

Și ce se întâmpla dacă erai descoperiți cu astfel de obiecte interzise?

Primeam zile de izolare. De exemplu, de fiecare dată când ieșeam de la atelier ne controla; și odată, într-o iarnă, unul dintre gardieni m-a prins de reverele mantalei, că aveam niște mantale lungi, vârgate, și o simțit că sună ceva... M-a căutat și aveam pus în rever un text din ăla biblic. Am fost cam prost inspirat că l-am pus acolo, și pentru asta am luat 10 zile de izolare.

Cum era izolarea în perioada asta?

[D-tru C.]: Stăteai toată ziua într-o cameră mică, goală, fără să ai nimic decât un hârdău pentru necesități și apă. Și îți dădea 125 de grame de pâine într-o zi, iar în cealaltă mâncai normal.

[D.C.]: Primeai mâncarea normală, a celor care nu lucrează, că cei ce lucrau aveau întotdeauna mai mult. Și io am făcut de trei ori izolare.

[D-tru C.]: O zi așa, o zi așa. Și seara îți dădeau o scândură sau un pat fără saltea, o vechitură din asta de tablă. Tu ce-ai primit, pat din ăla? (i se adresează soției – n.n.)

[D.C.]: Da, de două ori. O dată o fost de lemn, și ăla o fost foarte bun, că nu te mai suflă de jos în sus.

Dumneavoastră de ce ați fost pedepsită cu izolare?

[D.C.]: Pentru că au interceptat de mai multe ori aceste scrisori între mine și celelalte. Cu el niciodată nu ne-au găsit comunicarea. Da' atuncea am fost pedepsită de câteva ori și nu primeam drepturile.

[D-tru C.]: Fie îți lua dreptul la pachet, fie te băga la izolare. Uneori te lăsa să alegi...

[D.C.]: Eu, una, știu că odată chiar m-am rugat lui Dumnezeu să fac izolare și să îmi primesc pachetul. Și așa a fost și m-am bucurat. Apăi am zis: „Fie ce o fi, zece zile o trece ele”. Da' aveam nevoie de pachetul ăla...

Aveați nevoie de conținut sau de ideea de pachet, de comunicare cu exteriorul în sine?

[D.C.]: Nu, era ceva legat de conținut. Cerusem ceva, da' nu mai știu ce, că nu mai rețin amănuntele.

[D-tru C.]: Poate că venea iarna și aveai nevoie de o haină mai groasă.

[D.C.]: Poate. Tu zici că puteai opta, da' pe mine nu m-a întrebat o dată că dacă vreau izolare sau nu.

[D-tru C.] : Nici pe mine nu m-au întreat.

Câte vizite ați primit cât timp ați stat în Aiud ?

[D-tru C.] : Tata cred că o fost la mine de trei-patru ori, și tot la fel și la alții. De fiecare s-a ocupat și la fiecare s-a dus.

Ați avut corespondență doar cu cei de acasă sau și cu soția ?

[D-tru C.] : Nu, niciodată în șapte ani de zile nu ne-a dat voie să ne trimitem o scrisoare. Dacă nu era tata care să meargă și la ea, și la mine, nu știam nimic unul de celălalt. Și ce puteam trimite era o carte poștală, pe care ei o citeau atent, să nu cumva să scriem ceva ce nu le convenea. Dar aveam alt sistem de corespondență.

[D.C.] : Da, am reușit în Securitate să facem ceva. Poate dacă ar auzi cineva din Securitate că noi am comunicat în scris, ar zice că suntem mincinoși. Dar, totuși, am reușit asta, pentru că exista un punct comun pentru toți deținuții : toaleta. Am reușit și am găsit și posibilitatea să scriem fără creion, și fără hârtie, că nu aveam. Și lucru' acesta noi l-am continuat și în penitenciar. În penitenciar împrejurările erau mai mult sau mai puțin favorabile și, câteva luni, am reușit să ținem legătura... După ce am venit la Oradea, cum v-am spus, am stat un timp singură, după care au sosit celelalte, și am început și acolo să comunicăm și am și scris. Ne-am scris foarte multe scrisori. Materialele le luam cum puteam și de unde puteam. Era și multă inventivitate în legătură cu posibilitatea de a comunica, dar pentru noi era foarte plăcut și valoros, că știam ce gândește celălalt și puteam să îi spun ce gândesc eu. Ne încurajam prin anumite citate biblice, discutam, unele reținuse' unele lucruri din Biblie, altele reținuseră altele. Și cuvântul acesta al Bibliei are o putere atât de mare, mai ales în condițiile alea în care n-ai niciun fel de sprijin de nicio natură, că nu se poate spune. Chiar și un simplu verset... Îmi aduc și acuma aminte că în Securitate îmi aduceau unele reviste pe care le confiscaseră de la noi, să recunosc dacă eu le-am scris. Mă uitam rapid să găsesc un verset citat pe care poate că nu îl reținusem dinainte și să îl rețin atunci. Și dup-aceea mi-o spus soțul meu că exact același lucru îl făcea și el.

[D-tru C.] : Ziceau : „Ce, vrei să faci studiu acuma, aici în anchetă ?” Adică ei examinaseră foarte atent revistele pe care le-au găsit, că erau sute, și se uita să găsească ceva care să ne acuze.

[D.C.] : Bine, cine era în afara noastră nu poate să înțeleagă lucrurile astea... Totuși, lucrurile astea sunt reale : există un Dumnezeu, există Iisus Hristos, cuvântul lui Dumnezeu, Biblia însăși spune că este cuvântul lui Dumnezeu... Deci cum ai fi dacă ai ști că există Dumnezeu și că ți-o lăsat niște informații ? Noi aveam convingeri, și astea au fost cele care ne dădea puterea de rezistență. Hai să zicem că n-avem de ce ne lăuda foarte mult, comparativ cu cei care au fost în anii '50, dar la nivelul nostru și la așteptările noastre probabil că totuși o contat foarte mult convingerile pe care le aveam.

Concret, cum comunicați la toaletă ?

[D-tru C.] : Era un WC din ăsta suedez, cu tălpi, și când te așezai vedeai pe sub prag, că era un pic de loc liber. Aveam niște staniol de la ceva cutii de vitamine și, într-o zi, pe o bucățică, am apăsat câteva litere cu un chibrit găsit pe jos și l-am pus sub prag. Ea a fost curioasă și l-a luat...

[D.C.] : Noi eram în situație de a dori să comunicăm. Eram soț-soție, și îi normal ca un soț să vrea să își încurajeze soția, iar o soție vrea să vadă ce spune soțul. Și noi eram atenți la vreun mesaj din partea celuilalt, și asta ne-a ajutat.

[D-tru C.] : Am mers pe băjbăite... Am primit ceva pachet și în el era alimentele puse în ceva pungă de plastic. Și mi-a venit ideea să tai fâșii din pungă... Am diluat pastă de dinți cu puțină apă și scriam pe fâșiile astea cu un băț găsit pe jos. Am lăsat să se usuce, și la lumină se vedea perfect. Puteai să scrii și să citești ca o carte. Și le puneam sub prag, ea le lua, citea și, la rândul ei, făcea la fel. Și așa am comunicat...

[D.C.] : Bineînțeles că țineam cont foarte mult de gardieni, care erau pe echipe. Oamenii sunt foarte diferiți : unii au un temperament, alții au altu'... Și ținând cont de asta, am găsit posibilitatea asta să comunicăm. Trebuia să profităm de asta și noi profitam. Tre' să zic cuvântul ăsta, că n-am ce face...

[D-tru C.] : Unii vorbeau tare sau păseau cu putere, și atunci știai foarte bine că vin și știai cum să te ocrotești.

[D.C.] : În orice caz, sunt convins că, dacă astăzi ar citi sau ar auzi cineva că am făcut așa, ar zice : „Măi, cât îs de mincinoși”.

[D-tru C.] : Nu știu dacă ar zice că suntem mincinoși...

[D.C.] : Da. Am văzut ieri ceva cu închisoarea de la Alcatraz și m-am gândit că, dacă și acolo au reușit niște deținuți să fugă, atunci ce mare lucru a fost ? Să știți că omul poate așa de multe...

[D-tru C.] : La Aiud, de pildă, lucram la ateliere și, la un moment dat, făceam panouri luminoase pentru circulație, din astea cu neon în interior și cu stiplex, că așa se numea plasticul ăla din exterior. Eu lucram la o planșetă la care desenam literele, alții le tăiau din materialul ăla, iar alții le lipeau cu cloroform. Și pentru că aveam la dispoziție creion și hârtie, aveam pe ce scrie, da' numai în timpul lucrului, că trebuia să lași acolo tot când ieșeau din cameră. Noi primeam de-acasă butelii de plastic, cu sirop sau cu ce ceream. Și tăiam un dop rotund din plastic, pe care îl lipeam în interiorul capacului, care era așa, mai adânc. Și între capacul fals pe care îl făceam noi și cel normal puneam o bucătică de hârtie scrisă mărunț. Și cum aveam voie să dăm ambalajele înapoi, în felul ăsta comunicam cu cei din afară. Și când a venit tata la vorbitor, când nu era atent gardianul, i-am spus : „Vezi în capac ! ” Și așa am putut comunica cu cei din afară... Și în alimente ne puneau diverse hârtiute cu texte biblice, cu ce ne interesa pe noi. În unt, în borcanul cu carne cu untură, băgat într-o bucată de carne. Ei căutau în borcan cu un obiect ascuțit, să vadă dacă nu e ceva, și dup-aia ni-l dădea. În felul ăsta noi aveam mereu câte un text biblic, cu comentariu, pe care noi ni le transmitem de la unii la alții... Le învățam pe de rost atunci, și aveam o memorie teribilă. Acuma s-a mai dus memoria... (râde - n.n.) Așa am ajuns să avem până și fascicule din Biblie.

Dumneavoastră cât ați stat la Aiud ?

[D-tru C.] : Am fost în '70-'72 și jumătate din '73, că exact pe 15 iunie 1973 am fost la Jilava.

V-au dat vreo explicație pentru această mutare ?

[D-tru C.] : A fost perioada acelor vizite frecvente ale securiștilor de care v-am povestit, în care ne puneau să spunem pentru ce anume suntem închiși. Și noi spuneam : „Pentru convingerile noastre religioase, de «Martori ai lui Iehova»”. Și ei ziceau : „Nu, sunteți pentru că ați luptat împotriva regimului. Ați făcut propagandă împotriva orânduirii socialiste”. Și noi o țineam pe a noastră. Și din cauza asta pe mine m-au mutat la Jilava în regim disciplinar. Și am stat un an și opt luni fără muncă, din care un an de zile între deținuți de drept comun, între evadați, criminali... Și n-am avut dreptul nici la scrisoare,

nici la pachet, nici la muncă. Și era greu când nu aveai de lucru... A fost o perioadă foarte grea. Am mai făcut acolo și izolare, la camera „Zero”, camera condamnaților la moarte, care era cutremurătoare. De fapt, în timpul detenției de la Jilava am avut de-a face și cu condamnați la moarte, de la drept comun...

Cum era celula „Zero” ? Ați putea să-mi faceți o scurtă descriere ?

[D-tru C.] : Da. La celula „Zero” am făcut opt zile de izolare, chiar la 1 martie. Era rece, dăduse zăpadă și era frig. Mă gândeam că n-o să rezist. Și când simțeam că-s la capătul puterilor, o venit și m-o scos, înainte de a face cele 10 zile. O fost greu...

De la Aiud i-au mai mutat și pe alții sau doar pe dumneavoastră ?

[D-tru C.] : Da, și pe alții. După mine, la un timp, au mai venit încă trei-patru, nu mai îi țin minte, dar care tot de-acolo au fost puși în libertate, în iunie '76.

Și cât timp ați stat la Jilava ?

[D-tru C.] : Am stat trei ani încheiați : din iunie '73 până în '76.

Câți deținuți mai erau atunci în Jilava ?

[D-tru C.] : Păi numai deținuți de drept comun erau... Și mai erau ai noștri și câțiva pentru armată, pe care îi știu că au trecut pe acolo. Cu unu' am încercat un pic de corespondență, numa' că nu prea puteai. Da' erau mulți, era plină închisoarea.

Ați spus că ați stat un an și opt luni fără să vă scoată la muncă. În restul perioadei petrecute la Jilava ați muncit ?

[D-tru C.] : Da. După ce am terminat cu regimul restrictiv, că așa se numea, încă opt luni nu mi-au dat dreptul la muncă. Mi-a dat dreptul la pachet o dată la trei luni, dar nu și la muncă. După ce au mai trecut opt luni m-a scos la muncă. Am fost la croitorie. Adică era niște haine militare, de armată, pe care noi trebuia să le tăiem și să le punem câte o bandă de asta vărgată, ca o vipușcă. Și bonetele alea iarăși trebuia să le facem cumva să nu mai fie ca pentru militărie. După aceea m-au mutat la un loc mai curat un pic, unde se făceau cămășile pentru deținuți și se lucra în bandă. Erau unii care făceau gulere, alții băgau mâneci... Și am lucrat în croitorie până când am terminat cu detenția.

Dar unde erau atelierelor acestea, în interiorul fortului ?

[D-tru C.] : Da, erau în interiorul fortului, în camere.

Cum era iarna în Jilava în perioada cât ați fost dumneavoastră acolo ?

[D-tru C.] : Pentru noi a fost foarte greu în perioada aceea de pedeapsă, de regim restrictiv. Ne scula la cinci dimineața și ne băga într-o cameră pe care o lăsa toată noaptea cu geamurile deschise. Era ca într-un ghețar, ca într-un congelator. Ne mișcam întruna, că trebuia să faci mișcare continuu ca să nu te îmbolnăvești, să nu îngheți. Și nu aveam nici măcar o bancă pe care să stăm, iar când ne dădea mâncarea, o mâncam în picioare. Și seara la ora 10 ne ducea la cameră și ne dădea două-trei bucăți de lemne să ne facem singuri foc. Erau groase, dar deținuții de drept comun erau mari specialiști și știau cum să le spargă. În camere erau paturi de fier, și le dădeau de capetele, de laturile alea de fier. Și aveau niște metode... când dădea, se și crăpa lemnul. Parcă era topor. Se descurcau. Eu singur nu m-aș fi descurcat, darăștia erau foarte pricepuți la treburi de-astea. Și făceau un pic de foc așa, cât să ne încălzim puțin. Adormeam, și dimineața o luam de la capăt.

Ce fel de sobe aveai acolo ?

[D-tru C.]: Sobe de tablă. Și se încălzeau cât era foc. Cum se termina focul, era gata rece la loc. Așa era și la Aiud pe Zarcă, în vechia închisoare. Că inițial, la Aiud, la începutul lui '70, când ne-au dus acolo, am fost pe celular, dar nu ne-au ținut mult, că au băgat deținuți de drept comun și pe noi, peăștia considerați politici, ne-au dus pe Zarcă.

Aveați probleme cu umezeala la Jilava ?

[D-tru C.]: Am simțit-o bine când am coborât din mașină în iunie '73. Când am început să cobor în Fortul 13, parcă simțeam că intru într-o apă rece. Și prima dată aveam senzația că cearșafurile sunt ude, că au fost aduse de la uscat încă jilave, dar ele nu erau ude deloc, erau normale, doar aveai senzația așa... În plus, vara veneau niște cohorte de țăntari. Ăștia de la drept comun rupeau din cearceaf sau din cămășile lor fășii și le aprindeau să facă fum să plece țăntarii... Ne dădea la cameră câte o carte și mă puneam să le citesc, și ei mă înconjurau să asculte și cu cărpele alea alungau țăntarii.

Ceea ce a fost foarte drăguț la Jilava a fost faptul că geamurile erau mereu deschise și în interior, deasupra ușilor, niște rândunele își făcuseră cuiburi și aveau pui. Și deținuții țineau foarte mult la păsările astea, că noaptea ne scăpau de țăntari. Toată noaptea auzai : *Frrr !* Zburau pe sub pat ori pe deasupra și toată noaptea culegeau țăntari și dădea la pui... Mai era un deținut acolo care se pricepea să dresze animale, avea darul ăsta. Și nu știu ce putere avea, da' aducea la el un șoricel. Mai aveam și un corb poștaş, care ducea bilete de la o celulă la alta... Când s-au prins „caraleii” – cum le ziceau ei – căăștia îl folosesc de poștaş, l-au omorât, l-au împușcat... (râde – n.n.) Asta era partea frumoasă a detenției la Jilava.

Până la urmă, era o legătură cu exteriorul...

[D-tru C.]: Da, foarte mare... Să ai lângă tine o altă vietate care să fie liberă...

Ce carte va dădea să citești în cameră la Jilava ?

[D-tru C.]: Păi ne spunea : „Cam ce vrei să citești ?” Într-o vreme era obligatorii cărți ateiste, de combatere a misticismului, că așa le zicea. Ce era atunci? *Biblia hazlie, Călăuza ateistă...* și nu mai știu ce. Erau și cărți bune de literatură universală : *Tess d'Urberville*, cărțile lui Dickens... Știu că într-o zi am citit un roman din ăsta de dimineața până seara cu voce tare la toți deținuții și a trecut repede ziua... Dar nu ne dădea prea frecvent cărți.

Dar de ce le citeați dumneavoastră, ceilalți nu știau ?

[D-tru C.]: Nu prea știau. Erau rromi, și ei nu prea făceau carte...

Cum se comportau față de dumneavoastră ? Aveați studii superioare, o situație aparte față de ei...

[D-tru C.]: Se comportau cu foarte mult respect. Bine, că și eu îi respectam și totdeauna îi tratam așa cum nu fuseseră ei tratați niciodată. În relație foarte bună am fost cu ei...

Probleme cu gardienii aveați, să vă șicaneze într-un fel sau altul ?

[D-tru C.]: Nu, dimpotrivă. Pentru că era închisoare de drept comun atunci, și aveau tot felul de probleme cu deținuții de drept comun, și cu noi niciodată niciun fel de probleme, ne-au respectat gardienii. Pe ceilalți îi mai „călăreau”... S-a întâmplat odată. Ne-a scos la plimbare și, în timp ce mergeam, un tânăr, Moga, a pus mâna pe pachetul unui semi-liber... Erau deținuți dinăștia semi-liberi, pentru că o făcut un accident de

circulație sau treburi de astea. Știi? Țștia aveau și altă costumație, și alte drepturi, primeau frecvent pachete. Mă rog. Și ăsta a șterpelit un pachet, l-a dus în cameră și l-o împărțit cu ceilalți. Țștia a aflat cine a fost făptașul și l-au scos și i-au tras cu bastonu' de cauciuc, de era ridicată pe piele vânătaia... Și pentru că avea probleme de-astea cu ei, cu noi se purtau foarte frumos.

Vă amintiți când v-au eliberat și cum a fost momentul eliberării ?

[D-tru C.] : Da, a fost pe neașteptate, o surpriză. Chiar cu o zi înainte am fost la frizer să mă tundă, că tot la două săptămâni ne tundeă chilug. Și când am plecat, ofițerul de gardă a zis : „Mă, de ce te-ai tuns ? N-ai știut că o să te eliberezi ? ” „N-am știut.” „Vai, ce rău că te duci așa tuns chilug.”

[D.C.] : (răde – n.n.) Se vedea că vine din închisoare. Acum e modă deja, poți să vezi pe cineva în felul ăsta, că nu te mai gândești...

[D-tru C.] : Am luat un autobuz de la Jilava până în Gara de Nord. Nu știu dacă am mai schimbat undeva, poate am mai schimbat... Aveam ceva bani, 4 000 de lei, pentru ceea ce muncisem în atâția ani. Era o sumă destul de frumoșică. Da' îmi amintesc că eu nu mai aveam ideea plătirii unui bilet, nu știam banii, și atunci mi-a plătit biletul unul din gardieni, care ieșise din tură și mergea acasă. A fost amabil și a zis : „Trebuia să scoți și bilet ! ” Cu noi se purta puțin altfel decât cu ceilalți.

V-au dat bilet de tren, de călătorie până acasă, sau v-ați cumpărat ?

[D-tru C.] : Nu, mi-am cumpărat eu.

Când ați ajuns acasă, soția era deja liberă ?

[D-tru C.] : Soția era deja venită de juma' de an, din decembrie.

[D.C.] : Da. Cu vreo patru sau cinci săptămâni înainte de eliberare a fost o inspecție din București la mine și mi-au spus : „N-avem ce face, trebuie să te eliberăm, pentru că se împlinește termenul. Dar dacă nu ar fi așa, nu ai pleca...”

[D-tru C.] : Asta pentru că noi nu ne-am reeducat.

[D.C.] : Au crezut că dacă mă țin izolată o să cedez. Chiar mi-a spus odată un ofițer : „De obicei, cine stă multă vreme singur, nu sfârșește bine...” Deci aveau în vedere ceva în direcția asta, că altfel n-ar fi zis așa. Și era ceva absurd, că de obicei hoții îi puneau cu hoți, prostituatele cu prostituate. Și vin Martorele în închisoare și pe mine mă lasă tot singură... Era ceva ieșit din comun și înseamnă că urmăreau ei ceva.

[D-tru C.] : Scopul lor ăsta a fost, să ne reeduce, adică să ne schimbăm, și de asta ne și țineau izolați. De exemplu, la Aiud era o secție de drept comun care lucra în fabrică, și noi lucram la niște ateliere. Și întotdeauna când apăream noi, gardianul striga : „Liber ! ”, și ăia de la drept comun erau obligați să stea cu fața la perete, să nu ne vadă, și care ar fi întors capul l-ar fi plesnit. Cu ăia de la drept comun nu se purtau cu mânuși în perioada aceea, însă cu noi, din '68 până în '76, se purtau mai cu mânuși. Poate și din cauză că noi am înțeles că toată preocuparea asta a lor, să ne oblige să spunem că suntem închiși pentru politică și-așa mai departe, s-a datorat faptului că se apropia conferința de la Helsinki, în care Ceaușescu vroia să pară mare pacificator, și se punea condiția : „să nu aveți deținuți pentru motive religioase”. Erau problemele cu libertatea conștiinței și așa... Și când m-au transportat de la Aiud la Jilava, am fost dus cu un tren pentru deținuți și m-au ținut izolat de ceilalți. Ne izola foarte tare de dreptul comun, nu cumva să ne vadă ăia.

[D.C.] : În schimb e foarte interesant ceva. Nu se putea să nu observe că nu suntem antisociați și că noi, practic, și lor le vrem binele, le dorim să trăiască și să se bucure de

ceea ce va face Dumnezeu. Și pentru asta îmi aduc aminte că în ziua în care am fost eu eliberată, era o duminică, și comandantul închisorii a venit la închisoare... oarecum să își ia rămas bun de la mine. De mine m-o mișcat foarte mult lucru' ăsta, pentru că eu am observat că nu-i un om rău. Vorbea foarte frumos de mama lui și, la vârsta lui și în funcția lui, conta așa ceva, să vezi o astfel de atitudine... M-a sfătuit ce să fac cu banii pe care îi luasem pentru munca ce-am depus-o și mi-a spus să fiu foarte atentă. A zis : „Uite, ies și hoți de-ăștia, și unii știu că cine iese din închisoare iese cu bani. Să fii foarte atentă”. O fost foarte amabil...

[D-tru C.] : În orice caz, ce s-a petrecut după '64 o fost o schimbare destul de serioasă față de regimul aplicat deținuților până atunci. Este evidentă schimbarea. Condițiile erau îmbunătățite față de ce au trăit deținuții până în '64, când s-a dus un adevărat regim de exterminare. Înaintea noastră a fost perioada cu adevărat grea. Pentru noi a fost greu că am fost trei oameni dintr-o casă închiși, ceea ce nu prea a fost obișnuit, în toată perioada asta comunistă.

[D.C.] : Asta vreau să spun, că nu putem să ne punem alături de clasa politică reală. Deși au fost „Martori ai lui Iehova” închiși și în perioada aceea, nu s-a pomenit niciodată nimic despre ei în „Memorialul Durerii”. Am urmărit foarte multă vreme și niciodată n-a apărut numele de „Martorii lui Iehova”. Mă rog, asta e părerea lor...

[D-tru C.] : Da, deși au fost închiși și au suferit împreună cu ceilalți. În privința asta găsiți în Anuarul ăsta al nostru mai multe informații în legătură cu cei care au fost arestați și închiși în timpul regimului comunist.

Spuneți că au vrut să vă reeduce. Dar cum puteau să o facă ?

[D.C.] : Reeducare în sensul că, fiindu-ți așa de greu, îți pierzi credința și cedezi. Poate chiar îl înjuri pe Dumnezeu sau, știu eu, faci ceva în direcția asta. Cred că la asta se gândeau mai mult.

[D-tru C.] : În ceea ce privește acțiunile lor de reeducare, și la Aiud, și la Jilava ne mai ducea la vreun film din ăsta cu tentă ateistă.

Tatăl dumneavoastră nu a fost arestat. Cum a fost viața lui cât timp ați fost închiși ?

[D-tru C.] : Nici pentru el n-a fost ușor... Îi făcea percheziție în permanentă, săptămânal. Ajunsesse de nici nu mai punea lucrurile la loc, că știa că peste o săptămână vin și le scot din nou. Ei își închipuiau că tata continuă legăturile și îl urmăreau nu cumva să se deplaseze și să reia relația cu organizația din afară, de acolo de unde o știau ei. Credeau că se va schimba situația și ei nu o pot controla. Și aveau și un om infiltrat...

[D.C.] : Ceea ce era culmea e că ei vedeau foarte bine că eram inofensivi. Ne acuzau că am făcut spionaj. Dar ce să spionăm, Doamne iartă-mă ?

[D-tru C.] : Ce, eram în poziții-cheie ca să putem spiona ?

[D.C.] : Și, după ce ne-au arestat, au împrăștiat zvonul că ar fi găsit la noi dolari. Da' de unde ?

[D-tru C.] : Asta a fost după arestarea noastră, că încercau să se justifice... Au ținut sedință și cu cei din învățământ, unde am fost eu, ca să le explice că s-au găsit aparate de radio emisie-recepție... Dar ei ne-au pus microfoane pentru ascultare !

[D.C.] : Da, și noi locu' microfoanelor l-am găsit la vreo câțiva ani după venirea acasă, când am schimbat sobele. Atunci era o sobă aicea și una în cealaltă cameră, și noi am vrut să facem o singură sobă, și atunci am văzut mișcările lor, că erau niște sârme și alte chestii.

[D-tru C.]: În camera asta era o gaură care era umplută cu hârtie cu ghips, și dincolo la fel. Noi am fost siguri că pusese ră microfoane, pentru că tata deja găsisese în bucătărie deasupra pragului un microfon. O vrut să facă ceva schimbare acolo la firul electric și a dat de el după lemnul de la ușă. A tras cu un ciocan și l-a scos. Și la 10 minute după asta a și apărut Securitatea.

Și venea Securitatea și îl lua pe tata și pe bunicu' și îi ducea, și rămânea casa singură. Și în timpul ăsta ei veneau tiptil și își făceau menderle. Și aveam peste drum o vecină mai binevoitoare, care mai spăla la noi, că numai noi aveam apă pe stradă, și ea i-a spus tatei: „Uite, au venit niște oameni și o stat și o trebăluit. S-o urcat și pe stâlp...”. O spart, au pus aparatul și o tras exact la fel cu rolul ca să nu se cunoască absolut nimic. Nici nu ți-ai fi putut dea seama.

[D.C.]: Ei se gândeau că vom veni acasă și că probabil vom continua și ei vor afla tot felul de lucruri. Era vorba că va fi un decret de eliberare, prin '69 parcă, dar noi abia eram de un an. Erau împlinite niște cifre de astea, așa, mai importante... 25 de ani din 1944... și s-au așteptat ei că o să fie decret.

[D-tru C.]: După aceea, în '74, 30 de ani de la eliberare...

[D.C.]: Da, și când au văzut că nu mai venim și că trebuie să rămânem să ne facem pedeapsa până la capăt, au luat aparatele. Așa că atunci când am venit n-au mai fost aparatele, dar e clar că le-au pus. Și din cauza aia nici n-am făcut niciodată cerere să avem telefon, pentru că știam foarte bine ce fac ei cu telefoanele. La un moment dat, în închisoare, am stat împreună cu două doamne: una era din comerțul exterior, învinuită cu ceva afaceri, iar la cealaltă, soțul fusese diplomat, și iarăși erau ceva probleme mai încurcate... Și de la ele știam că una cel puțin a fost arestată datorită aparatelor puse în telefon, că numai cu asta au putut să o depisteze.

După ce ați venit acasă, ați mai avut probleme cu Securitatea ?

[D.C.]: Da, pentru că lumea, în loc să ne condamne, ne-a compătimit.

[D-tru C.]: Cred că la câteva zile după ce am sosit a și venit un securist de la București și a stat de vorbă cu noi. Țșțialați ne-au luat din nou în primire și ne-au spus: „Acum, primul război l-am pierdut, pentru că am făcut din voi niște martiri, dar al doilea război o să-l câștigăm noi, că o să facem în așa fel încât să vă cunoască lumea cum sunteți”. Și au început cu tot felul de articole denigratoare în presă.

[D.C.]: Atuncea s-a vorbit mult, câțiva ani, despre faptul că „Martorii lui Iehova” omoară copii. Poate ați auzit așa ceva? Sau că aduc jertfă în fiecare an 1 000 de copii, sau tot felul de lucruri...

[D-tru C.]: Erau tot felul de aberații de felul ăsta, gândindu-se că așa o să aibă mai mult efect, da' n-au avut niciun efect.

Spuneți-mi, vă rog, dumneavoastră ați făcut armata ?

[D-tru C.]: Da. Am făcut 2 ani.

Dar nu este o contradicție între credința dumneavoastră și instituția armatei ?

[D-tru C.]: Eram chiar în anul I de facultate și am făcut-o la „catedra specială”, că așa se numea. O dată pe săptămână, vinerea, făceam „catedra specială”. Și, la sfârșitul anului I de facultate, am făcut o lună de armată propriu-zisă la Beiuș. În anul II, tot așa, am fost la „catedră specială”. În anul III, din nou o lună de armată, și ne-a dat grade. Am fost sublocotenent în rezervă și, când m-au arestat, eram deja înaintat la gradul de locotenent, și la proces, prin hotărâre a Tribunalului Militar, am fost degradat. M-au

nenorocit luându-mi gradele... (râde – n.n.) Și când am venit din închisoare mi-a dat un document în care se spunea că nu sunt obligat să mă prezint la recrutări, la concentrări.

În felul acesta, v-au respectat opțiunea...

[D.C.]: Da, fără să vrea. (râde – n.n.)

Ați reușit să vă găsiți loc de muncă după ce ați revenit acasă ?

[D-tru C.]: Ne-am reluat imediat activitatea, încă din '76. În fine, am lucrat într-o fabrică.

[D.C.]: Soțul a căutat serviciu și au fost unele situații absurde.

[D-tru C.]: Au fost, pentru că securiștii mi-au spus: „Îa-ți un serviciu!”, dar, oriunde mă duceam, ei erau înaintea mea cu un pas. De pildă, m-am dus la fabrica de pâine, pentru poziția de încărcător-descărcător de pâine, și ăla de la cadre mi-a zis că dacă mă las de credință, îmi dă postul. I-am zis: „Domn'e, dacă mă las de credință, atuncea pot să fiu profesor, nu încărcător-descărcător de pâine!” (râde – n.n.) În cele din urmă am ajuns fierar-betonist la o fabrică de prefabricate de beton și m-am calificat la locul de muncă.

Dar nu aveai și ceva calificări după ce ați venit din închisoare, că totuși ați făcut tot felul de meserii ?

[D-tru C.]: Erau alte meserii. Acolo nu ne-au calificat ei. N-aveam nicio calificare când am ieșit. Și au fost condiții foarte grele și în fabrică, unele chiar mai grele decât cele din închisoare. Mai întâi am lucrat la încălzirea tiparelor de beton. Trebuiau să se întărească rapid, cu abur fierbinte. Furtunurile alea se ardeau repede, se crăpau, mai târziu aburul, te mai ardea. Mai apoi m-a pus la o muncă mai grea. După ce m-am calificat ca fierar-betonist, trebuia să îndrept fier din ăsta oțelos, striat, cu o mașină de îndreptat. Trebuia să îl îndrepti ca să îl bagi în mașină, da' era așa de oțelos că nu puteam, că nu mă țineau încheieturile. Și lucram și într-un loc unde era un curent permanent. Erau niște condiții mult mai rele decât în închisoare... În '84 pur și simplu mi-am dat demisia și m-am apucat de stupărit, și am lucrat ca stupar până la Revoluție. A fost o activitate care mi-a plăcut.

Și ați primit o autorizație pentru asta ?

[D-tru C.]: Da. Era aici o asociație a apicultorilor și aveam un fel de contract cu ei, și luam ceva mai ieftin materialele. Și în '87 am avut o recoltă foarte bună, după Cernobil. A fost înflorirea salcâmlor la timp, a florilor teilor, flora spontană. Și aici, în grădină la noi, am ținut stupii, 30 de stupi cu 150 de kilograme de miere. Și am mai adunat și în ceilalți ani, da' nu așa de mult. Și asta a fost până în '89.

Dumneavoastră ați avut probleme să vă reintegrați ?

[D.C.]: Eu nu puteam. Până la arestare am lucrat numai doi ani și două luni ca medic de țară, pentru că m-am îmbolnăvit. Erau cerințele foarte multe și mari, eram foarte conștiincioasă, stresul, cred că toate au conlucrat încât m-am îmbolnăvit și mi-am dat demisia... Între timp, până la arestare, fiind ocupați și cu această activitate de traduceri, n-am mai reintrat în sistem, iar la ieșirea din închisoare aveam deja 11 ani de întrerupere și ar fi trebuit să reiau studiile, că nu mai eram calificată.

[D-tru C.]: Peste tot sunt schimbări rapide, dar în medicină trebuie să o iei de la capăt.

Copiii au avut de suferit la școală din cauza dumneavoastră ?

[D-tru C.] : Băiatul nostru s-a născut în '77 și în '84 a intrat la școală, da' nu prea a avut probleme. Atât numa' că i-am spus că nu vrem să fie pionier. Soția a discutat cu învățătoarea, i-am explicat de ce, și n-a fost pionier. În rest, n-am avut probleme, că era foarte bun la învățătură, era tot primul...

După '90 v-ați continuat activitatea ?

[D-tru C.] : După '90 aveam libertate. Când am fost legalizați, am fost la București și am asistat la ședința tribunalului, și imediat dup-aceea am fost chemați la Viena pentru un instructaj, pentru traduceri asistate de calculator. Am fost în aprilie, am fost în noiembrie, a mai venit un instructor care m-o calificat aici și am început să lucrez ~~cu~~ calculatorul. Nu ne-am mai ocupat de albine, iar în '96 băiatul a terminat liceul și, pentru că trebuia să intre la facultate, am intrat în învățământ din nou. Și unde am început, acolo am terminat, am ieșit la pensie în 2002.

Eu vă mulțumesc mult.

[D.C.] : N-aveți pentru ce. Acum, nu știm în ce măsură vă poate servi ce v-am spus noi...

Teofil Ivașcu

S-a născut la 14 noiembrie 1930 în Rebra, județul Bistrița-Năsăud. Naționalitatea : română. Studii : 6 clase. Profesia : agricultor. A fost arestat la 17 februarie 1957 și condamnat la 3 ani. A executat pedeapsa în închisorile Cluj și Brad. A fost eliberat la 20 mai 1959. La data interviului, locuia în Rebra. Interviu realizat de Cosmin Budeancă la 20 octombrie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu. Editarea – Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 241, 242.

Spuneți-mi, pentru început, ce meserie ați avut dumneavoastră ?

De meserie am fost cu agricultura, de asta m-am ocupat mai mult, cu munca asta a prostului, că la asta nu se îndeasă nimeni, da' mie mi-a fost dragă, că am fost învățat din familie cu munca și am știut și fierăria, și lutăria, și am știut să-mi repar și uneltele agricole...

Până să vină comuniștii, familia dumneavoastră era una de mijloc sau era mai înstărită ?

Nici chiar mijlocași, mai jos de mijloc, între săraci și mijlocași am fost. Numai cu agricultura au fost, cu animale, din moși-strămoși. Și-așa m-am deșteptat și eu, cu animale, și mi-s dragi și grijesc de ele... D-apoi pe urmă am progresat, c-am lucrat foarte mult, și-am avut și-o soție bună, cu care am progresat. Am ținut vași¹, am tot vândut și-am cumpărat locuri de pământ, și uite așa...

Aicea nu s-a făcut colectivizarea ?

Nu, n-o fost colectivizare.

Ați avut din motivul acesta mai puține probleme cu comunismul ?

Ă, știți cum e ? Am avut foarte multe greutăți pe timpul comunismului, că ei ne da impozitul după randamentul țării, pe când aicea la noi ar fi trebuit să fim scutiți, că uitați și dumneavoastră oameni cum stau în vârful dealului. Nu-i ușor. Și nici astăzi.

Vă mai amintiți cum ați perceput venirea comuniștilor ?

E, bine, prima dată o venit ca orice partid, c-o fost mai multe partide. O fost și maniștii, o fost și cuziștii, și liberalii, și Blocul Partidului Democrat (sic !)², au fost mai multe. Aici am fost cam cu Frontul Plugarilor, dar și așa și cu ăstelalte tăte s-o contopit în Partidul

1. Vaci.

2. Blocul Partidelor Democrat, alianță electorală constituită în vederea alegerilor din 19 noiembrie 1946, compusă din Partidul Comunist Român, Partidul Social Democrat, Frontul Plugarilor, Partidul Național Țărănesc – Anton Alexandrescu, Partidul Național Liberal-Tătărescu, Uniunea Patrioților, Comitetul Democrat Evreiesc.

Comunist. Eu am fost cu Iuliu Maniu, cu țărăniștii. Și-apoi, după ce s-o contopit, după ce-o ieșit ei la putere, pe ăștia i-o și arestat, și-apoi i-o dus prin pușcărie și i-o chinuit atâta de mult...

Oamenii din sat ce spuneau despre asta ?

Rău, că nu i-o plăcut la nimeni. Și când o fost în '46 voturile, ei au avut 17 voturi și noi am avut restul, câte-o fost. D-apoi ei când o văzut că toată lumea votează cu țărăniștii, o ieșit afară și-o zis : „Oameni, duceți-vă, că nu mai sunt voturi, s-o gătat, s-o terminat voturile ! ” Oamenii i-o luat la bătaie pe aceia. „Cum s-o gătat voturile ? ” Și era unu' care o venit din Padina, și-apoi i-o dat comuniștii papuci, haine, pelerină, toate noi... Și era apa mai mare, și din cauza bății o sărit în apă, o trecut dincolo, da' oamenii nu s-o mai băgat în apă... I-am văzut numa' pelerina, așa.

Și imediat, a doua zi, am avut noi 17 și au avut ei celelalte, că la ei o fost pita și cuțitu'. Și le-o băgat pe foc, o adus altele, le-o ștampilat ei noaptea, și dimineața o ieșit ei la putere.

Ce vă mai amintiți despre cote ?

Cote am avut foarte multe, și am avut necazuri. În felul acesta, foarte greu ai putut progresa cu ei. Eu, ca meseriaș, aveam un impozit foarte mare și nu-l puteam plăti. Poate l-aș fi putut plăti dacă nu mă ocupam de munca prostului, dar așa, meseria de fierar nu o lucram, dar autorizația-i autorizație, nu se dă pe o lună sau pe două, că se dă pe tot anul. Și aveam de dat câte 80 de kilograme de carne. Și-apoi o început cu porcii, să contractăm porci. Dacă aveai un vițel, trebuia să îl contractezi, n-aveai ce face. Și-apoi vitele se tăt făcea în fiecare an, da' nu le puteam ține pe toate, că, uitați și dumneavoastră, dealurile astea nu dau randament, că aici nu cosește nimeni de două ori, pe când în alte părți cosesc și de trei ori. Și nu lua vițelul numai dacă avea de la 400 de kile în sus, no, noi nu-l puteam ține atâta. La noi dac-o fost câțiva oameni care o putut ține doi porci, unul pentru el și unul pentru contract. Da' ăștia nu o avut grijă, că lor trebuia să le dai. Și am avut necazuri mari cu ei...

Cum ați ajuns să aveți probleme cu comuniștii ?

Eu n-am avut relații bune cu ei, că am fost ca doi magneti care se resping.

Aici în zonă s-a constituit grupul de partizani al lui Leonida Bodiu³. Din ce cauză știți dumneavoastră că i s-au alăturat oamenii ?

Știți cum o fost ? El o fost cu țărăniștii, și oamenii, toți țărani, o fost cu țărăniștii, și din cauza asta a progresat Bodiu aici, că dacă ar fi avut alt partid nu progresa. Dar el

3. Leonida Bodiu, născut la 16 ianuarie 1918 în Poiana Ilvei, Bistrița-Năsăud. Locotenent în armata română, a fost luat prizonier pe frontul de est și s-a întors în țară cu Divizia „Tudor Vladimirescu”. A condus un grup de rezistență anticomunistă. A fost prins și executat fără condamnare la 8 iulie 1949. Pentru detalii despre grupul „Garda Albă” condus de Leonida Bodiu, a se vedea Raluca Nicoleta Spiridon, „Implicarea lui Teohar Mihadaș și Constant Tonegaru în organizația de rezistență «Garda Albă» în contextul instaurării regimului comunist”, în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu, Iulia Pop (editori), *op. cit.*, I, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, pp. 125-141 ; Oana Ionel, „Anihilarea Organizației «Garda Albă» de către Securitate (1949)”, în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu, Iulia Pop (editori), *Rezistența anticomunistă. Cercetare științifică și valorificare muzeală*, I, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, pp. 142-158.

o fost cu partidul țărăniștilor, și noi, țărani, toți am fost cu țărăniștii, că am vrut s-avem și noi țărani pe cineva, că noi am fost pătura lipsită de orice mijloc de apărare. Chiar am fost odată la un proces, la un om necăjit care și-o făcut casă și n-o putut da porcu'. Și ăștia l-o dat în judecată. No, judecătorul l-o ascultat pe om: „Am și copii, mi-am făcut un pic de casă” ...că n-o făcut vilă, cum și-o făcut ei acuma. Și se scoală procurorul și zice: „Să-i aplicați o dublă amendă că n-a dat animalul la timp”. Uitați ce pătură am fost noi! Și noi n-am avut niciun ajutor din partea statului. Și nici astăzi nu avem.

Bodiu venea și stătea ascuns prin dealurile din zonă ?

Da. El din '45 o venit pe aicea și s-o interesat, așa, pe la unii de aici, și pe toate comunele o fost. O fost și în Parva... Umbla pe-aicea, eram prieten cu el, că eu cunoșteam poienarii și vorbeam. Vorbeam cu el, no.

Erau mulți aicea care-l susțineau ?

Da, sigur, o fost mulți, numa' acuma să vă spun : pe capi cam i-o arestat. Nu pe toți, că, dacă i-ar fi arestat pe toți, trebuia să aresteze toată comuna... Așa, cam pe capi. Care știa că-i mai bun de gură. Că o fost oameni care o fost pe front și-o văzut în Rusia colective și năcazuri și probleme d-ăștea, și ăștia spuné, și-apoi oamenii, no, toți o fost îndreptați spre Partidul Țărănesc al lui Iuliu Maniu. Și-apoi, dup-aia, o fost o frică atâta de mare, încât nu mai putea vorbi oamenii despre asta, că o fost securiștii ăștia...

Și-apoi o umblat după ei să-i prindă. Și o bătut o femeie, o pușcat-o și i-o rupt un picior, și așa o trăit o viață, fără picior. I-o fost bărbatu' scris în Partidul Național Țărănesc. Una, săraca, s-o spânzurat, că or fost probleme cu ginere-su... Da' acum să vă spun ceva : dumneavoastră ginerele nu vă poate comanda, și nici dumneavoastră lui, sau, dacă aveți soție, nu vă poate comanda să nu aveți manuale de școală sau ce știu eu ce cărți... Nu vă poate comanda. Și cu ce-i ea de vină, soția, că dumneavoastră v-ați cumpărat de ăsta ? E de vină cu ceva ? Trebuie bătută ea ? Ce, v-o putut comanda ea să nu vă cumpărați ? Da' ei n-o priceput lucrul acesta...

Și-o mai fost niște probleme, că umbla din casă în casă și pe fiecare om l-o întreat că de ce s-o dus să lupte contra Uniunii Sovietice ? Da' în cazuri de-ăștea trebuie să te supui autorităților. Ce, omul de dragul războiului și-o lăsat nevasta gravidă și s-o dus să moară tânăr în Rusia ? Ce, de voluntar s-o dus ? Nu s-o dus nimeni, că pe front nu mere nimeni de voluntar. Și ziceau : „De ce n-ai fugit ?” Unde să fugi ? Cu comunismul ai putut fugi undeva ? Că te bătea de te snopea.

Revenind la cei din grupul lui Bodiu, ce s-a întâmplat cu ei când i-au prins ?

Pe trei i-o 'pușcat : pe Leonida Bodiu, din Poiana Ilvei, pe Toader Dumitru⁴ din Rebra și pe Burdeț Ion⁵ din Rebrîșoara. Era în '49, cam prin... să nu exagerez, luna iunie⁶. Dumneavoastră puteți verifica mai bine. Da' asta nu cred că-ți găsi-o scrisă. Era luna iunie, c-aicea la noi se coc cireșele de mai și era pe timpul cireșelor. Și doi oameni de

4. Dumitru Toader, născut în 1904, fost primar în Rebra. Raluca Nicoleta Spiridon, *op. cit.*, p. 133 ; Viorel Rus, *Rezistența anticomunistă în județul Bistrița-Năsăud (1945-1989)*, Editura Ioan Cutova, Bistrița, 2005, p. 444.

5. Ioan Burdeț, născut în 1905, proprietar de cârciumă în Rebrîșoara. Oana Ionel, *op. cit.*, p. 144 ; Viorel Rus, *op. cit.*, pp. 384-385.

6. Cei trei au fost executați la 8 iulie 1949. Raluca Nicoleta Spiridon, *op. cit.*, p. 140 ; Oana Ionel, *op. cit.*, p. 157. În noiembrie 1949, Tribunalul Militar Cluj i-a condamnat în contumacie, deși erau deja morți. Oana Ionel, *op. cit.*, p. 157.

la noi a zis : „Hai să merem după cireșe ! ” No, ne-am dus, și-am fost la o distanță cam de o sută de metri când am auzit focurile de armă... Atuncea, ăia s-o temut, cum umbla comuniștii, și o' fugit. Io n-am fugit. Eram tânăr, până să-mi fac armata, și m-am dus în direcția aia. Dar ei i-o pușcat și-o fujit... Și-acolo i-am văzut pe ei, fiindcă-i cunoșteam. În cap o fost împușcați toți trei, fiindcă era rupt. I-am văzut, că m-am uitat la ei bine. Dac-aș fi avut un aparat de fotografiat... dar atunci nu era.

No, ce să mai meri după cireșe ? Am coborât în sat, am spus la mama, la tata. No, și ei s-o mirat. Am venit și-am spus în sat. Primaru' mă tot sucea și-mi umfla capu', 'ai de mine. „Vezi, c-așa te trimăt acolo lângă ei în vârful dealului... ! Ce-ai văzut tu ? N-ai văzut nimic. Hai să merem, că nu-i nimic acolo ! ” „Păi cum să nu fie, domn' primar, dac-am văzut eu ? ” Acum, eu mă gândeam că i-o dus undeva de-acolo. Dar nu, o făcut o groapă și i-o tras din drum, că-n drum o' fost căzuți. Și i-o tras numai de la vale, i-o băgat în groapă, i-o astupat și-o pus glie adusă, să nu se mai observe. Dar, totuși, pământul n-o fost călcat, și ei o putrezit și pământu' s-o așezat... Am mers pe la un frate a lu' unu' din ei și i-am spus. S-o dus și el, dar când s-o dus era îngropați, că o venit, cum se spune, paznicii de câmp din Nepos și i-o înmormântat. Da' cu instrucțiuni cum să-i înmormânteze. Nu le-o făcut o țără rost, să zici... Așa i-o înmormântat să li se șteargă locul.

Apoi, femeia lui Toader Dumitru n-o crezut că-i mort și o zis către socru-su : „Măi, duceți-vă și săpați acolo, că nu-s îngropați la fund ! Și-aduceți-mi o bucată de pânză din cămeșă, că io-mi cunosc pânza mé...” Că femeile-și cunosc pânza țesută. Și-ntr-adevăr, s-o dus, i-o tăiat o bucată de cămeșă și ea o zis : „Îi drept, îi el. E pânza mea și el e mort”.

Se mai vede acum locul ?

Se vede, dacă știi unde să te uiți. Este un deal mai înalt și celălalt deal, dincolo. De-aici is cam vreo 4 kilometri. Și pe dincolo, și pe-aici se poate ajunge, da' din Nepos ieși exact la ei. Aici îi mai mult, îi mai lungă distanța decât din Nepos, că pe-acolo i-o și scos ei. De-acolo i-o dus noaptea, și i-o dus legați. I-o dezlegat și i-o pușcat. Dar nu-ți găsi pe cineva, că cred că-s morți aceia care i-o îngropat, ca să v-arete precis, și-așa n-ar avea rost.

Dar dumneavoastră i-ați putea localiza ?

Dar cum să nu ? Dacă săpăm, le și găsim oasele⁷.

Se știe și cine i-a împușcat ?

Pe prezumții, că eu nu i-am văzut, că ei i-o pușcat și-o și fugit.

Și ce zicea lumea după treaba asta pe-aici prin sat ?

Păi ce să zică ? Se temea oamenii ca de foc. 'Ai de mine ! Nu scotea unul o vorbă. Numai' primaru' : „În vârful dealului te trimitt amu ! ” Așa mă amenința...

Înainte să fie împușcați, nu v-ați gândit să plecați și dumneavoastră cu ei, pentru că spuneți că aveți probleme cu autoritățile ?

Eram mai tânăr și eram mai fricos. După ce-am făcut armata, nu m-am mai temut. Am mai cunoscut și eu și-am prins a fi mai matur. Io cu armata am fost pe Canal, șef de escortă la deținuții politici, și am văzut cum s-o procedat acolo.

Asta este interesant. Povestești-mi cum era viața deținuților la Canal, că o cunoaștem mai mult din relatările lor.

7. În 27-28 aprilie 2009, la cererea familiilor, IICCR i-a exhumat pe cei trei, rămășițele lor pământești fiind reînhumate la 24 iunie 2009. Detalii despre exhumare la http://www.crimelecomunismului.ro/pdf/ro/rapoarte/raport_nepos.pdf.

Singurul lucru că n-o fost crematoriu. Încolo, tot ceea ce ați citit în cărțile despre Auschwitz, tăte cele de-acolo o fost.

Dar cum ați ajuns dumneavoastră la Securitate, mai ales că erați dintr-o zonă „cu probleme” ?

Știți cum e ? Când m-o dus recrut, o fost unul de la noi și s-o sculat acolo în picioare și o zis : „Nu merită să facă armata în Securitate, că el e cam contra comunismului”. O spus cam adevărul ăla... Și era un șef de cerc, cum se spune la noi, unul Mesaroș, și o zis : „Lasă !” No, și dacă nu mă lua la Securitate, făceam numai doi ani și n-aveam atâtea năcazuri.

Acolo, pe Canal, mi-a fost foarte greu. După o perioadă, m-o dus de la Iași acolo, și mi-o fost greu, c-am avut 16 săteni... Și acum, cum poți să stai și să nu vorbești cu ei ? Prieten cu ei din sat, cu toți, că eu absolut cu toți oamenii m-am avut bine. Și în special acolo, cum am fost și singur, îmi era drag și un câine să-l văd, de cum un om ? Și-apoi tot mai mergeam și mai vorbeam cu ei.

Da' norocul meu a fost cu cei din satul meu. Când am venit de la Iași, nu-i cunoșteam pe deținuți și, după cum ne-o informat pe noi comuniștii, ofițerii, poate că eram și eu rău, că ne-o spus că ei sunt „criminali” și „bandiți”. Noi n-am știut adevărul... Vorbesc de mine, personal. Eu, cum am învățat la școală, bandit și criminal e ăla care omoară, care... phai de mine și de mine... E adevărat că pentru societatea comunistă ei o fost așé, dar pentru noi, n-o fost așé. Și ei o băgat atâta frică în noi, să nu ne apropiem de ei... Vai de mine și de mine ! Dar n-o fost asta realitatea, o fost frică până m-am obișnuit cu ei, că după aceea nu m-am mai temut de ei. Că ăștia o fost oameni pașnici... Și-apoi m-am întâlnit cu prietenii ăștia și ei mi-au spus : „Nu te teme de noi, că toți aicea suntem oameni pașnici”. Și nu m-am mai temut, decât că mă țineam... că între noi era și lipitori, care spunea că te-o văzut vorbind. Mă și chema comandantul la cancelarie : „Am niște informații c-ai vorbit c-un deținut”. Zic : „Da, am vorbit cu mai mulți, nu numai cu unul”.

Nu ați încercat să-i și ajutați pe consătenii dumneavoastră ?

Ba da, că mai trimitea femeile pachete pe numele meu, și eu le dam lor, numa' nu puteam să le dau tot pachetu', că dacă m-ar fi prins m-ar fi și puscat. Eu, militarul, șef de gardă, să am legătură cu deținuții ?

La ce punct de lucru ați fost ?

La Peninsula. Da' acolo, pe Canal, o fost mai multe colonii. O fost : Cernavodă, Nazarcea, Coasta Galeș, Poarta Albă, Peninsula și Capul Midiei. La Capul Midiei o fost numai legionarii. Și-apoi, acolo, la Peninsula era șantierul mare, că știți cum e...

Câți deținuți aveați în grijă ?

950 de deținuți. Eu am avut escorta cea mai mare.

Și câți soldați aveați care vă ajutau ?

20. Eu am fost sergent și șef de escortă, d-apoi pe urmă, de când am făcut pușcărie, mi-o tăiat și am rămas soldat neinstruit. Așa îmi scrie pe acte. He, păi le-am spus eu : „Dacă după trei ani de Securitate nu ești instruit cu arma, atunci ceilalți is pe nicăieri”.

Cum vi se adresau deținuții ?

Cu „domnule”. Numai „domnule”. Eram „domni” atuncea. Numai ăștia ne spuneau „tovarăși”.

Și cei 16 din sat pentru ce ajunseseră în închisoare ?

Pentru partidul aista național. Politici i-o băgat, că ei toți o fost naționaliști.

Și cât ați stat acolo ?

Doi ani jumate. Mi-o fost tare greu...

Au fost dintre deținuți care să moară acolo ?

De la noi din sat nu, n-o murit niciunul, o murit din alte părți. Pe cei mai mulți îi bătea până-i omora, că era o echipă de șoc, a studenților.

Cine conducea echipa aceasta, mai țineți minte ?

Echipa... dar era tot deținuți și ăia⁸. Era unul din Năsăud, Șotel Radu⁹. Pe ăla îl știu... Nu mai pot ține minte pe fiecare deținut, că o fost peste 12 000.

Și le băga normă, și când mergeam cu deținuții, ne da un bilețel câți să pușcăm pe acolo. Când vineam : „Ivașcu, câți ai ?” „N-am niciunul.” „Păi cum ?” Încărcam pistolul și : „Na, trage aici, e grămadă...” „Nu, că acolo...” „Da’ de ce n-ai venit acolo să tragi în ei ?”

Dar pe ce motiv vroiau să-i împușcați ?

Ei era acolo pentru exterminare. Știți ? Și-apoi în colonie nu putea să puște atâția. Și-apoi noi dacă-i pușcam pe șantier, se făcea proces-verbal că o vrut să fugă, și-așa și pe dincolo, că știa ei cum să facă. Da’ știți cum e ? Pentru noi, pentru țărani, e foarte greu să ai pe cineva pe conștiință... Că îl ai pe conștiință și că l-o lovit un animal sau că s-o prăvălit căruța sau sania și l-ai lovit, dar așa, să pui pușca la ochi ca la urs și să tragi într-un om ! ? Păi de câte ori auzi clopotele te-nchini pe inimă. Totuși, am fost noi comuniști, dar avem și noi un sâmbure de credință-n noi, din moși-strămoși. Așa că, nu știu cum să vă spun, eu, după cum am văzut că i-o torturat pe deținuții politici pe Canal, eu m-am depărtat foarte mult de comuniști. Eu n-am mai dat pe ei niciun scuipat...

Să vă mai spun ceva. Acolo o fost colonei, generali, care o purtat greul războiului... și meritul lui era să-l bage în pușcărie pe viață ? Pe ministrul sănătății l-o băgat în pușcărie pe viață. Acolo l-o și pușcat, că el o fost bătrân, și dacă nu-și făcea norma... Stănescu Ioan¹⁰ sau așa ceva l-o chemat. A fost el ministrul Sănătății pe timpuri...

8. Brigadierul-șef era Ion T. Bogdănescu (1922-2000). A fost arestat la 30 noiembrie 1948 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 4 ani. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Pitești, Peninsula, Jilava, Aiud. Deși nu există date despre o eventuală torturare a sa, la Peninsula a fost șeful brigăzilor de studenți 13, 14, fiind principalul coordonator al torturilor și culegerii de informații de la deținuți. A fost eliberat de o comisie specială a MAI la 10 februarie 1953. După eliberare, a continuat să colaboreze cu regimul, ca informator. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 110-111 ; ACNSAS, Fond Rețea, dosar nr. 189164, vol. 1-3, *passim* ; Bianca Felseghi, Alin Mureșan, „Mărturie despre un torționar clujean”, în *Ziua de Cluj*, nr. 1171, 1 octombrie 2008 ; fișa matricolă penală din AANP.

9. Radu Șotel, născut la 23 septembrie 1926 în Rodna Veche (actualmente Rodna), Bistrița-Năsăud. A fost arestat la 10 noiembrie 1947 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Gherla, Peninsula, Aiud. A fost eliberat la 7 noiembrie 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

10. Probabil face o confuzie cu doctorul Ion Simionescu, născut la 30 septembrie 1894 în Erbiceni, Iași. Subsecretar de stat la Ministerul Sănătății în guvernul Ion Gigurtu (iulie-septembrie 1940). A fost arestat la 12 iunie 1950 și condamnat la 5 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Poarta Albă și Peninsula. La Peninsula a fost supus la torturi fizice și psihice de către studenții din brigăzile 13-14. Nu a mai suportat regimul, și în 11 sau 12 iulie

Da' și-acolo s-o făcut șmecherii, că era ăștia, brigadierii, și avea un ordin dat de comandant: s-aducă atâția care nu și-a făcut norma. Apoi ori ți-ai făcut norma, ori nu, te numea pe dumneata, pe mine, pe acela, ca să aibă pe cine da, și dădea vreo 15 oameni care nu și-au făcut norma. Ția intra pe la studenți și îi bătea de-i snopea. Și nu le da de mâncare acea zi până nu-și făcea norma. Acum, cum o fost și ministrul Sănătății, bătrân, n-o putut să-și facă norma, și-apoi și-o pus mâinile la spate, o ieșit din cordon... da' nici nu prea putea, că era un bătrân de 80 de ani... Și Ția aștepta să o ieie la fugă ca unu' de 16? O ieșit așa, și sentinelele o tras amândouă, dar n-o tras în el. Și-o fugit caporalul de schimb, unul din Mintiu ăsta de-aici¹¹. Am uitat cum l-o chemat... Tot am știut, da' am uitat. Și să vedeți ceva interesant: o băgat 16 cartușe de pistol în el, dar el s-o înturnat și-o căzut către el, încoace.

Au fost mulți care-or murit, nu-i mai știu câți sunt. O fost din întreagă țară acolo, și bănățeni, și moldoveni... Și-apoi noaptea ne scula pe câte patru militari și să mergem să luăm câte opt deținuți, să facă groapă comună. Și-apoi noaptea-i ducea acolo și îi înmormânta... Mie tare-mi plăcea să execut ordinul, și-apoi ei dac-o văzut că execut, mă scula mereu pe mine. Nu chiar toată noaptea, că nu murea atâția, și-i mai trăgea într-o baracă, pune un smâc și, când se strângea 10-15, îi puneam într-o căruță și-i duceam acolo într-un cimitir, în Vatra Nouă, că așa se numea acolo...

Le puneai vreun semn, o cruce la cap?

Nu, nimic. Ce cruce? Cine mai umbla cu comunismul și crucea? Și-apoi îl arunca așa și pe urmă pune pământ. Și-apoi tot la doi-trei nopți iar mă scula. Păi la un moment dat am zis: „Ce, numai eu is aicea?” Am făcut o gălgie și-apoi m-o lăsat, nu m-o mai sculat pe mine să mă duc. Și dura acolo până se făcea treaba asta 4-5 ore, iar io dimineața trebuia să mă duc cu deținuții și eram obosit. Ei nu avea problema asta, că noi după ce plecam, ofițerii se pune și se culca iar... Câteodată venea control, da' câteodată nu venea cu săptămâna în control, că ei merea la Constanța, să distra...

Nu vă venea greu să faceți lucrul acesta? Să mergeți noaptea să înmormântați oamenii ăia, mai ales că știați că sunt nevinovați?

Păi da' cum să nu? Cât de greu, când vedeam cum își bat joc de ei... Cum să nu-mi cadă greu? Dar puteam face ceva?

Și am avut și niște năcazuri acolo, că am avut doi oameni bătuți de studenți. Și eu am fost rău, să nu credeți c-am fost așa dulce... Da' când i-am văzut bătuți, atâta m-am supărat de tare, că era negri cum e sfeteru' dumneavoastră. M-am supărat rău. Și ce să fac? Totuși, materia cenușie mi-o jucat. Acolo, la 950 de deținuți, fiecare brigadă avea un șef și un normator. Și când am ajuns acolo, m-am supărat rău și l-am chemat pe șeful brigadierilor, pe Șomotecan, că mai era și Zubrinski¹², din Bistrița, care tot brigadier era. L-am chemat și i-am zis: „Din pământ, din iarbă verde, îmi scoateți fiecare lopată, târnăcop și cazma, și la lucru!” „Păi noi suntem brigadieri...” Zic: „Amu îți pișc un

1951 s-a îndreptat spre gardul lagărului și a fost împușcat de o santinelă. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 190-191; fișa matricolă penală din AANP.

11. Mintiu, localitate în județul Bistrița-Năsăud.

12. Pavel/Paul Zubrinski, născut la 6 martie 1914 la Chișinău, domiciliat în Bistrița. A fost arestat la 13 iunie 1949 și condamnat la 10 ani muncă silnică pentru crimă de război. A executat pedeapsa în închisorile Peninsula, Jilava și Aiud. Între 1952 și 1953 a fost brigadier la Peninsula. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

cartuș, și îți arăt eu cine ești!” Se temeau ca omul de moarte, cum se teme oricine... Asta că ei nu munceau, numai supravegheau, ș-apoi mie mi-a fost năcaz c-o băgat aiștea doi oameni de la noi de i-o bătut, că știți dumneavoastră: de-al tău te doare mai tare ca de oricine. Și i-am pus să lucre. M-am dus acolo, pe Canal, câțiva pași și am zis: „Disară vă verific și, dacă nu-i săpat până acolo, aici rămâneți!” O săpat, dar o luat așe, cam șcarpă... Nu mă interesa pe mine, da' când o fost a doua zi de dimineața zic: „Vă duceți în continuare, că aseară v-am lăsat. Ați luat șcarpă, dar acumă îmi luați drept”. No, și Șomotecan ăla vine la mine și zice: „Auzi, hai să fim oameni toți!” Zic: „Hai să fim, dar să fiți și voi oameni!” Și la brigadierii le-am spus: „Pe mine dacă nu m-ați scos cu normă, vă pun la lucru!” Păi eram bestie pe Canal, și eu aveam cea mai mare normă cu deținuții. Și ei o raportat la comandant și m-o chemat: „Ivașcu, ce-ai făcut astăzi?” Zic: „Ce să fac, ca în fiecare zi...” „Dar n-ai făcut nimic deosebit?” „Ce să fac deosebit?” „Ai pus brigadierii la lucru?” Zic: „În fața mea is deținuți toți, la mine tăți muncesc”. Că vă spun, mi-o fost necaz că de ce i-o bătut pe oamenii ăștia de la noi, că i-o bătut rău de tăt...

Ați spus că n-ați fost nici dumneavoastră întotdeauna blând cu ei...

Nu, dar niciodată n-am persecutat pe unul, nici nu i-am vorbit murdar nici la unul. Că să vă spun ceva: prima dată că n-aveam de ce. Și în chinurile alea în care era ei acolo, chiar dacă ar fi zis ceva către mine, o vorbă rea, totuși n-o luam în seamă, c-o zis-o de năcaz. Că omul și dacă ar vrea să fie cinstit, necazul îl face pârlit. Da' eu îi mai lăsam pe deținuți și să șadă... Numai că unii, da' nu deținuții, cam ciripé. Și le-am spus: „Dacă v-aud gura...” Dar n-am avut probleme. Nu m-o pârât niciodată că i-am lăsat să șadă sau că n-am făcut norma. De exemplu, putea să spuie: „Uite, ne-a pus norma mai mare...”, dar niciodată n-o spus. Știți cum e Canalul, domnu'? Că nu ne-o dat metri cubi, o dat la distanță, apăi într-un loc era groapă și trebuia umplut, într-un alt loc era un deal mare și trebuia spart, așa că nu se putea... Puteai pune norma cum vrei, că n-o fost șes ca să o poți face... Și-apoi mă mai băgam așa printre ei, ca să vorbesc cu ai noștri, și zicea bieții: „Dumneata rămâi în amintirea deținuților politici”.

O fost foarte greu. Acolo o murit sute de mii de oameni. Sute de mii! I-o persecutat atâta de grozav încât, cum o zâs poetul, cu mintea mea nu pot s-ajung... Așa i-o persecutat. Aveam și niște ofițeri răi tare, și aveam un deținut de la Maramureș, Pop Dumitru Roibu¹³. Și un ofițer, așa, mai micuț, s-o hotărât să-l bată pe Pop Dumitru Roibu. L-o băgat acolo într-o baracă și-i da așa: Chiasc! Chiasc! Chiasc! Chiasc! Omu' mă cunoștea pe mine, și se uita că ce să facă... Și când i-o pișcat o palmă la ofițer, l-o și dat pe geam afară. Și zice: „Să știi că ți-o dat-o Pop Dumitru Roibu!”

Și ce să fac acum? Îi zic: „Du-te la lucru!” Și mă ia ofițerul, că: „De ce nu l-ai pușcat?” „Păi de ce să-l pușc? Că mie nu mi-o făcut nimic.” „Păi n-ai văzut c-o dat în mine?” „Dar dumneata de ce l-ai plesnit? Că nu ați avut niciun motiv să-l plesniți...” Numai el, ca să se poată lăuda că o bătut un bărbat așa și așa...

Se făceau frecvent abuzuri de genul acesta?

13. Dumitru Pop, zis „Roibu”, născut la 22 octombrie 1914 în Ieud, Maramureș. A fost arestat la 22 august 1949 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Peninsula și Gherla. A fost eliberat la 20 august 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Da, da, făceau, făceau și-n colonie... L-o și puscat pe unul, da' am uitat cum l-o chemat. Dar știți cât de păcătoși era? Pe ăla îl băga în carceră, că era o carceră afară, și-i da pistolul la alt deținut să-l puste, care era dintr-ai lor. Și deținutul acela merea și-l pușca. Ați văzut ce concepții o avut? Astea ce le-am trăit acolo de le-am văzut, nu mă poate combate nimeni.

Din punctul dumneavoastră de vedere, ce-a fost cel mai greu pentru deținuți la Canal?

Toate o fost grele. Și mâncarea, și dormitul, și spălatul, și munca, și medicina... Tăte o fost grele pentru ei, n-o fost una bună... Că și duminica ducea câte 6 brigăzi la muncă. Nu ieșea toți, da' ieșeau. Și o fost greu și pentru soldați, nu numai pentru deținuți...

În echipa pe care o aveați în subordine, ați avut personalități, oameni mai cunoscuți?

Am avut. De exemplu, am avut colonei, generali, popi, protopopi... Pe Iuliu Maniu, Ion Mihalache și Iuliu Hossu nu i-o adus acolo, numa' pe Corneliu Coposu, dar el o fost la legionari. Nu știu cum de l-o băgat la legionari, la Capul Midia. Era un om înalt, fain, cu un cap era mai mare ca toți deținuții. Păi s-o trecut și aia... da' păcat de-atâția oameni, că pe Canal s-a omorât 200 000 de deținuți.

De unde aveți această informație?

Noi ne informam în felul ăsta și știam... De exemplu, eu țineam cont câți am dus la groapă. Cineva ținea la altă colonie câți a dus el, și-apoi de la un timp știu că aveam un ofițer, Tudor, care era tare bun, și ăla ținea evidența asta, și-apoi ne spuné. Da-mi pare rău că nu i-am luat adresa, că așa-i dacă nu-ți mai dai interesul... Poate c-o fi mort. Ăla o fost tare bun om. Ca ofițer a fost tare bun. Nu pot să spun nimic, că ăla cam ținea evidența... Apoi cred c-o avut și el pe cineva, da' n-o spus, că nici eu n-am spus că am săteni. Dar acela niciodată n-o zi' către noi să-i persecutăm. Niciodată. Și nici nu ne da bilet ca să aducem morți... Nu, acela nu. Numai ceilalți. Era unu' Merluțiu Ion și unu' Grănescu Ion. 'Ai! Doamne ferește! Ardea! Acuma nu mai știu, Grănescu Ion era comandant și Merluțiu era locțiitor politic... Ția era numai la colonia noastră. Încolo erau alții comandanți. Unii era la celelalte colonii. De exemplu, la Poarta Albă a fost centru de triere a deținuților. Care era pentru moarte, care era pentru muncă... Acolo toți deținuții ieșeau ca de la Auschwitz. Numai atât că pe Canal n-o fost cameră de crematoriu... și pe care murea îl îngropa.

Se întâmplau frecvent accidente?

Nu prea. Foarte rar. De exemplu, eu cât am stat, n-am avut niciun accident mortal. Că, de exemplu, cum se săpa la Canal, pământul era șcarpă, nu era drept, să se rupă o bucată din el, și se făcea ca șanțu', numai că era mai mare. Vă spun așé, la noi în colonie n-o fost niciun accident mortal. În rest s-or întâmplat în celelalte, s-o-ntâmplat și necazuri, că am fost detașat la altă colonie, c-o fost duși gradați în conced' și m-o dat pe mine acolo vreo douăzeci și ceva de zile, că eram cu cordoanele aproape unul de altul. Și când noi strângeam deținuții toți laolaltă, la naibii militarii, era șmecheri, atingeau două fire deolaltă și stingeau lumina... Ca să poată și ei dormi, că era noapte.

Dar și noaptea se lucra?

Da, da. Și odată după ce s-o stins lumina, o fost un câine care fugea și un soldat dintr-un post s-o luat după el, că nu-și dădea seama că-i câine, credea că omul fuge așa pe jos. Și ăsta o împușcat un rusnac, care era acolo la aerodromul Kogălniceanu, care a fost al rușilor. Avea ăsta un reflector de-ăla care căuta avioane, da' s-o stricat și nu l-o

văzut. No, și noi am avut ordin să merem în ajutor unul la altu', și am fugit, și când am aprins lanterna și am văzut, am zis: „No, ai sfeclit-o!” Și o venit tribunalul rusesc și l-a condamnat pe ăsta la noi în unitate. I-o dat 12 ani de temniță.

Le erați subordonați rușilor? Răspundeați dacă vă dădeau comandă?

Nu eram subordonați. Era comandamentu', dar și ei, dacă fugea un deținut, ne venea în ajutor să-l căutăm. Da' l-o puscat pe rusnac și-apoi o venit tribunalul rusesc și i-o dat 12 ani de temniță, no, că el nu trebuia să tragă.

Când veneați în permisie sau după ce v-ați întors din armată, le spuneți celor din sat despre cei pe care i-ați întâlnit la Peninsula?

Le-am spus. Păi la o femeie care mi-o fost neam i-am trimes și o scrisoare și i-am scris: „Dacă vrei să-i trimiteți ceva la badea Nicolai...” Păi femeile cum îs, s-o alarmat toate, că eu îs acolo, și ooo Doamne, o Doamne, năcaz... De știam, nu-i trimeteam nici la aceea, că mi-o făcut năcazuri mari de tot. Și tot venea pachete și eu tot mințeam, că ce legătură am eu cu femeia dumnitale să-mi trimată mie pachet? Și-apoi i-l dam. Nu i-l puteam da o dată, dar de două, de trei ori, i-l danf tăt.

Mie de-acasă nu mi-a venit niciun pachet de la mama și de la tata, și mă cheamă comandantu': „Ivașcu, cum ești tu mai flămând aicea decât ceilalți...” „Tovarășu' comandant, io am multe neamuri și cum o fost armata flămândă – că trebuia să ocărăști armata veche – fiecare îmi trimite câte un pachet.” Ei știa și fiecare îmi trimetă câte un pachet. No, da' puteam să spun că-l dau la deținuti? Ai de mine și de mine... Și vinea câte-o scrisoare. I-o dam s-o citească și ziceam: „Te rog frumos, dă-mi-o înapoi!” O luam și o băgam pe foc, că mă temeam că la o perchezitie o găsește. Păi vă închipuiți dumneavoastră? Ți-ai face cruce să vezi mielul mâncând laolaltă cu lupul.

Când ați terminat cu armata?

În '53. M-am 'liberat și-am venit acasă.

Și cu ce v-ați ocupat după eliberare?

Cu munca prostului... Agricultură. Asta mi-o fost baza. Asta mi-o plăcut, asta mi-o fost dragă și m-am ocupat de ea.

Și la cât timp după asta v-au arestat?

La v'o doi ani. În 17 februarie '57 m-o arestat pe mine, nu uit niciodată.

Credeți că arestarea dumneavoastră a avut legătură cu revoluția din Ungaria?

Nu! Nu! Să vă spun ceva. Era o strictețe foarte mare atunci cu revoluția din Ungaria, că din cauza revoluției s-o desfăcut Canalul de la Dunărea-Marea Neagră¹⁴. Că doar acolo au fost sute de mii de deținuți. Și tăți o fost ingineri, doctori, ginerali (sic!), colonei și ce știu eu câți o fost acolo, care tăți, tăți or fost oameni deștepți. Aveam un militar acolo, și îl întreabă pe un deținut: „Bă, ce-ai fost tu în armată?” Zice: „Să trăiți, domnu' soldat, eu am fost general”. He, he! (râde – n.n.)

Erau oameni deștepți și îmi plăcea să stau de vorbă cu ei, ca să învăț ceva bun. Eu nu stau de vorbă cu palavragii, cu bețivii... Eu mai citesc și mai urmăresc, nu-s chiar așa de prost după cum îs îmbrăcat.

14. Prin HCM nr. 2404 din 17 iulie 1953 se decreta închiderea șantierelor Canalului. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 210.

Dar cum s-a întâmplat că ai fost arestat ?

Apăi știți cum e ? Am avut un bun prieten, o fost membru de partid. Și ei o cam bănuț că io am armă. Că am avut o armă, am primit-o de la un neamț în timpul războiului, și-atâta am ținut la ea că era micuță... Io am fost obraznic, am cerut-o, și la neamț nu i-o fost bun capul și mi-a dat-o. Și am adus-o acasă și am pus-o bine, n-am umblat cu ea. Apoi, după război, au fost mai multe, și am tot adus acasă, le tăt adușe'm și le duceam pe la toate neamurile. Și prietenul ăla, eram și-un pic de neam cu el, vine la mine, bem un pahar de țuică și zice : „Mă, atâta-s de năcăjât. Îmi mănâncă ursu' și porcii porumbu', și nu-i pot scoate”. Dacă nu ți-i bun capu', trebe să-l dai la moroșeni de mai, să facă din el mai din ăla cu care sparg lemne și să ți-l spargă... Asta dacă vezi că nu ți-e bun. Dacă ți-e bun, nu-l dai. Și mă pune dracu' și-i dau arma... Da' eu atuncea mai bine le dam capu' meu la moroșeni de mai. Și îi dau și cartușe, că aveam cartușe de-alea dum-dum, foarte periculoase. Păi el când o ajuns acasă o tras ca pe front. Ăștia o auzit. Și m-o chemat la post. Arma pe masă : „O cunoști ? ” „O cunosc, cum să nu o cunosc.” „E a ta ? ” „Da, a mé.” Io am putut să zic că nu, că n-o văzut nime' când i-am dat-o, da' eu nici nu fur, nici nu mint. Da' nu mere așa astăzi, că dacă nu furi și nu minți, nu meri departe. Ș-atunci, pentru asta, mi-a' dat trei ani de temniță.

V-au bătut când v-au luat declarația ?

Nu. Hă, nu mă lăsam io bătut atunci. Nu, că eram cu o stare nervoasă... Că o zis unul : „Lasă că spui tu mintenași ! ” Și vine altu', Seni, care cam bătea. Și zic : „Să nu pui mâna pe mine, că nici gradele nu le mai vezi, așa te împrăștiu ! ” Nu, că lucram mult, și ca fierar, și eram tărișor în mână. Nu mă temeam de orice.

Era un locotenent, Corianu, tot umbla prin cameră și dicta la un plutonier, Buta, și ăsta scrie. Și eu stam pe un scaun. Și-i dicta c-am ținut pușca de tânăr ca să pușc comuniști, și-așa, pe dincolo, și, pfai de mine, ăla tot bătea la mașină. No, când o gătat de bătut : „Hai, semneaz-o ! ” „Păi de ce să semnez ? Eu n-am declarat nimic. Să semneze domnul, că el o declarat. Pe mine nu m-ați întrebat nimic.” O luat-o și-apoi mi-a luat mie declarația. Păi io i-am spus adevărul așa cum o fost...

Și au făcut declarația cum ai spus dumneavoastră ?

O luat declarația cum am declarat eu, da' am declarat la adevăr, nu așa... Am spus că am primit-o de la un neamț, și-așa, și-așa... „Păi ce legătură ai avut cu neamțu' ? ” „Neamțu' o ținut caii acolo în grajd, și eu am cerut-o, el mi-o dat-o. Și mi-o dat și un pistol din ăsta mic, da' am băgat un cartuș mai mare și-o zburat de nu l-am mai găsit altu', numai ce-o fost în mână mi-o mai rămas. Ăla s-o dus...” Și-apăi, na, așa o fost.

Unde v-au făcut proces ?

Ne-o făcut la Năsăud. Am avut și-acolo năcazuri cu procesul. Vai, Doamne ! Și mi-a dat 3 ani de temniță.

La ce articol v-au încadrat ?

Deținere ilegală de armament. Da' m-o apăsă mai mult, că, de exemplu, o cerut părerea la comuniștii ăștia din sat, și eu cu ei nu m-aveam bine. Și mi-o cerut maxima de pedeapsă. Și, dacă ar putea să-mi deie mai mult de 3 ani pentru armă, îmi da mai mult, da' așa mi-o dat maxim.

Unde v-au dus să executați pedeapsa ?

Păi am stat cam o lună de zile la Cluj, că am făcut recurs. Și totuși mi-o respins recursul, c-așa făcea, și dup-aia m-o dus la Brad. Și-am avut noroc că l-am avut pe

comandantul penitenciarului Cluj, care mi-o fost comandant când am fost eu militar și m-o cunoscut. A zis către mine: „N-am voie să trimet numa' de la 3 ani în sus”. „Băgați-mă cumva la un supliment!” M-o băgat și m-am dus acolo.

Era mai bine la mină sau de ce vroiați să vă trimiță acolo ?

Era mai bine, că știți cum era? Lucram în mină, și nu-i totuna să fii leu sau câine înlănțuit. He, he! (râde – n.n.)

Povestiți-mi : cum era viața în mină ?

N-aș putea să spun. Cât timp ne-o alimentat mina, o fost foarte bine. Ne da mâncare foarte bună, dar pe urmă o luat penitenciarul, și-apoi ne-o dat arpacaș și mâncare mai slabă. Dar noroc că n-am stat numa' vreo două săptămâni după ce ne-o luat ei. N-aș putea să spun că la mină a fost rău. Ne dădea două porții de carne, cu slănină, cu tot cu coaste, așa cum se taie la porc. Io n-o puteam mânca, că n-am fost mîncăcios, da-mi luam o bucată de merindă în mină. Orice mâncare ne-o dădea cu carne. Două feluri de mâncare deodată. N-o fost rău, cât timp ne-o alimentat. Apăi după ce-o luat-o ai noștri, nu ne-o slăbit din arpacaș.

De ce alți deținuți vă amintiți din mina de la Brad ?

De inginerul Ghiulescu Ion. Era mai în vârstă. El cu Regele Mihai și cu un Brătian o închiriat mina de la stat, și el o condus-o. Și când o venit comunismul o vrut să fugă în Franța, cu familie cu tăt. Și de la avion o uitat să deie foc la arhivă, s-o coborât și-o venit să deie foc la arhivă, și ăștia l-o și arestat și n-o mai putut mere. Și-apoi l-o condamnat la moarte, și el o cerut să-i comute pedeapsa pe viață, că face din nou arhiva la mină. Și i-o comutat pedeapsa și lucra acolo, dar cunoștea mina grozav. Pfai de mine și de mine! Da' el, totuși, așa deținut, era inginer geolog. Merea la București și preda lecții. Avea numai hainele vărgate, număr n-avea... O zis: „Astea mi le-o dat statul, cu astea mă duc, nu mi-e rușine de ele”.

Îi venea fata din Franța la vorbitor. Femeia nu i-o venit, dar fata i-o venit la vorbitor din Franța, și-o lăsa de vorbea cu el. Și-apoi nu știu cum s-o dat o grațiere după 10 ani de pușcărie și l-o slobozit. I-o dat și vreo 60 000 de lei.

Cum era mina de la Brad, era o mină mare ?

Mare! Într-un schimb lucra 6 000 de oameni, da' numa' la Musariu, plus la Gura Barza și Dealul Fetei. Acolo era altă ieșire. Era trei galerii de mină... ca de exemplu să te duci de-aceia până în Cluj și-apoi să lucri și să vii înapoi. Da' noi eram la Musariu, la Brad.

Câți erați pe galeria asta ?

Vreo 600 am fost. Toți deținuți.

Cât dura un șut ?

Un șut? Opt ore. D-apăi știți cum era? Nu puteam ieși la opt ore, că, no, pușcam mai mult, că ne mai da și niște lei, și noi luptam când ieșim de-acolo să avem doi bani, s-avem cu ce veni acasă...

Ce puteți spune despre felul cum se desfășura munca ?

Era mină cam grea, că se perfora pe uscat. Am lucrat cu doi deținuți, harnici oameni. Unu' era din Sibiu și unu' din Turda. Ąla din Sibiu, Baciú Munteanu, o fost casier și o delapidat câteva mii, și i-o dat 4 ani. Și-acum, cu miliarde, nu se dă nimic.. Baciú Munteanu era mai bătrân și ne spunea povești ca să treacă timpul. Nu știu de unde le

scotea. Ne mai și cânta cântece de pe la Sibiu, și ne mai trecea și nouă, că nu poți fi tot supărat. Dar vreau să vă spun că cel mai greu era cu percheziția. C-atâta trebuia să curățești, să nu ai pic de minereu... Nouă ne făcea percheziție militarii-securiști care era acolo de pază. Și-apoi câte unu' mai șmecher, ca să margă acasă, ținea o pietricică de aur între dește și : „Uitați, tovarășu' !”. Lui îi da drumu' acasă și tu habar n-aveai, că doar își scutura buzunarele.

Ieșea producție de minereu cât de cât ?

Hoho ! Păi nu vă puteți da seama. Eu m-am avut bine cu inginerul civil, cu șeful minei, și el m-o băgat de am făcut și școala de mineri acolo. Și modul de a verifica steampurile cum se face ? Într-o sticlă de-asta de litru, dacă-i umplea-o de aur, are 22 de kilograme și 700 de grame. Asta dac-oi umplea-o până la gramaj, unde se pune țiucă. Am văzut cum se scoate...

Aveați corespondență cu familia ?

Da, eu am avut.

Ați avut un regim mai bun decât îl aveau deținuții înainte, când erați dumneavoastră șef de escortă ?

Decât la penitenciar, da. Că de-aia v-am spus, că nu-i totuna. De exemplu, colonia era mare, puteam ieși afară la aer, mina era aerisită bine, mâncarea era bună, aveai putere de lucru. Nu după arpacaș, că după arpacaș n-ai putut lucra. Cât ne-o aprovizionat mina, o fost tare bine. Acum, omul tânăr știți cum îi, nu prea îl dai jos cu una cu două, că îi în putere, nu ca unu' bătrân.

Mai țineți minte când v-au eliberat ?

Da, m-am liberat în 20 mai '59.

După venirea acasă ați mai avut probleme cu autoritățile ?

Am avut. Mi-o dat amenzi de nu mai le știu numărul.

Pe ce motiv vă amendau ?

C-am vorbit... Știți ce s-o-ntâmplat odată ? Un prieten al meu avea femeia sâmbatistă (sic !). Dar el era comunist. El zice : „Mă, vreau să beau de la tine un pahar de țiucă”. No, i-adevărat că atunci eram prost, mai beam și eu... Ieu o juma' de kil de țiucă și i-am pus lui în pahar întâi. El se duce cu paharul... Și era acolo doi oameni, doi membri de partid. Și zic : „Mă, comuniștii și sâmbatiștii...” Și nu știu ce. Eu e drept c-am zis : „Lasă-i dracului și hai încoace !” C-aș fi băut și eu un pahar de țiucă, da' lui nu-i trebuia de băut, umbla cu paharul... Ția s-o dus și m-o reclamat la post c-am zis „lasă-i dracului de comuniști”. O și venit un ofițer de la Bistrița, Tcaciuc, m-o anchetat și mi-o dat 1 600 amendă. 1 600 era o vacă bună, și eu trebuia să fac să nu afle femeia... Și am plătit-o, dar numai eu știu cât de greu. Și mi-o mai dat că am făcut casa fără plan. Dar eu le-am spus când mi-am făcut casa : „Mă costă prea mult să mi-o și întăbul și nu am putere, dar mi-o întăbul dup-aia”. Iar mi-o dat 2 500 amendă. Când mi-am făcut gardul ăsta ălcea, mi-a dat 1 500 amendă că n-am avut plan pentru gard. Amu din tăt le-am plătit... Apoi, când s-o gătat revoluția, s-o cam ferit de mine.

He, și de câte ori îmi spunea soția : „Mă, ăștia au să te bage iar în temniță !” Da' nu, că io nu vorbeam contra partidului, eu vorbeam personal către ei. Eu nu zic că nu-mi place de aparat, eu zic că de dumneata nu-mi place... Ția-s buni, dumneata nu. Și n-au avut ce să-mi facă. Totuși, amenzi mi-o dat.

După revoluție ați făcut politică ?

M-am scris în Partidul Național Țărănesc, că am vrut s-avem și noi pe cineva. Păi n-am avut pe cine, că toată spurcăciunea comunistă o fost clocit și laăștia, și eu, dacă m-o mințit, io îmi pierd încrederea. Io am fost tare ciudat om, așa că n-am putut suferi minciuna... Eu am fost tare corect. Așa am fost învățat din moși strămoși : cuvântul să-l ai cuvânt, și așa mai departe. Și dacă dumneavoastră v-am promis una, apoi orice s-ar fi întâmplat, eu asta o făceam, c-am promis-o, cu toate că poate nu mi-ar fi venit bine.

Amu, ce să vă mai spun ? Eu eram mult mai câștigat dacă meream în altă parte, dar atâta mi-o plăcut munca asta a prostului, că n-am putut trăi fără ié. Numa' amu-s bătrân și nu m-ajută puterile ca să mă mai ocup, că, dacă aş puté, aş ține zece vași, da' tot am o vacă, și nu pot fără, că atâta mi-s de dragi animalele. Dac-aș fi mai tânăr un pic...

Eu vă mulțumesc mult.

Apoi așa. Tot am avut de suferit... Amu suferim altele, ș-amu degeaba ai ceva necazuri, că nu te ajută nimeni. E foarte greu. Nu-i ușor.

Ioan Tonea

S-a născut la 28 decembrie 1922 în Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : Facultatea de Silvicultură. Profesia : inginer silvic. A fost arestat la 2 iunie 1948 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Oradea, Ministerul de Interne, Jilava și Aiud. A fost eliberat la 31 mai 1955. După eliberare a primit 36 de luni domiciliu obligatoriu în comuna Răchitoasa, urmate de alte 24 de luni. A fost rearestat la 20 septembrie 1958 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Constanța, Jilava și Aiud. A fost eliberat la 1 august 1964. La data interviului, locuia în Prundu Bârgăului. Interviu realizat de Cosmin Budeancă la 23 octombrie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alin Mureșan. Editarea – Cosmin Budeancă. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 244, 245.

Spuneți-mi, pentru început, cu ce se ocupau părinții dumneavoastră ?

Părinții mei erau țărani. Mama era casnică, iar tatăl s-a ocupat cu comerțul de lemn, de delicatose... Avea și o prăvălie, cum erau pe vremurile acelea și cum mai sunt și-acuma la țară în comuna în care m-am născut eu.

Ce studii ați apucat să faceți ?

Am făcut școala primară în comuna natală și am urmat patru clase la Liceu' „Alexandru Odobescu” de la Bistrița, după care nici eu nu mai știu precis de ce, da' am ținut neapărat să mă duc la Cluj. Și-am plecat la Cluj, la Liceu' „Gheorghe Barițiu”, unde-am făcut clasele a V-a și a VI-a, cum era pe vremea aceea, deci cum ar veni acuma a IX-a și-a X-a parcă, sau așa ceva... Asta a-nsemnat '37-'39. În '39 eram în clasa a VII-a și a trebuit să mă retrag de la liceu. Fratele meu era în clasa I, îl adusesem și pe el la Cluj, eram amândoi elevi acolo, și a apărut în familia noastră un eveniment care a schimbat puțin evoluția mea : tatăl meu a fost împușcat.

Ați putea detalia cum s-a întâmplat ?

După asasinarea lui Armand Călinescu, în fiecare județ au fost măcar trei legionari executați (în închisori au fost mai mulți). Și în județul Năsăud, printre cei trei care au fost executați, a fost și tata. Mama rămăsese singură, și-atuncea am considerat că e mai bine să vin acasă. Ne-am retras de la liceul din Cluj, pe fratele meu l-am adus la Bistrița la liceu, iar eu am rămas acasă cu gândul de-a urma – cum se spunea atuncea – particulara, adică de a-mi continua școala stând acasă și prezentându-mă doar la examene. Și așa a început anul '39 și '40-u', eu rămânând acasă și ajutând-o pe mama la ceea ce tata avea înjghebat. Adică era o prăvălie destul de bună, așa zice eu cea mai bună din

comună, în care se desfăceau toate produsele necesare oamenilor, de la alimentare la industriale. Așa era o prăvălie pe vremea 'ceea... Și m-am angajat să o ajut pe mama în această operațiune și în același timp să fiu lângă ea, care era... așa zice eu destul de distrusă după evenimentul care a avut loc.

Cum ați ajuns dumneavoastră în opoziție cu regimul comunist ?

Vă spun imediat, dar, înainte, să vă spun cum a fost cu anul '40, când s-a cedat Ardealul Ungariei, că poate e interesant. Eu eram acasă, în comună, și sigur că auzeam că se duc tratative, că urmează să se facă o ajustare de frontieră, da' nu bănuiam că și comuna noastră o să intre acolo, întrucât, după cum se știe, e o zonă curat românească. Atuncea dacă erau doi-trei de altă naționalitate. Ne adunam tinerii seara și ascultam ce se mai aude, ce se mai întâmplă, da' n-aveam posibilitățile de-acum, cu televizorul și cu radio. Și, la un moment dat, am aflat că, într-adevăr, și noi o să fim, că s-a zis : „Merge frontiera pe-acolo, pe-acolo și pe urmă pe vechea frontieră dinspre Moldova”. Or, vechea frontieră dinspre Moldova știam că trece la câteva zeci de kilometri de comuna noastră. Și-am rămas foarte surprins, la un moment dat, parcă prin 9 sau 10 septembrie, așa ceva, când s-a comunicat că trupele maghiare vor ajunge și pe la noi. Sigur că, cu mentalitatea de-atunci, eu nu puteam să fiu de acord, mi se părea că e anormal ce se întâmplă... Și țin minte că se făcuse o poartă la intrarea în comună, în fața primăriei, pe care scria : „Isten hozot !” M-am interesat și eu ce-o fi însemnat, și zicea, parcă : „Dumnezeu v-a adus !” Mie mi se părea că nu Dumnezeu a făcut treaba asta, și mi-amintesc cum mă pregătisem să mă duc noaptea să tai poarta aia, când or veni trupele maghiare să nu mai fie acolo, că mi se părea o blasfemie să scriem la noi în comună : „Dumnezeu v-a adus !” Și mi-amintesc că-mi pregătisem o toporișcă, o sticlă cu petrol, chibrite (sic !) și m-am culcat cu gândul să mă trezesc devreme să mă duc să dau foc la poartă. Probabil c-aș fi avut noroc, că eram la vârsta aceea, că m-am culcat și nu m-am trezit la timp... Când m-am trezit, era deja lumină mare, era ziuă, și n-am mai putut merge. Așa că am asistat și eu la intrarea trupelor maghiare la noi în comună : niște tanchete mici, săracii soldați plini de praf, cum veneau după atâtea sute de kilometri... Și au venit și au ocupat vechea frontieră, și-așa am rămas în Ungaria.

Mi-am continuat activitatea, dar maghiarii se interesau de anumiți opozanți, să zic eu, oameni care, eventual, ar putea să nu se împace cu ideea asta, și sigur că eu eram printre cei vizați. Era încă destul de proaspăt evenimentul cu tata, care fusese executat, și eu nu prea îmi controlam vorbele și vocabularul meu era destul de antimaghiar, și-atuncea am intrat în vizor jandarmilor maghiari. Din informațiile care le-am cules de la rude – că aveam o familie destul de numeroasă, după mama și după tata –, mi s-a spus : „Vezi că nu e bine, că o să vină să te aresteze !” Și-atunci, neavând ce face, pur și simplu a trebuit să plec de-acasă. Și-ntr-o noapte m-am îmbrăcat în haine țărănești și, călare pe un cal, împreună cu un unchi de-al meu, am luat-o către frontieră, care nu era departe de noi, înspre Bucovina. Am ajuns la frontieră, am depistat-o cam unde ar fi, că era vechea fâșie, dar în cei două-j' de ani care trecuse de când era fâșiile de-acolo curățate, de-acuma crescuse iarba... Da', totuși, am identificat-o : „Aicea e !” Mi-am luat rămas bun de la unchiul meu, el s-a-ntors, și eu am zis că să trec în România. Asta era în '40, pe la sfârșit de septembrie sau început de octombrie, cam așa. Am intrat în pădure și, la un moment dat, mi-am zis : „No, acum e suficient, rămâne să mă întorc și să ies la șosea”. Și-am ieșit la șosea, însă am ieșit prea repede și-am ieșit chiar la pichetu' maghiar. Ei nu aveau acolo o clădire, că era recent veniți, aveau o colibă, așa,

acoperită cu pământ... M-am speriat și-am luat-o din nou prin pădure și, de data asta, m-am rătăcit... Probabil că insist prea mult pe amănuntul ăsta, dar țin minte că toată ziua am umblat, de dimineața din zori până după-masa, și eram istovit, rătăcit complet, nu mai puteam. Eram hotărât să mă duc oriunde, fiindcă venea noaptea și simțeam că s-aduna frica. Și, la un moment dat, am zărit în vârf de deal o căsuță : „Mă duc acolo, indiferent ce-o fi !” M-am dus acolo și era căsuța de vară a unei familii de țărani din Poiana Stampei¹, care era prima comună dincolo de frontieră, în România. Și mi-amintesc și-acuma când am intrat acolo și-am întrebat : „Sunt în România sau în Ungaria ?”. Și zice : „În România”. Ei erau foarte contrariați cum de-ntreb așa ceva, și-atuncea eu m-am liniștit și au început să-mi curgă lacrimile... M-au așezat pe un scaun, în sfârșit, eram istovit fizic, dar mulțumit că am scăpat. Eram în România. Și i-am întrebat : „Cum pot ajunge la gară ?” Și mi-au spus. Eram destul de aproape, dar eu, pierzând orientarea, n-am reușit să ajung. Am ieșit până la urmă la gară, și de-acolo am luat trenu' și mai departe am ajuns la București. Deci ăsta a fost episodul' cu plecarea mea de-acasă, unde eu voiam să rămân, ca să stau cu mama.

Și cum ați intrat în conflict cu comuniștii ?

Cu comuniștii am intrat în dispută la București. După ce am ajuns la București, am fost repartizat – că așa se făcea atuncea, ministerul repartiza pe cei care urma să-și continue studiile la diferite licee – la Liceul „Gheorghe Lazăr”. Pe vreme aceea, din județ de la noi exista un subsecretar de stat la Propagandă, Emil Bulbuc² – mă mir și eu că îmi reamintesc unele nume – care mi-a spus : „Măi, nu rămâi la București !” Există o mentalitate între ardeleni, și mi se pare că există și-acuma, da' mai puțin, că Bucureștiul e un oraș al disoluției. Și el a zis : „Nu rămâi aici la liceu, te duci la Brașov ! Vorbesc eu cu directorul de-acolo...” Și, deși aveam repartizare la „Gheorghe Lazăr”, m-am dus la Brașov, la „Șaguna”, și-am făcut ultimele două clase de liceu acolo. Aveam acuma experiență, aveam trei licee... Sigur că la Brașov era altă atmosferă. Liceul era confesional, ortodox, profesorii erau preoți... Deși eu eram greco-catolic, am fost primit datorită intervenției secretarului de stat de la Propagandă. Era o atmosferă cu totul deosebită, comparând cu celelalte licee prin care am trecut și care erau licee, să spun așa, normale. Aici era o altă atmosferă, o altă ținută, și a trebuit să stau la internat pentru prima dată, pentru că și la Bistrița, și la Cluj eu am locuit în oraș, adică aveam o anumită libertate. Aicea stăteam la internat, gratis, fiind refugiat, fapt ce m-a făcut să mă simt obligat... Adică eu stau aici, mi se dau de toate, casă, masă, și asta a contribuit în plus la a mă integra în atmosfera liceului, să spun cu ghilimelele de rigoare, să fiu și io „băiat serios”. (râde – n.n.) Și țin să subliniez că, în cei opt ani de liceu, în ultimele două clase am fost băiat bun. În rest am mai fost cu fotbalul... Și așa am terminat liceul la „Șaguna”.

În vacanțe mergeam la București, unde aveam un văr la care și locuiam. Și după ce am terminat liceul, se puneau problema ce fac eu în continuare. Și revin acuma la întrebarea dumneavoastră cu comuniștii. Eu vroiam să ajung iar acasă... Dar cum ?

1. Localitate în județul Suceava.

2. Emil Bulbuc (1914-1947). Medic, fruntaș al studențimii legionare. Secretar general la Ministerul Presei și Propagandei pe timpul guvernării legionare. S-a refugiat în Germania, unde a colaborat cu Horia Sima. A fost ucis în 1947. <http://www.fgmanu.net/personalitati/personalitati1.htm> accesat la 26 septembrie 2008 ; Nicolae Hristu, Octavian Daniel, Alexandru Mircea, *Intelctualii și Mișcarea Legionară*, Editura Fundației Culturale „Buna Vestire”, București, 2000, pp. 58-59.

Eram acum în '42. Și mi-am zis : „Dom'le, eu acasă pot ajunge ori cu farmacia, ori cu silvicultura”. Știam că există farmacie la noi în comună, iar la Prundu Bârgăului³ aveam ocol silvic. Și am dat examen de admitere și la Farmacie, și la Silvicultură. Silvicultura pe vremea aceea făcea parte din Politehnica București, era a cincea facultate. Și fiindcă examenele de admitere n-au fost concomitent, am putut să mă prezint la amândouă. Sigur că eu la Farmacie eram foarte bine pregătit, materiile erau cam comune : botanică, chimie, fizică, doar că în plus la Silvicultură mai era și matematică. Și am reușit la Farmacie și-am început să urmez Farmacia. Pe vremea aceea, în primul an se făcea practică la o farmacie pe care ți-o alegeai tu. Eu, având un consătean cu farmacie în Piața Amzei, m-am dus la el și-am început să fac practica. Dar nu mi-a plăcut farmacia, întrucât acolo mai lucrau vreo patru-cinci fete, iar eu fiind de felul meu mai timid, mai stângaci, eram incomodat... Ele erau mai vechi acolo, eu nu prea știam... și venea multă lume la farmacie și mi se adresa mie, că eram singuru' bărbat, iar io trebuia să mă duc în spate să le întreb de unde iau medicamentu' cutare și asta nu mi-a plăcut. Între timp s-a dat rezultatele și la Silvicultură. Eu știam că n-am reușit, dar alții care au dat și la Silvicultură, și la altă facultate au reușit și s-au dus, și-au rămas locuri la Silvicultură și-au fost primiți și cei cu un punct mai puțin. Și unii dintre prietenii pe care-i aveam acolo mi-a zis : „Bă, nu vrei să vii la Silvicultură ? Uite, acum se poate”. Și eu, care eram terorizat de climatul în care îmi făceam practica... am văzut asta ca pe o salvare. Și m-am dus și-am făcut Silvicultura. Ei, dar acolo am luat legătura cu organizația legionară din Politehnică, și așa a început, să zic, ceea ce urma să devină un capitol destul de dur din viața mea.

Dar ați avut și activități concrete împotriva comunismului ?

Să vă spun... Politehnica avea o organizație pe fiecare an. Anii I de la toate facultățile formau un grup, anii II, alt grup. Eu rețin că eram deja în anu'... IV sau V, parcă așa ceva, și am luat legătura cu grupu' de-acolo, că se făceau vara tabere în Făgăraș, antrenamente... Uitându-mă în spate, acum aș putea zice, cu ghilimelele de rigoare, că erau copilărești. Era doar dorința de a face ceva, nu era chiar o pregătire. Probabil cei care conduceau grupu' aveau o legătură cu străinătatea, da' noi așteptam să vină americanii. Asta era ! Și noi căutam să ne pregătim, ca în cazul când vin să putem face și noi ceva. Nu știu ce puteam face, că nu era prea limpede, dar țineam adunări săptămânale cu colegii de an. La un moment dat, s-a schimbat organizarea : din organizarea pe ani, a devenit o organizare pe facultăți, și am trecut la grupul Silvicultură cu toți anii, făcând un singur grup. Și-am continuat activitatea ținând ședințe săptămânale, participând la manifestările care începuse după '44, că era o revigorare a vieții politice. Și se manifestau atunci nu numai comuniștii. Noi speram că nu ei vor fi cei care să ia conducerea, da' sigur că participam la toate adunările care se făceau. Și mi-amintesc că am participat la o adunare în 8 noiembrie, la Teatrul Național, și a venit din Maramureș Ilie Lazăr⁴ și a vorbit din

3. Localitate în județul Bistrița-Năsăud.

4. Ilie Lazăr (1895-1976), doctor în drept, om politic, fruntaș PNT. A fost arestat în urma înscenării de la Tămădău la 15 iulie 1947 și condamnat la 12 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Sighetu Marmăției, Ministerul de Interne, Râmnicu Sărat și Jilava. La data eliberării a fost internat administrativ pentru 72 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea, Periprava, Văcărești și Galați. A fost eliberat la 9 mai 1964. *Andrea Dobeș, Ilie Lazăr. Consecvența unui ideal politic*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, *passim* ; fișele matricole penale din AANP.

balconul Teatrului Național. Eu eram în coloană acolo... Sigur că nu eram național-țărăniști, că noi eram, să zic, legionari, dar participam la o manifestare pe care o consideram că e în consens cu ceea ce voiam și noi să se întâmple. Și speram că o să vină americanii și să putem da și noi o mână de ajutor.

Despre alegerile din '46 ce vă mai amintiți ?

Deja se cedase din nou Ardealul și în vacanțe eu veneam acasă la mama. Noi având o casă mai mare, aveam închiriat la un cetățean un spațiu în care el avea un bufet. Și mi-amintesc că cineva care era angajat în Partidul Comunist a venit și a lipit în localu' ăsta niște afișe comuniste... Eu m-am dus și-am rupt manifestu' respectiv, considerând că la mine acasă, dacă nu-mi cere voie și nu sunt de acord, n-are dreptu'. Sigur că asta a fost considerat ca un act ostentativ, mai ales că deja eram luat în vizor de către organele de-acu'... Și s-a făcut o percheziție acasă și au găsit în podu' casei o cutie cu cartușe rămase de la tata, că el fusese vânător. Și au găsit una din cutiile lui cu cartușe, că atuncea se făcea acasă, se încărcau acasă, era cu dop, cu praf de pușcă și cu alicie. Ei, și le-au găsit și mi le-au pus mie în spate. Io nici nu știam de ele. Și le-am spus : „Domn'e, eu nu locuiesc aicea, nu-s ale mele”, că eu veneam de la București. Și până la proces am avut o lună de zile stată la închisoare la Cluj, și la proces mi s-a dat o lună, ca să fie acoperită cea pe care am stat-o, și apoi mi-a dat drumu' acasă. Deci ăsta a fost primu' contact cu orânduirea comunistă, cu manifestele care erau lipite la noi acasă și pe care le-am rupt... și cu procesul care a urmat.

Asta era în noiembrie '46 ?

Da, așa ceva, în '46. Sigur că a venit apoi '47-ele, am terminat facultatea și am fost repartizat, la cerere, la Bistrița, că io asta voiam, să ajung acasă. Și-așa s-a și întâmplat, și am ajuns la ocolu' silvic de la Prundu Bârgăului. După câteva luni, șefu' de ocol de la Prundu Bârgăului a fost mutat la Bistrița și io am rămas șef de ocol acolo. Deci îmi realizasem, să spun așa, o dorință, aceea de a fi acasă, cu mama, care a rămas toată viața traumatizată, distrusă de pe urma celor întâmplate în familie. Și am rămas acolo, la ocolu' silvic, până în primăvara lui '48, că în 15 mai, din câte știu, au început arestările legionarilor în toată țara.

După ce v-ați angajat, ați avut activități împotriva regimului ?

Sigur că, venind acasă, simțeam eu că nu tre' să stau chiar de pomană, și-am început să stau de vorbă cu unu', cu altu', cu câțiva tineri, și am ajuns chiar să ne întâlnim vreo patru-cinci flăcăi într-o pădurice, acolo, pe Bârgău. Dar ne-am întâlnit doar așa, fără să iau legătura cu organizația județeană. Am aflat mai târziu că exista la Bistrița-Năsăud o organizație legionară, ai cărei membri se organizase' și ei... Ei nu m-au contactat, nu știu din ce motive, nici io nu i-am căutat pe ei, ci io am încercat o acțiune pe cont propriu. Și în 2 iunie am fost arestat.

Pe dumneavoastră de unde v-au arestat ?

Am fost arestat de-acasă. Am mers și mi-am lăsat cheile la birou, fiindcă era cheile de la sediu' ocolului la mine, și-am fost dus la Bistrița. Acolo nu m-a întrebat nimeni nimic, ci m-au trimis direct la Cluj. Eram destul de contrariat... M-au dus la Cluj, și acolo am fo' la primul contact cu Securitatea... Am aflat pe urmă că mă ceruse Oradea și clujenii erau foarte intrigati : „Ce caută ăia de la Oradea să îl ceară ?” Eram în sectorul de activitate al Clujului și ei erau cei care trebuia să mă aibă în vedere, or, ei nu știau nimic despre mine, și, din cauza asta, m-au luat la ciomăgeală... Și primu' contact

a fost simpatic, și mi-a rămas în minte că a fost cu bătaie la tălpi. Am fost legat de mâni cu un cablu, mâinile au fost trecute peste genunchi, și băgată o coadă de mătură... și cădeai într-o poziție foarte frumoasă, puțin pe spate, cu tălpile în sus. Și era doi tinerei care au început să mă întrebe și să mă bată în același timp. Și eram descălțat, fără bocanci, și ei dădeau cu bastonu' de cauciuc... Și mă mai întrebau câte ceva... Și, din felul cum mă întreba, mi-am dat seama că ei nu știau nimica, erau în afară, și căuta să afle ceva de la mine. Și neîntrebându-mă ceva cât de cât palpabil, eu am avut tăria să rezist, să spun: „Nu știu. Nu știu. Nu știu. Nu știu”. Ei mai făcea cu schimbu', când obosea unu', da' io am rezistat, că la vârsta aceea, zic io, și cu încăpățănarea de care eram în stare... Ei încerca să mă lege de grupu' din județul Năsăud, or, eu cu ei nu luasem legătura deloc, deci nu era nimic de care să se poată lega. Și dacă nu au aflat nimic m-au lăsat în pace și m-au trimis la Oradea. Acum, eu eram pur și simplu dezorientat complet, că nu fusesem niciodată în viața mea la Oradea. Și mă gândeam: „Ce caut eu la Oradea?” La Oradea, într-adevăr, a fost o problemă frumoasă, da' probabil că povestea-i prea lungă, poate ar trebui să mai scurtăm...

Nu, povești ce s-a întâmplat la Oradea, vă rog !

La Oradea am fost băgat în celulele făcute noi, proaspete, într-o clădire pe care n-aș putea-o identifica... Nici acum nu știu unde era. Avea un culoar lung, cu celule fără fereastră. Înăuntru era un prici făcut tot din lemn proaspăt, și cum intrai acolo simțai deja umezeala. Prosopul care l-am avut la mine, cât am stat acolo, nu s-a uscat niciodată. Norocu' meu a fost că eram la începutu' culoarului și, fiind mai tânăr, era nevoie de făcut șmotru pe sală, și gardianu', când trebuia să scoată pe cineva la șmotru, mă scotea pe mine să fac curățenie pe sală.

La Oradea v-au mai scos la anchetă ?

Da, am fost dus și la anchetă. Țin minte că m-a anchetat comisarul Elekes⁵. Uite că îmi vin în minte numele lor, că alalalte nu le mai țin minte ! Am aflat pe urmă, mi se pare, că era doctor în drept. Era un băiat spilcuit, foarte aspectuos, așa, ca fizic. Vorbea foarte frumos, era manierat. El era la birou, în fața biroului eram io, iar în spatele meu era un vlăjgan, așa, cu mânecile sumese... Era fereastra deschisă, că era în iunie, era cald, și începuse ancheta, cum ați început și dumneavoastră acum : „De unde ești ? Cum te cheamă ?” Eu nu știam ce se-ntâmplă, dom'le. Norocu' meu a fost că a sunat telefonu'. El a vorbit cu cineva, a fost chemat undeva, și-a-ntrerupt ancheta. Îi zice la vlăjgan : „Du-l jos !” M-a dus ăla jos și nu m-a mai chemat vreo săptămână, timp în care eu făceam curățenie pe culoar. Și mergeam între celule repede și la fiecare celulă stăteam mai mult, frecam mai mult podeaua. Și întrebam : „Cine-i aici ? Cine-i aici ?” Și, la un moment dat, la una din celule, mai departe, când gardianul nu auzea, îmi răspunde cineva : „Aicea inginerul Roman⁶”. Era unu' din colegii mei din grupu' de la București, care fusese arestat în 15 mai. El luase legătura cu organizația județeană, iar organizațiile județene au fost depistate la timp și în 15 mai au fost recoltați toți, și sigur că în anchetă,

5. Probabil Toma Elekes. A se vedea nota 5, la p. 16.

6. Ovidiu Roman, născut la 28 septembrie 1923 în comuna Voievozi, Bihor. A fost arestat la 28 mai 1948 și condamnat la 12 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Târgu Ocna, Oradea, Aiud, Periprava și Văcărești. A fost eliberat la 24 mai 1963. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar*. R, p. 165 ; fișele matricole penale din AANP.

din 15 mai până pe la sfârșit de iunie, ajunseseră și la mine... Adică el a ajuns să spună că a activat la Politehnica din București și că îl cunoaște și pe Tonea. Și-atunci m-a luat și m-a dus acolo. Și l-am întrebat : „Băi, Ovi, ce știi ăștia ? ” 'Ce : „Mă, știi tot”. Atâta am putut afla că „știi tot”. Sigur că acuma era problema cât îi acel „tot”. Organizația era totuși subversivă, și nu știam toți tot, fiecare știam până la un anumit nivel... (râde – n.n.) Și eu mi-am zis : „Dom'le, ce știa Ovi ? Păi, Ovi trebuie să știe cam asta...” Și când m-a dus din nou la anchetă, io am zâs : „Dom'le, n-am în mine stofă de erou... Dacă a spus Ovi că ei știi tot, ce rost are să spun io «Nu !», că o să mă bată până când n-o să am încotro și va trebui să spun”. Și când a început să mă întrebe, eu am marșat și-am spus. M-a întrebat cutare, am zis cam tot ce știam eu că putea spune Ovi, și ce știa și anchetatoru'. El m-a întrebat, iar eu am zis : „Da”. Deci am recunoscut de la bun început, am fost băiat bun, și n-am mâncat bătaie. Așa mi s-a părut mie că-i soluția cea mai bună pe care s-o adopt, fiindcă dacă ălalaltă au spus, înseamnă că lucrurile se cunosc deja și n-am cum să mai rezist și să nu spun. Și am recunoscut că, într-adevăr, am făcut parte din grupu' legionar de la Politehnica din București, că am activat, că am ținut sedințe, cutare, că îi așteptam pe americani și așa mai departe.

Da' ș-ăcolo tot a rămas ceva, și io eram mulțumit că n-am spus tot ce știam, fiindcă eu între timp ajunsesem șef la grupul de la Silvicultură și sigur că știam mai multe decât știa Ovi.

Ce puteți să-mi spuneți despre regimul de la Oradea ?

Regimu' a fost, aș zice eu, cel mai dur din toate închisorile. O singură dată pe zi mâncare, o ciorbă chioară, fără pâine, fără nimic. Eu zic că merită să fie reținută asta : ciorba aia era servită în gamele din ăstea militare, metalice, care era puse una-ntr-alta la locul unde stătea milițianu'. Și el punea mâncarea în câte-o gamelă, o punea jos la ușă și, când termina cele zece gamele sau câte avea, deschidea prima ușă și băga gamela, apoi la a doua, apoi la a treia și, când ajungea la ultimă, venea să strângă și tu trebuia să fi terminat. Și era fierbinte... Și încă un amănunt : trebuia s-o mănânci fără lingură. Da' foamea era așa de mare, că, aș zice eu, nici nu te frigeai. Și țin minte că după câteva zile fiecare gamelă avea rămășițe de mâncare uscată, cum rămânea acolo, că nu le spăla nimeni. Le-aduna, le puneu una-ntr-alta și a doua zi ne da din nou mâncare în ele... Adică era mai rău ca la porci, fără absolut nicio grijă, o desconsiderare totală. Dar am impresia că și asta făcea parte din ceea ce era bine studiat în Rusia, care avea experiență în acest domeniu, adică desființarea omului ca personalitate.

Și mai e ceva într-adevăr demn de remarcat : Securitatea era totuși la începuturile ei în activitatea asta cu deținuții... Cum v-am spus, celulele erau proaspete, n-aveau nicio fereastră, nimic, era întuneric complet și, fiind proaspăt turnate compartimentările acolo și ușile din lemn verde, era o umezeală permanentă. Și sigur că asta te deranja, în măsura în care aveai timp să te gândești la așa ceva. Însă era tensiunea care se creează între ceea ce n-ai vrea să spui și ce voiau ei să afle. Și faptul că te desființa pur și simplu ca om. Erai tratat cu multă brutalitate, umilit în ultimul hal, bătut la anchetă... Și toate astea creau un complex care te desființa și, eventual, contribuia, în bună parte, ca cei mai sensibili, să spun așa, să renunțe la orice opoziție.

Dar eu am avut norocu' că n-am stat prea mult la Oradea, că m-a chemat Bucureștiu' și m-au dus la București. M-am bucurat că scăpam de la Oradea.

Dar de ce v-au chemat la București ?

Păi, la un moment dat, de la anchetații din București au ajuns și la mine. Și cei din București m-au cerut la Oradea, or,ăștia de la Oradea nu prea vroiau să mă dea. Cum să spun? Era acum o concurență între Securitățile regionale, să aibă cât mai mulți... Și m-a cerut Ministerul de Interne și până la urmă m-au trimis la București. E, mi-am zis eu, e normal să mă trimită la București, că acolo era „locul crimei”. (râde – n.n.)

Cum ați perceput schimbarea?

Alt regim... Am fost dus la Ministerul de Interne și băgat la „garsonieră”. Probabil că ați mai auzit de garsoniere. Acolo, jos, în beciul lor, existau celule cu paturi zidite, cu masă și scaun zidit, care aveau și grup sanitar, iar unu’ din pereți era complet liber, cu o plasă care dădea pe un culoar unde se plimba gardianul de pază undeva la nivelu’ ochiului, cam așa. Și trecea unu’ încoace, unu’ încolo, iar tu n-aveai voie să faci nimic și trebuia să stai toată ziua proțâp. Adică tot timpul erai supravegheat ce faci. Sigur că era condiții mult mai bune față de Oradea.

La Ministerul de Interne au continuat anchetele?

Sigur că da. A fost anchete și acolo, au fost confruntări, cu grupuri, cu șefii, cu cutare... C-am fost în Făgăraș, c-am făcut tabără acolo, că ne-am organizat să dăm ajutor parașutiștilor pe care îi așteptam să vină... Și s-au făcut dosare pentru activitate antirevoluționară, sau nu știu cum ne-au încadrat, cum îi spuneau ei. Și după ce s-a terminat anchetele – care au fost, sigur, cum is anchetele, nu totdeauna în condițiile cele mai omenești, c-așa-i și normal, zic eu (râde – n.n.) – am fost dus la Jilava.

Cam cât apreciați că a durat ancheta de la Interne?

Păi eu zic că la Interne dac-a durat două luni de zile ancheta. Și la Oradea a fost cam o lună, în iunie, cam așa, fiindcă parcă în august am avut procesu’... Da’ la proces am fost dus de la Jilava.

La Ministerul de Interne erați singur în celulă?

Singur în celulă. Cât am stat la Interne am stat numai singur în celulă. După anchetă n-au mai ținut cont de asta și la Jilava eram amestecați. Acolo ne-am întâlnit și cu cei din același lot, și cu cei din alt an din facultate, și cu oameni străini. Acolo țin minte că am stat în celulă și cu Dumitrescu-Borșa⁷. Probabil că numele vă e cunoscut. Dacă nu, vă spun eu că e unul dintre cei care au fost în echipă cu Moța și Marin în Spania. În sfârșit, să spun așa, cu lume multă și pestriță am fost acolo.

Celulele de la Jilava erau vechile camere ale Fortului 13. Erau priciuri suprapuse, pe un perete, și eram în jur de 20-30 într-o asemenea cameră, ceva mai mare, poate, decât îi camera în care stăm noi acum... Dar la Jilava se putea comunica. Cum? Erau culoarele alea lungi, cu celule pe o parte, și milițianul, după ce își făcea programul, numărătoarea, sau după ce ne dădea mâncarea, închidea la capătul culoarului, că știa că

7. Ion Dumitrescu-Borșa, născut la 14 septembrie 1899 în Corbi, Argeș. Preot, secretar general al Partidului Totul Pentru Țară în anul 1935. A luat parte la expediția din Spania împreună cu Ion Moța și Vasile Marin. În 1938 s-a refugiat în Polonia, apoi în Germania. Pentru poziția sa împotriva lui Horia Sima, a fost eliminat din Mișcare. A fost arestat în 1948 și internat administrativ. La 18 noiembrie 1950 a primit o nouă internare de 24 de luni, pedeapsă majorată la expirare cu încă 60 de luni. A executat pedeapsa în închisoarea Gherla. Nicolae Hristu, Octavian Daniel, Alexandru Mircea, *op. cit.*, p. 110; fișele matricole penale din AANP.

n-avem cum fugi. Iar noi știam când s-a terminat, luam legătura și începeam să vorbim. Și țin minte că în celula în care-am stat eu, parcă era 18, diciotto, am stat și cu „Nuti” Pătrășcanu⁸. „Nuti” Pătrășcanu e un nume care-i cunoscut de cei care s-au ocupat de „reeducare”. A fost, zic eu, unul dintre tartorii care au chinuit la Pitești.

Portretizați-l puțin, pentru că el e cunoscut mai mult pentru ce a făcut după aceea și mai puțin pentru cum era înainte să intre în „reeducare”.

Da. Deci eu am stat cu el în celulă la Jilava, și acolo ne-am cunoscut. Sigur că noi și acolo-n celulă discutam și tot așteptam să vină americanii. (râde – n.n.) Sigur că era și informatori băgați printre noi, da’ încă nu aveam suficientă – cum să zic io? – pregătire în acest domeniu. Mă gândesc că acum, dacă aș relua o asemenea activitate conspirativă, parcă aș pune-o la punct mai bine decât atuncea. Era multă naivitate în ce făceam, da’ ne simțeam bine c-o făceam. „Nuti” Pătrășcanu deja de-acolo se vedea că era un tip mai întreprinzător... El era crainicul celulei noastre. Și parcă-l aud și-acuma cum spunea: „Parla diciotto! Parla diciotto! Vorbește 18!” Și-atunci răspundeau cei de la 17 sau de la 19: „V-ascultăm!” Și spunea: „La noi a mai venit cutare. A-nceput procesul”, au plecat cutare...” Și așa ne informam unii pe alții. Deci aveam un regim mai bun, nu așa cum l-am prins pe urmă în închisoarea de execuție, unde n-aveai voie să faci nimic... Și de-acolo ne-a luat la proces.

Relatați-mi despre desfășurarea procesului!

Păi atunci s-au făcut mai multe procese... S-a-nceput la Politehnică procesele în ordinea facultăților. Pe vremea aceea facultățile de la Politehnică aveau un indicativ: A – Construcții, B – Electromecanică, C – Mine și Metalurgie, D – Chimie industrială, E – Silvicultură. Și ne-a luat în ordinea alfabetului.

Și-am constatat, la un moment dat, că se dădeau pedepsele oarecum ciudat. A-nceput de la Construcții cu 12 ani, parcă. După Construcții a venit Electromecanica... le-a dat 10 ani. Și începusem să fac calculul și zic: „Bă, la noi scad pedepsele...” Și-așa a și fost: io, fiind șeful grupului Silvicultură, am luat 7 ani de închisoare. Oarecum în ordine alfabetică, a tot scăzut.

Dar cum s-a desfășurat procesul?

Ne-a dus pe Negru Vodă. Acolo parc-a fost Tribunalul Militar... Eu cunoșteam București’, că vorb-aia, am stat acolo câțiva ani. N-aș avea amintiri prea vii despre procesul de la București, așa cum am din cel de-al doilea proces, care l-am avut la Constanța. Eventual o s-ajungem și-acolo...

Acuma, toată organizația Politehnicii era deja deconspirată, și nu a fost probleme decât de a recunoaște că, într-adevăr, am făcut parte din grupul anticomunist de la Politehnica din București.

Câți erați în boxa acuzaților?

8. Pafnutie „Nuti” Pătrășcanu, născut la 1 august 1923 în Constanța. A fost arestat la 18 iunie 1948 ca student la Facultatea de Medicină din București. A fost condamnat la 6 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Târgu Ocna, Văcărești și Aiud. A trecut prin „reeducarea” de la Pitești. A fost condamnat la moarte în primul proces al reeducatorilor. Ulterior i s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață, pentru a putea fi folosit ca martor în cel de-al doilea proces. A decedat în închisoarea Jilava la 3 februarie 1960. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 166-171; fișa matricolă penală din AANP.

În boxa acuzațiilor mi se pare c-am fost în jur de vreo 20 de inși. Nu cred c-am fost mai mulți, fiindcă era din fiecare an câte patru-cinci : erau 5 ani, deci 5 ori 4... în jur de 20. Și a început cu 7 ani – șefu' grupului –, și s-a dat cu 6, cu 5, cu 4... Unii-au scăpat și cu 2 ani, ultimii care, din nu știu eu ce motive, au fost considerați mai la finalu' grupului. Și după-aia ne-am reîntâlnit cu toții în închisoare la Jilava, la Reduit. Și cu asta s-ar încheia un prim capitol.

După proces v-au dus înapoi la Jilava ?

Da, îmi amintesc că am fost aduși din nou la Jilava. Am mai stat vreo săptămână sau două la celule și-am fost duși la așa-numitul Reduit, unde erau camere lungi, cu totul altfel decât astea în care am fost prima dată. Erau foarte lungi, cu o fereastră la capătul culoarului lung, cu priciuri pe două părți, suprapuse, și, în perioadele aglomerate, erau unii care locuiau și sub prici. Altfel eram, cred eu, poate și-o sută de oameni.

Acolo era, într-adevăr, o catastrofă, fiindcă la capăt, la ușă, vizavi de fereastră, era un hârdău pentru necesități, da' era hârdăul insuficient. Lumea se ducea, îl folosea, se deversa, iar cei care erau sub priciuri stăteau pur și simplu direct în urină, care creștea în funcție de... producția care exista acolo. Într-adevăr, condiții extraordinar de dificile. Cei de la fereastră ar fi vrut să stea cu fereastra închisă, eventual, cei de la capăt nu mai puteau suporta, că era cald, și-atunci era mereu o dispută : ăia o mai închideau, ăștia de la ușă strigau : „Aer !”, că nu era aer... Vă puteți închipui : o singură fereastră la o cameră lungă de câteva zeci de metri ? C-așa erau celulele de-acolo. Dar a trecut și asta...

Și de la Jilava unde v-au dus ?

De-acolo ne-au dus la Aiud. A fost un drum frumos, dar destul de greu în celulă. Era vară, cald. Cred c-a fost prin august când ne-a dus la Aiud.

Dar știați unde o să vă ducă ?

Nu știam nimica... Era secretu' destul de mare, dar ne-am dat seama după ce ne-am coborât în gară și ne-a încolonat. Din păcate, toate amintirile astea din prima mea închisoare sunt destul de șterse.

Io am avut... nu știu, șansa-neșansa, da' am făcut închisoare numai la Aiud. Între timp, parcă a apărut și problema cu Canalul', pe unii i-a sortat și i-a mai dus la Canal, i-a mai dus la mină... Io nu știu pe ce considerente, da' n-am fost considerat... dezirabil. Apt de muncă eram, că eram tânăr, sănătos, dovadă că am ajuns acum de îmi târâi necazurile la vârsta asta, da' n-am fost dus nici la mină, nici la Canal. De câte ori s-au făcut selecții, io n-am fost selectat și am rămas tot timpu' la Aiud. Sigur că, la un moment dat, închisorile ajunseseră să fie pe formațiuni politice – probabil că ați aflat asta –, Aiudul fiind închisoarea pentru legionari. Și-am avut norocu' că, fiind cu studiile terminate – că pe mine m-a arestat nu de la facultate, ci din câmpia muncii (râde – n.n.) –, n-am fost dus la Pitești, unde m-aș fi întâlnit iar cu „Nuti” Pătrășcanu, cu care complotasem la Jilava în celulă. Mă gândeam acum, după ce-am aflat ce s-a întâmplat la Pitești – că am aflat din relatările altora și din literatura care-am citit-o de coșmarul care l-au trăit cei de acolo –, ce bine-i cădeam lu' „Nuti” în mână acolo... Deci io am scăpat de Pitești fiindcă nu mai eram student, deși am fost condamnat cu studenții de la Politehnică.

Ce vă mai amintiți de la Aiud ?

La Aiud exista celularu' nou, cu celule de 4 pe 2 metri, în care încăpeau 6-8 inși. Era pe urmă secția I și a II-a, cu camere mai mari, și-era și Zarca, în care stăteau demnitarii până i-a dus la Sighet. Zarca fiind închisoarea cu regimul cel mai dur.

La Aiud v-au scos și la muncă ?

Da, am lucrat vreo 2 ani în fabrică. Există acolo un atelier mecanic și unu' de tâmplărie, în care se lucra cu deținuții politici. Io am fost dus la tâmplărie și am lucrat la strungu-n lemn. Am învățat cu ocazia asta strungu-n lemn. Făceam figuri de șah... Se lucra 12 ore și țin minte că stăteam în picioare tot timpul, c-așa se lucrează la strungu-n lemn, și la un moment dat eram așa de obosit că așteptam... Și la strungu-n lemn cuțitu' se ține pe un suport, ca să poți să-l apropii de lemnul care se-nvârte cu viteză destul de mare. Și, la un moment dat, ațipind, cuțitu' aluneca prea mult în lemn și ți-l dădea în sus, și-atunci te trezeai... Ăla era un semnal că ceva nu-i în regulă, că putea să-ți sară și în cap.

Cu cine mai erai acolo la muncă ?

Păi la Aiud eram acumă numa' legionari, în afară de biroul tehnic, în care erau inginerii din grupu' Reșița. Îmi vine în minte acumă Manciu⁹, fostu' director de la Reșița, un om de vreo 2 metri și ceva, și țin minte că chiar i s-a făcut un pat special, fiindcă el nu încăpea în patu' care era acolo... Ne povesteau ceilalți că avea un prelungitor la pat în celulă. Deci el, directoru' general de la Reșița, era acumă șeful biroului tehnic de la închisoarea din Aiud... (râde - n.n.) Și, cum spun, n-am lucrat prea mult în fabrică, că, la un moment dat, am fost trecut ca un fel de șef de echipă la rotărie. La rotărie mă duceam după materiale la magazia închisorii, unde era șef un evreu, Goffman, care era angajat civil. Și eu mă duceam acolo în numele echipei și ceream niște materiale, pe care el mi le dădea de la magazie. Lu' Goffman i-a plăcut, probabil, de mine și a făcut intervenții să mă duc la el la magazie, să-i fiu acolo ajutor. Și, sigur, el fiind bine văzut acolo, fiind și evreu, m-a obținut. Și-așa am trecut de la rotărie, unde nu-mi plăcea, la magazie...

Dar de ce nu vă plăcea la rotărie ?

Fiindcă nu-și făceau toți norma, și eu raportam corect. Adică spuneam : „Gavrila nu și-a făcut norma”. Că dacă n-a făcut-o, nu o puteam prezenta. Și pentru asta lui nu-i dădea rația întreagă de mâncare, și asta pentru mine era un coșmar. Adică, pe de o parte, nu făceam norma, și să nu spun ? Nu puteam. Atunci, spuneam norma exactă și unu', doi sau trei nu primeau rația de mâncare, și asta îmi crea o stare de agitație și de nemulțumire.

Și când mi s-a propus să trec la magazie, a fost o salvare. M-am dus acolo, erau vreo șapte camere cu fel de fel de materiale. Îi câștigasem încrederea acestui gestionar evreu și toate cheile erau la mine. Și sigur că acolo io desfăceam lăzile care veneau cu materiale și care, printre altele, aveau și ambalaje de ziare, or, asta era un lucru extraordinar. Dacă găseam un ziar de-acu' un an într-o ladă din asta era ceva extraordinar.

9. Cornel(iu) Manciu, născut la 24 aprilie 1900 în Mehadia, Caraș-Severin. A fost director general al Societății Astra Vagoane, director și subdirector al societății Uzine și Domenii Reșița. A fost arestat la 14 aprilie 1948 și condamnat în procesul „Marii finanțe” la 22 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Aiud. A decedat în închisoarea Aiud la 22/29 septembrie 1952. Cristina Anisescu, *op. cit.*, *passim*; Dorin Dobrinu (editor), *Deținuți politici decedați în sistemul carceral din România potrivit documentelor Securității, 1945-1958*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 148; fișa matricolă penală din AANP.

Luam ziaru', îl citeam io, mergeam la WC, și acolo aveam o rețea întreagă organizată. Și dădeam ziarul la altu' sau transmiteam numai ceea ce am citit... Și așa se menținea o anumită atmosferă, o anumită legătură între toți deținuții.

Dar nu erau turnători printre dumneavoastră ?

Sigur că turnătoria era prezentă și, cu timpul', s-a ajuns să se afle că io nu-mi vād de treabă, adică nu sunt numa' omu' lu' Goffman de încredere, ci mă ocup și cu altceva... Și așa, într-o bună zi, am fost luat de-acolo, fără să-i spună nimic lu' Goffman, și nu mi-a mai dat voie să ies în fabrică. Și fiindcă n-am fost considerat om de încredere al regimului, n-am mai lucrat până la eliberare.

Ați spus că dacă găseai un ziar transmiteai informațiile din el. Foloseai morse sau alt sistem de comunicare ?

În morse. Nu mai vorbesc de perioada cu învățatu' morse. La început era „a” – un punct, „b” – două puncte... S-a văzut că nu merge, și-atunci s-a făcut „a” – punct, linie (linia era două puncte unu' după altu' ; punctu' era o lovitură, pauză, iar linia era două puncte). Și-nvățasem și băteam la calorifer, că era o țeavă de calorifer care ducea din cameră în cameră. Pentru noi, asta era mană cerească. Pur și simplu băteam în calorifer și spuneam : „Aici camera 302” ...sau cât era, că la Aiud erau vreo 300 de camere. Și după-ai : „Vreau să vorbesc cu camera cutare...” Și-atuncea ăla răspundea și se transmitea informații. Acolo s-a-nvățat și poezii... Iar în celulă, în cei șapte ani, am stat de vorbă cu fel de fel de deținuți, de toate categoriile : și cu frontieriști, și cu evrei, și se-nvăța de la fiecare câte ceva.

De la Aiud v-ați și eliberat ?

Ăăă... da. Când se apropia perioada de eliberare, ofițeru' politic își făcea datoria... Am fost dus la anchetă și lăudat, a spus de mine că nu m-am arătat demn de a lucra... Și zice : „O să te eliberez acuma, da' mai sunt afară și dușmani ai clasei muncitoare și, dac-o să-ți propună, o să faceți organizații ?” Io : „N-o să-mi propună, fiindcă știe că vin din închisoare”. El : „Ba, c-o să-ți propună, tocmai de-aceea...” Și m-a dus cu vorba, din aproape în aproape : „Păi, și dacă o să vină să-ți propună ceva împotriva țării ?” Ce să spun la întrebarea asta, presat, așa ? „Domn'e, păi dacă o să-mi propună că să facă ceva împotriva țării, sigur c-o să spun.” „No, vezi, îmi place de dumneata. Așa e, sigur, doar tre' să aperi clasa muncitoare, realizările.” Știi, parcă re trăiesc discuțiile astea... mi-s foarte prezente. Și ia o coală de hârtie și-un pix și zice : „Angajament”. Am stat așa, nu-mi explic nici eu de ce, cum... Și zice : „Păi, ce, nu scrii ?” „Păi, am impresia că vreți să mă faceți angajat al Ministerului de Interne. Să știți că n-am nicio calitate.” „Fir-ai tu să fii...” A început cu înjurături... „Eu am stat cu tine atâta ca să-mi spui acuma că nu vrei ?” Și n-am semnat. N-o spun asta ca o mare realizare. Mă întreb și io acuma : cum n-am semnat atunci, după ce știam că mai am o săptămână-două până mă eliberez și fusesem pus în situația de-a spune când cineva vine să-mi propună ceva împotriva țării ? Problema era foarte dur pusă... Și, dintr-o dată, domn'e, am spus : „Nu semnez !”

Dar, până la urmă, v-au eliberat la termen...

Sigur, dar după despărțirea asta deloc colegială de ofițeru' politic de la închisoare au urmat 36 de luni domiciliu obligatoriu. (râde – n.n.) M-am eliberat și, în loc să fiu trimis acasă, cu polițistu' lângă mine, am fost trimis în Bărăgan, la Fetești, și de acolo am fost repartizat – probabil că repartizarea era venită de la București – în comuna Răchitoasa.

Era o comună nou înființată de bănățenii care au fost aduși de pe frontieră, când s-a pus problema cu Tito. I-a luat pe gospodarii din Banat și i-a adus aici... Ei făcuseră un sat din nimic, și-acuma ne-a adus pe noi acolo și ne-a repartizat la familiile de bănățeni care n-aveau copii... Eu am fost repartizat la o familie care erau numai soț și soție. Avea două camere, că așa era casele făcute acolo, și-ntr-una din camere a fost obligați să mă ia pe mine. Ș-am stat acolo cu domiciliu obligatoriu.

Și cu ce v-ați ocupat în perioada asta ?

În apropierea comunei exista un IAS, care avea o suprafață foarte mare de orezărie și o suprafață pe malul Dunării, de grădinarit. Și n-avea mână de lucru, iar noi eram cei care furnizam mâna de lucru acolo... Și toți deținuții de-acolo lucram pe-aici, pe-colo la gospodărie. Eu am lucrat la grădinarit și, la un moment dat, cunoscând pe-acolo relațiile, am fost promovat de către conducerea IAS-ului la atelierul mecanic, unde-am ținut un fel de evidență. Și, pân' la urmă, am fost numit chiar șeful atelierului mecanic, deși era anormală chestia asta, ca un deținut să fie șefu' unei formațiuni de lucru. Toți comuniștii care erau acolo se simțeau pur și simplu incomodați din această cauză, și mă simțeam și eu incomodat de faptul ăsta... Dar am primit funcția pur și simplu fiindcă eram în relații bune cu conducerea întreprinderii, și mai ales cu inginerul-șef, care avea interesu' să me-argă treaba, or, se pare că, prin felul lucrurilor, noi ne făceam treaba, nu plecam cu ideea de a boicota regimu' comunist. Parcă nu era clar în mintea mea de-atuncea că tre' să fac așa ceva... Eu îmi făceam datoria la locu' de muncă, ca și cum ar fi pentru țară, și-atunci sigur că eram luat în evidență și promovat. Dar mie nu-mi convenea disputa asta. Aveam câteva zeci de tractoare și trebuia să fac planificare, iar tractoriștii erau nemulțumiți și ei că un „bandit” – c-așa ne spunea nouă – îi comandă. Și-atuncea, la un moment dat, i-am spus inginerului-șef : „Dom'le, eu nu mai stau acolo. Dacă vreți să-mi dați altceva de lucru”. Și-au găsit la contabilitate, și-am trecut acolo. Ha, ha, boierie, dom'le ! Era birou frumos, colegii toți erau veniți de la Brăila, că era totuși comună izolată, local nu era contabili... Toți veneau de la Brăila pe Dunăre cu un vaporeș care-i aducea. Așa că am făcut și pe contabilu' vreo doi ani. Clasa întâi a fost, foarte bine !

Dar sigur că „boala din fire n-are lecuire” : noi tot nu ne-am văzut de treabă. Li s-a ridicat restricția bănățenilor, le-au dat drumu' și s-au înapoiat acasă, iar noi am rămas în casele în care stătusem până atunci ca... tolerați. Șeful-contabil de la gospodărie era tot un bănățean și, ridicându-i-se restricția de domiciliu obligatoriu, trebuia să plece și el acasă. El în una din camere își pusese dușumea, dar, trecând pe poziția de șef-contabil, s-a mutat în clădirile de la gospodărie, care erau amenajate mai omenește. Casa lui a rămas liberă și, cum io lucram la contabilitate și eram în relații bune cu el, am luat-o eu. Și m-am mutat în casa cu dușumea... (râde – n.n.) Sigur că eram tineri și, cum promisem de-acasă un aparat de radio, sâmbăta mai făceam câte-o „Joia tineretului”... Așa îi spuneam noi, da' o făceam sâmbăta... (râde – n.n.) În comună era și o grădiniță pentru personal. În satele din jur erau școli primare sau elementare – nu știu cum le spunea atunci –, și erau învățătoare acolo, care n-aveau băieți. La un moment dat, noi eram în comună acolo vreo 120 de tineri, absolvenți de liceu, tineri, adică până la 30 de ani, deci... un batalion serios. Iar pentru fetele din jur asta era o mană cerească. Dar și pentru noi era. Și veneau fetele din jur la noi sâmbăta, la „Joia tineretului”, și făceam întâlnirea la mine acasă, că era dușumea, radio și mai făceam și câte-un dans.

Am făcut rost de la regiune, de la inginerii silvici, de stâlpi de salcâm și, fiind angajat la gospodărie și în relații bune cu conducerea, am tras lumină electrică de la centrala

electrică a gospodăriei, de la atelieru' mecanic, și pe strada pe care locuiam noi... Și la noi, la „bandiți”, ardea lumina pe stradă, și-aveam lumină în casă, și-aveam radio. Totuși, asta nu suna bine pentru ei. Nouă ni se părea că-i normal, ne-ntâlneam, ne vedeam de treabă, zic eu, atât cât ne vedeam, da' noi eram o – cum să spun eu? – o grupare evident ostilă regimului.

Aveați voie să părăsiți comuna ?

Normal n-aveam voie să părăsim comuna... Mergeam săptămânal la poliție și semnam de prezență. Acum, sigur că noi mai plecam de-acolo pân' la Brăila, da' veneam înapoi... Și sigur că erau și informatori. În sfârșit, ne duceam și noi viața acolo.

Mai târziu o-nceput să vină de-acasă cunoscuți, a venit și la mine mama cu fratele și mi-a mai adus lucruri. Au trecut anii, au început să vină soțiile la unii... Au fost soții obligate să divorțeze, au divorțat, iar cum acumă soțu' era-n Bărăgan, soția a venit la fostu' ei soț. Și venea și stătea cu soțu' în Bărăgan acolo. Deci, la un moment dat, se crease o situație destul de grea pentru regim.

Și au trecut cei trei ani, s-a terminat și perioada de domiciliu obligatoriu. Sigur că în perioada asta am fost tatonat iară, cu informații, cutare... Deja acumă aveam o anumită experiență și-o anumită putere, și n-am acceptat discuții cu turnătorii, și asta sigur că se nota undeva la dosar. Și după trei ani am fost chemat din nou la Fetești, la Securitate, și mi s-a adus la cunoștință că mi s-a prelungit domiciliul obligatoriu cu încă 24 de luni. Ce era să fac? În regulă. M-am dus înapoi. Da' norocu' meu a făcut că n-am mai stat decât din iunie până în septembrie, deci vreo 3-4 luni, fiindcă ne-a arestat a doua oară.

Asta se întâmpla în 1958 ?

Da, că au început arestările din '58. Deci au fost arestări în '48 și, după 10 ani, văzând ei că n-au dispărut încă „dușmanii poporului”, în '58 s-a făcut a doua serie de arestări.

Și cum s-a desfășurat a doua arestare ?

Într-o noapte¹⁰, pur și simplu, ne-am trezit că au venit cu poliția în sat. Ei cunoșteau precis fiecare unde locuim. Au dat cu picioru-n ușă, care nu era prea bine închisă, de a sărit cât colo... Și, imediat, cu pistoalele : „Sculați !” Stăteam împreună cu un coleg, un avocat din Giurgiu¹¹. Ne-am îmbrăcat și ne-a adus în camioane spre Constanța. Deci am fost arestați 120 de inși, toată comuna. Au rămas acolo soțiile, au rămas casele vraiste, nici nu știm ce s-a-ntâmpat cu ele... Mi se pare că cineva a expediat din lucrurile pe care le-aveam acolo acasă, că am găsit când m-am întors niște scaune, niște taburete...

Ei, și după ce ne-au arestat, pe drum, undeva, nu mai știu unde, că n-am aflat nici acumă, camioanele s-au oprit, s-a strigat o listă și ne-a sortat după lista aia. Care cum și-a auzit numele a trecut „de-a dreapta Tatălui”. Și pe cei pe care ne-a strigat, printre care am avut și io fericirea să fiu, ne-a luat și ne-a dus la Constanța, iar pe ceilalți i-a dus

10. Potrivit fișei matricole penale din AANP, a fost arestat a doua oară la data de 20 septembrie 1958.

11. Mihail Petrescu, născut la 28 mai 1918 în Corbii Mari, Dâmbovița. A fost prevenit între 15 mai 1948 și 15 mai 1955 la Onești. A fost arestat la 22 octombrie 1959 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Aiud. A fost eliberat la 22 iunie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

undevea într-o colonie de muncă de la Canal. Și la cei care ne-o dus la Constanța ne-a făcut al doilea proces.

Cum ați putea descrie regimul de la Constanța ?

Detenția... până la proces și în timpul procesului care am avut-o la penitenciarul din Constanța... a făcut parte din perioada, zic eu, cea mai sumbră a detenției mele. Eram în celule mari, de câte 30-40 de inși, în paturi suprapuse pe 3-4 rânduri. Era foarte cald, că era, tot așa, vara. Și când venea la numărătoare... îi vedeam pe milițieni, că erau de obicei tuciuiri. Io nu sunt rasist, da' rețin acuma amănuntul acesta și că ne număra și ne ochea pe câte unu'. Și după ce se termina numărătoare, se deschidea din nou ușa și îl chema p-ăla pe care îl vizau și ne bătea la fund. Ne băga cu capu-ntr-o picioare la un milițian și altu' venea și ne dădea 25 de bețe la fund cu o coadă de mătură. Era crunt. Și zilnic bătea unu, doi sau trei... Și când veneai de la bătaie în celulă, ceilalți răsuflau ușurați că au scăpat de data asta, și cine era cel bătut se pune pe burtă, că nu putea să mai steie altfel, și avea toate nuanțele, de la culoarea normală a cărnii, trecând prin gri, vânăt, sângeriu, după cum a fost lovit. Și îi puneam comprese cu apă rece, și stătea, săracu', pe burtă câteva zile, până când reușea să se poată mișca. A fost o perioadă cruntă...

Dar bățiile astea se aplicau arbitrar, fără vreo regulă ?

Arbitrar, fără nicio normă. N-am reușit să aflăm pe ce criterii. Doar căutai să nu te întâlnești cu privirea milițianului care venea la numărătoare, când ne număra, dimineața și seara. Și după un timp știam că pe cine l-a vizat, ăla urmează să fie scos la bătaie...

În anchetă vă băteau ?

E, aici a fost o anchetă frumoasă. Tre' să recunosc că eu n-am mâncat bătaie în anchetă la Constanța. Am avut un anchetator, un băiat tânăr, un locotenent-major, care după ce-am stat de vorbă mai mult timp, că stăteam frumos de vorbă, mi-a spus așa : „Păi, să știi că numa' pe câte mi-ai spus tu mie meriți 25 de ani închisoare”. „Păi, cum, domnu' locotenent ?” Că discutam așa, cum discutăm noi acuma. Adică io-i spuneam pe șleau tot ce mă întreba. El mă întreba, io-i spuneam poziția mea. Adică s-a purtat civilizat. Și-așa a fost, cum a zis el...

Adică ați primit 25 de ani ?

Da. Ne-a dus și ne-a făcut proces, la vreo 12 sau 14 dintre noi, pe care ne-a citit pe listă de n-am fost duși la colonie pe Canal... Și până la data procesului țin minte c-a venit și ne-a tuns, că aveam păru' crescut. Și îmi vine în minte că i-am spus milițianului care era acolo lângă un deținut de drept comun care ne tunde : „Domn'e, da' de ce mă tunzi, că poate m-achită ?” Și el a spus : „Da, da, sigur, te-achită...” Io știam că, la urma urmei, nu făcusem nimica, decât că am avut o atitudine permanent ostilă regimului și o atitudine de solidaritate cu grupu' din care făceam parte. Îmi revine în minte acuma faptul că noi lucrând la gospodărie, toți fiind băieți cu carte, eram pontatori, contabili, cutare, și erau sute de muncitori care lucra acolo vara. Și toți căutau să lucreze într-o echipă în care pontaju-l făcea unu' din Satu Nou, că așa-i spunea unde stăteam noi, Satu Nou. Și căuta asta fiindcă știa că primesc toți banii pe munca lor. Adică se crease o atmosferă care nu convenea partidului. Adică noi eram cei din Satu Nou, eram bandiții care eram favorizați. Conducerea întreprinderii, a gospodăriei, ne prefera și ne dădea de lucru în poziții, să spun io, onorabile... De cei care lucra mai jos, de muncitori, la fel, eram bine văzuți.

Dar de ce erați acuzați ?

De destrămarea organizației UTM, organizația tineretului muncitoresc. Pentru faptu' că unii dintre colegii noștri s-au căsătorit cu fete din satele din jur, care erau utemiste. Și lor le punea în vedere : „Dacă nu renunțați la ei, vă dăm afară din organizație...” Or, fetele renunța la organizație, și au fost mulți care s-au căsătorit în perioada asta de trei ani cât am stat acolo. Și ele au fost date afară din organizație. Iar una din acuzații la proces a fost și-asta : „destrămarea organizației UTM din localitate”, din satele din jur... Și mai era „afișare ostentativă a poziției de oameni muncitori și corecți, pentru a face propagandă legionară”. Nu exista efectiv ceva concret, fiindcă noi aveam de-acuma experiență, știam și că există informatori între noi, că e o poveste întreagă, că erau aduse femei informatoare la noi. Ne băga câte-o fată care să vină pe la noi, să stea de vorbă... Au pus-o pe una educatoare acolo în sat... Noi deja aveam experiență acum și nu exista nimic palpabil împotriva noastră. Dar asta a fost ce s-a invocat, adică destrămarea organizației și propagandă legionară, prin faptul că eram muncitori conștiincioși la locu' de muncă. Și ne-a dat câte 25 de ani pentru chestia asta.

Ați avut cea mai mare pedeapsă ?

25 de ani a fost cea mai mare pedeapsă. Din lotu' ăsta de 12 sau 14 câți am fost, vreo 3-4 am luat câte 25 de ani. Ceilalți au luat 24 și 23, n-au fost pedepse mai jos. Și ăia care aveau 24 și 23 erau oarecum supărați că lor de ce le-a dat numai atât... (râde - n.n.) În fond, nu făcusem nimica niciunu', tre' să recunosc asta... Ei totuși ne-au ierarhizat și la câțiva ne-a dat 25. Și imediat ce s-a comunicat sentința la cei care aveau 25 de ani, ne-a' pus lanțuri. Asta a fost partea frumoasă... Am avut și privilegiul ăsta, că nu știam cam cum îi. Văzusem io la film, da' nu știam. Ei, și era foarte comod... Te duceai și puneai picioru' pe o nicovală, venea țiganu' - că de-obicei ei erau, săracii, la fierărie - și-ți puneai brățara, o puneai pe nicovală, puneai un nit, că nu era cu filet sau cu altceva, și bătea cu ciocanu'. Puneai celălalt picior acolo, pe nicovală, și el bătea. Și era o melodie întreagă când ieșeam la plimbare cu lanțurile în curtea închisorii... Și-atunci era greu, că brățara, fiind mai largă, cădea pe laba piciorului și te rănea, și-atuncea, ca să ne protejăm, am desfăcut fire din pătură și am făcut ca o sfoară - că recunosc că nu eram prea ordonat și prea disciplinat - și-am legat lanțu' să nu atârne. Și îl legam de pantalon, pe o gaică, că n-aveam centură, bineînțeles, și așa țineam lanțu' sus. E, da' n-a fost voie așa, că „bandiții” trebuia să târască lanțu'.

Și după proces v-au mai ținut la Constanța ?

Păi am stat la Constanța... nu mai rețin câte luni, după care m-a trimis din nou la Aiud, și-am mai stat acolo încă 6 ani. Ne-au dus din nou la Aiud și-am luat-o de la capăt. Sigur, drumul a fost destul de greu, cu lanțuri la picioare. Am coborât la Aiud în gară și până la penitenciar cu lanțurile. Un convoi în care jumătate din deținuți aveau lanțuri la picioare era totuși un spectacol.

Dar nu vă transportau cu mașinile, să nu vă vadă populația ?

Tocmai, au fost ani de zile când, într-adevăr, de la gară nu existau mijloace prea sofisticate de păstrat secretu' operațiilor, și am impresia că nici nu-i interesa asta. Probabil că o foloseau și ca pe un fel de presiune, de sperietoare pentru ceilalți, „să nu pățești ca ăia”.

Dar la un moment dat zici : „Băi, i-o chestie frumoasă !” Știi ? Adică vedeai partea, să zic așa, onorabilă a faptului că mergi cu lanțurile, când tu aveai conștiința că n-aveai

ce să-ți impuți. Hai să spun că prima dată au putut să ne impute ceva, organizare împotriva orânduirii, da' de data asta, noi, având experiență, nu ne mai organizasem ca să se poată ei lega, organizarea era nevăzută. Noi ne simțeam solidari, gata oricând să facem ceva dacă era de făcut, dovadă că am băgat lumină, am făcut atâtea... Dar știu că Securitatea, care cunoștea psihologia umană, având experiența Uniunii Sovietice, și-a dat seama că, într-adevăr, noi reprezentăm încă un pericol pentru ei.

Și așa am ajuns din nou la Aiud și, sigur, imediat ne-a tăiat lanțurile, fiindcă detenția nu se făcea în lanțuri, și ne-a repartizat în funcție de condamnările pe care le aveam. Și ne-am reluat traiul la Aiud, așa cum îl știam noi dinainte, în condiții destul de grele, până când s-a apropiat anul '64. Nu mai e ceva deosebit de povestit, poate doar perioada aproape de '64.

S-a schimbat regimul de detenție în această perioadă ?

Da, atunci am văzut că se întâmplă ceva, da' noi nu știam ce anume. Adică s-a ajunsese că trebuia să se elibereze deținuții politici, și atunci trebuia făcut ceva. Și-anume ce ? Compromiterea deținuților politici. Și ne-a luat, pur și simplu, și ne-a dus la secție, unde era camere mari. Până atunci stătusem în camere de la unu la trei-patru sau chiar opt, după cât erai de „ticălos”. Și ne-a dus la secție, unde erau camere mari, și a început așa-zisa reeducare...

În ce consta această reeducare ?

Zilnic se făcea o ședință în care venea unu', doi sau trei și își făcea „demascarea”, în care spunea ce-l lăsa inima și ce i se spusese de către ofițeru' politic. Deja era mai multă libertate, se mânca și mult mai bine, că ne dădea mâncare, puteam să stăm de vorbă între noi, ne împărtășeam părerile... Unii, că să zicem, alții, că să nu zicem, alții : „Mă, zicem, da' nu facem ca ei...” și-așa mai departe. Io nu prea am participat la ședințe din astea de „demascare”, fiindcă am fost – să spun așa – planificat să-mi țin dizertația destul de repede, și mi-o și pregătisem. Am reușit să găsesc niște saci de ciment, cum se lucra pe-acolo, și pe hârtia de la sacii ăia am scris cu un capăt de creion. Și după ce stăteam de vorbă în fiecare zi cu unu' și cu altu', am fost considerat că nu merit să ajung să spun, fiindcă eu nu-mi imputam nimic din ceea ce am făcut, că părerea mea a fost și-atunci și este și-acuma că n-am ce să-mi imput... (râde – n.n.) Și, pur și simplu, în loc să fiu dus să-mi fac autodemascarea, am fost luat din grupu' ăla de-acolo și băgat la Zarcă, unde stătuse ăia pe care-i știam io, marii granguri, foștii miniștri și generali și cutare.

Vă mai amintiți când se petrecea asta ?

În iarna lu' '63 spre '64. Atunci am fost băgat la Zarcă și am stat de unu' singur în celulă, da' nu prea pricepeam eu atunci de ce. Încet-încet mi-am dat seama că acolo era partea „frumoasă”, că era un regim într-adevăr special, că nici pasărea nu intra. La plimbare mă scotea o dată pe zi, și se crease un loc special de plimbare, un fel de rozetă în care intrai în cușca ta, în sectoru' ăla de cerc, care-l aveai, și-acolo te plimbai de unu' singur 5 sau 10 minute, cât aveai... De unu' singur veneai înapoi în celulă, și nu vedeai pe nimeni, n-auzeai pe nimeni... Totu' era ca în mormânt. Și, la un moment dat, vin să mă ducă la magazie. Nu știam ce se-ntâmplă : „Hai ! Hai ! Repede ! Repede !” Și ne-a dat drumu', domnule. Ne-a dat drumu' în '64, în ultimele zile ale lunii... august ? ¹² În

12. Potrivit fișei matricole penale din AANP, a fost eliberat la 1 august 1964.

orice caz, era vara. Și în ultimele zile ale lunii ne-a dat drumu' și la cei de la Zarcă, care n-am acceptat să facem „reeducarea”.

Spuneți-mi, viața religioasă din închisoare cum se desfășura ?

Așa, da. Sigur că în închisoare unu' din suportți a fost rugăciunea. Încet-încet, chiar dacă n-ai intrat prea credincios, deși la legionari era oarecum obișnuită adeziunea la biserică și înclinarea spre mistic, închisoarea a favorizat credința. De multe ori, fiind izolat, stând de unu' singur, ce să faci? Io privesc problema pur... laic, să spun așa : timpu' trebuia ocupat cu ceva. Și-atunci se ocupa cum v-am spus : cu legătura cu cei din jur, atâta cât se putea face, cu opoziția față de cei de pe sală care te oprimbau și se uita pe vizetă, și nu era voie să vorbești, să scrii, și cu rugăciunea.

Și că v-am spus de scris... Nici nu prea aveai cu ce, da' noi tot scriam. De exemplu, vara, spăream geamu' de la fereastră. N-avea ce să ne facă. „S-a spart, era deschis, îi curent și s-a spart!” Și nici nu ne trebuia vara geam. Și ne dădea DDT împotriva paraziților. Cu săpunu' ungeam o bucată de-aia de sticlă, o dădeam cu DDT și, cu un cui sau cu ceva ascuțit, cu ce găseam când ieșeam la plimbare, scriam clasa întâi. Se scrie pe geamu' cu DDT și săpun așa bine... Nu există mai bun mijloc de a învăța. Și noaptea, că în celulă noaptea era lumina aprinsă, învățam poezii, englezește. Îmi pare rău că am și uitat, că după ce m-am eliberat n-am mai continuat. Orice se putea învăța, orice se putea face în celule. Și sigur că rugăciunea era unul din mijloacele de a te sustrage opresiunii. Ore-ntregi se stătea în rugăciune. Îți îmbunătățeai bagaju' schimbându-te dintr-o celulă în alta, că veneai în contact cu altcineva, cu un preot, și-nvățați și de la el o rugăciune, un anumit ritual, că era ritualuri care constau în succesiune de anumite rugăciuni care durau ore întregi. Și poate 4-5 ore pe zi se sta în rugăciune, și asta te sustrăgea, pur și simplu, și îți dădea, în același timp, un suport de a rezista la foame, la frig, la tortură. Vedeți că privesc problema strict laic, fiindcă pe mine prin structură, recunosc, mă chinuiește rațiunea... Sunt un sclav al rațiunii și, în măsura în care rațiunea mea nu-i satisfăcută, încep să mă simt stingherit oarecum. Așa sunt eu, față de alți colegi de-ai mei pe care nu-i terorizează rațiunea, ci se complac total în mistic, în baia credinței, să spun așa. Eu nu fac parte dintre ei.

Așa ați fost întotdeauna ?

Eu așa zice că la închisoare, probabil dintr-un instinct de conservare, mă simțeam mai bine în baia de credință. Acuma vă fac mărturisii grave... După eliberare și la ora actuală, eu mă consider așa cum sunt : un nerealizat. Și dacă fac un anumit examen, eu sunt un sclav al rațiunii, deși îs convins de neputința ei de-a rezolva toate problemele. Cu rațiunea mergi până undeva, și-acolo îi gata, îți dai seama că ea e neputincioasă. Dar nu mă simt în elementu' meu total în baia credinței.

Dar cum se împacă această aplecare a dumneavoastră către rațiune cu ideile legionare ?

Întrebarea e firească și io n-o ocolesc. Eu admitând că, prin absurd, chiar acuma s-ar face iar apelu' : „Bă, să vie toți legionarii să facă nu știu ce...!” Eu, probabil, stând de vorbă cu unii și cu alții, s-ar vedea că nu sunt chiar ortodox... Adică sunt puțin... Dar ăsta sunt eu ! Dar, revenind la întrebare, lăsând la o parte acest aspect, dacă e să aleg, n-am ce alege altă cale decât tot asta, fiindcă n-am alta mai bună. Io aş fi dispus să mă duc și-acuma... Am fost la Alianța Civică, considerând că poate fi un început nu de legionarism, dar de ceva nou în politica românească, și-am văzut că au obosit câțiva care

au fost acolo. Și pe-ormă i-am văzut pe o mulțime dintre ei cum s-au dus : ba unii ici, ba unii dincolo, au ajuns ambasadori. Ei era veniți aici tot numai ca să aibă un loc de refugiu, adică nu făceau parte dintre proștii ca mine, care credea că „poate fi un început de ceva nou”. Or, la ora actuală, io nu văd în altă parte ceva mai sănătos, în politic, în social, decât Mișcarea Legionară. Deși, pe de altă parte, sesizez că, față de alții, mie îmi lipsește ceva, adică am un minus, ca să spun așa : îmi lipsește această componentă a băii în credință. Uite că-mi vine-acuma formula asta, cu „baia de credință”... N-am formulat-o până acuma și nici nu știu dacă e corectă.

Nu știu în ce măsură asta m-ar împiedica, dar restu' valorilor le iau în considerare. Mă refer la cele pe care le-am trăit, pentru că nu știu în ce măsură am reușit să le pun și-n practică. Dar, ca adeziune teoretică, io am rămas așa și consider că n-am ce să-mi imput dacă aș analiza faptele, mai mici, mai mari. Plus că io recunosc și critici la adresa Mișcării Legionare, probabil tocmai din cauza poziției mele mai raționale, fiindcă rațiunea mă obligă să fiu așa. Nu pot spune io că n-am făcut decât bine și că și-aia-i bună, și-aia-i bună, și cum vine unu' și găsește ceva greșit și critică, eu de la început să fiu contra. Nu ! Io-l ascult și, eventual, dacă mi se pare c-are dreptate, îi spun : „Băi, e un aspect care, într-adevăr, nu se poate să-l susții”. Că io nu pot susține că Mișcarea Legionară a fost întruparea sfințeniei în politică. Nu, deloc ! Au existat și manifestări perfect umane, și când spun asta mă gândesc la păcat, că umanul înseamnă și componenta de păcat, pe care a avut-o și Mișcarea... Dar unde nu e așa ? Nu văd unde. Și-atunci ? Atuncea nu-s nicăiri...

Spuneți-mi, în timpul detenției ați avut ocazia să vă întâlniți și cu alte personalități ?

La începuturi am stat cu Dumitrescu-Borșa, de care v-am spus, cu Sebastian Mocanu¹³. Sigur că sunt nume care, probabil, nu vă spun nimica. Sebastian Mocanu a murit nu demult. A făcut parte dintre cei care au condus revista *Permanențe*, o revistă care-apare și-acuma. Alte persoane... vezi, că le-am mai uitat. Am mai stat înainte de-a ne separa pe apartenență politică și cu alții, de la țărăniști, de la liberali... Nu-mi vin în minte acuma nume, se vede că nu s-au imprimat, da' am avut ocazia să stau cu mulți preoți ortodocși, eu fiind greco-catolic, că așa m-am născut. Nu-s cu dogma și recunosc că mă incomodează puțin dogma. Adică dogma : dacă ai acceptat un crez, atuncea cu el te duci înainte și n-accepti nimic care, eventual, umbrește. Prin structură, dacă n-aș face așa, n-aș fi eu, aș fi altu', aș fi un prefăcut... (râde – n.n.)

Ați avut probleme și după eliberare ?

Unde-am lucrat, tot timpu' am fost considerat „bandit”, deși șefii ar fi vrut să facă uz de faptu' că eu lucram, că făceam economie socialistă, adică puneam zelu' meu în a face economie socialistă, n-o boicotam, considerând că fac treabă pentru țară. Și șefii, văzând asta, căuta să mă promoveze, da' politicu' mereu intervenea și spunea : „Nu se poate. Jos !” Numa' jos se putea lucra.

Cum vă raportați acum la trecut, la anii petrecuți în închisori ?

13. Sebastian Mocanu (1916-2001). Scriitor și publicist. A fost internat de naziști în lagărul de concentrare de la Buchenwald între 1942 și 1944. A fost arestat la 7 iunie 1948 și condamnat la 16 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Baia Sprie, Aiud și Codlea. A fost eliberat la 2 iunie 1964. <http://www.fgmanu.net/personalitati/personalitati1.htm> accesat la 26 septembrie 2008 ; fișa matricolă penală din AANP.

Ăsta e un alt capitol. Se vorbește acum de reabilitare... Nu știu dacă nu și domnu' Oprea¹⁴ e implicat. Eu am rămas cu 25 de ani, pedeapsă care o am și-acuma. M-am dus să-mi cer de la poliție cazieru' ! Mi-a dat că n-am nicio condamnare... Io l-am dat înapoi și-am spus : „Nu să poate. Io am condamnare”. „Dumneata nu ești sănătos ! ?” Chiar așa s-a întâmplat. „Păi cum, dom'le, eu am condamnare, o dată 7 ani, pe urmă 25 de ani. Cum scrie aici că n-am condamnare ?” Zice : „Domn'e, vezi-ți de treabă și du-te acasă !” Deci eu am un cazier așa și nu mă onorează deloc, spun io, și nici nu vreau să fiu reabilitat. Eu n-am de ce să mă reabilitez. Condamnarea care mi s-a dat eu consider că-i normal să rămână, ca o dovadă că io mi-am văzut de treabă, adică n-am pactizat cu tovarășii comuniști niciodată. Dacă asta va atrage după sine niște dezavantaje, s-ar putea să atragă, o să le suport, cum am suportat 16 ani plus ce-a urmat de-atunci...

Deci eu nu vreau reabilitare și acțiunea de reabilitare n-o văd justificată. Adică ce să se obțină ? Să se șteargă pedeapsa ? Eu o am acolo și oricând pot fi luat să fac diferența ? Io oricând, dacă partidu' nostru drag, care-n bună parte îi și-acuma la putere, mă cheamă, io-s dispus să mă duc... Am văzut, printre altele, și chiar am citit în ziar, că se face mult caz de problema asta cu reabilitarea, cu ștergerea pedepselor, dar eu consider acțiunea ca o diversiune a comuniștilor. Adică regimul comunist a avut niște opozați, i-a sancționat, și au venit alții care au șters urmele. De ce vor să șteargă urmele, adică faptu' c-a existat opoziție ? Că dac-o desființezi, indirect, aș zice io, desființezi și actu' în sine, nu ? Deci eu nu vreau să mă reabilitez, nu vreau să șterg nimic, vreau să rămână acolo până la sfârșitu' lumii că, într-adevăr, io-am avut 7 ani și cu alți 25, și ca mine au fost încă zeci de mii de oameni, care, după puterile lor, n-au vrut să accepte această monstruozitate a secolului XX care-a fost comunismu'.

Eu vă mulțumesc foarte mult.

Nu știu în ce măsură e concludentă toată istoria asta care mi-a rămas în minte. Acum, dacă m-ați întreba altceva, mai puțin aș putea să spun. Astea însă s-au imprimat, pentru că au fost, de multe ori, cu multă solicitare. Mi-aduc aminte, de exemplu, când știam că mai am o săptămână să-mi dea drumu' acasă și mă pune să semnez angajamentu' și eu nu vroiam să-l semnez. Am spus : „Și dacă-l semnam, ce e ?” Tot eu eram, tot așa de rău sau de bun. N-am vrut, n-am putut... N-am putut s-o fac. Așa cum acum io nu-s total credincios și recunosc asta. Uite, asta sunt ! (râde - n.n.) Și nu spun că e bine. Eu doar constat o realitate, nu spun că e mai bună asta decât poziția celor care se scaldă total în credință. Dimpotrivă, îi consider superiori. Io nu am această componentă. Nu-i vina mea. Dacă e să găsesc o vină cuiva, e a celui care m-a clădit așa și mi-a dat și această componentă care pe mine mă incomodează, deoarece constat că logica-i neputincioasă și nici măcar logica polivalentă nu rezolvă problemele. Și mergi până undeva, mai mult c-un pas, cu încă-un pas și, până' la urmă, când zici : „Dom'le, nu mai pot !”... atunci „Hai la credință !” Îs fericiți cei care nu au grija asta.

Mulțumesc încă o dată.

Cu plăcere.

Braşov

Octav Bjoza

S-a născut la 11 august 1938 în Iași. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Geografie-Geologie. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 4 ani. A executat pedeapsa în închisorile Gherla, Salcia, Periprava, Văcărești, Galați, Grind, Bacul 4-Grind și Codlea. A fost eliberat la 23 iunie 1962. La data interviului, locuia în Brașov. Interviu realizat de Andrei Lascu în 22 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu. Editarea – Constantin Petre, Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 26, 27.

V-aș ruga, pentru început, să ne dați câteva informații referitoare la pregătirea dumneavoastră profesională.

Deși sunt născut în municipiul Iași, de pe la începutul anilor '40 sunt în Brașov sau în împrejurimile Brașovului. Am absolvit în anul 1956 Colegiul Național „Andrei Șaguna”, în promoția 100. Visul vieții mele a fost să urmez cursurile Facultății de Geografie-Geologie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, unde am și reușit la examenul de admitere.

În ce împrejurări ați ajuns să intrați în conflict cu regimul comunist ?

Pe când încă eram elev, îmi amintesc că o parte dintre colegi erau talentați : unii pictau, alții sculptau, mulți dintre noi scriau versuri, și nu lipsite de talent. În acest sens pot fi amintiți Eugen Luca¹, Horia Homănaș², Nicolae Vlad³, Adrian Ghețu⁴. Ne-am

-
1. Eugen Luca, născut la 15 ianuarie 1939 în Zărnești, Brașov. A fost arestat la 23 iunie 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 7 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Gherla, Salcia, Periprava, Giurgeni și Jilava. A fost eliberat la 13 aprilie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
 2. Horia Sabin Homănaș, născut la 15 iunie 1939 în Cluj. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 7 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Codlea și Gherla. A fost eliberat la 13 ianuarie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
 3. Nicolae Vlad, născut la 8 septembrie 1939 în Brașov. Unul din inițiatorii și președintele ales al organizației „Garda Tineretului Român”. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 25 de ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 10 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Codlea și Gherla. A fost eliberat la 3 august 1964. Octav Bjoza, *Garda Tineretului Român. Istoria unei organizații anticomuniste*, Editura Transilvania Expres, Brașov, 2008, p. 216 ; fișa matricolă penală din AANP.
 4. Adrian Ghețu, născut la 29 septembrie 1940 în Cernăuți. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 7 ani. A executat pedeapsa

gândit noi ca n-ar fi rău să facem un fel de cenaclu, de cerc, pentru început literar, iar apoi i-am zis artistic, ca să cuprindă și pictură, sculptură, și discuții cu caracter politic, și fel de fel... Noi neștiind atunci că, de fapt, Securitatea era pe urmele tuturor acelor care se adunau mai mult de trei persoane. În astfel de cazuri, totdeauna deveniai suspect. Iar noi ne adunam, azi doi-trei, mâine patru-cinci, acasă la unu', la altu', și asta timp de mai multe luni de zile.

În 23 octombrie 1956 izbucnește revoluția din Ungaria, unde studențimea din Budapesta s-a urcat pe platformele unor camioane și a plecat spre marile uzine din oraș, unde au scos muncitorii în stradă. Cam toate revoluțiile cunoscute în istoria modernă a lumii au avut studenții în primele rânduri, inclusiv Revoluția Franceză... Ei, așa a fost și în Budapesta. Și-atunci, unul dintre noi, așa, întâmplător, zice: „Băi, dar noi cum stăm așa indiferenți față de ce se întâmplă acolo? Hai să întreprindem ceva!” „Da' cum?” „Hai să ne constituim într-o organizație de luptă împotriva comunismului și să plece și de la noi rușii, cu tot cu comuniști dacă s-ar putea.” „Hai să cerem reducerea numărului de ore de limba rusă!” Pentru o scurtă perioadă, un semestru – și nu pot să uit cât oi trăi –, s-a întâmplat că numărul orelor de rusă era mai mare decât al celor de limbă română. Era mai mult decât penibil. Devenisem de-o slugărnice revoltătoare.

Ei, printre altele, doream libertatea de exprimare, atât verbal, cât și în scris, recăstigare drepturilor și locurilor în istoria literaturii ale scriitorilor și literaturii interzise, și mai multe puncte, care le am notate pă undeva. Zis și făcut. Cei care au participat la această primă întrunire, din care eu n-am făcut parte, că deja eram plecat la Iași, au hotărât să se constituie într-o organizație de luptă.

A primit și un nume această organizație ?

Da. O fost mai multe propuneri, și-a învins propunerea să se numească „Garda Tineretului Român”. Fără nicio legătură cu Garda de Fier. Pentru că noi, pe vremea legionarilor, aveam vârste de la 1 până la 3 anișori, și este de-a dreptul absurd să gândești că se putea pune problema în acest mod.

Din cine era formată organizația, în prima fază ?

Dintre cei care au alcătuit nucleul a fost Nicolae Vlad, coleg de clasă și de bancă cu mine timp de doi ani și jumătate la „Șaguna”. Apropo, am fost pentru câteva luni coleg de clasă și cu Ion Țiriac, dar nu ne mai cunoaște... Apoi a mai fost: Horia Homănă, Adrian Ghețu, Radu Șoroagă⁵, Eugen Luca, Paul Caftangioglu⁶, iar mai apoi s-au mai alipit Valer Fucidjiu⁷, Ioan Cențiu⁸, Dan Alexandrescu⁹, Mircea Panaitescu¹⁰... până la

în închisorile Codlea, Gherla, Salcia, Periprava și Giurgeni. A fost eliberat la 17 ianuarie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

5. Radu Corneliu Șoroagă, născut la 10 noiembrie 1940 în Roman, Neamț. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Codlea și Gherla. A fost eliberat la 16 noiembrie 1960. Octav Bjoza, *op. cit.*, pp. 95-106.
6. Constantin (Paul) Caftangioglu, născut la 20 iunie 1938 în București. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 7 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Gherla, Salcia și Aiud. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
7. Valer Fucidjiu, născut la 4 martie 1940 în Tighina, URSS. A fost arestat la 23 iunie 1958 și condamnat la 17 ani muncă silnică. În 1962 a mai primit o condamnare de 5 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Gherla, Salcia și Periprava. A fost eliberat la 23 iunie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

cifra de 15. Am depus un jurământ, am făcut o ștampilă, am făcut legitimații și un... să-i spun statut, un plan de luptă.

În ce consta acest plan ? Ce doreați să întreprindeți ?

Păi s-a început să se sustragă litere și cifre de plumb dintr-o tipografie în vederea înjghebării unei tipografii clandestine în pivnița unuia dintre noi... Apoi s-au făcut diferite propuneri. Unii voiau, de exemplu, să luăm legătura urgent cu partizanii din munți – nu știau că șiăștia erau pe terminate. În grupul lui Gavrilă Ogoranu¹¹ era deja intrată pe fir trădarea. Intraseră deja învățătorul Grovu¹², devenit mai apoi profesor, și unul Niculescu¹³ din București, pe care Securitatea a reușit să-i infiltreze printre luptători. Și ultimii luptători ai lui Gavrilă Ogoranu, că erau vreo șapte în ultima fază, au căzut prin trădare. Urma să luăm legătura cu luptătorii din munți, neștiind cine sunt aceia, nominal, sau cine-i conduce. Acuma când te gândești, după zeci de ani, erau idei de curaj, erau nobile, de-a dreptul înălțătoare, așa, când le citești, dar atunci prezentau un pericol pentru viață, un pericol de moarte.

Și cum ați ajuns să intrați în vizorul Securității ?

Am constatat acum, din documente, că organizația noastră a căzut în ghearele Securității dintr-o întâmplare. Și noi toți, chiar în temniță, ne suspectam unii pe alții. Și am avut această curiozitate și-am insistat ; și, căutând în dosare ce s-a întâmplat, am dat peste alte lucruri triste, dar care m-au făcut și mai puternic... Prefer să dau uitării pagina asta urâtă, dacă s-ar putea, deși nu pot, pentru că Securitatea, după eliberarea noastră, prin șantaj, prin amenințări, a reușit să distrugă viețile unora dintre noi, făcându-i să se uite poate cu jenă în ochii noștri, să-și privească colegii de luptă și suferință cu jenă. Ce să-i faci, asta a fost situația...

Dar ce-am constatat din dosare : pe șeful organizației noastre, Vlad Nicolae, îl chema ca și pe taică-su. El n-avea de unde să știe că bietul taică-su avea corespondența

-
8. Ioan Cenț[i]u, născut la 7 ianuarie 1939 în Brașov. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 4 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Gherla, Salcia și Periprava. A fost eliberat la 23 iunie 1962. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
 9. Dan Alexandrescu, născut la 14 aprilie 1939 în Cernăuți. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 17 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 5 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Gherla, Salcia, Giurgeni și Ostrov. A fost eliberat la 26 ianuarie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
 10. Mircea Panaitescu, născut la 15 august 1938 în Ploiești, Prahova. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 17 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Gherla, Salcia și Galați. A fost eliberat la 23 iunie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
 11. Ion Gavrilă Ogoranu (1923-2006), unul dintre cei mai cunoscuți luptători din rezistența armată anticomunistă. A activat în zona Făgărașului și nu a fost prins de Securitate decât în 1976, fiind eliberat în urma intervențiilor din Occident. După 1990 și-a continuat lupta anticomunistă prin cele 7 volume de mărturie și documente despre rezistența anticomunistă, intitulate „Brazilii se frâng, dar nu se îndoiesc”.
 12. Ion Grovu, învățător din Sâmbăta de Sus, închis pentru scurt timp în Cetatea Făgărașului. I. Ciupea, V. Târău, F. Olteanu, A. Dobeș, R. Fürtös, C. Budeancă, *op. cit.*, II.
 13. Constantin Niculescu, ofițer de Securitate, infiltrat ca preot în localitățile din zonă pentru a afla informații despre partizani, sub pretextul că vrea să-i ajute. Doina Jela, *op. cit.*, p. 203.

interceptată de Securitate de ani de zile. La poștă, când venea corespondența, înainte de a se repartiza factorilor poștali, trecea prin mâna securiștilor, care se uitau pe listă și, pac, pac, puneau unele într-o cutie, iar altele luau drumul Securității. Și toată corespondența noastră am găsit-o fotografiată. Xerox pe vremea aceea nu era, iar unele din scrisorile noastre erau copiate de mână de securiști, asta când n-avea cine să le bată la mașină.

La un moment dat, șeful organizației noastre, care era student la Facultatea de Litere și Filosofie la București, scrie unui altu' rămas în Brașov: „Măi, ia legătura cu Luca Eugen” – erau doi frați gemeni, Tiberiu¹⁴ și Eugen Luca – „și până vin eu în vacanța de iarnă cei doi să plece la Iași, peste o lună, să ia legătura cu Octav Bjoza. Îl găsește la catedra cutare, căminul cutare, îi de nădejde, om serios, pe care putem conta”.

Ei, cade scrisoarea asta în mâna Securității și ne pune sub urmărire. Și ne-a urmărit din octombrie 1957 până în 25 iunie '58, când, în aceeași zi și aproximativ la aceeași oră, toți, pe unde eram studenți sau elevi, am fost arestați, ca să nu mai avem timp să comunicăm, deși comunicările pe vremea aceea erau anevoioase.

Eee, dar după ce au interceptat scrisorile ne-au plasat niște informatori pe lângă fiecare. Acuma, când am fost în arhive, eu i-am depistat pe toți, pe unii îi și știu cum îi chema, după cum au întocmit frazele, după evenimentele despre care era vorba, că mi-am adus aminte după zeci de ani de treburile astea.

Și în dosarele Securității găsesc că eram urmărit ca student la Iași timp de 10 zile, zi și noapte, lăsat 20, iar luat 10 zile. Și, domn'e, cei care mă urmăreau erau de-a dreptul penibili. Scriau: „A ieșit la ora 6 și un sfert dimineța din căminul «Mihai Eminescu». A mers până la intersecția străzii Eminescu cu Cuza Vodă, a ridicat șapca de pe cap, s-a scărpinat nervos, a pus-o la loc și-a plecat mai departe. A intrat la alimentara de la numărul 29 de pe strada Alexandru Ioan Cuza și-a cumpărat trei cutii de conserve a câte 3,25 lei fiecare”. Sau un alt raport: „S-a oprit la intersecția străzii Păcurari cu Copou și de la chioșcul de ziare a cumpărat cu 25 de bani «Sportul Popular». A plecat de la facultate însoțit de cinci-șase colegi studenți”.

În Iași, ca-n fiecare oraș, exista un cartier d-ăsta, să-i zic... mai rău famat, cu bătauși, cu derbedei, cu huligani, căruia și azi cred că îi spune Țicău, unde-i și bojdeuca lu' Creangă. Și, la un moment dat, fiind în dispută un petec de teren acolo pe la Agronomie, unde ne duceam noi să jucăm fotbal, a izbucnit un scandal. Eu eram foarte bine dotat fizic și aveam și o dexteritate la bătaie de excepție, deși niciodată n-am provocat în viață vreun scandal, dar totdeauna n-am precupețit niciun efort în a sări în apărarea celor mai slabi. Și-a izbucnit un conflict între studenți și derbedeii ăia de-acolo, și conflictul fiind de mai multă vreme, că tot veneau și ne deranjau, deși acel teren era pe teritoriul Facultății de Agronomie, un maidan la urma urmei, le-am aplicat o corecție soră cu moartea. Am bătut, cred, fără nicio exagerare, vreo 10, în două minute... Nu mai era nimeni în picioare, căci pe lângă forța fizică aveam și o viteză de reacție foarte rapidă.

Da' iacă să vă spun și-o treaba comică. Eu am făcut multe fotografii, cu un aparat de mărît în alb negru construit de mine. La câteva zile după incidentul de la Agronomie, am zis: „Hai să mergem pe Cetățuie, să facem o mică excursie...” Eram revoltat de faptul că, atunci când au pătruns rușii în țară cu războiul, au urcat și la Cetățuie, unde la

14. Tiberiu Luca, născut la 15 ianuarie 1939 în Zărnești, Brașov. A fost arestat la 25 iunie 1958 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 5 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Gherla, Salcia, Periprava și Giurgeni. A fost eliberat la 31 ianuarie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

mănăstire, la toate picturile de sfinți, le-au scos ochii cu baioneta, au împuns în ochi toate icoanele acelea, și-am vrut să le fotografiez. Eram conștient de gravitatea actului comis de respectivii.

Eram opt-nouă studenți, și pe fotografii găsești ziua, luna, anul... Și mergem la Cetățuie, și de grupul nostru se ținea un nene, un cetățean, care tot venea când la 10 metri, când la 3 metri. Și mă uit la el, îl văd, îl las în pace, mă uit la el, îl văd, îl las în pace. Tot dădea să se-apropie de noi să vadă ce facem. Credea că noi mergem acolo să ținem vreo ședință, ceva, să ne organizăm, să facem ceva acolo pe platoul dealului. Și eu, când îl tot văd, îi spun lui Costel Brânduș, care acu' îi profesor de geografie la Universitatea din Suceava : „Bă Costele, ia ține haina asta, că eu mă duc la ăsta și când îi trag două palme îl ia dracu'. Nu-i e rușine, măgaru' ? Ce se tot ține de noi ? ” Au intervenit colegii : „Lasă, nu te du, că nu știi, că poate e un nevinovat...” Nu m-am dus, da' am constatat după zeci de ani că ăla era tocmai securistul care mă urmărea pe mine.

Probabil ar fi urmat o reacție imediată din partea Securității, dacă vă duceți...

Vai, cred că mă luau imediat ! Asta se întâmpla cu v'o două luni înainte de a fi arestat. Ei, iacă o treabă care acuma stârnește râsul, dar atunci putea fi groasă de tot problema, că io-l puteam bate p-ăla de-l lua dracu'. Și cum se interpreta chestia asta la proces ? Că ar fi zis c-am știut cine-i, cu certitudine. Mă se puneau în cârcă alte treburi care-și găseau o rezolvare – ferească Dumnezeu –, dacă nu chiar capitală ! Mă și rupeau de treburile ălelalte. Io cred că era suficient cu ce mă-nhățau „frații” atunci. Ei, iaca, așa am scăpat eu nearestat atunci, în noaptea următoare, când era să îi trag o chelfăneală acestui securist, neștiind cine este.

Cum s-au desfășurat anchetele ?

Ei au avut interceptată corespondența lui Vlad Nicolae către frații Luca, și asta pe mine m-a apăsător și în anchetă, și în proces. Că eu n-am vrut să recunosc. Citez din scrisoare, dar din memorie, și cu certitudine nu greșesc : „Dragă Octave, a sosit momentul să facem ceva pentru biata noastră țărișoară”. Și eu îi răspundeam : „Dragă Nicule, aici am prieteni foarte mulți și buni pe care pot conta, la o adică”. Și făcea anchetatoru' : „Păi crucea și dumnezeii mă-tii de bandit, bă, tu-ți bați joc de noi, mă ? Păi tu nu vezi ce scrie ăsta ? Ce vrea să spună aici ? ” „Nu știu, c-ăsta era cam tâmpit, colegul meu. Eu nu ascultam. Am fost coleg de bancă cu el, dar el vorbea... Eu eram cu sportu', cu literatura, cu nu știu ce, n-aveam timp de astea.” „Cum, mă, păi tu uitate ce-i răspunzi aici ! ” „Eee, eu mă gândeam la Olimpiada Tineretului, la Festivalul Mondial al Tineretului, care urma să aibă loc la Viena, și vroiam să-i spun că mă pregătesc pe linie sportivă, să particip la întrecerile sportive studențești.” Că eu eram curtat de marile cluburi sportive din Brașov, dar nu m-am dus, că nu mi-a plăcut să fiu înregimentat în cantonamente ; ca până la urmă să am parte de închisoare, unde mai înregimentat ca acolo nu puteai să fii niciunde.

Și, până la urmă, în anchetele mele, am scris : „Da, domnule, mi-a spus, mi-a scris, da-ntr-ebați-l pe el ce-a vrut să zică. Într-adevăr, mi-amintesc că mi-a spus odată, dar n-am fost de acord cu el. Cum puteam eu să accept așa ceva ? ” Și, din cauza asta, că am negat, presupun că am fost cel mai bătut din grupul meu. Faptul că n-am recunoscut, deși ei aveau acele scrisori, din care, vorba aia, doar tâmpit să fii să nu-ți dai seama ce vor să sugereze, și eu o țineam că : „Nu și nu. Nu și nu”. Ei, și m-a costat treaba asta.

Și, de exemplu, îmi amintesc că de la Uranus m-au mutat la Securitatea din Brașov, unde am intrat pe 11 august 1958, ziua în care împlineam 20 de ani. Și se deschide

celula, și mai erau trei în celulă. După ce m-a închis înăuntru, primul de lângă mine, tot un tânăr, înalt, brunet, zice: „Cum te cheamă?” Îi spun. Se recomandă și el: „Reiner Szegety, student”. „Și eu tot student...” Țălați doi stăteau mai deoparte. „În ce an?” „În anul II.” „Și eu tot în II.” „La ce?” Zic eu: „La Geografie-Geologie”. „Eu la Teologie...” „Și câți ani ai?” „Păi, sunt născut în 1938.” „Păi, și eu tot în 1938.” „În ce lună?” „În august.” „Păi, și eu tot în august.” „În ce zi?” „În 11.” „Păi, și eu tot în 11!” Iacătă, iarăși o curiozitate extraordinară, într-o celulă a Securității din Brașov, să te întâlnești doi deținuți reținuți, că nu fusesem condamnați, exact în ziua în care să născuseră. A murit, săracu', într-un orașel din Germania, cum intri din Austria de la Salzburg către München. Și mai era încă o figură mare despre care ar trebui să vă vorbesc, Freddy Prack¹⁵ din Banat.

Ei, după ce m-au arestat, am stat în 14 locuri, da' n-am stat mai mult de șase luni într-un loc. Luând-o pe rând, am trecut prin: Securitate Iași, Securitate Uranus în București, pentru foarte scurt timp, unde am primit o cizmă în spate și-un pumn în față de la un căpitan pe nume Enoiu¹⁶, care mai apoi mi-a spus: „Las' că stăm noi de vorbă mâine!” Dar mâine eu nu mai eram acolo. Că știa că eu sunt ăla de la Iași care n-am recunoscut nimic.

De la Securitatea din Brașov am fost dus la închisoarea din Codlea, unde am stat până la data când ne-a judecat, pe 10 octombrie.

Povestii puțin despre închisoarea din Codlea.

Au fost multe cazuri de detenție de tată și fiu sau de frați, dar atunci în Codlea tată și fiu eram numai eu și cu tata. În Codlea, eu am inaugurat izolatorul. N-avea geamuri, numa' gratii. Era iarnă, în ajunul Crăciunului lui 1958, și m-au băgat acolo și-am stat până de Bobotează. Mă prinseseră vorbind de la geam, de la o celulă la alta, dimineața la ora 5 și un sfert, cu tatăl meu. Aflasem cu o seară înainte că și el o fost arestat și tocmai era adus de la procesul lui. Tata știa că eu sunt arestat, dar nu știa că-s acolo. Eu nu știam că a fost și el arestat, doar bănuiam, și le spuneam colegilor mei: „Mi-e teamă să nu-l ia și pe tata!”

Și din cauză că nu aveam geam, o săptămână cât am fost singur eu n-am dormit, de frică să nu îngheț. Și stăteam în picioare, răzămat cu umărul de zid, și, când oboseala era extraordinară, îmi cădeau genunchii, tresăream, mă trezeam și iară mă verticalizam... Și aceste momente, după ce se mplinea săptămâna, deveneau tot mai dese, din cauza oboselii acumulate și-mi scăpau genunchii, și iară mă trezeam și mă ridicam, de teamă să nu îngheț, să nu mă îmbolnăvesc.

Un tânăr care a trecut și el prin închisoarea din Codlea, Kurt Rotmann¹⁷, cu doi de „n”, a fost prins că a greșit și el cu ceva. Gardianul de serviciu, Nica din Codlea, care

15. Alfred Prack, născut la 27 februarie 1932 în Timișoara. A fost arestat la 13 septembrie 1951 și condamnat la 18 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Gherla, Aiud și Periprava. A fost eliberat la 28 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

16. Gheorghe Enoiu, șeful Serviciului Anchete Penale din cadrul Direcției a VIII-a a Securității Statului între 1950 și 1960, http://www.iicr.ro/pdf/ro/sesizare_penala_gheorghe_enoiu.pdf, accesat la 28 septembrie 2008.

17. Kurt Rotman[n], născut la 3 noiembrie 1939 în Cîsnădie, Sibiu. A fost arestat la 24 iulie 1959 și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Jilava, Galați și Periprava. A decedat la Periprava la 2 martie 1960. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

mai trăiește în Codlea, i-a făcut raport și l-a pedepsit cu izolarea. Kurt s-a culcat și a făcut tuberculoză pulmonară, săracu'. Avea 18 ani neîmpliniți atunci. Aveam să mă mai întâlnesc cu el mai târziu, în lagărul de la Grind, după ce m-am întors de pe Bacul 4-Grind, de la stuf.

În celulă, când a mai băgat și pe alții, dormeam pe rând, pe un petec de rogojină sau pe o scândură care să prindea ziua cu un foraiabăr de perete, avea balamale și se ridica pe perete... o scândură.

Ați spus mai devreme că și tatăl dumneavoastră era închis la Codlea. Pe el de ce l-au arestat ?

Atunci când s-au pronunțat sentințele în cazul nostru, pe noi nu ne-au mai lăsat în sală. Și când tata a auzit : „Bjoza Octav – 15 ani muncă silnică...”, a sărit în sus cu pumnii ridicați către tavan și a zis : „Crucea și dumnezeii mamii voastre ! Voi sunteți bandiții, dați-ne copii înapoi ! ” L-au arestat și l-au acuzat că prin acte de teroare a vrut să influențeze completul de judecată. Am găsit în dosarul lui tata încadrarea și-am făcut xerocopie de pe acele acte : „Înstigare la acte de teroare”. Și cel care l-a acuzat de treaba asta trăiește, este general, se numește Ioan O. Baci, stă în Brașov pe strada Dobrogeanu Gherea și are o pensie de aproape 40 de milioane. Câtă nerecunoștință din partea statului român și câtă nerușinare ! Călăii să aibă în continuare pensii mai mari decât cei care au fost asupriți de ei, care, timp de-o viață întreagă, să aibă pensii de patru până la șase-șapte ori mai mici... Da, este revoltător.

După proces v-au transferat la altă închisoare ?

După judecată am mai stat un timp împreună cu încă vreo câțiva din grupul meu, apoi în două etape am fost transferați la Gherla. Eu am ajuns la Gherla în 12 ianuarie '59. Transportul s-a făcut cu un bou-vagon, în chip de dubă, cu geamurile bătute în scânduri, să nu știe nimeni ce-i acolo. Ne-au adus, ne-au tras pe o linie moartă la Gherla, și noaptea, cam pe la ora 1, au dus militarii de la Securitate pe traseu. Acolo, în preajma închisorii, 100-200 de metri în sus, în jos, securiștii opreau pietonii sau circulația de oricare ar fi fost : animală sau auto. De la gară, ne-au pus în camioane deschise, pe burtă, ca să nu fim văzuți. Poate n-aveau dube la momentul ăla acolo, posibil. Și când am ajuns la închisoare era oprit tot, și noi am coborât din camion și am intrat pe poartă.

Care a fost prima impresie la Gherla ?

Eee... Două rânduri de gardieni creaseră un culoar prin care noi trebuia să trecem în șir indian cu bocceluța în mână. Și ne așteptau cu băte, unul c-o potcoavă de cal, unu' c-o clanță de ușă, unu' c-un picior de scaun curbat, c-acolo era și fabrică de mobilă, și o ploaie de lovituri s-a năpustit asupra noastră. Era o teroare cumplită și psihică, și fizică, plus înfometarea, liniștea, că trebuia să vorbești numai în șoaptă, să fii dus de colo-colo numai legat la ochi sau cu cătușe la mâini... Era o presiune psihică asupra ta care te măcina. Cu toate astea, pe mine mă făcea mai tare, mai puternic.

La Gherla avusesse loc o revoltă. Se mai vorbea despre ea când ați ajuns ?

Da, la Gherla avusesse loc o așa-zisă revoltă a frontieriștilor. Au bătut cu picioarele de pat demontate în uși de ziceai că le sparg. Și au cerut să vină comandantul, să se revină la un regim de detenție mai uman, să li se dea pachete, medicamente, nu știu ce. Au adus pompierii cu furtunuri de apă ca să-i stropească, să-i ude. Și se-auzeau țipetele până în centrul orașului, căci penitenciarul e relativ aproape de centru, la 2-300 de metri. Și se auzea vuietul ăla, cum urlau deținuții. Atunci, au lansat zvonul în oraș că închisoarea a

luat foc, că-i un incendiu, și de-aia trec pompierii. Dar Istrate¹⁸ o pus pă terasa de la pavilionul II parter o pușcă-mitralieră din-aia cu două piciorușe și-a tras, a luat la secerat fațada închisorii, și se zice că un om ar fi murit și încă vreo câțiva ar fi fost răniți de gloanțele trase de acest criminal, care au ricoșat din paturile metalice¹⁹. Și din cauza asta erai luat în primire încă din capul locului, ca să știi că aici e Gherla.

Cum puteți descrie condițiile de la Gherla ?

Am stat mai multe luni de zile în celula 37 de la etajul I. La ferestre erau bătute scânduri una lângă alta, un fel de obloane care, în funcție de pulsul din politica externă, de ce se-ntâmpla prin lume, de conflictele dintre cele două lagăre, s-apropiau sau se depărtau de perete... Și ce însemna asta ? Viață ! Mai mult aer, mai multă lumină. Când erau lipite de perete era cumplit, ca-n vara lui '59, când oamenii mureau pe capete. Ne-a mai lovit și-o gripă spaniolă, care într-o perioadă scurtă a secerat mai ales bătrânii și bolnavii de tuberculoză. Asta se întâmpla în vara anului '59. Auzeam cum aruncau cadavrele înțepenite în căruță sau pe platforma unui camion, să le ducă la groapa comună, în deal, la cărămidăria din Gherla, pentru că se umpluseră toate locurile în cimitirul care era peste zid de închisoare. Închisoarea e situată pe axa nord a Gherlei, la ieșirea din oraș către Dej. Pe stânga îi cimitirul, gardul închisorii și închisoarea.

După vreo două luni a venit și ziua când ne-au scos pentru prima dată la aer, în curtea pavilionului principal, construit în 1859. Eu pătrundeam acolo cu prietenii mei exact la 100 de ani de la construirea aceluia pavilion impunător, ziceam noi „modern”, dar el avea 100 de ani atunci. Curtea de plimbare avea formă de hexagon. La intersecția tuturor diagonalelor hexagonului era un stâlp, care avea în vârf o turelă, în care stătea un gardian care putea privi în cele șase felii ale hexagonului. De la stâlp porneau garduri care împărțeau curtea în șase părți. Fiecare latură din cele șase avea o poartă pe unde intrai pe latura mică. Deci curțile erau ca șase felii de tort, șase curți ca să nu te vezi unul cu altul. Nu vedeai o crăpătură în gardurile astea... Erau din scândură și erau făcute în pripă, dar între scânduri erau bătute șipci, ca să nu poți să vezi prin crăpăturile dintre ele. Deci sus stătea un gardian. Un alt gardian îi scotea din celulă pe cei care se plimbau cele 10-15 minute, că mai mult nu ne lăsau, apoi îi ducea înapoi în celulă.

Odată ne scoate la plimbare, și trebuia să privești la vârful bocancilor și să mergi unul după altul în șir indian. Și trebuia să te-nvârti în interiorul acestui triunghi cu feliile ascuțite. Ei, și eu ridic capul și văd că pe frontispiciul de deasupra intrării principale în pavilionul acesta scria 1859. Și-i spun prietenului meu Ioan Cențiu, care mai trăiește în Brașov : „Băi Nelule, fii atent, are 100 de ani clădirea ! ” Gardianul din turelă mă vede. Îl chema Todoran și era ofițer în fabrică, dar uneori, probabil, îi înlocuia și p-ăștia de pe secții, de la celular, cum îi ziceam noi. Când gardianul ne ducea înapoi în cameră, a coborât din turelă, a venit la mine și : pac, pac, mi-a tras două palme. „Bandit nenorocit, te uiți după avioane americane ? Te uiți pe sus dacă nu vin americanii ? ” Ei, cei care faceți muncă de cercetare, de investigație, veți spune : „Ah ! Aiurea ! Bjoza exagerează.

18. Constantin Istrate, fost învățător, locotenent-major de Securitate, adjunct al comandantului de la Gherla în 1958. Era șeful grupei care executa condamnările la moarte. Doina Jela, *op. cit.*, p. 148.

19. Pentru detalii despre deținuții răniți în urma intervenției lui Istrate, a se vedea interviul cu Alexandru Maier, sanitar în Gherla la acel moment, publicat în Cosmin Budeancă (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă*, I, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 193-209.

Asta a pățit-o altu', nu știu unde..." Noi între noi am stabilit că același lucru l-au pățit mai mulți, deci nu este o exagerare. Și asta este iarăși un indiciu că, undeva, cineva le vorbea despre așa ceva. Și poate că același ofițer le-a mai făcut treaba asta și altor deținuți de-a lungul timpului, pentru că am aflat că și altora li s-au întâmplat aceste lucruri. Nu sunt minciuni, nu sunt exagerări, cu certitudine că li s-au întâmplat și altor persoane în alte locuri aceleași lucruri.

Probabil că politrucul lor a fost instruit: „Bă, ăștia așteaptă să vină americanii. Nu-i lăsați să se apropie de voi, că vă dezarmează și trag în voi..." Și câte și mai câte, pe care le-am stabilit eu, care am fost în 14 locuri.

Dar să revin... Iau cele două palme și, când intrăm pe scări să ne ducă la celulă, Istrate stătea pe balustrada de la etajul I și mă urmărea. Istrate era un tip țigănos, mic, pirpiriu, cu-o figură vicleană, de ticălos. În timp ce eu încă mai eram în Gherla era locotenent, da' l-au făcut locotenent-major la începutul toamnei lui '59, când am fost luat eu și dus în Balta Brăilei. Și spune: „Ia, tu și tu!" Pe doi din cei cam 42 care eram în cele 12 paturi. Era iarna pă terminate, dar era încă frig și eram desculți, cu bocancii în mână, că n-aveai voie să ieși în bocanci, că erau cazoni și-aveau ori potcoave, ori blachiuri și s-auzea poc, poc, poc, poc. De ce? Ziceau ei că zgâriem mozaicul și-i dat cu ceară. Aiurea, fals, erau instruiți să nu să știe din celula de-alături câți is dincolo după numărul pașilor.

Și ne oprește și ne duce în camera ofițerului de serviciu. Ofițer de serviciu era gardianul Stan, din Mintiu Gherlii de loc. Și zice Istrate: „Bine, mă, păi voi vreți să mă băgați în pușcărie alături de voi? Păi voi n-aveți grijă de sănătatea voastră, mă? Păi, desculți, mă? De ce nu v-ați pus, mă, ciorapi? Voi vreți să vă-mbolnăviți, să muriți p-aici, mă? Să mă băgați pe mine în pușcărie lângă voi, mă?" Zicea așa în bătaie de joc, că mureau pe capete săracii. „Ia stai să-ți dau eu ciorapi, mă, dacă n-ai!" Și ne-a așezat pe burtă, pe mozaicul încăperii, ne-a pus să ridicăm de la genunchi picioarele în sus cu tălpile apropiate și să stăm cu capul pe mâini. A luat ciocanul cu care bătea gratiile de la ferestre la predare și la primire, ca să vadă dacă cineva în timpul zilei sau nopții nu le-a tăiat să fugă. Da' cu ce să le tai? Și-ai noștri aveau atâta demnitate în ei încât nici dacă ne deschideau ușile nu fugeam. Spuneam că să vină să-și ceară iertare de la noi dacă vor să plecăm acasă... Așa eram de naivi, pe undeva. Ei, și cu ciocanul cu care bătea în gratii, care era un cilindru de stejar cu dimensiunile de 20 de centimetri lungime și un diametru de vreo 10, cu o coadă lungă cam de 1,20 metri, făcută din carpen sau salcâm, lemn fibros care nu se rupe. S-a dat în spatele meu și a-nceput să dea cu ciocanul în tălpi cum dai cu toporul când tai lemne. Mi-a spus: „Scoate bocancii!" În gândul meu zic: „Aoleo, ce-o să mă doară acum". La un moment dat, după ce-am scos un bocanc, zice: „Nu, unul lasă-l!" M-am gândit: „Bă, ăsta mai are un pic de suflet în el, probabil". Și căutam când mă lovea să împing piciorul cu câțiva milimetri un pic mai sus, ăla cu bocancul, ca să preia el lovitura, dacă se putea.

Și îmi trage 25 de lovituri. Simțeam cum trupul se contractă și mi se părea că din contractia aceea parcă saream de la pardoseală câțiva centimetri, o palmă, că, pentru o clipă, pentru o fracțiune de secundă, înving gravitația. Parcă simțeam cum sar, mă opresc și iară cad. Lovea, se contractau mușchii, saream parcă. Și zice: „Ia uite, Stane, banditul nu că nu țipă, da' nici nu icnește! Ia stai, bă, să-mi dau vestonul jos. Ia pune vestonul acolo în cuier, să-i mai trag o porție". După 50 de lovituri a trebuit să cheme din celulă pe cineva cu o pătură, și m-a târât în celulă. Când am ajuns, ăi care aveau vechime

de ani de zile au întrebat imediat: „Te-o lovit peste bocanc?” Eu, fericit: „Da!” „Scoate-l repede! Rupeți-l! Distrugeți-l! Tăiați-l! Scoate-l repede, că altminteri e groaznic, te strânge ca-ntr-o menghină și o să ai dureri cumplite!” Nu l-am mai putut scoate deja... Și durerile erau groaznice. Atunci, cu o coadă de lingură ascuțită mi-au tăiat cusăturile bocancului și-au crăpat pielea, și așa, sacrificând bocancul, au reușit să mă salveze de-acele dureri extraordinare.

Și la Pitești știi ce le făceau? Stăteau lângă ei și nu îi lăsau să își scoată bocancii, și trebuia să suporte acele dureri extraordinare, care durau ore, zile. Eu am fost salvat de cei cu experiență. Și o lună de zile mă deplasam ținându-mă de marginea paturilor, și-n genunchi, și-n mâini, neputând să mai pun tălpile pe podele. Iacătă o bătaie care nu se poate uita. Am mai luat multe băți, și toți au luat. Vă rog să mă-nțelegeți, nu doar eu am luat, că nu am fost eu cel mai mare luptător anticomunist, nu eu am suferit cel mai mult de pe urma asta: toți am fost bătuți, diferă doar ca loc și ca timp. N-a scăpat nimeni nebatut. Dacă vă va zice unul că nu a luat bătaie, cred că ori a uitat, și-i grav, ori exagerează pur și simplu treaba asta. Nimeni n-a scăpat de la măcar câțiva pumni, câteva palme, câteva picioare. Dar pentru mine asta a fost cea mai cruntă bătaie. Ei, așa a fost cu Istrate la Gherla.

Erați mulți deținuți în Gherla atunci ?

Păi, la un moment dat, în vara lui '59, eram trei și jumătate la un pat. Întrebând pe unul care tăia porțiile de pâine dimineața, mi-a spus că am trecut de 10 000. Mie mi-e teamă să avansez cifre, exagerate foarte mult de unii dintre noi, foștii deținuți politici, și chiar de unii istorici. Este și cazul lui Florin Mătrescu²⁰, care a scris și-o carte unde dă numărul morților între 500 000 și 800 000. Este o cifră exagerat de mare. Nici vorbă de-așa ceva. Nu tre' să exagerăm. Și mi-e teamă să spun mai mult decât de ordinul zecilor de mii, dar e suficient ca să acuzi un regim, un sistem, pentru că poate nu moartea a fost importantă, că ăia s-au eliberat, săracii, ci teroarea care a existat asupra familiilor noastre, care a fost mai grea.

Noi eram unul închis acolo, da' acasă mai sufereau cel puțin încă doi, trei, cinci, părinți, frați, surori. Ei sufereau din cauza ta, că erai deținut politic. Și, după socotelile mele, cifra globală a celor care au suferit cred că nu greșim când o împingem până către două milioane. Iar numărul deținuților, punând pe toți cei care s-au perindat, cu certitudine a fost de ordinul sutelor de mii, cifră enormă, raportată la populația României de 18 milioane, cât era atunci.

Foloseați comunicarea în morse ?

Cum să nu? Noi știam tot. Prin morse, cu o viteză uluitoare, se răspândea orice veste. „A venit unul din Brașov.” „A venit unu' din Moeciu, din Bran” ...de nu știu unde. „Aveți pe vreunu' din Bran?” „Dacă vrei să știți ceva, e arestat în anul cutare, luna cutare, îi proaspăt arestat, îi venit acuma, cine vrea să știe ultimele noutăți din satul lui...” Repede circulau aceste informații prin țevile caloriferelor, care, de altfel, nu dădeau căldură niciodată.

Dar, totuși, cum de nu vă auzeau gardienii ?

Ooo, păi auzeau, dar nu puteau stabili locul, că era greu. Uneori mai cădeam în plasă, și-atuncea ne prindea, ne făcea raport și plăteam cu izolare, cu mâncare o dată la

20. Florin Mătrescu, *Holocaustul Roșu*, ediția a II-a revăzută și adăugită, f.e., București, 1998.

trei zile, că asta era regula izolării. Și dacă mai erai și clonțos sau recalcitrant și erai prins pentru a doua oară într-un interval scurt de timp, îți puneau și lanțuri la picioare, ca să fie treaba și mai grea și să știe ceilalți din celulă ce-ai pățit când te-ntorci și să nu mai facă.

Încă ceva interesant de la Gherla. Formula obligatorie de adresare pentru gardieni era : „Să trăiți, domnule locotenent”. Dacă puteai să-i pui vreun grad în plus, să-l faci locotenent-major sau căpitan, făcându-te că nu știi care-s gradele, îl gădilai mult și pe Istrate, și pe toți ălalți de teapa lui.

După Gherla ce a urmat ? Spuneați că v-au dus în Deltă.

Da, de la Gherla am ajuns în lagărele de muncă din Deltă. Aici trebuie să vorbim și de faimosul Bac 4, unde am fost dus într-o zi de 5 decembrie a anului 1959. Ne-au scos pe puntea bacului pe care aveam să fim încartiruiți în timpul muncii de 3-4 luni de zile, cât urma să se facă recoltarea stufului. Am ieșit pe puntea metalică, și bătea un crivăț dinspre pusta rusească, cumplit. Poate că nu erau multe grade sub zero, dar bătea tare crivățul, iar noi eram îmbrăcați cu hainele acelea de vedeai prin ele, cu o țesătură ca de sac. N-aveai voie să ai două cămăși sau pulover pe sub zeghe, pe sub haina vărgată, și era cumplit. Pe spate aveam vopsite cu păcură două litere, mari cât spinarea, un „C” și un „R” – „contrarevoluționari”. Cei de drept comun aveau un „D” și un „C”. Atunci am ieșit încolonați câte doi pe punte, și eu eram cu prieteful meu Ioan Cențiu, care avea o infecție la degetul mare al unui picior. Când am coborât pe punte era o masă de oameni exact ca în filmele despre Auschwitz, când coborau evreii din tren și treceau pe la o masă să se facă identificarea persoanei, după care îi încolona și luau drumul morții. Ei, și când l-o văzut pe ăsta că șchioapătă puțin, o zis : „El la stânga ! Tu la dreapta ! ” El în lagărul de la Grind, eu la Bacul 4 de la stuf.

Acolo a fost cumplit, iarna, cu picioarele mereu în apă. Solul este îmbibat de apă, mustea, vegetația care-a putrezit nu s-a dus în altă parte, s-a tot depus, s-a tot depus, și-o vedeam uscată deasupra, dar când călcam sau dacă stăteam mai mult într-un loc, se-afunda și-ți intrau ppincile până sub nivelul apei. Și-nchipuți-vă că acolo mai era și-o pojghiță de gheață și dedesubt apa avea un grad-două. Era groaznic. Pumnale ți se înfingeau în picioare...

Câte ore trebuia să lucrați zilnic ?

De dimineată până se întuneca.

De cine vă mai amintiți de acolo ?

Eram frații gemeni Luca, eu, Fucidjiu Valer, Ghețu Adrian, căpitanul Vladimir Profir²¹, care mai trăiește în Pitești și astăzi și a fost și brigadier la Stoenesti, și la stuf. El a avut o ținută de-o demnitate ieșită din comun. Noi am lucrat acolo în colectiv și el, în loc să ne lase pe noi să luăm responsabilitatea asupra noastră, o lua asupra lui.

Deși erau condiții grele, am rezistat, și-au rezistat mulți, dar și mulți au rămas pe-acolo, săracii. Îmi amintesc de căpitanul de tancuri Duca²², de la Pitești, de 32 de ani,

21. Vladimir Profir, născut la 3 iunie 1930 în Borisovca, Basarabia. A fost arestat la 12 mai 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Ocnele Mari, Gherla, Salcia și Periprava. A fost eliberat la 28 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

22. Mihai Duca, născut la 19 februarie 1928 în Gherla, Cluj. A fost arestat la 30 iunie 1958 și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Ocnele Mari,

pe care nu pot să-l uit cât oi trăi. Un alt coleg de-al lui, căpitanul Mărgineanu²³, a fost condamnat la moarte și executat la Gherla, în încăperea de cum intri pe stânga. Ei, și bietul Duca... era un optimist, și s-a stins în brațele noastre. Întotdeauna în front, dimineața, înainte de a pleca spre locul de muncă, i se învînețeau buzele. Cred că stătea rău cu circulația, dar și de frig. Dar era un optimist. Zicea: „Domnule Octavian, vin americanii, domnule!” „Da’ de unde știi, nene Duca?” Eu aveam 20 de ani, el avea 32. „Am găsit un petec de ziar, l-a adus vântul...” Unde să găsești ziar în imensitatea Deltei? Nici vorbă de-așa ceva, dar se autosugestiona, săracu’. „Bine, și ce scria în ziar, nea Duca?” „Din 5 în 5 minute, pe aeroporturile din Turcia aterizează câte un avion american. Vin, în curând sunt aici!” „Bine, bine că mi-ai spus, să le spun și eu celorlalți.” Și după câteva zile a făcut o tuberculoză galopantă. Deși tuberculoza e-o boală de durată, în cazul organismului slăbit, bacilul Koch pătrunde în organism și invadează toată suprafața plămânului, nu lucrează într-un singur loc, să-nceapă cu un infiltrat, cu o cavernă, cu-o gaură în plămân, care dacă iei un medicament se cârpește și-ai o șansă să scapi. Dar la tuberculoza galopantă treaba asta se poate întâmpla în timp foarte scurt. Ei, și s-a sufocat și-a căzut și a murit în brațele noastre...

L-am dus în camera lanțurilor, că așa îi spune la camera ancorei, și bacurile, ca și orice navă, are o cameră unde e un troliu care trage lanțul și lasă sau ridică ancora. Și trebuia să vină medicul securist ca să semneze actul de deces. Dacă aveai ghinionul să mori după ce pleca el, trebuia să te țină colegii undeva, și nu erau camere frigorifice, vă dați seama. Țsta cel puțin a murit iarna... După vreo trei-patru zile, militarii, din încăperea în care dormeau ei, au sesizat că a început să miroasă cadavrul și-au spus să-l luăm de-acolo. L-am luat, l-am pus într-o barcă pescărească, am pus niște stuf pă fundul bărcii și deasupra, dar erau câini din ăștia sălbatici sau vagabonzi și, ca să n-ajungă la barcă, am împins-o la vreo doi metri de mal cu niște prăjini. Am ancorat-o cu niște sfori și sârme de-o salcie de pe mal, și-n amonte, și-n aval, și am lăsat-o așa, la distanță de mal, ca să nu ajungă nimeni acolo. Și la un moment dat a venit medicul, a semnat, și-n noaptea următoare a venit la noi. Am bănuat despre ce-i vorba. A zis: „Nu mergeți patru sau șase, că n-avem chef să fugiți unul prin stuf, să nu vă mai găsim. Veniți numa’ doi! Doi mai tineri, mai puternici, să vină cu mine!” Ne-am oferit doi dintre noi: eu și cu Dan Diaca²⁴. El era unul din cei care au făcut „reeducarea” de la Pitești și care au omorât oameni. Eu n-am știut nimic de asta, și-am dormit un an și jumate cu el în pat, în lagărele de muncă. Și nu mi-a zis o vorbă... Am aflat mult mai târziu de treaba asta.

Gherla, Salcia și Periprava. A decedat la Periprava la 30 ianuarie 1960. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

23. Teodor Mărgineanu, născut la 11 ianuarie 1932 în Cașva, Mureș. Locotenent la UM 03425 Prundul Bârgăului. A fost arestat la 20 decembrie 1956 și condamnat la moarte. A fost executat la Gherla la 26 iunie 1957. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

24. Dan C. Diaca, născut la 8 ianuarie 1930 în Iași. A fost arestat la 19 aprilie 1949 ca student la Facultatea de Medicină și condamnat la 10 ani detenție riguroasă. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Gherla, Aiud, Oradea, Căvnic, Satu Mare și Gherla. A fost eliberat la 16 aprilie 1958 cu domiciliu obligatoriu în comuna Răchitoasa. A fost rearestat la 11 iulie 1958 și condamnat la 10 ani închisoare corecțională pentru trecerea frontierei. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Oradea, Gherla, Salcia, Periprava și Giurgeni. A fost eliberat la 22 iunie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Și împreună l-am luat pe căpitanul Duca și l-am pus pe o căruță cu doi cai și am dat să plecăm cu căruța. Nu știu ce naiba s-a întâmplat că s-a rupt la roată ceva acolo, s-a stricat, și-am rămas în trei roți și n-am putut să mai mergem cu căruța, și cred că asta a fost cale de vreo patru kilometri, cu o eroare de plus minus unu, că acolo nu poți ști exact, că n-ai reper. Mi-am luat uneori repere, și chiar în cazul ăsta cu Duca, ca să știm unde l-am băgat. M-am uitat, m-am fixat asupra unei sălcii... De unde?... A doua zi când am mers la muncă, toate sălciile erau la fel cu aia pe care o fixasem eu de reper. Acolo peisajul e cam același, stuf peste tot, sălcii peste tot, sălciile mai toate-s înclinate, mai toate-s scorbuuroase.

Și am ajuns la locul unde trebuia. Dar cum l-am dus pe Duca? Am tăiat cu baioneta unui militar o creangă de salcie groasă ca mâna, i-am legat picioarele de partea groasă și pe nuielele celelalte mai mici atârna el în jos. Și eu cu Dan Diaca trăgeam de creanga asta către respectivul loc. Dar nu era prea greu, că n-avea 50 de kilograme, cred, că toți eram slabi și nu pot să uit, am visat ani de zile treaba asta, cum pe porțiuni unde era câte o baltă și era gheață, cum noi trăgeam, capul, din cauza balansului crengilor, tot făcea poc-poc-poc-poc-poc. Bătea capul lui Duca în gheață, când îl duceam... Ani de zile am visat treaba asta. Am ajuns la locul acela și-o zâs un militar: „Săpați aici!” Am săpat și când am ajuns cam pe la genunchi am dat de apă. Este cumplit să sapi și să-ți imaginezi că după ce-ai dat de apă poți săpa mai jos, mai ales fiind sleit de puteri, fiind la 50 de kilograme, și flămând, și gol, și bolnav... Apoi, efectul acela de ventuză, care nu te lasă să scoți hârlețul sau lopata cu lutul ăla ud de sub apă. Și n-am săpat, cred, nici 80 de centimetri în adâncime. Și-am luat un maldăr de stuf, l-am legat la capete, tot cu stuf, am răsucit stuful așa ca să nu se rupă și-am făcut niște noduri de-ălea cum le fac numai lipovenii. Am căscat maldărul, l-am băgat pe el la mijloc în pielea goală, i-am luat hainele, că trebuiau predate a doua zi de dimineață la magazie, și l-am băgat în apă. Și cu lutul ăla plin de apă l-am acoperit. Am pus acel țaruș, care-l făcuse gardianul respectiv între timp și-am plecat înapoi.

M-am uitat în stânga, în dreapta, era o noapte fără pic de stele și de lună, erau niște nori negri și-apăsători, din-ăia care parcă prevesteau zăpada. Parcă simțeai zăpada... Uneori simți că miroase parcă a zăpadă, dinainte de-a ninge. N-a nins dup-aceea, dar locul a rămas neidentificat până vecie. Vă spun că era o beznă greu de imaginat, încât n-am putut să ne dăm seama nici măcar dacă suntem într-un cimitir. Desigur, presupun eu că am fost în marginea unui cimitir, într-un sector al săracilor, deși în satele ălea prăpădite toți erau săraci. La urma urmei, era atâta loc încât nu se punea problema să faci o zonă a săracilor, că era loc pentru fiecare, vorba aia, să le lași crucea până putrezește. Și de unde cruce, că le puneai un țaruș cioplit și cu creionul chimic puneai un număr. Dar au avut ei grijă, și când alții s-au dus să vadă țăruii, nu mai erau, dispăruseră. Ori erau duși în altă parte, ori nu. Vezi, asta este marea enigmă, și nu știu dacă vreodată cineva îi va da de cap...

În lagărul de la Grind a murit și Kurthy Rotmann, cel despre care v-am vorbit mai devreme. Organismul lui n-a rezistat, tuberculoza l-a tot săpat, a făcut caverne pulmonare, și într-o bună zi s-a stins. Și asta s-a întâmplat a doua zi după plecarea doctorului securist Daghie din Brașov. A fost tras de noi, de deținuți, pe pardoseala de pământ a unei încăperi dintr-un baracă. După o săptămână a revenit doctorul securist. Acesta, când vroia să se amuze, făcea și autopsii. Probabil vroia să-nvețe meserie, după ani mulți de la terminarea facultății. Autopsiile le făcea cu cuțitul de la bucătărie și cu bomfaierul de la

atelierul mecanic. La una dintre ele am ajutat și eu, că am vrut și eu să vad cum se fac, și, fiind prieten cu unul din medicii deținuți, m-a luat și pe mine, chipurile, s-a jucat pe-acolo. Și când am deschis ușa, lui Kurthy Rotmann șobolanii îi mâncaseră ochii, marginea nărilor, buzele, limba, lobul urechilor. Era un spectacol hidos, grotesc... Ani de zile l-am visat și pe acesta. În somn dădeam din picioare, dădeam cu pumnii, scoteam zgomote cumplite, urlam... Nevastă-mea știa treaba asta, mă scutura repede puternic de tot, ca să mă rup din acel vis. Ani de zile l-am visat pe Kurthy și acel spectacol extraordinar.

Iacătă ce tre' să știți dumneavoastră, cei tineri, că s-a-ntâmpat... Și să știți că am întâlnit și deținuți care au făcut temniță și-n China, am întâlnit deținuți care au făcut temniță și-n Rusia, și vreau să vă spun că unii dintre ei au mărturisit că asemenea lucruri ca-n România n-au văzut și n-au pățit. Poate alții să fi pățit și pe-acolo așa ceva, dar cei care mi-au spus prin ce-au trecut p-acolo n-au văzut asemenea orori. Nu mai vorbesc de Pitești, pe la care eu n-am trecut.

Da, într-adevăr, impresionant... Revenind la lucruri mai puțin tragice, spuneți-mi : care era tehnica de recoltare a stufului ?

Eu am lucrat în Deltă la recoltat stuf doar trei luni. Când am ajuns, activitatea era pe finalizare. În timp ce am atacat această acțiune de recoltare a stufului ni s-au trasat niște norme : 15 maldăre de stuf. Și stuful avea pe alocuri o lungime în jurul a trei metri, iar uneori chiar și mai lung, de ziceai că-i bambus, nu stuf. Și pâlcurile de stuf care nu erau de calitate le ocoleam, și rămâneau insule de stuf, iar după recoltă rămânea așa, ca o perie, care uneori era până la genunchi de înaltă.

Stuful îl tăiam cu un gen de seceră care se numea tarpan și care avea o coadă lungă de 50-60 de centimetri. Mișcarea era următoarea : luam cu brațul stâng stuful, îl trăgeam către piept și cu tarpanul îl tăiam convenabil pentru noi, cam de la 40 de centimetri de sol. Îl tăiam dintr-o mișcare, iar dacă nu mergea, că era gros, mai tare sau uscat, îl tăiam din două-trei mișcări și-l puneam alături pân' se făcea un maldăr. Când ziceam c-am făcut de-un maldăr, îl legam tot cu stuf. Făceam niște mănunchiuri de stuf, care le răsuceam printr-o tehnică învățată de la lipoveni, și legam maldărele. Norma era, cum v-am spus, de 15 maldăre, pe care trebuia să le tai, să le legi și să le transporte la locul de depozitare. Imaginați-vă că în prima zi, când am descins acolo, am tăiat lângă malul canalului, unde era ancorat bacu', dar a doua zi am tăiat la 30 de metri de bac, a treia zi la 60 de metri și peste o lună tăiam la 500 de metri sau la un kilometru de mal și trebuia să pui în calcul și transportul celor 15 maldăre.

Cei mai mulți dintre noi nu erau capabili să transporte nici măcar un maldăr în spinare din cauza slăbiciunii și-a bolilor. Eu și încă vreo câțiva, cum era Dan Diaca, băgam coada tarpanului și luam chiar câte două maldăre deodată, ca să câștigăm timp. Luam câte două și începeam să le cărăm în culoarul de militari în termen, cu câini-lupi și cu puști-mitraliere, dar, dacă ne depărtam de mal, normele nu se mai puteau îndeplini. Că ajungeam să tăiem stuful la un kilometru și am avut situații chiar la un kilometru jumătate. În timp ce noi tăiam, militarii în termen ne păzeau, iar în culoarul ăsta cu noi se mișcau doar gardienii. Culoarul ăsta ce-nsemna ? Avea cam 50 de metri lățime, la 25 de metri stânga, 25 de metri dreapta. Militarii în termen aveau câini-lupi și puști-mitraliere – bineînțeles, îndreptate către noi, căci ne spuneau că : „Bă, sunt puse să vă apere de furia poporului, mă, că dacă n-ar fi puștile, ar năvăli poporul peste voi și v-ar linșa, mă bandiți și ticăloși, vânzători de țară și de neam ! ” Politrucul le spunea militarilor : „Nu-i lăsați să se-apropie la mai mult de 5 metri de voi, că vă dezarmează, vă-mpușcă și fug”.

Ce se întâmpla dacă nu reușeați să vă faceți planul, norma ?

Bătăile pentru nerealizarea normelor de muncă erau cumplite, cumplite... Aveam parte de ele în fiecare zi. Brigadierul, care de multe ori era o canalie, ales dintre noi, dintre deținuți, făcea o notiță și, când ajungeam la poarta lagărului, o dădea gardianului de serviciu și ne oprea în poartă. Și la fiecare brigadă de 40 de inși trebuiau să rămână câțiva în poartă. Și, după ce intrau toate cele 12-14 brigăzi a câte 40 de deținuți fiecare, rămâneam acolo mai mulți dintre noi, și pe urmă mai chema niște gardieni ca să ne bată. Aveau niște bâte de forma unei sticle de bere, făcute la strung. Erau, bineînțeles, din carpen sau din salcâm, din lemn fibros, ca să nu se rupă, iar la capăt se terminau ca o ghioagă. Începeau să lovească, și unde loveau, nu de puține ori, rupeau. Asta era treaba. Eee, am rezistat, că eram tineri, iar în ceea ce mă privește pă mine am fost înzestrat și de la natură cu o robustețe fizică cu totul ieșită din comun, și asta mi-a prins bine pe toată durata celor patru ani de detenție cât am făcut din cei 15 pe care mi-i dăruise cu atâta... dărnicie Tribunalul Militar din Brașov.

Atitudinea gardienilor a fost permanent ostilă sau au mai existat și momente de relaxare ?

Îmi amintesc o zi către finalul perioadei de la stuf, când activitatea era pe terminate. Era în jurul orei 10 dimineața. Bineînțeles, n-aveam ceasuri, dar noi noaptea ne orientam după stele și ziua după soare, și nu greșeam ora exactă cu mai mult de 10-15 minute. Era frig, bătea vântu', și niște gardieni au făcut un foc să se-ncălzească și s-au așezat pe niște maldăre să moțăie. Și, dom'le, ei au crezut c-au luat toate măsurile. Pe dracu' ! Focul s-a dus prin stuf, pe unde-a găsit uscăciune, și-a-nceput să ardă tuleiele ălea rămase și, din când în când, pâlcurile de stuf care nu corespundea calitativ și era lăsat de noi, și când ajungea la ălea se ducea flacăra la 10 metri înălțime și focul îl mâna vântu' c-o viteză greu de imaginat pentru cei care n-au văzut așa ceva. Și focul o luase către mal, unde erau depozitele, munca noastră de peste trei luni. Și să fi văzut atunci gardienii : „Domnilor deținuți, am familie, am copii, salvați-mă ! Ajutați-mă ! Să n-ajungă focul la mal, să ardă depozitele ! ” Da. Și noi am început să luptăm încercând să formăm zone în care să-ndepărtăm focul, să nu se poată duce mai departe, și foloseam sculele noastre de muncă, tarpanele. Și trebuia să facem o zonă în care să izolăm focul. Pe ici, pe colo, mai izolam noi, dar nu reușeam peste tot. Toți cei 535 de deținuți de pe Bacul 4 ne-am înșirat așa pă câțiva kilometri, poate chiar 3-4 kilometri, pe malul aceluia canal. Echipa în care lucram eu era formată din : Adrian Ghețu, Valeriu Fucidjiu, frații gemeni Luca Eugen și Tiberiu (cei patru erau din organizație cu mine), eu, Dan Diaca, Mihai Balint Papp²⁵, care acum trăiește și domiciliază în Sfântu Gheorghe, și preotul maghiar Antal²⁶, care a murit. Și-auzim strigând : „Atenție, fugiți că vă-ncercuiește focul ! ” Și, când am privit împrejur, am văzut într-adevăr cum noi luptam undeva frontal, focul ne ocolise pe

25. Mihai L. Balint, născut la 10 iunie 1940 în Brașov. A fost arestat la 18 august 1958 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 9 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Brașov, Târgu Mureș, Gherla, Salcia, Periprava, Giurgeni, Jilava și Gherla. A fost eliberat la 24 iunie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

26. Ladislau Antal, născut la 21 mai 1934 în Tulgheș, Brașov. A fost arestat la 17 decembrie 1958 și condamnat la 16 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Gherla, Salcia, Periprava, Giurgeni și Ostrov. A fost eliberat la 3 august 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

flancuri și se-nchidea și rămâneam în mijlocul flăcărilor. Echipa noastră, ca fiecare echipă de câte opt, era păzită de-un militar în termen. Țsta al nostru era din părțile Sucevei, îl chema cu „P”... nu mai știu, Pricopie, Pricop... A rupt-o la fugă înaintea noastră. Stuful tăiat de noi era foarte ascuțit și din cauza asta pantalonii noștri până la genunchi erau zdrențe, iar pielea, carne vie, din cauza acelor adevărate sulite ascuțite, pe care dacă nu călcai lateral să le culci, te răneau cu certitudine. Ei, militarii în termen, aveau pantaloni de pufoaică, de-ăia matlasați cu vatelină-n mijloc, și pufoaice, care le țineau cald și îi și protejau totodată, și bocanci, ca vânătorii de munte. E, și când a auzit ăsta și-a văzut că ne-ncercuiește focul, a rupt-o primul la fugă, înaintea noastră. Se-mpiedică și pistolul automat, cum îl avea pe umăr așa, o ia pân' aer, la vreo doi metri pe sus, cade-naintea lui la vreo doi metri. El, de spaimă, trece pe lângă el, îl lasă jos și fuge-nainte. Noi venim din urmă și unul dintre noi, parcă-l vad, ia pistolu-n mână și fugea după el: „Dom'le sergent! Dom'le sergent! Stați, dom'le! Luați-vă, dom'le, pistolul, că dați de dracu' cu ăștia!” Acesta, nimic. Și după ce-am ieșit din încercuirea focului s-a oprit. Al nostru repede a aruncat pistolul undeva jos, să nu vadă alt militar sau altcineva scena, ca să nu-l pedepsească pe bietul militar. El s-a dus p-acolo, se tot uita așa, cu jenă amestecată cu recunoștință și cu teamă în același timp față de noi.

Dar să trec și la episodul final de acolo. Era noaptea pe la ora 22. Pe cei 3-4 kilometri de mal de canal se-auzea în noapte: „Brigada a patra la mineeee!” „Brigada a cincea la mineeee!” Și toți s-adunau pă brigăzi. Ne-am adunat, ne-am dus pe platou, și-nainte de-a ne urca pe bac ne-au numărat. Și, culmea pentru militarii în termen, eram toți... Contrar celor spuse de ofițerul politic: „Bandiții fug, iau bărcile pescărești, vă dezarmează, vă-mpușcă și pleacă”. Și a doua zi, când terminasem de tăiat stufu' și unii începusem să îl cărăm, când eu am venit să mai iau o tură, militarul acesta de lângă Suceava a spus, așa, cu spatele la mine: „Băi, Octave” – c-o auzit cum ne strigam noi între noi – „vezi după maldărul ăla de stuf că ne-a adus mâncarea și n-am putut s-o mănânc. Eu am primit pachet de-acasă. Împărțiți-o cum știți și mâncați-o voi”. Iacătă, militarul în termen și-a rupt de la gura lui mâncarea și ne-a lăsat-o nouă. Din ziua aceea, zi de zi, cât am mai tăiat acolo la stuf, vreo două săptămâni, el ne lăsa porția lui de mâncare. Și cel mai slab dintre noi, cel mai bolnav, primea acea porție de mâncare a militarului în termen.

Dar să revin la seara aceea. Pe la ora 20-21, am ajuns să ne luptăm cu focul pe mal. Am luat mantaua de pe noi și fugeam în apa acelu canal, o muiam și fugeam pe glugile noastre de stuf, că am văzut că pământul ăla exploda la o scânteie ca benzina, domnule. Dacă o scânteie venea în pământul stufului uscat, vedeai ca o explozie, cum acea pulbere extrafină din pământul lua foc ca iasca, cum se zice... Și glugile începeau să ardă de sus în jos. Și cu mantaua udă, cum v-am spus, de zeci de ori la Dunăre, ud-o, vino, pune-o pe glugi... Și era foarte greu să escaladezi glugile acelea, să te urci pe stuf, că alunecai, trebuia să te prinzi cu mâna de stuf, să bagi mâna, să te ții în mâini, să te urci, și-alunecai pe stuf la vale. Și nu numai c-alunecai, dar te tăia, că frunza stufului era tăioasă ca un cuțit. Mi-am și ars cam o palmă din poala mantalei. Și zice unu': „Lasă, că vii mâine la mine și-ți dau alta de la magazie!” Și către ora 21 am reușit să oprim focul.

A doua zi dimineață m-am dus, da' nu că se arsesse o palmă din poala mantalei, ci nu mai aveam mâneca stângă deloc. Și-am zis că-mi dă una bună, că se și tocise de tot de la luat stufu' în brațe. Și zice ăla: „Du-te-n crucea și dumnezeii mă-tii de bandit. Du-te la ăl' care ți-a promis! Nu te cunosc! Pleacă, mă, de-aci, că-ți mai dau și v'o două!” Și iacătă cum s-a rezolvat problema incendiului din Deltă.

Eu, cum am spus, aveam uneori convingerea că ofițeriiăștia erau școlii centralizat, iar apoi politrucii îi școleau pe-ai lor acolo unde erau în lagăr, în închisoare. De ce ? Toți înjurau cam la fel, toți te loveau cam la fel, toți ți se adresau cu aceleași formule oriunde te aflai, ceea ce mă face să cred, și chiar să fiu convins, că ofițerii politici erau instruiți undeva, periodic, la București poate, apoi ei mergeau fiecare la locul lui și își făceau treaba mai departe până la nivel de celulă.

Și când noi, cei de la Baču' 4, ne-am întors în lagărul de la Grind, a fost un spectacol grotesc : pantalonii de la genunchi în jos erau zdrențe, mâneca stângă sau dreaptă, după cum era deținutul care tăia stuful stângaci sau dreptaci, nu mai exista, și eram atât de slabi încât cei care au făcut foame-n lagăr s-au cutremurat când ne-au văzut pe noi. A fost iarăși o treabă extraordinară... Extraordinară.

Ați avut drept să primiți pachete cât ați stat în Deltă ?

Când mai aveam vreo șase luni până la eliberare s-a dat drumul la pachete de cinci kilograme la trei luni, pentru frunțașii în producție. De data asta eram la gurile brațului Chilia, la Secția Grind a marelui lagăr de la Chilia. Și unul din cei mai buni prieteni ai mei, Ioan Cențiu, era în brigada de muncă în timp ce eu eram în infirmerie. Eram bolnav și n-aveam dreptul la scrisori și la pachet. Trebuie să vă mai spun că atunci când munceam îi ajutam și pe alții. Și, repet, nu eram un caz singular, toți cei de vârsta mea făceau treaba asta. Deci să nu mă luați ca pe un superman, că doar eu și numai eu făceam ce vă spun. Nu, aproape toți, dacă nu chiar toți cei tineri, care erau educați în acest spirit de sacrificiu.

Și prietenul meu a primit dreptul la o carte poștală și mi-a adus-o mie și am scris acasă să-mi trimită în pachet medicamente, că aveam mulți prieteni bolnavi de tuberculoză. Din trei deținuți, doi erau bolnavi de tuberculoză, majoritatea pulmonară, dar mai erau și cazuri izolate : ganglionară, osoasă, intestinală, testiculară.

Din cauza condițiilor grele și a alimentației, probabil.

A alimentației... Subnutriția asta formidabilă și muncile silnice... bătaia, umezeală, lipsa de medicamentație, de igienă.

Practic, era un regim de exterminare...

Categoric ! Categoric de exterminare ! Și după vreo trei săptămâni a venit pachetul. Și în pachet, ce crezi : era acest săpun marca „Carmen”, care acum are 45 de ani și cu care nu s-a spălat nimeni niciodată. Carmen era chiar numele prietenei mele, și era un indiciu care îmi dădea putere, îmi dădea speranțe că m-așteaptă și că va veni o zi când ne vom revedea. Mai am acasă și o piele de șarpe, de la șerpia pe care îi mâncam cruzi, de foame, când eram la recoltat stuf în Deltă. Ne bucuram când îi găseam, căci dintr-un șarpe de 80 de centimetri sau un metru mâncam câte patru-cinci inși câte o bucatică. Crud, așa, îl ronțaiam, ca să mai prindem cât de cât puteri. Aveam un mare respect pentru mâncare, și mai era speranța că fiecare firmitură de pâine poate însemna o secundă de viață în plus și în timpul ăsta poate ne dau drumul.

De altfel, din temniță am ieșit cu un respect deosebit pentru mâncare, pentru orice firmitură de pâine. Uneori, persoane care nu mă cunosc spun poate că sunt needucat atunci când particip la o masă, la o nuntă, botez sau onomastică, pentru că mănânc tot ce se pune pe farfurie și-o șterg cu mare grijă. Și nevastă-mea, sāraca, mai îmi dă cu cotul, mai mă calcă pe sub masă, mai dă cu piciorul : „Măi, mă faci de rușine. Vezi că ai curățat farfuria aia de poa' s-o pună la loc în raft”.

Și pentru că am menționat-o deja pe nevastă-mea, aș dori să mai spun câteva cuvinte despre ea. Am cunoscut-o în Brașov pe când era o fetiță de 13 ani, iar eu aveam 16. Parcă o văd: era blondă, avea ochii albaștri, și n-am mai uitat-o niciodată. Asta se-ntâmpla pe la sfârșitul anului '54. Și în '58 eu am fost arestat. Am fost prieteni și, când am ajuns student, corespondam. Odată am plecat în excursie de lucru cu studenții în Delta Dunării și, în fiecare zi, îi trimiteam cel puțin o vedere din excursie... Ele există și astăzi, la fel cum există și prima vedere pe care am scris-o la eliberare și care a venit cu trenul cu care veneam și eu. Și în această vedere cumpărată din Tulcea i-am scris: „Ție, care ai făcut ca viața de detenție să-mi fie mai ușoară, ție, care poate m-ai așteptat un an, poate doi, poate trei sau patru, ție îți mulțumesc pentru toate, care mi-au dat tăria și puterea să rezist și să mai ies viu de-acolo...”

Tot legat de soția mea, Carmen... În Deltă am găsit niște lăcrămioare, care-s flori de primăvară timpurie, da' le-am găsit înflorite în septembrie, supt o salcie. Poate din cauza locului umed și umbros, ori au mai înflorit și a doua oară în același an, nu știu. Dar pentru mine a fost un semn, deși eu nu cred în chestii din astea. Deci mărșăluiam într-o zi către locul de muncă și la un moment dat văd ca un buchet, o tufă mică între buruienile și ierburile acelea bogate, suculente din Deltă... văd aceste lăcrămioare. M-am repezit și le-am smuls. Și-am rămas paralizat cu ele așa în mână și mergeam cu ele în mână și mă tot gândeam și mă minunam: „Cum, lăcrămioare în septembrie?” Mai merg ce mai merg cu ele și întreb: „Mă, în cât e astăzi?” Și un coleg zice: „Păi azi începe septembrie, e 1 septembrie 1961”. Când mi-a zis „1 septembrie”, am avut o tresărire: era ziua în care prietena mea împlinea 20 de ani. Da. Le-am ascuns, prin pământ, prin saltele de paie, le-am cusut prin poalele mantalei, pe-aici pe la guler și, după un an și ceva, i le-am adus acasă, și le mai am și acum. Dar numa' clopoței au mai rămas din ele, că erau prea voluminoase și le-ar fi găsit.

Și în ziua aceea, la întoarcerea în lagăr, am observat că unii din colegii mei sușotesc pe ici, pe colo. Când colo, ce făcuseră, domnule? Cu o săptămână sau două înainte, din bucățița lor de pâine au pus câteva bucățele între geamurile de la lagăr, și acolo, la soare, s-au uscat bucățelele acelea de pâine. Și primeam câte-o bucățiță de marmeladă, un cubuleț cât îi vârful la deget, atât de micuță. Și au pus și marmeladă deoparte și, pe fundul unei gamele, au făcut un tort rotund, uite așa de mititel, cu pesmet și cu marmeladă, și nu știu cum au făcut și-au scris deasupra: „La mulți ani, Carmen, 20 de ani!”

Într-un bidon de apă de un litru, au pus tot așa din timp la soare apă cu marmeladă și s-o făcut un fel de vin. Gardienii credeau că e bidonul cu apă care îl iei la muncă. Erau și printre noi informatori, și îi cam știam, dar în probleme din astea mai delicate ne feream.

Și erau trei colegi și m-au chemat să-mi dea tortul. Și-am băut câte-o gură de vin și mi-au dat tortul acela... L-am pus pe marginea patului, în baracă. Din cauza stării de emoție extraordinare, am fugit într-o parte a lagărului, undeva unde era o groapă în chip de latrină. Și-atunci cred eu c-au fost pentru a doua oară în viață și ultimele lacrimi care le-am simțit că mi-au căzut pe obraz. Mi-am revenit în două-trei minute, m-am întors, le-am mulțumit și iacătă o povestioară de-asta mică, dar care nu se poate uita.

Și încă ceva despre soția mea... De-a lungul perioadei de închisoare, în dubele cu care ne duceau dintr-o închisoare în alta, dintr-un lagăr în altul, te întâlneai cu unii, iar te despărțeau, te revedeau peste un an, peste doi. Și zice unu': „Băi, Octave, ai trecut și pe la Jilava? Ai trecut prin Zarca Gherlei?” „Da, dar de unde știi?” „Păi măi, am trecut

și eu pe acolo.” „Bine, și de unde știi?” „Păi am văzut zgâriat pe grinda de lemn de deasupra ușii sau pe beton: Carmen, Carmen. Carmen peste tot. Și mi-am zis atunci: să știi că pe-aici numai Octav o putut să treacă...” Și-ntr-adevăr, eu eram cel care am trecut pe acolo.

Ați întâlnit în închisoare oameni care să vă ajute să depășiți momentele dificile, să vă îmbărbăteze sau să vă influențeze modul de gândire?

Da. În primul rând trebuie să spun că cei mai în vârstă au avut un rol foarte important în educația noastră, de celor tineri. De exemplu, era nenea Gheorghe Iancu²⁷. Avea patru clase, dar făcea închisoare de 10 ani numai în compania unor somități, și cred că era mai școlit cu mult decât mine, și vorbea numai în parabole, în pilde, la care atunci nu le înțelegeam sensul, rostul. Și zicea: „Octăviță, dragul tatii, întotdeauna ține minte ce-ți spun, să ai mentalitate de învingător, dar să bagi de seamă, niciodată să nu te agăți de sus, să fii cu picioarele bine înfipite în pământul românesc”. „Păi cum, nene Gheorghe?” „Păi uite așa: să spui când ești singur și nu deranjezi pe nimeni cu glas tare, de zeci, de sute, de mii de ori: «Eu sunt un învingător! Eu nu mă îmbolnăvesc! Pe mine nu mă doare! Nu mi-e foame! Nu mi-e sete!» Când ești în celulă cu mai mulți, repetă în gând, ca să nu-i deranjezi, și rezultatele le vei vedea...” Sau mai spunea: „Măi Octăviță, să ții minte de la nen'tu Gheorghe, bagă de seamă, că în viață, în primul rând, de tine să-ți fie frică. Să nu uiți treaba asta, dacă te vei învinge pe tine, pe mulți vei învinge în viață...”

„Octăviță, dragul tatii, lucrurile mari pe lumea asta nu se fac întotdeauna așa deodată, tam-nisam, ci se fac din multe lucruri mărunte puse cap la cap de-a lungul timpului.” „Păi cum, nea Gheorghe?” „Păi mă, uite, să plecăm de la cea mai banală treabă. Nu-ți înjuri toată ziua nevasta și-o cerți, și apoi vii de ziua ei, de Crăciun și de Paști încărcat de cadouri și deschizi ușa cu piciorul, că degeaba o faci. Poartă-te cu ea frumos zi de zi...” Și pe nea Gheorghe nu l-am uitat. Dacă eram pe șantier, undeva, și n-aveam ce să-i aduc soției, că toată viața, pe vremea când banii ne mai permiteau, îi aduceam câte-o floare, câte-un buchețel, dar când veneam de pe vârful muntelui, mă uitam și eu în jur, și uneori nu era nici urmă de floare sau de ceva, și atunci luam o pietricică, o puneam în buzunar și când eram acasă îi spuneam: „Uite, dragă, când eram pe vârful cutare, mi-am adus aminte de tine, ți-am adus pietricica asta...”

Atunci parcă n-am înțeles tâlcul vorbelor lui, dar după ce au trecut anii am înțeles tot mai mult și deplin. I-am căutat mormântul, dar nu i l-am găsit. Am aflat că a murit în lagărul de la Grind... N-a mai ieșit niciodată afară de acolo.

Vă mai amintiți momentul eliberării?

A fost interesant. Aveam o piele de șarpe și l-am rugat pe un cizmar iehovist, nea Iancu Stolojescu²⁸, dinspre zona Dej, Sălaj, de p-acolo, să mi-o pregătească. N-a fost

27. Gheorghe I. Gheorghe, născut la 13 aprilie 1906 în Caransebeș, Caraș-Severin. A fost arestat la 9 septembrie 1952 și condamnat la 12 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Constanța, Jilava, Baia Sprie, Gherla, Caransebeș, Aiud, Salcia, Periprava și Văcărești. A decedat la Văcărești la 25 noiembrie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

28. Iancu Stolojescu, născut la 27 iulie 1919 în Cuptoare, Caraș-Severin. A fost arestat la 20 martie 1959 și condamnat la 10 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 5 ani. A executat pedeapsa în închisorile Deva, Jilava, Galați, Periprava și Gherla. A fost eliberat la 17 martie 1964, cu domiciliu obligatoriu în Lătești, Bărgan. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

tratată chimic, numai sărată, și a luat-o nenea Iancu s-o umezească și mi-a cusut-o sub forma unei curelușe de ceas. Dar să nu vă gândiți că el era cizmar pentru noi, deșinuții, că noi... putea să-ți iasă degetele prin bocanci sau prin opinci, că nu conta. Lucra cizmărie pentru ofițerime, pentru gardieni. Și așa ascunsă am reușit să o aduc acasă. Mai am și acum cureaua de la pantaloni, sfâșiată de ei, ruptă, când m-am eliberat, că avea dublură și voiau să vadă dacă în dublura curelei nu sunt mesaje. Le-am zis : „Băi fraților, nu mai umblați cu treburi d-estate, c-o să-mi cadă pantalonii și mesajele le căutați degeaba, că sunt aici (arată spre cap – n.n.), și de-aici n-o să le scoateți niciodată”.

La plecare eu n-am promis decât unei persoane că-i voi duce mesaj acasă, dar m-am dus la 50 de persoane pe care eu le-am ierarhizat, după impresia pe care au lăsat-o asupra mea, le-am dus mesajele celor care am considerat eu că merită.

Și pe tot întinsul României am fost : la Seini, în Oaș, la Timișoara, la Călan, la Sâmbăta, la Tulucești, la nord de Galați, în Iași, în Brașov, în Constanța, în București în cinci-șase locuri. Și am dus mesaje fără ca ei să mă roage să le duc. Și le-am spus : „Trimiteți-le urgent pe adresa UM 0830 Periprava un pulover, streptomicină, penicilină, o bucată de slănină, niște vitamine...”

Idioții de gardieni nu țineau evidență riguroasă dacă ai sau nu dreptul la carte poștală și, când veneau pachetele, veneau poate pe tura altuia, iar ei nu făceau un punctaj dacă tu ai avut dreptul sau nu la carte poștală, și dădeau pachetele care veneau, nu le returnau.

Nu riscați astfel să vă întoarceți în temniță ?

Sigur că da ! Sigur că da !

Și cui i-ați promis că-i trimiteți mesajul ?

Doctorului Szanto²⁹. Și-ajunge la Periprava secția Grind pachetul pentru el. Și te chema într-o încăpere a uneia dintre barăci unde era o masă, gardianul îți desfăcea pachetul și, în spate, erau rafturi cu numere de ordine, și dacă ceva considera că îți prisosește, îți punea în raft la numărul cutare. Și eu am stabilit cu doctorul că-i voi transmite mesajul în dublura unei cămăși sport, colorată strident, cu platcă în față și-n spate, deci cu pereți dubli. Și am luat un calc pânzat, importat din Germania, pe care dacă-l băgai într-o soluție de sodă, se dizolva plasticul și rămânea un zefir, o năframă, o pânză albă, pe care dacă o aruncai în sus, te plectiseai până ajungea jos, atât era de ușoară, așa plutea prin aer până ajungea jos. Și-acea platcă am descusut-o, pânza albă am udat-o, am pus-o pe o sticlă, am făcut clăbuc de săpun de rufe, am dat peste pânză, am pus platca de la cămașă deasupra și am conturat-o cu un creion chimic. Și nevastă-mea ascutea creioane chimice, că nu puteai să scrii decât un cuvânt pe pânza udă, că se tocea imediat. Și pe-acea platcă au încăput patru pagini din astea, atât de mic am scris, toate informațiile : de familie, politică internă, externă, tot i-am transmis. Am scris toate informațiile luate din Predeal, din Călan, din Timișoara.

Și spun că era un risc pentru că era într-adevăr un mare risc să bați la poarta sau la ușa unuia care a locuit în Predeal și care a fost arestat politic, unde nu mai stătea nimeni. Puteai să-ntrebi chiar pe-un securist și să zică : „Dom'le, da' ca ce chestie te interesează

29. Ludovic Szanto Lehel, născut la 10 decembrie 1927 în Timișoara, Timiș. A fost arestat la 16 aprilie 1959 și condamnat la 10 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 4 ani. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Jilava, Galați și Periprava. A fost eliberat la 22 mai 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

de el ?” Și după-ia să pleci la Călan, să vezi că nici acolo nu-i decât un frate de-al lui, care frate mi-a zis unde trăiește mama, în Timișoara, pe strada Chopin... parcă văd și-acum.

Ei, și apoi am spălat bucata de pânză scrisă, ca să văd că nu se șterge. De unde, că a apărut mai viu scrisul după spălătură. Apoi s-a decupat, am luat pasul mașinii de cusut ca să fie identic cu cel care a fost inițial, culoarea și calitatea aței de cusut să fie aceeași, să nu se sesizeze nimeni de treaba asta, și s-a cusut totul la loc cu o lupă mare filatelice. Nevastă-mea cu soacră-mea au cusut-o... Am spălat încă o dată cămașa cu totul după ce-a fost cusută, să nu se vadă nicio ață suspectă, nicio lipsă de paralelism, că era clar că erau cusături duble, apoi a apretat-o, a pus-o pe cartonul ei original, am prins-o iar cu acele acelea și-am pus-o în pachet.

Ei, și ajunge pachetul acolo și gardianul zice : „Hei, doctore, păi da' asta e de finet... Asta până la iarnă e gata”. Și dă s-o arunce în raft. Dar doctorul ținea de cămașă : „Nu, dom' sergent-major, știți că io-s bolnav, că sufăr cu șafele... Uitați, v-o dau p-asta mai subțire”. Și pân' la urmă i-a permis, pentru că-i tratase soția gardianului.

Și că veni vorba de doctori... Am avut și un medic securist, care lua bani frumoși și care, culmea, era chiar din Brașov : Daghe il chema. El figura probabil în permanență acolo ca detașat în Deltă, dar în realitate, în cel mai bun caz, venea o oră-două pe săptămână, iar uneori venea la două săptămâni. Și la 500-1 000 de deținuți câți eram, aveam cam trei medici deținuți, care funcționau... Dar erau mulți în lagărul de la Grind. La un moment dat cred că avea vreo 20 de medici acolo.

După aceea ați mai continuat să țineți legătura cu foștii colegi din închisoare ?

Ei, astfel de oameni n-am putut să-i uit niciodată și, când am avut mașină și plecam în concediu, două săptămâni la munte și una la mare, că așa era regula, luam în portbagaj o perie de sârmă, un șmirghel, grund, vopsea de mai multe culori, pensulă, diluant, o greblă mică, o sapă mică și, când ajungeam în anume localitate, mi-aduceam aminte : „Am stat în celulă la Gherla cu nenea cutare. Ia să vedem, mai trăiește ?” Dacă mai trăia, stăteam de vorbă cu el. Dacă nu, îmi spuneau : „A murit... A murit”. Și am ajuns la morminte unde buruienile erau pân' la brâu. Și o jumătate de zi am stat acolo, am smuls buruieni, am dat cu peria de sârmă pe garduțul metalic, l-am vopsit și, când totul era gata, am plecat mai departe, fără să fiu supărat că am pierdut o zi din concediu, ci cu o mare mulțumire sufletească ce nu se poate descrie în cuvinte...

De exemplu, aici, aproape, era Octavian Popaiov³⁰, învățător din Sâmbăta de Sus, un om de-o moralitate și de-o verticalitate ieșite din comun, care m-a marcat pentru tot restul vieții. Când l-am căutat, murise... Și noi în fiecare an, în prima duminică de după Sfântul Ilie, mergem cel puțin o dată să pomenim morții din zona Făgărașului, care au murit în lupte, în temnițe, în lagăre sau după ce s-au întors acasă... care s-au mai întors. Și drumul trece exact pe lângă poarta cimitirului. Și de fiecare dată, în fiecare an când merg, îmi cer iertare de la cei 50 de oameni din autocar, opresc la poarta cimitirului, și-al doilea mormânt pe stânga cum intru e al lui nea Octavian Popaiov. Dacă am pregătită o floriceică, i-o pun la cruce, dacă nu, măcar îi mângâi crucea, îmi cer iertare

30. Octavian Popaiov, născut la 7 decembrie 1924 în Sâmbăta de Sus, Brașov. A fost arestat la 11 decembrie 1956 și condamnat la 10 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Gherla, Salcia și Periprava. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

de la colegi și plecăm mai departe în treaba noastră. Și acest lucru îl fac de fiecare dată... Și-am făcut-o cu mulți.

Dar înainte de 1989 nu vă era frică să îi căutați pe foștii colegi ?

Îți trebuia curaj în vremea aia, că dacă te dibuiau... ăla erai. Ei și, foarte interesant, că în nici unul din dosarele mele nu găsesc un rând cum că eu am intrat în legătură cu zeci de foști deținuți politici. Securitatea nu s-a prins de treaba asta. În schimb, m-au acuzat tot timpul în mod fals că vreau să fug din țară, ceea ce nu era adevărat. Și de atitudine dușmănoasă... Asta am avut, că nu știu cine n-avea. Avea toată lumea. Trebuia să fii tâmpit să spui că un lucru tehnic, un obiect făcut în Germania nu-i de calitate mai bună și mai performant decât unul din URSS.

Dar pe colegii de facultate i-ați mai întâlnit ?

Cum să nu ? În timpul detenției îmi tot făceam socoteala cum colegii mei termină anul II, termină anul III, acu' trebuie să fie în excursie de studii, că noi aveam făcut planul pe toți anii, în ce masive muntoase să mergem. Toate erau repartizate pe anii de studii, în așa fel ca să cuprindem o suprafață cât mai mare de pe întinsul țării : munții, Delta Dunării, Marea Neagră, Balta Brăilei, Insula Ada-Kaleh...

Am corespondat cu mulți dintre ei și, fiind ei la rândul lor lectori, conferențieri, profesori, n-a trecut nimeni cu grupuri de studenți prin Brașov să nu dea pe la mine sau nu s-a întâmplat să treacă o sărbătoare să nu mă felicite sau să-mi dea măcar un telefon. Și mă refer aici la Alexandru Ungureanu, Costel Brânduș, Ioan Petreș, Gheorghe Mustață, Mircea Isac și mulți, mulți alții dintre ei...

Și îmi amintesc că în anul '87, la întâlnirea de 25 de ani de la terminarea facultății de către colegii mei, m-au invitat să merg și eu și mi-era teamă că voi fi în postură de urs, să se uite toți la mine, să mă întrebe, să mă nu știu ce. Până la urmă am acceptat. Și ajung în fața Universității din Iași. Eu totdeauna, din clipa când am văzut Universitatea din Iași prima dată, parcă îl vedeam pe Hitler la tribună, în fața Reichstag-ului, acolo, cu treptele acelea lungi imense, și el sus, și mulțimea la picioarele lui... Știi, că ăsta e boala dictatorilor, să fie undeva sus, să vorbească, să domine. Și am ajuns cu nevastă-mea pe trotuar și ei toți erau pe treptele acestea, chiar în fața corpului principal al universității. Și deodată, cum era mulțimea aceea de vreo 200 de persoane, că erau toate grupele din anul respectiv, și de la științele naturii, și de la geografie-geologie, am văzut cum se face un culoar și coboară lângă mine Ioan Petreș, un maramureșan, despre care se zice că astăzi e cel mai mare mineralog al țării, profesor universitar la Iași. Și vine la mine și zice : „Octave, n-ai idee ce mă bucur că te văd. Tu ai fost idolul meu. În viață aș fi vrut în orice clipă să fiu așa cum ai rămas tu în mintea mea din anul I de facultate. Tu pentru mine ai însemnat memoria, inteligența, voia bună printre studenți, forța fizică...” Și să știți că eu, care sunt deosebit de dur cu mine, dom'le, am simțit că mi s-a pus un nod în gât, așa, și dacă atunci ar fi trebuit să spun ceva, cred că preț de mai multe secunde, poate chiar un minut, n-aș fi fost în stare... Mă blocasem de emoția care mi-a creat-o. Lu' nevastă-mea, săraca, i-au dat lacrimile, a început să plângă. Am mai crescut vreo 2 centimetri în fața ei cu ocazia asta... (râde - n.n.)

În timpul ăsta vine nea Mitică Ploscaru, un alt coleg de facultate, dar care era cu vreo 10 ani mai mare ca vârstă. Și se oprește lângă mine și scoate din buzunar un portofel și începe și caută, și caută, și la urmă ce crezi, tinere ? Scoate din portofel o așchie de lemn micuță, subțirică și zice : „Măi Octave măi, o vezi ? Am tăiat-o a doua zi din banca în

care ai stat tu și de-atunci o port aici, lângă inimă”. Da... Iarăși o treabă care, cât eram eu de tare, mi-a provocat o stare de emoție, da’ care am mascat-o, că pușcăria te învață să treci, să calci peste multe lucruri dacă-i nevoie.

Ce regrete aveți acum, după atâția ani ?

Am mai multe. Că unii dintre cei care, de exemplu, ne-au interceptat corespondența atunci nu le-aveau cu doi de „i”, și cu despărțitul în silabe nici vorbă... – era un chin pentru ei, că au lipsit de la școală când s-a predat lecția cu scrisul, așa zic eu –, iar azi sunt generali, cu pensii de 30-40 de milioane, iar pensia mea de inginer e de 6 milioane și ceva. Este revoltător ce se întâmplă.

Și este trist că nu sunt bani ca să publicăm cărțile noastre de memorialistică, pentru că dumneavoastră, care veți rămâne după noi, să nu gândiți că se va putea scrie o istorie reală după ce găsiți prin dosare, că-s multe minciuni și exagerări grosolane, unele dintre ele... Și dacă se va scrie istoria după ele va ieși una rolleriană... Roller a fost un evreu care a scris istoria românilor după război, da’ a falsificat-o de fapt, că numa’ istoria noastră n-a fost. E foarte trist când îi lăsăm pe alții să ne scrie istoria. Trebuie să avem tăria să ne-o asumăm și să ne-o scri’m noi cu mâna noastră, dar dacă s-ar putea s-o scriem așa cum a fost. Și de ce să n-o scri’m acuma, cât mai trăiesc făuritorii de istorie, și mă refer la perioada asta de 50-60 de ani, care în istorie nu înseamnă mai nimic, da-n viața unui om înseamnă mai mult decât tot...

Eu vă mulțumesc.

Eugenia Hențiu

S-a născut la 29 martie 1923 în Covasna. Numele înainte de căsătorie : Trandabur. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Chimie Industrială. Profesie : inginer chimist. A fost arestată în 1948 și condamnată la 2 ani cu suspendare. A fost închisă 1 an și 10 luni la Brașov și Sibiu. A fost eliberată la 1 iulie 1950. La data interviului, locuia în Brașov. Interviu realizat de Andrei Lascu la 23 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu. Editarea – Constantin Vasilescu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 30.

Care au fost primele dumneavoastră contacte cu regimul comunist ?

Eu am început facultatea la Cernăuți, dar au venit rușii peste noi și ne-a dus la Turnu-Severin, iar după aia la Iași. În 1946 a luat ființă la Iași Partidul Comunist. Și unde crezi că au venit ? La studenți, la cămine, și-au aruncat cu bolovani din stradă la studenți, pe geamuri. Și băieții au ieșit la geam. Da' cu studenții nu se putea... Ne-au luat așa, prin surprindere. Au venit și au înconjurat căminul, și ne-a luat ca din oală, pe toți, fetele sus și băieții jos, sau în camera unde dormeau. Noi eram separat, da' io am coborât. Am zis : „Io mă duc să-i ajut pe băieți ! ” Și, cu încă una de la Agronomie, Dorina parcă o chema, strângeam pietroaiele și le dădeam la băieți : „Dați, mă, și voi în comuniști aiă ! ” Și nu mai știu câți au fost, vreo șase-șapte băieți, și noi, două fete. Și nici nu prea au știut celelalte că noi am fost acolo, sau noi n-am comentat. Și, după aia, imediat ne-a luat și ne-a dus la Siguranță, că era în '46, nu exista Securitate. Și eu aveam un prieten foarte bun care lucra acolo, la Siguranță, și-a venit și mi-a zis : „Uite, îți rup tot dosarul. N-ai auzit nimic, nu știi nimic, n-ai văzut nimic, n-ai făcut nimic”. În fața mea a rupt dosarul. „Nu știu nimic...”, am zis. „Să nu recunoști toate astea, că te implici fără să vrei în treaba asta ! ” El zicea că au fost băieți care au fost duși la pușcărie, pentru că i-au recunoscut cei din stradă, cei care au intrat în Partidul Comunist. Așa a luat atunci ființă Partidul Comunist la Iași...

Spuneți-mi, vă rog, dumneavoastră pentru ce ați fost arestată ?

Eram în 1948, în ultimul an de facultate, și era acolo un fel de secretară, căreia i-am dat eu telefon, și mi-a zis că tata și mama au fost scoși afară din curte. M-am gândit eu : „Asta nu știe”. Habar n-aveam eu că era povestea cu naționalizarea din 11 iunie 1948. Eu eram la facultate, trebuia să-mi iau examenele, asta mă interesa... Și-am venit acasă, la Covasna, și, într-adevăr, părinții mei fuseseră dați afară din casa în care am crescut... Noi am fost 11 copii la părinți și pur și simplu i-a dat afară din casă, i-a scos și i-a aruncat în stradă ! Și cel puțin la trei kilometri departe de casă trebuiau să se stabilească, să nu

fie pe lângă casă și fabrică. Și-aveam o soră care avea o casă, și părinții mei s-au dus acolo, și au dus-o foarte greu, săracii, că n-aveau din ce să trăiască. Erau și în vârstă... Acolo au și murit, fără să știe că fabrica și casa le-au fost luate abuziv. Și pentru asta ne-am și judecat la Tribunalul de la Târgu Secuiesc, că eu mi-am asumat această răspundere. În fine. Și când m-am dus să-i văd pe părinți în '48, am rămas trăsniță : i-au dat afară din casă ! Și nu știa nici unul de ce...

Eu terminasem facultatea, dar nu mi-am luat diploma de inginer chimist. Și-am venit la Brașov. Într-o zi, în august 1948, vine la mine unu' Oprea, care era căsătorit cu o colegă a mea de bancă din școala primară, de la Covasna. Și mi-a cerut să-i dau ceva bani de mâncare, că au un copil și n-au cum să-l crească... Nu cred că i-aș fi dat bani, că nu mă lăsam eu înduplecată și convinsă de orice, dar mi-a vorbit de fata învățătorului Urzică, din Covasna, și mi-a spus că a fost pe front și s-a întâlnit cu acest învățător, care avea o cădere psihică de nici nu mai știa cum îl cheamă. Am avut și eu un frate care a făcut frontul în 1944, da' pe el nu l-a cunoscut. M-a impresionat și mi-am zis : „Amărātu' ăsta a făcut frontu' fără să știe de ce, și să n-aibe cu ce să-și crească copilu' ? ” Și i-am dat niște bani, neștiind cine-i, dar el era urmărit de Securitate și a spus unde se-ntâlnește, cu cine, și cine-i dă bani... Și ne-a luat ca din oală : eu, sora la care locuiam, mama, logodnicul meu, tatăl și mama logodnicului meu, Ana Maria Hențiu, viitoarea mea cumnată, un frate care era la Covasna... Și inclusiv acest Oprea și încă unu' pentru care i-am dat bani.

Unde ați fost dusă după arestare ?

Ne-a adus la pușcăria din Brașov. Și de-acolo ne ducea două-trei sau patru zile la Securitate. Securitatea de la Brașov era la două case mai sus de Liceul „Andrei Șaguna”. Eu habar n-am avut, atunci am aflat.

Și când m-au arestat, m-au întrebat și de evenimentele din 1946 : „Dar în 1946 ce făceați ? ” „Păi, ce să fac ? ! ” „Cu băieții vorbeai, puneai ceva la cale ? ” „Eu ? ! Nu cunosc nimic ! ” Că mi-am adus aminte ce mi-a zis ăla : „Nu recunoști nimic. N-ai văzut și n-ai făcut nimic”. Că el știa că până la urmă acolo s-ajunge, la incidentul din Iași cu bolovanii.

Ați avut de suferit în timpul anchetelor de la Brașov ?

Mă duceau și mă băteau la tălpi. Mă legau de mâini, uite-așa, mă lăsa așa aplecată în față, băga o bară și o ridica în sus, și mă sprijinea pe două birouri. Veneam cu capul în jos și cu tălpile așa, în sus. Și m-au bătut la tălpi cu cravașe, cu nu știu ce, până când nu mai știam de mine. Și mă băteau să spun ce știu de rezistența din Munții Vrancei, de la Covasna. Le-am spus : „Nu știu, n-am văzut ! Nu știu, n-am văzut ! ” Nimic n-am spus. Și după aceea mă obligau să calc cu picioarele... Dar, după ce că mă băteau la tălpi de mi se umflau tălpile, nu mai puteam să umblu. Și erau trei securiști pe-o parte, trei pe altă parte și, dacă nu umblam, mă bătea cu cravașa pe spate până când cădeam grămadă. După aceea mă târau și mă dădea pe scări în jos. Mă duceau într-o celulă de 1 pe 1, fără nimic, și mă lăsam în jos și n-aveam ce să fac... Mă mai ducea la pușcărie, mă mai ținea acolo, iarăși mă ducea... Acolo am avut și o colegă de detenție, Otilia Răduleț. Ea a fost arestată, da' n-a avut proces. Au arestat-o mai mult pentru tatăl ei, care mi se pare că a fost și împușcat, ca deținut politic. Și ea a stat aproape doi ani de zile, dar eu am lăsat-o la Brașov. Ea era studentă la Academia Comercială de la Brașov și, tot așa, a dat bani la cineva. Mai târziu, pe stradă, dacă ne întâlneam, mă făceam că n-o văd, așa mi-era de frică... Mă temeam să nu zică cineva că reiau relații din pușcărie.

Mi-era frică. Adică totdeauna am fost convinsă că ăștia sunt în stare să-mi facă orice, orice, numai să mă ducă înapoi.

Dar toată nenorocirea mea a fost cu bătaia asta pe care am mâncat-o și n-am să o uit câte zile oi trăi... Când intram în celulă aici, la închisoarea de la Brașov, se cutremurau cei care mă vedeau. Eram numai dungi... Eu îmi apăram fața, să nu mă desfigureze, da' eram pe spate numai dungi roșii de cravașă. Nici nu puteam să merg prea bine. Și așa a fost până când m-a dus în fața lu' acest Oprea, care mi-a spus: „Domnișoară, spuneți tot, că vă omoară în bățai!” „N-am ce să spun...” Și n-am spus...

Și mă tot gândeam când m-au bătut la Securitate: „Cine a avut imaginația asta? O fi ciuit undeva, în vreo carte. Cum i-a venit în minte să te bată la tălpi?” Când te bătea la tălpi, îți zvâcnea creierul, că stăteai cu tălpile așa, în sus, și cu capul în jos. Și îți scotea și ciorapii și, când te obliga să calci pe jos, îți venea să urli. Bătea cu cravașa, ca să se umfle, și se umflau imediat. Eu spun să ferească Dumnezeu pe toată lumea să treacă prin ce-am trecut noi! A fost ceva... nu poți să spui. Tu n-ai crede, că n-ai trecut prin așa ceva. Sau, dacă te pui în situația mea sau a altora, poate că așa ai înțelege prin ce-am fost obligată să trec. Și totdeauna dacă te vedea așa, puțin, că ești mai bine, te ducea imediat: „Ce s-a-ntâmplat? Ai aflat ceva? Ți-a spus cineva ceva?” Adică ei te urmăreau și asta voiau să afle, ce fac deținuții politici, ce legătură au... Sau, de exemplu, am asistat la o scenă pe care n-o s-o uit câte zile oi trăi. Era în celulă la noi una de pe la Cluj. Nu știu cum a ajuns acolo, dar odată i-a șoptit un gardian că a doua zi îi ducea băiatu', care avea vreo 25 de ani, să-l împuște. Și-a văzut când a luat băiatul... Erau câteodată și unii gardieni cumsecade, și i-au zis: „L-au împușcat ieri”. L-au dus la marginea nu știu cărei păduri și l-au împușcat, da' nu numai pe el. Nu pot să spun în ce hal era femeia aia... tremura toată.

Dumneavoastră ați avut parte de un proces ?

Da, după aceea ne-a dus la Sibiu și procesul s-a ținut la Tribunalul Militar, în februarie 1949. Acolo mi-am menținut declarațiile, că nu știu și n-am auzit, fapt pentru care am fost condamnată la 2 ani cu suspendarea pedepsei. La proces, Tribunalul Militar nu m-a găsit vinovată cu nimic. Dar suspendarea pedepsei era până într-o anumită situație, că dacă mai comiteam un act și eram declarată vinovată, făceam și pedeapsa pentru care aș fi fost judecată, și asta de 2 ani care o promisem cu suspendare.

Dar să vă mai spun ceva: pe vremea aceea, șefu' Securității din Sibiu era colonelul Gheorghe Crăciun¹. N-am să-l uit câte zile oi trăi. M-a anunțat la pușcărie să vin cu

1. Gheorghe Crăciun, născut la 24 iulie 1913 în Mintiu Gherlii, Cluj. De profesie cazangiu, după instaurarea comunismului a ajuns chestor de poliție. La înființarea Securității a fost avansat la gradul de locotenent-colonel și numit șef al Direcției Regionale MAI Sibiu (1948-1950), unde s-a remarcat prin anihilarea mai multor grupuri de partizani. Între 1951 și 1952 a fost șeful Direcției Regionale de Securitate Craiova, fiind mutat apoi la Direcția Lagăre și Colonii de Muncă, cu sarcini administrative la Canal. Șef al Grupului operativ din Munții Făgăraș (1954) și locțiitor-șef al Direcției Regionale Brașov, pentru capturarea membrilor grupului „Ion Gavrilă” a fost promovat șef al Direcției Regionale MAI Brașov (1955-1958), cu gradul de colonel. Între noiembrie 1958 și 1 octombrie 1964, în calitate de comandant al Penitenciarului Aiud, a fost responsabil de „reeducare”. A lucrat la Direcția a III-a Informații interne din 1964 până în 1967, când a fost îndepărtat din sistem. Andrei Muraru, „Profilul reeducatorului. Biografia lui Gheorghe Crăciun”, în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Forme de reprimare în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 109-117.

hainele, că plec acasă. M-am dus cu hainele și după-aiă m-a ținut acolo, la Securitate, într-o celulă. Și seara pe la unspe jumate m-a chemat la un interviu (sic!) acest tovarăș colonel, și zice: „Uite care-i povestea, feto, ți-asigur imediat când ajungi în Brașov casă, servicii, dar săptămânal vii cu niște informații unde îți spun eu, despre cine și ce mă interesează”. M-am cutremurat! Zic: „Aici am ajuns? Să-mi vând prietenii și cunoștințele?” Și i-am zis: „Tovarășe colonel, cu mine nu vorbește nimeni, că știu că vin din pușcărie”. Că făcusem deja 5-6 luni de pușcărie. Și m-a ținut așa vreo săptămână și, când a văzut că nu reușește, mi-a spus: „Dacă te răzgândești, cere-te la raport”. Eu nu m-am cerut și, într-o zi, a venit și m-a dus în pușcărie și a plecat. Și am mai stat încă 1 an și șase luni... Și nu știa nimeni nimic de mine. Am fost foarte întoarsă pe dos și am plâns foarte mult. După ce m-a întors colonelul Crăciun, am avut impresia că n-o să mai ies niciodată din pușcărie. M-am speriat tare.

Describeți puțin viața din detenție...

Ce să-ți spun din detenție? Cum era în celulă? Era o celulă așa, foarte mică, cu paturi suprapuse, și în ușă era un vizor prin care ne urmărea gardianul care ne păzea. Învățasem alfabetul morse și băteam în perete ca să mai transmitem vești, să mai știm ce mai e nou... Io nu cunoșteam pe nimeni, dar mama viitorului meu soț se mai interesa. Ea a recunoscut că-i legionară, nicio problemă, și vroia să știe pe cine-o mai arestat Securitatea.

Câte persoane erați în celulă?

În celulă eram cam opt persoane, dar ne mai înghesuia și eram chiar și câte 10. Și nu puteai să deschizi geamul, că erau un fel de obloane și degeaba te uitai. Și te păzea mereu să nu cumva să faci semne cu cineva. Înăuntru era un hârdău mare, să zic așa, și îl foloseam dacă aveam nevoie, că altfel nu ne ducea nimeni la WC decât o singură dată dimineața. Și-ți închipui că dacă aveai nevoie te duceai să-ți faci toate necesitățile în fața la șapte-opt persoane? Da? Îți închipui în ce hal te făcea? Și la spălător era un singur duș, și ne înghesuiam acolo ca să ne spălăm... Altfel nu interesa pe nimeni de necesitățile noastre.

Vă scoteau la plimbare?

Da, dar când ne ducea la plimbare nu puteai să vorbești una cu alta, că ei te pândeau. Și, dacă li s-a părut că ai vorbit două cuvinte mai mult decât trebuie, era securistul care zicea: „Ce-ați vorbit? Ce ți-a spus?” Ăsta a fost sistemul de bază al comuniștilor, să-ți spui aproapele, ce gândește și ce face. Că ei n-aveau cum să le știe chiar pe toate. Și aveam informatoare și în celulă, că le băga special cu titlul de deținut, ca să ne tragă de limbă. Și, când venea cineva nou în celulă, imediat îi șopteam: „Fii atentă, că asta e pusă informator! Fii atentă, nu vorbi cu asta!”

Ce colege de detenție ați avut?

Erau oameni cu talent în a-și exprima ideile. Erau și călugărițe, și erau fel de fel... profesoare, farmacist, toate meseriile posibile. Erau și starețe de mănăstire... Ele țineau niște conferințe și, vrând-nevrând, așa ne-am completat și cultura. Și se vorbea foarte mult de religie, de Dumnezeu, de Iisus Hristos. Și or fi fost în celulă și multe care au pârât-o pe stareța care ținea prelegeri, dar s-a zis: „Dom'le, asta vorbea, așa, de una singură”. Și pe mine m-au întrebat ce ne spune stareța și am zis: „Păi, vorbește de una singură...” Nu am spus că noi toate eram cu urechile ciulite să vedem ce ne spune... Și ne povestea, știa foarte multă literatură română, franceză. Erau care mai știau limbi

străine și, la un moment dat, chiar am încercat să mai vorbim în altă limbă, dar necazul e că ne asculta la ușă gardianul, și am avut unu' foarte rău. Am avut și o gardiancă, una care ne mângâia, ne ținea în brațe, da' dup-ai-a am aflat că era omul Securității. Acolo n-aveai încredere în nimeni. În nimeni n-aveai încredere. Așa era. Te-asculta! Și, ți-am spus, chiar dacă încercai ceva, era un vizor și, de pe coridor, el se putea uita să vadă ce faci. Și, câteodată, una se făcea că se-așeza, și eu alături băteam în alfabetul morse, ca să mai comunicăm cu alte camere, să aflăm cine a mai fost arestată, cine a mai plecat... Că îi mai ducea, nu-i ținea tot acolo... Îi ducea de la o închisoare la alta. Însă, îți spun, cea mai neplăcută problemă a fost că nu ne-am putut spăla și că trebuia să ne facem necesitățile în față la șapte-opt persoane. Îți închipui în ce hal te simțeai? Așa, fără elementara jenă...

Cum era alimentația ?

Nu ne-a dat de mâncare. Și ce ne-a dat era nimica, nu ne ținea de foame. Doi ani de zile m-am culcat flămândă! Și eram acolo cu sora mea, până au dus-o. Și doi ani de zile mi-a fost foame și n-am visat decât mâncare... Ne-aducea dimineața câte un sfert de franzelă. Mie mi se părea foarte puțin, și m-am surprins că aruncam, așa, ochii, să văd care bucată-i mai mare... Cele două bucăți de pe marginea patului erau pentru mine și pentru sora mea. Și m-am cutremurat: „Aici am ajuns? ! Să-i fur fărâma aia de pâine sorei mele?” Nu i-am spus surorii mele ce-am gândit. Și zic: „Știi ceva, soră-mea? Pui bucățile de pâine la spate, și eu spun dreapta sau stânga...” Și ea n-a bănuț de ce, da' eu vroiam să fiu sigură că nu mi se schimbă caracterul în halul ăsta, pentru o fărâma de pâine: Însă mi-a fost foame... Mâncarea era sub orice critică. Ciorba era așa, un fel de apă, și ne dădea foarte mult terci. Țăla nu aș putea să spun că nu era bun, dar nici nu eram așa pretențioasă... După ce am ieșit din închisoare am încercat să fac terci și acasă, da' nu mi-a ieșit așa bun... Așa a fost cu pâinea cea mai mare... M-am cutremurat când mi-am dat seama ce puteam să fac numa' pentru o fărâma de pâine. Da' mi-a fost o foame nemaipomenită. Asta n-am să uit... și sora mea nici nu s-a gândit. Și după ce-am ieșit afară i-am spus: „Tu știi de ce te-am pus să pui bucățile la spate?” „De ce?” „Ca să nu le văd, că o luam pe-aia mai mare.” „Nu, ți s-a părut...”, a zis ea. Eh, știu eu cum a fost... Cea mai complicată suferință a fost foamea. Asta n-ai cum să ți-o stăpânești. N-ai cum să nu recunoști că ți-e foame. Nu se poate! Asta-i ceva organic. Organismul îți cere mâncare...

Când și cum ați ieșit din închisoare ?

Păi pe mine m-au arestat în 1948, în februarie a avut loc procesul la Sibiu, și acolo am stat până în 1950, până la 1 iulie 1950. Colonelul Crăciun plecase de la Sibiu și mi-a dat un bilet s-a jung la Brașov, că n-aveam bani, n-aveam nimic. Și așa m-am speriat încât mi-era frică și să scot o vorbă, pentru c-am văzut cum am suferit pe degeaba, doar pentru că n-am vrut să spun ce-au vrut ei.

Dar cum de v-au eliberat ?

A intervenit de-afară un procuror, că ce statut am? Nu mai eram urmărită, nu mai eram învinovățită, dar nu-mi dădea nimeni drumul din pușcărie, pentru că nu știu ce știa colonelul ăla, Crăciun, cum m-a descris, că sunt periculoasă și să nu ies afară niciodată. Și în 1950 părinții mei au intervenit printr-un procuror, ca să întrebe care-i situația mea și ce statut am. N-aveam niciun statut... Eram condamnată la 2 ani cu suspendare! Ăhăhăăă, trecuseră! Și a întrebat de ce nu mi se dă drumul acasă. N-aveam niciun fel

de altă reclamație sau altă urmărire. Și foarte greu am ieșit din pușcărie, după un an și 10 luni.

Cum ați reușit să vă reintegrați în societate după eliberare ?

Când am ieșit mi-a zis că să mă duc să mă prezint imediat la Miliție... Nu mai știu, da' parcă la trei zile trebuia să mă duc. Când ieșeau din pușcărie nu mai aveai voie să te duci nicăieri, buletin îți dădeau ei, cu domiciliu obligatoriu... În cazul logodnicului meu era Întorsura Buzăului. El trebuia să se prezinte acolo o dată pe săptămână. Eu, de exemplu, când am ieșit din pușcărie, am primit domiciliu obligatoriu la Covasna, și-am stat acolo cu tata și cu mama, amărâți. Adică ideea este că familiile erau complet distruse, în mod deliberat. Am suportat iulie, august și după aceea am spus : „N-ați vrea să mă lăsați să mă duc în Brașov ? N-avem ce mânca...” A fost înțelegător și m-a lăsat. Așa am putut, cu o adeverință de la ei, să plec din Covasna. Și pe tren m-am întâlnit cu un domn. După aceea am aflat că era colonelul de Securitate de la Sfântu Gheorghe... „De unde vii ?” N-am vrut să spun prea multe... „Io să știi că te cunosc.” „De unde mă cunoști ?” „Eii, s-a întâmplat să te cunosc. Și-acum ți-a dat voie Miliția să vii din Covasna ?” „Dacă știți așa de bine, de ce mă mai întrebați ? N-avem ce mânca la Covasna. Tata și mama n-au ce mânca. Le-a luat tot ce-au avut, ce era să mai mănânce ? !” Și erau și în vârstă...

Și pe logodnicul meu îl chema Hențiu, și eu aveam tot interesul să-mi schimb numele, că eu din pușcărie am ieșit ca Trandabur și vroiam să nu se mai știe nimic de Trandabur... Și, după ce am ieșit, m-am căsătorit imediat. Eu aveam 28 de ani și el avea 29, era mai mare ca mine cu un an. M-am căsătorit să nu mai fiu Trandabur și să îmi pot susține diploma. Și după ce m-am căsătorit, mi-am ales servicii, dar n-a fost întreprindere din Brașov care să nu mă refuze când era vorba să mă angajeze. Și-am dus-o tot așa. Cumva m-a primit la „Rulmentul”, dar ei aveau laboratorul la „Steagul Roșu”, că uzina „Rulmentul” nu avea laborator... Acum nu mai eram Trandabur, eram Hențiu. Și am făcut ce-am făcut și m-am dus și mi-am dat diploma. Asta era important, să am diplomă de inginer chimist, că nu puteau să mă plătească așa, și după aceea am început să mă duc în dreapta și în stânga. Dar cum se afla cine sunt, după trei-patru luni mă dădeau afară !

După aceea am ajuns la o fabrică de armament între Herman și Sânpătru, foarte bine plătită, că era toxicitate... Și era acolo un locotenent care nu prea știa să scrie. Mie mi-a fost milă de el și-i dictam în laborator niște propoziții și-i explicam tot. Și într-o zi eram palidă, așa, și zice : „Tovarăș inginer, știți ce mi-a spus tovarășu' maior ?” „Ce ți-a spus ?” „Dumneavoastră sunteți fost deținut politic.” „N-ai înțeles bine.” „Io vă spun ce mi-a spus...” Și, într-adevăr, la câteva zile m-a trimis la ministru' de cadre pe țară. Avea un nume foarte frumos, că mi-am și zis : „Ce nume fain de ministru !” Îmi vine acuma în minte... Radu Cenea îl chema. Și când intru acolo am rămas cu gura căscată. Mi-am zis : „Stai, dar pe ăsta îl știi ! ăsta-i ministru' ?” Îl știam de la Iași, doar că nu-l chema Radu Cenea, că îl chema Țibag. Și-a văzut c-am rămas așa... înmărmurită. Zice : „Ne cunoaștem din facultate”. „Da.” „Stai aicea jos.” Și a fost totuși cumsecade, i-am zis cam ce-aș vrea eu, că mă gândeam că ei nu vor altceva decât să mă scoată din Brașov, să mă ducă cine știe pe unde să-mi găsească serviciu'... Și soțul meu era cu domiciliu obligatoriu, deci n-aveam nicio șansă... Da' până la urmă a zis : „Uite, eu îți aranjez să te duci la «Tractorul»”. Eu la „Tractorul” n-am îndrăznit să mă duc înainte... După ce am plecat de la el, mă duc acolo la „Tractorul”, și șefa laboratorului, pe care o cunoșteam foarte bine, a zis : „Te pot aranja ca laborantă, nu ca inginer”. Așa n-am vrut. Și m-au

angajat ca inginer chimist în turnătorie, unde era un cuptor de inducție la care în fața murei de căldură și în spate îți era frig. Da' n-am rezistat acolo decât vreo două luni, că am făcut o congestie pulmonară și a trebuit să plec din uzină și m-am dus la o cooperativă. Am stat... vreun an sau doi până să-mi revin cu plămânii. Și după-aceia a început calvarul cu angajarea, că unde mă angajam nu mă ținea mult...

În 1960, cumva, am ajuns la Oficiul de Gospodărire a Apelor. Eu mai lucrasem la ape, eram oarecum specialistă. Am început să lucrez și, într-o zi, mă uitam așa pe cer, că era senin, și vine președintele și zice: „Degeaba-i aștepti pe-americieni, că nu mai vin!” Nu-nțelegeam ce vrea să zică cu apropoul... Acolo era director unu' Teodorescu și o dată pe lună, la fiecare ședință, că se dădea dări de seamă, realizări, nerealizări, nu uita niciodată să spună: „Hențiu, bună profesional, dar social e sub orice critică”. Adică eram cu părinții „naționalizați” și fostă deținut politic. În fine...

Am avut mereu probleme cu ăștia de la „cadre”. Când m-am angajat, de exemplu, la „Steagu' Roșu”, când intrai în uzină era o listă pe care te duceai să semnezi ca să știe c-ai intrat. Și mi-a dat odată telefon să mă duc până la „cadre”. „Următorii tovarăși să treacă întâi pe la cadre!” Așa m-a impresionat de tare, că... am făcut diaree! Am fost convinsă că mă dă afară. Mi-a spus așa: „Te duci la Covasna și vii de-acolo cu o adeverință din partea Consiliului Popular că tata și mama au predat tot pământul și pădurea de bunăvoie, nesiliți de nimeni!” M-am dus, și tata și mama au început să plângă. Dar am zis: „Ce să fac? N-am cum să-mi cresc copiii. Mă dă afară”. Asta era, poate, prin '52...

Altădată, m-a chemat la cadre și am zis: „Nu mă duc, că mă simt rău și-mi vine să vomit...” Venise unu' și mă aștepta în biroul de la poartă. Știam că probabil a venit să-mi spună să dau informații, că pe ei asta-i interesa, să-i informezi ce se întâmplă și ce vorbește lumea. Că așa a fost și cu colonelul Crăciun, la care i-am spus: „Tovarășu' colonel, cu mine nu vorbește nimeni, că știe c-am făcut pușcărie”. Și a fost convins că eu nu vreau să dau informații. Dar cum să vorbească cineva cu mine, să-și verse necazurile, și io să mă duc să le spun la Securitate! ? Asta n-am putut să fac. Asta a fost! Așa era atunci situația! Însă, când mă chema la cadre, aveam o reacție așa de puternică și făceam diaree...

Și când mă angaja cineva, la autobiografie nu știam cum să mă ascund. Și pe vremea aia nu erau mulți ingineri, că după ce terminai facultatea te repartiza și te angaja imediat. Și odată când să mă angajez m-a întrebat: „Dar între '48 și '50 de ce nu te-ai angajat?” Ce să spun? Că eram în pușcărie?! „Păi, stăteam mai mult la Covasna, că eram cu inima.” Că ei atâta așteptau să spun, că am fost în pușcărie. E foarte greu să înțeleagă cineva care n-a trăit atunci și nu prea știe multe despre trecut... Nu înțelege. Cum e posibil? E posibil!

Aaa, și să vă spun când m-am întâlnit cu colegii, după zeci de ani, și au auzit că-s fostă deținută. Unii erau distanți, alții nu știau ce să-mi mai facă. Zic: „Potoliți-vă, oameni buni, și-așa nu mai aveți nicio putere...” Și știu că ne-am întâlnit pe coridor cu decanul, îl cunoșteam dinainte, și zice: „Vino la mine în birou!” Vroia să vorbească cu mine, dar nu știa cum să se păzească, să nu vadă ălalți că e în relații cu o fostă deținută. „Ce s-a întâmplat?” Zic: „Stai liniștit, că nu-i nimica”. „Dar ce-ai făcut?” „N-am făcut nimic.” „Dar cum ai ajuns acolo?” „Asta-i altceva. Li s-a părut că am făcut ceva...” Și cine crezi că a venit la reuniunea de 30 de ani? Țăla care m-a pârât, care avea arma... Și atâta i-am spus: „Mă, ai copii, Dumnezeu să te răsplătească! Nu mă interesează nimic, da-i urât ce-ai făcut. Ce-ai crezut, că-ți iau postul tău de maior?” Așa

a fost... Adică ei suspectau pe toată lumea : de ce-ai făcut asta ? De ce-ai gândit așa ? De ce n-ai făcut altfel ? Ei pe asta se bazau. Și pe această defecțiune pe care o are un om, să-și pârsască vecinul sau pe cel cu care stă de vorbă. Îți spun, Crăciun îmi asigura servicii și casă la Brașov, dar săptămânal ar fi trebuit să merg la ei... Dar nu aș fi putut să fac asta. Nu ! Așa ceva n-am putut.

Și după ce-am ieșit mă feream de lumea care fusese, că mi-era frică să nu deducă comuniștii ăștia că ne-ntâlnim iarăși... Numai de-asta mi-a fost frică ! Așa a fost până în 1981 când m-am pensionat. Totuși, am rezistat până la pensie. Și până la revoluție nu vorbeam, că mi-era o frică să nu cumva... Și dacă mă întâlneam pe stradă cu foste colege de pușcărie, ne făceam că nu ne cunoaștem. Mi-era frică. Na, ce să-ți mai spun altceva ?

Alte rude, apropiați de-ai dumneavoastră au avut de suferit din cauza regimului comunist ?

Da. Noi am suferit foarte mult. Cinci din familia mea au fost arestați. Soțul meu a făcut un an, sora mea, asta cu care m-a arestat, care n-a avut nicio vină, a făcut un an și jumătate, eu am făcut un an și zece luni, soacra mea, Elisabeta Marin², a făcut trei ani și jumătate. Ei nu știu cine i-a spus că o să o aresteze, și pornise cu autobuzul să fugă la București, și din autobuz a luat-o. Ea n-a recunoscut, iarăși, nimic, da' a stat închisă trei ani și jumătate. A trecut și pe la Mislea.

Fratele meu³... Când ne-am dus la proces, de la Brașov la Sibiu, fratele meu venea de la Covasna, și l-au bătut înfiorător. Și-acuma îl văd : trei luni și jumătate avea cucuie albăstrui pe cap. Și el zice că n-a priceput de ce l-au arestat. Zic : „Te-a arestat fiindcă erai fratele meu”. Și i-a găsit un pistol acasă, că făcuse și frontu', da' îl ținea mai mult să se dea mare că are pistol. Și s-au răzbunat cei din Sfântu Gheorghe și l-au bătut de l-au înnebunit... Și i-a dat două condamnări, de 4 ani și de 4 ani. În orice caz, în total a făcut cinci ani și jumătate. A lucrat la Canal, la Poarta Albă. Și după ce-a ieșit din pușcărie nu i s-a mai dat voie să-și practice meseria. Era inginer, că el m-a dus la Politehnică. Nu i s-a mai dat voie să-și practice meseria de inginer. Și-atunci, pentru că trebuia să trăiască, a învățat să cânte la vreo patru instrumente, și-a făcut o mică orchestră și cânta la nunți și la botezuri, ca să aibă din ce trăi, că altfel era șomer. El a cântat în vestita fanfară a Liceului „Andrei Șaguna”, că acolo și-a făcut liceul, apoi Politehnica am început-o amândoi la Cernăuți.

Dar de ce ați ales tocmai Cernăuți pentru a face studii ?

Pentru că el mai mergea pe front... Așa era atunci. Și în '44 a dezertat, a fugit. A mai fost un frate, cel mai mare, care a dezertat și el și a fugit să intre în trupele române, dar a dat peste ruși și l-au dus în Siberia și nu l-a mai văzut nimeni. Nicu, ăstălalt frate, era mai șmecheraș... și-a lăsat barbă, mustață și făcea pe ciobanul. Și-așa a coborât Carpații

2. Elisabeta Marin, născută la 23 septembrie 1901 în Turcheș, Brașov. A fost arestată la 28 august 1948 și condamnată la 3 ani și 40 de zile închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Mislea și Rahova. Deși trebuia să fie eliberată la 5 octombrie 1951, la 12 februarie 1952 se mai afla încă în detenție, fiind transferată la penitenciarul Rahova. Nu deținem informații despre data eliberării. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
3. Nicolae Trandabur, născut la 16 decembrie 1919 în Covasna. A fost arestat la 30 august 1949 și condamnat la 3 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Poarta Albă și Aiud. Nu deținem informații despre data eliberării. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

și s-a dus la Întorsura Buzăului, n-a venit la Covasna. A mâncat ce-a găsit, rădăcini... Dacă ajungea la o stână, spunea că se duce să-și caute buncii.

Sora dumneavoastră pentru ce a fost arestată ?

Sora mea, Nuța, a ascuns un pistol. De fapt, n-avea nicio legătură, dar a recunoscut că ea a ascuns pistolul, iar tipul care a fost în casă la ea cu pistolul era om urmărit din 1940, un mare legionar, Șutu... da' noi n-am știut. La un moment dat am auzit că așa l-au bătut de tare că n-a mai ieșit afară, l-au omorât în Securitate. Și el era așa de emoționat de ce se întâmplă și nu știa ce să facă cu pistolul. Sora mea i-a luat pistolul și nu știu pe unde l-a aruncat. Și eu am auzit, dar nu mai știu de unde, cine mi-a spus, că sora mea a recunoscut pistolul.

Privind în urmă, cum vedeți astăzi necazurile prin care ați trecut ?

Asta a fost. A fost calvarul după lume. Mi-era frică și să gândesc. Mi-era frică să nu mă recunoască cineva... Tot timpul trebuia să fie totul la maximum executat, făcut, ca să n-aibă motiv să se ia de tine. Totdeauna mi-a fost teamă că oricine mă poate recunoaște. Și fiica mea se duce la sora mea, la Întorsura Buzăului, și sora mea se dă în vorbă și zice : „Da, dar maică-ta care a stat doi ani în pușcărie ?” Ea n-a știut. A venit imediat și zice : „Tu de ce-ai făcut pușcărie ?” „Da' tu de unde știi ? !” „De la tușa...” Zic : „Uite, eu nu pot să-ți spun, dar n-am furat și n-am omorât pe nimeni. Când va fi momentul să te faci mai mare, să-ți meargă mintea mai bine, am să-ți povestesc de ce am stat în pușcărie doi ani de zile...” Tot timpul o urmărea treaba asta. Sau, de exemplu, vine și-mi zice : „Azi ne-a zis la școală : «Copiii ai căror părinți sunt membri de partid să se ridice în picioare». Io m-am ridicat, că doar sigur sunteți membri de partid”. Cum să-i spun că nici nu se uitau la noi ? ! Eram... cum să-ți zic ? Eram de râsul Partidului Comunist. Nici nu se uitau la noi. N-aveam niciun drept. Ești prea tânăr ca să înțelegi treaba asta. Nu cred că cunoști destule, nu cred... N-ai trăit așa ceva și nici nu ți-ai putea imagina.

Asta a fost situația noastră. C-ai stat în pușcărie... asta e ! Dar prin ce-ai trecut sufletește, prin ce-ai trecut... Și totdeauna s-a ascuns treaba asta, adică s-o ții cu minciuna, să nu recunoști. A fost groaznic, groaznic ! Acuma, cum să zic, îmi dă mâna să povestesc, dar îți închipui, până în 1989, că un vag apropo, o vagă mărturie, dacă nu cumva știi ceva... mă înspăimânta, mă înnebunea ! Cum să ies din situație ? Pentru că aveam să-mi trăiesc viața și-aveam să-mi cresc un copil.

Soțul meu era bolnav... a și murit, devreme, la 59 de ani. Însă toată viața a suferit de pe urma închisorii... Povestea că dormeau pe ciment și spuneau : „Dreapta !” Și se întorceau toți pe dreapta. „Stânga !” Și toți se întorceau pe stânga. Îți închipui ? Nici animalele nu fac asta... Așa au dormit, și a venit bolnav de acolo, că a făcut un reumatism articular. La 29 de ani, când a ieșit din pușcărie, nu se putea nici măcar îndoi...

Ați spus că părinții dumneavoastră au fost dați afară din casă. Ce s-a întâmplat cu ei după aceasta ?

Totdeauna mi-a fost frică de faptul că părinții mei au fost aruncați din casă din cauza noastră, deși ei au fost aruncați înainte ca noi să fim arestați. Deci pe cineva din comună au „deranjat”. Tata și mama munceau foarte mult, au plecat de jos, dar trebuia să crească nouă copii. Trebuia să ne dea la școală... Au spus : „Cine vrea să învețe, cheltuiesc, dar să nu cheltuiesc degeaba. Cine pleacă, să vină cu diplomă !” Ne-au dat tot ce-au putut și cât au putut... Și când eram închisă mă gândeam la ei și știam că n-au cum să mă

scoată, mai ales că erau dați afară din casă. Rămăseseră și săraci, fără relații și amărăți... Așa au și murit. Nu s-au gândit că o să ne mai dea înapoi casa și fabrica. Și eu n-am putut să spun nimic în casă despre ce a fost, că tata nu mă credea... El era un ardelean d-ăsta dintr-o bucată: „Degeaba nu te poate băga nimeni la pușcărie! Așa ceva nu se poate!” Asta mi-a spus tata. Nu putea să creadă. În concepția lui, de om cinstit, nu putea să creadă că poa' să-ți faci așa ceva. Mă-ntreba: „Ce-ai făcut tu de te-au băgat ăștia la pușcărie?” Zic: „Tata, nu știu, i-am dat la una bani”. „Nu se poate, pentru asta?!” Cum să-i explic tatălui asta? N-ar fi înțeles. În corectitudinea și simplitatea lui, n-ar fi înțeles, pentru că dacă ai dat la unu' bani că nu-și putea crește copilul, ăsta era motiv să te aresteze?! Și-atunci cum să-l conving? Am zis: „Bine, taică...” Și după aceea au început greutățile. El a murit foarte repede, n-am mai avut timp să mai discutăm. Și dacă am fost copii mulți, mama a stat ba la o soră, ba la alta, pentru că, pur și simplu, la Covasna nu mai avea ce face, nu mai avea din ce trăi. Și fratele ăsta, care a suferit foarte mult, a murit în accident de mașină, n-a apucat Revoluția.

Ce modificări au adus evenimentele din decembrie 1989 în viața dumneavoastră?

După Revoluție eram pensionară, și s-a născut nepotelul meu, băiatul Anei Maria, și am umblat prin America să-l cresc... Un an eu, un an cuscii, că nu ne dădea statul român voie mai mult. Tot acum m-am dus și am văzut că, de fapt, tata nu trebuia să fie dat afară din casă... Părinții mei au murit cu supărarea asta, că i-a luat de guler și i-a scos afară din casă și din curte. Și ne-am chinuit foarte mult ca să recuperăm casa și fabrica. Ne-am judecat șapte ani cu statul român. Mi-a dat până la urmă și casa, și clădirea fabricii, că nu mai era altceva nimic, nimic. În 1922 sau '23 s-au împrumutat părinții de la banca din Sfântu Gheorghe cu un milion, era o sumă fabuloasă, și au cumpărat instalația pentru fabrică. Și m-am dus acolo, și am zis: „Dar aici au fost instalații...” Zice: „Noi n-am găsit...” „Dar vă pot arăta toate chitanțele cu care am plătit noi instalația dinăuntru...” Prin 1965 a intrat Cooperativa în fabrică și noi n-aveam voie nici să ne apropiem de ea... Numai după Revoluție s-a dovedit că nu trebuia să ne-o ia, da' până atunci nu. Și cu instalația noastră... n-a recunoscut nimeni nimic. Erai la cheremul lor. Și la casă a adus primăria un expert la fața locului și ne-a plătit cât a zis expertul. Acolo era o grădiniță de copii români și unguri, cam jumătate-jumate. Și dacă întrebai un copil: „Unde umbli tu la grădiniță?” „La grădinița «Buru»!” Adică la Trandabur, da' îi zicea „Buru”. Dar copilu' nu știa ce însemna asta.

Acum a luat ființă și asociația asta, a foștilor deținuți politici. E-adevărat că n-ai putere... Întâmplarea face ca Octav Bjoza să fie mai lejer la gură, că altu' n-ar îndrăzni, i-ar fi frică. Păi cum să spui tu pe ce stradă stă un colonel de Securitate?! Și că ei au pensii? Că tu o-ncurci, da? Și te iei cu el?! Nu, nu... Trebuie să-ți vezi de familia ta, de obligațiile tale de familie. Nu e vorba aici de tine, e de familie! Mi-e foarte milă de domnul Bjoza, că el tot cu declarații, cu articole: „Ăla, fost maior, stă în cutare loc...” Și i-am și spus: „Măi, potolește-te, că-ți dă unu' într-o seară cu ceva în cap și te lasă lat, ca să nu mai aibă cine vorbi”. Pentru că foarte mulți din ei sunt totuși mari, au încă relații. Mie toată viața mi-a fost frică să nu mă recunoască cineva că am fost deținut politic. Ce să-ți mai spun? Altădată aș fi avut mai multe de povestit, acum nu prea îmi vine așa în minte. A fost extraordinar de greu în perioada aia, când nu mă primea nimeni. Nimeni nu mă primea...

Aveți resentimente față de cei care v-au făcut să suferiți?

Eu îl știu pe unu' Stoica, de a condus toată ancheta de la Securitate. După aceea a fost și la Sibiu, da' eu nu l-am întâlnit. Și chiar dacă l-aș vedea, nu l-aș mai recunoaște. Și la ce mi-ar mai folosi? A trecut? A trecut. Ne-a chinuit foarte mult... Eu nu pot să spun nimic și eu nu sunt cea mai chinută fostă deținută, adică n-am avut ani grei. Eu, când mă duc aicea la Asociație... când îi văd, vin acasă bolnavă. Îi văd acum pe foștii deținuți politici cum își târâie picioarele... Unu' are, nu știu, șoldul operat... Eu știu de ce se mișcă așa greu, de ce umblă ei cu baston, de ce se târâie... de la cum i-a chinuit acolo. Îți stă mintea în loc prin ce-au trecut și cu ce sechele au rămas de atunci. M-am dus și eu, așa, în excursie cu asociația la cea mai înfricoșătoare pușcărie, cea de la Pitești. Te cutremuri ce-au putut să facă cu deținuții acolo. Am auzit că i-a nenorocit pe deținuți și îi chinuia să le scoată o declarație sau o mărturie.

Am fost și la Sighet. Acolo e (sic!) Romulus Rusan și Ana Blandiana. Ei s-au ocupat foarte mult și au scris foarte mult despre asta.

Am citit acum o carte despre ce-au putut să facă comuniștii, scrisă de unul, Tismăneanu, evreu stabilit în America. Păi, știi ce frumos vorbește de evrei? M-așteptam să se vorbească mai mult despre deținuții politici. Nu. Foarte puțin, după părerea mea, despre această categorie de oameni care au suferit foarte mult și pe nedrept și fără să aibă nicio putere. Că nu aveai nicio putere. Ce era să faci?! Că după-aia mi-au povestit alții, că dacă făceai ceva, te-mpușca! Cum l-a-mpușcat pe băiatul ăla, la Sibiu...

Văd că aveți aici niște piese foarte interesante...

Ce să spun? Astea le făceau deținuții în pușcărie. Asta e o cruce... Soțul meu le făcea cu briceagul din cozi de perie, când nu-l vedea gardienii. Le făcea, deși le făcea control să nu cumva să aibă cuțit. Pe una din ele scrie și anul când au fost făcute. Mi-a aruncat-o peste gard, atuncea, la pușcărie... Aicea, în Brașov, unde ne ducea pe noi să dormim, era o curte interioară mică unde ne plimba în rând, așa, una după alta, și el nu știu cum a făcut și ne-a aruncat-o. Și pentru el era pericol să le țină acolo, că n-aveai voie să ai cuțit, n-aveai voie să ai nimic...

Vă mulțumesc pentru amabilitate.

Cu plăcere.

Teofil Mija

S-a născut la 11 septembrie 1923, în comuna Bratei, județul Sibiu. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Medicină, doctor în științe medicale. A fost arestat la 25 mai 1950 în București și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Aiud, Gherla, Jilava, Oradea și Poarta Albă. A fost eliberat la 1 august 1964. La data interviului, locuia în Brașov. Interviu realizat de Andrei Lascu la 25 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Dan Drăghia. Editarea – Constantin Vasilescu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 37, 38.

Înainte de toate, spuneți-mi câte ceva despre dumneavoastră.

Să spun câteva date despre mine, ca să știți cu cine aveți de-a face ! (râde – n.n.) Sunt un supraviețuitor foarte norocos al exterminării la care a fost supus tineretul universitar, studențimea română, noi, așa-zisa generație din 1948. Deci, Partidul Comunist și securiștii, fiindcă securiștii erau brațu' înarmat al Partidului Comunist, ne-au distrus, au distrus o generație de tineret care ar fi trebuit să fie generația conducătoare a țării românești de mai târziu. Sunt medic primar în boli infecto-contagioase și epidemiologie, sunt doctor în științele medicale și licențiat în biologie-geografie.

Ce orientare politică aveai când ai fost arestat ?

Eu provin din Centru' Studențesc Legionar din Cluj. E greu să spun eu... alții să spună ce-au însemnat acești studenți, care au fost studenții cei mai buni la carte și care în '48 au fost arestați. Noi, plecând de acasă, din familiile noastre, am avut educație creștină și patriotică. Această educație s-a continuat în liceu și-n facultate. În '47 a plecat Regele, iar în '48 a început asaltu' asupra noastră, fiindcă atunci comunismul era stăpân în țară și primii care trebuiau distruși erau tinerii studenți. Vreau să vă spun că din 14 000 de studenți câți eram noi în '48 în România... faceți o proporție, domnule, și dați-vă seama ce-a însemnat să fie arestați 3 000, dintre care 1 000 au ajuns în Pitești... Ați auzit ce-a fost în Pitești ? Acolo a fost iadul ! Acolo a fost „reeducarea” ! Nu se poate concepe, mintea omenească nu poate să redea în scris sau în vorbe ce s-a petrecut acolo... Deci așa s-a întâmplat. În '48, noi aveam 25 de ani, eram în anu' VI, aproape terminasem facultatea, nu ? Și a venit în urma noastră încă o generație, de elevi. În total au fost în țară 2 000 de elevi arestați, dar 1 000 au trecut prin Târgșor. 1 000 de elevi între 13 ani și 18 ani. Au ajuns dup-aia și la Canal. Eu i-am întâlnit. În sfârșit...

Cum ați intrat în atenția organelor represive ?

În '44, noi, studenții clujeni, am înființat nuclee de rezistență armată, ca să rezistăm împotriva comunismului. Sigur că primele nuclee de rezistență anticomunistă au fost

acele gărzi naționale apărute aproape în toate comunele pe unde au trecut rușii. Fiindcăăștia treceau, pârjoleau, furau, violau, distrugeau... mergeau spre Berlin. Un an. Și după un an s-au întors dinspre Berlin, și tot la fel. Iar de-aici, când să se-ntoarcă, nu le-a mai venit să plece!

Ei, și noi am înființat acolo, în Transilvania, în centru' nostru, nuclee de rezistență armată. Între Sibiu, Mediaș, Sighișoara, Agnita este cel mai mare codru din Ardeal, Codru' Fetea¹, și-acolo a fost centrul nostru. Acuma, în 2005, am reușit să facem acolo un monument pentru cinstirea celor parașutați de către armata americană și a aceloră dintre noi, din acel centru de rezistență anticomunistă, care au murit.

Eu mereu am spus că dacă nu a fost primu' centru de rezistență armată din țară, în orice caz, acest centru al nostru a fost printre primele două-trei, și a rezistat până în '48, când au început arestările și nu s-a mai putut rezista. La chinurile și torturile la care au fost supuși, colegii mei au divulgat... S-a dus acolo Securitatea și a ridicat ce-a mai găsit acolo, armament, alimente, ce pusesem acolo. Și noi în '46 făcusem acolo o cruce înaltă de cinci metri, din mesteacăn, albă. Bineînțeles că au luat și această cruce, au tăiat-o și au dus-o la Mediaș. A stat acolo în curtea Securității ani de zile...

Eu am fost condamnat în '48², în lipsă, cu cei din centru' studentesc, la 15 ani muncă silnică. La procesul acela, noi, Facultatea de Medicină, am dat un foarte mare procent.

Ați aflat câți studenți au fost implicați în proces ?

La proces au fost 150 condamnați. Și o parte dintre cei care n-au fost arestați au reușit să fugă în Apus. Unii acolo au reușit să supraviețuiască, alții au făcut cariere, alții s-au întors. De exemplu, în 1951, colegii mei din Cluj plecați, fugiți în Apus, s-au întors. Și s-au întors cum? Parașutați dintr-un avion american. Au fost trei grupuri de parașutiști legionari, veniți aicea să întărească rezistența anticomunistă, printre care și un coleg al meu, Golea Ioan³, pentru care am și scris o carte⁴. Mi-a fost coleg de liceu, mi-a fost coleg de facultate la Iași, pentru că noi primii doi ani i-am făcut la Iași, pentru că Ardealu' era la unguri. El a plecat în '48... Io n-am ajuns la locu' de întâlnire, pentru că era întreruptă circulația cu trenu' pe porțiunea Sighișoara-Agnita-Sibiu. Iar eu am rămas... Dumnezeu o vrut. Dar sigur, dacă eram plecat, veneam odată cu el, fiindcă noi am fost doi prieteni ca doi frați gemeni, nedespărțiți.

1. În apropiere de localitatea Noul Săsesc, județul Sibiu.

2. Procesul lotului de studenți de la Cluj a avut loc în aprilie 1949, șef de lot fiind considerat Ioan Bohotici. Corneliu Cornea, *Viața așa cum a fost. Însemnări*, ediția a II-a, Editura Gutenberg, Arad, 2003, pp. 89-90.

3. Ioan Golea (1922-1953). A fost arestat în 1945 de Siguranța din Mediaș, dar a reușit să evadeze în timpul transportului. A fost rearestat la Sibiu în 1948 și a reușit din nou să evadeze. Împreună cu fratele său Traian și cumnatul Boris Bucșan, a fugit prin Iugoslavia în zona americană a Germaniei. A fost contactat de serviciile de informații ale SUA și în 1953, împreună cu alți 13 luptători, a fost parașutat în România. A reușit să restabilească contactele cu Grupul „Fetea” și cu alte grupuri de rezistență. La mai puțin de două luni de la parașutare, grupurile contactate au fost arestate. Toți cei 14 au fost judecați, condamnați la moarte și executați la Jilava la 31 octombrie 1953. Din Grupul de rezistență „Fetea” a făcut parte și dr. Teofil Mija, unul dintre puținii supraviețuitori. <http://www.clipa.com/pagpolitica848.htm>, accesat la 20 august 2008.

4. Prima ediție a volumului *Am fost coleg și prieten cu Ionel Golea*, din 1992, este dedicată lui Ioan Golea.

Ce s-a întâmplat cu acest coleg al dumneavoastră ?

El s-a eliberat prin moarte, prin trădare, pentru că în '53 era un festival al tineretului⁵, cu pacea internațională, aici, să arate comuniștii lumii cât de bine se trăiește la noi în țară... Și-această echipă a distribuit manifeste anticomuniste. Au fost prinși, condamnați la moarte și executați în noiembrie '53.

Pe dumneavoastră când au reușit să vă prindă ?

Pe mine nu m-au prins doi ani, până în 1950, că am fost fugăr. În timpu' ăsta am trecut și eu prin centru' de rezistență din Munții Apuseni, că acolo erau colegii mei, cu maioru' Dabija⁶. Și de-acolo am plecat la București. Și-am picat la București ca-ntr-o capcană din asta de-a Securității. În seara când am fost arestat am stat așa, față-n față, cu unu' dintre ei... Cu doi ani înainte, probabil când voia să mă aresteze, am scăpat din mâna lui. Și vorbea cum trebuie să mă aresteze și eu eram în fața lui. Și sigur c-a aflat. Asta era în Maramureș, unde io am fost medic din '48. Eram cu acte false, nu eram cu actele mele, că eram dat în urmărire pe toată republica. Și după ce m-a arestat, sigur, mi-a pus ochelarii ăia de tablă, inovați de Securitate. Era-n gară asta.

V-au bătut atunci când v-au prins ?

Seara, când am ajuns la Ministeru' de Interne, mi-a dat ochelarii jos, și ei stăteau și să uitau. Și mi-a spus atâta : „Aoleo, Teofile, ai căzut ca musca-n lapte ! ” Atât știu c-a spus, și mai știu că mi-am adunat dinții de jos, din sânge și din noroi. Și n-am mai știut de mine... ăsta a fost primul contact al meu cu Securitatea. Și n-am mai avut dinți și măsele în gură. Am proteză și acum... Am fost bătut crunt la Securitate, da' n-am vrut să recunosc nimic. Am dat la Securitate tot felu' de declarații pe care ei ne-au pus să le semnăm, scrise cu mâna lor, că n-am avut încotro. Și după-ăia o fost re judecarea și am luat 3 ani.

V-au făcut alt proces ?

A fost re judecarea. În '50, în decembrie, s-a întâmplat treaba asta. Și n-am vrut să recunosc nimic, așa că mi-au dat 3 ani. Și mai erau după mine în anchetă încă doi, pe care i-am sfătuit : „Măi, acum îi ocazie să scăpăm ! Hai să încercăm ! Poate reușim să scăpăm ! ” Și, într-adevăr, era un student în anu' IV la Medicină la Cluj, [Mihai] Maga îl chema, de loc din Făgăraș, care avea 10 ani, și un student teolog⁷, care avea 7.

5. Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților a avut loc la București între 2 și 14 august 1953.
6. Nicolae Dabija, născut la 18 aprilie 1907 în Galați. A luptat pe frontul de est între 1942 și 1944, remarcându-se ca unul dintre cei mai curajoși combatanți. A fost rănit de două ori și decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”. La sfârșitul lui 1948 a organizat și condus împreună cu frații Traian, Alexandru, Viorel și Nicolae Macavei grupul de rezistență „Frontul Apărării Naționale (Frontul Apărării Patriei Române). Corpul de haiduci”, care a acționat pe versantul estic al Munților Apuseni. A fost arestat la 21 martie 1949, torturat la Securitatea Sibiu de colonelul Gheorghe Crăciun și executat pe 28 octombrie 1949. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar. D, E*, Editura Mașina de scris, București, 2002, pp. 12-13 ; Dorin Dobrinu (editor), *op. cit.*, p. 120 ; <http://www.revista22.ro/rezistent-armata-anticomunista-in-sud-estul-muntilor-apuseni-i-3321.html>, accesat la 5 ianuarie 2009.
7. Aron Noguea, născut la 19 iunie 1925 în Cacuciu Vechi, Bihor. A fost arestat ca student la Facultatea de Teologie la 21 noiembrie 1949 și condamnat la 1 an și 3 luni de închisoare corecțională. A fost eliberat la 28 martie 1951. Teofil Mija, *Generația neînfrântă. Mărturisirile unui supraviețuitor al generației 1948, f.e.*, Brașov, 2008, p. 76 ; fișa matricolă penală din AANP.

Studentu' la medicină și eu am avut un medic, un apărător din oficiu, Haimovici, iar celălalt, studentul teolog, avea un apărător plătit... Și nici unu' nu am recunoscut. Care a fost rezultatul? Era un președinte de ședință al cărui nume merită cunoscut, Bunesco. Se pare că era dintre cei vechi și nu era încă pervertit. Cred c-a și fost ultimul lui proces. Mie mi-a dat 3 ani, adică mi-a redus din 15 ani muncă silnică la 3 ani închisoare corecțională, colegului meu, Maga, din 10 i-a dat 1 an și-o lună sau două luni... Și era atunci un consemn: dacă aveai 1 an și-o zi nu plecai acasă, plecai în lagăr, așa că l-au reținut. Iar studentului de la Teologie i-a dat 1 an și-a plecat acasă...

Și ați executat întreaga pedeapsă?

Da, am făcut 15 ani, până-n '64. 15 ani, dintre care 10 ani i-am făcut în Zarca din Aiud. N-aveam io ce să caut acolo, că erau numai generali, colonei și-așa mai departe... Au murit la Aiud, în închisoare, mulți generali români... Armata nici astăzi n-a fost reabilitată și unii sunt considerați criminali de război. Știți bine cine a fost șefu' politic al armatei, tatăl lui Petre Roman, Neuländer⁸, care a fost luptător comunist în Spania, deci înrădăcinat comunist. Și-a venit și-a făcut această epurare în armată și i-a băgat pe toți și i-a omorât la Aiud. În loc să le ridicăm monumente, în loc să punem câte o tablă de marmură acolo unde au trăit ei... Nu! Noi nici măcar atâta n-am făcut.

Cum s-au comportat cu dumneavoastră în perioada detenției?

La Aiud și la Gherla erau acești milițieni care nu ne cunoșteau și ne băteau. Și-și făceau din asta o glorie, că ne omoară în bătaie... Ce fel de oameni erau ăștia? Și totu' era dirijat de sus, de la Comitetu' Central, prin politrucii, prin acei securiști, anchetatori și prin aceia care erau politrucii în pușcărie. Nu îi știu care erau, că aicea, când e vorba de responsabilitate, nu știu cine e mai vinovat: magistratu' ăla care a executat ordinu' securiștilor? Magistratii? Cred că au aceeași vină. Uneori îmi vine să cred că au vină mai mare decât securiștii.

Cum reacționați în fața brutalității de care dădeau dovadă gardienii?

În '57, la Aiud s-a făcut o grevă. După grevă, din Zarcă am fost luați 12 inși și duși ca să fim executați. Dar la Securitate la Cluj, cel care era șeful nostru, domnul Chioreanu⁹, care era avocat de meserie, s-a apărut atât de bine pe el și pe noi încât ne-am ales doar cu o pedeapsă de un an de izolare la Zarca din Gherla. Dar au mai venit după aceea și-au mai luat dintre noi, de s-a complectat numărul de o sută...

-
8. Valter Roman (Ernst Neuländer, 1913-1983), comunist, s-a înrolat voluntar în brigăzile comuniste din Spania în 1936. După 1946 a deținut mai multe funcții, cum ar fi: șef al Direcției de Educație, Cultură și Propagandă a Armatei, șef al Direcției Superioare Politice a Armatei, ministru al Poștelor și Telecomunicațiilor. Membru al CC al PCR. Din 1954 până la moartea sa a fost directorul Editurii Politice. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România (în continuare CPADCR), *Raport final*, Editura Humanitas, București, 2007, pp. 803-804.
 9. Nistor Chioreanu, născut la 9 noiembrie 1907 în Măgina, Alba. Avocat, doctor în drept. Comandant legionar, șeful Regiunii Ardeal în timpul guvernării legionare. Refugiat în Germania după 1941, a fost închis la Buchenwald. A fost arestat la 21 iulie 1948 și condamnat la 20 de ani muncă silnică în lotul „Marii finanțe”. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Gherla, Râmnicu Sărat, Jilava și Cluj. A fost eliberat la 1 august 1964. A publicat volumul de memorialistică *Morminte vii*, Editura Institutul European, Iași, 1992. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (în continuare INST), București, 2001, p. 466; fișa matricolă penală din AANP.

Și la Gherla cum a fost, cât ați executat pedeapsa ?

A fost greu. Timp de un an toți am fost la Gherla și dintre noi, cei care am fost în aceeași celulă, toți am ieșit cu tuberculoză de acolo. Și, făcând un calcul cât am stat în celulă și cât am stat în izolare și-n carceră, am constatat că, în acel an, toți stătusem mai mult în carceră și izolare decât în celulă. Acolo era comandant de închisoare un alt criminal, o altă bestie, un alt călău... Goiciu¹⁰. Cum era Crăciun la Aiud, așa era aici Goiciu. Unii spun c-ar fi fost cumnat cu Gheorghiu-Dej, că era bulgar. Nu știu dacă e așa...

În afară de Aiud și Gherla, unde ați mai fost închis ?

Eu, cum am fost cu pedeapsă mică, am fost trimis la Canal. Acolo plecau cei cu pedepse până la 10 ani. Cei cu pedepse de la 10 ani în sus mergeau la minele de plumb. Mi-era și jenă, eu, cu 3 ani, între toți aceia... La Canal, după 6 luni de roabă și lopată, am ajuns la Poarta Albă, acolo unde era policlinica centrală a Canalului. Era un medic în vârstă, conferențiar universitar la București, cu care am stat în Jilava vreo câteva luni în timpu' verii, și vă dați seama că io am profitat și m-am apropiat de el și ne-am împrietenit. Io încă nu dădusem examenele în anu' VI și eram bucuros să găsesc pe cineva... Și așa ajunsese medic în Poarta Albă înaintea mea și, cum se elibera, m-a propus pe mine să-i iau locul. Erau 10 medici acolo, la policlinica centrală a Canalului. În sfârșit, sfătuindu-mă cu ai mei, așa, am spus : „Domnule, uite, mi se propune asta, dar mie mi-e și rușine... eu nici măcar n-am dat examenele din anu' VI. Aici sunt profesori universitari, sunt medici... În al doilea rând, aici, în mod sigur, după o perioadă, va trebui împăcată capra cu varza. Țștia o să-mi ceară informații. Eu așa ceva nu pot să fac !” Rezultatu' discuției a fost : „Te duci și stai acolo până când poți !” „Bine.” Și, într-adevăr, așa am făcut...

Care erau condițiile de muncă la Canal ?

Infernale ! Canalu' Morții, așa i se spune. Și pe drept cuvânt i se spune așa, pentru că aici au murit sute – nu vreau să spun mii – au murit sute... toți cei bătrâni. Aici a fost iadu', fiindcă era muncă istovitoare, foame, și-așa mai departe. Când au început să moară și-au venit înghețați de pe șantier...

Dar reușeați să faceți ceva pentru deținuți ?

Toți care eram acolo ne dădeam interesu'... Era șefu' nostru un medic-colonel, care a fost director la Spitalu' Militar din București, chirurg renumit, Mihăilescu¹¹. Și, bine-înțeles, aveam un șef militar, un sergent-major, securist, sanitar, Paraschiv îl chema. Țșta semna în numele nostru toate actele, adică scutirile și trimiterile la spital și-așa mai departe. Și nici nu vreau să vă mai spun ce muncă istovitoare era când intrau și ieșeau brigăzile... Erau 7 000 de deținuți în colonie și erau zile când aveam și până la 200 de consultații, oameni care cădeau și nu mai puteau să meargă... Făceam bilet de scutire, Paraschiv semna. Pe unii îi trimiteam la spital, la Văcărești, pe alții în închisoare de

10. Petrache Goiciu, comandant al penitenciarelor Galați (1949-1952) și Gherla (1952-1959); Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 319, 332.

11. Traian Mihăilescu, născut la 23 ianuarie 1900 în București. A funcționat ca medic la Spitalul Militar București. A fost arestat la 10 octombrie 1949 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 6 ani. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Valea Neagră, Constanța, Capul Midia, Aiud, Peninsula și Poarta Albă. A fost eliberat la 8 octombrie 1953. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

unde-au venit, și-așa mai departe. Și totul cu aprobarea... adică în înțelegere cu șefu' nostru, cu colonelu' Mihăilescu.

La un moment dat au venit vreo șase-șapte, între care unu' era aproape mort, un băran din Arad, Gavrilă Pelecaș, de 39 de ani. Avea cinci copii minori și era băgat acolo pentru o baniță de grâu la cotă... Că erau șiăștia socotiți de drept comun. Am fost de trei ori la Arad, la noi, la Asociația Foștilor Deținuți, să-i gădesc copiii, să le spun cum a murit tatăl lor la Canal, înghețat de frig. Vă rog să mă credeți, avea 1,90 metri înălțime și era piele și os... Și-l arestaseră, probabil, în august sau, hai să zicem, cel mai târziu la început de septembrie, că era cu niște pantofi scâlțiați, urmă de ciorapi, chiloți, pantaloni de doc, o cămașă și-o vestă pe el, haină de doc și bască-n cap, și așa a lucrat.

Și când l-au adus i-am spus colonelului: „Domnu' colonel, uite, ăsta-i mort, n-am mai reușit să-l refacem”. Toți medicii ne-am dat interesu', pentru că era medic de interne, era chirurg, dermatolog, farmacist, radiolog, pneumolog și-așa mai departe. Mă rog, și toți ne-am străduit să-l reanimăm, da' n-am mai putut. Și zic: „Trebuie să-i fac actu' de deces”. Zice: „Îl faci!” „Domnu' colonel, io trebuie să scriu... Când vorbim e una, dar acum eu trebuie să scriu că ăsta a murit de foame și de frig aici la Canal.” „Scrie!” „Domnu' doctor, domnu' colonel, pentru mine este perfect egal. Eu n-am familie, n-am copii, o am doar pe mama. Eu sunt de unul singur aicea. Bine, domnu' colonel. Io-i scriu.” Și am făcut certificatu' de deces: „distrofie gradu' trei și degerături multiple”. Asta înseamnă ultima degradare, când omu' nu mai e decât piele și os. Așa. Paraschiv ăsta, care era sanitar securist, a semnat. Sigur că n-a știut ce semnează. I-am făcut un sicriu improvizat din scânduri de gard, acolo, și a trecut o noapte, au trecut două, au trecut trei, patru... Eu dormeam acolo în policlinică. Erau două saloane de bolnavi, și eu dormeam acolo, cu ei. Un salon era de toate bolile și unu' era numai de hepatită. Și eu, 24 de ore, eram acolo, între ei. Pe Gavrilă îl puseseam în sicriu' ăla improvizat și așteptam să vină să îl ia.

Peste vreo patru zile apare un coleg de-al meu de la Iași, care era din Basarabia. Erau studenți basarabeni... Io nu pot să spun că n-au fost, că au fost și studenți comuniști, de-ăștia mai ales, cu numele rusificate. Și ăsta era acum la medicină legală, pe la Constanța. Și a apărut ăsta... Sigur, io, când l-am văzut, am tăcut din gură. Paraschiv n-a băgat nimic de seamă. Și mi-a spus: „Domnu' doctor, am venit să verific cauza morții la deținutu'...! Cum se poate într-o colonie de muncă să moară oamenii de foame și de frig?”. Atunci cred că Paraschiv al meu a făcut pe el de frică, atunci și-a dat seama ce-a semnat! L-am chemat să vadă. Am dat la o parte acel capac de sicriu, și cred că cei de la Auschwitz arătau mult mai bine. Era piele și os... Dintr-un om care avea 1,90 m, nu mai rămăsese un gram de țesut celulo-adipos, cum spunem noi. Și cum murise, în hainele alea, așa era. Eu am pus capacu' pe sicriu. Colegu' ăsta al meu n-a spus un cuvânt și a plecat. După trei zile, noaptea, a dispărut cadavru' d-acolo! Erau niște țigani cu măgarii, îl luau și-l duceau, că noaptea-i lua și-i ducea pe cei morți, și mai trecea cu buldozeru' pe ei, că la-nceput n-a fost cimitir la Canal. Pe urmă s-au făcut, și încă destul de multe...

Ați avut de suportat repercusiuni după acest episod ?

Peste trei zile a venit ofițeru' politic și șefu' brigadier, un oarecare Dorneanu¹², un fost ofițer român care acum trecuse de partea lor și era turnător. Cred că n-are nimic cu

12. Ștefan Dorneanu, născut la 22 octombrie 1922 în Târgu Ocna, Bacău. Locotenent. A fost arestat la 1 august 1948 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior

numele ăstuia care e prin Parlament, nu știu. Și m-a luat și m-a băgat în brigada de exterminare. Era brigada unde, dacă intrai, nu mai ieșezi! Și-acolo erau elevi între 13 și 18 ani, care veniseră înainte la mine când nu mai puteau, că munca aia era istovitoare... Și eu, vă dați seama, știind că majoritatea lor erau frați de cruce, că numai ei o fost organizați, le dădeam scutire cum puteam.

Șefu' „reeducator” al nostru acolo, în Poarta Albă, era un alt colonel, din divizia „Tudor Vladimirescu”, care după război o vândut efecte de-astea de la armată: hamuri, bocanci. Era un lot întreg acolo, condamnați la 25 de ani pentru c-o făcut praf și pulbere patrimoniul ăla al lor. Și ăsta era învățător din Buzău, Haralambie. Și când să duceau bieții copilași cu scutirile, îi primea așa: „Aici o să vă bea sângele, vouă și acestui bandit de medic care v-a dat scutire!” Vă dați sama, când a venit Dorneanu și m-a luat și m-a dus în brigada aia de exterminare pe care o conducea Haralambie? Vă dați seama cum m-a primit pe mine ăsta, că am căzut acuma în mâinile lui, eu, banditu' care le-am dat scutiri la copiii ăștia? Și știți de ce erau copiii ăia băgați acolo? Pentru că au cântat colinde în seara de Crăciun, în '51! Vă dați seama până unde s-a ajuns? Băgați acolo ca să moară... Și au și murit unii dintre ei.

Și totdeauna, în ajun de Crăciun, vin aicea la noi, la asociație, să ne colinde elevi de pe la liceu. Și-acum vreo câțiva ani am spus: „Acuma ne bucurăm că ne colindați, da' să știți, măi copii, că pentru cântecu' ăsta, pentru colinda asta, colegi de-ai voștri, în '51, au murit la Canal...”

Cât ați stat în această brigadă?

Bineînțeles că n-am rezistat acolo decât o lună. După o lună m-a luat și m-a dus în lanțuri la Aiud. Dar, până să ajung la Aiud, am trecut prin Jilava, unde m-am întâlnit cu cei care se opuseseră la „reeducarea” de la Târgu Ocna, unde era spital de TBC și unde i-au dus la „reeducare”... La Jilava m-am întâlnit cu patru dintre ei, erau în lanțuri. „Ce-i cu voi?” „Noi ne-am opus la «reeducare» la Târgu Ocna și-acuma, probabil, că ne duc undeva să ne...” Da' până la urmă am ajuns toți în Zarcă la Aiud.

Și șase luni am fost ținut acolo, în Zarcă, cu regim de exterminare. Și după șase luni, când m-a scos să-mi ia amprente, subofițeru' ăla de la grefă, așa, ca din întâmplare, a lăsat hârtia venită de la Ministeru' de Interne să o văd. A pus-o acolo și eu am citit. Și scria așa: „Ministeru' Afacerilor Interne către colonia de muncă Poarta Albă. Veți izola imediat pe deținutu' Mija Teofil, cu prima dubă va fi trimis la Aiud. Pe drum, supra-veghe. La Aiud, 6 luni regim special (asta însemna regim de exterminare). Nu va mai fi scos la niciun fel de munci exterioare până la terminarea pedepsei”. Făcusem doi ani și mai aveam unu'... Și când am terminat anu' celălalt și trebuia să mă eliberez, procuroru' general al republicii mi-a făcut recurs și din trei ani mi-a făcut 15! Și i-am făcut, domn'e... Bineînțeles că pe urmă mi-am dat seama că puteau să mă și omoare, da' am scăpat ca prin urechile acului.

Ce puteți să-mi spuneți despre mîncarea din detenție? Era suficientă sau nu?

Erau oameni care tot timpu' visau mîncare! Și este interesant cum, după ce ne-aducea în aceste condiții, adică în situația de piele și os, că eram niște cadavre ambulante, numai

la 4 ani. A executat detenția în închisorile Peninsula, Poarta Albă și Galeșu. Se pare că a trecut și prin „reeducarea” de la Pitești. La Peninsula a trecut de partea deținuților „reeducați”. A fost eliberat la 8 mai 1954. *** *Memorialul ororii...*, p. 489; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. D, E*, p. 122; fișa matricolă penală din AANP.

puțin dacă să îmbunătățească regimu', da' nu din punct de vedere calitativ, ci cantitativ, așa cum natura prinde viață primăvara, după ce iarna crezi că-i moartă, așa reveneam noi la viață, domnule! Este ceva ce nu puteam să explicăm. Cu înfometările alea de lungă durată suportate... Alimentația a fost un alt mijloc de tortură.

Pentru dumneavoastră ce a fost mai greu de suportat pe parcursul detenției ?

Dacă mă-ntrebați pe mine, cea mai grea tortură, cel mai greu de suportat, nu a fost foamea și setea... ci frigul. Frigul! Mă gândesc la o zi pe care am făcut-o în Aiud, la Zarcă, în ultima izolare. Acolo nu conta motivul pentru care te lua și te băga la izolare. Era în luna ianuarie și am ajuns și eu la izolarea aceea. Izolarea în închisoarea din Aiud, care era de pe timpul austro-ungarilor, era în fostele capele. Alea erau acum transformate în celule de pedeapsă... Ei aveau nevoie să ne distrugă, ca nimeni să nu mai iasă afară întreg, sau cei care vom ieși să fim complet terminați, să nu ne mai putem reface. Și și-au făcut calculele bine, că pe unii pe care nu i-au putut omorî acolo i-au omorât după ce-au ieșit. Așa e cazul profesorului Pătrașcu¹³, pe care l-a omorât Securitatea după ce-a ieșit afară. Și cu Ursu, ingineru'¹⁴. Așa. Deci prin aplicarea acestor metode diabolice, spun eu, pentru a nu-i lăsa pe deținuți să moară prea ușor și prea repede. Aicea, ani de zile, a fost aplicată asupra noastră, asupra deținuților politici, toată experiența răului, a acestei „oculte”, conform, să spunem așa, unor protocoale bine studiate.

Ați menționat că ați trecut pe la Aiud. Ce îmi puteți spune despre „reeducarea” de acolo ?

„Reeducarea” din Aiud a fost ultimul asalt care s-a dat asupra noastră. Era în '62 când a început „reeducarea” în Aiud. Erau acolo oameni arestați din '41 și cei care am rămas fără să vrem să dăm aeele angajamente, c-așa să considera, că dacă le dăm, când ieșim afară intrăm în solda lor! Asta era o condiție, domnule. Și noi eram deja sătui de turnători. Eu când aud acest cuvânt, domnule, nu știu cum să spun, parcă văd... cum vede tauru' năframa aia roșie! Nu spun că toți or fi fost la fel, dar între ei au fost bestii, domnule, și ticăloși care acolo, ca să aibă un blid de linte în plus, s-au dus și ne-au pârât la politic. Iar pe noi ne-au băgat să ne omoare, domnule. De una dintre acele izolări la care ne-au băgat am avut și eu parte în ianuarie '64. V-am spus deja de ea... Aia a fost ultima încercare de a ne face să cedăm. Și sigur că am avut o poziție și am spus:

13 Nicolae Petrașcu (1907-1968), profesor, secretar general al Mișcării Legionare. Parașutat din Germania la 8 noiembrie 1944, a fost arestat la 15 octombrie 1945. A fost unul dintre semnarii acordului de neagresiune încheiat între comuniști și legionari în decembrie 1945, nerespectat de către părți. Rearestat la 26 mai 1948, a fost implicat în procesul „Marii finanțe” și condamnat la muncă silnică pe viață, pedeapsă comutată ulterior la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Văcărești, Malmaison, Uranus și Aiud, unde a trecut prin „reeducare” între 1962 și 1964. A fost eliberat la 1 august 1964. A fost găsit spânzurat și cu venele tăiate în 1968. Gheorghe Jijie, *Un dac cult: Nicolae Petrașcu*, Editura Elisaveros, București, 2005, p. 440; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar. P-Q*, Editura Mașina de scris, București, 2006, pp. 187-189; fișa matricolă penală din AANP.

14. Gheorghe Ursu (1926-1985), inginer, scriitor și disident. A fost arestat la 21 septembrie 1985 sub pretextul de tănuire de valută (în urma unei percheziții la domiciliul său au fost găsiți 16 dolari). A fost torturat și ucis în arestul Securității și Miliției din Calea Rahovei, București. <http://gh-ursu.org.ro/viata.htm>, accesat la data de 19 august 2008.

„Domn’e, politica nu e obligație, e un drept ! În pușcărie eu nu sunt obligat să-mi exercit dreptu’ politic, și cu atât mai puțin afară. N-am nevoie, nu mă poate nimenea obliga pe mine să fac politică. Eu pentru c-am făcut cândva politică am plătit cu vârf și îndesat : 15 ani de închisoare comunistă ! ” Iad. Eu nici nu pot să spun altceva...

Oricum, „reeducarea” a fost o acțiune de exterminare, și este clar că totu’ a fost dirijat de la CPEx, de la comitetu’ acela politic executiv... Și metodele lor de exterminare le-au aplicat la început pe un grup restrâns. Încetu’ cu încetu’, pe măsură ce au câștigat experiență, le-au extins. Așa au început „reeducarea” la Suceava, pe urmă a ajuns la Pitești, la Ocnele Mari, la Gherla, la Târgu Ocna și-așa mai departe, ca-n cele din urmă, în ’62, să ajungă la Aiud. Și pentru oameni care erau acolo din ’41... vă dați seama că există un moment psihologic în care spui : „Domn’e, acum fie ce-o fi, numa’ să mă lase în pace ! ” Și-așa s-au semnat multe din acele angajamente, convinși fiind că, dacă vor ajunge afară, oamenii vor face ce vor putea. S-au înșelat, pentru că, după ce am ieșit afară, urmărirea noastră a fost mai intensă.

Dumneavoastră în ce condiție fizică ați ieșit din închisoare ?

Eu ? ! Uitați-vă la mine ! Acuma am 80 de kilograme, când am ieșit aveam 47 ! Și-au fost perioade în închisoare când am stat izolat, de unu’ singur. Dacă mă întreba cineva mai repede : „Cum te cheamă, domn’e ? ”, trebuia să mă gândesc. Până acolo ajunseseam...

Spuneți-mi câteva cuvinte despre cei care v-au chinuit. V-au rămas întipărite în minte figurile lor ?

Să știți că, în general, securiștii străini de neam au fost mai răi decât autohtonii. Asta nu înseamnă că n-au fost ticăloși și între români. Au fost la Gherla frații Brânzaș, care te strângeau de gât, te aruncau, te omorau, fără să aibă nicio responsabilitate. A fost Brânzaru¹⁵, sau Tarzan, de la Ministeru’ de Interne, acea bestie moștenită din timpu’ lui Carol, care arăta ca un monstru. Avea un 1,50 metri înălțime, era mai mult lat decât lung, avea mâinile mai groase decât picioarele mele ! Când l-am văzut... La Interne, când voiau să te convingă, spuneau : „Nu-i nimica, avem noi cum te convinge”. Și-apărea Tarzan. Pe mine la București m-a arestat, și-acolo era acest monstru... și din punct de vedere organic, da’ mai ales din punct de vedere sufletesc.

Securiștii aceștia erau capabili să comită orice crimă, pentru că n-aveau nicio responsabilitate. Și toate aceste crime despre care se vorbește... ați văzut vreuna să fie pedepsită ? Iar legea aceea, a lui Ticu Dumitrescu, aia de se ocupă de turnători. Nu, sigur că nu... Nu trebuie iertați, da’ nuăștia sunt, domnule, cei care au distrus tot ce a avut neamu’ acesta mai scump, tineretu’ nevinovat care ar fi trebuit să conducă, ci securiștii, domnule. Și ăia cu partidul, ăia care au dat ordine de la partid.

Și au fost, pe urmă, crime făcute de către militarii care ne păzeau, de către acei securiști îndobitociți cu lupta de clasă. Așa a murit la Capu’ Midia o personalitate a neamului românesc din generația ’22, doctoru’ Simionescu¹⁶. A fost cu noi în închisoare la Canal și era într-o brigadă din asta de „reeducare”. Și-a ieșit, s-a apropiat de sârmă și

15. Emil Brânzaru (poreclit Tarzan), colonel de Securitate, șeful echipei de bătauși profesioniști din Direcția de Cercetări Penale a Securității, echipă „mobilă” care se deplasa unde era nevoie. Fost boxer de categorie grea, foarte brutal, semnalat ca tortionar în beciurile Ministerului de Interne în 1949. Doina Jela, *op. cit.*, p. 54.

16. A se vedea nota 10, la p. 77.

cei de acolo au tras în el... La fel preotu' Șerban¹⁷, la mina de la Căvnic, tot așa... Mătura în curte și cei de sus au tras în el. Pentru asta au primit bani, avansare în grad, concediu și așa mai departe. Așa se făcea cu acești militari securiști îndobitociți.

Și cam pe aceleași coordonate se înscriu și turnătorii despre care v-am spus deja ce cred. Țștia ne-au făcut foarte mult rău. Turnătorii, la urma urmei, dac-o întorci, sunt și ei, majoritatea, victime. Dar c-au făcut-o unii pe bani și au produs atâta nenorocire, asta este iarăși adevărat...

Și vreau să spun, mai departe, că metodele de tortură care au fost aplicate deținuților politici în scopul exterminării, toate au avut ca scop, așa cum v-am spus, să le facă cât mai lungă suferința și cât mai insuportabilă. Sigur că acești anchetatori securiști spuneau că au învățat metodele criminale de la ceilalți... Știți bine că și în timpu' dictaturii lui Carol au fost omorâți oameni fără judecată și au fost duși la crematoriu. Ce-a făcut madam Ceaușescu la Timișoara cu morții pe care i-a dus la crematoriu a făcut și Carol în timpu' ăla. Deci nu s-au deosebit prea mult, iar acești securiști numa' cu chip de om nu arătau. Pentru că nu se poate să nu te schimonosești în momentu' în care tu știi că provoci suferință semenului tău, că, totuși, ești om...

Vreau numa' atâta să vă mai spun, că toate aceste torturi, suferințe pe care ei le-au provocat deținuților politici nu pot să fie exprimate în scris sau prin vorbă. Acest cinism și această bestialitate cu care securiștii au exterminat tineretul acesta patriotic și creștin al neamului românesc cred că pot fi înscrise în Cartea Recordurilor. Cred că pe fața pământului nu-i întrec nimenea, domnule. Și n-aveți decât să vedeți cărțile celor care au trecut prin Pitești. Încă o dată vă spun, eu trebuie să-i mulțumesc lui Dumnezeu și pentru faptul că n-am trecut prin Pitești, domnule, că nu știu cum aș fi reacționat. Și cred că n-aș mai fi fost azi în fața dumneavoastră, pentru că din cei trecuți prin Pitești cred că puteți număra pe degete supraviețuitorii. Au fost distruși... Și-acolo au fost personalități, au fost valori. Domnule, câteodată mă întreb unde ar fi trebuit să ajungem noi dacă toate aceste valori n-ar fi fost distruse...

Puteți exemplifica, dintre cei pe care i-ați cunoscut ?

Vă spun numai două exemple : Costache Opreșan¹⁸, cel care a trecut prin „reeducare”, a fost student la filosofie la Cluj. D.D. Roșca, profesorul, și Lucian Blaga au afirmat că

17. Pr. Gheorghe Șerban din comuna Corbii de Jos, Constanța, a fost condamnat pentru participare la rezistența din Dobrogea. I s-au dat sarcini la suprafață și a fost trimis în zona interzisă deținuților, foarte aproape de gardul coloniei, și a fost împușcat în ziua de Paști a anului 1951 de către un gardian, sub pretextul că a încercat să evadeze. Motivul real fiind, se pare, că a protestat în fața ofițerului politic Alexandru împotriva muncii forțate din mină. Vasile Manea, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, pp. 244-245 ; Ion Diaconescu, *Temnița, destinul generației noastre*, vol. I, Editura Nemira, București, 1998, pp. 91-92.

18. Constantin „Costache” Opreșan (1921-1959). Poet. A urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie din Cluj. După rebeliunea legionară a trecut prin lagărul de la Buchenwald. În 1945 a fost numit șef al Frăților de Cruce pe țară. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică. La Pitești a fost una din victimele preferate ale lui Țurcanu. A fost transferat la Gherla în august 1951. S-a îmbolnăvit de TBC în urma torturilor și la mijlocul lui 1954 a fost transferat la Târgu Ocna. A fost inclus în al doilea proces al deținuților implicați în „reeducarea” de la Pitești (procesul Vică Negulescu). A decedat în închisoarea Jilava la

în viața lor universitară, în toată cariera lor, n-au întâlnit un om cu atâtea calități, un om de o așa ținută morală și un om atât de inteligent și atât de cult ca acest Costache Opreșan. El a fost șefu' Frățiilor de Cruce pe țară și l-au băgat în procesu' lui Țurcanu. Nu l-au condamnat, l-au lăsat în Jilava de-a murit. A fost cu părintele Calciu¹⁹ acolo, în Fortu' 13... Pe cei care s-au opus și care s-au desolidarizat în procesu' acela al lui Țurcanu i-au condamnat la moarte, nu i-au executat, dar au murit acolo într-o celulă a morții²⁰. Au făcut TBC și au murit.

Al doilea este nepotul lui Aron Cotruș, Ovidiu Cotruș²¹, care a fost și el student la filosofie la Cluj, cu care am stat în celulă. A fost condamnat șapte ani. A ieșit din pușcărie și a fost un fenomen... Și spun fenomen fără să exagerez, pentru că toți cei care au stat cu el în închisoare... în foamea aceea în care noi eram ținuti, de-abia știam cum ne cheamă. Acest Ovidiu Cotruș, în starea aceea de malnutriție în care eram, vorbea două ore pe zi și analiza capodopere ale literaturii universale, mai ales romane. El vroia să și scrie un roman despre toată drama aceasta a tineretului nostru care a fost distrus... Când vorbea Cotruș, două ceasuri în celulă, toată lumea stătea și asculta ca la o minune. Și era un fenomen și ca memorie. Parcă tot ceea ce a citit s-a înregistrat în capul lui, și putea să redea oricând personaje din romane și-așa mai departe. Un om deosebit.

Ei sunt doar două elemente de la noi, de la Cluj. Ca să nu vorbesc despre cei de la Medicină... cum ne-au distrus tot ce-am avut noi mai preț în Facultatea de Medicină... și studenți, și profesori.

Familia dumneavoastră a avut probleme cu autoritățile cât ați fost închis ?

Vreau numa' atât să spun, că mama a fost o dată la mine cât am fost închis la Canal. Când am plecat eu de-acasă, în '48, mama avea 48 de ani și n-avea un fir de păr alb în

26 iulie 1959. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 161-163; Nicolae Hristu, Octavian Daniel, Alexandru Mircea, *op. cit.*, p. 213; fișa matricolă penală din AANP.

19. A se vedea nota 20, la p. 25.

20. De fapt, Constantin Opreșan, Gheorghe Calciu și ceilalți deținuți la care face referire interviu-vatul s-au opus variantei comuniste în procesul „Vică Negulescu” din 1956-1957, un proces separat de cel al lui Eugen Țurcanu. În sentința din 25 iunie 1957 s-au pronunțat următoarele condamnări: Valeriu „Vică” Negulescu – condamnare la moarte, pedeapsă comutată ulterior în muncă silnică pe viață; Constantin Opreșan – 25 de ani muncă silnică; Dragoș Hoinic – 25 de ani muncă silnică; Iosif V. Iosif – 15 ani muncă silnică; Aurel Popa – 25 de ani muncă silnică; Gheorghe Caziuc – condamnat la moarte, pedeapsă comutată ulterior în muncă silnică pe viață; Virgil Bordeianu – condamnat la moarte, pedeapsă comutată ulterior în muncă silnică pe viață. Mircea Stănescu, Titică Predescu, *Procesele reeducării (1952-1960). Statul și dreptul, instrumente de represiune ale dictaturii comuniste*, Fundația Culturală Memoria, filiala Argeș, Pitești, 2008, pp. 243-244.

21. Ovidiu Sabin Cotruș (1926-1977), poet, critic literar, nepotul scriitorului și diplomatului Aron Cotruș. A reușit să scape de arestarea din 15 mai 1948 și a fost condamnat în contumacie la 5 ani de închisoare în aprilie 1949, în lotul Centrului Studentesc Legionar Cluj condus de Ioan Bohotici. A stat ascuns până la 29 noiembrie 1951, când a fost arestat. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Oradea, Gherla. După eliberare, a locuit la Timișoara și a lucrat ca redactor la revista *Familia*. A mai fost reținut pentru cercetări după mișcările din 1956, fără a mai fi condamnat, întrucât era grav bolnav. A decedat la Cluj-Napoca. Informații de la Marcel Petrișor, căruia îi mulțumim; http://ro.wikipedia.org/wiki/Ovidiu_Cotruș, accesat la 1 august 2008; fișa matricolă penală din AANP.

cap. Când a venit la Canal, după un an, nu mai avea un fir de păr negru în cap! Era albă... Atât au chinuit-o...

Ce s-a întâmplat după eliberare, ați mai avut de-a face cu regimul ?

După ce am ieșit din închisoare am lucrat pe tărâmul cercetării, și asta pentru ca să fiu lăsat în pace și să nu fiu chiar victimă directă. Noi după ce am ieșit din închisoare am fost la fel de urmăriți ca și în timpul închisorii. Vedeam cum suntem urmăriți pas cu pas, marginalizați... Și erau tot felu' de încercări de a ne compromite în fața colaboratorilor noștri, conflicte cu prieteni buni, uneori și-n familie. Fiindcă pentru asta erau plătiți cei din Securitate, pentru ca noi, supraviețuitorii, să nu mai putem să reprezentăm ceva. Gândul lor, intenția lor și tot ce au dorit ei a fost ca din închisoare noi să nu mai ieșim vii! Și cu unii au reușit. Iar cei care am reușit, printr-o minune, să supraviețuim, aceia am fost urmăriți în continuare și trebuie să spunem despre activitatea securiștilor... C-au fost criminali și călăi, cred că e prea puțin. S-au luat la întrecere cu diavolii și cred că i-au întrecut pe diavoli. Este un lucru care trebuie știut... Un om întreg la minte nu poate să conceapă ce-au fost capabili oamenii ăștia să aplice pentru distrugerea noastră. Și nu ca să te pună la zid, să te execute. Nu. Scopul lor era altu'. Să ne facă să suferim cât mai mult, suferință de durată, iar suferința aceasta să fie cât mai insuportabilă. Țsta a fost principiul care l-au avut ei la bază. E-adevărat că și bătrânii trebuiau distruși, pentru că ei erau martori vii ai realizărilor acestui neam pe linie moral-creștină și culturală, iar noi, pentru că eram în devenire și aveam o educație, de asemenea, moral-creștină și patriotică. Ceea ce nu convenea acestor comuniști, internaționaliști, fără patrie, fără Dumnezeu, fără Biserică...

În mod concret, care au fost relațiile dumneavoastră cu Securitatea după eliberare ?

Să vă spun! Când am venit acasă, după 17 ani, eu nu știam ce a fost în lipsa mea. Eram medic la spital la Mediaș și mă duceam și la oameni care mă chemau și în comunele din apropiere. La un moment dat, mama mi-a spus: „Nu te mai duci în țâgănie, că doi ani de zile până te-o prins pe tine țâgania o făcut aicea în fiecare noapte de pază ca să te prindă!” Știa, o fost comuniștii din sate la noi...

Altădată, eram medic de circă într-o comună din județul Sibiu. Era o circă mare și eu conduceam circa. La un moment dat, a venit o femeie la mine: „Domnu' doctor, am nevoie de concediu medical”. Și i-am spus: „Bine, da' ești bolnavă?” „Nu, domnu' doctor, da', știți, aș vrea să stau și eu acasă două-trei zile că am probleme de rezolvat...” Eu știam deja de alți colegi de-ai mei care acum nu au mai fost arestați pe motive politice, ci de drept comun. De exemplu, o fost normator nu știu unde și o pus o normă în plus la altu', sau dacă o fost medic o încasat ceva și-așa mai departe. Și zic: „Măi femeie, nu pot să-ți dau dacă nu ești bolnavă!” Zice: „Domnu' doctor, știu, da' dumneavoastră doar ați mai dat așa ceva!” Când a zis c-am mai dat mi-a căzut într-un fel fisa! Știți, cum îi și la avocați: la unii le cade fisa la timp, la unii după. Noi, ardelenii, suntem cu o reacție ceva mai întârziată... Mie nu mi-a căzut fisa complet, da' am zis: „Domn'e, cum? ! Io n-am dat la nimenea!” Că mă feream, nu voiam să mai ajung în pușcărie și știam că sunt urmărit. Știam că am dosar la Securitate, că doar acolo le-am cerut să mi le văd. Și zic: „Măi femeie bună, du-te! Ieși și vezi-ți de treabă, că nu-ți dau niciun concediu! Nu ești bolnavă, nu îți dau”. Era într-o zi de luni și era plin acolo în sala de așteptare... Și, în timpu' acesta, scoate plicu' și îl pune pe masă. Vă rog să mă credeți, am sărit așa cum stau în fața dumneavoastră, am pus mâna în ceafa ei, ușa

era cam la doi metri, așa, am deschis ușa cu picioru' și, când i-am dat un șut, s-a dus vreo doi metri! Pe urmă mi-am dat seama ce-am făcut și mi-am zis: „Uite, domn'e, asta îmi poate fi fatală. M-am tot ferit și-acum am făcut ce nu trebuie...”

Și în starea asta am ieșit în stradă. În stradă, ca în toate satele, prin față curgea valea... Pe vremuri veneau politicienii și, când nu mai aveau nimic de promis, spuneau: „Vă facem poduri!” Bietii țărani ziceau: „Păi n-avem vale!” „Nu-i nimic, v-aducem valea!” Așa era... Și acolo, pe pod, era directoru' adjunct de la școală, că era școală cu zece clase pe vremea aia, și mă întreabă: „Ați luat plicu', domnu' doctor?” Zic: „Nu!” Și-a făcut cruce cu amândouă mâinile. „Vai, ce bine! Domnu' doctor, să mergeți să puneți la biserică lumânări.” Zic: „Domnule, nu trebuie. Că eu știu să-mi păzesc pielea”. Directorul, care era neamț, zice: „Proasta asta a venit pe la mine să-mi spună că, uite, căpitanul de Securitate o trimite la dumneavoastră cu plicu' ca să vă aresteze”. Ei urmăreau să mă aresteze.

Da' asta vreau să vă spun, că am ieșit afară, da' parcă era tot ca în închisoare, nu existau decât două categorii: victime și călăi. Așa era. Pentru noi, cei care am trecut prin închisoare, când am ieșit, n-am văzut mare diferență.

Să vă mai spun un caz. Stăteam la Mediaș într-o casă săsească cu șapte apartamente în curte, așa cum erau atunci. Și în fiecare zi erau trei care mă turnau, domnule: cine intră la mine, cu cine am stat de vorbă și-așa mai departe. Iar colegii mei, medici, când m-am întors după 15 ani... unu' era medic la Securitate, unu' la Partid, unu' la Poliție (sic!), unu' la syndicate, unu' director de policlinică, altu' de spital... și care, iertați-mă-ți, în condiții normale, eu n-aș fi dat mult pe ei.

Cum ați reacționat după 1989 față de cei care v-au făcut rău în acea perioadă?

Noi nu am ieșit după Revoluție. Nu ne-a văzut cineva mergând să-l tragem pe unu' de mână să-i spunem: „Domn'e, dumneata m-ai omorât! Dumneata m-ai chinuit!” Nu. I-am lăsat în pace. Este un Judecător în care ei nu cred, Dumnezeu din cer, și pentru noi este suficient că suntem în viață. Încă o dată repet: mai mult decât atât n-am dorit. Și, pentru asta, atât cât mai suntem în viață, pot să afirm și să spun cu mâna pe inimă că, pentru mine, regimu' comunist a fost criminal, și criminali au fost securiștii... nu numa' criminali, niște călăi ordinari. Asta a fost Securitatea, domnule!

Cum vă explicați dumneavoastră, ca medic, în ciuda condițiilor inumane, supraviețuirea unora dintre cei care au fost închiși?

Eu am mai încercat cumva să explic aceste limite ale rezistenței noastre, a celor care am supraviețuit, și-am spus că este foarte greu să se tragă concluzii, pentru că trebuie făcut un studiu. Datele acelea trebuie corelate între noi... Eu, ceea ce spun, spun absolut ca părere personală și nu oblig pe nimenea să-și însușească părerea mea. Dar orice om de bun simț cred că va fi de acord ca pe viitor acele metode criminale de exterminare a dușmanului politic să nu mai fie folosite.

Am spus că rezistența și supraviețuirea unora dintre deținuții politici sunt foarte greu de explicat, însă au existat, de la caz la caz, și eu am încercat să le explic ca pe niște forțe ancestrale declanșate din instinctul primar de conservare-apărare. Probabil atomi nucleari existenți în ființa umană, dotați cu energie capabilă la un moment dat să inhibe sau să potențeze anumite funcții celulare, au fost antrenați de către acești factori care au determinat supraviețuirea noastră... Asta ar fi una dintre explicațiile mai aproape de cele științifice, să spunem, care ar putea fi mai ușor acceptată.

Dar aş mai enumera câţiva factori care au ajutat la supravieţuirea noastră, în ordinea importanţei: credinţa în Dumnezeu, suportul major al salvării noastre; rugăciunea zilnică, rugăciunea inimii; zestrea ereditară; rezistenţa psihică la condiţiile anormale de viaţă; ajutorarea camaraderească morală şi materială, în mod deosebit a deţinuţilor aflaţi în suferinţă.

Noi, creştinii, spunem cu toată siguranţa că-n astfel de situaţii intervine providenţa, „grija lui Dumnezeu pentru creaţia sa, pentru fiii săi”. Aşa afirma şi marele nostru gânditor Petre Țuţea²² când i se cerea să explice misterul supravieţuirii deţinuţilor politici în închisorile comuniste, de care a avut şi el parte 17 ani. Este Dumnezeu singurul care ne-a salvat din ghearele Securităţii comuniste, căci după legile biologice şi calculele şi dorinţa Comitetului Politic Executiv al Partidului Comunist din România ar fi trebuit să fim exterminaţi toţi oponenţii regimului comunist. Dar şi de data aceasta Dumnezeu nu s-a lăsat batjocorit de cei fără de lege, salvând o parte dintre noi din iadul închisorilor comuniste.

Ştiţi ce? La mine vin, aşa, de vârsta dumneavoastră, de la diferite reviste, radio, televiziune. Am spus de vârsta dumneavoastră, nu ca dumneavoastră... (râde - n.n.) Şi parcă sunt vorbiţi, domnule. Văzând că io sunt un om bătrân, ultima întrebare pe care mi-o pun este: „Domnu' doctor, dumneavoastră credeţi în Dumnezeu?” Şi eu spun: „Nu cred, domnule!” Ei să-mbujorează... „Vai!” Aşa de bucuroşi sunt când le spun că nu cred în Dumnezeu! Şi-ncep: că-mi cunosc toată biografia, că, dacă vin să mă întrebe, sigur că se interesează să vadă cine am fost. „Domn'e, păi nici nu să putea. Domnu' doctor, dumneavoastră sunteţi doctor în ştiinţe medicale, aveţi biologia, aţi studiat lumea asta din punct de vedere material şi nici nu credeam că dumneavoastră... Da' iertaţi-ne, v-am pus această întrebare, da' eram convinşi că nu credeţi în Dumnezeu.” Zic: „Domnule, aveţi dreptate. Eu nu cred în Dumnezeu, domnule. Io-s convins că este Dumnezeu!” Şi pleacă. Cum e posibil ca un om de vârsta dumneavoastră să mă mai întrebe pe mine treaba asta?! Acolo, în închisoare, primu' factor care a contribuit pentru supravieţuirea noastră a fost această credinţă trăită şi sufletu' curat. Io v-am spus înainte ce înseamnă a crede în Dumnezeu: înseamnă fapte. Ceea ce am făcut noi.

Ce părere aveţi despre modul în care se raportează societatea actuală la perioada comunistă?

Adevăru' se ascunde şi astăzi, pentru că aceste cărţi pe care noi le scriem, noi le citim. Tineretul este îndepărtat de a veni şi de a cunoaşte atât timp cât noi încă mai putem să explicăm prin viu grai prin ce-am trecut... Cei care au fost luptători militanţi anticomunişti au fost legionarii. 75% din cei care au trecut prin securităţile comuniste au fost legionarii şi ei trebuiau distruşi. Şi după revoluţie s-a încercat din nou. Astăzi aproape că nu mai e voie să spui că ai fost legionar. Materia prin care au prelucrat securişii poporul român a fost frica, şi această frică este şi astăzi în oameni, pentru că

22. Petre Țuţea, născut la 6 octombrie 1902 în Boteni, Argeş. Eseist, filosof, economist şi om politic. A fost arestat în aprilie 1948, iar la 29 noiembrie 1950 a primit o internare administrativă pentru 24 de luni. A executat pedeapsa în închisorile MAI şi Ocele Mari. A fost eliberat la 29 mai 1953. A fost rearestat la 22 decembrie 1956 şi condamnat la 10 ani închisoare corecţională. În 1959 a fost rejudecat şi condamnat la 18 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile MAI, Văcăreşti, Jilava, Aiud. A fost eliberat la 1 august 1964. Informaţii din fişele matricole penale din AANP.

știu ce să poate întâmpla dacă te opui, și știți bine că securiștii n-au fost dați la o parte... În timp ce alții au fost capabili de jertfă pentru apărarea identității neamului românesc, ei au fost trădători de neam, au fost criminali, pentru că i-au omorât pe cei care puteau să susțină încă valorile morale și valorile culturale, și tot ce neamu' ăsta a realizat în perioada interbelică.

Iar analizând cauzele mortalității în închisoare, ne gândim la acești bătrâni care au ajuns în închisoare și care poate că n-au fost supuși la cine știe ce bestialități, dar care au murit în închisoare. În mod sigur, dacă oamenii ăștia n-ar fi ajuns în închisoare, n-ar fi murit. Aceasta este tot o crimă contra umanității, este genocid curat, pentru că, dacă erau lăsați afară, oamenii ăștia nu mureau. Și, indiferent ce s-a scris pe certificatu' de deces, rămâne tot crimă, rămâne genocid.

Cum considerați că sunt privați astăzi foștii deținuți politici ?

Să știți că eu m-am bucurat enorm atunci când a apărut în Parlament președintele și-a spus : „a fost ilegal și criminal acest regim !” Fiindcă noi am spus mereu c-a fost criminal. La ora actuală suntem foarte puțini supraviețuitori, putem fi numărați pe degete, din cei care am trecut prin acest iad și am supraviețuit. Iar supraviețuirea, pot să vă spun de la început, nu ni se datorează nouă, că noi am fost mai deștepți, sau am avut cine știe ce calități, sau că organismul nostru a fost altfel alcătuit decât al celor care au căzut, nu. Un singur lucru : numai Dumnezeu știe cum am putut să supraviețuim...

Eu nu știu cum să mulțumesc lui Dumnezeu că am scăpat, și m-am legat prin jurământ că, dacă voi rămâne în viață, toată viața mea care îmi va mai fi dată mă voi lupta și îi voi ajuta pe cei nenorociți. Și vreau să vă spun că sunt medic pensionar și în vara asta voi împlini 84 de ani, însă eu nu am renunțat la activitatea profesională, pentru că profesiunea de medic eu mereu am comparat-o cu aceea de preot. Un preot sau un medic nu au voie să pună la o parte profesiunea în momentul în care au ieșit la pensie. Dacă puterile fizice și intelectuale permit, ei trebuie să-și ducă profesiunea până când li se bat cele patru cuie în sicriu !

Vă mulțumesc.

Și eu vă mulțumesc. (râde – n.n.)

Nicolae Purcărea

S-a născut la 13 decembrie 1923 în Braşov. Naţionalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Academia Comercială – fără diplomă. Profesia : merceolog/sculptor. A fost arestat în 1942 şi condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Braşov, Văcăreşti, Piteşti, Alba Iulia. A fost rearestat la 6 martie 1945 şi internat în lagărul de la Caracal până în august 1945. A fost arestat a treia oară la 1 iunie 1949 şi condamnat la 7 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Piteşti, Poarta Albă, Peninsula, Jilava, Gherla şi Codlea. A fost eliberat la 29 mai 1956 cu domiciliu obligatoriu la Lăteşti. A fost arestat a patra oară la 12 septembrie 1958 şi internat administrativ 24 de luni, după care i s-a reactivat condamnarea din 1942. A executat pedeapsa în închisorile Culmea, Grind, Galaţi şi Aiud. A fost eliberat la 29 iulie 1964. La data interviurilor, locuia în Braşov. Interviuri realizate de Andrei Lascu la 23 martie 2007 şi Alin Mureşan la 28 mai 2008. Transcrierea şi tehnoredactarea interviurilor – Andrei Lascu, Adrian Sandu. Editarea – Alin Mureşan, Constantin Petre, Cosmin Budeancă. Interviurile se află în AIO-IICCR, având cotele 31, 32, 392, 393.

Aş dori pentru început să îmi spuneţi câteva cuvinte despre dumneavoastră.

Sunt originar de aici, din Schei. Am urmat şcoala elementară în Braşov, Liceul Comercial, după care am trecut la Academia Comercială, cum se numea atunci ASE-ul de astăzi. Încă de timpuriu au survenit oprelişti, obstacole, din cauza concepţiilor în care mă pregăteam, care aveau la bază ideea creştină şi pe cea naţională. Coordonatele noastre erau acestea : pe verticală, gândul nostru să fie spre Dumnezeu, iar pe orizontală, ideea de apartenenţă la o etnie. Pe aceste idei mi-am creat tot edificiul spiritual, care, bineînţeles, la un moment dat, a fost contrar concepţiei comuniste. Datorită acestui fapt a trebuit să suportăm consecinţele, în sensul că am fost victime sigure în gulagul românesc. E adevărat, mai putem spune şi astăzi, noi nu ne-am considerat victime, ne-am considerat luptători ai unei cauze româneşti, pentru care am activat încontinuu, chiar şi în situaţia de detenţie, şi până în momentul acesta. A fost o luptă între două tabere. Pornind de la concepţia noastră creştină, zicem că noi am fost în tabăra binelui şi ei în tabăra satanică. „Satanică” spunem pentru că ceea ce au lăsat astăzi nu este decât un rezultat al furtunii, al uraganului pe care l-a stârnit ideologia comunistă. Această concepţie comunistă n-a făcut altceva decât să satanizeze popoarele pe care a pus stăpânire. De ce zic acest lucru ? Pentru că Dumnezeu a sădit în sufletul nostru o fărâmă de dragoste, pe care noi trebuie să o fructificăm între semenii noştri, şi cu această dragoste să încercăm să creăm pe plan spiritual şi material valori care să strălucească, care să dea autenticitate etniei noastre.

Regimul comunist a întemnițat nu doar adversarii ideologici, ci și pe cei care îi erau posibili oponenți. În cazul dumneavoastră care a fost situația ?

Despre rezistența noastră se pot spune multe, chiar dacă opreliștea, mai ales asupra noastră, a legionarilor, a fost colosală, dusă la limita imaginației. Să fi fost orice, numai legionar nu. De ce ? Pentru că noi, legionarii, am fost aceia care înainte de '40 am manifestat atitudinea „anti”. Noi am fost primii anticomuniști. Noi am trâmbițat și am spus peste tot : „Domnule, dacă vin comuniștii, uite ce se întâmplă”. Nimeni nu ne-a luat în seamă, ba, mai mult, au fost omorâți Codreanu și mai mult de 250 de legionari. E greu să discuți dacă nu cunoști realitatea. Și o spun tuturor : „Dom'le, eu nu te oblig să crezi ca mine, dar te oblig să citești, să studiezi atunci când ataci o teză”. Abia în momentul în care o cunoști poți aborda antiteza, nu ?

Când ați fost arestat prima dată ?

Prima dată am fost arestat în octombrie '42, pentru că făceam parte dintr-un grup FDC și Antonescu declarase război FDC-ului. Or, noi, legionarii, numa' de Antonescu n-aveam grijă, pentru că era stare de război și nu căutam să ne împotrivim cu ceva, să opunem o cât de mică rezistență internă lui Antonescu. A fost un fals război pe care îl declarase Antonescu împotriva noastră, la intoxicările lui Cristescu¹. Fapt este că, până la urmă, eu am avut norocul să fiu vecin cu doamna mareșal Antonescu² în Bărăgan, în DO, și, fiind vecini, toată ziua ne întâlneam unu' cu altu', ba, mai mult, ea de multe ori cerea ajutor la diferite treburi pe care nu le putea face. Noi, cu un anumit cavalierism, o ajutam întotdeauna, și ea spunea : „Ce păcat că mareșalul nu v-a cunoscut”. Acest regret l-a manifestat și mareșalul în închisoare. A declarat în fața generalului Petrovicescu³ : „Păcat. Dacă eram cu băieții aceia, ei nu mă lăsau”. E adevărat că nu-l lăsam, pentru că legea onoarei era sfântă pentru noi.

Ce condamnare ați primit în 1942 ?

Am fost condamnat la 15 ani.

Și unde ați fost închis ?

Am fost închis la Brașov întâi. De la Brașov ne-a dus la Văcărești, în tranzit, și de la Văcărești la Pitești, unde era o închisoare anume pentru elevi.

1. Eugen Cristescu (1895-1950), șeful Serviciului Special de Informații în perioada 1940-1944.
2. Maria Antonescu (1892-1964). A fost arestată împreună cu mareșalul Antonescu pe 23 august 1944 și închisă 20 de luni la închisoarea moscovită Lubianka și la Malmaison. A fost internată administrativ în 1950 pentru 24 de luni, decizie mărită ulterior cu alte 60 de luni. În fișa matricolă penală este menționată doar prima perioadă a reținerii, la Mislea. Pedepsa trebuia să expire la 10 august 1958. În 27 octombrie 1954 a fost ridicată de Securitate și depusă cu domiciliu obligatoriu la Lătești, în Bărăgan, unde a stat până la 18 august 1964, când s-a internat în spital. A murit două luni mai târziu, pe 22 octombrie. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 70 ; Remus Petre Cârstea, Zicu Ionescu, *Martiri argeșeni și musceleni. 1939-1989*, Editura Tiparg, Pitești, 2006, p. 64 ; fișa matricolă penală din AANP.
3. Constantin Petrovicescu (1883-1949), general, doctor în drept, ministru de Interne în guvernul legionar din septembrie 1940-ianuarie 1941. După înlăturarea legionarilor, a fost arestat și condamnat la 25 de ani. A fost eliberat în 1944 cu domiciliu obligatoriu în Sibiu. În 1946 a fost arestat și condamnat la „detențiune grea” pe viață. A decedat în închisoarea Aiud la 8 septembrie 1949. http://ro.wikipedia.org/wiki/Constantin_Petrovicescu, accesat la 25 septembrie 2008 ; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 218 ; Nicolae Hristu, Octavian Daniel, Alexandru Mircea, *op. cit.*, pp. 229-230.

Când ați ajuns la Pitești ?

La Pitești am ajuns înainte de Crăciunul '42 și am stat până în '43, tot prin toamnă-iarnă, când am fost transferat la Alba Iulia. E, și de la Alba Iulia m-am eliberat, pentru că în april '44 Antonescu a dat un decret pentru elevi, și cine a avut noroc să se elibereze, s-a liberat, cine nu, a rămas mai departe zălog comuniștilor.

După ce m-am eliberat de la Alba Iulia, la câteva zile, am fost luat în armată și am făcut instrucția generală, instrucția individuală, trei luni de zile, până în august, când am primit o permisie de o lună de zile ca să dau examene de clasa a VIII-a. Și în perioada asta m-a prins 23 august. Colegii mei de unitate au intrat pe front mărșăluind spre Sfântu Gheorghe, care era al ungarilor, și o mitralieră dintr-o căpiță a secerat aproape tot plutonul în care eram eu... Dumnezeu a vrut să nu fiu acolo. După aceea am dat bacalaureatul și-n ziua când să intru la Academia Comercială am fost arestat. Mă rog, am fost ținut vreo două săptămâni. Într-o zi am plecat de la chestură, unde eram reținuți, și s-a mai dat o dată examen, și atuncia m-am furișat, am dat examen, am intrat al optulea, și-am venit înapoi.

Dar pentru ce-ați fost reținut cele două săptămâni ?

Ca primii dușmani ai poporului. Că după aceea ne-a arestat din nou și ne-a dus la Caracal. Au fost două mari lagăre, la Caracal și la Slobozia, și pe toți dușmanii poporului i-a strâns acolo. Și printre ei eram și noi, cei cu dosare. Deci vechea conducere a Siguranței lui Antonescu ne-a dat pe mâna comuniștilor, care, sigur, ne-a ținut zălog până cam în august '45.

Deci ați fost ținut în lagăr la Caracal până în '45 ?

Da, în '45. Am încă foaia aia de eliberare. Am stat acolo vreo câteva luni, de la 6 martie până în august 1945.

Cine mai era închis în lagăr la Caracal ?

E foarte greu de spus, pentru că erau toate națiile, toate profesiile, toate concepțiile politice. Era de la români legionari până la evrei. Nu se știe pe ce criteriu, dar pesemne a fost o dată al apartenenței politice, al adversarilor declarați, adică al legionarilor, și după aceea diferiți oameni cu oarecare pondere în oraș. Au fost negustori, au fost doctori mari, ingineri, profesori... Am stat și cu profesori despre care nu știam că au poziție anticomunistă.

Cum era regimul de detenție ?

Atuncea era mizerabil. Erau niște barăci mari, nemțești, da' nu se putea dormi în ele din cauza ploșnițelor și-a păduchilor și, pentru asta, dormeam afară în aer liber. Noroc că, în general, a fost vreme bună, n-a fost o vreme ploioasă. Și făceam rost de-o rogojină și o pătură și dormeam afară. Și mâncarea era sub orice critică. Coseau mazăre, mărar, și-l arunca așa în cazan, și asta zicea că era mâncare. Și paza era făcută de către ruși, de armata rusească.

După eliberare v-ați continuat studiile ?

Da, sigur. În toamna aceluia an, '45, am învățat ceva și m-am prezentat la sesiunea de toamnă la examene la Academia Comercială, unde eram student. Mi-am dat ceva examene și mi-am recuperat după aceea. Și până în april '48 am fost liber, doi ani și ceva, și bineînțeles că-mi vedeam și de școală, și de activitatea pe care căutam s-o întreprindem. Aveam la Brașov o asociație studențească, „Andrei Mureșanu”, cu care au venit în '40

studenții clujeni. Sub această asociație noi am avut o atitudine național-creștină, opusă comunismului care atunci se înfiripa și se ridica și-n facultate.

Aveați colegi comuniști în facultate ?

Exista deja organizația studențească comunistă, UNSR⁴, care s-a împiedicat de noi. Noi am opus o puternică rezistență la comunizare încă din '44 și, prin aceasta, noi am constituit pe bună dreptate o rezistență nemaipomenită. Că ei nu reușeau să câștige studenții din cauza noastră.

Când am venit acasă, am început activitatea. Cei mai puternici erau atunci țărăniștii. Era un grup de studenți țărăniști, s-au mai întors și de pe front studenți, au venit și alții, și eram și un grup destul de mare de studenți legionari. Și atunci am ținut o conferință despre tineret și misiune. Și după aceea au zis (țărăniștii - n.n.): „E, stai, dom'le, că uite,ăștia sunt mai puternici decât noi”. A fost o neînțelegere, astăzi socot că a fost un mic conflict de suprafață, de atitudine, pentru că problemele erau aceleași. Vorbeam, de exemplu, la seminarii despre diverse subiecte. O lucrare de-a mea la seminarul de economie a fost „Naționalismul economic”: cum vedeam noi economia țării, prin concepția protecționistă, naționalistă. Școala economică a lui Frederick List, un economist german care la 1841 a scos o lucrare „Protecționismul economic”, care în Germania n-a fost primită. El a fugit, a plecat în America și acolo a lansat protecționismul, care pentru americani a fost extrem de benefic, pentru că ei, în afară de faptul că își căutau piețe, debușee de desfaceră, în același timp vroiau să-și protejeze și economia națională. Or, americanii sunt și astăzi liberali în ce privește exportul, dar sunt protecționiști în ce privește importul. Și aveam destule motive să cred că protecționismul e benefic și pentru țara noastră, pentru că eram o țară în plină ascensiune economică.

Interesant un lucru, că Hasdeu⁵, care este cunoscut mai ales prin lucrările lui de literatură, a fost și-un mare economist, dar nimeni nu știe asta. Și are o lucrare în care tratează problema concurenței și în care spune: „Concurență nu se poate face decât între două unități de aceeași putere, de aceeași măsură”. Și, mai mult, foarte ciudat, cine știa că Hasdeu era antisemit? Dar el zice: „Necazul care este? Că toată puterea economică o dețin evreii, și-atunci cum să te lupți tu cu evreii? Decât dezvoltându-ți o industrie puternică”.

După eliberarea de la Caracal ați mai fost urmărit ?

Da, am fost urmărit, pentru că din când în când mă mai chema pe la Siguranță. Ei, dar și sub Antonescu eram foarte riguros urmăriți. Dar după eliberarea de la Caracal am fost chemat de câteva ori și, mai mult, când a abdicat Regele, în '47, am fost arestat, că așa făceau ei: când era evenimente mari, arestau pe eventualii adversari.

Ați fost reținut chiar pe 30 decembrie sau mai târziu ?

Mai înainte cu câteva zile. Țin minte că era o zăpadă mare de Anu' Nou când eram acolo. Și erau câțiva inși, oarecum șefi din Brașov. Am fost arestat, ținut 10 zile și amenințat în beciul Siguranței, mai jos puțin de Piața Unirii. Acolo a fost Securitatea, pentru că Mihai Popovici⁶ avea o vilă mare, c-o grădină imensă, și-n grădina aceea ei au făcut o altă clădire nouă, sediul Securității.

4. Uniunea Națională a Studenților din România, organizație politizată la acea dată.

5. Bogdan Petriceicu Hasdeu (Tadeu Hasdeu, 1836-1907), academician, scriitor, filolog, istoric, publicist, una dintre personalitățile culturale cele mai însemnate ale culturii române.

6. Mihai Popovici (1879-1966), om politic originar din Brașov. Doctor în drept, ministru PNȚ în mai multe guverne interbelice. A fost arestat la 21 august 1947, a fost ținut în arestul Ministerului

Și ultima arestare când s-a produs ?

A fost o întreagă poveste, pentru că am fost căutat în april '48, când au vrut să mă aresteze. Am reușit să scap datorită faptului că m-am ascuns după ușa. Fratele meu a văzut doi inși că se uitau pe geamul nostru, zicând : „Aicea e, aicea e”. Eu i-am spus fratelui : „Vezi cine e !” „Suntăștia.” Și fratele : „Pe cine căutați ?” „Pe domnul Nicolae Purcărea.” „E la facultate, nu-i acasă.” „Unde la facultate ?” „Păi la Academia Comercială.” Și ei s-o dusă mă caute la Academia Comercială, iar eu am întins-o de acasă și-am stat fugăr o bucată de vreme.

Dar de ce vă căutau ?

Pentru că ei socoteau că eu, fiind brașovean, am toate legăturile și cunosc toată activitatea din Brașov. Însă noi, în cadrul Academiei Comerciale, am avut o activitate... n-aș putea spune legionară, ci național-creștină, la colocvii, la conferințe.

Și unde ați stat după ce ați fugit ?

În primăvara lu' '48 am stat o bucată de vreme ascuns acasă. De ce ? Pentru că fiind copii, ne jucam de-a v-ați ascunselea și ne făcusem prin fân tunele. Și-acuma tot așa am făcut. Mi-am făcut tunele prin fân și, cum simțeam că e ceva, iute fugeam și mă ascundeam în tunel. După un timp, cineva m-a dus în Munții Argeșului, și acolo am stat o bucată bună de vreme. Și, în munți, am fost în grupul lui Apostol⁷. Eram vreo 20 de inși, dar o introdus între noi informatori, printre care și un fost deținut care a fost cu noi la închisoare la Pitești în '42. Acuma îmi scapă numele. Am bănuir. A fost prins și un ofițer de Securitate, mă rog, i s-a dat drumul.

Erați înarmat cât ați stat în munte ?

Eram. Aveam fiecare câte o armă. Grupul s-a desprins de fapt din grupu' lui Arsenescu⁸. Arsenescu, ca fost ofițer, voia o organizație mare, să cuprindă mult spațiu, să acționeze chiar. Își făcuse un depozit mare de arme și avea legături cu Bucureștiul... Cum să zic ? Lipsă de experiență, cam nerealist.

Erați ajutați de oamenii de acolo ?

Supraviețuiam. Erau sate întregi care ne ajutau, trimeteau oameni... Erau printre noi și oameni de acolo, care cunoșteau zona. Știau, se duceau și se întâlneau cu țărani. De aceea la proces au intrat mulți țărani.

de Interne, la Văcărești și Ocnele Mari. A fost internat pentru 24 de luni la Sighet, pedeapsă prelungită cu alte 60 de luni în 1953. A fost eliberat la 5 iulie 1955 din Malmaison. Nu a fost condamnat niciodată. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 405 ; fișa matricolă penală din AANP.

7. Dumitru Apostol (1905-1950), avocat, profesor de română și latină. Exclus din Colegiul de avocați Argeș în 1948, a organizat un grup de rezistență pe Valea Topologului, în Munții Frunții. A fost prins de Securitate pe 21 mai 1949 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. Pe 2 februarie 1950 a fost împușcat la marginea comunei natale Șuici, sub pretextul fugii de sub escortă. Zicu Ionescu, Remus Petre Cârstea, *Martiri argeșeni și musceleni. 1939-1989*, Editura Tiparg, Pitești, 2006, pp. 68-69 ; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar. A-B*, Editura Mașina de scris, București, 2000, p. 73.
8. Gheorghe Arsenescu (1907-1962). Colonel, lider al unui grup anticomunist care a activat pe versantul sudic al Munților Făgăraș. A fost arestat la 1 februarie 1960 și condamnat la moarte. A trecut prin închisorile Jilava și Văcărești. A fost executat la 29 mai 1962 la Jilava. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Deci, practic, era o rezistență pasivă ? N-ați avut niciun fel de confruntări cu Securitatea ?

Pasivă, da. N-aveam de gând să acționăm. N-aveam motiv. Doar în vara lui '49, când am fost arestați, atunci au rămas pe loc vreo patru morți. Atunci a fost o confruntare armată și s-a tras. Și am avut noroc că puteam să ne ascundem după frunzișul din pădure, da' ghinionul nostru a fost că atunci, în mai-iunie, au fost niște ploii teribile, care ne încurca rău, pentru că trebuia ca ziua să stăm ascunși și noaptea să plecăm. Și bineînțeles că batalioane întregi de securiști au înconjurat muntele și în felul acesta, până la urmă, cercul s-a strâns, s-a strâns, până ne-au prins.

Mai țineți minte numele celor care au fost împușcați acolo ?

Le aveam notate undeva. Unu' e Ghelmeci⁹, un învățător de acolo.

Unde v-au dus după arestare ?

La Securitate la Pitești. Bineînțeles că a fost vâlvă mare. Nu mai vorbesc de băți, de toate ăstea, că acolo a fost și ancheta. A venit de la București și ne-a anchetat. Printre ei era și căpitanul Cârnu¹⁰, care era un bătașu nemaipomenit.

Cât timp a durat ancheta ?

La Pitești, vreo două luni. Iute ! Că ne-a dus după aceea, prin decembrie parcă, la Craiova, la proces, că la tribunalul din Craiova am fost judecați.

Și cine a fost considerat șef de lot, Apostol ?

Păi, da, profesorul Dumitru Apostol. Fata lui' Arnăuțoiu, care s-a născut în închisoare și care a fost crescută de violonistu' Voicu, a scos o carte¹¹ cu rezistența din Muscel, cu Arnăuțoiu¹² și Apostol. Îmi pare rău că n-am pus mâna pe ea.

Dumneavoastră ce condamnare ați primit ?

Spre norocul meu, am primit o condamnare mică, de 7 ani. Apăruse atunci legea cu moartea, pentru că prea erau multe grupuri în munți și comuniștii erau speriați de atâta rezistență. Și noi inițial am fost încadrați în legea cu moartea. Da', în afară de țărani, am avut condamnarea cea mai mică din lot...

Dar au fost și persoane executate ?

Apostol și încă câțiva... Apostol a primit 25 de ani, dar după aceea l-au luat pe el și pe încă câțiva și i-o executat. Pur și simplu au fost luați și au dispărut. După proces a fost duși la Șuici, o comună din Argeș, către Domnești, și omorâți acolo, executați. Și au fost înmormântați acolo.

9. Ștefan Ghelmeci (1906-1949), revizor școlar din comuna Mozăceni, Argeș. Rănit în confruntările cu Securitatea, a ales să moară în spital, rupându-și bandajele de la operația suferită. Decesul său este înregistrat la Primăria Curtea de Argeș pe 24 mai 1949. A fost îngropat în groapa de gunoi a orașului. Zicu Ionescu, Remus Petre Cârstea, *op. cit.*, p. 100 ; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. F-G*, Editura Mașina de scris, București, 2002, p. 171.

10. Ioan Cârnu, căpitan de Securitate în 1949. A anchetat și torturat grupul de susținători din Nucșoara ai luptătorilor din Munții Făgăraș. S-a pensionat la 55 de ani cu gradul de locotenent-colonel. Doina Jela, *op. cit.*, p. 77.

11. Ioana-Raluca Voicu-Arnăuțoiu, *Luptătorii din munți. Toma Arnăuțoiu. Grupul de la Nucșoara. Documente ale anchetei, procesului, detenției*, Editura Vremea, București, 1997.

12. Toma Arnăuțoiu (1921-1959), ofițer, lider al unui grup anticomunist care a activat pe versantul sudic al Munților Făgăraș. A fost arestat la 20 mai 1958 și condamnat la moarte. A fost executat la 18 iulie 1959 la Jilava. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Se cunoaște locul unde au fost înmormântați ?

Da, sigur că da. Cei de acolo au încercat să ridice o cruce, dar am auzit că a fost dărâmată de către nu știu cine.

Câte persoane mai erau în lot, excluzându-i pe țăranii care v-au ajutat ?

Erau între 15 și 20, cam așa ceva. Am stat atunci în celulă cu Dumitrașcu¹³, un învățător mai bătrân cu vreo patru-cinci copii, și cu Virgil Popescu¹⁴, un funcționar. Ei se bazau pe faptul că-s mai tânări și o să scap, și fiecare și-a făcut un testament și m-au rugat să transmit acasă una-alta.

De la Craiova unde ați fost trimis pentru executarea pedepsei ?

La Pitești. Ne-a judecat în decembrie '49 și am stat la Craiova până în vara lui '50, prin iulie, august.

Ce vă mai amintiți despre închisoarea din Pitești ?

Am stat 10 zile la carantină, cum e obiceiul, după care am fost transferat la altă cameră. Pentru că aveam muncă silnică, bineînțeles că am intrat la secția de muncă silnică, dar n-am stat mult, că ne-a băgat la camera 1-subsol.

Cine făcea atunci transferurile de deținuți ? Gardienii, directorul ?

Nu știam atunci, dar erau gardienii. Țurcanu nu se arătase chiar așa de fâțiș, nu făcea el direct repartitia. După aceea a început el să dicteze : „Pe ăștia îi bagi aici ! Pe ăștia îi bagi aici !” El dirija după aceea toată activitatea deținuților... Și ne-a băgat la 1-subsol. Am stat câteva luni bune în camera comună, până de Sfântul Nicolae '50, când s-a declanșat demascarea. În ziua de Sfântul Nicolae a venit Țurcanu în cameră : „Trebuie să vă faceți demascarea !” Noi nu știam nimic.

Dar înainte să intrați în cameră nu ați auzit de ce se întâmpla în închisoare ?

Nu. Era strict secret.

Și înainte să vină Țurcanu, n-ați reușit să vă dați seama de ceva ?

Nuuu. Mai auzeam țipete, da' am zis că-s anchete ale Securității pe care le face în pușcărie, nu ne gândeam că... Știam ceva foarte vag, da' n-am ținut cont, pentru că în cameră era o activitate nemaipomenită, era o armonie nemaipomenită.

Care era atmosfera ? Ce fel de discuții se purtau ?

Fiecare avea câte ceva de povestit. În afară de faptul că ți-ai găsit niște prieteni, te-ai împrenit cu alții, se învățau poezii de tot felul, rugăciuni, științe, limbi. În special limbi străine se învățau. Seara, totdeauna se găsea cineva care să povestească un film sau o carte. Printre noi era și Costache Oprișan¹⁵. Cine mai era ? Parcă-i văd pe fiecare : camera era pe lung și avea două priciuri pe lateral. Erau oameni deosebiți.

V-ați împrietenit cu cineva înainte să înceapă demascările ?

13. Grigore Dumitrașcu, născut la 22 septembrie 1906 în Săcelu, Gorj. Învățător în Șuici. A fost arestat la 30 septembrie 1951 și condamnat la 10 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Jilava, Aiud, Pitești, Gherla și Ostrov. După expirarea pedepsei, a fost internat administrativ pentru 36 de luni la Luciu-Giurgeni, Jilava, Galați și Periprava. A fost eliberat la 6 mai 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

14. Virgil Popescu, contabil, executat la Șuici la începutul anului 1950. Zicu Ionescu, Remus Petre Cârstea, *op. cit.*, p. 136.

15. A se vedea nota 18, la p. 152.

Păi cu toți ne împrietenisem. Toți eram ca frații.

Dar erați mai apropiat de cineva anume ?

Nu. Era Vasilică Pătrașcu¹⁶, pe care îl cunoșteam din închisoarea trecută. După aia, aveam doi colegi de la Academie : pe Sandu Muntean¹⁷ și pe Arapu¹⁸. Muntean a suferit mult, îngrozitor de mult. Și alții... Mai era Florică Dumitrescu¹⁹, Nicu Ioniță²⁰, Dinu Mateescu²¹. Vorbesc de cei de pe o parte a priciului. Mai era, apoi, Nelu Gherasim²² de la Cluj, care a murit, Géza îi ziceam noi... Era Costăchescu²³, [Gheorghe] Gorbatei, Bărcuțean²⁴. Am

16. Vasile Pătrașcu, născut la 3 ianuarie 1922 în Bârlad, Vaslui. A fost arestat în 1943 și condamnat la 10 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Galați și Alba Iulia. Nu avem informații despre data eliberării. A fost rearestat la 16 mai 1948 ca student în anul IV la Academia Comercială și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Gherla, Focșani, Aiud, Ploiești, Iași și Galați. La expirarea pedepsei a fost internat administrativ pentru 24 de luni. A executat pedeapsa la Periprava. A fost eliberat la 6 mai 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

17. Un interviu cu Pr. Alexandru Muntean va fi publicat într-un volum ulterior.

18. Petru Arapu, născut la 16 iunie 1922 în Cernăuți. A fost arestat la 28 mai 1948 ca student în anul IV la Academia Comercială și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Baia Sprie, Aiud, Codlea și Aiud. A fost eliberat la 24 mai 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

19. Florian „Florică” Dumitrescu, născut la 28 iulie 1924 în Brăila. A fost arestat la 15 mai 1948 ca student în anul V la Facultatea de Medicină din Iași și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Jilava, Galați, Văcărești și Aiud. A fost eliberat la 31 iulie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

20. Nicu Ioniță, născut la 1 martie 1923 în Sivița, Galați. A fost arestat la 15 mai 1948 ca student în anul V la Facultatea de Medicină din Iași și condamnat la 5 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Jilava, Pitești, Poarta Albă și Peninsula. A fost torturat timp de 6 luni la camera 1-subsol din Pitești. După expirarea pedepsei, a fost internat administrativ 12 luni la Peninsula. A fost eliberat la 13 mai 1954. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 138; fișele matricole penale din AANP.

21. Dinu Mateescu (1923-1992). A fost arestat la 15 mai 1948 ca student în anul IV la Facultatea de Construcții din București. A fost condamnat și a executat pedeapsa în închisorile Ministerul de Interne, Malmaison, Jilava, Pitești, Gherla, Baia Sprie, Aiud și în Balta Brăilei. A fost eliberat în 1964. Informații oferite de Ioan „Jenică” Popescu; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar. M*, Editura Mașina de Scris, București, 2004, p. 134.

22. Ion „Nelu” Gherasim, născut la 30 iulie 1921 în Bogata, Cluj. A fost arestat la 30 ianuarie 1949 ca student în anul II la Facultatea de Agronomie și condamnat la 15 ani muncă silnică. La expirarea pedepsei a mai primit 36 de luni pedeapsă administrativă. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Jilava, Oradea, Aiud, Galați și Periprava. A fost eliberat la 6 mai 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

23. Corneliu Costăchescu, născut la 28 septembrie 1927 în Iași. A fost arestat la 7 iulie 1948 ca student în anul I la Facultatea de Matematică din Iași și condamnat la 10 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 8 ani. A executat pedeapsa în închisorile Iași, Galata, Suceava, Jilava, Pitești, Gherla, Târgu Ocna, Văcărești și Aiud. A fost eliberat la 4 iulie 1956. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar. C*, Editura Mașina de Scris, București, 2002, p. 229; fișa matricolă penală din AANP.

24. Moise Bărcuțeanu, născut la 18 septembrie 1921 în Felmer, Brașov. A fost arestat la 4 iunie 1948, ca student la Politehnica din Timișoara, și condamnat la 10 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Baia Sprie, Aiud. A fost eliberat la 6 septembrie 1957,

și eu niște însemnări de la Gherla, Pitești, la care tot scriu, și tot văd că îmi revin în minte și alții, și iar mai am de scris... Nu e o poveste pe care o deșiri ușor, care curge, e o tragedie. Stai, iar ți-aduci aminte, iar te poticnești... Mai citești ceva : „O, stai, dom'le, că prin momentul ăsta am trecut ! ”, și redai momentul pe care l-ai trăit, cu ideile tale.

Eram acolo vreo 30, cel puțin. După aceea au mai venit și alții, unii au plecat. Era profesorul Puiu Chivulescu²⁵ din Târgoviște, săracu', dacă ați auzit de el, un om deosebit care a avut un rol și în greva din Rusia, cu Puiu Atanasiu²⁶, la Vorkuta parcă, sau la Oranki. S-a dus Ana Pauker la ei să-i lămurească să intre în „Horia, Cloșca și Crișan”²⁷ și Puiu Atanasiu i-a răspuns cum trebuie. Atunci toți au intrat în grevă și-a plecat Ana Pauker cu coada între picioare de acolo. Puiu Atanasiu a declanșat atunci cea mai mare grevă din istoria lagărelor comuniste.

Dar erau printre ei și dintre cei care, v-ați dat seama mai târziu, vă trăgeau de limbă ?

Păi n-aș putea spune că era vreunu' care ne trăgea de limbă.

Și ce vă amintiți despre începutul demascărilor ?

Era dimineața de Sfântul Nicolae, luasem terciul, ne felicitam unii pe alții, că eram câțiva Nicolae : Nicu Chivulescu, eu și Nicu Ioniță. Și Țurcanu, care a venit atunci în cameră, singur, la un moment dat a zis : „Să vă faceți demascarea ! ”

S-a prezentat înainte sau știați cine e ?

Nu. Atuncea l-am văzut prima dată. Și la un moment dat zice : „Pe ei ! ” Și atuncea au apărut ciomege, cozi de mătură, picioare de scaun și o parte dintre amicii noștri, care veniseră cu scopul acesta, au sărit pe noi și a început bătaia. Sigur, elementul acesta al surprizei, al nedumeririi, al buimăcelii... „Ce se întâmplă ? Ce se întâmplă ? ” ...ne-a dat gata. Ne-a paralizat !

Cine a pus mâna pe ciomege dintre cei cu care vă împrieteniserăți ?

Toți. Mărtinuș²⁸, Tudor Stănescu²⁹... L-am mai întâlnit eu pe la București, de multe ori l-am întâlnit. L-am întâlnit și la moartea lui Calciu³⁰, în haine de călugăr, dar eu nu

cu domiciliu obligatoriu la Zagna, Brăila. A fost arestat la 12 septembrie 1958 și internat administrativ prin două decizii de câte 36 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 6 mai 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 160 ; fișa matricolă penală din AANP.

25. Nicolae „Puiu” Chivulescu, născut la 23 decembrie 1925 în Târgoviște, Dâmbovița. A fost arestat la 17 aprilie 1949 ca student în anul II la Matematică și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Aiud, Ploiești și Jilava. A fost eliberat la 12 aprilie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

26. Constantin (Puiu) Atanasiu (1915-2007). Avocat, fost prefect al orașului Focșani (6 septembrie 1940-21 ianuarie 1941). În 1942 a căzut prizonier la Cotul Donului și a trecut prin diferite lagăre din URSS (Oranki, Mihailovo, Karangada). A fost repatriat în decembrie 1950. Internat administrativ la 11 iulie 1951 la Capul Midia și Peninsula, a primit două pedepse succesive a câte 24 de luni și a fost eliberat la 13 octombrie 1954. A fost arestat la 13 februarie 1958 și condamnat la muncă silnică pe viață, pedeapsă comutată ulterior în 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Aiud. A fost eliberat la 1 august 1964. Radu Mărculescu, „Puiu Atanasiu”, în *Puncte Cardinale*, nr. 6, iunie 2007, p. 6 ; fișele matricole penale din AANP.

27. Este vorba de divizia procomunistă alcătuită din prizonieri de război de pe frontul din URSS.

28. Alexandru Mărtinuș, născut la 31 ianuarie 1921 în Pașcani, Iași. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 15 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești,

văd în el decât omul din „reeducare”. Am rămas bătut în cap. Nu îl văd... degeaba ! O apropiere de el nu pot face... Am rămas așa : îl văd acolo, în comitetul de „reeducare”. N-a bătut el nu știu cât. Știi ? Că Mărtinuș era cu inițiativa, Mărtinuș bătea... Mai era Tică Ispas³¹, Costache Oprișan trecuse, săracu', și el...

N-ai observat la Oprișan dacă prezenta urme de bătaie ?

Nu, n-am văzut la niciunul.

În momentul în care Țurcanu v-a cerut să vă faceți demascarea, care a fost reacția ?

Știu că i-a răspuns Anagnoste³², care era lângă mine. Era un macedonean grozav de gură, student la Litere. Am auzit că după aceea a devenit și el mare bătaș. Nu știu ce-a răspuns, dar Țurcanu l-a doborât dintr-o palmă. Și ne-a bătut zdravăn câteva ore, ne-a tot bătut, până când la un moment dat Țurcanu a zis : „Gata, dezbrăcarea la pielea goală ! ” Ne-a lăsat cămașa de pe noi și strictul necesar. Restul, la magazie. Și cu ăstea am rămas ani de zile, până m-am eliberat.

Am trecut prin toată pleiada, prin toată gama de schingiuri posibile. Am mâncat bătaie îngrozitoare... De ce ? Pentru că tactica mea a fost aceasta : ce îmi pune în față recunosc sau nu. Și m-a luat Mărtinuș : „Ce ai de spus ? ” „Păi nu mai am nimic.” „Cum nu ? Dăr asta nu știi ? ” Da' după fiecare anchetă mă bătea. M-a bătut până când m-a scos de pe fix.

Cât timp au durat torturile până să vă întrebe ceva ?

Ne-a lăsat o bucată de vreme așa, dar nu mult, pentru că au început anchetele. Mărtinuș avea patu' după ușa de la intrare. Comitetul de „reeducare” stătea pe două paturi. Mărtinuș ne-a cerut să ne facem demascarea și noi n-am răspuns nimic. El te lua la anchete, te întreba și, după fiecare anchetă, te bătea. Te întindea pe prici, te ținea strâns cu picioarele afară de pe prici și te bătea la tălpi până când leșinai... Te mai lăsa, iar te bătea, iar te lăsa. Însă cel mai chinuitor era când trebuia să stai pe marginea patului, cu mâinile pe genunchi și cu privirea fixă. N-aveai voie să te pleci într-o parte

Gherla și Jilava. Unul dintre primii adepți ai „reeducării”, a fost informator și unul din liderii comitetelor de agresori. A murit în condiții neelucidate în decursul anului 1954. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 155-156 ; Dorin Dobrinu (editor), *op. cit.*, p. 172 ; fișa matricolă penală din AANP.

29. Pr. Tudor Stănescu, născut la 31 ianuarie 1928 în București. A fost arestat la 8 mai 1949 ca student în anul II la Academia de Înalte Studii Economice, Comerciale și Industriale și condamnat la 8 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Rahova, Uranus, Jilava, Pitești, Gherla, Malmaison și Brașov. Torturat în Pitești, a devenit ulterior agresor. A fost eliberat la 30 aprilie 1957. După anul 2000 a revenit la Aiud, unde îngrijește monumentul de pe Râpa Robilor, și s-a călugărit pentru a-și răscumpăra păcatele. Un interviu cu Pr. Tudor Stănescu va fi publicat într-un volum ulterior.

30. A se vedea nota 20, la p. 25.

31. Dumitru „Tică” Ispas, născut la 25 martie 1924 în Pitești, Argeș. A fost arestat la 17 mai 1948 ca student în anul V la Politehnică și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Codlea și Aiud. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

32. Stere Iuliu Anagnoste, născut la 28 octombrie 1921 în Macedonia. A fost arestat și condamnat în 1940 la 5 ani închisoare corecțională pentru „propagandă românească”. A fost rearestat la 24 septembrie 1949 ca student în anul I la Facultatea de Filosofie din București și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Gherla și Constanța. A fost eliberat la 14 octombrie 1957. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 40 ; fișa matricolă penală din AANP.

sau în alta, pentru că aveai planton lângă tine care te lovea la fiecare mișcare. Și după aceea, dă-ți seama că de la bătaile pe care le-am primit în prima zi mă dureau toate oasele, dar trebuia să stau în poziție aia. Întepeneai, nu mai puteai să te miști deloc. Te mișcai doar la prânz când îți dădea gamela, când te duceai să iei mâncare de la ușă, încolonat, și noaptea, când te întindeai pe pat. Atuncea te mai destindeai, te mai dezmoșteai. Până când s-a intrat în anchete serios, au început cu mizeriile : cu frecatul pe jos, cu flotări... Trebuia să stai pe vine și să freci mozaicul între priciuri, să freci, să freci, să freci, până când nu mai puteai.

Frecăți podeaua și cu alți deținuți în spate ?

Era și cu deținuți în spate, era și cu bagaje în spate... tot felul. Știi ? Îți puneau unul în spate, pe care trebuia să-l duci, și n-avea voie să lase picioarele jos, că era bătut la rândul lui.

Ce v-a șocat cel mai tare din dezlănțuirea aceasta de violență ?

A fost șocul întâi... Șocul ! Șocu' de tot ceea ce s-a întâmplat, cum s-a întâmplat, care ne-a paralizat pe toți, așa. După aia, când au început bătaile, era groaza aceasta pe care o trăiai când vedeai că lângă tine e bătut unu' și tu nu puteai să faci nimic, doar să stai nemișcat. Parcă loviturile lui le simțai și tu... Da' le simțai din plin. Te strângeai de parcă se formaseră niște reflexe pe care tu nu puteai să le stăpânești, pentru că știai că o să-ți vină și ție rândul și trăiai în permanență : „Oare pe cine cheamă ? Pe cine cheamă ?” Trăiai cu această senzație că acum îți vine rândul, că acum te ia și pe tine. Și așa era : lua pe unii și pe alții...

Erați obligați să asistați la torturarea celorlalți ?

Eram în poziție, nu ne puteam mișca. Stăteam cu ochii ațintiți în podea sau undeva fix. Și n-aveai voie să te miști deloc, că, dacă te mișcai, te lovea. Nu ne cereau să ne uităm la cel bătut, da' simțai tu... Simțai ! După aceea, toată ziua erai cu șmotru'. Te ținea într-un picior, te ținea' cu mâna ridicată, te ținea la perete cu mâinile sus, dar lipit de perete. Și inventau... Asta, dom'le, n-am putut s-o înțeleg : cum inventau schingiuri pentru fiecare. În afară de faptul că după bătaie te puneau să alergi pe cârpa udă, și era așa de dureros... Era așa de dureros că parcă pe cuie călcai, nu pe o cârpă udă... Asta ca să nu se umfle tălpile. Era așa de dureros până când deodată nu mai puteai și cădeai jos. Ei, și atunci începea altă bătaie, că te lua plantonul. Eu am avut un planton care mă înghiontea doar în partea asta. Și, la un moment dat, i-am spus : „Domnule, mai lovește-mă și în partea astalaltă, nu numai acolo”. A auzit Mărtinuș : „Ce vrea banditul ăsta ?” „Păi, zice să-l lovesc și în partea aialaltă.” „Lovește-l, mă, și în partea aialaltă !”

Am mai povestit eu lucrul ăsta. La un moment dat, stăteam pe marginea priciului, căzut. Mărtinuș : „Dormi, banditul ?” „Nu, domnu' Mărtinuș. Mi-e rău.” „Păi ce ai ?” „Dau sânge, am dizenterie.” Ce mi-a venit mie, nu știu. N-am putut justifica niciodată de ce am spus asta. Și numa' îl aud că îi spune lu' Ioniță : „Doctore, dimineată să te duci să verifici dacă dă sânge”. Toată noaptea n-am dormit : „Măi, cum să dau ? Ce să fac ?” Dimineata, când m-am dus la WC, m-am scobit în dinte până am dat sânge și am șters cu o cârpă să arăt. Dar nu mi-am dat seama că una e sângele curat și alta e sângele murdar. Unu' e roșu aprins, altu' e brun așa. Eu îi arăt lui Ioniță și mă uit la el, Ioniță se uită la mine și el... Amândoi am tăcut. Am tăcut... Și eu mi-am zis : „Dacă el nu spune, mai mă bate și mai mă bate”. El și-o zis : „Ce vrea Nae ? Vrea să mă păcălească ? Vrea să mă bage în bucluc ? Dar dacă eu zic ca el și el nu poate rezista în bătaie și spune că ne-am înțeles ? Mă omoară ăștia, că e «ajutor legionar»”. Dar tot el s-a gândit : „După câtă bătaie a mâncat Nae, nu zice”. Și a mers pe mâna mea, spunându-i lu' Mărtinuș :

„Dom’le, dacă nu-l lăsați, ăsta în trei zile moare”. Și atunci Mărtinuș m-a aruncat la mortăciuni... Că mai erau unii care nu mai puteau, și pe ăia îi aruncau într-un colț, în fundul camerei, să zacă acolo. A trecut o bucată bună de vreme și eu m-am mai refăcut, că am scăpat de șmotru.

Și a venit odată Țurcanu în cameră și mi-a dat o palmă de mi-a spart timpanul. N-am mai auzit o bucată de vreme.

Pentru ce ? A avut vreun motiv sau fără motiv ?

Nu știu ce m-a întrebat, dar mi-a dat o palmă de mi-a spart timpanul. N-am auzit o bucată bună de vreme. Ce greu a fost să n-auzi ! Se spune că timpanul nu se reface, dar uite că s-a refăcut. Altădată mă cheamă Țurcanu la camera 4-spital și mă pune față în față cu Spătăceanu³³, un fost coleg de facultate. Și zice : „Spune, banditul ! De ce n-ai demascat că fratele tău a fost ofițer în armata națională de la Viena ? ” „Păi, domnule Țurcanu, nu știu dacă a fost.” „Cum nu știi ? ” „Nu știu, că eu cu fratele meu nu mă aveam prea bine și nu mi s-a destăinuit.” „Dar uite ce spune ăsta ! ” „Păi, domnule, eu nu știu.” „Cum nu știi, banditul ? ” Și-mi trage un pumn și-mi rupe trei coaste dintr-o lovitură : Clac ! Clac ! Clac ! Și mă dureau... Și mă dureau... Și atât m-a pus să scriu acolo : că fratele meu a făcut parte din armata naționalistă din Austria. Asta a trecut, iar eu am rămas cu coastele rupte și, când făceam șmotru, mă dureau... În asemenea situații trebuia să stai nemișcat, dar eu trebuia să frec, să fac șmotru. Ce chinuitoare a fost și situația aceasta ! Și așa au trecut luni de zile până când coastele mele au început să se sudeze. Dar durerea pe care am trăit-o atunci... Degeaba, nu pot reda... și nu pot dori nimănui. Și dacă cineva îmi spune că are coastele rupte îi înțeleg durerea, îi înțeleg suferința, dar atâta, că altceva n-am ce face.

De Crăciun nu s-a întâmplat nimic deosebit ?

Nu mai ții minte, pentru că eram prea buimăcit. Eee, s-au făcut, bineînțeles, tot felul de blasfemii la adresa Maicii Domnului, dar cele de Paști o fost mai importante. S-a căutat să se accentueze, să se preseze, pentru că ultima instanță asta a fost : „Mai crezi în Dumnezeu ? Mai crezi în Dumnezeu ? ” Și, bineînțeles, câțiva am răspuns : „Da, mai cred”. „Apoi cu voi, bandiților, mai avem de lucru încă.” Țurcanu : „Mai avem de lucru, banditul, mai avem de lucru încă”.

Și de Paști ce s-a întâmplat ?

De Paști s-a schimbat Prohodul în fel de fel de blasfemii. Găseau ei cuvinte, nu știu de unde le născociau, și s-a întâmplat multe lucruri urâte. De exemplu, au făcut ei din lemn, parcă, un falus mare. Tu trebuia să te duci în genunchi, să te târăști, să-l săruți.... Și altele, de care însă nu știi cum să mai pomenesti... Că au fost și situații din astea : trebuia să îi ia penisul în gură la altul și să îl sugă... S-au întâmplat și lucruri din acestea.

Aceasta era o tortură de Paști sau se întâmpla și în alte zile ?

De mai multe ori s-a întâmplat, însă mai des când era câte un eveniment mai deosebit. De exemplu, când îl prindea pe câte unu’, eu știu, cu cine știe ce lucru ascuns...

33. Ioan Spătăceanu, născut la 5 septembrie 1922 în Ciufud (astăzi Izvoarele, Blaj), Alba. A fost arestat ca student în anul III la 22 iulie 1948 și condamnat la 5 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Brașov, Pitești, Poarta Albă și Peninsula. La data eliberării, a fost internat administrativ pentru 12 luni. A executat pedeapsa la Peninsula. A fost eliberat la 27 mai 1954. Informații din fișele matricole penale din AANP.

Și care era reacția celor care torturau ?

În cazul acesta, râdeau, își băteau joc, că ei căutau să te degradeze nu numai fizic, ci și moral. Destrămarea mai dureroasă, mai cumplită, a fost aceasta, a dezumanizării, a dezmembrării tale psihice, morale, care era îngrozitoare. Pentru că, cu cât reușea să te demoleze psihic mai iute, cu atât căderea ta era mai ușoară.

Dar vi s-a părut că râsul lor era natural sau era mai degrabă schizofrenic ?

Greu de spus. Greu de spus, pentru că tu îi tratai pe toți din comitet ca atare. Și nu știi... Nu știi... Tocmai i-am scris lui Nicolae Ioniță : „E greu de uitat”. Că după ce am fost băgat cu capul în hârdău, după aia m-am ridicat, m-am scuturat și-am improșcat în dreapta, în stânga, dar unii râdeau, alții plângeau... „De ce-au râs unii ? ” Întrebarea asta persistă : „De ce au râs unii ? De ce au plâns alții ? ”

A existat un motiv anume pentru care ați fost „botezat” ?

Da, m-a prins cu ceva ce n-am spus.

Și cine v-a dus la hârdău ? Nu mai știți ?

Nu mai știu. Și dacă aș ști, mi-e greu să-i pronunț numele.

Dar erau persoane din comitet care făceau asta ? Sau îi obligau pe alții ?

Inițiativa au luat-o cei din comitet și ceilalți au trebuit să execute, că așa se făcea. Știi ?

N-ați putut să observați cum au reacționat cei în cauză ?

Dom'le, în 1984 a murit soția. La vreun an, mă pomenesc cu un telefon de la Securitate, zice : „Măine venim până la dumneata”. „Veniți.” Și-a venit un colonel, un maior și-un căpitan, să declar cine a fost la înmormântare, ce-am hotărât, ce s-a pus la cale. Și o zi întreagă o stat și m-au tot anchetat. Și zic : „Da', domnule colonel, dumneavoastră ați avut pe cineva mort din familie ? ” „Nu vă interesează.” „Atunci de ce mă întrebați pe mine ? Eu eram atunci înnebunit, mai știam eu cine a venit, ce-a pus la cale ? ” Și pentru că insista, am avut un moment de răzvrătire, și zic : „Dar, bine, da' oamenii dumneavoastră nu v-o spus cine a fost și ce s-a discutat ? ” „Care oamenii noștri ? ” „Da' ce, există înmormântare, naștere, botez, fără dumneavoastră ? ” „O, băga-te-aș... vezi că acum te luăm ! Te plesnesc ! ” Ei, cam așa s-a întâmplat și în situația aceea... Însăpăimântat totuși, că nu m-am dus de bunăvoie cu capul în hârdău, am opus rezistență, și ei s-o zbatut să mă bage cu capul în hârdău... Am mai știut eu atunci cine era ? N-am mai știut.

Care a fost atunci efectul psihologic asupra dumneavoastră ?

Eee, atuncea am simțit că se rupe ceva în mine, că plesnește ceva în mine. Am simțit o singurătate imensă, o pustietate imensă. Și am rămas așa, fără să mai știu de mine, luni de zile. A fost destul de concentrată toată acțiunea asta : din decembrie până în iunie. În atâtea luni s-au întâmplat atâtea lucruri... Știi ?

Se poate spune că erai într-o stare de semialienare ?

Păi eram... După aia mi-a spus un amic de-al meu, bucovinean, Ghiță Reus³⁴ : „Ții minte când beai apă din hârdăul cu murdărie ? ” „Eu ? Când am băut ? ” „Păi ce, tu nu știi ? ” „Nu știu.” Dar el mi-a spus că beam apă din hârdăul de murdărie.

34. Gheorghe Reus, născut la 22 ianuarie 1925 la Rădăuți, Suceava. A fost arestat la 12 iunie 1948 și condamnat la 10 ani muncă silnică, în același lot cu inițiatorii „reeducării” de la Suceava. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Gherla, Aiud și Jilava. A fost eliberat la

Reus era și el în cameră acolo ?

Da. Ghiță Reus... un băiat bun, blajin. A murit săracul. Au murit mulți.

Vi s-a solicitat vreodată cât timp ați stat acolo în cameră să bateți pe altcineva ?

Nu. Nu, pentru că eu eram victimă. N-am avut niciodată posibilitatea de a bate pe cineva.

Vă puteți imagina ce s-ar fi întâmplat dacă ați fi fost solicitat să o faceți ?

Nu știu... Asta e întrebarea ! Că odată pe plantonul meu l-a prins cu ceva ce n-a demascat și a căzut din nou în poziție să fie „reeducat”... Și Mărtinuș zice : „Acum dă-i și tu ! ” „Eu nu pot să-l bat.” Și nu știu cum am scăpat, nu mai rețin cum am scăpat de nu m-a luat pe mine la bătaie... Că așa se întâmpla. „Nu poți să-l bați ? Bate-l tu atunci ! ”

Mai știți cine era plantonul ?

Ba da, dar nu-l mai spun.

De ce ? În fond, a devenit iarăși victimă...

Da... A fost unu' care a trecut și el prin demascare...

Încercați să-mi explicați de ce nu vreți să-l spuneți.

Că nu mai contează.

Pe alții i-ați spus. Probabil că dintr-un anumit punct de vedere contează...

Contează... nu pentru mine, ci pentru cei care vor auzi că el a fost acela. De-asta mă feresc. E un nume drag pentru unii, și de ce să-i deziluzionez ? Dumnezeu să-l ierte, c-a murit...

Nu știu dacă-și face cineva iluzii că cine a trecut prin Pitești n-a făcut, într-o măsură mai mică sau mai mare, vreun compromis...

Da, e adevărat. Acest lucru și eu m-am întrebat : cine crede despre mine că n-am făcut cine știe ce compromis, fie că n-am bătut, că n-am... cine știe ? Dar eu am scris odată pe o carte : „Dacă destinul m-a aruncat în acel iad, Dumnezeu m-a ajutat să ies cu fața curată”. Ar fi multe de zis aicea. Și după aceea e partea a doua care mă definește. Adică am ajuns la Gherla și am fost pedepsit, am stat șapte luni la izolare, gata să-mi las oscioarele acolo. De ce ? Pentru că am trădat marea cauza a demascării.

Cât timp ați stat la Pitești ?

Dragă, am stat un an de zile, suficient ca să trec prin toată moara. Pentru că nu era nimic mai dureros, mai îngrozitor, decât să fii pus să dai în altul, să fii pus să-l schingiuești pe fratele tău. La Securitate dacă te bătea, erai singur ; aicea asistai întâi la bătăile altora, ca în felul acesta puterea ta de rezistență psihică să fie cât mai redusă. Cel mai grozav era faptul că tu te înfiorai când auzai cum zbiară de durere cel de lângă tine sau când vedeai cum țâșnește sângele din picioarele altuia, și sigur că toate acestea convergeau spre aceeași dărâmare psihică a ta.

Alții poate au fost mai norocoși, au venit mai pe la spartul târgului, dar nu se cere nimic altceva decât respectul pe care trebuie să îl ai pentru cel care o dus-o cum o dus-o. Și de condamnat nu-i este nimănui îngăduit să condamne, că unii o fost mai tari

sufletește, iar alții, săracii, s-o prăbușit mai iute. Dar fii sigur că toți au muștrări de conștiință. Că așa e iadul : muștrarea de conștiință care te roade, te roade, te roade.

Eu zic că totuși Dumnezeu m-a ajutat. De ce ? Pentru că la Pitești, după ce treceai prin moară, ca metodă de verificare dacă mai ești sau nu bandit, te trimiteau în alte camere, ca acolo să acționezi asupra celorlalți. Ei, eu am avut noroc, că tocmai atunci, când să trec în etapa aceasta, am fost dus la Canal și, în felul acesta, am scăpat mai ușor decât alții, care au trebuit să mai îndure.

Asta era prin vara lui '51 sau mai devreme, în primăvară ?

Era în vara lui '51. După Paști, sigur. S-a format atunci un lot. Ne-a ținut o lună de zile la un regim de refacere, și totuși, tot am fost mulți sub 40 de kile. Și pentru că eram așa de slăbiți, n-am fost dați direct la lopată, ci am stat o lună de zile la o altă brigadă de refacere, la grădina de zarzavat a GAS-ului. Căpătasem denumirea de „slăbănogii de la Capernaum”³⁵.

Și după perioada de refacere ?

După aceea ne-a dat la brigadă de lucru, și-am lucrat acolo până-n toamnă, am săpat la pământ. Canalul s-a săpat în trepte de nivel. De ce ? Pentru că pe fiecare treaptă trebuia să treacă vagonetul să ia pământul. Or, pe fiecare treaptă se instala linia ferată și treceau vagonetele, iar noi trebuia să dăm găuri în pământ deasupra și cu răngile să rupem o porțiune din mal. Eram înșirați mulți, se băgau răngile și după aia toți deodată trebuia să disloce pământul, nu mai puțin de-un metru, și care să cadă direct să umple vagoaneții. După ce se rupea o porțiune din mal, trebuia să coborâm să curățăm linia și să încărcăm vagoaneții, ca trenul să poată pleca mai departe...

Cine-și închipuie cum se muncea ? În fabrici pe unde eram lucram cu atâta conștiințiozitate, cu atâta corectitudine, încât parcă era proprietatea noastră. Că așa am învățat noi să muncim. La Canal, nu mai vorbesc. Știe cineva cum s-a făcut Canalul acela ? Că de la Cernavodă până la Agigea sunt numai cruci lângă cruci ? Că, dacă s-ar dezgropa pământul, s-ar vedea că la tot pasul se găsesc osemintele celor care or murit acolo ? Plecam dimineața la 4 s-ajungem la șantier la 5 și munceaaaam, munceaaaam. Cu ce ? Cu o mizerie de ciorbă ? Și norma... „Dă-i până mori ! ” Asta era norma. Putere fizică prea multă n-am avut, dar totdeauna când am muncit în colectiv am căutat să fiu în linie cu ei, nici să o iau înainte, nici să rămân în urmă. De ce ? Pentru că a rămâne în urmă era sigur pedeapsă, carceră, bătaie. A o lua prea-nainte însemna să fii spărgător de normă. Nu. Am căutat să fiu în linie cu toți camarazii, ca toți să ne bucurăm de zeama pe care o primeam.

Mai erau „piteșteni” cu dumneavoastră în brigadă ?

Nu mai erau, nu. Or, eu când am ajuns la Canal am rupt-o cu ei. Că trebuia să dai raport, cu ce bandit ai mai stat de vorbă, că „bandit” era tot cel care nu trecuse prin Pitești.

Și cui trebuia să raportați ?

Nu știu, că n-a venit nimeni la mine să mă întrebe. Când am plecat de la Pitești, Țurcanu ne spusese că trebuie să ținem legătura, să comunicăm tot ce discutăm și aflăm

35. Trimitere la minunea înfăptuită de Hristos în duminica a doua din Postul Paștelui prin vindecarea slăbănogului de la Capernaum.

de la bandiți. Or, eu am făcut urechea toacă, nimeni nu m-a întrebat, da' nici eu n-am dat nimic până am plecat de la Canal.

În ce condiții ați plecat de la Canal ?

Într-o seară mi-au zis să-mi fac bagajele, m-au dus la dubă, și duba încotro a apucat-o?... Către Pitești. Gândul ăsta mi-a fost : am rupt-o cu ei și acum mă trimit îndărăt la Pitești. Dar, de fapt, m-a dus mai departe, la Craiova, unde au vrut să facă un al doilea proces, în care m-au implicat pentru activitatea de la Brașov, dar există o prevedere legală care spune că nu poți fi judecat de două ori pentru aceeași faptă, așa că până la urmă nu m-a mai rejudecat și a rămas sentința din primul proces.

Au vrut să vă facă un proces pentru activitatea din Brașov, dar separat de cea din munți ?

Da, da. Și am rămas cu vechea pedeapsă. Și m-a ținut la Craiova o bucată bună de vreme, până în primăvara anului '52, când am fost oprit iară la Pitești. Am stat 10 zile în carantină. Eu nu știam că studenții au plecat și așteptam zi și noapte să coboare Țurcanu peste mine, să mă ia la întrebări. După 10 zile, am fost scos și băgat pe celular. A doua zi dimineața, gardianul' zice : „Hai la plimbare !” Ies la plimbare, așa, fricos, cu atenție, dar dau acolo de un cunoscut, un macedonean : „Măi Mita³⁶, ce-i aici ?” „Păi e liniște de când o plecat Țurcanu.” „Cum a plecat Țurcanu ?” „Păi da, s-o dus. O plecat cu toții la Gherla.” Am rămas cu gura căscată. M-am întors în celulă și am căzut frânt de oboseală, că trăisem 10 zile într-o tensiune extraordinară. Cât am mai stat acolo mai mult am dormit. Și într-o bună zi am fost dus iar la Jilava. Am presimțit eu că mă trimete la Gherla, așa că am ieșit la raport și-am cerut să fiu trimis la mină ! M-a întrebat grefierul : „Cum, dom'le, să te trimeată la mină ?” „Dom'le, acolo n-am fost.” Aveam gândul ăsta, dar până la urmă tot am ajuns la Gherla.

De ce ți-e frică nu scapi...

Da. Am ajuns la Gherla prin martie. Am stat 10 zile la carantină, timp în care Eugen Măgirescu³⁷, care era frizer, îmi zice în timp ce mă rade : „Măi Nae, vezi ce e pe aicea, ce mai zice lumea”. „Măi Eugene, toți sunt oameni necăjiți, n-au ce spune.” „Da, dar ai un doctor aici...” „Păi nici ăsta nu vorbește nimic, e așa de tăcut că nu scoate niciun cuvânt.” Era Virgil Stamatoiu³⁸, medic militar sau la veterinara militară, așa ceva, dar

36. Dumitru „Mita” Gh. Caramihai, născut la 18 iunie 1923 în Bulgaria. A fost arestat la 13 iulie 1948 și condamnat la 8 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Baia Sprie și Gherla. A fost eliberat la 16 iunie 1956 cu domiciliu obligatoriu la Lătești. Rearestat la 12 septembrie 1958 și internat administrativ pentru 36 de luni în coloniile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 16 septembrie 1961. Informații din fișele matricole penale din AANP.

37. Eugen Măgirescu, născut la 13 februarie 1922 în Scorțeni, Bacău. Absolvent al Facultății de Drept din Iași. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 12 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Bacău, Pitești, Gherla, Aiud, Galați și Periprava. A trecut prin „reeducarea” de la Pitești, fiind pe rând victimă și agresor. A fost eliberat la 11 mai 1963. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 153-154 ; fișa matricolă penală din AANP. A publicat o carte despre experiența sa, *Moara dracilor. Amintiri din închisoarea de la Pitești*, Fronde, Alba Iulia – Paris, 1994.

38. Virgil Stamatoiu, născut la 23 august 1924 în Arcani, Gorj. A fost arestat ca student în anul IV la Facultatea de Medicină la 1 iunie 1948 și condamnat la 5 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Poarta Albă, Peninsula, Jilava și Gherla. A fost eliberat la 23 iulie 1953. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

pe care eu îl prevenisem, îi spusese tot : „Fii atent, nu vorbi nimic cu studenții, nu spune nimic”.

L-ați prevenit chiar de când ați ajuns la Gherla ?

Da. Am stat 10 zile în carantină cu el și i-am spus : „Nu spune nimic. Nu discuta cu nimenea”. Și, prevenindu-l, a scăpat de necazuri, că n-a discutat cu nimeni nimica. Când a venit a doua oară Măgirescu, același lucru i l-am spus, iar el mi-a răspuns : „Da, da, lasă că m-am lămurit eu ce-i cu tine”. Și el a raportat că n-am dat nicio informație, că sunt în altă tabără...

Asta era înainte sau după ce studenții au fost luați și duși pentru anchete ?

După, dar mai rămăsese Mărtinuș, de exemplu. Și într-o bună seară mă scoate iar, mă duce la parter, unde dau de Calciu. Și Ghiță Calciu zice : „Măi Nae, vrei să ieși la lucru ?” Zic : „Păi cum să nu vreau să muncesc ?” M-am făcut că nu înțeleg aluzia lui. „Da, dar dacă ieși trebuie să faci ceva...” Zic : „Da, o să-mi văd de lucru...” M-am făcut în continuare că nu înțeleg. În fine, mă scoate la lucru și mă dă la perii de pir. Lucrul la perii de pir e îngrozitor, pentru că-ți vine o păpușe cam așa de lungă, cât degetu’ de groasă, și tu cu un poanson trebuie să nimerеști o sârmă, să o apeși și să o bagi într-o gaură. Or, pirul acela era umed, că îl ținea întâi la umezeală, ca să se poată întinde, și-ți rodea buricele degetelor. Eram numa’ sânge pe mâini... Trebuia să fii dibaci, să iei sârma și s-o întorci dintr-o mișcare, și s-o nimerеști în gaură. Și după ce făceai tu operațiunea asta, treceai cu mătura la control și se trăgea cu un pieptene și, dacă ieșea vreo păpușă din asta din lemn, însemna că era rebut și bineînțeles că te pedepsea. De câte ori n-am făcut norma ? De câte ori n-am dormit la carceră ? De câte ori nu mi s-a dat mâncare pentru că nu puteam face norma ? Nu numa’ eu, dar și alții.

Mai știți cine era normator ?

Nu mai știu cine mai era. De acolo m-a luat și m-a dat la alte munci. M-a dat la tâmplărie, unde am avut ghinionu’ să dau de Ion Sadovan³⁹, un bănățean, vechi cunoscut, care prin ‘42-’43 era șeful Frăților de Cruce. Am lucrat și la vopsitorie, unde trebuia să șmirgheluiam interiorul unor rastele pentru ținut armele, pentru ruși. Erau de un kaki sovietic, un verde puternic, frumos, nemaipomenit... Și noi trebuia să șlefuiam, să chituim, iar să șlefuiam, iar să chituim, de câteva ori, după care să dăm cu grund și cu vopsea. În timp ce tot frecam, bineînțeles că eu i-am povestit lui Ion Sadovan tot ce s-a întâmplat la Pitești. Și într-o bună zi îmi spune : „Băi Nae, da’ uite, Petrică Cojocar⁴⁰ nu știe nimic, și a fost și el la Pitești”. Când am auzit, zic : „Ioane, rapid să ne pregătim de izolare”. Și, într-adevăr, la câteva zile, într-o seară, mă ia Avădanei⁴¹ : „Banditule, știi

39. Ion Sadovan, născut la 19 iulie 1914 în Cornea, Caraș-Severin. A fost arestat la 31 octombrie 1947 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Brașov, Ploiești, Aiud, Poarta Albă, Peninsula, Timișoara, Jilava și Gherla. Începând cu 26 noiembrie 1952 a fost internat administrativ pentru 60 de luni, fiind închis la Caransebeș. A fost eliberat la 30 septembrie 1954. A fost rearestat la 19 iulie 1958 și a primit o condamnare administrativă de 60 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Culmea și Periprava. A fost eliberat la 19 iulie 1963. Informații din fișele matricole penale din AANP.

40. Pentru detalii, a se vedea interviul cu Petru Cojocar din prezentul volum.

41. Constantin Avădanei, născut la 4 martie 1925 în Mihălășeni, Botoșani. Sublocotenent de Securitate, ajutorul șefului Biroului Inspecției din Gherla, apoi șef al Biroului; implicat în „reeducare”. A fost arestat la 24 martie 1953 și condamnat la 6 ani muncă silnică pentru

de ce te-am chemat ? ” „Nu.” „Nu știi ? ” Poc, îmi dă o palmă de mă dă jos. Începe apoi și mă lovește cu cizmele. „Banditul, ai trădat marea cauză a demascării ! La izolare cu tine ! ” Da’ asta după ce mă topise în bătaie. Faptul că am deconspirat acel mare secret al demascării a constituit trădare... Și mă duce la izolare, unde m-a ținut șapte luni, din septembrie ’52 până în april ’53. Dacă era Țurcanu acolo, sigur că mă omora în bătai, așa cum l-a omorât și pe Rodas⁴².

Eu n-am fost omul de frondă, care să mă iau de piept cu ei. Așa cum am putut, am rezistat. Dar am scăpat de la Pitești și mi-am zis : „Dom’le, am trecut printr-o mare anchetă”. N-am simțit deloc că-n sufletul meu s-a produs o mutație, în sensul să văd albul negru și invers. Am zis : „Dom’le, de-acuma a trecut, am terminat”. Și-am avut puterea, în permanență pe unde am umblat, să spun oamenilor cum am putut : „Feriți-vă de studenți, că ei sunt mutilați, că au fost schingiuiți și sunt obligați să spună cu cine vorbesc”.

Unde ați fost băgat la izolare ? La Zarcă ?

La Zarcă, da. Era îngrozitor. Am trăit în condiții foarte neomenoase, să nu zic altfel, o iarnă întreagă, fără nimic. Norocul știi care a fost ? Că nu era ciment pe jos, că era podea. Și era un geam spart, și mi-a fost frig, mi-a fost foame... Mi-a fost de toate. Plus că multe săptămâni venea Avădanei și mă bătea. La un moment dat am simțit că am spută roșie în gură, și-atunci parcă nu mi-a mai fost frig, nu mi-a mai fost foame, transpiram, poftă de mâncare nu aveam, eram ca mort... Începusem să văd negru. În situația asta m-a găsit un țăran, nea Jenică Bărbier⁴³, Dumnezeu să-l ierte. L-a băgat peste mine și, când mă vede, zice : „Ce-i cu dumneata, bre ? ” Am început să suier mai mult, că nici nu mai puteam să vorbesc după atâtea luni. Și zice : „Uite, eu sunt Jenică Bărbier din Vultureni, Bacău”. Și i-am zis în mare, i-am povestit tot. Zice : „Da’, dom’le, dumneata nu-i sudui, nu-i blestemi pe ăștia ? ” „Nu, Jenică...” Și am început să-i povestesc de ce sunt eu acolo, ce-i cu Mișcarea, într-un fel l-am îndoctrinat pe nea Jenică Bărbier... (zâmbește – n.n.)

Numai cu el ați stat acolo ?

Am mai stat și alături de Timaru⁴⁴ și de alții... Acolo la parter erau tebeciștii muri-bunzi și la etaj eram noi, cei izolați, pedepsiți.

Ați menționat că aveai probleme de sănătate acolo...

Da, după câteva luni am început să expectorez sânge. Bacilul Koch se infiltrasă în plămânii mei slăbiți și eram gata-gata să mă duc. Noroc că după șapte luni de zile ne-a

acțiuni de teroare. A executat pedeapsa la București și Ocnele Mari. A fost eliberat la 13 noiembrie 1957. Octavian Roske, *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, p. 162 ; Doina Jela, *op. cit.*, p. 35 ; Mircea Stănescu, Titică Predescu, *op. cit.*, pp. 121, 196 ; fișa matricolă penală din AANP.

42. „A omori” este o figură de stil în context. Constantin Rodas a supraviețuit torturilor din Gherla. A intervju cu Constantin Rodas va fi publicat într-un volum ulterior.

43. Jenică Bărbieru, născut la 22 iunie 1922 în Vultureni, Bacău. A fost arestat la 8 ianuarie 1951 și condamnat la 8 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Jilava, Gherla, Aiud și Culmea. Începând cu 4 iulie 1958 a fost internat administrativ pentru 24 de luni la Culmea și Periprava. A fost eliberat la 4 iulie 1960. Informații din fișele matricole penale din AANP.

44. Mihai Timaru, născut la 5 februarie 1918 în Gornești, Mureș. Până în 1949 a fost arestat de două ori pentru perioade scurte de timp. În octombrie 1949 a fost arestat și condamnat la 20 de ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Gherla (unde a trecut prin „reeducare” și a fost torturat), Galați, Aiud și Jilava. A fost eliberat la 30 iulie 1964. A mai fost arestat ulterior în 1968 și în 1977. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 196-199.

scos într-o zi. Începuse primăvara și, într-o bună dimineață, gardianul zice : „Luați-vă bagajele și coborâți jos !” Ce aveam eu ? O boccea, niște zdrențe, că n-aveam nimic altceva. Și ne scoate în careu, și deținuții din toată închisoarea acolo... Lumina era prea puternică pentru noi și abia ne țineam unul de altu'... Și Goiciu⁴⁵, care era director, zice : „Uitați-vă la mortăciunile acestea ! Cine vrea să facă ca ei, ca ei să facă ! Da' așa o să pățească, ca ei. În fine, da' acum a murit tovarășul Stalin și-i iertăm”.

Așa că moartea lui Stalin a fost benefică pentru mine, că ne-a iertat de la pedeapsă. Și apoi : „Încet, să văd care puteți la muncă”. M-am dus la birou... cine era ? Juberian ! „Ei, Nae, cum e ?” Zic : „Apăi, dom'le, dumneavoastră ați vrut să ne omorâți, nu să ne pedepsiți”. „'Ai, mă, cum să vă omor ! ?” „Păi uită-te la mine. Sunt tebecist, abia merg, abia mai suflu.” El zice : „Bine, bine, lasă asta, n-o lua chiar așa”. Am simțit parcă în glasul lui puțină îngăduință. Știi ? Și zice : „Spune, unde vrei să te dau, dacă ieși ?” „Undeva unde nu-i praf, că-s răcit și nu suport.” „Bine. La tinichigerie e bine ?” „E bine.”

Și am lucrat la tinichigerie până când într-o bună zi ne-au trimis pe toți la cameră. Târziu am aflat ce s-a întâmplat : că a fost omorât șoferul legației de la Berna⁴⁶.

Dar pentru că erai bolnav nu aveai regim special ?

Atunci, înainte de a ne băga la cameră, m-am dus la doctor și i-am spus : „Uite, dom'le, sunt tebecist, dați-mi ceva”. „N-avem ce da ! N-avem ce da !” Și chiar atunci, înainte de a ne băga la cameră, a venit o mașină cu Röntgen și ne-a făcut microradiografie. Pe cei bolnavi de TBC ne-au izolat, că erau trei pavilioane acolo : era Zarca, era la mijloc un pavilion vechi, cu bolți, și după aia era pavilionu' mare, făcut de Maria Tereza. Și în pavilionul acela mic, din mijloc, ne-a izolat pe noi tebeciștii, că eram câteva sute dintre atâtea mii de deținuți câți eram acolo. Și acolo am stat până în '56, deci aproape doi ani, până când m-au dus la Codlea.

Despre detenția la Codlea ce puteți să-mi spuneți ?

La Codlea ne-a făcut, după obicei, percheziția, să n-aduci ceva cu tine, după care ne-a ținut la izolare o bucată de vreme. Dar eu am avut ghinionul că l-am întâlnit pe fostul ofițer politic din Pitești, Iagăru⁴⁷. Zice : „Ai fost la Pitești ?” „Da, am fost la Pitești.” „V-ați omorât între voi...” Și atunci sigur că m-am răzvrătit într-un fel : „Cum, dom'le ?” Și am avut o discuție cu el... Și acolo venise pe lângă el un cetățean de la noi din Schei, pe care-l cunoșteam, da' m-am făcut că nu-l cunosc. Era colonel de-ăsta cu construcțiile. Fusese schior la Dinamo și, după ce terminase cu activitatea sportivă, le-au creat posturi, și ăsta era colonel constructor în închisoare. Îi spune Iagăru : „Băi Vasile

45. A se vedea nota 10, la p. 147.

46. Este vorba de atacul asupra legației române de la Berna de pe 14-16 februarie 1955, când un grup de cinci emigranți români anticomuniști condus de Oliviu Beldeanu a ocupat sediul acesteia. Stejărel Olaru, *Cei cinci care au speriat Estul. Atacul asupra legației RPR de la Berna (februarie 1955)*, Editura Polirom, Iași, 2003, *passim*.

47. Marin Iagăru, născut la 5 iunie 1925 în Otetelișu (astăzi Bălcești), Vâlcea. Avea 6 clase primare și era membru al Frontului Plugarilor. Conform dosarului său, în 1950 era referent-șef la penitenciarul Brașov, abia din iulie 1951 fiind încadrat ca sublocotenent în cadrul Direcției Generale a Penitenciarelor. În octombrie 1951 lucra la Biroul Inspecției din cadrul Penitenciarului Pitești. Printre foștii deținuți politici a rămas cunoscut ca ofițer politic la Pitești, urmându-i în funcție lui Ion Marina. A fost arestat la Codlea, dar nu a fost implicat în procesul administrației, fiind, cel mai probabil, scos din rândurile DGP. AANP, Fond Serviciul Cadre, stat de serviciu privitor la Iagăru Marin ; Doina Jela, *op. cit.*, p. 140.

Bobîț, ăsta e de la voi. Îl cunoști ? ” „Nu-l cunosc.” Apoi către mine : „Tu-l cunoști ? ”. „Nu-l cunosc.” Și, când m-a dezbrăcat, eu aveam cămașa și izmenele petec lângă petec, pentru că șapte ani de zile n-am primit nimic de acasă. Niciun pachet, nimic ! Și ăsta, colonelul, a stat acolo până când am început să mă iau de ei. Și de frică să nu-l pună martor, cred eu, a fugit de acolo. Dar a făcut ceva bun, că s-a dus la maică-sa și i-a spus că sunt la Codlea. La noi, în cartierul acesta, oamenii se cunosc după poreclă... care-i get-beget de aicea are o poreclă. Degeaba spui a lu' Purcărea. „Care a lu' Purcărea ? ” Și erau de-a lu' Zboară-cai, de-a lu' țața cu ochi albaștri, de-a lu' Lingură... Eu eram de-a lu' Lingură. Bunicul meu, care fusese căpetenie de poștalion, pleca la drum câte patru-cinci luni, șase, la Odessa, la Viena, la Varșovia, și plecau câte patru-șase poștalioane. Într-o noapte, făcând tabără, a pierdut lingura sau i s-a luat, și a făcut un scandal monstru, așa că i-a rămas porecla de Lingură. Și eu sunt din neamu' lu' Lingură.

Și-ai ajuns mai târziu să ciopliți linguri...

Da, exact... Și omul ăsta îi spune lu' mamă-sa : „Vezi că a venit băiatul lui Neculai, a lu' Lingură. Săracul, plin de zdrențe era, da' avea o gură...” Și, în felul acesta, mamă-sa i-a spus lu' taică-miu, care trăia încă : „Uite, a venit băiatul la Codlea, da' e sănătos, cu gura mare”.

V-a pedepsit Iagăru în vreun fel pentru că i-ai răspuns ?

M-a izolat cât am stat la Codlea, vreo lună de zile, pentru că, între timp, m-a dus la Securitate la Brașov să mă întrebe ce atitudine am. Era un colonel, Iacob, care mă întreba... Da' eram deja „pictat” de către Iagăru. Știi ? De aici m-a trimes îndărăt la Codlea. Și cât m-a ținut la Codlea am aflat că mama murise de câțiva ani. Am vorbit cu cineva pe geam, într-o seară, și l-am întrebat : „Ce mai știi de acasă ? ” Și ăla mi-a spus : „Apăi, o murit mamă-ta de câțiva ani...”

Și după un timp iar m-au dus la Gherla. Și am mai stat cât am mai stat la Gherla, după aceea, când mi-a venit ziua eliberării, m-a eliberat. M-am eliberat odată cu doctorul Aristide Lefa⁴⁸.

Și ai venit acasă după eliberare ?

Păi nu mi-a dat drumul acasă, că după aia mi-a spus gardianul : „Uite, ne ducem în domiciliul obligatoriu”. Și atuncea l-am rugat : „Dom'le, hai să facem un popas pe acasă să-mi iau haine”. A fost un om cumsecade, de la milițieni, bineînțeles, că penitenciarul ne-a predat la Miliție și ei ne-a însoțit pe noi unde ni se fixase domiciliu.

Dumneavoastră unde ați fost dus ?

La Lătești, exact pe locul unde descrie Panait Istrati „ciulinii Bărașganului”. Dar nu se mai numea Lăteni, ci se numea Lătești. Și în drum spre Lătești ne-am oprit acasă. Când

48. Aristide Lefa, născut la 17 februarie/20 ianuarie 1923 în Cârja, Vaslui. A fost arestat la 22 mai 1948 ca student la Facultatea de Medicină din București și intern la Spitalul Militar și condamnat la 8 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Târgu Ocna, Jilava și Gherla. A fost eliberat la 29 mai 1956 cu domiciliu obligatoriu la Rubla. În 12 septembrie 1958 a fost internat administrativ și a primit două pedepse succesive de câte 36 de luni. A executat pedepsele la Culmea și Periprava. A fost eliberat la 9 mai 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar. H, I, J, K, L*, Editura Mașina de scris, București, 2003, pp. 334-335 ; fișele matricole penale din AANP. A publicat o carte despre experiența sa, *Fericiți cei ce plâng*, Editura Eminescu, București, 1998.

am intrat în curte – curtea era pavată cu pietre de râu – și am văzut iarbă printre pietre, atunci mi s-a confirmat că într-adevăr mama nu mai e. Pentru că mama creștea pui, care ciuguleau iarbă... Sigur că a fost o întâlnire destul de tristă... Mă rog, mi-am luat câte ceva și am plecat cu DO, în Bărăgan.

Care a fost prima impresie când ai ajuns acolo ?

Era în '56, bănașenii plecaseră din '55, casele lor începuse deja să se năruie... Erau din pământ bătut sau din chirpici și, dacă n-aveai grija de ele, se strica. Ploaia le rodea, le mânca, și mai erau și cetățenii care mai rămăsese' și care mai lua un geam, o ușă, ca să-și repare propria casă. Mai rămăneau doar acoperișurile acoperite cu stuf sau cu paie... Când am ajuns acolo, mi-a spus milițianul : „Du-te la un cunoscut și stai până îți găsești o casă ! ” Și pe cine l-am găsit acolo ? Pe Bucur Stănescu⁴⁹. Era un tip foarte deștept, mai în vârstă ca mine. Fusese elevu' lui Nae Ionescu și era profesor de filosofie. A stat o vreme în Germania, a venit în țară în '46 și bineînțeles că a fost arestat și el. A stat o grămadă de ani necondamnat, a fost și pe la Aiud, da' era tipul de om care suporta foarte greu jugul și totdeauna era luat la anchete când aveau ocazia, că la anchete cu cât te arătai mai deștept, cu atâta te credeau un opozant mai puternic, mai dârz. Or, Bucur Stănescu era din acesta, se lua totdeauna la harță cu ei, încât era foarte des anchetat la Fetești. El era de mai demult acolo și am stat la el o vreme, până mi-am reparat și eu o casă. Și când m-am uitat, am observat că peste drum era casa doamnei Antonescu, iar în spatele meu stătea doamna Lilica Codreanu⁵⁰, fosta soție a lui Corneliu Codreanu, căsătorită acum cu colonelul Praporgescu⁵¹, băiatu' generalului Praporgescu⁵² din Primul Război Mondial. Și, din cauza ei, și colonelul era cu domiciliu obligatoriu în comună.

Ați putea să evocați figura doamnei Antonescu ?

49. Bucur Stănescu, născut la 14 iulie 1916 în Roșiorii de Vede, Teleorman. Absolvent al Facultății de Litere, scriitor. Refugiat în Germania după 1941, a fost internat în lagărul de la Buchenwald, iar după 1944 s-a stabilit în Austria. S-a întors în țară în 1947 și a fost reținut pentru cercetări. A fost arestat la 19 mai 1948 și condamnat la 7 ani detenție riguroasă (de fapt, i s-a reactivat pedeapsa din 1941). A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Aiud. A fost eliberat la 15 septembrie 1955. Între 1955 și 1958 a avut domiciliu obligatoriu la Schei și Lătești, în Bărăgan. A fost rearestat la 12 septembrie 1958 și internat administrativ pentru 36 de luni, pedeapsă majorată ulterior cu alte 36 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 6 mai 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. S*, Editura Mașina de scris, București, 2008, p. 374 ; Nicolae Hristu, Octavian Daniel, Alexandru Mircea, *op. cit.*, pp. 259-260 ; fișele matricole penale din AANP.

50. Elena Codreanu, născută la 1/2 decembrie 1902 în Dedulești, Brăila. Licențiată în litere. A fost arestată în 1935. Internată în 1945 în lagărul de la Caracal pentru 5 luni. A fost internată de către DGS Capitală în 1950, apoi de către DRSS Prahova pentru 24 de luni, internare prelungită cu alte 24 de luni în 1953. A executat pedeapsa în închisorile Târgșor, Mislea, Culmea, Botoșani, Arad, Oradea, Dumbrăveni 2 și Jilava. După eliberare, a primit domiciliu obligatoriu la Lătești, de unde s-a eliberat în 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

51. Constantin „Bebe” Praporgescu, născut la 18 februarie 1900 în București. Colonel. A fost internat administrativ pentru 60 de luni începând cu 16 iulie 1952 la [Popești]-Leordeni și Caransebeș. A fost eliberat la 2 iulie 1957 cu domiciliu obligatoriu la Lătești, unde s-a căsătorit cu Elena Codreanu. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 439 ; fișa matricolă penală din AANP.

52. David Praporgescu, general al armatei române, erou al Primului Război Mondial, mort în 30 septembrie/13 octombrie 1916 în timpul luptelor de apărare de pe Valea Oltului.

Doamna Antonescu era o ființă demnă. Înaltă, destul de slăbuță... Nu era slabă, dar, totuși, la vârsta ei nu era nici grasă, cu părul alb și cu o anumită ținută. Mergea țațoșă, așa, că seara ieșea și ea să dea câte un tur, să facă o plimbare de seară. Eu băteam tabla până târziu, iar ea a doua zi îmi spunea: „Domnu’ Purcărea, prea mult lucrezi dragă, prea mult lucrezi. Ai lucrat și azi-noapte?” Și eu simțeam un fel de reproș, o dojană a ei: „Vă rog să mă iertați, doamnă, dar am avut ceva de lucru”. „Nu-i nimica, dragă, dar nu mai lucra atâta.” Am înțeles că o deranjează și am căutat să limitez baterea tablei... Că eu la un moment dat mi-am adus aminte că am lucrat tinichigerie la închisoarea Gherla, și atunci am cerut de acasă să-mi trimească cele necesare pentru tinichigerie, adică un clește, ceva cositor și un fier de lipit, așa. Și ziua ne duceam la câmp, iar seara eu băteam la tablă. Și asta până o aflat femeile că mă pricep să pun ba un fund, ba să astup o gaură la o oală, la o căldare, și în felul acesta mai căpătam și eu ba un ciur de mălai, ba un litru de lapte, câte ceva care ne era necesar.

Și acolo totul fiind liber, ne făceam câte un gard în jurul casei din bețe de floarea-soarelui, și bineînțeles că s-auzea tot ce mișcă. Și doamna Antonescu mi-a reproșat într-un fel destul de elegant... Relațiile noastre au fost bune. Ne-am arătat binevoitori, am fost omenoși și am reușit să o captăm într-un fel și, până la urmă, să o facem să își schimbe părerea. Și s-a simțit obligată la un moment dat să afirme: „Domnule, ce păcat că mareșalul nu v-a cunoscut, să vadă ce băieți buni sunteți”. O ajutam la lucruri mărunte: să mute ceva, să facă ceva mai greu... Mă chema: „Domnule Purcărea, nu vii să-mi ajuti?” „Ba da, doamnă.”

Cam câți oameni erați atunci în Lătești ?

Câteva sute... Două-trei sute. Erau unii, basarabeni sau bucovineni, care n-aveau unde să plece. Aveau câte un cal, câte ceva și au rămas acolo, n-au mai plecat. Chiar și-au îngropat și morții acolo.

Cum vă întrețineți acolo ? Spuneți că lucrați la câmp ?

La început am făcut munci necalificate la un GAS de la marginea satului. De exemplu, vara strângeam baloturile de paie pe care le lăsa combina după treierat. Munceam acolo pentru că ne da și ceva bani și aveam dreptul la cantină, că GAS-ul avea o cantină pentru muncitori, și era o masă caldă... Se plătea nu știu cât pe săptămână sau pe lună, nu mai ții minte, dar pe noi ne bucura faptul că aveam deja o masă pregătită. Toți tractoriștii se uitau la noi cum mâncăm, că mâncăm cu poftă, nu facem mofturi. Într-o zi ne întreabă unul: „Cum puteți mânca lăturile ăstea?” Și bineînțeles c-am zămbit și i-am spus: „Voi nu știți ce-i foamea. Nu știți care sunt adevăratele lături”. Pentru noi era mâncare de lux. O ciorbă bine pregătită și-o mâncare scăzută, curată, cu aromă... era o mâncare împăratească. Ei nu puteau înțelege. Am rămas impresionați de faptul că ei reușeau să facă mofturi la o mâncare destul de bunicică.

După un timp, am făcut o echipă de constructori de vreo 20 de inși. Aveam cu noi un inginer constructor și restu’ era preoți, avocați, studenți... Ne duceam la lucru la GAS primprejur, pe acolo, pentru că ni se dusese vestea de oameni corecți, că dacă lucram ceva, lucram cum trebuie. Și oamenii au început să ne cheme, și-n Fetești, și-n Făcăeni, în Burdușeni, în satele dimprejur. Pentru noi a constituit o etapă nemaipomenit de bună, pentru că aveam aer, libertate, soare. Aveam o rază de acțiune de 15 kilometri... Ne puteam duce până la Fetești, mai departe nu. Și ne duceam unde eram chemați, iar banii pe care-i câștigam îi împărțeam în mod egal. Și țin minte că luam câte 4-500 pe lună.

Asta în '57... Era cât să ne putem acoperi strict necesitățile și, în felul acesta, ne duceam viața de pe o zi pe alta.

Oricum, mare lucru n-aveați ce să faceți cu banii în condițiile acelea...

N-aveam ce să facem, așa e, da' puteam cumpăra pâine, zahăr, ulei, că era cooperativă în sat. Încolo, fiecare ne făcusem o mică gospodărie. Am auzit după aceea că în casa mea s-a mutat Goma⁵³. A avut noroc, că a găsit o casă fin întreținută... N-am reușit să stau de vorbă cu el, să-i cer chirie... (zâmbește – n.n.) A fost o viață nemaipomenită acolo. Atâta liniște sufletească pe care am trăit-o acolo, după zbuciumul prin care trecusem înainte.

Ce aveați prin gospodărie ?

Păi casa avea împrejur un lot de 2 000 de metri și aveam straturi de flori, de zarzavat. Cam două treimi din lotul de 2 000 de metri erau semănate cu porumb. Mai aveam câte o orătanie... păsări, aveam o capră.

Dar de unde aveați animalele ?

Le-am cumpărat de la săteni. Cumpăram și pui. Țiu minte că aveam 20 de găini Leghorn, de acelea albe cu creasta roșie, care erau foarte ouătoare, încât aveam ouă toată ziua. Am cumpărat și o capră ciută, de rasă bănățeană, care dădea un kilogram de lapte.

Cum erau casele acolo ?

Erau de două tipuri : casa cu o bucătărie și-o cameră ; sau casa cu bucătăria la mijloc și cameră într-o parte, cameră în alta. Pentru familii mai numeroase erau cu două camere.

Pe cine ați mai cunoscut în domiciliul obligatoriu ?

De exemplu, am avut parte să stau cu un fost profesor la Teologia din București, I.V. Georgescu⁵⁴. În '44 se spune că a fost răpit de pe stradă de către ruși și dus direct la Moscova. A stat 2 ani acolo în anchete, după aceea a fost condamnat la 10 ani și dus în Siberia. După 10 ani de Siberia, în '55, când au venit toți prizonierii, a venit și el. Dar

53. Paul Goma, născut la 2 octombrie 1935 în Vatici, Basarabia. Scriitor. A fost arestat la 22 noiembrie 1956 și condamnat la 2 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Codlea și Gherla. A fost eliberat la 21 noiembrie 1958 cu domiciliu obligatoriu la Lătești pentru 36 de luni. Ulterior i s-a prelungit perioada cu încă 24 de luni. S-a eliberat în 1964. În 1977 s-a solidarizat cu mișcarea „Carta '77” din Cehoslovacia, adunând mai multe persoane în jurul său. A fost arestat și bătut o lună de zile de generalul Nicolae Pleșiță. După eliberarea din 6 mai 1977 a plecat în Franța, unde Securitatea a încercat fără succes să-l asasineze. Paul Goma, *Culoarea curcubeului '77. Cod „Bărbosul”*, Editura Polirom, Iași, 2005, pp. 283-285; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar. F-G*, p. 251 ; [http : //ro.wikipedia.org/wiki/Paul_Goma](http://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_Goma), accesat la 25 septembrie 2008 ; fișele matricole penale din AANP.

54. I.V. Georgescu (1909-1976). Licențiat în teologie și litere, doctor în teologie, asistent universitar la Facultatea de Teologie din București. A fost răpit de organele de Securitate în august 1945 și condamnat la 20 de ani de închisoare, pedeapsă redusă la 15 ani de Tribunalul Suprem al URSS. Închis din 30 aprilie 1946. După 10 ani petrecuți în închisorile din Verhoiansk, Uhta, Irkuțk, Krasnoirsks și Vorkuta, a fost repatriat și internat administrativ la 12 septembrie 1958 pentru 48 de luni la Culmea și Periprava. A fost eliberat la 12 septembrie 1962. [http : //www.crestinortodox.ro/D-Ion_Georgescu-10413-264.html](http://www.crestinortodox.ro/D-Ion_Georgescu-10413-264.html), accesat la 25 septembrie 2008 ; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. F-G*, p. 160 ; fișa matricolă penală din AANP.

nu le-a dat drumul, că pe unii i-a condamnat, i-a mai ținut, și în '57 a apărut și el acolo, la Lătești. Era un om de-o cultură deosebită, cunoștea câteva limbi, printre care aramaică, sanscrită, greacă, elenă, latină. De dragul felului cum vorbea el rusește, începusem și noi ca ultima limbă să învățăm rusește. Da' mă rog, n-am învățat prea mult, pentru că ne-am despărțit... El spunea: „Dom'le, mi s-a oferit să traduc Biblia, da' nu m-am încumetat, că nu stăpâneam slavona. Acuma, după ce-am venit din Rusia, stăpânesc slavona, da' sunt prea bătrân ca s-o mai pot traduce”. A fost dus și în Deltă și s-a eliberat de acolo în '64... După aceea a fost primit ca bibliotecar la Teologie. A murit în '72 parcă. Era un om de o cultură extraordinară.

Mai era acolo familia Stupu⁵⁵, mai erau câteva fete și, sigur, totdeauna când era nevoie de ceva, săream cu toții și le ajutam. Acolo am cunoscut-o și pe nevastă-mea, că o ajutam la tăiat lemne, la reparat casa... Soția mea⁵⁶ era acolo cu încă o prietenă, Corina Boghici⁵⁷, căsătorită cu Virgil „Gili” Ioanid⁵⁸, un alt vechi deținut, tot student la Filosofie.

Săream iute în ajutor acolo. Cu soția am început așa: eu o ajutam la ceva, ea zicea: „Dacă ai cămăși, dă să ți le spăl”. Mai era ceva. Erau băieți care lucrau la crescătoria de păsări, și acolo se tăiau cai pentru hrana păsărilor, iar ei aduceau câte o bucată de ficat și i-o dădeau ei. Eram aproape de o răscruce de drumuri, așa că, atunci când Eugenia pune un grătar afară, bineînțeles că mirosul ăla îmbăta tot cartierul nostru. „Ooo, hai la Eugenia, că iar face grătar!” Și ne duceam cu toții și căpătam câte o bucată de ficat prăjit. Și așa ne-am împrietenit, și eu i-am povestit prima dată ce-a fost la Pitești. Ea făcuse facultatea la Iași și-i cunoștea pe toți sucevenii. Și a rămas înmărmurită când i-am povestit tot ce s-a întâmplat. „Nu se poate! Nu se poate!”

Puteți să apreciați, retrospectiv, cum s-a produs apropierea? Era prietenie, dragoste, era necesitate?

Cum să zic? Trebuie să înțelegeți comportamentul și concepția noastră despre femeie. Noi socoteam femeia, în afară de mamă, tot un fel de surori, astfel încât instincte sau imbolduri de anumită natură între noi nu exista. Puteam să și dormim lângă ele.

55. Nicolae Stupu, născut la 15 noiembrie 1921 în Boghești, Vrancea. A fost arestat la 25 mai 1949 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 7 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Târgu Ocna, Baia Sprie, Caransebeș și Jilava. A fost eliberat la 23 aprilie 1956. A fost rearestat la 12 septembrie 1958 și internat administrativ pentru 48 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 12 septembrie 1962. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar*. S, p. 480; fișele matricole penale din AANP.

56. Eugenia Fuică, născută la 11 octombrie 1923 în Șoldănești, Basarabia. A fost arestată la 15 mai 1948 ca studentă în anul III la Facultatea de Drept și condamnată la 10 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 8 ani. A executat pedeapsa în închisorile Mislea, Dumbrăveni și Miercurea Ciuc. A fost eliberată la 12 mai 1956 cu domiciliu obligatoriu. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

57. Corina Boghici a fost arestată ca studentă și condamnată la 10 ani de închisoare, pe care i-a executat la Mislea. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar*. A-B, p. 220.

58. Alexandru Virgil „Gili” Ioanid, născut la 14 aprilie 1924 în Pitești, Argeș. A fost arestat la 15 mai 1948 ca student în anul I la Facultatea de Drept din București și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Malmaison, SSI, Pitești, Jilava, Târgu Ocna, Aiud. A fost eliberat la 14 iulie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar*. H, I, J, K, L, pp. 132-133; fișa matricolă penală din AANP.

Și cum v-ați decis atunci să faceți pasul acesta, să vă căsătoriți ?

S-a legat o prietenie, eram ca frații acolo : eu o ajutam, ea mă ajuta. Altă relație nu exista, decât o simpatie, până când după un an de zile am pus problema așa : „Mă Eugenia, uite ce m-am gândit. Nu știm cât stăm aici. Ce-ar fi să ne căsătorim ? Și om vedea noi, când ne-o da drumul, dacă ne-o da”. Ea n-a zis nu, da' : „Eu știu ? Să vedem ce zic ai noștri”. Mie nu mi-a fost greu să-l anunț pe taică-miu, pe frate-miu, ei însă i-a fost foarte greu. Maică-sa lucra în Bârlad, era un fel de reparatoare de mâini și de picioare. Pricepi ce-i asta ? Ce nu puteau face doctorii făcea ea cu o metodă chinezească. Era renumită în toată Moldova. Îți pune un pansament, ți-l schimbă la patru zile, că prima dată e umflat, a doua oară trebuie să scadă. Da' înainte te trimetea la radiografie să vadă cum e osul și după aceea ți-l așeza, ți-l pune într-un fel de ghips făcut de ea și după patru ședințe ți dădea mâna vindecată. Era renumită, a reușit să pună ruptură de sold fără tijă... Chiar unii doctori din Iași spuneau : „Noi nu mai avem ce face, du-te la doamna Fuică ! ”.

Și ați avut probleme cu ea pentru căsătorie ?

Da, pentru că s-a speriat. „Cum, doi neisprăviți, să vă legați unul de altul ? Tu neterminată, el neterminat. Cum să faceți ? ” Soția zice : „Mamă, ne-om descurca noi în viață”. Da' de ce s-a opus ? Pentru că ea, cu o anumită poziție în Bârlad, pesemne că pusese ochii pe cineva, se gândea că dacă se eliberează... Dar soția nu s-a gândit. Știi ? Pentru că la câteva zile după ce a ajuns soția în Lătești i-a dat telegramă : „Mamă, uite, sunt în Lătești, poți să vii să mă vezi și adu-mi câte ceva de îmbrăcat”. Și maică-sa a venit... Băieții i-au reparat casa, dar nu i-o putut găsi și un pat, și-atuncia au îmbrăcat un maldăr de paie într-o pătură și, când mama soacră a venit s-o vadă, a găsit-o cu acest maldăr de paie. Și-a început să bocească, să plângă : „Cum, fată, de asta te-am dat eu la școală ? Ca să te gălesc c-un maldăr de paie ? ” Și atunci soția, ca s-o înlănzească, zice : „Mamă, nu asta e necazul cel mai mare. Închipuie-ți dacă mă căsătoream cu un bărbat care se îmbăta și mă bătea. Dacă dădea peste mine o mașină și mă schilodea ? Dacă atâtea și atâtea... Nu era mai rău ? Acum sunt sănătoasă și asta trece”. Și-n felul ăsta a îmbunat-o.

Și când a auzit de chestia cu măritișul, a venit acolo, și primul gând i-a fost : „Dar ce, fată, te grăbești ? ” Se gândea că e însărcinată și se grăbește să se căsătorească. „Mamă, cum te gândești la așa ceva ? ” (râde - n.n.) „Da' nu știm cât mai stăm.” „Dar bine, mă fată, doi neisprăviți amândoi. Ce vă faceți ? ” „Om vedea, mamă.” Și îmi spune Eugenia : „Mă, diseară să vii la noi, c-o zis mama să vii să stăm de vorbă”. Eu am fost un timid incurabil toată viața. Noroc că după aceea am fost pus la lucru, să fac una, să fac alta, și am văzut că și eu pot să fac și am început să mai lepăd din timiditate. Dar momentele acestea te urmăresc toată viața... Știi ? Te naști cu așa ceva. Eu am devenit mai timid din cauza fratelui meu : pentru că el era un băiat frumos, cânta extraordinar de frumos, desena tot așa, avea toate calitățile, și eu am zis că n-am niciuna, și asta m-a inhibat, m-a complexat.

Și v-ați dus ?

M-am dus la masă, dar am mâncat cu atenție, cu grijă. Și după ce am plecat îi spune mamă-sa : „Fată, să nu te măriți cu ăsta, că ăsta e bolnav. N-ai văzut că abia mănca”. Și îmi spune Eugenia : „Măi, când mai vii la noi, mănâncă zdravăn, că la noi așa se cunoaște omul când îl angajezi la lucru, după cât mănâncă. Mănâncă zdravăn... e și de

muncă bun". A doua oară când m-am dus, am mâncat și eu. (râde - n.n.) Da' a fost o încercare. Până la urmă s-o consolată și bineînțeles c-am făcut nuntă, am chemat aproape tot satul. A fost o nuntă frumoasă... Și după un an de zile ne-a arestat pe amândoi.

De la domiciliu v-au arestat ?

Da. Într-o noapte. După revolta din Ungaria, de frică să nu se întâmple și la noi ceva, pe cine să ia ? Pe legionari, că numa' ăștia-s în stare să facă ceva.

Dar când v-au arestat ?

În septembrie '58. Am lăsat casa, tot, tot, tot. Nu am luat cu noi nimic. În mașină, soția mi-a șoptit : „Mă, capra o s-o ia cineva, purcelul o să-l ia, păsările la fel, dar pe Miți cine o s-o ia ?” Miți fiind pisica. Și, într-adevăr, după doi ani de zile, prietena soției, Corina, s-a eliberat și are treabă să ia nu știu ce act din Lătești și întreabă acolo : „Măi, Eugenia avea o pisică, ce s-a întâmplat cu ea ?” „Apăi nu știm... E o pisică ce trăiește sălbatică pe aicea, da' nu se duce la nimeni.” Și Corina a început să strige : „Miți, Miți !”. Pisica era pe acolo, a auzit și, dom'le, s-a repezit la pieptul ei și a început să miaune. Corina a făcut un coș și a luat-o la București, și a stat la ea până am venit noi, încă atâția ani.

Ați fost condamnați din nou ?

Păi ni s-a dat pedeapsă administrativă. 12, 24 de luni, nu mai știu cât am luat.

Și unde ați fost dus ?

La Culmea, lângă Ovidiu. Era un lagăr mare acolo, rămas de pe timpul Canalului. A venit o comisie de la București cu amenințări : „Iar ați scos capul, dar vi-l tăiem !” Și căutau să ne însceneze un proces, să găsească ceva să ne incrimineze, că am făcut și am organizat... Până la urmă n-a putut, dar în schimb căuta să mai agățe pe cineva. Știi ? Căuta informatori. Și bineînțeles că s-au găsit, săracii oameni sătui de atâta detenție. Și ajung și la mine : „Dom'le, dumneata ai un mandat din '42”. „Păi da, dom'le colonel, dar acela a fost grațiat.” „A fost grațiat, dar noi l-am anulat.” Eu știam lucrul ăsta, da' am zis că nu știu. „Da' noi îl putem rupe dacă...” Și atuncia mi-a scăpat un zâmbet. „De ce râzi ?” „Pentru că știu ce urmează. Știu ce vreți.” Da' am zis așa, cu teamă, să nu mă ia cumva la bătaie. Știi ? Și zic : „Dom'le, nu vă supărați, nu sunt eu omul dumneavoastră”. „Cum nu ești omul meu ?” „Păi, am trecut prin Pitești, prin Gherla, am trecut prin atâtea... N-o să mă duc la camaradul meu să întind urechea, să ascult ce spune sau să-l provoc și să viu la dumneavoastră să vă dau informații. Nu pot să fac asta.” „Ei, mai gândește-te.”

A treia oară când vine comisia, mă cheamă colonelul : „E, te-ai gândit ?”. „Da, domnule, ce v-am spus la început vă spun și acu'.” „Păi tot bandit ai rămas ! Te pun în lanțuri, te trimet la Aiud !” „Dom'le colonel, ori aici, ori la Aiud, tot închisoare e.” Și de la Culmea ne-a dus la Periprava, la Grind.

Cât ați stat la Grind ?

Câteva luni, n-am stat mult și-acolo. La Grind mergeam la cules de floarea-soarelui. Trebuia să rupem pălării de floarea-soarelui și să le strângem.

Și după cele câteva luni unde v-au mutat ?

După aia a venit ăștia, m-a pus în lanțuri și m-a trimes la Aiud. Nu m-a uitat colonelul... Într-o seară : „Care-i cutare ?”. „Eu sunt.” „Hai la lanțuri !”

Aicea am o poveste frumoasă. A doua zi dimineață, nu se luminase încă, ne-au dus la debarcader, că era o cursă de la Sulina la Galați. Mai era un cetățean, nu știu cine, și ei erau șase. Ne-a băgat acolo pe vasul acela, la demisol, unde era un salon mare, plin de lume care mergea la Galați cu treburi. A dat lumea la o parte ca să trecem noi și ne-a pus la o măsuță într-un colț. Eram cu lanțuri, și bineînțeles că zornăitul lanțurilor te răcăia pe suflet, parcă. Era sinistru zgomotul... Am stat ce-am stat până s-a luminat de ziua și după ceasuri întregi îi spun unui paznic de lângă mine : „Domnule, am nevoie să ies afară”. „Bine, așteaptă.” Și același lucru : face cărare, dă lumea la o parte, ca eu să trec, și trebuia să traversez tot salonul ăsta pe lung. Lumea o fi zis : „Cine știe ce criminal mai e și ăsta cu lanțuri”. Alături de colonia noastră de la Grind era și o colonie de drept comun, la Chilia Nouă, de unde se eliberau zilnic. Și trebuia să urc trei trepte pe punte, unde era un WC, și în ușă unu' tuns mă întreabă în șoaptă : „Unde ?” Și eu îi spun : „Aiud”. M-am dus, și când m-am întors, toată lumea în picioare : cu o bucată de pâine, cu un măr, c-o fructă, cu ceva. S-au speriat paznicii : „Ce-ai făcut, banditul ! ? Ce înseamnă asta ? Nu vă apropiați, că tragem !” Și toți, oarecum protectori, m-au înconjurat. Eu am înțeles ce s-a întâmplat, că ăla a spus : „Ăsta nu-i criminal, ăsta-i deținut politic”. Și atunci și-au adus toți aminte, neveste, femei, c-au și ei deținuți politici în închisoare. De ce ? Pentru că pe lipoveni îi prinsese cu aurul în stup și-i băgase la politici. Și atunci o fraternizat cu mine în felul ăsta, dându-mi o bucată de ceva... (râde - n.n.) Eu eram trimisul zeilor și omul care reprezenta pentru ei ceva... A fost o rumoare nemaipomenită. Eu am înțeles mesajul, am înțeles revolta care s-a produs în sufletul lor, că s-a manifestat în felul acesta, da' nu puteam să mă bucur deloc, nu puteam să schitez nimic. Doar că parcă uitasem că sunt în lanțuri.

Și vaporul m-a lăsat la Galați și după aia ne-au dus la Jilava. Și acolo o trecut vreo opt luni de zile până să ajung la Aiud.

Dar aveați condamnare ?

Eee, aicea e totul cusut cu ață albă... cum a transformat ei, cum a reactivat condamnarea din '42... Știi ? Că nu aveam altă condamnare. Și trebuia să execut încă 13 ani. Și am stat la Aiud până în '64.

Ați prins și „reeducarea” de acolo ?

Da, am prins-o. Bineînțeles că fiecare ne-am fofilat, ne-am strecurat cum am putut. Fără să bravăm, fără să... Eu am avut și aicea un fel de noroc, pentru că am stat la celulă mult timp. De ce ? Pentru că am făcut multă izolare ca pedeapsă. M-a prins ba bătând la țavă, ba făcând câte ceva. Și mă luase la ochi plutonierul politic (că era și ofițeri și plutonieri politici pe secție), și de câte ori venea și întreba : „Care ești de meserie ?” răspundeam : „Eu am fost de meserie”. „Hai, tu stai naiba aicea !” Până când într-o zi unul din plutonieri s-a săturat : „Care ești zidar ?” „Eu.” Zice : „Fir-ai tu să fii, ia-ți haina în cap și hai jos !” Că acolo se umbla cu haină în cap. Știi ? Așa se umbla, să nu fii văzut, să nu vezi pe cineva. Doar cât pășezi, atâta vedeai. Și mă duce jos la un șantier, că se ridicau niște birouri sau așa ceva, și îi zice șefului de șantier : „Dom'le, ia pune-l la lucru pe ăsta, că zice că-i zidar ! Ia să vedem !” Și șeful zice : „Dom'le, dacă știi, ia o mistrie și tencuiește”. Eu am luat mistria, am tencuit, apoi am început să fac pe grozavul : am dat jos mistria și am luat canciocul să tencuiesc. Am dat și ăsta jos și-am luat lopata, și am început să dau cu lopata pe zid. „Băi, băga-te-aș... aici să stai !” Și m-a lăsat acolo.

După aceea am avut noroc c-am dat de-un brașovean⁵⁹ care făcea sobe de teracotă și m-a luat cu el în echipă și m-a învățat să fac sobe de teracotă. Eram ajutorul lui. Am format o echipă cu doi sobari, doi zugravi, doi instalatori și doi electricieni, și ne scotea la lucru unde era urgență. Ne-a scos pe perimetru (asta înseamnă în afară de închisoare), să reparăm sobe la casele ofițerilor, subofițerilor și gardienilor. Bucuria noastră era când ne ducea la spital la reparat, pentru că băieții de la bucătăria spitalului totdeauna ne dădeau câte ceva, nu doar pentru noi, ci și pentru ceilalți. Și ce făceam? La fundu' găleții puneam carne, pâine sau ce ne dădea, îmbrăcam în hârtie și acopeream cu nisip sau cu mortar. „Ce aveți acolo?” „Mortar, dom'le, nisip.” Și în felul ăsta dădeam la băieți mâncare, dacă era.

V-a solicitat cineva în perioada „reeducării” să dați declarații de dezicere?

Nu. Nu țin minte să fi dat vreo declarație.

Înseamnă că ați fost destul de ferit de „reeducare”?

Da. Un singur lucru pot spune. După '64 am avut multe anchete. Ba venea la întreprindere, ba ne chema la Securitate. Și întrebarea lor era aceeași: „Dacă auzi de un complot, dacă auzi de o organizație, vii să ne spui?” „Da, dom'le, cum să nu?” Da' de semnat, n-am semnat nimic și n-am luat niciun angajament. Niciodată. Cu toate că te băteau la cap... Un lucru interesant e că, atunci când mă întorceam de la anchetele colonelului care încerca să mă forțeze să devin omul lor, i-am transmis unui brașovean: „Măi Grigore⁶⁰, tu, dacă ajungi acasă, să-i spui lui Eugenia așa: că am avut ocazia să fiu liber, da' în mod necinstit; dacă o fi s-o pierd, o pierd în mod cinstit, sunt onest, fără să am nicio obligație...” Dar și ea a fost închisă, și s-a eliberat cu câteva luni înaintea mea. Acum, cine știe? Poate că fiindcă am zis acest lucru, că îi anunț dacă află de vreun complot, poate ei l-au luat de bun și m-au declarat informator... Dar de iscălit n-am făcut-o niciodată.

Ce modalități de comunicare foloseați în închisoare?

Foarte multe. Pentru ca un deținut să poată supraviețui avea nevoie și de hrană, dar ce era mai important era hrana sufletească, spirituală, pe care trebuia să o aibă în permanență. Fără această hrană continuă, începea să decadă. Deținuții politici totdeauna au fost mai rezistenți psihic, nu s-au prăbușit așa adânc, pentru că în permanență ei căutau ceva de lucru, trebuia să scormonească ceva de lucru. Și de aceea noi, care eram avizi după toate noutățile științifice, n-aveam carte, n-aveam petec de hârtie, de creion, și totul trebuia păstrat în memorie. Trebuia să-ți forțezi memoria ca să memorezi tot... Am mai întrebuințat și noi metode specifice locului și timpului, în sensul că, dacă n-aveam pe ce scrie, am inventat: scriam pe talpa bocancului, am inventat scândurica pe care o pregăteam într-un anumit fel, sau o bucată de sticlă; a trebuit să învățăm morse, pentru că dacă nu aveai în cameră – și n-aveai întotdeauna pe cineva doct, învățat, care

59. Ion Boian, născut la 27 martie 1905 în Căpicioasa, Gorj. A fost arestat la 10 iulie 1948 și condamnat la 5 ani temniță grea. A executat pedeapsa la Peninsula. Nu deținem informații despre data eliberării. A fost rearestat la 16 noiembrie 1956 și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu și Aiud. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

60. Grigore Pop, născut la 28 februarie 1921 în Vaideni, Mureș. A fost arestat la 1 octombrie 1942 și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Baia Sprie, Nistru și Aiud. A fost eliberat la 17 ianuarie 1957. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

să te inițieze într-o știință sau în poezie – ne venea totul pe calea țevii. Undele noastre veneau pe țavă... George Manu⁶¹ a inventat o altă metodă, sfoara sau așa cu noduri, care se transmitea. George Manu a fost elevul doamnei Curie⁶², alături de Horia Hulubei⁶³ și încă o doamnă franțuzoaică. Doamna asta vizitând România, căutându-l pe colegul Manu, s-a îndrăgostit și ea de România și a fost înmormântată până la urmă la o mănăstire în Maramureș.

Prin morse noi am dobândit tot felul de cunoștințe. Se bătea în țeava caloriferului, dar pentru asta trebuia multă precauție, pentru că în permanență era un gardian care se uita pe vizetă ce faci, dacă vorbești, că auzea și el că vorbești, da' căuta să prindă cine vorbește, și, dacă te prindea, te băga la izolare. Iar pedeapsa ți-o dădea când era gerul mai mare. Te băga în cămașa și bluza de zeghe, care era străvezie și aproape că nu-ți ținea nimica, iar celula în care te băga era anume pregătită, rece și cu apă pe jos. Mai îți puneă câte o cărămidă, să poți sta toată ziua pe ea. Patul era pliabil, dimineța se ridica și nu-ți dădeau voie să stai pe margine sau să te întinzi. Plus că pedeapsa era 3, 7, 14, 21 de zile, și mâncare îți dădea o dată la trei zile. În schimb, o dată pe zi îți dădea câte o cană de apă caldă. Așa s-a îmbolnăvit și Mircea Vulcănescu, dintr-o astfel de pedeapsă.

Ce s-ar mai putea spune? Ghinionul nostru era că, după ce-nvățai atâtea, te mai scotea și la muncă. Munca era grea, obositoare, forțele noastre, reduse, depuneai un efort nemaipomenit la muncă și mai uitai. Seara veneai obosit de la muncă, încât nu-ți mai trebuia nimica, te trănțai pe pat și dormeai. Și asta te făcea să uiți tot ce ai învățat. Când te băga la cameră, iar o luai de la început, iar învățai. Dar munca aceasta era o muncă cu tine însuși, pentru că, am spus, cea mai grea boală era deznădejdea, era ruina aceasta sufletească ce se producea în om, deznădejdea. Când omul începea să nu mai aibă încredere în ziua de mâine, când nu mai vedea ziua de mâine, ziua eliberării, își pierdea puterea de rugăciune, nu mai credea în Dumnezeu, și astea erau semne grave, de prăbușire sufletească. Or, împotriva acestei prăbușiri sufletești trebuia să lupti și, pentru asta, trebuia să faci ceva încontinuu, toată ziua. Mai erau dintre noi care mai frecau oase pe ciment, luni întregi, și sculptam niște Madone, niște crucifixuri, niște cruciulițe, care pentru noi era lucruri extraordinar de mari, adevărate bijuterii. Frecai la un os din acesta luni de zile până îl făceai o plăcuță subțire. La Aiud, prin '63, am avut un mic atelier de artizanat. Ne-aducea de la bucătărie ciolane pentru prelucrat. Or, băieții de la bucătărie nu le scuturau și rămânea măduva în ele, care pentru noi constituia o hrană nemaipomenită.

Ați reușit să aduceți astfel de obiecte din închisoare ?

Da, am reușit. Mai am câteva. Noi atunci nu puteam decât să încercăm să ne conservăm ființa proprie, că posibilități prea multe nu aveam, iar când oamenii erau credincioși, cum o fost mulți, au transformat suferința asta în mici opere de artă...

61. George (Gheorghe) Manu, născut la 13 februarie 1903 în București. Doctor în fizică, autorul primului tratat de fizică nucleară din România, conferențiar universitar. A fost arestat la 21 martie 1948 și condamnat la muncă silnică pe viață. A fost închis la Văcărești, Gherla și Aiud. A decedat în închisoarea Aiud la 2 aprilie 1961. Gheorghe Jijie, *George Manu. Monografie*, Editura Elisaveros, București, f.a.; fișele matricole penale din AANP.

62. Marie Curie (1867-1934), savantă poloneză, laureată de două ori a Premiului Nobel pentru fizică și chimie. Cunoscută pentru cercetările sale în domeniul radioactivității naturale și al aplicațiilor acestora în medicină.

63. Horia Hulubei (1896-1972), fizician, membru titular al Academiei Române.

Începusem să vă spun despre atelierul de artizanat. Ce făceam acolo? Se redacta atunci marea carte a reeducării⁶⁴. Eu lucram la acest artizanat unde un alt amic de-al meu, pictorul Telu Udriou⁶⁵, a pictat tot ce era de pictat, a făcut tehnoredactarea, cum se zice. Și, dacă găsești cartea asta s-o citești, vei vedea că scrie acolo, printre alte nume, și Udriou, și Nicolae Purcărea⁶⁶. E scris și numele meu, ca tehnoredactor, dar eu n-am scris niciun articol acolo, n-am dat niciun detaliu.

Ați trecut prin încercări deosebite... Cum credeți că ați reușit să supraviețuiți detenției?

Detenția nu este niciodată bună, totdeauna este nefastă, dăunătoare. De ce? Pentru că problema cea mai grea este cea a umilinței. Și comuniștii au avut grijă să ne umilească în așa hal încât să ne dispară orice putere de inițiativă, de gândire... Ei, și cu toate astea, în închisoare s-au creat mari opere. Să vorbesc de Radu Gyr⁶⁷, de Nichifor Crainic⁶⁸ sau de alți mari poeți care au apărut și care ne-o ținut conștiința și sufletul treze?

Am mai fost întrebat odată: „Domnule, cum ai rezistat 20 de ani de închisoare?” Și am spus: „Cu ajutorul lui Dumnezeu”. Pentru că rugăciunea era aceea care ne dădea nouă putere zilnică, energia de a mai depăși o zi. Și, pe lângă rugăciune, al doilea lucru era poezia. Rugăciunea și poezia au fost elementele de bază care au salvat sufletul nostru. Altfel, prăbușirea era îngrozitoare. De ce? Pentru că după ani și ani de zile îți creai un echilibru. În închisoare, cu timpul, se statorniceau niște principii. Cu cât treceau anii, cu atâta deveneau... nu mai slab, ci mai puternic, mai rezistent, și sufletul parcă ți se ’nobila. Am citit întâmplător din Bălcescu, care spune următorul lucru: „Închisoarea te obligă la noblețe”. Ce înțelegea prin noblețe? Un minim de solidaritate, un minim de corectitudine față de tovarășii tăi de suferință. Este un fel de noblețe, or,

64. „Despre organizația legionară”, volum redactat de către deținuții legionari ce au acceptat „reeducarea” propusă de comuniști și care cuprinde articole și desene de desolidarizare și calomniere a Mișcării Legionare.

65. Constantin Udriou, născut la 7 februarie 1929/1930 în București. A fost arestat la 16 noiembrie 1950 și condamnat la 3 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Stalin (Brașov), Jilava, Poarta Albă, Valea Neagră și Galeșu. A fost eliberat la 12 ianuarie 1954. A fost rearestat la 12 aprilie 1958 și condamnat la 22 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Constanța, Jilava și Aiud. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

66. Într-adevăr, printre numele celor care apar ca semnatari ai volumului figurează cel al lui Nicolae Purcărea, nu însă și cel al lui Udriou. Gheorghe Andreica, *Reeducările comuniste. Eugen Țurcanu: rușinea speciei umane*, vol. II, Editura Ex Ponto, Constanța, 2008, pp. 647-650.

67. Radu Demetrescu (Radu Gyr, 1905-1975). Poet, dramaturg, eseist, gazetar, doctor în litere și conferențiar universitar. A fost arestat la 4 iunie 1945 și condamnat la 12 ani detenție riguroasă, pedeapsă redusă ulterior la 6 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud și Văcărești. A fost eliberat la 6 iulie 1956. A fost rearestat la 18 iulie 1958 și condamnat la muncă silnică pe viață, pedeapsă comutată în 1963 la 25 de ani detenție riguroasă. A executat pedeapsa în închisorile Aiud și Văcărești. A fost eliberat la 24 mai 1963. Informații din fișele matricole penale din AANP.

68. Nichifor Crainic (Ion Dobre, 1889-1972), scriitor, poet, ziarist, om politic, doctor în filosofie, academician și teolog. A creat curentul „gândirist” și a făcut parte din două guverne interbelice. A fost arestat la 23 iulie 1947 și condamnat pentru crime de război la „detenție grea pe viață”. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Văcărești și Aiud. A fost eliberat la 24 aprilie 1962. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

sigur, pentru noi acest lucru era de mare însemnătate și cel mai important lucru era acela de a-ți păstra coloana vertebrală. Adică să nu te lași amăgit de șaptele, de promisiunile, de ispita de a face pactul cu diavolul, adică de a deveni turnător.

Poveștiți-mi, vă rog, momentul eliberării din închisoare.

Îl așteptam, fiindcă eu am fost dintre aceia care am rămas la o lună după eliberarea celor mulți. De ce? Pentru că la Aiud lucram la un decantor imens cu mitropolitu' Bartolomeu⁶⁹. Eliberarea, dragă, a fost grea. A fost grea după aceea, pentru că erai căzut ca într-o altă lume... Erai altcineva, n-aveai servicii... Eu, de bine, de rău, am avut casă, dar trebuia să umbli pe la Miliție să-ți faci buletin, la forțele de muncă să capeți servicii... Am căpătat un serviciu, da' parcă te mai gândeai să ai pretenții... De unde? După aceea am umblat cu școala vreo trei ani și n-am făcut nimic.

Mai sperați să vă găsiți soția?

Da. Sigur că da. Știam c-o găsesc, pentru că gândeai ca și mine, făcuse închisoare și ea. Și, într-adevăr, așa a fost. Ne-am înțeles bine.

Asta a fost, probabil, una din puținele bucurii după eliberare.

Da. Așa e, una din puținele bucurii. A urmat o perioadă foarte grea și, după patru ani de zile, în '68, a murit și tatăl meu. El era deja sclerosat, trebuia să ție regim, era o situație foarte critică... Apoi am intrat în conflict cu frate-meu. A fost o poveste dureroasă... Îl incomodam, îl deranjam; ca până la urmă să aflu tragica situație că informatoru' din curte era chiar cumnată-mea, soția lui. Am prins-o cu ceva. Fratele meu s-a întâlnit cu un coleg de școală care făcuse multă pușcărie, Gula Caranica⁷⁰, dacă ați auzit de el, un vechi nebun. (râde - n.n.) Macedonean, că macedonenii o fost români, dom'le. Gardienii unguri din închisoare zicea: „Moi, eu mai român cum tu”. „Bine, dom'le, că ești mai român cum tu...” Așa zic eu despre macedoneni, că au fost mai români decât noi. Au fost dârji. Și ce s-a gândit fratele meu? „Hai să mai stăm de vorbă, mai stai și cu frate-miu de vorbă.” Și la Securitate când sunt chemat: „Cine a mai fost pe la tine?” „Păi, eu știu? N-a mai fost nimeni.” „Da' Gula n-a fost?” Eu: „Da,

69. ÎPS Bartolomeu Anania (Valeriu Anania), născut la 18 martie 1921 în Glăvile, Vâlcea. Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, scriitor, poet și dramaturg. A fost arestat în perioada războiului pentru activitate legionară. S-a călugărit la 2 februarie 1942 la Mănăstirea Antim din București. Student la Conservator, Medicină și Teologie, a condus greva studențească anticomunistă din Cluj din 1946. A fost arestat la 13 iunie 1958 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești și Aiud. A acceptat să redacteze volumul reeducării din Aiud. A fost eliberat la 1 august 1964. În perioada 1965-1976 a fost director al cancelariei Episcopiei Ortodoxe Române din America și Canada, iar între 1976 și 1982 directorul Institutului Biblic din București. Valeriu Anania, *Memorii*, Editura Polirom, Iași, 2008, *passim*; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, pp. 40-41; fișa matricolă penală din AANP.

70. Probabil Gheorghe Caranica, născut la 15 septembrie 1917 în Salonic, Grecia. Se pare că a fost arestat la 24 ianuarie 1941 și condamnat la 10 ani de închisoare. A fost internat administrativ la 16 mai 1952 pentru 24 de luni la Ocnele Mari, Gherla și Codlea. În 1955 a fost condamnat la 14 ani temniță grea, pedeapsă redusă ulterior la 7 ani de închisoare și contopită în pedeapsa din 1941. Nu deținem informații despre data eliberării. A fost rearestat la 29 octombrie 1958 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Constanța și Aiud. A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

dom'le, a fost. Da' n-a fost la mine propriu-zis. A fost un coleg de școală de-a' lu' frate-miu." Dar am rămas surprins că ei au aflat. Știi? Și după moartea soției, am pus o portiță aicea, lângă a lui frate-meu. Și el s-a luat de mine : „Ce ți-ai pus poartă separat, să nu mai vedem cine vine la tine ?” „Da, de asta, să nu mai vedeți cine vine la mine. Care din voi v-ați dus la Securitate și-ați spus c-a venit Gula la mine, tu sau soția ta ?” „Dar cum te gândești că eu mă duc la Securitate să te denunț ?” „Nu știu. Dacă nu tu, atuncia Jana.” Și așa era... „Și ca să nu mai vedeți, să nu vă mai creez probleme, de asta mi-am pus poartă separat.” A fost un moment atunci în care mi-am dat seama că cineva în curte spune tot.

Ce ați lucrat după eliberare ?

M-a repartizat la o bază de aprovizionare a industriilor. Și sigur că aveam salariu mic. Eram recepționar la început, primeam marfă. A trebuit să învăț și eu să mă obișnuiesc, era oțeluri, erau fel de fel de lucruri pe care trebuia să le cunosc ; dacă sunt toate câte scrie în avizul de expediție... După aia m-au trecut ca merceolog. Sigur, aicea se cerea mai mult, pentru că tu mijloceai și aprovizionarea, și desfacerea. Totul se făcea pe bază de repartii de la minister. Și știai : cutare întreprindere în cadrul repartii are atâta cantitate de, de, de... Și tu primeai documentele, le înregistrai, le centralizai și după aceea le înaintai la furnizor și făceai contract cu furnizorul. În același timp, tu când începeai să primești, trebuia să știi se desfăci, cui îi dai asta, cui îi dai asta...

Ați schimbat mai multe locuri de muncă sau ați rămas acolo ?

N-am schimbat, să știi. Am încercat la un moment dat... Se formase la Brașov Centrala Industrială de Tractoare și Autocamioane, CIAT, și-am stat vreo trei ani acolo, tot ca merceolog. Și, după trei ani de zile, cel de la cadre mă anunță : „Dom'le, dat fiind trecutul dumitale politic, nu mai poți rămâne la o întreprindere de grad ministerial”. Și m-a dus la directorul general, vestitul Trică, care era un zbir cu cei care nu-și făcea datoria. Era faimos, toți fugeau de el. „Uite, dom'le, eu am făcut detenție, și-acuma vine și mă dă afară.” Și îmi spune asta, foarte ciudat : „Dom'le, nu te-am cunoscut până acum, dar de șase luni mă lupt să te ții. Trebuie să mă înțelegi, acum nu mai pot, e peste mine”. Adică intervenise Securitatea. Dar zic : „Domnule director, am șase zile de concediu, vă rog să-mi aprobați concediul să mă duc să îmi caut în altă parte”. Zice : „Du-te, fă-ți concediul și vino la mine și te aranjez eu undeva, în fabrică”. CIAT-ul ținea de Steagu' Roșu, și sediul era la Steagu' Roșu. Și norocu' meu care a fost ? Am găsit un fost coleg de școală : „Ce ești năcăjit, măi ?” „Păi uite ce-am pățit”. „Nu-i nimic, vino la mine !” M-am dus și-am rămas acolo până la ieșirea la pensie. Și când să ies la pensie : „Dom'le, nu ieși, că ne faci un gol nemaipomenit !” M-am dus la fabrica de cablu, că mă ocupam cu cabluri și conductori electrici. Când a auzit directorii și ăia : „Cum ? Nu pleca, dom'le !” Acuma ce se întâmplă ? Oamenii și-or dat seama cine sunt... Știi ? (râde - n.n.) Mi-am făcut niște relații nemaipomenite. Dădeam un telefon și-l rugam : „Dom'le, trimeteți-mi, vă rog, cutare și cutare !” ...îmi trimeteau. Dar îmi murise soția în '84 și mi se tăiasse elanu'. Știi ? În '85 aveam 62 de ani... și dacă aveai vechime în câmpul muncii ieșea la pensie la 60, dacă n-aveai vechime, ieșea la 62. Or, eu, la 62, am zis că îmi ajunge.

Și ce ați făcut după pensionare ?

M-am apucat serios de cioplit lemn. În '70 și ceva se înființase la Brașov Asociația Artiștilor Plastici Amatori. Un amic m-a dus acolo și m-a înscris. Anual se făceau

expoziții județene și interjudețene în cadrul „Cântării României”, la care participam și eu, până când am dat de o doamnă care venise în comisie, Elena Secoșanu, o vestită etnografă. Când am serbat-o la 95 de ani, mi-a spus : „Dragă, capul e limpede, picioarele mă lasă”. Și-a murit, săraca, la 95 de ani. Și ea îmi spusese : „Dom’le, dumneata ai mână, dar n-ai școală”. Lucram după ureche. Și zic : „Ce să fac, doamnă ? ” „Apucă și studiază etnografia, studiază albume, muzee.” Și așa am început, și vreo trei ani de zile am studiat etnografia, tot ce mi-a căzut în mână. Atuncea am învățat că totu’ se face după o regulă, există niște legi stilistice ale artei, cum trebuie aranjat și cum trebuie făcut să iasă o armonie.

Dar aveai preocupări legate de sculptură și înainte să fiți arestat ?

În 1943, când eram la închisoare la Alba Iulia, aveam un mic atelier, și au venit niște elevi ai lui Anghel Papacioc⁷¹, părintele de la Techirghiol. Și cu ajutorul lui am început să cioplیم lemnul. Mie îmi crea un echilibru psihic, care mă făcea să uit cotidianul, să uit cine sunt, să uit în ce lume mă aflu. De aceea am zis că mi-am găsit libertatea în cioplitul lemnului.

După aia am mai tot făcut câte ceva. Știi ? Și după ’64 lucram. Când mi-am făcut casa, trebuia să fac ceva... Am discutat cu soția, care avea un ochi destul de priceput în ale artei, și prima dată am făcut scara. După aceea a trebuit să fac colțarul acela, lada asta, mese.

Revenind la anii de închisoare, ce credeți, a reușit sau nu „experimentul Pitești” ?

N-au reușit ! N-au reușit, pentru că după încetarea terorii fiecare, încet, încet, și-a revenit la normal.

Credeți că o explicație a eșecului poate fi faptul că ei credeau doar în materie și nu au luat în calcul puterea de regenerare a spiritului ?

Da, s-ar putea, pentru că materia îți dă o anumită iluzie pe moment. Iluzia trăirii veșnice, da’ este doar atât : o iluzie. Materia nu-ți dă decât să trăiești cu ce vezi, cu ce simți, cu ce auzi, de azi pe mâine. Însă cea care te propulsează în viață, cea care îți creează un drum este partea spirituală. Ea este aceea care te ține și care îți dă tărie să lupți, să treci peste toate greutățile, să te bucuri dacă-i de bucurat sau să plângi dacă e de plâns. Materia nu te poate duce decât la prăbușire. Iar prăbușirea comunismului a fost așa de lamentabilă, încât asta dovedește că materia, și numai materia singură, nu te duce decât la dezastru. Și încă ceva... Dacă ești materialist, ești și ateu, nu ? Nu crezi decât în puterea materiei și în puterea acestui vițel de aur, a banului și a văzutului. Ateismul merge mână în mână cu materialismul. Nu-ți creează niciun imbold moral, nu te poate duce decât la dezastru și mai departe la crimă. De ce la ei crima era scuizabilă ? Pe ei nu-i interesa că realizează un fapt imoral. Îi interesa doar atât : ești dușmanul lor, trebuie să dispari. Că te omora sau ce-ți făcea, pentru ei era indiferent. Ei n-aveau niciun proces

71. Pr. Arsenie (Anghel) Papacioc, născut la 13 august 1914 în Misleanu, Ialomița. Până în 1947 a fost arestat și condamnat de 3 ori pentru apartenență la Mișcarea Legionară. În ianuarie 1947 a devenit monah la mănăstirea Cozia. În 13/14 iunie 1958 a fost arestat de la mănăstirea Slatina și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Brașov, Aiud și Jilava. A fost eliberat la 1 august 1964. Din anul 1976 este duhovnicul Mănăstirii Sfânta Maria din Techirghiol. George Enache, „Trecerea prin veac a părintelui Arsenie Papacioc”, în *Rost*, anul III, nr. 28, iunie 2005, pp. 10-13 ; fișa matricolă penală din AANP.

de conștiință, n-aveau niciun proces moral, în care să zică : „Vai, l-am lovit pe ăla sau l-am nedreptățit pe ăsta”. Nu, la ei nu exista așa ceva. La lecțiile de conștiință și morală ei nu c-au lipsit, da' nu le-aveau.

Pentru că ați pomenit de crime și de criminali : cine considerați că sunt responsabili pentru ce s-a întâmplat la Pitești ?

Laboratoarele Partidului. Cine a creat, a gândit și-a frământat această problemă. Că o fi Ana Pauker și Teohari Georgescu, că o fi Nicolschi și Dulgheru sau c-au venit de mai de sus. Pentru că metoda e a lu' Makarenko și-a lu' Pavlov. Ei sunt cei care au aplicat metoda în Rusia : reeducarea prin ei înșiși. Dar Makarenko a aplicat această metodă pe niște criminali, pe niște bandiți.

Pe niște copii, în fond.

Da.

Cât timp v-a luat după ieșirea din închisoare să vă reveniți fizic și sufletește ?

Aș vrea să vă spun ceva. E o problemă greu de explicat, dar, odată ce-ai avut o traumă, nu mai ești acel om care ai fost înainte. Pe undeva îți apare în vis, cel puțin, coșmarurile se țin de tine tot timpul, îți apare o întâmplare care te face să zici : „parcă sunt la Pitești, parcă trăiesc Pitești”. Începând de la un afront, de la o nemulțumire, vezi că nedreptatea te urmărește. Toate se încadrează în această oală a „Piteștiului”. Cel mai grav e „Piteștiul după Pitești”, pe care l-am trăit și care de multe ori ne urmărește. Nu scapi de Pitești niciodată... Oricât te-ai crede tu de echilibrat, oricât ai crede că trăiești într-o armonie. La mine a fost norocu' c-am îmbrățișat sculptura în lemn, care-mi dădea iluzia unui echilibru.

Dar după '89 lucrurile au fost așa întortocheate, dom'le. Virgil Măgureanu a ținut să dilueze tot, să ascundă tot. Când s-a încercat să se facă grupul Pitești, s-a opus Ticu Dumitrescu. Când a încercat Gavrila să facă fundația luptătorilor în munți, s-a opus Ticu Dumitrescu. S-a opus pentru că așa avea ordin de la Măgureanu. Și după aceea : „să nu se formeze un grup care să fie mai puternic decât Asociația”⁷².

Am auzit, de exemplu, că Ticu Dumitrescu a făcut o afirmație, că la Brașov toți au fost informatori. E suficient ca să arunce anatema asupra tuturor și eu, care mă știu cu conștiința împăcată, nu față de oameni, da' față de Dumnezeu, că n-am fost informator, sigur că încep să fiu frământat de problemă. Să strig ? Să urlu ? Cui să strig ? Cui să urlu ? Cui îi pasă de mine ? Nu-i pasă nimănui. Dar pe mine mă macină, mă roade această afirmație. Da' zic și eu : „Tu ești cel indicat să arunci cu piatra ?” E foarte greu. Exista aicea la Brașov un cetățean⁷³ despre care s-a auzit c-a fost informator, dar era ca vai de el. Popit, sărac și de toate. Și venea pe la Asociație pe la noi, lumea se ferea de el, până când într-o zi le-am spus : „Ce-aveți cu omul ăsta ?” „Păi a fost informator.” „Păi măi, a fost informator, dar voi știți că el a fost la Pitești și din cauza asta a rămas bătut în cap ? Voi știți lucrul acesta ?” Și atunci o încetat cu toții. De-asta zic că-i foarte

72. Asociația Foștilor Deținuți Politici din România.

73. Probabil Mihai Șofron, născut la 16 septembrie 1926 în Sighetu Marmăției, Maramureș. A fost arestat ca student la 9 iulie 1949 și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Pitești și Gherla. A fost eliberat la 29 noiembrie 1959. Informații din fișele matricole penale din AANP.

greu să arunci anatema, că ăsta a fost informator. Țștia sunt vinovați ? Țștia sunt niște victime, măcar unii dintre ei.

În fond, neamul crește în istorie prin fapte de luptă mărețe și prin bogății, dar trăiește și prin marea lui linie de onoare și demnitate pe care o trasează în istorie. Fără acest lucru nu se poate concepe și nu se poate vorbi despre un neam deosebit. Și trebuie să ținem socoteală și de cei care o fost afară, care nu au fost în închisori, că nu toți o dat dovadă de lașitate. Totuși, marea masă a intelectualilor a fost lașă și supusă. Noi spunem că deținuții și luptătorii anticomuniști o fost aceia care n-o făcut altceva decât să dea linia de onoare neamului. Se va vorbi în istorie : „Nu, românii n-o plecat capul. Românii n-o îngenuncheat, s-o luptat, pentru că în nicio țară rezistența n-o fost așa de mare”. A trebuit să vină o comisie făcută de domnul Bănescu ca să ateste faptul că a fost comunismul așa cum a fost ? Când sunt atâtea dovezi și mai suntem în viață noi, cei care putem spune ? Sigur, unii au beneficiat de ospățul lor, dar sunt atâția care o trăit greu.

Și ceea ce ne doare astăzi este faptul că mulți zic : „Da' ce mai vor și boșorogii ăștia ?” Da' boșorogii ăștia au format cândva coloana de oțel a rezistenței românești, cum spunea cineva, așa cum am fost, prin munți, pe unde am fost, am mers pe acest drum. E foarte dureros când auzi astăzi aceste manifestări. Și știi ce se întâmplă ? Toate țările caută să-și aibă eroii lor, adunați toți la un loc, că orice soldat care moare pe front e un erou, chit că trage o dată sau de o sută de ori. Și noi socoteam că patria este în pericol și conștiința asta ne-a obligat să renunțăm la tinerețea noastră, la viața noastră, pentru apărarea patriei. Ei, sigur, acumă când toate-s altfel, când este așa-zisa libertate, omul nu se mai gândește că a fost cum a fost, cât de ușor sau cât de greu a fost.

Parcă și astăzi este îngrozitor să-ți amintești momentele prin care ai trecut. Și mai e ceva : astăzi, prin cuvinte, nu mai poți să redai nici teama, nici groaza, momentele acelea încrâncenate... Le povestești, dar nu mai ai trăirea, și de aceea la un moment dat ți se pare diluată toată povestea, încât renunți să mai povestești. Și apoi, toate aceste dureri sunt așa de mari, reclamă foarte multă încărcătură sufletească pentru cel neavenit. Pentru că cei de afară sau chiar cei din alte închisori nu pot înțelege cum s-a ajuns ca omul să devină neom, cum s-a ajuns ca tu să te răzvrătești împotriva ta... Și de aceea, cum zicea cineva : „Durerile mari sunt mute”. Sunt mute pentru că trebuie să taci. Azi citesc, scriu și eu câte ceva din amintirile acestea. Au scris câțiva și vor mai scrie și alții, pentru că despre Pitești se va scrie mult... Încerc să redau o zi la Pitești, cu toate supliciile pe care le trăiam noi, da-i așa de greu, încât la un moment dat nici nu mai îmi vine să povestesc. De ce ? Pentru că lumea n-o să înțeleagă niciodată ce s-a întâmplat acolo... Dar, mă rog, hai să zicem că important e să fie o mărturie a acelor zile trăite acolo, a ceea ce noi a trebuit să îndurăm. Și prin asta nu facem altceva decât să arătăm adevărata față a comunismului. Pentru că asta a fost comunismul : ură și luptă de clasă.

Ce mai poți să vorbești acumă despre Pitești sau despre Gherla, cât era groaza de mare ? Sigur, se pot spune atât de multe... Am trecut prin situații duse peste puterea de înțelegere a omului, gen Pitești-Gherla, în care noi nu am fost decât niște bieți cobai în încercarea lor de a-și experimenta toate ideile. Așa cum spunea domnul Trifan⁷⁴, s-a

74. Probabil Traian Trifan (1899-1990). Avocat, doctor în drept, comandant legionar. A fost arestat la 5 aprilie 1941 și condamnat la 16 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Codlea, Gherla și Cernavodă. În detenție la Aiud a făcut parte din grupul de credincioși care l-a influențat, printre alții, pe Valeriu Gafencu. La 12 septembrie 1958 a mai

ajuns acolo încât să se zică : „Domnule, robul nu are voință”. Într-adevăr, n-are. Ce puteai să faci în fața directorului sau a gardianului ? Chiar nu trebuia decât să te supui, să zici : „Da, să trăiți ! Am înțeles, să trăiți ! ” Că dacă nu, sigur urmau repercusiuni : izolare, pedepse, bătaii și așa mai departe. Ca în final să se ajungă la dezumanizare, că asta au căutat ei : o dezumanizare a omului. Ei vroiau să nu ieșim cu așa-zișii „lauri” pe frunte, ci să ieșim de acolo niște oameni distruși, fără moral, fără onoare, fără a mai putea privi în față pe altcineva. E, sigur că în final n-a fost așa.

Eu vreau să sintetizez. Povestea e lungă, sunt atâtea și-atâtea ani, am trecut prin atâtea suplicii, cascade, cum vreți să le ziceți, dar vreau să vă spun un lucru : există un eroism, un minimum de eroism, și omul rezistă. Această rezistență o ai indiferent că taci, că dai din cap și zici ca el... Se creează în sufletul tău această putere, această fortificare psihică, încât omul zice : „Da, dom'le, am fost și eu un erou prin rezistența pe care am opus-o la toate suferințele, la toate ispitele care-or trecut”.

Bine, eu vă mulțumesc mult.

Să vă dea Dumnezeu sănătate.

primit o condamnare administrativă de 48 luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 12 septembrie 1962. *Sfântul închisorilor. Mărturii despre Valeriu Gafencu, adunate și adnotate de monahul Moise*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2007, pp. 39-44 ; <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1029063-serial-sfintii-inchisorilor-traian-trifan-avva-erou-demnitatii-crestine-romanesti.htm>, accesat la 25 septembrie 2008 ; fișele matricole penale din AANP.

Gheorghe Urdea

S-a născut la 23 aprilie 1932 în Grid, județul Brașov. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : tehnician. A fost arestat la 7 iunie 1951 și condamnat la 7 ani închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Făgăraș, Sibiu, Jilava, Gherla. A fost eliberat în 1954. La data interviului, locuia în Brașov. Interviu realizat de Andrei Lascu la 24 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Dan Drăghia. Editarea – Adrian Sandu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 35, 36.

Cu ce impresii ați rămas de la venirea trupelor sovietice ?

La auzu' că vin rușii, că așa li se spunea, nu sovietici, lumea intrasă în panică, pentru că se știa de pârjolu' ce rămâne în urma lor, deși de-acuma veneau, chipurile, ca aliați. Toată lumea fugea din sat, cu căruțe, cu alimente, fiecare cu ce putea, femeile s-ascundeau... Era o teamă extraordinară. Deci de la primii pași pe care i-au făcut în țară s-a imprimat o teamă față de acești năvălitori. Am stat în pădure cam cu tot satu', pentru că ei luau tot ce găseau în drumul lor. Atâta erau de reduși, încât a fost cazuri când s-au dus cu un ceas mare la un ceasornicar și îl amenințau să le facă două sau trei ceasuri mai mici din el. Și erau și femei înrolate în armata lor și când au dat prin case de lenjeria femeilor de-aici, se-mbrăcau cu furou' peste manta. Nu știau nici să spună cât e ceasu' sau ceva de felu' ăsta. Erau cu cai șchiopi, prăpădiți, cu roțile rupte la căruță, dar aveau în schimb tablou' lu' Stalin purtat ca o plancardă (sic!).

În sfârșit, aicea poporu' a suferit foarte mult, că în urma armistițiului încheiat poporul sovietic a trebuit să fie despăgubit, și acest jug greu al armistițiului a fost pus doar în gātu' țăranilor, pentru că muncitorii n-au contribuit cu nimica pentru plata acestor despăgubiri, că lucrau pentru Sovrom-Tractor, peste tot. Însă dâșii primeau salarii, or, la țară, nu se primea nimic. La țărani li se luau cerealele, grâul, tot ce produceau, erau încărcate în căruțe, se alcătuiau convoaie întregi și se duceau toate la baza de recepție, în Șercaia, distanță vreo cinci kilometri. Și dacă se întâmpla ca unui țăran să i să rupă o obeadă de la o căruță, de la o roată, și nu ajungea cu căruța în ziua respectivă la destinație, era arestat. Spuneau că-i sabotor... Pân-atuncea noțiunea de sabotori în țara noastră ni' nu era.

Care a fost efectul cotelor asupra satului dumneavoastră ?

Păi se impuneau cote, dar, cum la noi pământul era mai sărac, necesita multă muncă, îngrășăminte naturale, bătrânii nu mai puteau să lucreze pământu' și aproape la toți pământu' nu producea atâta cât trebuia să dea, și-atuncea erau arestați. Atât s-ajunsesse, încât au fost arestați că nu și-au achitat cotele... Și li se lua din case tot, li se confisca

și ultimul purcel din curte. Bătrânii trăiau din pământul pe care-l avea, dar, pentru că nu putea să-l lucreze, îl dădea la un vecin sau la un alt om care avea putere de muncă mai multă și care îi dădea din produse, dar acum omul era obligat să plătească o cotă indiferent dacă pământul era sau nu muncit. Și trebuia să dai cotă de lapte și dacă n-aveai vacă. La fel, era cotă de ouă... La prăvălie, oriunde, femeile se ducea numai cu coșul cu ouă, că altminteri nu primea nimic, nici sare, nici petrol, cum era pe atunci, adică lucruri necesare. Nu mai spun că p-ormă era problema cu îmbrăcămintea. Decât muncitorii primeau cartele pentru îmbrăcămintă. Și eu am o cartelă... Dacă o găsesc, v-o arăt! Atâtea puncte: bocanci, haine, bumbac pentru țesut. Și totul se dădea numai contra cote. În felul ăsta, prin suferințe și umilințe, s-a creat o antipatie până la dușmănie față de comuniști.

În ce fel ați fost afectat dumneavoastră de instalarea noului regim ?

Eram la liceu și ne puneau să strigăm : „Stalin și poporul rus libertate ne-a adus ! ” Eh, gândiți-vă dumneavoastră, cum puteam face treaba asta când noi și familiile noastre eram flămânzi ? Și nu ne primea în școală dacă părinții aveau pământ, sau nu ne primeau dacă nu erau înscriși în CAP. Până nu s-a făcut CAP-ul, ca să mă înscriu la școală trebuia să duc un certificat de paupertate (sic !)... sau, cum se spunea, certificat de stare materială, cum că familia mea deține mai puțin de 5 hectare de pământ arabil. Și-atunci, luam un certificat al altui sătean, care să numea tot Urdea, și mă înscriam în școală. Și-a mers treaba asta. Pă urmă s-a făcut CAP-urile și nu mai era nevoie de așa ceva, dar veniseră alte necazuri. Dacă până atuncea era o fericire, un ajutor să ai un neam, o rudă, pe cineva peste graniță, în Apus, acuma ăla erai. Gata, n-aveai ce căuta nici în școală, nici nicăieri...

Ei, și ce se-ntâmplă... cum s-au făcut înscrierile în CAP ? Cu băta, cu arestarea ! De exemplu, taică-meu a fost arestat și, când a venit după câteva zile, s-a oprit la primărie și de-acolo a venit acasă : „Băieți, m-am înscris în CAP”. Deci vă dați seama cam ce muncă de lămurire a primit... Și așa se proceda.

Familia dumneavoastră era una bogată ?

Noi am fost o familie săracă, dar muncind, desigur, într-un decurs de... ani, să acumulează ceva. Eu am fost copil de țărani. Și marele nostru pictor, Grigorescu, la casa lui memorială, pe prima grindă, scrie : „Sunt copil de țărani și mă mândresc cu aceasta”. Așa și eu. Noi n-am avut niciun servitor niciodată, nici slugă, cum se spunea. Eram trei băieți și-o fată și noi eram slugile. N-am avut tractor, n-am avut moară, nimic. Și, cu toate astea, tata a fost declarat chiabur.

Studiile unde le-ați urmat ?

În copilărie am plecat la Liceul „Radu Negru” din Făgăraș, unde s-a format un nucleu foarte puternic anticomunist. Nu eu l-am format. Căpetenia era Ion Gavrilă Ogoranu¹, unu' din cei mai mari luptători anticomuniști, care a murit mai dăunăzi². Domn'e, ne educase profesorii de la noi, încât ne făcuse să fim mândri de faptul că purtăm uniformă, de faptu' că avem un chipiu pe care scrie „Liceul Radu Negru”, de faptu' că purtăm emblemă. După război, la liceu veniseră așa-ziși refugiați, printre care

1. A se vedea nota 11, la p. 111.

2. Ion Gavrilă Ogoranu a decedat la 1 mai 2006.

Hlibiciuc³, un oarecare Trifan, Martinov, Guja Veniamin⁴... Noi, ospitalieri, sigur că ne-am purtat foarte frumos și i-am asimilat în internat, unde eram în jur de 140 de elevi. Aici, de altminteri ca și în liceu, majoritatea eram copii de țărani. Clasa muncitoare la timpu' respectiv era foarte subțire sau aproape deloc. Da' ei venise aici ca intruși, nu veniseră ca refugiați. Ajunși la internat, ăștia ne scotea la defilare, să strigăm lozinci d-ăstea, cum v-am spus. Dacă ei spuneau că laptele-i negru, trebuia să-i răspunzi că-i ca zmoala (sic!). Or, noi nu puteam să spunem așa ceva. Păi cân' ne-a spus nouă la ora de botanică și de științe naturale de Miciurin⁵ și de Timiriazev⁶, de toate bazaconiile, cum a obținut încrucișarea între grâu și pir, și noi trebuia să batem din palmi... Or, noi știam că e minciună. Și, cum aveam niște reviste din Apus, am spus: „Uite, domn'e, Luther Burbank⁷ a obținut prune fără sămbure și alune fără coaje...” Atunci am fost invitat afară după ore și m-au întrebat de unde știu. Am vreo legătură undeva sau ceva? Vă dați seama că n-aveai voie să gândești altminteri decât ei.

Nu mai spun: la internat era o disciplină... la masă eram toți odată și întâi se spunea rugăciunea; după ce se servea masa, iar. Azi o spuneam eu, mâine o spunea următoru'. Fiecare știa când e ziua lui de rugăciune. Când au venit comuniștii asta dispăruse, pentru că se pusese steaua și Ana Pauker... Ce-o fi avut și-asta cu poporu' român în comun nu știu.

Să înțeleg că începuse impunerea noilor norme de conduită?

Păi da. În liceu, astăzi așa, mâine așa, părerile s-au tot ascuțit... unu' contra ăluilalt. Aicea fiind adunați o masă omogenă de elevi, desigur că dețineam la un moment dat majoritatea, dar foarte repede s-a întors problema. Au interzis participarea elevilor la slujbele de duminică și nu aveai voie să pleci din internat fără bilet de voie. La poarta internatului era un lacăt cât o roată de căruță și eram supravegheați de pedagogi din uzină. Nu vreau să fiu înțeles greșit, că așa avea vreo repulsie față de cuvântu' „muncitor”, Doamne ferește! Dar aduseseră pedagogi muncitori, și nu orice muncitori, nu muncitori cinstiți și corecți și d-ăștia, au adus unelte de-ale lor, cum erau și în instanțele de judecată asistenți populari, care stătea de-a dreapta și de-a stânga judecătorului. E, ce putea cunoaște un asemenea asesor popular? Nimic! Da' el trebuia să știe atât numa': să

3. Anatolie Hlibiciuc, născut la 11 iunie 1932 în Borceag, Basarabia. Florentin Olteanu, Laura Dragomir, *Elevi basarabeni în refugiu la Făgăraș*, comunicare la Simpozionul internațional „Stat și viață privată în regimurile comuniste”, Făgăraș – Sâmbăta de Sus, 3-5 iulie 2008.
4. Veniamin Guja, născut la 31 ianuarie 1928 în Lipcani, Basarabia. Florentin Olteanu, Laura Dragomir, *Elevi basarabeni în refugiu la Făgăraș*, comunicare la Simpozionul internațional „Stat și viață privată în regimurile comuniste”, Făgăraș – Sâmbăta de Sus, 3-5 iulie 2008.
5. Ivan Vladimirovici Miciurin (1855-1935), biolog și genetician rus. Membru de onoare al Academiei de Științe a URSS (1935). Autor a diverse spori și hibrizi de plante, de noi metode și tehnologii agrotehnice. În 1913 a refuzat o ofertă de a emigra în SUA sau de a-și vinde fondul de colecție. În 1934 a creat un laborator genetic care actualmente îi poartă numele. V.B. Govoruhina, L.P. Peregodova, „Ivan Vladimirovici Miciurin”, în *I.V. Miciurin i tambovskii krai*, Tambov, 2005, pp. 4-6.
6. Kliment Arkadievi Timireazev (1843-1920), savant, botanist, istoric al științei din Rusia. Unul din fondatorii științei ruse privind fiziologia plantelor. A studiat, în mod special, procesul fotosintezei, pentru care a elaborat diverse dispozitive de cercetare și inovare. A diseminat darwinismul în Rusia. Genkel P.A., *K 125-letiu so dnea rojdenija K.A. Timireazeva*, tom 15, vol. 3, Moscova, 1968, *passim*.
7. Luther Burbank (1849-1926), botanist și horticultor american.

ceară pedeapsa capitală oricui. Și pedagogii ăștia ne supravegheau și sala de meditații. Acolo, după ora închiderii, cursu' superior aveam voie să mai stăm. Și s-a cântat într-o seară acolo „Somnoroase păsărele”. Cum o să uit așa ceva? E, a doua zi s-a făcut anchetă mare, că s-au cântat cântece legionare. Păi vă dați seama că pedagogii ăștia dacă auzea cântând o păsărică zicea că ș-aia-i legionară, domn'e?

Cum ați reacționat dumneavoastră, ca elev de liceu, în acest context ?

În liceu s-au făcut atunci primele pregătiri pentru luptătorii din Munții Făgăraș. Toți luptătorii din Munții Făgăraș au fost pregătiți în Frățiile de Cruce, la Liceu' „Radu Negru”, la Liceu' de fete „Doamna Stanca”, cât și-n alte cercuri de prieteni. Lor li s-a alăturat toată Țara Făgărașului, da' nu neapărat din punct de vedere al ideologiei, ci pentru cinste, dreptate și mai ales pentru a scăpa de umilință. Țăranii nu erau învățați să nu creadă în Dumnezeu, să nu să-nchine, să fie obstrucționați. Păi la mănăstire la Sâmbăta ani în șir nu a fost voie să mergi... Erau barate drumurile, nu numa' pentru drumeți sau excursioniști, ci și pentru țărani. Din sat când se ducea cineva în munte după lemne trebuia să aibă bilet de la primărie, pentru că era legătură între săteni și cei din munți, că altfel nici nu ar fi putut să reziste.

Și-n urma la toate treburile ăștea, în urma unor discuții și așa mai departe, când am venit la internat, mi-am găsit patu' din dormitor scos în curte. Și dac-am întrebat : „Ce se-ntâmplă, domnule ? Care ați îndrăznit ?”, mi s-a spus : „Zi mersi c-ai scăpat... Ia-ți patu' și pleacă !” Am plecat și mi-am găsit o gazdă. Acolo, în cameră, mai stăteam cu un coleg, Ovidiu Urdea, fost medic. N-a avut nicio legătură, nicio tangență cu problemele mele și nici nu i-am povestit niciodată nimic, că dacă vroiai să-i faci un bine cuiva, nu trebuia să-i povestești nimic. Dar la gazdă, în mod curios, mă tot vizita un consătean de-al meu, de la școala de chimie din Făgăraș. Io n-am bănuțat nimic, nu mi-am dat seama. Nici n-am discutat cu el nimic, doar discuții d-astea neutre, nu mă pronunțam că nu-s de acord cu comuniștii. Și mai aveam de dat la clasa a X-a două examene și la a XI-a patru, și urma bacalaureatul... și am fost arestat.

Vă mai amintiți cum a decurs arestarea ?

Nenorocirea a venit când mă pregăteam pentru chimie, la bacalaureat. Între timp, cetatea din Făgăraș să transformase în pușcărie și, într-o noapte, am visat că s-au deschis porțile cetății și io am fugit într-untru. Și-mi ziceam io mie, în vis : „E, am și eu ocazia acum să văd cum e-n pușcărie”. Pentru mine a fost foarte interesant. În timpu' acesta, cineva m-a mișcat. M-am trezit foarte surprins : în casă lumină, nu știu câți erau, patru, șase, gazda era sculată, colegii erau sculați, numai eu dormeam. „Cum te cheamă ?” Parcă ei nu știau... M-au luat, mi-au pus cătușele la mâni, ochelari vopsiți la ochi și m-au urcat într-o mașină.

Ancheta a început la Făgăraș ?

Da, primele declarații le-am dat la Făgăraș și primele ciomăgeli le-am încasat tot aici... Era unu' Stoica⁸, securist, nu știu dacă i se nimerește numele, unu' era Ciungu, da' nu era poreclit, pentru că-ntr-adevăr nu avea o mână, și ăsta era cel mai de temut în bătai, cel mai criminal, cel mai odios. Mai era unu' ciupit de vărsat pe față... Odată am văzut întâmplător cum pe stradă a oprit un preot și l-a zguduit de barbă. Aveai impresia

8. Octavian Stoica. Locotenent-major, comandantul Securității din Făgăraș. A condus mai multe acțiuni împotriva partizanilor din zonă. Doina Jela, *op. cit.*, p. 264 ; Ion Gavrilă Ogoranu, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. IV, Editura Mesagerul de Făgăraș, 2004, pp. 40, 45-46.

că e Satana pe pământ. Nu cred că era sănătos la minte, nu pot să cred că era normal la cap. Să-ntâlnești un om pă care nu l-ai văzut în viața ta, care nu ți-a făcut nimic, nu știi ce hram poartă, și să-ncepi să-l bați... Da' aveau curaju' ăsta să bată pentru că știau că e lipsit de apărare, că nu știu în alte împrejurări dac-ar fi avut acest curaj.

Care erau condițiile de detenție din Făgăraș ?

Cum eram legat la ochi, m-a băgat acolo, m-a trântit într-o încăpere unde n-am văzut nimic-nimic. M-a dezlegat la ochi, mi-a luat cătușele de la mâni și-acolo am dat peste-un cetățean p-un prici. Se pomeneste mult cuvântu' ăsta, „prici”, și să vă explic ce era : era ca o poliță de lemn pe care era bătute scânduri. Imediat pe cetățeanu' ăsta l-a luat d-acolo și l-a dus. Nu l-am văzut bine la față, nu știam cum îl cheamă, nu știam nimic. Și-am rămas singur în beznă și n-aveam curaju' nici să merg doi pași în stânga sau în dreapta, sau să văd măcar pereții să-i pipăi de jur împrejur. Mi-era frică să nu cad, că în cetate la Făgăraș erau legende și povești d-ăstea de la Maria Tereza, că erau camere de tortură, și era ceva... Fecioara de Fier îi spunea, unde erau aruncați oamenii, și-acolo erau niște cuțite, niște săbii, și era-n legătură cu Oltu', care îi ducea pe cei morți... Și-mi imaginam o Fecioară de Fier... În sfârșit, mi-era frică. Mi-era frică, n-aveam decât 18 ani. Și nici n-am putut să mănânc nimic, desigur. Dar ce puteam să mănânc ? Ce ne dădeau ei. Și ce se întâmpla ? Când deschideau ușa, trebuia să te întorci cu fața la perete. N-aveai voie să vezi fața celui care a intrat sau a ieșit din celulă. Nu numa' mie mi s-a-ntâmpnat treaba asta. Au fost alții care au suferit... poate mult, mult mai mult decât mine. Dar eu spun ce-am pățit eu. Și aveam un castron cu o lingură... N-am gustat câteva zile ce ne dădeau ei. Puneam castronu' acolo jos, că-mi spunea : „Îl lași aicea !” Și se adunau șobolanii în celulă, treceau peste mine, și stăteam pe prici cu ochii închiși punându-mi mâinile la ochi, nu care cumva să mă muște de față. Dar treceau șobolanii în voie peste mine...

Și în primele două luni n-am știut dacă e zi sau noapte, dacă-i ora patru sau ora cinci. Și numa' dup-aceea a început ancheta. Întâi ne băga acolo, cred, ca să ne demoralizeze, să ne termine.

Ancheta cum a decurs ?

După ce au început să mă scoată la anchetă, alt chin, de altă natură. Când am văzut razele luminii a trebuit să închid ochii. Irisul nu putea să mai primească lumină. Devenisem ca o cârțiță din punct de vedere al vederii (sic!). La scoaterea spre anchetă, legat la ochi, împins, ținut de o mână... spunea numa' : „Urci !” Și urcai două-trei scări. „Cobori !” Coborai. „Dreapta ! Urci ! Stânga ! Cobori !” Așa era. „Pe burtă ! Târâș !” Și m-am târât odată pă burtă la comanda tâmpitului, pentru că era un țigan, că am avut ocazie să-l văd. De ce să-i zic rrom, dacă era țigan ? De ce să-mi zică mie cineva maghiar sau evreu, dacă sunt român ? Nu-nțeleg de ce nu să-mpacă fiecare cu ce e, că nu ne-am ales noi, n-am făcut noi cerere să fim români, ortodocși sau altceva. În fine. Și, târându-mă pe jos, am auzit ceva duduind așa și, cum m-am apropiat, simțeam și căldură, și mi-am dat seama că e vorba de o sobă... Am crezut că mă bagă într-un cuptor. Vă dați seama ce spaimă de copil era acolo ? Puteam să rămânem cu fel de fel de dificultăți mentale. Și p-ormă, legat la ochi, mă ducea până în birou la anchetator. Anchetatoru' meu trăiește și acum, locuiește aicea în Brașov, pe Mihai Viteazu undeva acolo, da' nu vrea să primească nici ziariști, nici pe nimeni. Se numește Urzică⁹. Și

9. Traian Urzică, anchetator. Ion Gavrilă Ogoranu, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, III, Editura Marineasa, Timișoara, 2004, p. 95.

acolo în birou la el trebuia să stau cu ochii închiși și cu mâna așa la ochi, pentru că nu puteam să văd. Și dă-i, și dă-i, băta din stânga, băta din dreapta : „Semnează aici !” Și să știți că de multe ori am semnat ca să scap de ei...

În timpul detenției din Făgăraș ați reușit să intrați în contact cu alți deținuți sau ați rămas singur în tot acest timp ?

Aici la Securitate, înspre terminarea anchetei, m-a mutat într-o celulă, tot singur, bineînțeles, dar aveam lumină, că era un gemuleț sus, cam la-nălțimea unui om. Și acolo am auzit o voce : „Măi, cine ești acolo ? De unde ești ?” Eu, novice, începător, am spus cine sunt. Și ce se-ntâmplase ? Alt deținut, din altă cameră, a auzit ; mai vechi, cu experiență acolo și m-a-ntrebat. În timpu' ăsta gardianu' dăspre care v-am spus că știu că era țigan a deschis ușa : „Ai vorbit ?” „Am vorbit.” „Cu cine ai vorbit ?” „Nu știu !” L-a scos și pe celălalt. Era un deținut, Leluțiu Ioan¹⁰. Era din Olteț, de lângă Făgăraș. Acest Leluțiu Ioan era militar, pentru că era îmbrăcat în uniformă, și a fost arestat tot în legătură cu luptele din Munții Făgăraș. Ei, și după ce am încasat-o așa de zdravăn de la acest țigan... zilele s-au scurs tot așa, cu hurduieli, cu înghioltăli, cu băta, cu treburi d-astea.

După anchetă ce a urmat ?

După anchetă, de-aci ne-a dus la penitenciar la Sibiu, unde am început să iau legătură cu mai mulți deținuți. Și aici tot izolat am fost, iar cu cei din grupu' nostru n-am putut lua legătură nici aicea, că noi din 40 de elevi am fost arestați 21. Probabil au vrut să fie jumătate plus unu'.

Aici la Sibiu, alte surprize. M-am întâlnit cu profesori de-ai noștri, că au fost arestați Săbăduș¹¹, profesorul de chimie Florescu, Ursu¹², care a murit în pușcărie, Cornilă Șerban¹³, care a fost marginalizat sub munte, în satu' Lisa. Nu știu ce-a fost în capu' lui, că era un profesor eminent, dar a fost primu' care a atacat partidele istorice în plin centru' Făgărașului. El n-a știut probabil ce-nsemnează comunism și la un moment dat, nefiind de acord cu ei, a fost marginalizat în satu' Lisa, de unde e și domnu' scriitor

10. Ioan Leluțiu, născut la 20 iunie 1930 în Olteț, Brașov. A fost arestat la 27 martie 1951 și condamnat la 12 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Jilava și Aiud. A fost eliberat la 23 martie 1963 cu domiciliu obligatoriu la Lătești. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

11. Dionisie Săbăduș, născut la 30 noiembrie 1907 în Aiud, Alba. Profesor de matematică și director-adjunct al Liceului „Radu Negru” din Făgăraș între 1947 și 1948. A fost arestat la 15 aprilie 1952 și internat administrativ pentru 24 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Codlea, Sibiu, Gherla, Ocnele Mari. A fost eliberat la 13 decembrie 1955. <http://radunegru.liceu.edu.ro/Html/directorii%20liceului.htm> ; fișele matricole penale din AANP.

12. Romul Ursu, născut la 15 noiembrie 1895 în Bradu, Sibiu. Profesor la Liceul „Radu Negru” din Făgăraș. A fost arestat la 10 august 1951 și internat administrativ pentru 24 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu și Văcărești. A decedat în închisoarea Văcărești la 23 noiembrie 1952. Ion Gavrilă Ogoranu, Lucia Baki, *op. cit.*, p. 233 ; fișele matricole penale din AANP.

13. Cornel Șerban, născut la 10 martie 1893 în Lisa, Brașov. Profesor de limba și literatura română la Liceul „Radu Negru” între anii 1940 și 1950, director al liceului între 1946 și 1947. A fost arestat la 28 martie 1953 și condamnat la 10 ani și 6 luni închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Codlea și Brașov. A fost eliberat la 22 septembrie 1954. <http://radunegru.liceu.edu.ro/Html/directorii%20liceului.htm>, accesat la 1 august 2008 ; Fișele matricole penale din AANP.

Octavian Paler. Mai era profesorul Damian¹⁴, fost director al liceului... El adusese în liceu pă un așa-zis profesor Damian din Vad, de lângă Șercaia, care cred că mai trăiește și care era foarte supărat să nu cumva să i se spună „tovarășe învățător”, să i se spună „tovarășe profesor”. Și a fost invitat la o întâlnire la Făgăraș și i s-a spus „tovarășe învățător” și a refuzat categoric, că, vezi Doamne, el era „tovarășu’ profesor”. Da’ în sfârșit... Să revin la acești profesori. Ei n-au predat la ore niciodată nimic despre Mișcarea Legionară, n-au predat nicio idee politică, nu s-au opus la nicio manifestație, la nimic. Dar, pentru că nu au îmbrățișat ideea comunistă, au fost arestați. Profesorul Săbăduș, profesor eminent de matematică... Noi glumeam de felu’ cum explica: „Mă, am un cățel acasă, și dacă-l aduc aicea-n bancă, și ăla învață matematică...” Așa de bine explica. Și a fost arestat vreo 10 ani și după ce a scăpat a fost numit șefu’ vidanșilor din Făgăraș. El e personajul din romanul lui Marin Preda *Cel mai iubit dintre pământeni*. Cu atâta drag și cu atâta respect mă gândesc și acuma la foștii noștri profesori... Deși nu ne-a mângâiat, la despărțire, Șerban Cornilă ne-a spus: „V-am pedepsit, am fost sever cu voi, tocmai pentru faptul că v-am iubit. Te duci la doctor, te duci la dentist, îți trage măseaua afară cu patentu’, știe că te doare, dar nu pentru că te urăște, ci ca să te facă bine. E, pentru asta am fost noi severi cu voi”.

Cu cine v-ați mai întâlnit la Sibiu ?

Am stat cu doctorul Stroia¹⁵, cu profesorii care vi i-am spus, cu preotul Pop Filip¹⁶, cu preotul catolic Tonceanu, oameni care în afară de a face slujbă și educație nu făceau nimic. Am întâlnit și deținuți... un moldovean, Andreșoie, un om cu mult caracter, era arestat de 5 ani de zile și nu-l întrebase nimeni nici cum îl cheamă. Și l-am întrebat: „Băi Andreșoie, n-ai făcut o cerere?” „Cer în fiecare zi, da’ nu-mi dă voie să scriu nimic, nimic.” Nu mai spun că pe dosarul lui scria: „Periculos”. Omu’ fusese pe frontul de rășărit și-avea și-acuma pantaloni militari pe el, că la Sibiu nu ne-a îmbrăcat în zeghe. Dar nu i-au spus c-ar fi făcut ceva rău. Simplu’ fapt c-a răspuns la chemarea țării și a legilor de-atuncea și a fost cinstit și n-a dezertat... pentru asta a fost arestat.

Puteți descrie cum era penitenciarul de la Sibiu ?

Acolo curțile penitenciarului erau împărțite, astfel încât deținuții să nu se întâlnească la așa-numita recreere. Și fiecare celulă era scoasă să se plimbe în câte-o curte, dar nu ne întâlneau cu deținuți din alte celule. Lângă închisoare era tribunalul, iar de la gemurile lui se putea vedea în curțile penitenciarului. Și mame de-ale colegilor mei, mame de-ale acestor copii, că nici unu’ nu era peste 20 de ani, duminica (probabil că aranjaseră cu portarii de-acolo) se duceau în sălile de-acolo și de pe geam vedeau în

14. Ștefan Damian, profesor de limba și literatura română, doctor în litere, director al Liceului „Radu Negru” între 1919 și 1946. <http://radunegru.liceu.edu.ro/Html/directorii%20liceului.htm>, accesat la 1 august 2008.

15. Stanciu Stroia (1904-1987). Medic. A fost arestat în 30 aprilie 1951 și condamnat la 7 ani închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Aiud, Jilava și Făgăraș. A fost eliberat în 4 decembrie 1957. Stanciu Stroia, *My Second University. Memories from Romanian Communist Prisons*, iUniverse Inc., New York-Lincoln-Shanghai, 2005 ; fișa matricolă penală din AANP.

16. Filip Pop, născut la 13 februarie 1907 în Cașova, Mureș. Preot-profesor greco-catolic. A fost arestat la 28 iulie 1951 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Jilava, Valea Neagră și Poarta Albă. A fost eliberat la 8 octombrie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

curte. Și atâta bucurie, că-l vedea că trăiește, da' altminteri nu să discuta dă pachet sau de vorbitor. Doamne ferește de-așa ceva... nici vorbă.

Cum a decurs procesul ?

Cum Făgărașu' aparținea de Sibiu, care nu avea un tribunal militar, a venit unul de la Cluj. Din celula mea, numai eu am fost dus la proces. Acolo, în sala de judecată, ne-am văzut cu toți colegii. Mi-aduc aminte că președinte de instanță era unu' Bica. După nume bănuiam noi că o să ne protejeze cumva, că o să fie îngăduitor cu noi, dar de unde ? Și-acuma-l văd. Avea un ochi care nu i să mișca. Mișca el capu'... de-și potrivea ochiu'. Pentru asta nu-l uit ! Iar un procuror tânăr cu grad de sublocotenent sau locotenent... categoric nu știa el litera legii, dar atâta știa să strige : „Dușmanii poporului ! Trădătorilor ! Moarte lor ! Moarte lor !” Și-așa mai departe. Ne-a citit acuzațiile și a venit momentul culminant : citirea sentinței. S-a ridicat această satană de procuror. Domnule, aveai impresia când te uitai la el că ar fi fost în stare să ia un cuțit să taie din tine. Așa avea o încrâncenare, fără să ne fi văzut înainte, fără s-avem la bază vreun furt, vreun jaf, sau o-njurătură măcar. Și procuroru', înainte de a citi sentința, zice : „Gardă, înconjoară !” Garda era un pluton de militari. „Cartuș pe țeavă ! Cartuș pe țeavă... Arma câtră deținuți, câtră dușmanii poporului ! La cea mai mică mișcare, fără somație, foc !” Vă dați seama, când au început să percuteze armele acolo... Mă mir cum am rezistat cu nervii. Numai Dumnezeu ne-a ajutat. Și a-nceput citirea sentințelor. La Pică Ioan¹⁷, săracu', face : „De când ești legionar ?” Și el îi răspunde : „Din 1932”. „Pă' bă, banditule, atunci te-ai născut !” Zice : „Așa m-am născut !” 18 ani l-a condamnat, pentru c-avea 18 ani ! Pe mine m-a întrebat câți ani am. I-am spus. Și eu m-am născut în 23 april, în ziua de Sfântu' Gheorghe. Și zice : „Măi, pe tin' te cheamă Gheorghe, ca la țară...” „Da, m-am născut în ziua de Sfântu' Gheorghe.” Pentru mine era o fală, că era o zi însemnată. Și asta : „Care sfânt, mă banditule ! ? Voi bandiții aveți sfinți ?” Nu puteam să răspundem, că știam ce urmează, dar ei nu știau ce sunt sfinții.

Ce condamnare ați primit ?

Am avut o dată 6 ani și-o dată 1 an... 7 ani. În sfârșit, am semnat ceva că să facem recurs. Nu știu ce, da' degeaba.

După primirea sentinței unde v-au dus ?

Nu ne-a mai adus în celule. Ne-a tuns, ne-a dat merinde : un colț de pâine și o bucătică de slănină crudă, dar foarte sărată și ne-a dus la gară. Da' acu' începe calvaru' și nenorocirea și mai mare, că ce să-ntâmplă ? Flămânzi cum eram, ne-am aruncat asupra slăninii, dar p-ormă... sete. Și la gară ne-a urcat într-un vagon de tablă compartimentat. Io

17. Ioan Victor Pica (1933-2004). A fost arestat în 1948 și dus la Târgșor, de unde a fost eliberat. A încercat să ia legătura cu luptătorii din munți, a fost rearestat la 16 noiembrie 1950 și condamnat la 8 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Brașov, Făgăraș, Jilava, Gherla, Aiud, Poarta Albă, Peninsula, Baia Sprie, Cavnic și Grind. În 12 septembrie 1958 a primit o condamnare administrativă de 36 de luni, urmată la 21 septembrie 1961 de încă una tot de 36 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 6 mai 1964 cu domiciliu obligatoriu la Lătești. În 1970 a fost din nou condamnat de data aceasta la 2 ani închisoare cu executare la locul de muncă. A publicat volumul de memorialistică *Libertatea are chipul lui Dumnezeu*, Editura Arhipelag, Târgu Mureș, 1993. Cicerone Ionițoiu, *Cartea de Aur a rezistenței românești împotriva comunismului*, III, Editura Microhart S.R.L., 1998, p. 120 ; *idem*, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 227 ; fișele matricole penale din AANP.

am nimerit într-o celulă mică unde, bag samă, o fi fost toaletă, c-un gemuleț așa de 20 pe 20. Era o căldură groaznică. Ne-am dezbrăcat în indispensabili. Nu mai aveam aer. Eram vreo opt și făcusem cerc ca fiecare să ajungă la geam să respire. Și nu-ncăpeai doi ca să tragi aer ca lumea. Și-așa am rezistat pe drum până la Jilava... Da' în celula de-alături au murit vreo patru, și încă într-o celulă au murit doi.

Ați putea să descrieți regimul din Jilava în perioada cât ați fost închis acolo ?

Jilava se știe c-a fost punct de apărare al Bucureștiului când veneau barbarii (sic!). Aici, cum să vă spun? Din rău în mai rău. Când am ajuns, numărătoarea s-a făcut după lovituri, cu caralii într-o parte și într-alta. Trecea unu', doi, care eram mai tineri fugeam, mai ne strecuram, dar săracii care erau mai în vârstă nu puteau. Acolo eram sub pământ complet. Vedeam ceru' numa' dacă ridicam capu-n sus. Într-o cameră eram cred că 120-130 de inși, doar cu o fereastră imensă, care n-avea geamuri, doar gratii făcute din șină de tren. Vă dați seama câtă putere prezentam noi, câtă frică le inspiram, ca nu cumva să rupem o șină de tren, noi, care abia ne țineam pe picioare de foame și de sete, și de... dezamăgiți, și de... triști, și de necazuri? Vă dați seama dumneavoastră? Că eu când m-au arestat mai aveam o săptămână și luam bacalaureatul și dădeam la facultate și eram sigur de intrare...

Într-un colț al celei era un hârdău, cu o capacitate cam de 50-80 de kilograme. Lângă el, încă unu' pentru băut de apă. Doamne ferește! Nu-mi vine să vă spun sau să mă mai gândesc. Vă dați seama, atâția oameni cu fel de fel de stări, de situații ale stomacului, și necesitățile fiziologice... Se făcea o grămadă de mizerie acolo. Când ne scotea la plimbare în curte, ne dădea roată pe-acolo. Legionarii erau prinși în lanțuri, și zdrăngănit¹⁸ ăla de lanțuri... Și la ieșire, la fel, stăteau ăia cu ciomegile, unu' de-o parte, unu' de-o parte. Și ne bătea, ne lovea...

Odată, în timp ce ne plimbam acolo, în curtea pușcăriei de exterminare Jilava, era un grup de deținuți de drept comun care alegeau niște zarzavat într-un colț. Și să știți că ei ne erau superiori, pentru că ei erau priviți acolo cum au fost în libertate secretarii de partid. Ei erau cineva, pentru că nu erau dușmanii poporului. Și pe unu' din șiru' nostru, 'l-împing păcatele, iese un pas sau doi din șir, întinde o mână și ia un morcov sau o ceapă, nu mai știu. L-a chemat gardian¹⁹ la el și cu un șomoig de chei, care-l avea în mână așa l-a lovit în ochi că i-a curs ochi¹⁸ pe obraz... Bag sama că l-o fi dus la infermerie pe undeva, că nu l-am mai văzut. Ni' nu știu cum se numea, și nici gardian¹⁹, dar au fost lucruri adevărate. Că dacă-i vorba să depun o mărturie, io nu-mi pun martori, că martoru' meu e Dumnezeu. Și pun mâna pe Biblie că așa a fost... Aicea cred că m-am îmbolnăvit de coxartroză, că am dormit numai pe scândura goală.

Cu ce nume importante v-ați întâlnit la Jilava ?

Am stat aci cu colonelu' Citirigă¹⁸, cu amiralu' Gheorghiu¹⁹ care a comandat flota împotriva Crimeii, cu fostu' ministru al sănătății Toța²⁰, cu capete mari de intelectuali.

18. Virgil Citirigă, născut la 3 februarie 1897 în Tulgheș, Mureș. A fost arestat la 12 iulie 1950 și condamnat la 3 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Cluj și Jilava. A fost eliberat la 27 iulie 1953. Informații din fișele matricole penale din AANP.

19. Alexandru Gheorghiu (1890-1967). Viceamiral, subsecretar de stat pentru înzestrarea Armatei în guvernul Constantin Sănătescu (23 august - 3 noiembrie 1944). A lucrat apoi în calitate de consilier în Consiliul de Administrație al Întreprinderilor Malaxa. A fost arestat la 14 aprilie

Fiindcă asta a fost tactica comunistă : ei întâi a împușcat pe o parte din ei, pe ăia mari, iar pe restu' i-a încarcerat în pușcării, ca să crească vâlstarele ăstea sub seceră și ciocan.

De la Jilava unde ați fost transferat ?

De-aicea, din nou în tren și am fost duși la Gherla. Aici pușcăria era mai omenoasă, că pe priciuri erau saltele de paie. Era totuși o schimbare față de scândura goală. Dar aicea a venit altă nenorocire. A venit trupa de „reeducare” de la Pitești a lu' Țurcanu. Și-apoi pot să spun încă o dată că în iad nu poate să fie așa de rău, din mai multe puncte de vedere. Pentru că ne era bătută și memoria. Nu puteai să crezi că, întâlnindu-te cu cineva, te ia la bătaie, domn'e, fără să știe nici cum te cheamă.

Vă mai amintiți numele torționarilor „piteșteni” cu care v-ați întâlnit în Gherla ?

Era această satană de Țurcanu, era Henteș²¹, era Deac (sic !)²², Livinschi²³... A-nceput cu „reeducarea”. Când ne-a spus dacă vrem să ne „reeducăm”, domn'e, noi am crezut altfel, așa cum o văzuse Bogdanovici²⁴. Dar cine-a fost acest Țurcanu ? Era un mare utecist, inteligent, că deștept nu știu dacă a fost... A avut o ascensiune extraordinară până când Bogdanovici, un coleg de-al lui care a fost arestat, întrebat cu cine s-a întâlnit, a zis : „Și cu Țurcanu !”²⁵ Că Țurcanu ar fi luat parte odată la o ședință de-a lor sau așa ceva, și așa l-a arestat și pe ăsta. Țurcanu n-a fost condamnat pe viață, ci doar... nu știu... la 5 sau 7 ani. Dar pentru faptu' că nu și-a ajuns țelu', a intrat în slujba dracului. Și când se propovăduia începerea „reeducării”, Bogdanovici a îmbrățișat-o primu'. Dar el cum a înțeles această „reeducare” ? Să fim duși la bibliotecă, să citim, să studiem :

1948 în lotul „Marii finanțe” și condamnat la 2 ani închisoare corecțională. http://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Gheorghiu, accesat la 3 ianuarie 2009 ; fișa matricolă penală din AANP.

20. Petre Țopa, născut la 15 iunie 1889 în Iugoslavia. Subsecretar de stat în timpul guvernului Gheorghe Tătărăscu, la Ministerul Agriculturii și Domeniilor (17 noiembrie-28 decembrie 1937) și Ministerul Sănătății și Ocrotirii Sociale (11 mai-28 iunie 1940). A fost arestat la 15 mai 1951 și condamnat la 10 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Pitești și Văcărești. A decedat în închisoarea Văcărești la 27 iunie 1957. <http://ro.wikipedia.org> ; <http://www.jurnalul.ro/articole/97516/securitatea-pe-urmele-muribunzilor> ; <http://www.jurnalul.ro/articole/100378/destine-distruse-de-securitate>, accesate la 9 septembrie 2007 ; fișele matricole penale din AANP.
21. Nicolae Henteș, născut în Călinești-Oaș, Satu Mare. Arestat ca elev de către Securitatea din Târgu Mureș în 1949 și condamnat de către Tribunalul Militar Cluj. O parte din detenție a executat-o în penitenciarul Gherla, unde s-a alăturat echipei lui Țurcanu. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. H, I, J, K, L*, p. 44.
22. A se vedea nota 24, la p. 120.
23. A se vedea nota 23, la p. 22.
24. Alexandru „Șura” Bogdanovici, născut la 8 iunie 1924 în Soroca, Basarabia. A fost arestat la 20 mai 1948 ca student la Facultatea de Drept din Iași și condamnat la 18 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava și Pitești. Inițiatorul „reeducării” fără violență de la Suceava din toamna lui 1948, a intrat în conflict cu Eugen Țurcanu, care avea să se răzbune pe el torturându-l până la moarte, pe 15 aprilie 1950. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 106-110 ; Dorin Dobrinu (editor), *op. cit.*, p. 124.
25. În realitate, nu Bogdanovici le-a vorbit anchetatorilor despre Țurcanu, ci un alt coleg de lot cu cei doi, Emil Caciuc. Dumitru Gh. Bordeianu, *Mărturisiri din mlaștina disperării (Cele văzute trăite și suferite la Pitești și Gherla)*, ediția a II-a, îngrijită de prof. Marcel Petrișor, vol. I, Editura Gama, București, 1995, *passim*.

Capitalu' de Marx, pe care l-am citit, ca să vedem ce vor tâmpiții... *Reeducarea în colectiv*²⁶ a lu' Makarenko și treburi d-ăstea... N-a prins treaba asta, pentru că nu asta-i interesa pă ei, ci să spui ce n-ai spus la Securitate. Asta era ținta lor. Iar Bogdanovici, fiind antagonist lu' Țurcanu, desigur că a căzut în dizgrație, iar Țurcanu l-a bătut până l-a omorât. Bogdanovici a murit rupându-i-se coastele sub bocancii lu' Țurcanu !

Dumneavoastră ați intrat în colimatorul torționarilor ?

Ne-a venit rândul și nouă să spunem ce n-am spus la Securitate. Asta ne lipsea acuma ? Și, câteodată, ca să scăpăm de bătaie, pentru că s-ajunsese până la spălarea creierului, spuneam tot felul de lucruri : „Eu sunt așa de-acuma ! Eu sunt stalinist ! Io mor pentru Stalin ! ” Și-așa mai departe... E, și-n bățiile ăstea ne-a-mpărțit în tabere, acolo-n celulă : bandiții și cei care se reeducă. Nu aveai întuneric niciodată. Se dormea cu lumina aprinsă, să te vadă gardianul, ca nu cumva să rupi gratiile... Și toată ziua ne puneau să stăm în poziție și stăteam până cădeam într-o parte sau într-alta. P-ormă stăteam cu fața la perete într-un picior. Și să nu te prindă c-ai schimbat picioru'... Mi-aduc aminte că ne puneau să ne batem. Zicea la un moment dat cătră Ioan Pică : „Dă-i o palmă lu' banditu' Cornea Dorel²⁷”. El era coleg de-al nostru. Și asta i-a dat așa, o pălmuță, ca-ntr-o colegi. Țurcanu : „Mă, banditul, nu ți-e rușine, mă ? Stai să-ți arăt io cum să-i dai o palmă”. Și i-a tras o palmă lu' săracu' Pică de a căzut pe gresia aceea și s-a ridicat numa' după ce s-a dat cu apă rece pe el. „Acuma dă-i tu o palmă ! ” Așa ne făcea...

Și ne-a ținut în teroarea asta până când ce ne-a venit nouă în cap ? Se spune și-acum, ca să bage diversiuni între foștii deținuți politici, că noi am fost în slujba Securității. Ce să-ntâmpla ? Te întreba acum dac-ai dat note la Securitate. Eu recunosc c-am dat. Și să vă spun cum era : „Ce n-ai spus la Securitate, banditul ? ” „Păi la Securitate n-am spus c-am lăsat niște arme ascunse.” „Unde ? ” „Pe dealu' Galațiului.” Galațiu' de Făgăraș. „Unde pe dealu' Galațiului ? ” Pe dealu' Galațiului, pe drum în sus erau niște măceși, și le-am spus : „La câteva sute de metri pe partea dreaptă e o tufă de măceși. La rădăcina ei”. „Bun. Uite, vedeți ! Banditu' Urdea a recunoscut.” Ce-nsemna asta ? Scăpam de bătaie pe moment, pentru că aceste note informative ajungeau la București, și tot dealu' Galațiului a fost săpat, că nu numai eu am spus asta.

Practic, ofereați informații false ca să scăpați...

Toți spuneau câte ceva. Însă atenție mare era să nu spunem c-am lăsat ceva p-acasă, sau la cineva, că-l nenorocim pe bietu' om. Păi, dacă aș fi spus io c-am lăsat acasă în podu' grajdului sau undeva în iesle o armă, vă-nchipuiți că ăștia ar fi fost în stare să dărâme gospodăria, să-i dea foc. Așa că am dat... d-ăstea. „Să te mai gândești, banditul ! ” „Domnu' Țurcanu, mă mai gândesc.” Da' toate-au fost așa, minciuni.

Ce vă mai amintiți din comportamentul echipei lui Țurcanu ?

26. Intervievatul face referire la *Poemul pedagogic* semnat de A.S. Makarenko, în care este prezentată reeducarea în colectiv.

27. Dorel Cornea, născut la 12 iulie 1934 în Ileni, Brașov. A fost arestat la 24 aprilie 1951 și condamnat la 4 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Jilava, Gherla și Târgu Ocna. A fost eliberat la 22 aprilie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Aicea, la Gherla, nu pot să spun decât că Țurcanu s-a purtat frumos, nu ne-a lovit, însă se discuta acolo în pușcărie că era materia cenușie a lu' Goiciu²⁸ – directoru'. Acest Goiciu era de-o cruzime fantastică. Atunci politruc, cum să spunea, era Avădanei²⁹ și medic civil era unu' Bărbosu³⁰. Cum poa' acest medic să se transforme într-un criminal odios, domn'e? S-ajunsese acolo încât zicea: „Tu, banditule, să vii la cabinet să-ți fac niște injecții că ești cam slab”. Și auzeam: „Măi, nu vă mai duceți, că vă face injecții cu calciu și introduce aer și vă termină”. Și refuzam să mai mergem. Vă dați sama, domn'e? Să facă un medic civil așa ceva? Pân' la urmă el s-a sinucis.

Mai era unu' Deac. (Diacă – n.n.) Ăsta avea o lovitură care-i purta numele. Era faimos sub aspectul că știa să lovească cel mai grozav la ficat. Te nenorocea, îți rupea ficatu' sau fierea, splina. Însă le-a ajutat până la urmă Dumnezeu, că au fost toți luați și duși la București. Pentru că toată treaba asta se transmisese peste ocean și cei din Apus făceau presiuni asupra politicii de-aicea, cu deținuți politici, cu ăstea. Și atunci ei au zis: „Stai, domn'e, că nu noi i-am bătut, că s-au bătut ei între ei”. Da' ei au făcut cu cap treburile ăstea, nu le-a făcut oricum, ca să nu fie trași la răspundere. Și la București le-a spus: „Domnu' Țurcanu, a venit timpu' să vă răsplătim. Scrieți fiecare câte victime ați avut, ce-ați făcut, tot, tot, ca să știm cum să vă repartizăm”. Și s-a apucat, frățioare, și și-a făcut ei o autobiografie cinstită nebătuți, nesiliți de nimeni. Și în baza asta toți au fost executați³¹, ca să afle Apusu' că au fost pedepsiți pentru abaterile săvârșite, pentru crime contra umanității. De-atunci s-a mai destins treaba și la Gherla.

La Gherla ați întâlnit și alte figuri mai cunoscute de intelectuali ?

Aici am stat și cu preotu' Calciu³² în aceeași celulă. Și el când a fost arestat era student la medicină, și la-nceputu-nceputului a fost preten cu Țurcanu, doar că acuma era debarasat (sic!). Mai era un medic deținut, cu numele de Turcu³³, un om cumsecade.

28. A se vedea nota 10, la p. 147.

29. Constantin Avădanei, născut la 4 martie 1925 în Mihălășeni, Botoșani. Sublocotenent de Securitate, ajutorul șefului Biroului Inspecții din Gherla, apoi șef al Biroului; implicat în „reeducare”. A fost arestat la 24 martie 1953 și condamnat la 6 ani muncă silnică pentru acțiuni de teroare. A executat pedeapsa la București și Ocnele Mari. A fost eliberat la 13 noiembrie 1957. Octavian Roske, *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, p. 162; Doina Jela, *op. cit.*, p. 35; Mircea Stănescu, Titică Predescu, *op. cit.*, pp. 121, 196; fișa matricolă penală din AANP.

30. Viorel Bărbos, născut la 11 ianuarie 1921 în Târgu Lăpuș, Maramureș. Medic la închisoarea Cluj (15 noiembrie 1947-1 februarie 1949), închisoarea Gherla (februarie 1949-10 decembrie 1949), Circa Sanitară din Sic (10 decembrie 1949-mai 1950), închisoarea Gherla (mai 1950 – 1 septembrie 1953). A fost arestat la 1 septembrie 1953 și a fost condamnat la 5 ani temniță grea în 1957, în procesul cadrelor MAI implicate în reeducare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Ocnele Mari. A fost eliberat la 13 noiembrie 1957. Mircea Stănescu, Titică Predescu, *op. cit.*, pp. 124, 195; fișele matricole penale din AANP.

31. Dintre agresorii menționați de interviueat, doar Eugen Țurcanu și Mihai Livinschi au fost condamnați și executați, ceilalți nefiind implicați în procesul din 1954. În ceea ce privește modul în care s-au obținut declarațiile de la cei anchetați, există mai multe mărturii și indicii conform cărora s-au făcut importante presiuni fizice și psihice, unul dintre cei anchetați încercând chiar să se sinucidă. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 83, 144, 212.

32. A se vedea nota 20, la pagina 25.

33. Constantin Turcu, născut la 26 octombrie 1925 în Slatina, Olt. A fost arestat la 1 mai 1949 și condamnat la 8 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești,

Mai erau doi frați, unu' avocat, făcea pe frizeru'³⁴, iar fratele lui, Mărgineanu (sic!), era fără un picior, în cărje³⁵. A fost invalid de război, da' cu grad de căpitan, condamnat la 15 ani și adus aici pentru că a fost pe frontu' de răsărit. Lumea trebuie să știe și să-nțeleagă: atunci nimeni n-a fost arestat pentru că a fost preot, nimeni n-a fost arestat pentru că a fost profesor, student, elev, legionar, țărănist, manist. Nu! A fost arestat pentru că s-a opus ideii comuniste.

Și atâta umilință, atâta înjosire băgau gardienii ăștia-n noi... Erau acolo numai intelectuali. Noi eram elevi, studenți, dar erau profesori, medici, diplomați, în sfârșit... Era un gardian, Pop Martin. Îi zicea la un medic: „Bă, banditule, vino-ncoa! Cizmele!” Să-i frece cizmele. „Și asta, bă! Freacă aici! Acu' poți să pleci!” Vă dați seama? Scria asta-n sentință? Și treburi de felu' ăsta trebuia să facă... Și-atuncea mă-ntreb: oare ale cui blesteme le-am tras noi ca ai noștri să ne facă ce ne-au făcut? Ei și-au însușit atât de repede și de puternic ideile comuniste, și-au spălat creieru' atât de bine și-au trecut în slujba ateo-comuniștilor, nu noi. Noi am avut scăpările noastre, ca să salvăm diferite situații, și d-aia vă spun și dumneavoastră... dacă mi-am luat vreun angajament? Da, mi-am luat! Și să vă spun cum. M-a dus la Securitate: „Semnează asta!” Scria sus „Angajament”. Era ca să nu spun pă unde-am fost, să nu spun c-am fost bătut, să spun c-am fost bine tratat. Și cel care m-a adus mi-a zis: „Dacă nu semnează, du-l înapoi la Țurcanu! Să vină și Țurcanu aicea!” Și, domn'e, am semnat. Eram puși în situația de a mai face câte-un artificiu d-ăsta, și chiar și-n libertate, da' fără să sufere nimeni dă pă urma noastră, pentru a ne mai strecura și noi pă ici pă acolo. Și n-am spus că mi-a scris numele greșit – „Udrea”, și nu „Urdea” –, că mi-a fost frică să nu mă-ntoarcă îndărăt. M-am gândit că până verifică ăștia certificatu' de naștere mai trece o lună de zile. Și am tăcut, și am și astăzi biletu' de eliberare dat de ei.

Detenția din Gherla a reprezentat, practic, un cumul de suferințe și umilințe...

Da, atâta umilință, atâtea bătăi... Eu cu mâna pe Biblie vă spun dumneavoastră: când făceam baie se vedea la cei mai în vârstă că avuseseră acumulată grăsime. Nici n-aveau nevoie de costum de baie, pentru că aveau burțile lăsate. Îl chema plutonerul: „Ia spune banditule, din ce-ai făcut burțile-ăstea?” „Să trăiți, domnu' șef, din sudoarea poporului.” Erau bătuți să răspundă așa. Atâta umilință... Avocatu' Popa a înnebunit stând de vorbă cu Țurcanu. Arsene, un moldovean de vreo 30-35 de ani, un om dârz, a înnebunit. Și-a pus gamela cu arpacaș în cap. Îi curgea arpacașu' pe față... Poa' să creadă cineva aceste lucruri? În sfârșit, așa a fost viața la Gherla. Ne puseseră să curățăm în curte, dar cum? Era curtea pardosită cu piatră rotundă, de râu, nu de-aia cubică, și noaptea s-auzea

Gherla, Târgu Ocna, Aiud și Timișoara. A fost eliberat la 19 martie 1957. A fost rearestat la 12 septembrie 1958 și internat administrativ pentru 36 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Formațiunea 0967, Culmea. Nu deținem informații despre data eliberării. Informații din fișele matricole penale din AANP.

34. Este vorba de Eugen Măgirescu. A se vedea nota 37, la p. 173.

35. Nicolae Măgirescu, născut la 2 noiembrie 1919 în Scorțeni, Bacău. Căpitan, decorat cu Crucea de Fier și Ordinul „Mihai Viteazul”. A fost arestat la 28 mai 1948 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Suceava și Gherla. La 26 mai 1953 a mai primit o condamnare administrativă de 24 de luni. A executat pedeapsa în închisoarea Gherla. A fost eliberat la 5 iunie 1954. Informații din fișele matricole penale din AANP.

căruța în curte, că nu era cu cauciucuri, cu anvelope, ca acum, s-auzea zgomotu' și potcoavele cailor. Și atuncea știam că precis mai duce pe cineva care a murit. Io am văzut cum a murit unu' Ioniță... atâta știu că-l chema. Tot moldovean. L-am văzut cum a murit, singur, trântit acolo... Vă închipuiți ce lucruri... Și să le povestesc mi-e greu.

Ce puteți să-mi spuneți despre regimul alimentară de la Gherla ?

Era o înfometare groaznică aicea la Gherla. Am avut de vreo două ori hemoftizie (sic!) în spută... dădeam sânge afară. Deși cu plămânii m-a ajutat Dumnezeu de am rezistat. Era atâta foame încât, deși eram tineri, ne tremura lingura cu zama aia sau cu ce era, pân-o duceam la gură... Ne dădea 50-60 de grame de pâine pe zi. Și n-aveam voie s-o păstrăm pe geam sau undeva, pentru că produceam stare de poftă la ceilalți deținuți. Trebuia s-o mănânci pe toată, aia era regula. Erau zile mai plăcute, așa, să nu zic fericite, când mâncam turtoi. Turtoiu' era mămăligă, pusă într-o tavă, coaptă și p-ormă tăiată. Era mai hrănitoare, umplea mai bine stomacu'.

Dar acolo era o chestie: dacă unu' din noi decădea din cauza foamei, restu' îi dădeam câte-o lingură de așa-zisă ciorbă sau cum o denumeau ei. Dar dacă ne prindea, ne bătea de ne omora, că spunea că e ajutor legionar... Și noi atuncea, dacă vedeam acest comportament, ne întrebam: „Bine, domn'e, Ana Pauker spunea, ca să dovedească necinstea gardienilor de când a fost ea închisă, că i-au furat ciocolata de sub pernă”. Deci ea avea ciocolată, avea pernă... Iarăștia au fost necinstiți că i-a furat ciocolata pe care o primise de la Ajutoru' Roșu. Să știți că sunt acuzații și pe nedrept. Multe modele legionare au fost bârfite și, în sfârșit, au fost puși într-o lumină inferioară pentru faptu' că au cules fier vechi, că aveau tabere de muncă. Dar ce rău au făcut c-au fost în tabere de muncă? Ale comuniștilor lor n-au fost rele? Cine a făcut Brigăzile Muncitorești de la Salva-Vișeu? Da' ei în tabere d-ăștea, Salva-Vișeu, aveau recompensă... Venea secretaru' de UTC și nu știa altceva decât să strige: „Hei-rup!”. Atât. Pentru că târnăcopu' acela nu l-a educat pe el. Că degeaba mergeai în birou la director și vedeai acolo rafturile în bibliotecă pline de cărți, dacă rafturile din cap erau goale. Așa erau și sunt comuniștii.

Cam asta-i treaba cu Gherla. I se mai spunea Casa Galbenă, probabil că era vopsită în galben. Era construită în formă de C. În stânga era bucătăria și în dreapta anexele. Și mai era o capelă, da' frumoasă, prinsă în cadrul construcției, care a fost făcută, mi se pare, în timpul austro-ungarilor. Și-această biserică a fost transformată în magazie... De unde știu treaba asta? Pentru că am fost pus să fac corvoadă, să cărăm saci acolo, și era încă pictura bisericească și altaru', da' era dărâmat. Și un bătrân care mătura prin curte p-acolo, din când în când, atunci când putea, se strecura în'untru și se-nchina. Și Goiciu l-a prins și l-a bătut de l-a omorât. Nu l-a pedepsit sau altceva, l-a omorât!

V-a marcat în mod special vreun episod din perioada petrecută la Gherla ?

Un gest semnificativ să vă spun de la Gherla: în timp ce frecam mozaicu' acela, un gardian voinic, arătos, m-a luat de piept și m-a rezemat într-un colț. Am început să tremur. Mi-a trecut prin minte: „Doamne, ce-o fi având și ăsta cu mine?” A scos din buzunar o scovardă, cum se zice la noi, așa, o plăcintă mică. Zice: „Ia și mănca!” Am luat și-am mâncat. 'Ce: „Șterge-te la gură!” M-am șters cu zeghea. 'Ce: „Știi ce-ai de făcut?” Zic: „Să tac”. „Gata!” Nu știu cum îl cheamă, n-am îndrăznit să întreb de numele lui, ca să nu fie bănuț, că-l nenoroceam pe om. Îl aducea lângă noi. Asta... era știută, dacă nu era chiar o pedeapsă și mai aspră.

Ce s-a întâmplat după eliberarea din închisoare ?

M-am eliberat din Gherla și, până-n sat, am fost urmărit de doi cetățeni. De-acuma ne mai formasem și noi ochiul și știam cam ce hram poartă fiecare. În gară la Sibiu trebuia să schimb trenu' și am stat câteva ore bune. Acolo a fost un gest semnificativ. Așa îmi era de foame, că-mi tremurau mâinile... Și am întâlnit un țăran, era cu o desagă, să vedea că e din partea locului, de-acolo. I-am spus : „Nene, dă-mi ceva să mănânc !” (plânge – n.n.) Ca și-acuma-l văd. A luat desaga, a pus-o jos, a scos o bucată de pâine, a tăiat-o și mi-a dat și-o bucată de slănină. Și 'ce : „Stai să ți-o creștez”. Mi-a tăiat-o bucațele. 'Ce : „Nu-mi spune nimic. Să nu-mi spui de unde vii...” El desigur că a știut, că poa' a mai văzut el oameni ca mine, prăpădiți... Și-așa am ajuns până-n sat. Da' să știți că pușcăria nu s-a terminat odată cu venirea acasă. Aici a început a doua fază ! N-am avut voie să părăsesc satul. M-am dus întâi la șefu' de post să mă scrie și, dacă urma să îl părăsesc, trebuia să mă duc să mă scrie în registru. Da' probabil era un șef de post trăit acolo, între țărani, și de-asta era un om cumsecade. Mi-a spus : „Mă băietе, du-te unde vrei, nu mai veni pe la mine !”

Cum v-ați reintegrat în societate după eliberare ?

De aicea de la Făgăraș nu ne-a eliberat actele exacte. Am fost în gara Făgăraș și am descărcat vagoane cu cartofi. 50 de lei era descărcatu' unui vagon de 50 de tone. Am fost și la centru' de selectare, unde am învățat grăul ca să nu facă tăciune. Era dotat, curățat cu un praf roșcat... Și învățeam acel cilindru care era de sute de kilograme.

V-ați mai terminat studiile, liceul ?

Da. Am plecat mai târziu la Brașov, unde m-am angajat ca om de serviciu. Având actu' ăsta la mână, de angajat, o rupsesem cu familia de țărani, am devenit muncitor... Dup-aia m-am înscris la Liceu' „Unirea”, unde-am și absolvit, dar am făcut din nou clasele a X-a și-a XI-a. Făgărașu' aparținea atuncea de Sibiu, da' până am scăpat eu a trecut la Brașov. P-atuncea nu erau computere și minuni și d-ăstea, și cazieru' mi-l scoteam în alb de la Brașov, dar era năcazu' că era valabil numa' un timp limitat, nu era permanent sau pe-o durată mai lungă. Și m-am întâlnit cu fostu' director de la Făgăraș, Vizitiu, și am fost la un pahar de bere cu el și am stat de vorbă. El a fost de bună-credință cu noi și ne-a povestit prin ce-a trecut. N-a fost arestat, dar ne-a spus cum era interogată, și ne spunea și despre profesori. N-a spus de rău nimic niciodată, că n-avea practic ce să spună.

Ați mai fost urmărit după ce v-ați mutat la Brașov ?

Eu am bănuț că ne urmăreau și abia ar fi așteptat o greșeală sau o gafă, ceva, ca să mai creeze un motiv de arestare. Și, în ziua bacalaureatului, la liceu era afișat un tabel în care erau trecuți cei care nu erau admiși să îl dea, care n-aveau medii de trecere. Și intru la secretariat : „Doamnă secretară” – era secretară doamna Olteanu, Dumnezeu să-i dea sănătate pe unde o fi... 'Ce : „Nu mă mai întreba nimica. Pleacă de-aici ! Ia servieta și pleacă, nu mă mai întreba !” Mi-am dat seama despre ce e vorba. Mi-am luat servieta și-am plecat în parc, vizavi de liceu. Și mă vede acolo directoru' liceului, Răzescu. „Măi, ia vino-ncoa ! Ce-i cu tine ?” „Domnu' profesor, uite, nu m-a primit.” „Ai vreo corijență ?” „Nu.” „Vino-ncoa !” M-a luat și m-a dus în cancelaria unde era secretara. Zice : „Stai aici !” S-a dus la inspectoratu' școlar sau la secția de învățământ, ce-o fi fost, și-a adus înc-un plic pentru că-ncepuse examenu'. Se dădea în scris la limba și literatura română. Desface plicu' și-mi spune să încep să scriu. Vă spun și acum

subiectu': „Limba și literatura română înainte și după 23 august 1944”. Eu eram pregătit, că aveam baza încă de la liceu. Acolo eram un amalgam de muncitori, fel de fel de oameni rămași cu studiile neterminate, dintre care nu lipseau nici organele de partid. Și nu mi-a mai zis nimeni nimic. M-am dus la oral, m-am dus la matematică, și așa mi-am luat bacalaureatul.

După liceu ați mai avut probleme cu organele de Securitate ?

Să vă spun. Trece-un timp și mă-ntâlnesc cu unu' Matei Bucurenciu³⁶. Țsta fusese unu' din cei care făcuseră trădarea de la Făgăraș. A fost și el arestat, a stat prin celule, a fost pe la anchetă, dar la tribunal n-a mai apărut, a fost pus în libertate. Și mă-ntâlnesc cu el în Brașov și îmi spune nici mai mult nici mai puțin: „Bă Gică, ce faci ?” „Bă, ce să fac ?” „Lucrezi ?” „Lucrez.” Zice: „Măi, dă-mi 150 de lei. Fă rost de 150 de lei, că vreau să cumpăr niște arme să le trimit în munți”. „Băi Bucurenciu” – îl știam eu că e mai prostovan – „fă-te că nu mi-ai spus nimica sau că eu n-am auzit.” A doua zi... Securitatea la mine: cu cine m-am întâlnit, ce-am făcut, ce-am dres ? Am spus, că doar ei știau și poate că m-au și urmărit. Și ce-mi spune ăla de la Securitate: „Uite aici 150 de lei. Te duci și-i dai”. M-am dus și i-am dat. Da' credeți că așa a fost Bucurenciu Matei arestat ? De unde ! Și astea erau numa' curse... Au trimis odată la mine pe un fost polițai. A venit să-mi facă percheziția acasă cum că așa avea aur. De unde păcatele mele atâta bogăție ? Da' m-a arestat pentru asta. Nu a fost o arestare de durată, doar cât să-mi facă acte și d-ăstea, da' destul că m-a ținut două-trei zile pă la Poliție (sic !) și-așa mai departe.

Anii trecuse. Am făcut vin, au venit și mi l-au ridicat, că nu-i voie. Și mi l-au luat cu vase cu tot, bineînțeles. Și m-au băgat în anchetă: cui i-am vândut vinul ? Nu vândusem, că n-am făcut să vând... S-a făcut canalizare pe stradă și fiecare a dat câte 150 de lei pentru asta. Banii s-au ținut la un vecin de-al meu, peste drum. Am dat și eu, dar pe tabel eu eram al 20-lea sau al 30-lea. N-am fost primu', ca să nu mă acuze că eu aș fi fost cap de listă. M-a arestat pentru dare de mită, da' numa' pe mine din toată strada... Am fost la Cluj să dau la Facultatea de Medicină. Nu m-a primit. Era și normal... Am dat la Geologie, că dacă aș fi avut haru' preoției poate aș fi dat la Teologie. De unde ? După câteva luni m-a dat afară. Nici să nu-ntrebi de ce. „Ieși ! Ești bandit, dușman al poporului !” P-ormă, umilinte toată viața...

Să vă spun încă una: s-a construit autobază de transporturi și se făcea poarta de la intrare, și au făcut-o de se deschidea în stradă. Le-am zis: „Bă, oameni buni, la țară porțile se deschid în curți, nu în stradă”. „Tovarășe Urdea, știi ce ? Nu ești nici membru de partid măcar. Lasă-ne în pace !” Trebuia să ai calitatea de membru de partid ca să ai opinii... M-am gândit: bine c-a lăsat Dumnezeu lucru' ăsta bun, că nu știe nimeni ce gândește celălalt, că ce-ar mai fi fost pe pământu' ăsta ? Și toată viața mea așa a fost. La ședințe: „Sunteți de acord ca invitații ca Urdea să ia parte la ședință ?” „De acord.” Trebuia să voteze toți subalternii tăi, în sfârșit, toți proștii... Și, după ce se termina ședința, zicea directoru' Hubert: „Invitații să părăsească sala, să discutăm noi, bolșevicește”. Și ieșeam afară și tăceam, ce să facem ?

36. Matei Bucurenciu, născut la 29 decembrie 1932 în Cârțișoara, Sibiu. Funcționar. A fost arestat în 1956 și condamnat la 7 ani temniță grea pentru implicarea în grupul de rezistență condus de Raul Volcinschi. A executat pedeapsa în închisorile Cluj și Gherla. A fost eliberat înainte de termen. Informații de la Raul Volcinschi, căruia îi mulțumim. Pentru detalii, a se vedea și interviul cu Alexandru Roșcovan din prezentul volum.

Lucram în transporturi, la ITA, în perioada când trebuia să se finalizeze Canalul. Și de-aicea au fost trimise mașini pentru transport și trebuia ca în fiecare lună să meargă doi șoferi de la fiecare coloană. Și am hotărât felu' cum se vor duce. „Mă băieți, io n-am putere să vă scutesc sau să vă trimit neautorizat.” Și s-au dus băieții așa cum au putut. Desigur că nu chiar de bunăvoie, da' nu din cauza mea. Și când a venit Ceaușescu trebuia să mergem la primire și la defilare, și de la noi nu vroia să meargă nimeni să-l primească. „Bă, nu vi-i rușine. Voi credeți că mai ține mult pomana asta socialistă?” De ce? Pentru că-ncepuse să le dea blocuri... A doua zi dimineața, securistu' la ușa biroului pune doi șoferi să nu intre nimeni și mă cheamă înăuntru. Eram învățat cu unele treburi, și chiar nu mă mai speriam așa repede. „Cum e, domn'e, cu pomana socialistă?” „Păi e-așa cum am zis.” „Cum?” „O mai zic o dată?” „Mai zi-o!” „Nu-i pomană asta, domnule? Le-a dat tovarășu' Ceaușescu locuințe, le-a dat meserii gratis. Asta nu-i pomană, domn'e? La noi așa se cheamă când dai ceva cuiva gratis.” El a înțeles altceva... „Domn'e, nu mai zi! Uite, eu am aicea o reclamație și trebuia să dau un răspuns.” Zic: „Dați-l pe acesta pe care vi l-am dat”. Vedeți? Și fel de fel de treburi d-ăstea de-ale lor...

Și înainte de '89 când a fost întâlnirea la liceu, am vrut să mă duc și eu, da' am primit o scrisoare de la o fostă colegă de-acolo că „ar fi cazu' să ceri și părerea colegilor, dacă să vii sau nu”. Adică să cer permisiunea ca să iau parte la întâlnire. Și desigur că nu m-am dus... Și, vedeți dumneavoastră, toată viața... aceste umilințe lasă urme. Astea lasă urme...

În ce fel ați perceput schimbarea de după Revoluție?

A trebuit să fac o operație de coxartroză, că ajunsesem să fiu imobilizat. Dacă cineva venea la mine, nu puteam să-l conduc nici pân' la poartă. Prin doctorul Nicolae Burlacu³⁷, care a fost condamnat la moarte și cu care am fost prieten de la Gherla, am primit adresa Crucii Roșii, ca să primesc proteze din Germania, pentru că erau extraordinar de scumpe și ăștia n-au vrut să-mi dea. Și am primit răspuns că nu se mai livrează proteze gratuite pentru România, pentru că se comercializează. Și cine le comercializa? Vlăstarele vechiului comunism... Și-a trebuit să fac rost de sânge de-aici, să duc donatori și să mă duc la Târgu Mureș să mă opereze, și am proteze la amândouă șoldurile... M-a costat enorm. Păi trebuia să primim gratuit proteze dentare, că acolo ne-au spart măselele, proteze pentru oase, că acolo ni le-au rupt, proteze auditive, că ne-au spart timpanele... Nu. Nimic.

Și cum să nu-ți vină, domnule, vorba jmecherului, să nu ți se pună pata pe ei când știi ce-au făcut? Dacă n-am ști ce-au făcut, domnule... La Canal, când șuieră vântu', aduce șoafta de vaiete și de țipete și de suferințe. (lăcrimează – n.n.) Că a-nceput Canalul' cu roaba și cu târnăcopu', iar aicea toate construcțiile industriale s-au făcut după gardurile de sârmă cu mitraliera în turelă. Și toate astea, tot ce s-a făcut în 50 de ani și-au însușit tot ei, că n-au rușine și n-au niciun Dumnezeu. Nici nu știu cum li se duce bucașica de pâine pă gură. Nu știu. D-aia lumea trebuie să știe ce a fost! Pentru că istoria poporului nostru e așa, și noi știm adevărat istoria, noi care am trăit-o.

37. Nicolae Burlacu, născut la 14 noiembrie 1921 în Florești, Bacău. A fost arestat la 17 martie 1955 și condamnat la moarte, pedeapsă comutată ulterior în muncă silnică pe viață, redusă la 25 de ani. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Jilava și Aiud. A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Aveți resentimente față de cei care v-au făcut rău ?

Eu și astăzi îi compătimesc. Să-i iert ? Haru' ăsta-l are Dumnezeu. Dar nu mă răzbun. Așa cum am spus-o de multe ori : „Ce, ești naționalist ?” „Până-n măduva oaselor, da' nu șovin.” Sunt naționalist, c-altminteri ar însemna că n-am țară. Dar îi compătimesc...

Vă mulțumesc.

Desigur că lucrurile pe care le spun eu sunt cunoscute și arhicunoscute, dar eu v-am spus prin ce-am trecut noi. Adică lumea trebuie să știe și să înțeleagă ce aude de la noi. Noi nu le spunem din citite sau din auzite, spunem lucruri trăite. Și e bine să nu uite tineretu' prin ce-au trecut părinții și bunicii lor. Și să nu uite generațiile noastre prin ce-am trecut noi. Pentru că sunt mulți care și-acuma se exprimă fără să gândească, și cu toată îndrăzneala spun lucru' ăsta : „Înainte era mai bine”. Și când întreb : „Mă băiete, câți ani ai ?” „20.” „Tu de unde știi cum era înainte ? Tu știi ce-au pățit bunicii tăi ? Tu știi că părinții și bunicii tăi au avut pământ, casă, și li s-au luat, le-au jefuit ? Știi cât au slugărit, cât au suferit, câți au fost arestați ?” Pentru că s-ajunsesse la țară, cum sunt țărani mai sfătoși din fire, unde vorbeau unu' cu altu' de pe o margine la o uliță la marginea ailaltă, ajunseseră de nu mai vorbeau... Erau unu' lângă altu' și vorbeau în șoaptă, nu care cumva să-i audă cineva. Se fereau să nu cumva să le audă gândurile. Teroarea asta a fost în popor. Și-acuma putem să spunem că era mai bine atunci ? Păi poate era mai bine față de ăștia de acuma, că ăștia sunt tot ei. Pentru că vorbim de cameleoni : păi cum poate, dragu' meu, un măceș să producă piersici ? Cum poate Iliescu să producă astăzi idei democratice ? Sau Petre Roman ? Sau alții ? De unde știu ei democrația ? Au trăit-o ? Și despre foștii deținuți politici și lupta lor nici poveste... Pentru că n-are cine, pentru că ei au fost cei care au dirijat Securitatea. Iliescu a fost secretar de partid la Iași, da ? Securitatea era subordonată partidului, primului secretar de partid. Și-acuma obține adeverință că n-a colaborat cu Securitatea ? Păi e-adevărat că n-a colaborat, că el a fost Securitate ! Cum aș colabora eu cu Urdea când eu sunt Urdea ?

Vă mulțumesc mult.

Da. Păi cam atâta a fost...

laşı

Nicolae Buțureanu

S-a născut la 25 iulie 1929 în București. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Medicină. Profesia : medic. A fost arestat la 30 noiembrie 1948 și condamnat la 1 an de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Iași, Suceava și Târgșor. A fost eliberat în iulie 1949. La data interviului, locuia în Iași. Interviu realizat de Alexandru Matei la 3 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Boagiu. Editarea – Constantin Petre. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 99, 100.

Pentru început, vă rog să vă prezentați în câteva cuvinte.

Sunt doctorul Nicolae Buțureanu, peste foarte puțin timp împlinesc 78 de ani. Părinții mei : mama învățătoare, tatăl meu a fost avocat. Printre altele, a făcut parte și din primul parlament al României Mari. A activat politic alături de profesorul Nicolae Iorga până la desființarea partidelor politice, a fost deputat, senator, prefect. Familia mea a avut în total 64 de hectare, din care 25 de hectare arabil, restul pădure și izlaz.

Dacă se poate spune așa, tata a fost norocos că în '51 a murit, pentru că, dacă nu, probabil era târât și el prin pușcăriile bolșevice. În general, cam astea sunt datele strict personale, ca să spunem așa.

Ați avut simpatii politice înainte de 1947 ?

Nu am făcut politică, nici n-aveam cum. Nu am făcut parte nici din UTC și nici din vre-o altă organizație cu caracter politic, nici partid și nici organizație. Nici eu și nici prietenul și camaradul meu, domnul Teodoriu¹. Că nu simpatizam comunismul este foarte adevărat. Totuși, nu vreau să fiu malițios, dar să știți că, față de tinerii de astăzi, aveam niște preocupări, poate din instinct, mai mult... În orice caz, eram interesați de evoluția războiului, iar după '44, când s-a făcut instaurarea comunismului în România, discutam, ne preocupau aceste treburile, ne puneam semne de întrebare. Apoi era efervescența aceea teribilă pentru regalitate. Improvizam noi din ceva și puneam Regele în piept când ne duceam și rupeam afișele cu soarele – care era sigla comuniștilor în '44 – și puneam afișul cu PNT-ul, cu ochiul. Cam asta era...

Ce vă mai amintiți despre reacția populației la instaurarea comunismului ?

Nimeni, nici cei conștienți, nici cei care, repet, poate o făceau din instinct, dar fără să înțeleagă bine fenomenul, nu-i agreea pe comuniști. Societatea românească era stupefiată, dezorientată, își dădea seama că se petrece ceva cumplit, că îi ceva ticălos, dar nu se bănuia totuși că va fi evoluția care a fost... Nu-s istoric, nu-s analist politic, dar să știți

1. Pentru detalii despre Constantin Teodoriu, a se vedea interviul cu acesta din prezentul volum.

un lucru : comunismul, bolșevismul, în România a fost adus. Știți că membri de partid erau foarte puțini în țară. Erau mai mulți socialiști decât comuniști, cam asta era tendința, dar comunismul o venit cu tancurile rusești și a fost ajutat de fel de fel de lifte, de toate neamurile, străine și de neam, străine și de țară.

Vreau să fac o remarcă, pentru că îmi place să spun adevărul ; și în cartea pe care am scris-o, *Un mic episod dintr-o mare tragedie*, spun numai adevărul. N-aș vrea să fiu considerat un antisemit. Să-mi dea Dumnezeu prieteni printre români cum am între ovrei, dar să știți că ovreii au ocupat toate posturile de conducere după '44, începând de la cel mai mic magazin, unde erau șefi de magazin, și urcând în ierarhia aceasta. Și erau răi, erau răi... Tot așa, iarăși o spun cu durere, și frații noștri din Basarabia erau la mare cinste. Dacă erai basarabean, dacă știai oleacă rusește, erai cineva... Frații noștri...

Cum ați întâmpinat actul abdicării Regelui Mihai în decembrie 1947 ?

Eram la țară, unde am avut o proprietate mică, lângă Pașcani – o am și acuma, dar nu mi-o dă statul, cu toate că am toate actele îndreptățite și toate demersurile făcute la toate forurile locale și centrale –, și pe la 11 noaptea vine un cetățean din sat, țăran gospodar, cum erau țăranii odată : costum național de țară, cu chimir, cojoc, și spune : „Coane, știi că Regele a abdicat ?” Și atuncea, tată-miu a spus : „Gheorghită ești nebun ? Ai înnebunit ?” A fost o lovitură la care nu ne așteptam... Trebuie să vă spun încă o dată : să știți că noțiunea de regalitate era ceva sfânt, Regele era ceva respectat. Noi de fapt am avut doi regi : Carol și Ferdinand, întrucât Carol al II-lea a fost cum a fost... Regele Mihai, cu soarta lui nenorocită de cum a făcut ochi, de cum s-a trezit, cu toate împrejurările ăstea istorice, a avut poziția pe care a avut-o, așa cum s-a putut și cum a fost atuncea. Însă a fost și asta o lovitură...

Dumneavoastră când ați fost arestat și pentru ce motiv ?

Am fost arestat pe 14 mai 1948. Terminasem clasa a VIII-a în acel moment, situațiile erau încheiate și mai aveam câteva zile până la bacalaureat. Practic, ce s-a întâmplat ? Noi am avut un coleg, trăiește și astăzi la Timișoara, Mircea Preisner², care era din familie de muncitori cu copii mulți, necăjiți. Și în '47 a fost arestat pentru că făcea parte din Frățiile de Cruce, organizația legionară pentru tineret. Era pe vremea foametei și era necăjit, că între timp taică-su murise. Pe atunci nu erau pușcăriile așa sofisticate ca acuma. De exemplu, la Dorohoi, unde eram noi, era un fel de magazie cu două grilaje la fereastră și când treceam la școală îl vedeam pe Mircea cum ne arată mâncare și țigări. Și îmi amintesc că într-o zi, dimineața, tată-miu avea clienți, mă duc în birou la el și îi spun : „Tată, dă-mi te rog 200000 de lei”. Tată-miu, care niciodată nu mi-a dat bani, a spus : „Banii trebuiesc muncii, trebuiesc câștigați”. S-a uitat pe sub ochelari la mine, a băgat mâna în buzunar și mi-a dat. Și știu că m-am dus la o prăvălie acolo și am luat niște salam, niște țigări și pâine. Am băut în poartă, a venit ostașul care păzea : „Am un coleg aicea și dă-i pachetul ăsta”. Și am strâns niște bani ca să-i mai cumpărăm mâncare și să-i mai trimetem, că era o perioadă foarte tristă... Și în ochii justiției comuniste de atunci asta a însemnat ajutor legionar. Și ăsta a fost motivul arestării.

Bineînțeles că în clasa a VIII-a am fost dați afară din toate școlile din țară și declarați repetenți. După aceea au trecut foarte mulți ani până când am reușit să îmi dau clasa

2. Mircea Preisner, născut la 3 august 1928 în Dorohoi, Botoșani. A fost arestat la 14 mai 1947 ca elev de liceu și condamnat împreună cu alți 35 de tineri. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste, Dicționar. P-Q*, p. 448.

a XI-a și bacalaureatul, pentru că, printre altele, fac o paranteză, am fost nevoit să stau acolo la țară trei ani de zile după ce am fost eliberat din închisoare, că am avut și domiciliu forțat.

Cum s-a petrecut arestarea ?

Arestarea s-a produs în noaptea de 14 spre 15 mai. Au venit la 11-12 noaptea, nu știu exact cât era... Au intrat pe ușă vreo cinci-șase inși, toți înarmați până în dinți. Este căpitanul Carol Hudescu, alias Carol Segal³, care era comandantul Securității, și mai erau câțiva pe acolo pe care nu-i mai știu... Pe tovarășul Carol Segal îl țin foarte bine minte, pentru că în prima noapte când ne-a luat la cercetări, că toate astea se întâmplau noaptea, a fost foarte drăguț, foarte la locul lui. Cum se face la noi, în medicină, foaie de observație : „Când te-ai născut ? Tata... Mama...” Și așa mai departe... Și după asta mă întreabă, cică : „Când te-ai înscris în FDC ?” În Frățiile de Cruce. Și eu m-am uitat la el și am zis : „Frontul Democrației...” E, aicea s-a declanșat treaba, și mi-a tras un tur de bătaie pentru că nu știam, realmente nu știam, ce-i FDC-ul. În felul ăsta am devenit „mare om politic”.

Cât a durat ancheta ?

La Dorohoi am stat două săptămâni și apoi ne-a dus la Suceava. E, dragul meu, când am intrat în închisoare la Suceava, nu vă mai spun. Percheziții... și ne-a dus la cameră. Însă ceea ce vreau să spun e că la Suceava a fost practic un regim de exterminare. Unu : mâncarea era o zoaie în care dacă găseai o coajă de cartof sau două boabe de fasole erai cineva. Dimineața, cinci sau șase linguri de terci. O zeamă făcută din țărăță... Se spunea că-i de făină de porumb, dar era țărăță. Cam cinci linguri erau. Asta era dimineața... La amiază era un chirpic de mămligă rece, de mărimea acestui pachet de țigări, și o ciorbă care v-am spus că era așa cum era... Foarte rar ne dădea și pâine. Câte 200 de grame de pâine, dar destul de rar. Baza era această mămligă căreia noi îi spuneam chirpic. Unii, săracii, mâncau pe loc chirpicul cela sau bucatăcea ceea de pâine. Alții îl împărțea, să aibă și dimineață, să aibă o bucatăică și seara.

Al doilea aspect, fără niciun fel de exagerare, dar absolut nu exagerez deloc : cred că după o lună sau două luam păduchii de sub braț cu mâna, cu pumnul. Îi striveam pe podea și după aceea începea despăducherea. Țăsta era programul de dimineață... De exemplu, aicea, deasupra sternului, este o scobitură : gropița suprasternală se cheamă, și aici se adunau. Erau negri, stăteau aici, iar la subsuori la fel. Nu mai vorbesc că după aceea luam pantalonii, cămășile și toată vremea despăducheam. Mai mult decât atât, erau priciuri cu un etaj și, la îmbinările între stâlpii ceia pe care se puneau priciurile se adunau ploșnițele. Ați văzut un roi de albine poate în viața dumneavoastră... Așa stăteau în colț ploșnițele. Ziua stăteau cuminti, dar noaptea începeau să circule, se urcau pe tavan și aterizau pe noi. E, nu mai spun că s-a anunțat la un moment dat – era vara – că vine o inspecție, și atunci noi, care eram la camera 38 la închisoarea Suceava, am luat și am pictat toți pereții. Am omorât ploșnițele, și bineînțeles că erau cu sânge, așa încât pereții erau pictați frumos. Ei bine, au venit, am avut noi scandaluri...

Din mai, când am ajuns acolo, și până în decembrie n-am făcut baie. Am stat în ce eram și în ce am venit.

3. Carol Hudescu (Karl Segal), căpitan la Direcția Regională a Securității Suceava între 1950 și 1951. Adrian Brișcă, *Rezistența armată din Bucovina, 1 octombrie 1950-10 iunie 1952*, vol. II, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000, pp. 36, 41.

Și la Suceava, cam după câteva săptămâni, au început cercetările. În toată perioada asta veneau dubele pline cu arestați din toate colțurile țării, adică din județele Moldovei, ca să fiu mai exact : Bacău, Piatra Neamț, Vaslui, Bârlad, Tecuci. Din toate părțile astea... Noi nu puteam să-i vedem, că geamurile erau vopsite, dar, totuși, mai zgâriam acolo, dar și auzeam când îi striga, așa, după nume, și ne mai dădeam seama cine vine și cum.

La un moment dat, cam după o lună de zile, după ce i-a adunat pe toți din toate părțile, a început muzica. Erau niște megafoane foarte mari care funcționau cum se lăsa seara. De ce ? Începuseră cercetările. Se bătea înfiorător și, ca să nu se audă strigătele în stradă, care, să știți, de foarte multe ori nu aveau nimic omenesc în ele, dădea drumul la megafoanele acelea teribile. Și treaba asta a durat... Mecanismul era următorul : erai obligat să spui ce voiau ei și la un moment dat spuneai. După aceea, când coroborau toate aceste elemente, își dădeau seama că ai spus minciuni și te luau iar la bătaie că : „De ce ai mințit ! ?” Cam așa decurgeau treburile. Însă, până la proces, care a avut loc în primăvară, pe 8 martie '49, aceste megafoane n-au tăcut, deci bătăile erau continue.

Fiecare județ sau fiecare oraș avea grupul lui de anchetatori. Trei-patru erau. Era ofițerul de Securitate care, mă rog, conducea ancheta și, de obicei, mai era unui sau doi bătauși. Când intrai în cămăruța aceea, îți puneau o lumină foarte puternică, dar când te mai uitai așa, pe de lături, vedeai picioare de scaune, cozi de mătură, cu care se lucra. Un procedeu curent : îți puneau cătușele la mâini, treceai cu mâinile la genunchi, îți puneau o bucată de lemn, un drug, să spun așa, te puneau între două birouri și erai cu tălpile în sus. Și te bătea la tălpi până leșinai. Mai turnau oleacă de apă și-ți reveneai... Cam așa erau vremurile.

Cum îi chema pe anchetatori ați aflat ?

Vă dau câteva nume : Ciupagea⁴ din brigada volantă din București, era comisarul Pompilian⁵, Blehan⁶ de la Iași și Aramă⁷ de la Piatra Neamț. Noi, dorohoiienii, eram anchetați de tovarășul Carol Segal, ajutat de încă un tinerel, Manoliu, locotenent sau așa ceva. Cam ăștia erau anchetatorii.

Ce vă mai amintiți despre perioada petrecută la Suceava ?

Eram închiși într-o cameră, nu prea mare, 40-45 de oameni, da' să mai știți un lucru : nu puteam să comunicăm unul cu altul deloc. Mai auzeam câte ceva pe fereastră așa, când veneau transporturile, sau ne mai șoptea câte un deținut de la drept comun, că aceia veneau și ne făceau curățenie... Ce înseamnă curățenie ? Noi luam și măturam

4. Nicolae Ciupagea, ofițer de Securitate, responsabil cu „reeducarea” la închisoarea Suceava. În 1950, maior la Direcția Penitenciarelor și Lagărelor de Muncă. Doina Jela, *op. cit.*, pp. 75-76 http://paulgoma.free.fr/paulgoma_pdf/pdf/FRP_LISTA_SECURISTILOR_1949-1989.pdf, accesat la 4 august 2008.

5. Alexandru C. Pompilian, născut în 31 august 1909 la Bacău, comisar-șef în Direcția Generală a Siguranței, îndepărtat odată cu înființarea Securității. A fost ulterior arestat și condamnat la 25 de ani de închisoare. I. Ciupea, V. Țărău, F. Olteanu, A. Dobeș, R. Fürtös, C. Budeancă, *op. cit.*, II, Mega, Cluj-Napoca, 2007.

6. Octavian Blehan, ofițer de Securitate la Iași, provenit din cadrele Siguranței. A folosit tortura în timpul anchetelor. Doina Jela, *op. cit.*, p. 47.

7. Ion Aramă, șeful Securității din Galați în iarna anului 1957, când a avut loc răscoala țăranilor din Vadu Roșca, înecat în sânge. A anchetat partizanii din Munții Vrancei și loturile de arestați din județul Neamț. Doina Jela, *op. cit.*, p. 33.

acolo, strângeam ce aveam de strâns și asta de drept comun băga numai mâna cu fârașul pe crăpătura ușii, ca să punem gunoiul acolo.

Era frumos că dimineața era așa-zisa deschidere de la 7. Venea primul gardian Ianovici și ne număra. Eram obligați să ne aliniem la marginea paturilor în picioare și când venea el spunea „Bună ziua” și noi eram obligați să spunem „Să trăiți!”, dar nu prea spunea nimeni „Să trăiți!”. Erau cazuri când, după o bucată de vreme, te ridicai în picioare, vedeai negru în fața ochilor și te trezeai jos. Bineînțeles, ca să revii pe verticală, începea cu cizma și îți dădea pe coastă: „Bandit! Dușman!”. Și îmi aduc aminte că după aproximativ două-trei luni aveam 39 de kilograme și jumătate. M-am cântărit când am fost o dată sau de două ori de servicii la bucătărie.

Tot la Suceava era o brută, pe lângă altele, plutonierul-major Marin, cu care am avut „plăcerea” să am contact direct. Era prin februarie '49, ger, o iarnă foarte grea. De data asta eram la celular eu și cu încă doi camarazi, Mihai Gașpar și Gheorghe Bursuc. Celula era mică, cum îs celulele de obicei, fără formă, lumină electrică nu era, și îmi amintesc că vorbeam prin perete cu celula vecină. Era frig și în fiecare celulă erau două hârdaie de lemn, „tinete” le spuneam, una pentru apă și una pentru nevoile fiziologice. Din greșeală probabil, în niciun caz cu bună știință, ele se mai inversau. Putea și aceea de unde beai apă, și cealaltă... Mă rog, asta era treaba. Ne scotea odată la grupul sanitar, la prânz, cârdu cu pantalonii în mână te așezi și plecai. Da' repede... repede, repede, ca să meargă treaba urgent. De fapt, nici nu prea aveai ce să te ușurezi, fie vorba între noi.

Și aveam obiceiul dimineața să mă dezbrac în chiloți numa' și cu apă rece să mă spăl, așa. E, într-o dimineață pe la 7, pe vizetă, ochiul cela, o gaură cu clapetă în exterior, s-a uitat și m-a văzut un milițian sau securist, nu știu ce era, pe care îl chema Pristiniuc. Noi îl porecleam Rafală, că era foarte bâlbâit, foarte împrăștiat... Ca să îi fac un portret, aș putea să vă spun așa: domn'e, o șapcă strâmbă pe cap, niște urechi clăpăuge, adică ce puneai pe el stătea pe dos. Un păr blond spălăcit, niște ochi la fel de spălăciți, centironul și hainele celea, mă rog, era... eu spuneam tipul avortonului. Și deschide ușa: „Ieși afară!” „Domn' șef, să mă îmbrac...” „Nimic! Ieși!” Ies pe holul cela lung acolo, ajung în capăt, și era tovarășul plutonier Marici⁸, și asta: „Tovarăș' plutonier, permiteți să raportez: ăsta vorbea prin părete”. Vreau să vă spun că tovarășul Marici era cât dulapul cela, și cred că avea cu mult peste suta de kilograme. E, mi-a dat nu știu câte perechi de palme și o cizmă în posterior... și am zburat așa pe ciment. M-am ridicat și el, cu un epitet ornant: „Du-l la *neagra*, în aia mă-sii!” Și m-a luat și m-a dus la „Neagra”.

„Neagra” era o celulă la subsol în care nici nu stăteau în picioare, nici jos, foarte strâmtă, pereții cu gheață, jos gheață. Mi-am dat seama, cum eram ud, desculț, numa' în chilot, că s-ar putea întâmpla să fie sfârșitul. Am făcut eu mișcări cât am făcut, dar spațiu' era foarte limitat. Nu știu cât timp a trecut și, la un moment dat, mi-am spus că de aicea mi se trage moartea... Vă rog să mă credeți, și nu exagerez deloc, cred că m-am rugat lui Dumnezeu cum un creștin trebuie să se roage cu adevărat. Și am spus: „Doamne, apără-mă și scapă-mă!” Dragul meu, am căzut, așa, într-o stare de semiinconștiență. Pierdusem noțiunea de timp, nu îmi mai era frig, pluteam așa... Am auzit la prânz trecând hârdaiele cu mâncare, când cobora la subsol, că avea un zgomot specific când se cobora pe scări. Am auzit seara la 6 cum trec hârdaiele pentru masa de seară.

8. Probabil Petre Marici, sublocotenent la Securitatea Rădăuți. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic*. M, INST, București, 2005, p. 107.

Am auzit și închiderea de la 6. Ce însemna închiderea ? Intra în celulă primul gardian cu suita lui, ciocănea cu niște ciocane de lemn să vadă dacă n-am tăiat cumva gratiile, ne număra și încuia ușa pe dinafară. Am auzit și asta... Pe la miezul nopții, era așa-zisul rond de noapte. Treceau din nou și controlau celulele. Și atunci, acest Ianovici îl întreabă pe gardianul care era cu el : „Este cineva la *neagra* ? ” Și îmi amintesc că am spus : „Domnu' prim, poate ai și dumneata copii acasă... De azi-dimineață stau aici”. Și tot așa de drăgălaș îmi răspunde : „Du-l...” – puncte, puncte – „sus ! ” Și a deschis ușa. Doi gardieni au venit c-o pătură, probabil că aveau experiență. M-au aruncat în pătura aceea, că eram anchilozat, eram înghețat, și m-au dus la celulă.

Ce vreau să spun din toată treaba asta ? Vorbind de ajutorul lui Dumnezeu, n-am avut nici măcar un guturai. E, a trecut și asta.

Cum a fost procesul ?

Procesul s-a desfășurat în condiții optime. Justiția este justiție. Tribunalul Militar de la Iași avea în frunte pe președintele completului de judecată, un colonel Gheorghiu⁹, iar ca acuzator, procuror, un căpitan, Pușor¹⁰.

La proces eram șapte sau opt dorohoieni, că ne-a luat separat, și, după ce a citit, avocatul apărării la urmă s-a ridicat și a spus : „Acești legionăroi, care de fapt sunt niște puțoi, trebuie să se bucure de circumstanțe atenuante”. Eu vă spun textual că el era evreu. Și asta a fost treaba. A doua zi ne-a scos pe hol și ne-a dat sentința.

Care erau capetele de acuzare în proces ?

Au fost multe. De exemplu, când au văzut copiii mei actul de acuzare pe care l-am căpătat acum... Domnule, organizații, nume, ramificații în toată țara, mă rog, că am avut legături cu grupuri în munți, cu cei din Bacău și Piatra Neamț... Și spun copiii : „Și tată, chiar așa ? ” Mă rog, niște invenții care nu aveau nicio tangență cu realitatea.

Unul din capetele de acuzare era că am făcut parte din organizații fasciste de tip paramilitar. Noi am apucat formele ăstea de pregătire premilitară, că așa se chema, și am făcut parte din organizația fascistă „Străjeria”. Aia a înființat-o Carol al II-lea și a durat cât o durat regimul lui. Cum era cu șoimii sau... nu, cu pionierii. Pionerii de atunci erau străjerii... Singura modificare între uniforma de străjer și uniforma de pionier era cravata roșie, că străjerii aveau cravata albastră, prinsă cu un inel pe care era stema regală, și stema era și pe umărul stâng.... Pantalonii erau albaştri, basca și bluza erau albe, iar pe bască o insignă care reprezenta tot stema regală. Străjeria asta provenea din cercetași, cea mai internațională organizație de tineret, „Cercetășia”, de educație montană... cu totul altă nuanță avea. E, aveau uniformă, dar fără să facă instrucție paramilitară.

Un alt cap de acuzare... Noi am început din clasa I de liceu cu franceza, din clasa a III-a cu latina și la alegere cu germană sau italiană. Eu făceam germană și, în clasa a VIII-a de liceu, ne-a băgat limba rusă... Profesoara de rusă se chema doamna Pola, o evreică din Basarabia, a cărei singură calitate era că știa rusește. Nu erau cărți, mă rog, și ne scria pe tablă alfabetul și niște propozițiuni scurte. Și la un moment dat era vorba

9. Constantin Teodoru îl menționează ca președinte de tribunal pe colonelul Gheorghe. Posibil colonelul magistrat Gheorghe Constantin, președinte al Tribunalului Militar Iași. Doina Jela, *op. cit.*, p. 126.

10. Ioan Pușor, în 1950 căpitan magistrat. *Cu unanimitate de voturi*. Sentințe politice adunate și comentate de Marius Lupu, Cornel Nicoară, Gheorghe Onișoru, Editura Fundației Academia Civică, București, 1997, p. 134.

de Krasnaia Șapocika... Atâta știu și eu rusește, adică Scufița Roșie. Bun. Și mă ridic pe două picioare să-i răspund, și trebuia să spun: „Volk kușaiet babuška”. Adică „lupul o mâncat pe babă”. Prietenul meu, feri-mă Doamne de prieteni, îmi spune cică: „Babuška kușaiet Volk”. Adică „baba, bunica, l-o mâncat pe lup”. Și atunci, foarte indignată, tovarășa profesoară scrie în registrul de clasă: „Elevu’ Buțureanu sabotează învățământul de limba rusă”. Și asta a fost unul din capetele de acuzare la proces...

Ce condamnări ați primit ?

Am avut pedepse diverse. Eu, de exemplu, cu domnul Teodoriu și cu încă un coleg de-al nostru, Constantin Ailoeaie, am primit câte un an închisoare corecțională. Alți colegi de ai noștri, cum era Petricu Tudose¹¹, Dumnezeu să-l ierte, au primit 8 ani. Erau și de la licee din afara Dorohoiului: de la liceu’ din Pomârla, cum au fost Gașpar sau Modreanu¹². Au mai fost Geamănu¹³ și Bursuc, darăștia au primit condamnări mai mari.

E, a trecut și hopul ăsta și de acum a început exodul spre celelalte pușcării. Ne-au luat într-o dimineață, ne-a dus în curtea închisorii, ne-a urcat în niște camioane cu prelatele trase și ne-am trezit în gară la Burdujeni. Și ne-a suit în vagoanele tip bou (sic!), compartimentate. Într-un compartiment din ăsta în mod normal trebuia să intre doi oameni, noi am intrat vreo 11. Dacă ridicai picioarele... nu cădeai. Bineînțeles că ne-am dezbrăcat aproape la piele, că, deși era primăvară, bătea soarele. Se infierbântau pereții, că erau de tablă, și ne mai și frigeam. Și am făcut noi de la Suceava până la București trei zile și trei nopți, pentru că ne trăgea pe câte o linie moartă și stăteam acolo mai multe ore înainte să plecăm din nou... Și în Vinerea Paștilor 1949 am ajuns în București, la gara Basarab, unde am fost dați jos.

E, acolo ni s-a dat hrană, că până atuncia nu ni s-a dat nimic... La unu’ i-a picat un cartof, la altu’ o ceapă, o bucată de pâine, nu mai știu ce era, da’ nu o porție, ci cum să-nțâmpla, că îți arunca acolo ca la câini. Și, bineînțeles, un cordon impresionant de milițieni, securiști, ce mama dracului erau... Cred că erau milițieni și securiști printre ei. Și trebuia să vină un camion să ne ieie din gară și să ne ducă, da’ camionul cela a întârziat, și atuncia ne-a încolonat, că eram mulți, și mergeam spre nu știu unde... Eram slabi, tunși, mototoliți cu haine cum erau ele și, la un moment dat, lumea de pe stradă ’ce: „Uite, mă, borfașii !” Nu știu dacă eu sau altul o strigat: „Nu suntem borfași, suntem deținuți politici”. În momentul acesta, o început să curgă spre noi pachete de țigări, pâine. Totdeauna m-a impresionat în mod deosebit manifestările ăstea de omenie, de suflet.

Unde ați fost duși atunci, la ce închisoare ?

La Văcărești. Că la un moment dat a venit și camionul. Și am intrat pe poartă la Văcărești... Chiliile fostei mănăstiri erau acum transformate în celule. În mijlocul curții era un bazin mare și ne-am pus toți pe marginea lui cu picioarele în apă, că se făcuseră picioarele noastre butuci de atâta vreme cum am stat în vagon. Și deci Vinerea Mare și

11. Petru Tudose, născut la 8 iunie 1927 în Păltiniș, Botoșani. A fost arestat la 25 mai 1948 și condamnat la 5 ani temniță grea, pedeapsă redusă ulterior la 4 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Târgșor, Gherla, Poarta Albă și Valea Neagră. A fost eliberat la 5 august 1952. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

12. Gheorghe Modreanu, născut în Pomârla, Botoșani. A fost arestat ca elev. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste, Dicționar. M*, p. 337.

13. Ion Geamănu, născut în Pomârla, Botoșani. A fost arestat în 1947 ca elev. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste, Dicționar. F-G*, p. 147.

Sâmbăta Paștelui acolo am petrecut. Și dup-aceea ne-a luat și ne-a dus la Târgșor, Prahova, lângă Ploiești, unde era închisoare pentru minori și pentru polițiști.

Care a fost prima impresie când ați ajuns la Târgșor ?

Dragă, în primul rând că de la gară de la Târgșor și până la închisoare ne-a dus pe jos. Noi ne venea să credem. Noi, care toată vremea am stat întemnițați acolo cu șpaga¹⁴ la spate. Eram toți bucuroși că simțeam mirosul celande de primăvară, de lumină, de aer curat. Și așa am intrat pe poarta închisorii de la Târgșor... Director era atunci Spirea Dumitrescu¹⁵, iar prim-gardian unu' Vițel. E, ne-a luat, ne-a încolonat, ne-a făcut foile de încarcerare și, spre surprinderea noastră, am intrat într-o curte mare... Acolo fusese pe vremuri niște ateliere ale armatei, și erau niște hale lungi care formau un dreptunghi. Și ne-a băgat acolo, în halele astea. N-aveai paturi, și ne-am pus și noi jos acolo ce era. Însă ce se întâmplă ? Eram liberi acolo, adică puteam sta în curte... Numai sara ne închidea înăuntru și a doua zi dimineață ne descuia. Vreau să spun despre Târgșor, ținând seama de unde am plecat, de la ce fel de condiții, de la ce regim de detenție, consideram că acolo-i raiul pe pământ.

Cât timp ați stat acolo ?

Am plecat la 11 septembrie 1949. Ne-a mai ținut vreo 5 luni aproape după expirarea pedepsei, că eram băieți frumoși, băieți buni.

Acum trebuia să mai subliniez ceva. Era la Târgșor un gardian, un om la vreo 50 și ceva de ani, mustăcios, mic, îndesat, care stătea toată vremea cu noi în curte : Moș Dumitrache¹⁶ îi spuneam noi. Semăna cu Stalin, că avea niște mustați așa mari. „Bandiții poporului ! Nenorociților ! Ticăloșilor !” Și după aceea 'ce : „Dragii moșului !”.

Acum, în fiecare an, are loc un fel de simpozion. O fost și vara trecută la Ploiești. Noi mergem aproape în fiecare an și ne ducem și la Târgșor și vizităm închisoarea. Apoi facem o slujbă pentru toți cei care au murit acolo, dar mergem și la mormântul lui moș Dumitrache, unde foștii elevi deținuți politici i-au făcut monument...

Adică, obișnuieți cu fiarele care erau gardienii... Pentru că trebuie să știți un lucru : de unde erau recrutați ofițerii și gardienii ? Din pleavă, din zoaie, din scuturătura societății. Pe ăștia a putut regimul să-i... Ei, dar ăsta era altceva. Bine, el era gardian de meserie, era bătrân, încă nu i se infiltraseră serul luptei de clasă. În orice caz, pe moș Dumitrache toți îl povestesc și vorbesc foarte frumos despre el.

Ei, și după ce am plecat noi de la Târgșor a ajuns acolo și un coleg de-al nostru băcăuan, Dumnezeu să-l ierte, Lupeș Ioan¹⁷. Avea condamnare Ionică 8 ani, și a evadat. Și cum o fi ajuns, nu știu, prin Munții Neamțului, pe la mănăstiri, și vreo doi ani sau trei ani de zile a umblat așa. Și într-o noapte, când s-a dus acasă să o vadă pe mama lui, Securitatea era acolo. O chinuia pe mamă-sa să spună unde e. N-aș putea să vă spun foarte exact dacă a fost sau n-a fost așa, dar se spune că el ar fi tras cu o armă și atunci securiștii l-au împușcat... ăsta era Ioan Lupeș, o figură de care trebuie să amintesc, și țin în mod deosebit s-o spun, că am câteva figuri pe care le văd în minte și astăzi.

14. Aici cu sensul de baionetă.

15. Spirea Dumitrescu, comandant al închisorii Târgșor (1948-1950). Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 500.

16. Moș Dumitrache, gardian la închisoarea Târgșor, s-a purtat cu multă bunăvoință față de deținuți. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 499.

17. A se vedea nota 10, la p. 18.

De ce alți colegi de suferință vă mai aduceți aminte ?

La Suceava am mai avut noi un coleg de clasă, Ștefan Alexandru¹⁸, un băiat firav, de o inteligență sclipitoare, care era considerat unul din cei mai buni elevi din liceu. A fost arestat și el. Tatăl lui, profesorul de naturale Ștefan, aflase că în noaptea aceea se fac arestări, și atuncea el a fugit în livadă, că avea o livadă în spatele casei, s-a urcat într-un copac și nu l-a găsit Securitatea. Dar mai târziu, când noi eram deja închiși, a apărut și Săndel, că așa-i spuneam noi, și parcă îl văd și acuma cu un pardesiu pe mână, foarte degajat, a intrat și a venit cu noi.

El s-a îmbolnăvit apoi, probabil de la baia pe care am făcut-o noi în decembrie... Atunci, de sus, de la etaj, ne-am dus la subsol în pieile goale. Dușurile erau reci, gheață, și tot în pielea goală și uzi ne-am întors sus. Probabil că, firav fiind, a răcit, a făcut o encefalită, o inflamație a foietelor care îmbracă creierul, cerebelul. A început să se simtă foarte rău, iar noi am pornit să batem în ușile de acolo de la camere să vină doctoru'. A venit, și parcă îl văd și acuma, înalt, roșcovan, era evreu, îl chema Michelson. A băgat capul pe ușă și a plecat, pentru ca după aceea să-l ducă la spital, cu cătușe și cu gardianul lângă el.

Și avea tatăl lui pe cineva, că să mai făcea asta : părinții de afară mai plăteau un gardian să le spună câte ceva... „Dom'le, măcar să știu că trăiește, că este...” și așa mai departe. Că eram complet ruși de exterior și nu se știa nimic. Și a aflat că-i bolnav și s-a dus la direcția închisorii să-i primească medicamente, dar nu i-a primit. Și, după câteva zile, n-aș putea să spun câte, a murit în spital.

La subsol erau atelierele de tâmplărie și regulat auzeam ciocănituri acolo și știam că a mai murit cineva. Ne-a spus cineva de la drept comun că îi făcuse sicriul prea mic, și atuncea un gardian de acolo cu un ciocan sau cu un topor i-a dat peste picioare și i le-a rupt ca să-l îngrămădească acolo în sicriu... Și țin minte și acuma, pe o vreme așa, plumburie, cu o ceață de asta urâtă, cu o ploaie mărunță, l-au luat cu o cotiugă. În Moldova, „cotiugă” înseamnă o căruță nenorocită, așa cam cum umblă ȋiganii acuma, cu niște căruțe din ăstea rablagite, la care era înhămat un cal piele și os. Și cu vreo doi gardieni l-au dus și l-au îngropat într-o margine a cimitirului de la Suceava... ăsta o fost Săndel Ștefan, Dumnezeu să-l ierte.

Tatăl lui a făcut o cruce foarte modestă și i-a pus o fotografie. Am fost acum, împreună cu domnu' Teodoriu, pentru că nu aveam o fotografie de a lui, și-am fotografiat-o. M-am întâlnit cu tatăl lui, cu domnul profesor Ștefan¹⁹, la Dorohoi. Un om deosebit, de o rară distincție, de o cultură fantastică. A făcut și el pușcărie ca fiind țărănist, iar pe urmă a mai fost arestat o dată.

Altă figură deosebită, un macedonean, student în anul V la Medicină, Gioga Parizianu²⁰, un tip robust, athletic. Pot spune iarăși despre el că era un om de un suflet și de-un

18. Alexandru Ștefan, născut la 4 august 1929. A fost arestat la 25 mai 1948 și a decedat în 1949 în timpul anchetelor. Dorin Dobrinu (editor), *op. cit.*, p. 119.

19. Nicolae Ștefan, născut la 6 decembrie 1899 în Drăgușeni, Suceava. A fost internat administrativ la 16 august 1952. A executat pedeapsa în închisorile Poarta Albă și Peninsula. A fost eliberat la 27 mai 1954. A fost rearestat la 21 octombrie 1959 și condamnat la 8 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Botoșani, Jilava și Aiud. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

20. Gheorghe (Gioga) Parizianu, născut la 25 septembrie 1925 în Gornadjunia, Bulgaria. În 1940 s-a stabilit la Moinești. A fost arestat la 15 mai 1948, pe când era student în anul II, și condamnat

patriotism cum rar se poate întâlni, un om foarte dârz, foarte hotărât. A fost chinuit, domnule... De la noi, din camera 38, el a fost luat primul la cercetări. Și cercetările durau multe ore... Vine și la unu, și la două noaptea, și la trei. Venea sânge... carne înșăngerată, tocat. Avea momente când sărea din somn, tresărea și spunea: „Capul! Capul! Nu bateți!” Avea destul de multe momente când își pierde controlul. Știu foarte bine pentru că era lângă mine pe prici, îi puneam capul aici, așa, pe umăr, îl legănam și îl adormeam ca pe un copil... Gioga Parizianu, despre care am auzit că a avut o atitudine extraordinar de demnă și la Pitești. Acolo... se băteau între ei, îi obliga... Este singurul care a luat niște bătaii cumplite, dar n-a dat o palmă în vreunul din camarazii lui...

Puteți povesti o zi din viața de detenție care v-a marcat în mod deosebit?

Vedeți dumneavoastră, momentele astea au fost numeroase, încât nu știu pe care să le aleg. Viața era plată: teroare, păduchi și foame. Foamea ne chinuia cumplit pe toți. Vă dau un exemplu: venind de la Dorohoi spre Suceava, toți eram tineri, nu ne puneam problema că vor trece ani... Cântam în autobuz și, la un moment dat, am intrat pe porțile celea masive ale Sucevei și am văzut zidurile celea așa de sumbre. Pușcăria ceea făcută de Maria Tereza avea pereții jechoși de patina timpului și am avut o senzație înfiorătoare. Am spus: „Am intrat în altă lume”. Alt moment deosebit a fost atunci când, bătut măr, am intrat la „neagra”, de unde numai Dumnezeu m-a scăpat...

Dar să știți un lucru, chiar în situațiile ăstea erau momente deosebite, dragă. Deosebite în sensul că, așa cum eram toți acolo, vedeam cum cade unul pe gânduri, deprimat. Cu o glumă, un cântec, îl ajutam să iasă din starea aceea...

Uite, acum mi-am adus aminte de un alt eveniment deosebit. Era în ajunul Crăciunului și, domnule, era ger. Geamul de la pușcărie dădea spre biserica Sfântul Ion, o catedrală mare, iar mai încolo era strada. Noi mai zgâriam geamul, care era vopsit, și ne uitam. Dragă, și un grup de tineri vreme de o oră au cântat colinde... Stăteau cu spatele spre pușcărie, dar sunt convins că au cântat pentru noi... (plânge - n.n.) Îmi iertați emoția... Retrăiesc clipele cele deosebite. Știți ce tăcere apăsătoare s-a făcut în camera ceea a noastră? Câți eram acolo, 30-40, nu mai știu câți eram, toți am căzut pe gânduri, toți am început să ne gândim cum erau sărbătorile acasă... ce fac ai noștri... Fiecare dintre noi aveam cam la 17-18 ani. Eu când am intrat în pușcărie eram de 17 ani... Fiecare aveam câte o iubită, o fată, o prietenă pe care o iubeam, nu cum se iubește acum... Ce înseamnă prietenia acum? ! Era cu totul altfel, dar, vă spun, tăcerea aceea apăsătoare... Știți? S-a lăsat, așa, o liniște ca de plumb. E, după asta am început să cântăm și noi colinde, cu toate că gardianul venea din ușă în ușă pe coridorul cela lung și bătea în ușă și spunea să tăcem. Noi tăceam aicea, el se ducea la celula sau la camera cealaltă, noi iarăși începeam, încât nu se putea să ne oprească. A fost un moment de mare, mare trăire sufletească...

Despre eliberare ce vă mai amintiți?

Ne-a chemat și ne-a dus la cancelaria de acolo, de la intrarea închisorii, a venit un autobuz cu doi gardieni și am plecat. Ne puneam întrebarea: „Ne dă drumul sau ne mută la altă închisoare?” Am trecut pe la Mislea, de unde am luat și niște fete, și ne-am dus

la 18 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Baia Sprie, Cavnic, Bacău, Iași, Aiud și Ostrov. A trecut prin „reeducare”, fiind bătut de foștii colegi din lotul în care fusese condamnat. A fost eliberat la 23 iunie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 63; fișa matricolă penală din AANP.

la Ploiești la Miliție. Ne-a introdus într-o sală de ședință și am întrebat : „Dom'le, putem să mergem și noi în târg să luăm ceva ? ” Pentru că părinții ne trimeteau bani, dar nu ni-i dădeau, că erau opriți la casierie, și, când am plecat, i-am luat. Ne-am dus și am hoinărit toți așa prin târg, dornici, dragă Doamne, de libertate... Nu știam că intram în altă pușcărie, în marea pușcărie care era Republica Socialistă România.

În fine, după aceea am fost duși cu gardian la Dorohoi și predați la Miliție, iar de acolo ni s-a fixat domiciliul forțat. Eu am primit 3 ani la țară, lângă Pașcani. Au făcut și instructaj cu noi. Cum ajungeam acolo, trebuia să merg la Miliție. M-am prezentat a doua zi la postul de miliție și timp de un an de zile, de trei ori pe zi, dimineată, la amiază și seara, trebuia să fiu la Miliție să semnez. Și postul de miliție era în alt sat, la Hărmanești, și toată vremea eram pe drum, că era iarnă, că era vară, indiferent cum era vremea, eu trebuia de trei ori pe zi să fiu acolo. Mă duceam cu sania, mă duceam călare, mă duceam cu căruța, cu ce se întâmpla... Și treaba asta a durat un an de zile.

Șeful de post era un om în vârstă, la locul lui. Avea un carnetel unde semnam de fiecare dată când mă prezentam. N-aveam buletin, bineînțeles... Și mi s-a pus în vedere că, dacă vreau să părăsesc localitatea, în prealabil să fac o cerere la Miliție și să văd dacă îmi aprobă sau nu să pot pleca. În al doilea an, vizitele acestea s-au rărit, în sensul că, vreo lună sau două de zile, nu mai știu exact, mă duceam o dată pe zi, pentru ca după aceea să mă duc o dată pe săptămână. Pentru ca la al treilea an să mă duc o dată pe lună. Și, după ce a trecut și al treilea an, am căpătat și buletin de identitate. Asta a fost cu domiciliul forțat...

După aceea v-ați continuat și studiile ?

Eram preocupat mereu să îmi termin liceul, să îmi dau bacalaureatul, să-mi fac și eu un rost. De fapt, liceul era terminat, dar fusesem exmatriculați din toate școlile din țară și declarați repetenți. Ca să pot da la fără frecvență sau la seral, trebuia să fiu în câmpul muncii. Deci am făcut cerere să fiu primit om de servicii la școala din sat. N-am fost acceptat... Vă spun, noi am avut, din fericire, dacă se poate spune așa, condamnări mici. Însă chinul cumplit a început după aceea. Acolo în sat, în perioada aceea, începuseră întovăârșirile, colectivizarea, se făcea un dispensar, se clădea un cămin cultural. Când nu ieșeau oamenii la treabă sau nu aduceau mâncare la meșterii de acolo, mă lua pe mine că eu îndemn oamenii să nu iasă la treabă. Nu trecea câteva zile ca să nu fiu poftit la școală, unde erau activiști de partid, milițieni, civili, ce Dumnezeu mai erau. Și treaba asta a durat foarte mulți ani.

Ca să capăt aprobare de la secția de învățământ să pot da bacalaureatul am avut nevoie de un complex fericit de împrejurări. Cu bunăvoința unui om, cu „O” mare, am căpătat aprobarea și mi-am dat integral clasa a XI-a și bacalaureatul. E, în anul următor m-am dus la Medicină. N-am fost pregătit, trebuie să recunosc. Peste încă un an eram pregătit, dar, cu un sfert de oră înainte de a se da subiectele la sală, am fost chemat la cadre și m-a ținut acolo vreo jumate de oră și, vedeți, n-am putut să mai intru în sală, să particip la examene. Iar în al treilea an, când m-am dus din nou cu fișele de înscriere, era un tovarăș la cadre care mi-a spus așa : „Domnule, ești nebun sau ești tâmpit ? Niciodată n-ai să intri la Medicină”. Și i-am spus : „Domnule, uite ce e : tâmpit nu sunt, dar să știți că nebun sunt și, dacă la 50 de ani pot să intru la Medicină, am s-o fac”. E, n-a fost chiar la 50 de ani, a fost la 34... Cred că eram unul dintre cei mai bătrâni studenți din țară. Dar era deja după amnistia din '64, pentru că până atuncia nu mi s-a dat voie, mi s-au pus toate piedicile în cale. Cam astea au fost avaturile mele, așa, luate în mare...

Nu mai spun că am făcut stagiul de țară doi ani de zile. Am dat concurs de intrare în Iași. După doi ani am dat examenul de medic specialist, pentru ca după patru sau cinci ani, că așa era legea, să mă înscriu la doctorat. N-am fost primit la doctorat, pentru că nu eram membru de partid, clar și limpede...

În 1953, când a murit Stalin, cum au reacționat oamenii ?

Da, vă spun eu. Încă aveam domiciliu forțat, parcă... da. Și m-am dus la gară la Ruginoasa, care era cea mai apropiată gară, ca să vin la Iași. Și stăteam la dispensar și la un moment dat radioul anunță : „Tovarășul Stalin...” Plânsete, bocete, ce era acolo... o tragedie întreagă. Io am început să sar în sus, așa. Și doctorul de acolo îmi spune : „Măi, nebunule, măi, astâmpără-te că te vede cineva și zice că ai înnebunit !”. Asta apropo de moartea lui Stalin. Bine, că erau bocitoare peste tot... Mie îmi spunea nevastă-mea, că atunci era studentă, eu încă eram țăran, cum a pus bocitoare pe la facultate femeile de servici. Le plătea ca să plângă, mă rog, o atmosferă de asta sumbră, apăsătoare. Cam asta o fost. Însă lumea s-o bucurat, că eu am trăit între țărani și m-am înțeles foarte bine cu ei și eram foarte apropiați unii de alții și parcă se întrevedea o schimbare în bine.

Ce vă amintiți în legătură cu evenimentele din Ungaria din '56 ?

Dragă, am auzit de ele, au avut rezonanță... Nu uitați că trăiam la țară, între țărani, și sistemul informațional acolo știți cum merge. Însă era aceeași așteptare, toți trăgeau nădejde. Se spunea peste tot : „Vin americanii !”. Așa i-a dus și pe unguri... Auzeam și eu la aparatul de radio, că aveam un aparat de radio de-acela cu acumulator, mă rog, și cei de peste ocean : „Luptați ! Rezistați, că venim !”. Și așa mai departe... Și rezultatul se știe. Alte amănunte n-aș putea să vă spun.

Vă mai aduceți aminte când sovieticii au lansat satelitul Sputnik în '57 ? A fost comentat evenimentul ?

Nu, în masa țărănească n-a avut rezonanță. Se discuta așa, foarte vag, că au trimes rușii... Bine, era foarte la modă atunci : ei erau cel mai avansat popor, cei mai deștepți, cei mai buni fotbaliști. Totul era numai și numai la superlativ. Apropo, să vă spun un banc, ca să vedeți care era atmosfera : Vine o delegație rusească la o gospodărie colectivă și, bineînțeles, ai noștri au început să le arăte : „Uite ce castraveți avem”. Și spunea rușii : „Da, la voi frumos, bine, dar la noi e așa...” Un bostan nu știu cât... Ăla spunea că la ei era mai așa și mai mare. Atunci, un inginer agronom hâtru, după ce frații noștri de la răsărit au băut bine toată noaptea și erau țaпени și s-au culcat, le-a băgat o broască țestoasă în așternut. E, broșcuța ceea a stat cât a stat acolo și, la un moment dat, a început să umble. Și rusalăul, de acolo, se trezește speriat, 'ce : „Ce e asta ?” Și atunci inginerul îi spune, cică : „Ăsta e păduche românesc”. Rusu' cică : „Și noi avem, așa (arată degetul mare - n.n.), da' așa n-avem. (arată o distanță de 40 cm între palme - n.n.)

Cu familia dumneavoastră ce s-a întâmplat în timpul arestării și după aceea ?

Dragă, tatăl meu a murit în '51, iar mama, când ne-am mutat aicea la Iași, a murit în '70. M-am căsătorit între timp. Soția mea a fost profesoară de română, am doi copii, o fată care îi medic, băiatul care e inginer... Băiatul e stabilit la București și acolo își găsește pâinea, că la Iași se cam moare de foame... mă refer la locurile de muncă. Și cam așa stau treburile.

Copiii au avut de suferit de pe urma dosarului dumneavoastră ?

Nu, nu. Cel puțin nu în mod direct. Și-au văzut de treabă, au fost copii buni, au învățat foarte bine. N-aș putea să spun... De ce? Pentru că îmi place să spun numai adevărul.

În decembrie 1989, când a căzut regimul comunist, unde erați?

Eram medic aicea în Iași, la Policlinica numărul 2, undeva spre Podul Roș²¹. Fusesem noaptea de gardă și, după ce am plecat, intru într-un magazin nu știu ce să iau. Magazinul era gol. Cucoana de acolo, vânzătoarea, închide radioul. Zic: „Nu-l închideți, că și eu ascult *Europa Liberă*”. A dat drumul și atuncia am aflat de evenimentele de la Timișoara.

Mă duc în policlinică la directorul de atuncia. Era cu încă trei colegi de-ai noștri, toți directori de policlinică, toți membri de partid, înfiți până în gât în politica asta murdară, devotați trup și suflet... Stăteau bot la bot acolo. Și spun: „Măi băieți, măi fraților măi, uite, uite... așa, așa, așa”. Și atuncia unul dintre ei spune: „La mine în policlinică nu se face politică”. Și-i spun: „Măi Puiule, trezește-te, măi băiete mă, vezi ce se întâmplă!”. „Hă, că la mine în policlinică nu se...” Bun, m-am dus pe holul policlinicii. Între timp o venit și colegii ceilalți, că eram destui, tot personalul eram vreo 50 și ceva de oameni. Am dat jos tabloul lui tovarășul, lui Ceaușescu, l-am zdrobit acolo. Am chemat sora-șefă să îmi aducă steagul. Foarte indignată, m-a întrebat că de ce tai stema de la mijloc. Am pus un asistent mai tânăr: „Măi, pune-l pe policlinică sus!” E, și după aceea, bineînțeles, au fost demonstrații făcute aicea în față la palat. Însă vreau să vă spun că foarte mulți eram în așteptare. Să știți că noi, românii, și mai ales intelectualitatea, avem mare păcat: nu ne implicăm. Las' să facă alții, las' să zică alții. Eu spun că asta e lășitatea intelectualității românești, care încă se mai manifestă și astăzi... E o trăsătură urâtă, îmi pare rău că trebuie să o spun, dar este o realitate.

După 1990 v-ați înscris într-un partid politic?

După 1990, colegii mei m-au ales director al policlinicii și, în același timp, am înființat și primul sindicat al medicilor stomatologi din orașul și județul Iași. Ca președinte de sindicat am stat un an și câteva luni. Participam la toate consiliile de administrație ale direcției sanitare, toți directorii de spital și când am început să văd eu cum merg treburile, după un an și ceva, la sfârșitul unui consiliu de asta de administrație, mă ridic și zic: „Doctoru' Buțureanu de astăzi înainte nu mai este președinte de sindicat”. Și atuncia un mare profesor – mare ca profesionist, dar se știa despre el că are grad plătit în Securitate, numele nu contează – zice: „Da' de ce, domnu' doctor?”. „Pentru că lui doctoru' Buțureanu îi este rușine să steie alături de foarte mulți dintre dumneavoastră. Bună seara!” Și am plecat. E, cam asta a fost.

Apoi, imediat, m-am înscris în Partidul Național Țărănesc Creștin-Democrat. Am fost și unul din vice-președinții țărăniști. Treaba asta a durat până acu' doi ani, când Partidul Național Țărănesc a devenit Partid Popular Creștin-Democrat. Și atuncia, cu toată stima pe care o am față de președintele partidului de aicea, profesorul Mihai Dorin, m-am dus la el, am făcut o cerere și am spus, printre altele: „Politica este elastică și, ca și viața, e formată dintr-un șir nesfârșit de compromisuri. Am reușit în viață să-mi păstrez verticalitatea. Nefiind om politic, politician, nu sunt obligat să accept compromisuri. Îs sătul până în gât de republica populară, de partid popular...” Etțetera, etțetera... Și mi-am dat demisia.

21. Cartier din Iași.

În prezent sunt președintele Asociației Foștilor Deținuți Politici și împreună cu camaradul și colegul meu, domnul Teodoriu, ne străduim să ținem în picioare această asociație. De la bun început vă spun că suntem independenți, avem personalitate juridică și în statutul nostru spunem că suntem apolitici. Asta însă nu ne împiedică să avem și noi păreri personale față de modul cum decurge în România politica.

Și vreau să mai spun un lucru, și cu asta închei, deși îs foarte multe de spus. Era o emisiune de televiziune prin '91, dimineața, o emisiune plăcută, „Dimineți cu ferestrele deschise”, așa se intitula. Și a venit la mine o duzue să-mi solicite, tot așa, un interviu : „De ce ați terminat facultatea așa de târziu ?”. Nu știu de unde auzise. Și i-am spus de ce. Și-mi zice : „Vă rog să veniți mâine la noi, la 8”. Zic : „Da, vin, da' pun o condiție de la început : nu mă tăiați, nu mă cenzurați. Dacă vă convine. Dacă nu, nu accept. Mă dați în direct și îmi dați caseta”. Au acceptat și, în discuția pe care am avut-o, am spus printre altele : „Urăsc comunismul. Ura nu este un sentiment care să onoreze pe cineva, dar urăsc comunismul pentru că mi-a furat tinerețea, dragostea, mi-a furat cariera și bruma de avere de la părinți...”.

Vă mulțumesc frumos.

Constantin Teodoriu

S-a născut la 30 martie 1928 în Dorohoi, județul Botoșani. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : medii. Profesia : tehnician constructor. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 1 an închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Văcărești și Târgșor. A fost eliberat în septembrie 1949. La data interviului, locuia în Iași. Interviu realizat de Alexandru Matei la 3 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu. Editarea – Constantin Petre. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 101, 102.

Vă rog să-mi spuneți cu ce se ocupau părinții dumneavoastră.

Tatăl meu a fost învățător, mama casnică. Ca proprietate am avut numa' două hectare de pământ, casa noastră, grădină, livadă și atât. Altă avere n-am avut. Am fost patru frați, trei băieți și o fată. După ce-o murit tata, mama ne-o purtat în școală cu multe greutăți. Toți suntem absolvenți ai unor școli secundare, iar un frate e profesor de matematici, cel care a fost arestat în aceeași noapte cu mine.

Cei din familia dumneavoastră aveau simpatii politice ?

Tata o fost țărănist. În ce mă privește pe mine, o simpatie politică am avut, cu toate că eram copil de 12 ani și nu prea aveam pe vremea aia prea multe noțiuni de politică, pentru că ne interesa mai mult cartea, sportul. Chiar la vârsta aceea, am avut oarecum o simpatie față de Mișcarea Legionară. Nu am fost legionar, nici în Frățiile de Cruce, dar îmi plăcea uniforma la ei, îmi plăcea... mă rog, tot, chiar și doctrina, fără a o citi, da-i vedeam că erau niște oameni foarte corecți, credincioși, nu li se putea imputa nimic. Tot așa am văzut și-n închisoare exemplul lor, că ei au fost cei mai corecți dintre toți. Erau credincioși, se-nchinau, nu se îngrămădeau la un plus de mâncare, ca să ia din porția altuia... Mă rog, au fost un exemplu și pe mai târziu pentru mine.

Cum ați perceput evenimentele din vara lui '44 ?

În '44 eram elev în clasa a IV-a de liceu, refugiat într-o comună de lângă Târgoviște, un centru petrolifer unde erau multe sonde. În seara de 23 august, la ora 10, am auzit la radio despre ruptura cu Germania. Se anunța în mod repetat că Regele o să facă o comunicare importantă pentru țară și apoi urma o pauză, când puneau un cântec german. Și pe urmă iar pauză, din nou se anunța că o să fie un discurs asupra stării din țară. Toți eram curioși... Apoi a vorbit Regele Mihai și a spus că a încetat războiul împotriva URSS.

Vă amintiți când ați văzut prima dată trupele rusești ?

Da, eram în comuna Dragomirești, lângă Târgoviște, și deodată au intrat rușii în sat, venind dinspre Câmpulung de Argeș, căruțe, camioane, un regiment de cavalerie, o

harababură și-o dezordine... Ei, și, mă rog, erau necăjiți, vai de capul lor, murdari. Și s-au băgat prin crâșme, au băut, da' n-au distrus ceva, pentru că erau supravegheați și ei totuși. Se făceau mari abuzuri, în special cu femeile, cu fetele... Ele s-ascundeau prin porumb, că era august. Am auzit că acolo în sat s-o întâmplat un caz extraordinar : soldații ruși și-au bătut joc de preoteasă.

Nimeni nu i-a primit pe ruși cu brațele deschise, pentru că, să știți, se nutreau niște sentimente pentru nemți la vremea aia. La toți le plăceau, că era o armată organizată, frumos îmbrăcată. Noi, băieții, aveam 15-16 ani și jucam fotbal cu soldații nemți de la o baterie de antiaeriană poziționată la liziera pădurii, iar când se-anunțau avioanele americane că vin la bombardamente, lăsau totul și fugeau la arme.

[Nicolae Buțureanu]¹ : Am și eu o amintire legată de aceste evenimente. Eram la Craiova, la fratele mamei, care era colonel magistrat, șeful Curții Marțiale din oraș. Am ieșit pe stradă când treceau tancurile rusești. Vara mea, Dumnezeu s-o ierte, c-a murit nu demult, a aruncat un buchet de flori la ruși. Și, instinctiv, i-am dat o palmă peste față. M-au certat tata și mama, că într-o femeie, într-o fată, să nu arunci nici cu o floare. Dar, repet, asta a fost din instinct...

Domnule Teodoriu, vă rog să-mi spuneți : ce atitudine au avut sătenii față de comuniști ?

În sat, acolo, era un singur comunist, un măcelar. Oamenii nu i-au privit cu simpatie niciodată, nici acolo, nici în Târgoviște. Când am revenit din refugiu, orașul meu natal, Dorohoi, era un oraș unde predominau evreii, și nu prea puteai să te manifesti împotriva comuniștilor, că ei, de-acuma, orișice ai fi spus, te făcea legionar : „Măi legionarule ! Măi legionarule !”. De-acuma pusese ei stăpânire, nu numai pe Dorohoi, ci pe toată țara. Și acuma au o influență extraordinară. Vedeți dumneavoastră și cu holocaustul ăsta, c-au murit... Or fi murit, dar ei c-au făcut holocaustul ăsta din noi ? Că am fost persecutați și băgați prin pușcărie ? Apoi câți au murit la Canal, în celelalte închisori ? Câți s-au sinucis în temniță, oameni cu familie, cu copii, au ajuns la disperare. ăsta nu-i holocaust ?

Vă mai aduceți aminte de ziua când a abdicat Regele Mihai ?

Eram elevi, aveam sentimente mari față de Rege, purtam aici, în piept, o insignă și, când s-o anunțat în noaptea aia de 30 decembrie că o abdicat și trebuie să plece, ne-o încercat un sentiment de tristețe, de durere, pe toți. Bunica mea avea vreo 86 de ani, și mi-aduc aminte ce spunea : „Domnule, dacă de-acuma a plecat Regele, vai de țara asta...”. Ea, la vârsta aia, sigur că altfel vedea lucrurile, dar chiar așa o și fost după abdicare.

Dumneavoastră când ați fost arestat ?

În noaptea de 14 spre 15 mai 1948, când au fost arestările generale în toată țara. Se spune că au fost luați în noaptea aia peste 12 000 de oameni, din toate județele.

Spuneți că a mai fost și un frate arestat atunci ?

Da, arestarea mea și-a fratelui meu s-o petrecut la 12 noaptea. Stăteam la casă particulară, că nu erau blocuri, și am auzit ciocănituri în ușă, și să dăm drumu'. Mama a zis să mai aștepte, ca să putem să ne îmbrăcăm, fiindcă la ora aceea dormeam. Au intrat în curte vreo patru, iar doi au venit să facă percheziție. Au urcat prin podul casei,

1. Domnul Nicolae Buțureanu a participat la discuție. Pentru detalii, a se vedea și interviul cu acesta în prezentul volum.

printr-o magazie, mă rog, peste tot, să caute. Ce căutau nu știu, că n-au găsit nimic. Dar n-au spus că mă arestează și pe mine. Au dat un mandat de arestare lui frate-miu, Adrian, care era profesor de matematici la liceul teoretic din Dorohoi. Și după ce s-o făcut toată percheziția, cum v-am spus, dimineața pe la 6, c-o durat vreo cinci-șase ore verificările astea ale lor prin poduri și pe unde o umblat, pe sub pat și prin așternut și peste tot, când să plece, zice: „Da' Constantin care-i?”. Și zic: „Eu”. Și spune: „Îmbracă-te și dumneata!”. Ori „tu”, bineînțeles. Și, atunci, am rămas surprins. Ce-aveau cu mine? Dar ei ca să nu stea de pază, ce-or zis, la urmă, când să plece: „Îl luăm și pe asta”. Și ne-au luat pe-amândoi.

Când ne-au dus acolo, printre alții l-am găsit pe domnul Buțureanu, care era deja adus acolo. În afară de el mai erau vreo 10-12 colegi. Ne-au luat șireturile, cureaua, tot, tot, tot, după metodele lor. Eu, fratele meu și încă doi colegi am fost duși la penitenciar, iar ceilalți au rămas în continuare la Securitate, sau mai bine zis la Siguranță, pentru că încă nu se înființase Securitatea. E, acolo, la penitenciar, erau niște condiții mizerabile. Fratele meu a stat c-un elev de liceu, într-o cămăruță unde era depozitat niște grâu, nu în saci, ci vărsat. Și-o dormit pe grăul ăla vreo trei-patru nopți.

Apoi a venit un autobuz al școlii normale care aducea profesorii din oraș la școala situată la vreo 3-4 kilometri în afara orașului. Ne-a urcat pe toți în autobuz și ne-o dus de la Dorohoi la Suceava. Acolo, la Suceava, în fosta închisoare de drept comun, am fost inspirați când ne lua la rând să ne bage pe celule. Eu m-am recomandat Teodorescu și frate-miu Teodoriu. Noi suntem Teodoriu amândoi, dar ca să nu ne despartă... Întâi m-am dus eu și apoi el, și uite așa am căzut amândoi într-o celulă, și-am stat acolo 11 luni, până la proces.

Erau cam 1 000 de deținuți acolo în închisoare. Ce să vă spun? Ne-au chinuit păduchii, ploșnițele și, bineînțeles, foamea și frigul...

Care a fost motivul pentru care ați fost arestați?

Probabil ca repercusiune a secetei și foametei din '47, ca efect al unei scrisori pe care am primit-o eu atunci. Un coleg, Preisner Mircea², care era arestat c-un an înaintea noastră, se afla în închisoarea Jilava. El mi-a trimis de-acolo o scrisoare prin care solicita ajutor, că viața era foarte grea chiar afară, cu-atât mai mult la ei acolo. Eu am organizat o colectă. Am făcut apel la toți colegii din clasă, dintre care unii erau evrei, așa că nu o fost nimic subversiv. După aceasta, eu i-am trimis lui niște bani și niște alimente.

Când ne-am întâlnit după doi ani în închisoarea Târgșor, el m-o întrebat pe mine prin ce împrejurare am ajuns să fiu închis. Eu i-am spus: „În urma scrisorii pe care mi-ai trimis-o tu...”. Și când l-am întrebat cum o primit pachetul el o zis: „Care pachet?”. Zic: „Ăla pentru care mi-ai scris tu și pe care ți l-am trimis”. Zice: „Când ți-am scris eu?”. El nu recunoștea, acum, pe drept cuvânt, pentru că adevăru-i că el nici n-a primit pachet și nici nu mi-a scris scrisoare. În schimb, eu am primit scrisoarea, dar probabil o fost o capcană a Securității. Scrisoarea purta ștampila penitenciarului din Jilava, ca să mă încredințeze pe mine că într-adevăr el mi-a scris. Și scria în ea: „Vezi, mai apelează la colegi ca să faci un pachet să...”.

Și-ntr-adevăr, eu am apelat și la domnul doctor Buțureanu, și la alții... Unu' dintre noi sigur că o fost racolat de Securitate ori pus dinainte să vadă cine contribuie la lista asta. Și, când am ajuns în perioada anchetei, la Suceava, mi s-o pus pe tapet tot, tot, tot.

Ei știau cine, cum, nici nu aveai cum să nu mai recunoști când ei știau exact cum s-au întâmplat toate chestiile astea.

Puteți să-mi spuneți cum se desfășura ancheta ?

Ancheta se făcea mai mult noaptea. Începeau seara pe la 9 și se termina pe la 3-4 dimineața. Insistau mai mult asupra cazurilor grele. Când ne lua din nou la anchetă, ei știau totul. Între noi o fost doi colegi, n-aș vrea să le spun numele, dar care, ce-auzeau la noi, spuneau la securității ăia la anchetă. I-o racolat la prima întâlnire. Le-o spus : „Băi băieți, dacă voi colaborați cu noi, o să ieșiți mai devreme și o să vedem”. Și ce vorbeam noi în celulă, ăia știau tot. Așa că nu mai era nevoie să bată, să te omoare, când ei știau tot. Și, știind că el îți spune în față totul, n-avea rost să mai spui că nu, că te bătea de te usca. Și-atuncea... asta a fost situația. Ne-au încondeiat așa cum au vrut ei cu articolul ăla de „crimă contra ordinii sociale”, care a fost aplicat și celor c-un an, și celor cu 15 sau 20 de ani sau cu închisoare pe viață. Și ce crimă puteam să facem noi la vârsta aia, când ne-o arestat ?

Erau și foarte multe studențe și eleve arestate, da' ele erau în celulele lor, noi într-ale noastre. Și se-auzeau vaiete când le băteau la anchetă... Te făcea să-ți pierzi și mințile când azeai răcnetele femeilor, ale fetelor, acolo. Eu n-am văzut, da-mi închipui cum o fost. Și după aia am stat de vorbă cu unele colege de pușcărie, și spuneau că pentru ele era mai greu. Trebuiau condiții igienice altfel de cum îi la bărbați. Din fetele alea, mai sunt supraviețuitoare, însă cu greu ați putea sta de vorbă cu ele. Unele sunt chiar dărâmate total. Una este oleacă mai validă.

Acolo la Suceava, în celulă, am avut doi preoți. Unu' era Juncu³, de prin Roman, un exemplu, un foarte bun preot. Și noi ne cățaram pe geam, care era sus-sus, să ne mai uitam și noi ce-i pe-afară. Geamurile erau văruiate pe dinafară ca să nu vezi ce-i dincolo, însă mai erau zgâriate de foștii deținuți de drept comun, că întâi acolo o fost ăia de drept comun, pe urmă s-o eliberat închisoarea de drept comun și o băgat politiciii. Și-acolo, unu' din gardieni ne-o văzut urcați pe geam, o deschis fuga ușa și-o întrebat pe preot : „Părinte, cine-o urcat ? Cin' s-o urcat sus acolo ?”. Și părintele o spus : „Nu știu, domnu' șef, n-am văzut, că eu stăteam așa...”. Și el a zis : „Minți ca o evanghelie”. Extraordinar... când am auzit, domn'e, vorbele aste... Mă rog, pe lângă că erau niște tirani, i-o ales pe niște atei. Știți ce oameni, ce zbiri erau acolo ? !

Mai țineți minte numele anchetatorilor ?

Ăla, Carol Segal⁴, care și-o schimbat numele în Carol Hudescu, era șeful Siguranței din Dorohoi, dar o venit la Suceava cu lotul Dorohoi. Că în închisoare erau aduși atunci pe loturi : lotul Bacău, lotul Neamț, lotul Fălticeni și altele. Și dacă ei constatau că unu' din Piatra Neamț o avut legătură cu altu' din Vaslui, îl chema și pe ăla de la Vaslui la anchetatorul de la Piatra Neamț, ca să confrunte ce spune unu' cu ce spune altu', și le comparau declarațiile. Unu' era într-o celulă, celălalt într-alta.

3. Ioan Juncu, născut la 30 aprilie 1913 în Pângești, Bacău. A fost arestat pentru două zile în 1944 „ca legionar”. Rearestat la 15 mai 1948 și condamnat la 10 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Aiud, Poarta Albă, Valea Neagră, Baia Sprie, Satu Mare și Gherla. A fost eliberat la 12 mai 1956. Dumitru Oniga, „Părintele Juncu”, în *Memoria*, nr. 35/2001, pp. 52-57 ; fișa matricolă penală din AANP.

4. A se vedea nota 3, la p. 217.

Ați spus că după 11 luni v-au făcut proces. Cum s-a desfășurat acesta ?

A avut loc într-o sală cu ușile închise. Nu erau decât gardienii și noi pe niște bănci acolo. În lot eram vreo 20. Completul de judecată era format din vreo 15 persoane, printre care președinte era, parcă, un colonel, Gheorghe⁵. El era președintele Tribunalului.

Ați avut drept la apărare ?

Ne-o dat drept de apărare, însă ni s-au pus apărători din oficiu. Printre alții era un avocat, un evreu, mi se pare că-i spunea Kohn, dar mai mult te-acuzau decât te-apărau. Nici nu era nevoie. Ei au pus formal avocat, ca să aibă aspect de proces, că dosarul era întocmit de Securitate, dat justiției, care nu făcea altceva decât să aplice ce-a spus Securitatea.

Ce acuzații vi se aduceau ?

Deci acuzația era de „crimă de uneltire contra ordinii sociale”. Cel puțin așa scria pe sentința de condamnare. Nu văd pentru ce ni s-a atribuit nouă titlul ăsta atât de pompos când eram tineri, pot să spun copii. Da’ ne-a băgat în lotul ăla ca să ne poată judeca. Și, după 11 luni de la arestare, în ziua de 9 martie, ne-a dat sentința. Ne-o scos pe sală acolo și fiecare și-o auzit sentința.

Dumneavoastră ce pedeapsă ați primit ?

Eu am primit 1 an, da’ am rămas stupefiat când am auzit că fratele meu a fost condamnat la 8 ani, pur și simplu. Nu vreau să-l apăr, dar el n-a făcut niciun fel de politică, nici legionară, nici nimic, însă i s-au adus acuzații c-ar fi făcut parte din Mișcarea Legionară. Total fals. Și, pentru că era profesor, zice : „Ăsta-i în contact cu elevii, trebuie înlăturat de-acolo”. Cu toate că Securitatea cred că avea anumite informații, ce sentimente nutrește fiecare profesor. Și sigur că fratele meu, nefiind nici Frate de Cruce, nici membru de partid, nici nimic, ca și alți profesori... l-o arestat și-o făcut 8 ani de închisoare. O făcut un an cu noi la Suceava, pe urmă 7 i-o făcut la Aiud. După ce au trecut cei 8 ani, a crezut că-i dă drumu’, da’ l-o dus cu domiciliu obligatoriu în Bărgan, în comuna Movila Găldăului. A stat acolo cât o stat, la un țăran... Țăranii se duceau la lucru pe câmp, el stătea cu ce mai era pe acasă, păsările, câinele, mă rog, animalele, le dădea mâncare, și țăranul ăla l-a ținut așa pe mâncare, pe dormit. După o bucată de vreme, nu știu după cât timp, i-o dat drumu’. A vrut să intre din nou în învățământ și i s-o pus niște condiții, care știți că se puneau la toți : „Vrei să colaborezi cu noi ?”. N-o acceptat nici într-un caz și pe chestia asta l-o trimis cantaragiu la o moară. El, cu facultate de matematică, să steie la o moară, la cântar, unde l-o pus numai de noapte, să ia umiditatea la cereale, corpurile străine, să vadă câtă neghină este în grâu, câte paie, chestii de-ăstea la care nu mă pricep nici eu, cu-atât mai mult nu se pricepea frate-miu. Și după două luni l-o dat afară că nu s-o priceput la chestia asta. N-o găsit servicii și o început să predea lecții particulare. Avea cel puțin 12 lecții pe zi și câștiga foarte frumos, foarte bine. S-a căsătorit la Suceava și o stat acolo mult timp, până acum vreo 5 ani, când i-a murit soția, și pe urmă s-o mutat la sora mea la Dorohoi.

Cu dumneavoastră ce s-a întâmplat după aflarea sentinței ?

Când a expirat anu’, am crezut că ne dă drumul, dar ne-a dus la Văcărești. Aici era o închisoare de triaj. Și ne întreba pe fiecare : „Ce ești ?”. „Polițist.” „La Făgăraș.” Cine

5. Probabil colonelul magistrat Gheorghe Constantin, președinte al Tribunalului Militar Iași. Doina Jela, *op. cit.*, p. 126.

n-o încăput la Făgăraș o fost adus la Târgșor, unde au fost duși și elevii. Agricultorii și muncitorii, la Gherla. Țăstia, titrații, profesori, avocați, preoți, la Aiud. Studenții, la Pitești. Și m-au trimis la Târgșor.

Cum vi s-a părut detenția la Târgșor ?

În tot cazul, o fost mult mai bine, că eram liberi, stăteam în curte și nu mai aveam de-a face cu Securitatea. Acolo l-am găsit pe un fost anchetator din București, Pompilian⁶, pe care întâmplător îl cunoșteam de la Suceava. Făcuse parte din echipa volantă care mergea la toate închisorile din țară, era un zbîr, o canalie ordinară. Și, văzându-l pe Pompilian, îi spun domnului Buțureanu : „Ăsta nu cumva-i Pompilian ?”. Și zice : „Ba e”. Și l-o strigat pe geam : „Pompilian !”. Ța o răspuns. Și l-o întrebat, tot Buțureanu : „Cum de-ai ajuns aici ?”. Și el o zis că : „Bun român !”. Comuniștii, după ce s-or folosit de ei, că asta era metoda lor, i-au băgat și pe ei la închisoare. Poate l-o fi protejat pe vreunu', nu știu de ce, dar l-am văzut și pe el acolo în pușcărie, ne despărțea un zid. Polițiștii erau de-o parte și noi de-o parte. Noi mergeam în curte la polițiști la baie și ei veneau la noi la lemne sau la cărbuni. Acolo m-am întâlnit și c-un unchi de-al meu⁷, care-o fost chestor la poliția din Siret sau Mihăileni, nu mai știu exact. El ne-o povestit tot ce s-o-ntâmplat cu acest Pompilian.

Erați mulți elevi acolo ?

Eram mulți. Eram veniți de prin Oradea, din Constanța, din toată țara. Nu știu cam ce capacitate avea închisoarea aia, dar cred că eram vreo 400-500. La Suceava am aflat că închisoarea avea o capacitate de 1 000 de oameni, dar căți or fi fost nu știu.

Cât ați fost închis ați primit pachete de la familie ?

De două ori am primit pachet de-acasă. Eu separat, frate-miu separat. Acolo o venit un alt frate de-al meu, învățător, cu pachete, c-o auzit că s-a dat voie, și ăia nici nu l-a întrebat prea multe și l-o băgat înăuntru. Și doar atât : cum îl cheamă și de unde-i ? L-o ținut acolo vreo două luni sau trei luni și i-a dat drumul. Numai pentru faptul c-o venit. Iar noi n-am știut decât când am ieșit din închisoare c-o stat și el acolo două luni. La Târgșor am primit pachete după aceea lunar...

De acolo, de la Târgșor, ați și fost eliberat ?

Da. După Târgșor, în septembrie-octombrie '49, așa ceva, ne-a dat drumul. Ne-a urcat într-un camion și ne-o dat jos într-o pădure. Noi nu știam, da' am ajuns la închisoarea de femei Mislea, pentru că trebuia să ia niște femei de-acolo, să le ducă la proces la Ploiești sau să le pună în libertate.

De la Ploiești ne-o dat escortă doi gardieni de-ăștia și ne-o dus la Dorohoi. De aici, unii o plecat de pe unde erau, pe la țară, unii au rămas acolo, și ni s-o impus domiciliu obligatoriu. Mie chiar în Dorohoi, la alții, cum era domnu' Buțureanu, la Pașcani, parcă...

6. A se vedea nota 5, la p. 218.

7. Ioan Isăceanu, născut la 9 iulie 1904 în Șendriceni, Botoșani. În 1945 a fost reținut pentru 8 luni la dispoziția Tribunalului Poporului București. A fost arestat la 30 iulie 1948 de Siguranța Galați și internat pentru 24 de luni, pedeapsă majorată ulterior cu alte 24 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Craiova, Târgșor, Făgăraș și Saligny. A fost condamnat la 29 mai 1954 la 6 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisoarea Bacău. A fost eliberat la 16 septembrie 1954. Informații din fișele matricole penale din AANP

Ați mai avut probleme cu autoritățile după eliberare ?

Da. După eliberare, la un moment dat, mă întâlnesc pe la gară, unde stăteam cu casa, cu un ofițer-anchetator, Manoliu⁸. Era mai mare cu patru ani ca mine, cu el am copilărit, cu el jucam mingea pe maidan, cu el făceam baie în râu acolo, în Jijia, pe la iazuri... mă rog, prieteni buni. De fapt, îl mai văzusem la Suceava la închisoare. Acum avea epoleți albaștri la uniformă. Am rămas, domn'e, uimit. Cum, ăsta cu puțin timp în urmă era funcționar la revizia de vagoane și acum ofițer ? Era, sigur, ofițer ascuns. E, când m-am întâlnit cu el, o spus să trec a doua zi pe la el pe la Securitate. Da' eu știam despre ce este vorba, mai ales ne spusese ăia bătrânii, care făcuseră închisoare de prin '40, de pe timpul lui Antonescu.

Era unu' Surugiu⁹ care ne-o spus : „Băi băieți, vedeți că vouă, ăștia tineri, când o să vă deie drumu', o să caute să se folosească de voi, să vă racoleze, să vă facă informatori”. Bun. Mă cheamă acest Manoliu și spune : „Băi, știi de ce te-am chemat ?”. Zic : „Nu știu”. Cu toate că știam. Zice : „Noi trebuie să colaborăm”. Zic : „În ce sens ?”. „Uite, că tu mergi printre tineri, mergi pe aici, pe colo...” Și zic : „Știi când ai fost la Suceava ?”. El îi însoțea pe ăia de drept comun care aduceau mâncarea, să nu stea de vorbă cu noi, politiciii, când se deschideau ușile. Și nu făcea nimic altceva decât asista cum se împarte mâncarea. Am făcut niște abcese puternice atunci, că nu era apă, nu era săpun, nu era nimic... Și el m-o întrebat numai cu privirea : „Care-i situația ?”. Niciun cuvânt, nimic, nimic. Și eu i-am arătat așa mâinile, să vadă în ce condiții trăiam acolo. Deci, când mi-a propus să colaborez cu el, i-am spus : „Știi când ai fost la Suceava ? Ai văzut cum am stat la Suceava ? Știi ce-i viața de pușcărie, și-n afară de asta am un frate în pușcărie, și nu accept”. Și el a spus : „Dacă nu accepți, pleci cu domiciliu obligatoriu la Roman sau la Satu Mare”. Acolo erau duși chiaburii, da' el o vrut probabil numa' să mă sperie, crezând că eu am să cedez. Și zic : „Bine, mă duc la Roman sau la Satu Mare...”. Și-am stat așa cam 1 an și ceva cu domiciliu obligatoriu. Mă prezentam la 1 și 15 în fiecare lună... Nu mă întreba nimeni nimic, doar îmi puneau data și semnătura pe-un carnețel pe care mi l-am făcut eu. Și după 1 an m-or luat în armată aici, la Iași, la muncă, bineînțeles, nu sub arme, da' am lucrat la un birou de aprovizionare și n-am făcut muncă.

Cu părinții ce s-a întâmplat în timpul cât ați fost arestat ?

Tata murise de mult, numa' mama era. Trebuia să se descurce... A fost foarte greu, că erau cotele alea, avea pământu', dar cine să-l lucreze ? Și erau obligați să dea o cantitate din toate celea : carne, lapte, brânză, cereale... Trebuia să se asocieze cu cineva să cumpere un porc, ca să dea toți cantitatea de carne. Bani nu erau, mizerie era și afară, și o dus-o cam greu. Oamenii au început să-și abandoneze pământul chiar înainte de a se face colhozurile, nu mai avea nimeni grijă. Mulți țărani erau închiși, atât dintre cei ce luau pământul în parte, dar mai ales dintre oamenii gospodari, considerați chiaburi.

8. Mihai Manoliu, locotenent de Securitate la Dorohoi. Doina Jela, *op. cit.*, p. 169.

9. Probabil Mihai Surugiu, născut la 7 octombrie 1905 în Grămești, Suceava. A fost condamnat în timpul războiului la 5 ani pentru insulte aduse mareșalului Ion Antonescu. A fost eliberat înainte de termen. Susținător al partizanilor lui Vladimir Macoveiciuc. A fost internat administrativ la 28 noiembrie 1950 pentru 24 de luni. A executat pedeapsa în închisoarea Văcărești. A fost eliberat la 14 septembrie 1953. A fost rearestat la 25 iulie 1958 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud și Botoșani. A decedat în închisoarea Botoșani la 3 martie 1959. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste, Dicționar*. S, pp. 505-506 ; fișele matricole penale din AANP.

Ați reușit să vă reluați studiile ?

Da, trebuie să spun că ne-au arestat cu vreo lună înainte de bacalaureat, că eram în clasa a VIII-a, cum era pe stil vechi. Noi am fost ultima promoție cu bacalaureat, iar după noi o venit examen de maturitate. Am fost exmatriculați din toate școlile din țară și declarați repetenți, cu toate că de-acuma eram promovați. Eu am putut să-mi dau maturitatea abia în '52, când eram soldat. Am luat o adeverință că sunt militar ca să-mi dea voie să dau examenul.

Mi-au impus apoi din nou domiciliu obligatoriu la Dorohoi, dar nu mi-a spus pentru cât timp. Și-am mai stat așa un an și fără serviciu, și fără studii. În timpul acesta, mă prezentam pe 1 și 15 ale lunii la Securitate, dar în ziua de 1 martie 1953 m-am prezentat, iar noaptea am fugit de-acolo, cu tot domiciliul obligatoriu, și m-am dus la Avrig, lângă Sibiu, un orașel frumușel, ardelenesc. Acolo m-a luat cumnatul anchetatorului meu, Manoliu. Mă temeam să nu-mi întindă vreo cursă, să mă duc acolo cu toate că aveam domiciliu obligatoriu. Da' el nu era în relații bune cu cumnat-su și-a spus : „Mergi pe răspunderea mea acolo !”. A fost foarte greu pentru faptul că între Muntele Negoiu și Suru era fabrica de armament Mârșa. Mă rog, între munții ăștia era o distanță destul de mare, da' nu știu, partizanii sau cine altcineva au atacat fabrica și s-o impus un fel de stare de asediu, n-aveai voie să umbli trei persoane pe stradă, numai două-două. Era poliție multă, iar eu, cum aveam DO pe buletin, adică domiciliu obligatoriu, mi-era că dacă mă găsesc ăștia acolo puteam să pălesc cine știe ce, c-am fugit de la Dorohoi. Și-am stat în pod la un sas trimis cu domiciliu obligatoriu din Brașov la Avrig, cinci zile și cinci nopți. Nu mai știu cum îl chema. Le dăduse o casă acolo, și bătrânii erau în vârstă tare atunci, dar nici nu știau că eu stau în pod. Aveam o șubă de-aia groasă din lână în care stau paznicii, iar un coleg mi-aducea mâncare. Noroc că n-au verificat ăia casele, că dacă mă mai găseau și în pod...

Am trecut printr-o situație foarte grea mulți ani. Am stat pe la lucrări mai mult prin munți, 11-12 ani am lucrat pe șantiere la gaz metan. Mai târziu, când o ajuns conductele de gaz metan la Iași, n-am mai plecat din oraș și, prin '62, m-am stabilit în Iași. M-am și căsătorit în '62, și am doi băieți, amândoi ingineri. Au fost copii liniștiți, cuminiți, și nu au avut de suferit din pricina dosarului meu.

În timpul în care ați lucrat pe șantierele din țară ați mai avut probleme cu Securitatea ?

Tocmai voiam să relatez un episod din perioada asta, când eram la Curtea de Argeș cu șantierul. Am fost chemat la Brașov la cadre, cu toate că eu mergeam cu situația de lucrări o dată pe lună la Brașov. Am intrat în biroul de cadre, era unu' Efrimov, cam albinos, îți atrăgea atenția de la distanță și pielea, și părul, și mâinile, pistruiate, era lipovean probabil. Și-mi spune : „Tovarășu' Teodoriu, trebuie să dai o autobiografie”. „Dau.” Dar eu îmi făcusem cândva o autobiografie și am citit-o înainte, ca să nu mă contrazic. Am început să scriu două-trei rânduri... El o ieșit afară și-a intrat altul, pe care nu-l cunoșteam. Un băiat drăguț, de vreo 32 de ani, pus la patru ace. Și zice : „Bună ziua !”. „Bună ziua !” „Tovarășu' Teodoriu ?” „Da.” Scoate el o legitimație, căpitanu' sau maiorul cutare... „Dați-mi buletinul !”. Îi dau buletinul și mă-ntreabă : „Mai aveți bagaje pe-aici ?”. Zic : „Am la organizarea muncii pardesiul și servieta...”. Că eu aparțineam de organizarea muncii. „Luați-o de-acolo, nu spuneți la nimeni nimic, nu stați de vorbă cu nimeni, ieșiți jos în curte, și-n dreapta, cam la vreo 40 de metri, este o mașină albastră. Intrați direct în ea.” El era cam cu patru-cinci trepte în urma mea, și pe scări m-am întâlnit cu un coleg care mi s-a adresat : „Ce faci băi, Costică, din nou

pe-aici?”. Și am dat din cap, că dacă mi-o spus de-acolo că n-aveam voie să vorbesc cu nimeni... Am intrat în mașina aia, iar de pe celălalt trotuar au mai venit doi. De-acuma eram patru, plus șoferul. Și m-au purtat pe străzile Brașovului ca să mă deruteze, dar eu cunoșteam orașul foarte bine, pentru că lucram de-atâția ani în zonă. La un moment dat, mașina s-o oprit în fața unei clădiri unde erau doi securiști cu grad mic, s-au deschis porțile și-am intrat la Securitate unde o început ancheta.

Erau 13 șantiere de gaz metan în toată țara pentru industrie și, dintre acestea, unul ducea gaz metan și la unguri, la Debrețin și Seghedin. Șantierul 4, de care aparțineam eu, se cupla cu Șantierul 13, unde a fost o explozie a unei conducte. Au băgat probabil la proba de presiune mai multe atmosfere, o crăpat țeava aia, dar nu a fost în șantierul nostru. Și, nu, că: „E o mână de sabotaj aici”. Și că: ce știu? „Nu știu, domnule, nimic.” Pe urmă m-o întrebat de colegi. Noi eram acolo la birou 100% toți cu pușcărie. Era și Prococeanu¹⁰, directorul sau contabilul-șef al băncii Marmorosch-Blank din București, erau avocați, preoți, funcționari. Și mulți din cei care nu-și găsiseră serviciu din cauză că fuseseră închiși au venit la gaz metan. Că nimeni nu stătea în condițiile alea, departe de casă și cu muncă foarte grea. M-o ținut de dimineață până pe la 11 noaptea. Acolo, tot dă-i, dă-i, anchete, declarații. Nu mai aveam ce scrie, aceleași declarații mereu. Când terminam cu unu', după vreo oră venea altu' să dau declarație. Când mi-o dat drumu' de-acolo, m-am dus să mănânc la restaurantul Postăvarul, că erau două restaurante mai deosebite: Postăvarul și Aro. Mă duc acolo, lume, lux, dans, mă rog. Și, când m-am uitat într-o oglindă, eram tot plin de cerneală pe față, că scriam cu condeiul, știți, muiaam în călimară, se lua pe degete și, când m-am văzut în oglindă plin de cerneală, domnule, îți venea ori să fugi, ori să te sinucizi, ori... erai într-o situație atât de josnică... Ei te-au adus în situația asta încât să-ți iei zilele. Nu m-au bătut acolo, da' m-au înjurat și m-au amenințat, m-au umilit în halul acesta, și am lăsat mâncarea acolo, am plătit și m-am dus la un cămin al gazului metan. Am dormit și pe urmă am plecat înapoi la Curtea de Argeș la șantier.

Pe urmă, când am venit la Iași, am fost chemat să mă facă informator. Bun, și mă-ntreba de domnul Buțureanu și de alți colegi.

Mai țineți minte cum îi chema pe cei care v-au anchetat ?

Printre ei, unul Vasiliu, altul Sofronie¹¹, unu' Carp¹²... Pe alții nu-i mai rețin, că mereu se schimbau. Și puneau tot timpul o condiție: „Nu spui acasă c-ai fost pe la noi. Nici soției, la nimeni...”. Și zic: „Cum să spun, domnule? Astea-s chestii de spus? Nu spun la nimeni”. Cum am ieșit de-acolo, m-am dus direct la domnul Buțureanu la cabinet. Zic: „Măi Nicule, știi ce s-o întâmplat?”. „Nu.” „Măi, m-au chemat la Securitate, m-au întrebat de tine, de Ailoeaie¹³ și de alții.” Zic: „Ce să le spun, bă, că

10. Dumitru Prococeanu, născut la 17 ianuarie 1914 în Zătrene, Vâlcea. A fost arestat la 19 iulie 1952 și internat administrativ pentru 24 de luni în colonia Valea Neagră. A fost eliberat la 22 iulie 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

11. Posibil locotenent-colonelul de Securitate Sofronie de la Iași. Un Mihai Sofronie, născut la 10 aprilie 1929, este menționat ca angajat la Direcția Lagăre și Colonii de Muncă, implicat în ancheta privind atrocitățile din lagărul Salcia. Doina Jela, *op. cit.*, p. 257.

12. Carp, căpitan de Securitate în Iași, implicat în arestările și anchetele din anii '50. Doina Jela, *op. cit.*, p. 65.

13. Constantin Ailoeaie, coleg de clasă și de lot cu interviuatul. Dr. Nicolae Buțureanu, *Un mic episod dintr-o mare tragedie*, f.e, f.l., f.a., p. 9.

„ăștia mă cheamă acolo și eu m-am angajat că nu spun la nimeni?”. Mă gândeam atunci : bă, vreodată s-or vedea și dosarele, ș-atunci cineva va putea să zică : „Uite, băi, ăsta a fost turnător”. Da’ eu i-am spus și lui Ailoe : „Măi Cuata – că așa îi spuneam noi, Cuata, uite, m-au chemat la Securitate astăzi și m-o întrebat de tine. Băi, o spus c-o să mă mai cheme. Ce să le mai spun eu?”. Le-am zis la securiști : „Domn’e, eu cu ei mă întâlnesc foarte rar, de două ori pe an : «Salut !» «Salut !» «Ce faci ?» N-avem nicio tangență, în rest, nici de servicii, nici de nimic...”. „Nu...” – că să spun. Și tot așa m-au tracasat ani de zile ăia acolo. Și nu mă întrebau lucruri mari. La unu’ i-am și spus : „Domn’e, îmi creează o repulsie instituția asta a dumneavoastră, o greață, pur și simplu”. Dar el o spus : „Domn’e, dar n-ați văzut ? Nu insistăm să ne spuneți despre cetățenii ăștia amănunte prea multe. Dacă știți ceva interesant să-mi spuneți, îmi spuneți, dacă nu, nu. Dar pe noi ne interesează care-i atmosfera pe șantier”. Eu lucram la organizarea muncii, la salarii, ca normator, și toată ziua eram printre muncitori. Pe ei îi interesa cam ce zic muncitorii. La noi în șantier se câștiga foarte bine față de alte șantiere, se lucra la izolații, era o muncă grea. Se lucra cu bitum topit, la înălțime, stăteau în soare sau în ger, și veneau puțini acolo, iar ca să steie trebuia să-i plătim bine. Și zic : „Domn’e, atâta timp cât oamenii îs plătiți bine, ei își văd de lucrul lor acolo. Și, în plus, ce poți să vorbești cu ei când îs niște analfabeți și știi numai să semneze?”. Și o văzut că n-am ce să le spun, și pe urmă m-au lăsat în pace.

Sunt convins că nu este nici unul care-a făcut pușcărie să nu fi fost chemat la Securitate. Toți au fost chemați. Unii recunosc, dar alții spun că : „Nu, pe mine nu m-o chemat”. Aiurea, l-o chemat, da-s atât de lași încât nu vor să recunoască.

[Nicolae Buțureanu] : Voiam să adaug că și eu am fost chemat la Securitate, la Pașcani, imediat după ce-am venit din pușcărie. Tată-miu murise, Dumnezeu să-l ierte. „Tovarășe Buțureanu, știm că tatăl dumneavoastră a fost la Sadoveanu¹⁴, a fost la Parhon¹⁵, cu care era prieten, ca să vorbească să vă puteți da bacalaureatul, să cutare, nu știi ce... Uite, vezi mata, stai aicea la birou, vei scrie un angajament că ne vei aduce informații despre învățătorul Constantin Petruț, preotul Constantin Popovici, cutare, cutare...”, și-mi înșiră nume acolo... E, și eu atunci îi spun : „Domn’e, uite ce, eu am o șaretă la poartă...”, că până-n ’64 am fost pur și simplu țăran-țăran. Bineînțeles că îmi luaseră tot pământul, fără ca eu să-l dau, că nici nu m-au întrebat. Și zic : „Domn’e, am în șaretă un geamantan. Spuneți să-l aducă cineva”. „Da’ la ce-ți trebuie, domnule?”. „Îmi trebuie pentru că nu pot accepta propunerea dumneavoastră.” Încercarea a fost făcută de căpitanul Zamvel¹⁶.

Vă rog să vorbim puțin și despre ce s-a întâmplat în 1953, după moartea lui Stalin.

Vă spun. Eu mă angajasem în ziua de 2 martie, la Avrig, și-n 3 martie l-o paralizat pe Stalin. În 5 martie ’53 o murit. Când am intrat pentru prima dată în birou, unde erau

14. Mihail Sadoveanu (1880-1961). Scriitor, membru al Academiei Române din 1921. După 1947 a acceptat colaborarea cu regimul comunist, fiind ales președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale.

15. Constantin Ion Parhon (1874-1969), medic endocrinolog și neuropsihiatru, președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române în perioada 13 aprilie 1948-2 iunie 1952.

16. Zamvel, căpitan, comandant al Securității din Pașcani între 1948 și 1958. Doina Jela, *op. cit.*, p. 309.

vreo 15 salariați, fiecare la masa lui, am făcut cunoștință cu fiecare. Eram numai de două ore în biroul ăla și, pe la ora 9, se anunță la megafoanele puse pe stradă, pe la magazine, peste tot că e paralizat Stalin. Și intră în birou un coleg, Șușnea, din București, trimis acolo cu domiciliu obligatoriu. Tatăl lui avea o fabrică mică de încălțăminte, calapoade, șanuri, de-astea. Era grec la origine, da' și-o schimbat numele și era căsătorit cu fiica generalului Mărdărescu¹⁷. Acest Mărdărescu a avut și un fiu care a fost antrenorul echipei Dinamo, Gil Mărdărescu.

În birou, pe casa de bani, era bustul lui Stalin făcut din ghips. Și intră cetățeanul acesta, Șușnea, acolo și, mă rog, se face că plânge. Se duce la Stalin acolo și zice: „Tovarășul Stalin, te-ai îmbolnăvit...” și cutare. Eu când am auzit zic: „Băi, uite, băi, unde am intrat eu aici”. Țsta plânge... Și, după ce l-o bocit oleacă, când i-o șters o palmă la statuia aia, a ajuns pe jos crăpată în vreo trei-patru bucăți... Am stat așa și îmi zic: „Măi, ce se petrece? Unde am intrat eu aici?”. Am așteptat pe colegul care m-o adus de pe șantier, cumnatu' lui Manoliu, ăsta de care v-am spus, și când a venit îi spun: „Măi Nelu, știi ce s-a petrecut aici?”. „Ce?” Zic: „Băi, uite, o anunțat că Stalin îi bolnav și, uite, cetățeanul ăla drăguț – că era un băiat drăguț –, băi, i-o șters o palmă și a căzut statuia acolo”. Și era o femeie de serviciu, o săsoaică, Emra și nu știu cum o mai chema, și îi zice Șușnea: „Bagă-l la crematoriu”. Acolo în birou era o sobă făcută dintr-o țevă, care funcționa cu gaz metan, și i-o zis să-l bage acolo. Ea i-a spus: „Domnu' Șușnea, dar nici nu intră, că, uite, porțița-i mică”. „Nu știu, du-l la gunoi!”. Ce-o mai făcut nu mai știu, că eu am plecat de-acolo, că încă trăiam clipele alea de groază că ce s-o întâmplat. Și pe-urmă ăsta mi-a spus: „Băi, vezi-ți de treabă, că ăștia-s toți băieți buni, ieșiți din pușcărie. Uite, avocatul Popescu din Breaza, Procoeanu din Lugoj, atâția și-atâția oameni, toți tineri”.

*După moartea lui Stalin a avut loc Festivalul Tineretului*¹⁸...

Da, când a fost Festivalul Tineretului era o lipsă totală, în special de băuturi alcoolice, vin, țării de-astea, nu erau nici prin restaurante, nicăieri. Lipsă mare, și cine voia, mă rog, nu că erau ahtiați după băutură, da' la un sprîț sau la o bere fiecare s-ar fi dus, dar nu se găsea. Cu prilejul Festivalului Tineretului la București, probabil c-au făcut provizii pentru cine o veni de prin alte țări.

Despre ce s-a întâmplat în Ungaria ați aflat ceva atunci, în '56?

În anul acela eram în Breaza cu șantierul. Am auzit câte ceva, dar prea multe nu știu. Aveam aici un coleg, inginerul Constantin Nuță, care a stat vreo șase zile arestat la Timișoara pentru că o luat parte la manifestațiile alea de sprijin pentru unguri, în rest nu știu mai multe.

În legătură cu aceste lucruri nu știu să spun prea multe, pentru că eu umblam cu șantierul prin sate, prin munți, prin vii și prin păduri, cum treceau conductele... La orașe se cunoșteau mai multe amănunte.

Și până în '89 ați lucrat pe șantiere?

17. Generalul Gheorghe Mărdărescu (1866-1938), comandant al trupelor române care la 4 august 1919 au intrat în Budapesta pentru a înlătura regimul bolșevic al lui Bela Kuhn. Ministru de Război (1922-1926). http://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_M%C4%83rd%C4%83rescu, accesat 16 decembrie 2008.

18. Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților a avut loc la București între 2 și 14 august 1953.

Cum v-am spus mai 'nainte, din '53 până-n '64 am fost la gaz metan și umblam prin țară. În '64, când o ajuns șantierul la Iași, mi-a dat „Gazul metan” un apartament și m-am stabilit în oraș. Pe urmă ei s-au dus mai departe, cu conductele în țară, eu am rămas. Mi-am luat transferul de la Brașov și-am lucrat ca tehnician constructor în cadrul unui șantier de construcții industriale din '64 până în '90, când am ieșit la pensie. Nu m-o deranjat nimeni, m-am împăcat foarte bine cu toți, și cu muncitorii, și cu toată conducerea...

V-adeceți aminte cum a început în Iași revoluția din '89 ?

În 16 decembrie, șeful-contabil îmi spune : „Măi, știi că după-masă la ora 4 o să fie ceva, niște mișcări în Piața Unirii ?”. Zic : „De unde știi ?”. „Mi-o spus contabilul de la «Nicolina»”. Și zice : „Să vii acolo să vedem ce este !”. Atunci, eu mi-am pus într-o sacoșă niște ceapă de acasă și m-am dus cu tot cu sacoșă în oraș, că cine știe ce se întâmplă, și dacă mă întreabă : „Ce cauți tu aici ?”, să zic : „Vin de la piață, domn'e”. Vedeam grupuri de câte doi-trei indivizi stilați, puși la punct, securiști, care se făceau că se uită într-o vitrină, dar ei te vedeau. Urmăreau să vadă cam care-i pulsul.

La hotelul „Unirea”, care are 10-11 etaje, primul etaj era pentru turiști, dar restul pentru Securitate. Și se-auzea că aici va fi, dar probabil că intenția lor o fost s-aducă securiști de la Timișoara, de la Cluj, să-i maseze la Iași unde urma să aibă loc evenimentele. Și când o-nceput toată burzuluiala asta am fost și eu la partid aicea. Da' am fost din curiozitate, nu că m-am dus ca revoluționar. M-am dus să văd ca toată lumea acolo.

În încheiere, vă rog să relațiați o zi specială din anii de detenție, o zi care v-a marcat.

Întâi de toate, să știți că după vreo patru luni la Suceava ne-au dat o jumătate de oră plimbare afară. Se deschideau ușile, coboram în curte acolo, în rond... La Târgșor eram afară tot timpul. Dar la Suceava mergeam unu' în spatele altuia și trebuia să te uiți numai în ceafa ăluilalt, să nu stai de vorbă cu ceilalți din alte celule, și te învărteai în jurul unor răsaduri cu flori și erai sub supravegherea gardienilor care tot timpul erau pe zidul ăla, pe gard. Acolo, trebuia să luăm și să scuturăm păturile. Eu, cu un coleg de liceu, inginerul Ailoaie, am scuturat amândoi o pătură și, când am luat pătura de acolo, am luat și o varză, cu tot cu pătură. Ne-am urcat în celulă acolo și-am ronțăit vreo cinci-șase inși la varza aia. O altă zi care chiar m-a marcat – păcat că nu-i și Sureanu aici : la un moment dat au trebuit să se schimbe bucătarii care erau de drept comun, să-i puie pe bucătarii politici. Și ăia de drept comun, hoți, tatuati și scrijelati, închipuiți-vă ce necaz le era că-i schimbă pe ei. Ce-au făcut ? La subsol, unde erau bucătăriile și magaziiile, erau șobolani. Au pus într-un cazan de ciorbă ce se făcea acolo niște șobolani. Să vă spună domnul Buțureanu cum el o găsit, și nu numai el, o bucătică de blană de șobolan. Erau și profesori de naturale, și studenți, care își dădeau imediat seama, dar și tu-ți dădeai seama despre ce era vorba...

Asta a fost... ca să trăiești acolo în mizeria aia... Nici nu vreau să-mi aduc aminte... Aș vrea să uit și nu pot.

Regret că v-am făcut să re trăiți aceste momente. Vă mulțumesc pentru interviu.

Pe mine să mă scuzați, că n-am dat interviuri niciodată și poate că nu am fost suficient de cursiv și concis.

Radu Vasile

S-a născut la 25 februarie 1916 în Iași. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Drept. Profesia : comisar de poliție. A fost arestat la 23 aprilie 1948 și condamnat la 6 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Ghencea, Rahova, Jilava, Aiud, Făgăraș, Canal-Saligny, Iași și Suceava. A fost eliberat la 23 aprilie 1958. După eliberare, a primit domiciliu obligatoriu la Lătești până în 1964. La data interviului, locuia în Iași. Interviu realizat de Alexandru Matei la 10 februarie 2008. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei. Editarea – Constantin Vasilescu. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 359, 360, 361, 362.

Domnule Radu Vasile, să începem cu câteva cuvinte despre familia dumneavoastră...

Da. Tatăl meu provenea dintr-o familie cu 11 copii. Și mama, și tatăl lui au fost analfabeți. Tatăl meu a plecat de acasă, a plecat în lume la 14 ani, să lase o lingură și o strachină mai puțin în gospodăria părinților. O spălat pe la un restaurant care se chema „Arghiropol”, pe Carol, chiar lângă Facultatea de Drept. Îl puneau la treburile pe care le putea face un copil de 14 ani. Și, de acolo, s-o mai ridicat... Bineînțeles, a fost și pe front. S-a căsătorit apoi cu mama mea, Bogza după părinți, care era avută. Tatăl ei avea pe vremea aceea o funcție foarte importantă, era președintele Camerei de Comerț din Iași, deși nu prea avea carte. Tata era un bărbat chipeș, tânăr, mă rog. Au avut patru copii, trei băieți și o fată. Părinții mei au avut posibilități să ne deie pe toți la facultate și toți frații mei au fost intelectuali : sora mea a fost profesoară, am avut un frate care a ajuns general de aviație, iar altul medic.

Dumneavoastră ați avut simpatii politice până în 1945 ?

Domnule, tatăl meu era liberal, dar eu n-aș putea să spun că am avut simpatii prea multe. Eu am fost urmărit de Securitate aproape 50 de ani pentru că am avut relații cu familia Codreanu. Și am să vă spun cum. Decebal Codreanu¹, care o stat cu mine patru ani în același pat, în vacanțele de vară mă lua la Huși, de unde era originari ei. În casa profesorului Codreanu, fără voia mea, am întâlnit toate vârfurile Mișcării Legionare, ce

1. Decebal Zelea Codreanu, născut la 20 iulie 1913 în Huși, Vaslui. Avocat. A fost arestat la 30 aprilie 1949 și internat administrativ cu ordinul 50/50.852/49. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Văcărești și Ocnele Mari. A primit o nouă internare administrativă de 24 de luni pe 10 mai 1951. A executat pedeapsa în închisorile Mărgineni și Ocnele Mari. A fost eliberat la 29 mai 1954. A fost rearestat la 12 septembrie 1958 și internat administrativ pentru 60 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 12 septembrie 1963. Informații din fișele matricole penale din AANP.

era mai elevat în Mișcarea Legionară. Cum era vacanța de trei luni de zile, ședeam cam o lună-o lună jumătate la Huși și o altă lună jumătate mergeam la Carmen Sylva, unde exista o tabără legionară și unde Corneliu Codreanu primise cadou o vilă. Noi ne duceam prin tabără, deși eu nu eram legionar.

Dar în ce context s-a format legătura aceasta cu familia Codreanu ?

Vă povestesc imediat. În '37 apare în curtea casei părinților mei un domn în vârstă, de circa 60 de ani, îmbrăcat în costum național, iar în spatele lui era un tânăr. Mama mea le-o ieșit în întâmpinare și domnul acesta în vârstă o spus următoarele : „Doamnă, nu aveți un loc pentru un viitor student ?”. Mama l-o văzut în spatele acestui bătrân în costum național pe tânărul respectiv și i-o spus : „Da”. Cine era acesta ? Era Ion Zelea Codreanu, tatăl lui Corneliu Zelea Codreanu, care o venit cu fiul cel mai mic, Decebal, care se înscria la Facultatea de Drept. Coincidența face că eram și io aproximativ de aceeași vârstă cu el, era o diferență foarte mică. Și, în felul acesta, Decebal a venit și a stat în curtea părinților mei, și chiar cu mine în aceeași cameră timp de patru ani, cât a făcut Facultatea de Drept.

Ați avut prilejul să fiți și în apropierea lui Corneliu Zelea Codreanu ?

Da' cum, domn'e ? ! Păi dacă mă duceam în casa lor, la Huși, normal. Era un tip, domnule, în fața căruia nu puteai rezista. Avea o privire ieșită din comun. Modestia aceasta a lui, felul în care te privea... Domnule, el o coagulat întregul tineret din țara românească, vă spun fără niciun fel de ocoliș, și cu asta cred că am spus totul. Iar în afară de asta, să nu uitați c-o avut niște minți scilpitoare care s-au alăturat Mișcării Legionare : mari scriitori, oameni care erau direct și fățiș alături de Mișcare, alții care erau în clandestinitate, adică făceau ce făceau, dar fără să apară undeva ca fiind legionari. Erau mulți, foarte mulți, intelectualitatea de rangul unu, ca să spun așa.

În momentul în care a fost asasinat Corneliu Zelea Codreanu, cum a reacționat Decebal ?

Trebuie să vă spun cum s-o întâmplat. Eram cu Decebal în pat, în camera părinților mei de pe Sărărie. Era în noiembrie '38, în noaptea Sfântului Andrei, la ora 11 noaptea. Și deodată la radio auzim un comunicat ambiguu, c-o vrut să dezerteze, că o fost împușcat, că nu știu ce și nu știu cum... Când o auzit Decebal, o rămas trăznit, o rămas stană de piatră. Eu, la fel. Parcă nu-mi venea să cred ce se anunță la radio. Ne-am sculat, ne-am vânzolit, ne-am pus fel de fel de întrebări, parcă nu ne venea a crede. Dar de atunci în Decebal s-a iscat un soi de frică.

Și mai apoi, când Antonescu conducea țara, într-una din zilele lui '41, Decebal îmi spune : „Măi Vasile, măi, mie mi-e frică tare”. „De ce, Decebal ? ” „Păi s-ar putea să îmi facă și mie o bucurie de asta. Hai să mergem la Antonescu !”, îmi spune el. „Bine, Decebal, mergem, dar o să ne primească ? ” „Eh, încercăm.” Și într-adevăr ne-am urcat în tren și ne-am dus la București. La Președinția Consiliului de Miniștri se găsea tocmai atunci Antonescu. În aceeași zi l-au și primit, pe mine m-au lăsat în anticameră. O vorbit cu Antonescu și i-o spus care era temerea lui. Și Antonescu i-o spus următoarele : „Să n-ai nicio grijă, că viața dumitale ți-o asigurăm”. Vă spun cuvintele textual, cum le-o spus Decebal după ce o vorbit cu el. Atât o fost, nu l-o întrebat absolut nimic altceva, decât l-o asigurat că nu o să se întâmple nimic cu el. Așa o și fost.

Ce știți despre comuniști înainte de 1944 ?

Ce se întâmplă, domn'e ? În casa părinților mei, într-una din zile, așa cum o apărut Codreanu, o venit și o studentă basarabeancă la matematică. Cine era asta și ce vroia ? Era sora lui Iosif Chișinevski² și căuta gazdă. Da' dracu' știa atunci cine e Chișinevski ? ! Eii, eu am avut un frate care era aviator și, el fiind tânăr atunci, s-o cam dat bine pe lângă Liuba, că așa-i ziceam noi. Și odată intru eu în camera unde ședea Liuba și o găsesc plângând. Și o întreb : „Da' ce ai, Liuba, de ce plângi ?”. Și scoate din poșetă o carte poștală de la Doftana și îmi arată ce îi scrie frate-său din pușcărie. Cerea un cojoc de oaie. Probabil că era frig acolo. Și îi povestesc mamei trășenia cu Liuba și cu frate-său de la Doftana, și mamei i s-a făcut milă : „Mă, spune-i Liubei să se ducă să vadă cât costă un cojoc și am să îi dau eu bani”. Și i-o dat mama bani, i-o cumpărat cojoc, l-o împachetat și l-o trimis la Doftana. Deci Liuba ne cunoștea pe noi de atunci, de când era studentă la matematică. Eii, și o venit frate-său la putere, și cu toate astea nu m-am dus să îi spun „sărut mâna” lui Liuba. Nu. Treaba ei. Ea era cu comuniștii... Dar pe fratele meu l-o ajutat până o scăpat de urmărirea din armată.

Să ne întoarcem la dumneavoastră... Cum ați perceput instalarea regimului comunist ?

Domn'e, eu am făcut războiul, am mers până la Cotul Donului și am văzut multe... Mi-am spus că va fi un dezastru. N-am știut însă că și pe mine mă așteaptă zile grele, dar nu pentru considerentul că aș fi făcut lucruri rele.

Din ce motiv ați fost arestat ?

Păi, eu am fost urmărit de Securitate ca legionar și de aceea m-or și înhățat. Or crezut, să iertați expresia, că or să mulgă o vacă cu ugerul plin. Eu fiind în relații cu familia Codreanu, au crezut că cine știe ce descoperă... La un moment dat, cineva o scris pe prima pagină a unui ziar un lucru foarte inexact despre mine : „Ultimul legionar al Iașiului”. Când am văzut, am rămas crucit, pentru că era un neadevăr. În fine, după ce m-au luat, ce-am știut am spus, fără discuție, dar nimic rău, decât exact ce am cunoscut în această familie. Ei m-au întors în toate felurile ca să mă facă legionar, dar n-au izbutit, că, dacă mă făceau, nu mai trăiam ! Majoritatea celor care au murit în pușcărie au fost legionari. Nu exagerez. 80-90% dintre cei care au murit în pușcării au fost legionari.

Mai țineți minte ziua arestării ?

Să vă spun. Eu ca să-mi pierd urma m-am stabilit la Târgu Mureș, unde am cumpărat o casă de la unul din marii avocați din oraș. Șogar îl chema, și avea patru case. Atunci chiaburii erau legați și, de frică, o vândut repede trei case. Și am cumpărat casa împreună cu un inginer agricol care era directorul Centrului de Cultivare a Tutunului, Colomb îl chema. O jumate o cumpărat el și o jumate am cumpărat eu, adică două camere a cumpărat el, două eu, că era o casă stil vagon. Era pe strada Școlii la numărul 11.

Era 23 aprilie 1948 și, la ora două noaptea, or venit șapte golani. Aveam un câine pechiniez și lătra în noaptea aia ca niciodată. Ția umblau prin curte făcând zgomot, da' eu nu am auzit. Câinele o sesizat că-i ceva neobișnuit și o început să latre. Atunci, am

2. Iosif Chișinevski (Jakob Roitman, 1905-1962). Membru al CC al PMR (21 octombrie 1945-25 iunie 1960) ; membru al Biroului Politic al CC al PMR (24 februarie 1948-3 iulie 1957) ; membru al Secretariatului CC al PMR (13 octombrie 1948-19 aprilie 1954 și 3 octombrie 1955-3 iulie 1957) ; membru al Biroului Organizatoric al CC al PMR (24 ianuarie 1950-27 mai 1952). Alături de Miron Constantinescu, a fost exclus din conducerea partidului cu ocazia Plenarei din 28 iunie-3 iulie 1957. Florica Dobre (coord.), *Memorii CC...*, pp. 149-150.

aprius lumina și am fost și eu atent, și am auzit niște tropăituri. Cum intrai la mine, în fața celor patru camere era un culoar care era podit cu scândură, și s-a auzit zgomot de bocanci. Și o venităștia șapte golani la mine în casă. Ce or făcut, domn'e? Am avut o baie care era neobișnuit de mare. O jumătate era cu ciment, unde făceai baie, iar cealaltă era cu parchet. Și îmi zic: „Adă târnăcopul!”. Mă duc cu unul dintre ei să le dau târnăcopul, m-am băgat în beci cu lanterna și l-am găsit. Și or scormonit cu târnăcopul și or scos tot parchetul, pretinzând că eu am ceva ascuns dedesubtul parchetului. Apoi m-au luat și m-au arestat.

Unde v-au dus după momentul arestării?

Domnule, am stat câteva zile în arest la Târgu Mureș și după aia m-or dus cu o șandramă de asta, cu o dubă, și prima mea escală a fost lagărul Ghencea din București. M-or dus la marginea Bucureștiului, la Ghencea.

Puteți descrie lagărul de la Ghencea?

Să îți explic cum era acolo. Era un lagăr de mii de oameni. Era un câmp întreg, unde au făcut niște barăci, de scânduri, bineînțeles. Într-o baracă din asta încăpeau cam 100 de oameni. În interior erau paturi suprapuse, de lemn. Erau multe, foarte multe barăci. Toate erau pe cvartale înconjurată cu sârmă ghimpată, cu patru rânduri de sârmă ghimpată. Pe tot câmpul ăla era numai barăci de lemn, mii de oameni erau acolo. Erau așa de mulți, încât făcusem niște WC-uri săpate în pământ, bineînțeles, provizorii. Se umpleau alea până când dădeau pe afară. Nu mai puteai, era o „bucurie” mare, pentru că mirosea... Era un lucru groaznic.

Cum era alimentația în lagărul de la Ghencea?

Mâncarea era foarte mizerabilă. Mizerabilă de tot. Se mânca în picioare. Trebuia să te duci afară cu castronul și mâncai în picioare.

Ați întâlnit aici pe cineva cunoscut?

Da, într-una din zile apare Gheorghe Zane³, profesorul meu de economie politică de la Facultatea de Drept din Iași. Când l-am văzut, m-am apropiat de sârmă, tot când era un milițian cumsecade, și îl întâmpin: „Bine, dom' profesor, da' cum, dumneavoastră aici? ! De ce?”. Asistentul lui de la Facultatea de Drept din Iași, la economie politică, era Alexandru Bărlădeanu⁴, pe care l-am avut și eu asistent și care a fost mare om. Și îl întreb pe profesor: „Domnule profesor, da' cum de n-ați apelat la Bărlădeanu? !”. „Măi Radule, am fost, măi, să nu crezi că nu am fost.” „Și nu v-o ajutat cu nimic?”

3. Gheorghe Zane (1897-1978), economist român, istoric al gândirii economice românești, numit profesor de economie politică și finanțe la Facultatea de Drept din Iași în anul 1930, pe care a și condus-o până în 1945. A fost arestat la 15 aprilie 1952 și internat administrativ pentru 24 de luni. Nu deținem informații despre închisorile în care a executat pedeapsa. A fost eliberat la 30 decembrie 1953. http://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_Zane, accesat pe 27 octombrie 2008.

4. Alexandru Bărlădeanu (1911-1997), născut în Comrat, Basarabia. A fost membru al CC al PMR/PCR (28 decembrie 1955-12 august 1969), membru supleant al Biroului Politic al CC al PMR (23 noiembrie 1962-22 martie 1965), membru al Biroului Politic al CC al PMR (22 martie 1965-23 iulie 1965), membru al Prezidiului Permanent al CC al PCR (23 iulie 1965-12 august 1969) și membru al Comitetului Executiv al CC al PCR (23 iulie 1965-12 august 1969). După evenimentele din decembrie 1989 a devenit membru în Consiliul Frontului Salvării Naționale, iar pentru o vreme a fost și președintele Senatului. Florica Dobre (coord.), *Membrii CC...*, pp. 92-93.

„Hai să îți spun despre ce e vorba. M-am dus, m-am înscris în audiență. Am fost dus în anticamera lui și am stat o oră-o oră jumate. Am văzut că nu mă mai cheamă să stau de vorbă cu el și l-am interpellat pe secretarul lui: „Domnule, eu stau de trei ore aici”. Și zice: „Păi, să vedeți... o fost chemat și sigur nu vă mai poate primi...”. Atuncia o plecat, că și-o dat seama că Bărlădeanu nu a vrut să îl primească, deși era asistentul lui. Și în felul ăsta o fost arestat.

Cât timp v-au ținut în lagăr ?

Păi, ne-au ținut cam trei luni de zile. De aici, m-au dus în beciurile Securității, la București, pe Rahovei. Nici nu știu unde e Rahova asta, știu numai că am auzit de la alți deținuți cu care eram acolo: „Suntem la Rahova”. Eu, dacă nu eram bucureștean, habar n-aveam unde e Rahova și ce-i cu ea. Și aici am stat cam patru-cinci zile.

Ați fost anchetat la Rahova în această perioadă ?

Să vă spun un lucru. La Rahova m-au anchetat fel de fel de nenorociți. Le vedeam gradul, uneori maior, alteori căpitan... Nu știu cum îi cheamă, habar n-am, nu știu pe nimeni. Mă anchetau în legătură cu Mișcarea Legionară și anchetele se țineau foarte rar ziua. După orele 11-12 noaptea începeau anchetele. Eu n-am să spun că am fost lovit, nu. Am fost pedepsit în toată detenția mea cu alte pedepse, dar ca să spun că a dat ceva în mine, nu. Ar însemna să mint. Alții au fost mutilați, domnule, ca să smulgă de la ei ceea ce n-au făcut.

Ce a urmat după cele câteva zile de la Rahova ?

Am trecut prin Jilava, iar apoi m-o trimis la Aiud. Acolo am stat patru luni, nu mai mult. Aici am stat în celulă cu profesorul Betea⁵, cel mai bun prieten al lui Lucrețiu Pătrășcanu. Mai era ceva de prin Roman, un scriitor... Apoi, de la Aiud, m-o dus la Făgăraș. Închisoarea de la Făgăraș era considerată de ei un lagăr numai cu polițiști, dar erau și alții acolo, nu erau numai polițiști. Spun că erau și alții pentru că acolo am întâlnit pe alții care nu au avut nimic în comun cu poliția. Și am stat patru-cinci ani la Făgăraș.

Îmi puteți descrie închisoarea de la Făgăraș ?

Da, era în mijlocul orașului, într-o cetate medievală⁶. Avea zidurile groase, enorme. Camerele de detenție era foarte înalte în această cetate. Erau patru rânduri de paturi de metal, unul peste altul. Erau câte 80 de oameni în cameră. În camera unde am stat eu, la numărul 23, eram 82 de deținuți. Era mai mărișoară camera, dar era lipsă de aer. Ne culcam jos, acolo, unde era crăpătura la ușă... Făceam cu rândul ca să tragem aer, pentru că ne sufocam ! Lăsam hainele de pe noi, tot. Transpiram, curgea apa pe noi din cauză că eram prea mulți. Dacă deschideai ușa, vedeai cum iese aburul de la noi ! A fost ceva de nedescris. Au murit mulți acolo, mai ales că erau și oameni mai în vârstă.

-
5. Nicolae Betea, născut la 1 iunie 1911 în Făgăraș, Brașov. Referent la Institutul Central de Statistică, unul din confidenții lui Lucrețiu Pătrășcanu. A fost arestat la 2 aprilie 1948 și condamnat la 10 ani muncă silnică pentru „complicitate la crimă de înaltă trădare”, „a ajutat lui Lucrețiu Pătrășcanu la întocmirea unor cărți de propagandă interzisă în 1944-1946”. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Pitești, Văcărești și Jilava. A fost eliberat la 30 martie 1958 cu domiciliu obligatoriu pentru 60 de luni la Lătești. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, pp. 189-190 ; fișele matricole penale din AANP.
 6. În anii '50, regimul comunist a transformat cetatea Făgărașului dintr-un monument istoric de arhitectură într-un loc de detenție destinat cadrelor poliției și ale Siguranței interbelice. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 301.

Puteți rememora unele momente semnificative de pe parcursul detenției din Făgăraș ?

Să vedeți, or evadat doi avocați de aici, foști polițiști, frații Ignătescu⁷. Vă spun cum au evadat, pentru că e ridicol, e caraghios. În subteranele acestui fort, acestui castel, erau niște pivnițe care duceau hăt departe, poate până sub trotuarele Făgărașului. Erau cotloane de astea, pivnițe cum se făceau pe vremuri. Acolo se duceau cartofii și se făceau echipe care să curețe cartofi pentru pușcăriși. Era o echipă de cinci-șase inși plus un gardian și mergeau în gura unei pivnițe, și de acolo erau mai multe cotloane. Și curățau cartofii. Frații Ignătescu or mai fost cu alții, care erau prieteni buni cu ei și care au știut ce vor să facă. Ce făceau ? Ei curățau cartofi, iar gardianul se mai plimba pe acolo, prin față, se plimba și prin curte, probabil, de o putut ei să facă asta. Nu stătea milițianul tot timpul cu ei acolo când curățau cartofi, că l-a băgat în sperieți : „Domn’e milițian, să vedeți dumneavoastră ce se aude aici în hrubele astea ! Se aude un fâșâit, o chestia așa. Nu vă putem spune exact cum, da’ se aude un zgomot neobișnuit...”. Până la urmă i-o spus milițianului ăstuia : „Domn’e, am văzut aici în hrubele astea un șarpe așa de gros”. „Cum, măi ? ! Ați văzut pe dracu’ !” „L-am văzut, domn’e !” Și toți or căzut de acord să spună că o văzut într-adevăr un șarpe gros, mare, și că de aia se auzea zgomotul ăla. Milițianul a vrut să-i spună lui Lazăr⁸, comandantului. ăsta era un fost tâmplar, mi se pare că era căpitan pe vremea aceea. Îi spune comandantului : „Domnule comandant, băieții de acolo, care se află la cartofi, mi-or spus că or văzut un șarpe gros !”. Bou’ o luat-o de bună, o crezut și el. O mers și Lazăr în față, dar nu a avut curaj să se bage acolo din cauza șarpelui. Domn’e, și o fost dat afară din servicii din cauza asta, pentru că o crezut cu multă ușurință...

Și ei săpau în fiecare zi. Se auzea cum trec mașinile pe deasupra pivniței și și-or dat seama că nu e prea departe calea să poată evada. Cu ce or făcut gaura nici eu nu știu, dar, în orice caz, au evadat amândoi. Erau originari din Rădăuți. Și unul din ei, din imprudență, s-o dus acasă să își vadă nevasta, să se întâlnească cu familia. Or mai fi stat ei ascunși și în alte locuri până să ajungă acolo, nu s-o dus direct... În orice caz, au fost arestați amândoi și readuși în pușcărie.

La Făgăraș ați fost mai apropiat de cineva anume ?

7. Este vorba despre frații Gheorghe și Ioan Ignătescu, foști polițiști, născuți la 5 aprilie 1910, respectiv 14 martie 1913. Din fișa matricolă penală rezultă că doar Gheorghe Ignătescu a evadat din închisoarea de la Făgăraș la 18 noiembrie 1951 și a fost reinternat la 21 februarie 1952 după ce a fost prins. În urma evadării, a fost judecat de Tribunalul Regional Stalin (Brașov) și a mai primit o pedeapsă de 1 an închisoare corecțională. Fratele său, Ioan Ignătescu, a fost eliberat la 31 ianuarie 1956. Informații din fișele matricole penale din AANP.
8. Iosif Tiberiu Lazăr, născut la 21 octombrie 1915 la Budapesta, Ungaria. Locotenent-major, director la penitenciarul Gherla (4 februarie 1949-5 iulie 1950); director la penitenciarul Tecuci (5 iulie-28 septembrie 1950); director la penitenciarul Făgăraș Central (1 octombrie 1950-21 decembrie 1951) și Făgăraș Raional (25 iunie-21 decembrie 1951). Din cauza evadării a trei deținuți din penitenciarul Făgăraș a fost destituit și mutat disciplinar în funcția de șef al Serviciului producție al Coloniei de muncă Peninsula-Valea Neagră (21 decembrie 1951-25 aprilie 1952); comandant al Coloniei Peninsula-Valea Neagră (25 aprilie 1952-martie 1953); șef al Biroului producție la formațiunea 0665 Onești (martie 1953-1 iunie 1954). Trecut în rezervă la 1 iunie 1954. AANP, Fond Serviciul Cadre și Învățământ, dosar personal 701 – Lazăr Iosif Tiberiu, *passim*.

Era un deținut cu care m-am împrietenit, Radivoioviici Gheorghe⁹ îl chema, era din Lugoj. A stat în America 11 ani de zile și s-a îmbogățit. Vă povestesc ce spunea el că a făcut în America : „Prima dată am tuns măgari”. „Cum adică ai tuns măgari ? ! ” „Păi da, cu mașini electrice. Erau cârduri de măgari pe acolo.” Făcea pălării din păr de măgar. „Și după aceea, nea Ghiță, ce ai făcut după aceea ? ” Îi spuneam nea Ghiță, că era mai în vârstă ca mine. „Păi am fost spălător de geamuri, că acolo plouă cu zgârie-nori. Ne urcam, aveam scări ca la pompieri. Era o muncă foarte bine plătită, dar era periculos. Mulți or căzut de acolo și or murit. Și am adunat bani. După aceea, am făcut la marginea orașului Chicago un fel de cârciumioară, modestă, un fel de birt popular. Acolo veneau toți hoții, toți pungașii, toți oamenii răi, fără căpătâi. Am mai adunat și acolo ceva bani și m-am dus mai în centru, în Chicago, până am ajuns la un punct mai bun unde am făcut un restaurant.” În orice caz, o făcut ce o făcut și în 11 ani s-a îmbogățit. O venit la Lugoj, de unde era originar, și și-o cumpărat jumătate din stradă cu banii ăia ! Jumătate din magazinele din Lugoj erau ale lui Radivoioviici. El era național-țărănist, și mi-a povestit cum l-au arestat : „O venit de la București niște național-țărăniști, niște șefi, care or ținut la Lugoj, în sala cinematografului, o întrunire. De acolo, i-am condus la gară pe ăștia care or venit. În gară, când s-or urcat în tren, eu am strigat : «Trăiască Iuliu Maniu ! »”. Cum pe peron era Securitatea, o’ pus mâna pe el și pentru asta i-o dat 12 ani ! M-am împrietenit cu el, îmi povestea multe, discutam. Împlinea 12 ani de pușcărie când eram eu cu el. Și, în seara premergătoare expirării celor 12 ani, i s-o umflat burta. Se făcuse grozav de umflată.

Dar din ce cauză i s-a umflat ?

Nu îmi dădeam seama de ce. În ziua aceea promisem calupuri de mămăligă din mălai stricat. Probabil că lui, fiind mai sensibil, i s-o umflat burta. Seara, la ora 7, o venit echipa și comandantul. Eu, văzându-l că e așa de bolnav, mi-am zis că are ocluzie intestinală.

I s-au acordat îngrijiri medicale ?

Stai să vezi ! La numărătoare, comandantul numără și vede lipsă din front, de acolo. Eu îi spun : „Este unul bolnav, domnule comandant. Cred că are nevoie de operație, pentru că este umflat”. El atunci : „Dar ce dumnezeii mă-tii, tu ești avocatul lui, mă ? Tu ascuți de Radivoioviici ? ”. M-o înjurat în fel și chip. „Dar ce, ești și avocat ? ” „Domnule comandant, nu sunt decât un deținut.” Nu m-a lovit, dar a făcut impresia că este gata să mă ieie la bătaie chiar acolo. A numărat și a trecut. S-o dus afară și l-o văzut pe ăla întins, cu burta așa, cum era cu cămașa scoasă, ca să se vadă. Nu i-au făcut nimic, iar pe la 3-4, spre dimineață, Radivoioviici o murit. A doua zi ar fi fost liber... N-a avut copii, da’ îmi povestea că crescuse o fată, la care ținea mult. Îi trăia și nevasta la Lugoj, și spunea : „Doamne, să ajung acasă, să îmi pot vedea fata ! ”.

De la Făgăraș unde ați fost mutat ?

9. Gheorghe Radivoievici, născut la 7 august 1889 la Rudărea, Caraș-Severin. Membru PNT, a fost arestat la 23 iunie 1947 și condamnat la 10 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Jilava și Făgăraș. A decedat în închisoarea Făgăraș la 25 aprilie 1957. În fișa matricolă penală apare drept cauză a decesului „scleroză coronariană - infarct miocardic”. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

La Canal. O venit comandantul să recruteze oameni pentru Canalul Dunăre-Marea Neagră. Așa că din Făgăraș, după nu știu câți ani, m-au dus la Canal.

Cum s-a făcut trierea pentru Canal, vă mai amintiți ?

S-or uitat la noi, or văzut care-i mai tânăr, mai bun de muncă. Pe bătrâni nu i-or băgat. Foarte rar o mai căzut câte unul. Și ne-o luat la Canal și ne-o dus lângă podul de la Cernavodă, că era o localitate care se chema Saligny¹⁰, după numele inginerului Anghel Saligny. Acolo era numai calcar, un munte de calcar, și s-o făcut ecluza. S-o făcut o groapă că, dacă te uitai de pe mal în jos, vedeai omul cât o păpușă ! Totul era în calcar... S-o făcut cu dinamită, dar nu ca acum, vai de mine ! Erau niște ștângi de oțel și făceau gaură. Te evacua de acolo și băgau trotilul care rupea cât rupea.

Dar nu existau și utilaje mai sofisticate ? Excavatoare, spre exemplu...

Excavatoare ? ! Nici pomeneală ! Târâncop, lopată și hârleț, așa a fost. Și lucram foarte greu, și eram flămând... Lucram în fiecare zi câte 12 ore. Când am ajuns la adâncime mare, fiind calcarul cu neregularități, scoteam noroiul cu șpaclu' ca să rămână numai calcarul gol, ziceai că acolo s-o turnat ciment. Acolo s-au turnat mii de tone de ciment. M-a apucat și o iarnă acolo, și munceam dezbrăcați... Ne încălzeam din cauza muncii, ne dezbrăcam și lucram în maieu.

Au fost și accidente de muncă ?

Da, erau unii vagoneți stricați și mulți se răsturnau. Au fost mulți schilodiți acolo, am avut și morți... Foarte greu o fost. Domn'e, măcar dacă ne-ar fi dat mâncare, dar nici nu ne hrăneau, ne dădeau o porție mizerabilă. Mâncam în picioare și iarna sufla vântul peste noi. Și am stat acolo circa un an și jumătate în condițiile astea, la Canalul Dunărea-Marea Neagră, „Drumul fără pulbere”, așa cum îi spunea atunci. La un moment dat s-or sistat lucrările¹¹, nu s-o mai lucrat o perioadă, da' nu știu de ce...

Unde ați fost mutat de la Canal ?

Vă spun imediat. Trecuseră aproape cinci ani de zile de când fusesem arestat și încă nu eram judecat, și eu cu prietenii mei mai apropiați am aranjat să facem o grevă, ca să vie să ne judece. Și la un moment dat am stabilit ca în ziua cutare să nu mai primim de mâncare. Țștia s-or sesizat și or făcut cunoscut la București. Imediat a venit comandantul Securității din vremea aceea, Nicolschi¹². Era un tip înalt, urât, osos, roșu la față... urât ca dracu' ! Avea o mutră de om preistoric, așa de urât era. O venit el cu încă vreo șase-șapte grade, colonei, dracu' îi știe. Și a întrebat comandantul de ce nu mănâncă deținuții. El o spus : „Or făcut grevă, nu vor să primească”. Și Nicolschi ne-o adunat acolo, cum eram împrejmuiți cu sârmă ghimpată, și o făcut promisiunea următoare : „Luați să mâncați și în curând veți fi duși fiecare la judecată”. Trecuseră aproape cinci

10. Colonia de muncă Saligny, din vecinătatea lagărului de la Cernavodă, a reprezentat unul din lagărele de muncă forțată de la Canal. Efectivele coloniei au variat între 2 000 și 8 000 de deținuți, majoritatea femei. Existau aici atât deținuți politici, cât și de drept comun, cele două categorii nefiind separate. Aici s-a excavat pământul, care apoi era cărat cu roaba, s-au încărcat și s-au descărcat vagoane, dar s-a lucrat și la mutarea liniei ferate Cernavodă-Saligny. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 251-252.

11. Prin HCM nr. 2404 din 17 iulie 1953 s-a decretat închiderea șantierelor Canalului. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 210.

12. A se vedea nota 17, la p. 21.

ani... Și, nu știu după cât timp, or luat și or triat lumea pe orașe și, în felul acesta, am ajuns la judecată.

Unde ați fost judecat ?

Procesul meu a avut loc la Tribunalul Militar din Iași. Era atunci pe strada Lascăr Catargiu. Președintele Tribunalului era un cazangiu de la atelierele Nicolina, Gavrilaș¹³ îl chema. Acum era colonel, bineînțeles, președintele Tribunalului Militar.

Ați avut parte de apărare în timpul procesului ?

Să vă spun. La proces trebuia să pun martori. Pe cine am pus ? Am pus martor pe ministrul Sănătății, comunist, Vasile Mârza¹⁴, profesor universitar la Facultatea de Medicină din Iași. De ce ? Acest Vasile Mârza era căsătorit cu o doamnă care era tot medic, comunistă și ea, Eugenia Mârza. Nici el nu era străin de comunism, dar asta era vădită. Ea a fugit în Basarabia cu un evreu, doctor la spitalul Socola, când Basarabia era deja luată de ruși. Au fugit, pur și simplu, și o rămas Vasile Mârza... El a spus că ea a fugit fără știința lui, dar nu e adevărat, că el o știut că pleacă. Din Basarabia, ea o început să toarne lături împotriva țării românești, deși era asistentă la Facultatea de Medicină. De pe statuia lui Ștefan cel Mare din centrul Chișinăului, batjocorea țara românească într-un chip barbar... De acolo o venit o informație la Armata a VI-a care opera în Basarabia, și a fost așa de bine concepută chestia asta, încât o ajuns la Poliție. Eu făceam poliție de Siguranță aici, deci a venit și la mine. Pe Vasile Mârza nu îl cunoșteam, habar n-aveam cine e. Locuia într-o casă de pe strada Sfântul Teodor. M-am dus la el acasă să îl cunosc și am discutat cu el. La un moment dat, văzând el că eu sunt în posesia unor lucruri așa de grave în legătură cu ce făcea Eugenia Mârza în Basarabia, a început să plângă. Și în postura aceasta l-am cunoscut pe Mârza... El nu a pățit absolut nimic din cauza mea, că puteam să îi rup gâtul atunci, la Facultatea de Medicină. Îi retezam capul pe loc ! Dimpotrivă, l-am ajutat. Am trecut cu vederea, am ticluit informația asta a Armatei a VI-a din Basarabia încât nu l-am băgat în nici un necaz. A fost recunoscător atunci, a plâns în fața mea... Eii, da' după aceea au venit comuniștii la putere. Și cine ajunge Vasile Mârza ? Ministrul Sănătății ! Eu ajung în proces și pe cine să pun martor ? !

Să mai spun de unu'... Tot în timpul ăsta, când eu eram cine eram, un doctor Narduser (?) Goldenberg, evreu, era condamnat la moarte în contumacie. El a fost ascuns în casa părinților mei. Era un medic extraordinar de cumsecade. Și el, și soția lui erau amândoi medici. Sigur că acuma el era șeful clinicii a doua medicală de la spitalul Parhon, de aici, din Iași. Cu cine să mă pot apăra eu ca să spun cine am fost ? Și așa i-am pus martori pe domnul Vasile Mârza, ministrul, și pe evreul Narduser (?) Goldenberg.

Aici e ceva interesant. Eu, nefiind condamnat, când să ne scoată de la pușcărie să ne ducă la tribunal, știind că vin și părinții mei, am spus : „Nu, eu nu mă duc la judecată în zeghe, nu sunt condamnat. Merg în haine civile”. Și să îmi caute haine civile în dulapurile alea, prin cotloane... Și cum era graba mare și or văzut că nu o scot la capăt,

13. Probabil Petre Gavrilas, președinte al completelor de judecată care i-au condamnat pe membrii grupului Constantin Cenușă – Vladimir Macoveiciuc. Adrian Brișcă, *op. cit.*, pp. 165, 193, 194, 206, 216.

14. Vasile Mârza a deținut funcția de ministru al Sănătății în perioada 28 august 1948-23 august 1952, în cadrul celui de-al treilea guvern Dr. Petru Groza (13 aprilie 1948-24 ianuarie 1953). Ioan Scurtu (coord.), *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est (1918-2001)*, vol. II, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003, p. 242.

comandantul vine la mine : „Domnule comandant, nu mă duceți așa, că strig pe stradă ! ”. „Adu-i, măi, în mă-sa, ceva să se îmbrace ! ” I-am demonstrat că nu mă duc îmbrăcat în zeghe... Și cum erau arestați niște țărani, mi-au adus un costum național. Eu nu purtasem în viața mea costum național. Așa m-am urcat în dubă și am mers cu ceilalți 42, câți eram în lot... Singur eu eram îmbrăcat civil.

Și cum a fost la proces ? Povestiți, vă rog, despre desfășurarea procesului.

Vine procesul, eram 43 de acuzați. Eu eram al 23-lea, și vine și rândul meu. Președintele Tribunalului, nervos : „Radu Vasile ! Ce martori are ? ” Strigă grefierul : „Profesor Vasile Mârza, ministrul Sănătății”. „Ei, și ? ” Zice : „Există la dosar o telegramă unde scrie că „fiind bolnav, nu mă pot prezenta”. Era telegrama dată de Vasile Mârza. Laș... „Al doilea ? ” „Profesorul Narduser Goldenberg, medic.” El era în picioare, undeva în sală. Îl strigă, vine și spune în instanță : „A fost părintele nostru ! ”. Președintele, de colo : „Eh, lasă, dom' profesor, ajunge, ajunge...”. „Păi nu, domnu' președinte, aș putea să spun mai multe despre acest om.” Mă rog, omu' a încercat să mai spună ce comportare extraordinară am avut. Procurorul militar era un căpitan, și o venit rândul să spuie și el : „Tovarășe președinte, împotriva lui Radu Vasile nu avem niciun act incriminator”. „Cum adică ? ! ” „Păi da, n-am nici un act.” „Bine, bine...” Am crezut că s-o terminat, că am scăpat...

Familia a putut asista la proces ?

Da, în sală erau tatăl meu, mama, cumnatul meu, soră-mea și niște nepoți ai mei... Erau în sală, în spatele meu. Erau convingi că îmi dau drumul a doua zi, că mă achită, pentru că nu exista atunci să spuie procurorul că nu are niciun act împotriva ta ! A doua zi, sentința : 6 ani condamnare ca „dușman al clasei muncitoare”. O rămas toți trăzniți.

Ce s-a întâmplat după condamnare, unde v-au dus ?

Domn'e, nu mai pot restabili traseul. Știu că am mai stat în detenție la Iași, la Suceava, și în final m-am eliberat de la Făgăraș.

Comparativ cu celelalte locuri prin care ați trecut, cum ați putea descrie perioada detenției de la Iași ?

Domn'e, mâncarea era fantastică ! În pușcărie, mâncarea era insuficientă până la distrofie... Și eu am avut distrofie. Aici, la Iași, fasolea era groasă de stătea lingura în picioare. Era cu costiță, carne de asta cu oase, mai era și oleacă de carne pe ele. Cât am stat la Iași, m-am pus pe picioare. Al doilea comandant la Iași a fost un om extraordinar, Datcu, muncitor tot la atelierele Nicolina. Nu punea gardienii să se uite pe vizetă să vadă dacă stai în picioare sau ești pe pat, nu îl interesa deloc, era cumsecade.

Aveați și alte activități aici, în afară de programul obișnuit ?

Să vă spun și asta. Era la Iași o sală mare cu ciment pe jos. Și din praful pe care ni-l dădeau pentru păduchi, cu urină și cu terci, făceam un fel de cretă. Astfel, pe cimentul de jos făceai tot ce voiai, fiecare ce voia să învețe. Eu știam două limbi, franceza și germana, dar le-am perfectat în pușcărie. Era o adevărată academie. Vă dau un exemplu elocvent în acest sens. Domnule, la un moment dat apare în pușcărie, la Iași, un țăran de pe malul Prutului, Gheorghe Filip¹⁵ îl chema. Era băgat între politici, da' fapta lui nu era de natură politică.

15. Posibil Gheorghe Filip, născut la 7 octombrie 1907 în Costuleni, Iași. A fost arestat la 6 ianuarie 1956 și condamnat la 6 luni închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisoarea Iași. A fost eliberat la 3 iulie 1956. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Dar din ce cauză fusese arestat ?

Cum o intrat în pușcărie ? Era o nuntă pe malul Prutului, vizavi. Grănicerii patrulau pe malul Prutului și la ei, și la noi. Nunta era noaptea, dar, fiind electrificat, se vedea tot bairamul. Și le-o venit lor în gând să facă un pariu cu Gheorghe Filip: „Băi, Gheorghe, treci Prutul și ia o damigeană de vin”. Era iarnă și Prutul înghețat bocnă. Și Filip așa spune: „Mă duc, băi, trec dincolo, dă-i dracului!”. Și așa o făcut. O trecut dincolo, dar santinela rusească o pus mâna pe el. Și-o dat seama că e după băutură și nu i-o făcut nimic, i-o dat un picior în fund și l-o trimis înapoi. Eh, la noi, bucluc! Ai noștri, mai de Doamne-ajută! L-or prins la întoarcere, l-or arestat, și pentru asta i-or dat doi ani de zile...

Eh, și-mi spune la un moment dat: „Domnule Radu, văd că dumneavoastră faceți lecții de franceză, îi învățați pe alții”. „Da, nea Ghiță.” „N-ai putea să mă învățați franceză?” „Bine, nea Gheorghe, da' ai să poți?” „Am să încerc.” Și îi dădeam în fiecare zi 10 cuvinte în limba franceză. Se plimba de la un capăt la altu' al sălii și le memora. Și în felul acesta am făcut din Gheorghe un știutor de limba franceză. Dacă îi dădeam drumul pe malul Senei, la Paris, nu se încurca!

Ați cunoscut și alte persoane deosebite pe parcursul șederii la Iași ?

Da. Era un pictor, Vasile Secoșeanu¹⁶, care într-o zi îmi spune: „Hai, măi, să-ți fac portretu'”. „Păi da' cum?!” Asta nu puteai să faci în pușcărie, pentru că te vedea pe vizetă, dar aici făceam ce voiam, fiindcă Datcu era un om extraordinar. Toți gardienii care erau de pază la el erau extraordinari, toți, absolut. Iarna ne dădeau câteva lemne... De exemplu, azi ne dădeau trei bucăți de lemne, peste patru zile ne mai dădeau trei, și abia atunci făceam focul. Deci era foc în sobă. Eii, și pictoru' o luat un toc de la bocancii noștri de cauciuc și, lângă sobă, o aprins tocul și din el o făcut negru' de fum. Cu o bucată de lemn o dat negru de fum jos, într-o cutioară, după aceea o amestecat negru de fum cu terci și urină. O luat o așchie de lemn de la lemnele care erau lângă sobă și o făcut un penel. Și, în felul acesta, eu am stat și i-am pozat și el m-o pictat... O întins pe pătură bucata asta de pânză din poala cămășii, pe care o vedeți acolo, că o am și acuma, și mi-a făcut tabloul ăsta.

Și cum ați reușit să scoateți pânza din pușcărie ?

Ce am făcut? Am împăturit cârpa, am făcut-o mică și am băgat-o în umărul de la haină și, în felul acesta, am scos-o.

Ați spus că ați ajuns și la Suceava. Ce vă mai amintiți din perioada detenției de acolo ?

Domn'e, pușcăria era exact în mijlocul orașului, o clădire enormă. Știu că la un moment dat aveam zeghea foarte urâtă, era veche, mă supăra la gât. Și în pușcărie nu exista ăță, dar făceai ac dintr-o sârmă sau dintr-un os pe care îl frecai la marginea patului. Toți deținuții știau lucrul ăsta... Îl frecai până ce îl făceai de mărimea unui ac, dar un ac mai grosolan. Și îi dădeai gaură cu o sârmă luată de la saltelele cu paie, că mai târziu ne-or dat și saltele, că prima dată am stat pe scânduri. De ce vă spun lucrul ăsta ?

16. Probabil Vasile Secoșan, născut la 20 iunie 1913 în Timișoara, Timiș. A fost arestat la 20 august 1959 și condamnat la 9 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Arad, Galați, Luciu-Giurgeni și Ostrov. A fost eliberat la 6 octombrie 1962. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Că noi am avut un ac din ăsta, nu eu, unul din deținuți, cu care mai cârpeam hainele, fără știrea lor. Un prieten de al meu, tot din pușcărie, fusese avocat în București, n-o știut acasă să coasă un nasture, că era omu' căsătorit. Eu strecurasem pardesiul cu care am fost arestat înăuntru. Nici eu nu mai știu cum a scăpat, da' am băgat pardesiul înăuntru, și cu el m-am învelit ani de zile, încât era ponosit acum, murdar și uzat. Eii, și prietenul ăsta al meu îmi spune următoarele: „Măi Vasile, hai, mă, că avem acul ăsta, hai să încropim pardesiul, că e rupt”. „Codoșul”¹⁷ care era cu noi în cameră l-o lăsat până o terminat pardesiul. „Codoșul” mai spunea că e chemat la anchetă, că nu știu ce, da' noi îl știam ce e și ne feream de el. Dar atunci s-o dus și ne-o pârât la comandant... Era un bețiv comandantul ăsta. Cum venea dimineața, era băut. Era înalt, o namilă. Feller¹⁸ îl chema. Și vine comandantul băut: „Care pizda mamei lui...”, că numai așa ne lua. Eu am ieșit din rând, pentru că erau mai mulți în camera aceea, cam 15-20, că era o cameră mai mică... Pe sală m-o luat și o spus: „La dezbracă-l!”. Și mă scoate, domn'e, într-o sală a pușcăriei, acolo, sus, la etaj. Era o sală lungă, da' fără geamuri, că erau sparte. Era curent, era iarnă și era frig tare. Mi-o pus și ochelari negri, pentru că nu aveai voie să stai decât cu ochelari negri după ce ieșeau din celulă. Era milițianul cu ei pe braț și îi scotea și-i pune la fiecare. Spre exemplu, la WC tot cu ochelari ne ducea. Și o spus Feller: „Pune-i ochelari, în pizda mamei lui!”. Și m-o lăsat acolo, în sala aia, în cămașă și izmene... Era frig și eu stăteam în picioare pe niște de-astea de lemn. Și mi-or dat și o pereche de ochelari cu gumele acelea prea mici. La început nu am simțit că mă strânge, dar după 10 minute am simțit că îmi zvâcnesc tâmpile. În plus, eram și legat cu mâinile la spate, aveam cătușe, nici nu puteam să umblu. Și strig pe sală să vie gardianul. Era în papuci de casă, nu îl auzai. „Ce vrei, băi?” „Domn'e, te rog frumos să îmi schimbi ochelarii, că nu mai pot, înnebunesc.” „Păi eu nu pot...” „Domn'e, dacă nu îmi schimbi ochelarii, eu strig de se aude în toată Suceava!” Erau geamurile sparte, eu văzusem altădată că acolo, jos, era un târg de vite, un debit de tutun... Și vine comandantul beat: „Ce mă-ta, bă, strigi să audă toată Suceava?”. Am crezut că mă bate de mă strică. Era alcoolic. „Nu, domnule comandant, da' vă rog frumos să mi se schimbe ochelarii, că nu mai pot suporta.” „Dă-l în pizda mă-sii, bagă-l în celulă!” Și a mers și el cu gardianul la celulă și acolo mi-a scos ochelarii. Nu m-o lovit, nu mi-o făcut nimic, doar m-o înjurat și m-o lăsat în celulă.

Puteți aprecia regimul de detenție de la Suceava ca fiind unul sever ?

Suceava era o închisoare considerată de ei ca fiind pentru recalcitrantii din pușcărie, cei care nu erau docili, cei care mai strigau, mai făceau... Dar vă spun o treabă. Era aici un paznic pe care noi îl porecleam „Bate-Bate”, dar nu pentru că bătea oameni, că era un om cumsecade. Noi n-aveam voie să stăm decât în picioare, de dimineața până la 10 seara trebuia să ne plimbăm prin cameră. N-aveai voie să stai nici pe marginea patului... Dacă te prindea că ești la marginea patului, te băga la „mititica”, la carceră. Și acest „Bate-Bate”, când venea inspecția lui pe sală, când venea comandantul, ciocănea și ne anunța. În felu' ăsta, când era „Bate-Bate”, o parte din noi stăteam pe marginea

17. „Codoș” era denumit în limbajul penitenciar cel care furniza informații despre colegii de celulă. Un sinonim mai uzitat în aceeași speță este cel de „turnător”.

18. Moritz Fehler (Feller, Fellăr) era șeful Departamentului de Anchete Penale al Securității din Suceava în ianuarie 1958. Înlăturat din Securitate, s-a pensionat ca salariat civil. Doina Jela, *op. cit.*, p. 116.

patului, făceam cu schimbu'. Țsta a fost un om cumsecade, da' pân' la urmă l-o prins și l-o și dat afară.

Vă mai amintiți ziua eliberării ?

Da, eram la Făgăraș. De obicei, la 7-8 dimineața, când veneai prima dată la numărătoare, mai spunea care e liber. Da' foarte rar auzai de câte un om liber, foarte rar. Eu știam că fusesem arestat pe 23 și, pentru că atunci era 23, așteptam să spună comandantul că sunt liber. Se face 12, și nimic... Atunci bat și eu în ușă ca să vorbesc cu gardianul de pe sală. „Ce vrei, mă ?” „Domn'e, eu trebuia să fiu liberat. Întreabă comandantul !” Cam pe la ora 1 am fost chemat la grefă. Acolo era un milițian, iar dosarul meu era pregătit pe masă. Era și o pâine mare, tăiată în patru... Mai era și o bucată de slănină și niște marmeladă învelită în hârtie de sac de ciment... Am văzut eu alea acolo, da' nu mi-am dat seama. Mă gândeam : „Știu io pentru cine or fi...”. Și îmi face actele și îmi dă pâinea aia de acolo. De obicei, dădeau o felie subțire de pâine și un calup mic de mămăligă, însă acum mi-o dat aproape o jumătate de pâine. Și ies din pușcărie în stradă.

Merg o bucată de vreme, da' aud în urma mea niște pași suspecti, pași de bocanci, grei. Atunci mă întorc și văd un milițian. Inițial mi-am zis că milițianul era din întâmplare pe stradă, da', la un moment dat, bănuind că ăsta mă urmărește, am apucat pe o stradă. Eu nu cunoșteam Făgărașul, habar n-aveam, dar am apucat pe o stradă, cică să mă duc la gară... Văd că și ăla se ia după mine, vine și-mi pune mâna pe umăr : „Tovarășe, hai că trebuie să vă fac buletin ! Mergem la Miliție să vă fac buletin”. Eu am crezut și m-am dus la Miliție, dar acolo m-au băgat în arest, unde erau prostituate, hoți de buzunare. Nu m-au băgat într-o celulă, m-au ținut pe sală. Era cam ora prânzului, că dădeau mâncare la deținuți, mâncare bună, consistentă, cartofi cu carne. Vine ăla care împărțea mâncarea, și i s-o făcu milă, probabil, că eram alb ca varul. „Să vă dau o porție.” „Nu îmi trebuie, domn'e.” Stau iarăși o oră jumate și nu mă cheamă nimeni. Atunci îi spun ăstuia de pe sală : „Domnule, eu nu înțeleg, de ce nu sunt lăsat liber ?”. Țla s-o dus și i-o spus comandantului și ăsta m-a chemat la el : „Sunteți fumător ?” „Da.” Nu mai fumasem de atâta amar de ani... Scoate pachetul și îmi dă o țigară, îmi dă brichetă și îmi aprind țigara. Și m-a luat în felul următor : „Domnule, ascultă ce s-o întâmplat. O să mergeți undeva în raport cu pregătirea dumneavoastră, o să vă puteți exercita profesia”. O luase așa, cu ușurelul. Eu atunci, văzând că era un tip tânăr, un om cumsecade, îl întreb : „Bine, domnule maior, da' nu înțeleg. Despre ce este vorba ? !”. Nu știam care e treaba cu domiciliul obligatoriu. Din pușcărie nu aveam de unde să știu. „O să mergeți undeva, și ce profesie ați avut puteți să o exercitați. O să mergeți în domiciliu obligatoriu.” „Dar ce-i asta, domn'e maior ? !” „Păi, să vedeți, e sub cerul liber, nu vă întreabă nimeni nimic. O să stați acolo și o să mai fie și alții...”

Unde v-au stabilit domiciliu obligatoriu ?

Păi m-au trimis la Lătești, pe malul lacului Borcea. Era un sătuc format numai din deținuți politici. În Bărăgan au fost multe sate „noi”, că așa le spuneau ei, sate care atunci s-au înființat. Cum s-au înființat ? Să vă spun un episod amuzant legat de treaba asta... Când Tito era conducătorul Iugoslaviei, era în dușmănie cu noi. Românii au făcut un panou mare pe malul Dunării, într-un sat de la noi, vizavi de iugoslavi, care îl reprezenta pe Tito cu chipul ăla fastuos, cu uniforma de general, cu o bardă în mână și cu sânge pe bardă ! Adică cum își ucidea oamenii, el era călău ! Și ăștia din Iugoslavia

au făcut un tun pe malul lor, și au azvârlit panoul românilor ! Când era Teohari Georgescu ministru de Interne, s-or evacuat satele de pe o distanță de 30 de kilometri de malul sârb. În satele acelea de pe malul Dunării erau refugiați basarabeni. Acuma i-or luat și i-or dus în Bărăgan ca să fie mână de lucru.

Cu ce v-ați dus în domiciliul obligatoriu ?

Cu trenul m-o dus, dar mi-o dat un însoțitor care a fost instruit să nu steie lângă mine, dar o stat în același tren. În tren, oamenii m-au văzut cum eram, că mă dădea vântul jos, eram slăbit groaznic, se vedea imediat că din pușcărie ieșisem. Nu mai eram cu hainele din pușcărie, dar și-or dat seama și se uitau compătimitor la mine. Mă rog, o văzut și milițianul acolo...

Care au fost primele dumneavoastră impresii la contactul cu Lăteștiul ?

Domn'e, eu am găsit în Lătești case făcute din lut, rudimentare, acoperite cu paie. Acolo erau 480 de foști deținuți politici. Când am intrat în Lătești, la marginea satului era un fost pușcăriaș, un maior de jandarmi, care mă cunoștea din pușcărie. Exact cum intrai în Lătești era casa lui. Și când mă vede : „Băi, Vasile, mă, da' și tu ? !”. „Gicule, după cum vezi...” Gardianul era lângă mine. Ne-am oprit, am stat și am discutat cu el. În câteva clipe m-o informat despre ce este vorba : „Măi, te duci la Securitate, te înscrii și după aceea ei te lasă liber. N-ai voie să părăsești locul ăsta, da' stai la mine”. M-am dus la Securitate, m-au înscris și m-am întors la camera cu pricina... El făcuse căsuța, că era de doi ani de zile acolo. M-o primit băiatul foarte bine, cu ce-o avut el. Și am dormit la dânsul până când am găsit un loc. Și am dat telefon la soția mea, care era în Iași. Soția mea a fost actriță dramatică la Naționalu' din Iași, prima care a fost angajată în teatru după ce o terminat studiile.

Ați mai întâlnit și alți cunoscuți la Lătești ?

În acest sat era și soția mareșalului Antonescu, Maria Antonescu¹⁹, era soția lui Corneliu Codreanu, Lilica Codreanu²⁰, pe care o cunoscusem ca studentă încă din Iași. Era Paul Goma²¹, Adrian Marino²², colonelul Praporgescu²³, fiul generalului Praporgescu²⁴ din primul război mondial. S-a căsătorit cu soția lui Corneliu Codreanu, cu Lilica, în domiciliul obligatoriu. A fost Pop²⁵, care o semnat Dictatul de la Viena. Era fata lui

19. A se vedea nota 2, la p. 159.

20. A se vedea nota 50, la p. 178.

21. A se vedea nota 53, la p. 180.

22. Adrian Marino, născut la 5 septembrie 1921 la Iași. Doctor în filologie, asistent al lui George Călinescu. A fost arestat la 15 august 1949 și condamnat la 10 ani temniță grea, pedeapsă redusă ulterior la 8 ani. A executat pedeapsa în închisorile Iași, Jilava, Aiud și Cecele Mari. Potrivit lui Cicerone Ionițoiu, a fost închis și la Oradea. La expirarea pedepsei, în 1957, a fost trimis cu domiciliu obligatoriu la Lătești până în 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. M*, pp. 112-113 ; fișa matricolă penală din AANP.

23. A se vedea nota 51, la p. 178.

24. A se vedea nota 52, la pagina 178.

25. Valer Pop (1892-1958). Deputat și ministru din partea PNL în perioada interbelică. Ministru plenipotențiar în guvernul Ion Gigurtu și unul dintre semnarii Dictatului de la Viena. După prima arestare din 12 octombrie 1944, a fost rearestat la 6 mai 1950 în lotul foștilor miniștri. A fost eliberat din închisoare în 1955. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, pp. 310-311 ; informații din fișa matricolă penală AANP.

Vaida-Voievod²⁶, căsătorită cu un prieten de-al meu, tot în domiciliu obligatoriu. Erau doctori, ingineri, nu-i mai știu pe toți...

Cu ce v-ați ocupat în perioada domiciliului obligatoriu ?

Eu am fost și porcar, domnule. Vă arăt acte ! Da' nu mă numeam porcar, mă numeam „îngrijitor porcine” ! Scrie pe cartea de muncă, șase ani de zile în domiciliul obligatoriu am fost „îngrijitor porcine”. Mi-o considerat și la pensie, că astfel... Lăteștiul era în apropiere de un IAS foarte mare, care avea porci, avea vite, avea păsări, era foarte bogat și bine pus la punct. Toți muncitorii locuiau în clădiri din astea, tip. Pe noi ne-au dus acolo ca să putem fi mână de lucru, că n-aveau cu cine lucra.

În Bărăgan atunci se plantau foarte mulți puieți de piersici, sute de hectare, mii de hectare s-or pus în Bărăgan. După ce m-am întremat, mă duceam cu un avocat din Rădăuți și săpam gropi la puieții de piersici. Se plătea o groapă cu trei lei și câștigam până pe la unu jumătate-două circa 100 de lei. Erau bani foarte mulți atunci, dar trăgeam la muncă, nu glumă, făceam 30 de gropi. Și-i spuneam prietenului meu : „Măi, Jane, gata, avem 100, ajunge !”. Puneam sculele pe umăr și plecam. El îmi spunea să mai stăm, voia să câștige mai mult. Eu veneam acasă și mă apucam să fac chirpici. Acolo mi-am pierdut și verigheta, în chirpici.

Și mi-am chemat soția și o venit. Atât eram de emoționat... Mi-o dat bilet de voie și m-am dus în gară la Fetești ca să îmi primesc soția. Da' trebuia să vin imediat înapoi, pentru că dădeau limită, pe ore... Trebuia să fiu punctual. În gară, când se dă jos lumea, mă duc și strâng pe o doamnă în brațe, dar nu era soția mea ! Parcă semăna... Doamna aceea, speriată : „Cine-i nebunul ăsta de mă apucă în brațe și mă sărută ? !”. Atunci mi-am dat seama... Soția mea era cu trei-patru vagoane mai în spate. Și soția o stat exact șase ani de zile cu mine, domn'e.

V-ați construit propria dumneavoastră casă acolo ?

Păi da, pentru că problema era unde să stau. Era o improvizație, o batjocură de casă făcută din împletitură de lemn cu oleacă de lut pe dânsa. Și, în locul unde mi-o dat mie casă să locuiesc, de la ora două și până noaptea, la felinar, m-am apucat să fac chirpici, ca să îmi fac casă, pentru că mi-am dat seama că lucrurile nu stau bine cu mine acolo. Văzusem la alții care erau mai de mult acolo, și eu să stau în bordei, cum o stat soția lui Antonescu ?

Și m-am apucat să fac chirpici și mi-am făcut casă. Directorul IAS-ului de lângă noi, Vasile Ghiauru îl chema, inginer agronom, primea cu brațele deschise pe cei care voiau să muncească la el. Eu când munceam la găuri, tot el le plătea. Mă rog, a căpătat o simpatie extraordinară pentru mine, pentru că am lucrat șase ani de zile nu numai ca porcar, ci și la păsări, și la vite. Și, când io îmi făceam casă, directorul trecea prin sat, că el avea voie să intre în sat. Și mă întreba la gard, că io mi-am făcut și gard : „Domnu' Radu, ce vă mai trebuie ca să vă faceți casa ?”. Spuneam : „Tovarășu' director, mi-ar trebui niște scânduri, vedeți că am ajuns aproape de acoperiș”. A doua zi venea o căruță cu doi cai cu scânduri noi pe care le descărca la mine. Mai trecea o săptămână, iar venea Ghiauru : „Domnule Radu, ce vă mai trebuie ?”. „Păi, domnule director, niște ciment, dacă se poate...” Venea căruța cu patru saci de ciment... Mi-am făcut și terasă.

26. Alexandru Vaida-Voievod (1872-1950), președinte al Consiliului de Miniștri, ministru al Afacerilor Străine și ministru de Interne, președinte al PNT (6 mai-21 noiembrie 1933). Ioan Scurtu (coord.), *op. cit.*, p. 289.

Ei, și am făcut o casă cu două camere demne de oraș. Bani aveam, câștigam, mă plăteau ăia. Am dat cu var, am tencuit... Soția mea s-a dus la Fetești și a cumpărat pânză înflorată, peste 100 de metri de pânză, și a venit cu sulul ăsta și a făcut tot interiorul ca la coana Chirița, ca în teatru. Era o frumusețe. Patul era din scânduri, mare, nu de două persoane, de patru! Eu am făcut patul și tot mobilierul acolo... Față de cum ședeau alții, la mine era palat.

Să vă mai spun o treabă legată de asta... Acolo, pe noi ne păzea un locotenent-major de Securitate, avea birou acolo. Și, la o adunare de asta cu deținuții din comuna respectivă, oamenii s-au plâns: „Bine, domn'e căpitan, noi n-avem geamuri, n-avem uși, stăm pe pământ...”. Ca să le taie elanul, locotenentul le-a spus următoarele: „Da' de ce nu vă uitați la domnu' Radu?”. Nu-mi spunea tovarăș. „Domnu' Radu o făcut o vilă americană.” Cu astea le rupea gâtul, și oamenii tăceau din gură... Îmi făcusem și gard din bețe de floarea-soarelui. N-avea nimeni gard. Pe cei care voiam să muncim ne duceau cu un tractor cu remorcă la locul unde era cultivată floarea-soarelui și bețele ni le dădeau nouă ca să avem cu ce să ne încălzim. Eu nu am luat pentru foc, am luat și mi-am făcut gard.

Aveați o adevărată gospodărie acolo...

Da. Soția mea creștea păsări, a început cu o cloșcă, pe urmă cu două, cu nouă, și am făcut circa 300 de păsări... Două căldări de boabe pe zi îți trebuiau neapărat. Fiecare primea 250 de metri de teren, iar cine nu-l lucra, îl vindea. Eu am cumpărat vreo cinci-șase curți de astea de la alții. Le dădeam banii primăvara și cultivam porumb ca să am cu ce crește păsările. În fiecare zi tăiam câte o pasăre.

Ați spus că acolo la Lătești era și doamna Antonescu... Ați cunoscut-o?

Da. O venit fosta ei secretară, doamna Negulescu, la noi, auzind că am o casă grozavă, și îmi spune: „Domnule Radu, uite, soția mareșalului ar vrea să vie să vă vadă casa”. „Vai, doamnă, cu mare plăcere!” Și o venit doamna Negulescu cu soția lui Antonescu și o văzut-o. O rămas în prag, uimită de ce o putut să vadă, că era casa mea ceva de basm. Și în felul ăsta am cunoscut-o, dat fiind faptul că eu aveam o situație materială foarte bună acolo... O invitam la masă, că tăiam în fiecare zi o pasăre, domn'e. Și venea foarte des la noi la masă. Insistam eu, și de multe ori mă duceam și o aduceam eu din locul în care era. Avea o situație foarte gravă, și de sărbători și duminicile întotdeauna o aduceam la masă la noi...

Dumneavoastră câte luni ați primit domiciliu obligatoriu?

Păi mie îmi dăduseră doi ani iar când se împlineau doi ani, mă duceam la Securitate și îi spuneam locotenentului-major: „Mi-o expirat termenul, domnule locotenent-major, ce facem?”. Mă lua în batjocură la birouri și scotea dintr-o mapă o hârtie: „Mai ai, domnule Radu, încă doi ani”. „Dar de ce, domnule locotenent?” „Eee, cu dumneata e o problemă mai grea, domnule. Dumneata n-ai învățat în pușcărie, încă nu te-ai reeducat. Nu, dumneata le înjuri azi partidul, înjuri guvernul, nu-ți vezi de treabă.” „Domnule căpitan, cine spune lucru' ăsta, să vă spun țigănește, mănâncă căcat! Nu este adevărat, eu îmi văd de treabă, sap puieti de piersici, îmi fac casă, cum ați văzut...” „Noi știm, da' dumneata aici stai... Știi până când, domnule Radu? Până când n-o să ai barba la pământ dumneata nu scapi de noi!” Așa mi-o spus clar în biroul lui. Atunci, ce era să fac? Mi-am luat hârtiuța... Doi ani cu încă doi ani se făceau patru. După patru ani iar m-am dus la el, tot de Sfântul Gheorghe, pe 23 aprilie: „Domnule căpitan, mi s-or dus

patru ani de când stau aici”. „Eee, dar nu ți-am spus, domnule Radu ? ! Ți-o crescut barba până la pământ ? Dumneata nu scapi de noi, domnule. Nu cunoști asta ? Ai încă doi ani ! ” Și mi-o dat din doi în doi ani și așa m-au ținut șase ani de zile acolo... Și am stat acolo până a venit decretul. Da' eu n-am beneficiat de nicio zi din decretul ăla de grațiere, că am făcut și pușcărie, și domiciliul obligatoriu, total 12 ani, exact până când o venit decretul. A fost o coincidență stupidă. Alții o beneficiat, că s-o eliberat înainte.

S-o dat decretul în '64 și s-o eliberat tot satul, 480 de oameni o plecat, domnule. Singurul care a rămas în satul ăla am fost eu. Am rămas pentru că trebuia să-mi duc cele 300 de găini la Iași ! Și mi-am făcut vreo patru cuști mari și m-am dus la gară să iau vagon, că nu puteam să vin altfel, că mai aveam și 5 000 de kilograme de porumb. Doamna Antonescu mi-o adus și pisica dumneaei, Gheîșa, ca s-o duc la București. Mi-o dat și adresa, pentru că eu nu cunoșteam Bucureștiul, undeva pe la Foișorul de Foc... Și, domnule, exact în ziua când să plec, o dispărut pisica.

Dar urma să vă reîntâlniți cu doamna Antonescu ?

Trebuia să îi duc pisica. Mai târziu, am făcut un drum la București cu niște treburi și m-am dus și la doamna Antonescu să văd ce face, chiar dacă pierdusem pisica. Găsesc Foișorul de Foc, caut strada, o găsesc, o casă modestă, cu un singur etaj, într-o curte, acolo. Intru, că poarta era deschisă, sun la sonerie... nu răspunde nimeni. Se auzea soneria, deci funcționa... Dar ce îmi vine mie în minte ? Mă duc prin spate și în spate găsesc o ușă. Pun mâna pe clanță, ușa deschisă. O deschid, văd niște scări care urcau la etaj și merg sus pe scări. La etaj erau două camere. Timid, mă duc și încerc la o ușă, dar văd că se deschide ușa de alături și cineva întreabă prin ușa deschisă pe cine caut. „Domn'e, eu o caut pe doamna Antonescu.” Acela, când a auzit soneria, a crezut că sunt de la Securitate, și de-aia nu mi-o dat drumul înăuntru. „Cu ce ocazie pe la doamna Antonescu ? ” „Păi, domn'e, eu am stat cu doamna Antonescu în domiciliu obligatoriu în comuna Lătești, în județul Ialomița, șase ani de zile. Și mi-a dat adresa, de asta am venit la dumneavoastră. Trebuia să aduc o pisică...” Și i-am spus povestea prin ușă. Când o văzut că știu toată treaba, și-o dat seama că nu sunt de la Securitate și o deschis ușa de tot. Când am intrat înăuntru, am rămas tablou. El era îmbrăcat într-un șorț de piele plin de var. Am crezut prima dată că-i zugrav, da' de fapt era sculptor. Era nepotul doamnei Antonescu, avea aproape 60 de ani, tâmplă căruntă, un tip bine, vânjos. Înăuntru erau numai busturi din ghips. O făcut o cafea și am stat de vorbă : „Unde-i doamna Antonescu ? ”. „Apăi, domn'e dragă, o murit. E înmormântată în cimitirul de aici.” Murise...

După ce ați revenit din Lătești, ați încercat să vă reintegrați în câmpul muncii ?

Da, după ce m-am eliberat, m-am întors la Iași și mă duceam la Forțele de Muncă să îmi dea servicii. Le-am spus studiile și mi-au umplut buzunarul cu fel de fel de trimiteri. Spre exemplu, îmi dădeau la întreprinderea cutare, consilier juridic. Mă duceam acolo și spuneam din capul locului : „Domn'e, vin din pușcărie”. Nu puteam să mint, pentru că mă prindeau. Când auzeau, strângeau din umeri. Care era mai vorbăreț spunea : „Avem un post, dar nu e în raport cu studiile dumneavoastră”. Am stat 11 luni de zile fără serviciu. La un moment dat iese la pensie casierul Poștei centrale din Iași. Eu, care nu mă pricepeam să mă descurc cu banii, fiindcă încă din liceu am fost afon la matematică, mă duc la poștă și arăt biletul de la Forțele de Muncă. Se uită ăla și zice : „Tovarășe, ei nu știu că noi avem ordin să nu primim deținuți în nici un post ? ”. „N-am știut...” „Spune-i boului ăla care te trimite să își vadă de treabă ! Cum trimite oameni așa ? ! ”

„Bine, domn’e...” Și am plecat cu coada între picioare. Mi-am făcut cruce pe scări că nu m-o primit, pentru că și dacă mă primea refuzam, fiindcă nu mă pricepeam la contabilitate.

Și până la urmă unde v-ați angajat ?

Ultima trimitere a fost la Fabrica de ulei din Iași, că era un loc de laborant acolo. Directorul de la Forțele de Muncă se săturase de mine, pentru că veneam mereu și spuneam : „Nu mă primește, domn’e, nimeni !”. Și îmi spune că e un serviciu bun la Fabrica de ulei. Acolo, o doamnă era în concediu de maternitate patru luni. Și mi se spune la cadre : „Domn’e, faceți-vă actele și veniți !”. După patru zile fac rost de acte și mă duc înapoi. Când mă duc la cadre, doamnei parcă îi căzuse cerul în cap : „Domnule dragă, cu toată jena vă spun că locul s-o ocupat...”. „Bine, doamnă, s-o ocupat, dar dumneavoastră un loc de muncitor necalificat n-aveți ? Că eu nu știu nicio meserie.” Și îmi spune : „Vai, domn’e, se poate ? !”. „Doamnă, primesc orice loc de muncă. M-am săturat ! De 11 luni de zile toată lumea mă dă afară, nu mă primește !” „Bine, da’ cu treaba asta nu pot decât să merg la tovarășul director, să vedem dacă e de acord.” Și mă duc iar la director și îi spun toată târășenia. Și atunci îl cheamă pe inginerul-șef și îi spune : „Tovarășe, vedeți, dumnealui vine din pușcărie, a arătat bunăvoință. Acceptă să lucreze ca muncitor necalificat, găsește-i un loc bun, să nu se accidenteze”. Nu am mai stat decât 5 minute acolo, că m-o luat la braț inginerul-șef și m-o băgat în fabrică. M-o dus, m-o pus în fața unor aparate și mi-a arătat ce să fac. Și în felul ăsta am ajuns acolo.

Ați muncit numai ca necalificat ?

Am stat ca muncitor necalificat până la un punct. Avocatul fabricii era un adevărat domn, dar era bolnav, avea și diabet, și din cauza asta se deplasa foarte puțin, nu se ducea la procese decât în Iași. Dar erau și arbitrajele de stat, conflicte între întreprinderi care se judecau prin țară. Le cocoloșea el, făcea ce făcea, până când o dat de mine. Și o venit în secret și o vorbit cu mine : „Domnu’ Radu, eu am o rugămintă la dumneavoastră. Noi avem foarte multe litigii la arbitrajele de stat. Fără să știe Securitatea, că n-ar fi bine să știe, o să vă facem o delegație să reprezentați fabrica în funcția de consilier”. Și mi-o făcut, într-adevăr. Și cum se ivea ceva, eu mă duceam. Toate arbitrajele din statul românesc le cunoșteam, că mă duceam să apăr la proces.

Domnule, și să vă mai spun un lucru. Fiind muncitor necalificat la fabrica de ulei, eu făceam munca cealaltă fără să știe Securitatea. Și trebuia să fac cea mai grea muncă, trecerea pe costuri. Și în felul ăsta eu făceam niște referate foarte lungi, în care motivam, așa afon cum sunt eu în materie de fiscalitate, treaba asta. Și a venit de la București o comisie condusă de un evreu, să vadă ce o făcut întreprinderea, dacă merge bine, și să facă revizia anuală. Și se apucă de răsfoit dosarele... Și într-un dosar o găsit un referat de al meu, scris de mână, bineînțeles. Și îl întreabă pe contabilul-șef, Vasile Vrabie îl chema și era singurul om care nu mă prea înghițea : „Cine face referatele astea ?”. „Păi, să vedeți, un salariat de-al nostru.” „Ia cheamă-l încoace !” Și ăla o trimis după mine și mă întreabă : „Dumneatale ai făcut, domnule, referatul ?”. „Da, io l-am făcut.” „Vă felicit. Ce salariu aveți dumneavoastră ?” „750 de lei.” Era salariu de muncitor necalificat. „Cum ? ! 750 aveți salariu ? Dar ce funcție aveți dumneavoastră ?” „Muncitor necalificat.” Se întoarce la contabil : „Cum, domn’e, dumneata utilizezi muncitori necalificați ?”. Zice : „Ăăă, păi să vedeți, tovarășul o fost în pușcărie...”. O dat-o cotită contabilul... Și jidanu’ îi spune : „O făcut pușcărie, domn’e ? S-o achitat. De ce îl țineți în situația asta ?”. „Păi, să vedeți...” „Nu faceți bine, domn’e. Să îi dați salariu corespunzător,

că văd că îl puneți la munci de salariat cu carte, nu?” Și de atunci mi-o mărit și mie salariu’, mă rog. Evreul ăla m-o ridicat pe mine.

Dar de ce nu vă înțelegeați cu contabilul ?

Avea pregătire șubredă, din ăștia care au câte o licență luată „cu sacoșa”. Era unul din ăștia. Odată m-am dus cu un referat la el să-l citească, și acolo am întrebuințat expresia *sine qua non*, da’ el habar n-avea ce e asta! Și mă întreabă: „Bine, tovarășe, ce-i cu asta?”. Am încercat să îi explic. „Dar nu ai putut să găsești alt cuvânt?” „Nu, domnule.” Am pus capăt, dar de atunci nu m-o mai înghițit deloc... Tot timpul se uita chiorăș la mine, lua hârtiile așa, în scârbă.

După eliberare, au existat tentative de racolare din partea Securității ?

Să vă spun. Era un ofițer de Securitate care răspundea de Fabrica de ulei, și îmi spunea secretara: „Vine mereu, săptămânal, în camera lui cu ușile de metal, aia închisă cu yală”. În capul unei săli, avea o cameră numai a lui. Și m-a chemat la el și o început a mă forfeca... M-o luat cu frumușelul, la început: „Domnule Radu, dumneavoastră, în raport cu studiile, ar trebui să aveți un loc de muncă mai bun...”. „Da, domnule căpitan.” Am înțeles imediat despre ce este vorba. „Vedeți că aici e lume multă, fabrica e mare, oamenii vorbesc...” I-am spus: „Domnule căpitan, fabrica asta, așa cum spuneți, e mare. Are atâția oameni care sunt în stare să vă fie de ajutor, câți vreți dumneavoastră. Eu nu vă pot da niciun fel de informații pentru că de mine se ferește lumea. Nu uitați că vin din pușcărie și toți mă dau la o parte”. Da’ nu era adevărat, că toți mă iubeau. „Uite ce e, domnule Radu, știți unde este cofetăria Amandina?” „Știu.” „Joi vă rog să veniți în față la cofetăria Amandina.” Cum nu te-ai dus matale joi, nu m-am dus nici eu!

Săptămâna următoare îmi spune secretara: „Măi, vezi că o venit Domnescu și te cheamă la el”. Eu eram puțin speriat, pentru că nu m-am dus la întâlnire. Și mă duc la el în birou: „Ascultă, domnule Radu, da’ era vorba că ne întâlnim joi, în față la Amandina”. „Păi, domnule căpitan, să vă spun cinstit, am uitat...” „Dar cum ai uitat, măi? ! Nu-i nimic, miercuri ne întâlnim.” Miercurea aia m-am dus, că nu mai puteam să spun că am uitat. Mă duc la Amandina în față și îl găsesc pe căpitan acolo. Mă aștepta la ora fixată, 4 după-amiază. N-am intrat în cofetărie, mă bagă în spatele cofetăriei, într-un bloc, într-o cameră mică. Era un birou, erau și două scaune, telefon, dracu’ mai știe ce... „Luați loc acolo!” Și iar începe să îmi spuie: „Ți-am spus, domnule Radu, dumneata ești intelectual. Matale poți vedea lucrurile, poți să ne fii de ajutor”. I-am spus la fel: „Domnule căpitan, am mai spus-o, nu căutați în mine o sursă, că eu sunt gata să fac a doua oară pușcărie!”. Domnule, s-o sculat de pe scaun și, dacă nu eram atent, mă lovea! S-o enervat foarte tare. Atunci m-am sculat și eu în picioare și am spus: „De ce, domnule căpitan? De ce vreți să mă forțați? Mă bateți pe mine? Nu puteți să faceți asta!”. Acesta, nervos, zice: „Ieși afară!”. Și m-o dat afară de acolo. După asta mă întâlneam cu el pe scări, la fabrică, săptămânal. Nu mai zicea nimic, întorcea spatele.

Frații dumneavoastră, familia au avut de suferit din cauza arestării ?

Nu. Spre exemplu, fratele meu, doctorul, nu făcuse politică. Era un mare amator de călătorii și s-o dus să vadă aurora boreală. A călătorit tot timpul, era medic radiolog, avea mai mult concediu decât ceilalți și mereu era plecat. Toată lumea o cunoștea. Vara toată, cât avea concediu, el pleca. În schimb soția a suferit mult... După ce m-au arestat pe mine, pe casa mea de la Târgu Mureș o pus ochiul un căpitan de la Securitate. A doua zi au venit niște vlăjgani și pe soția mea au luat-o doar cu un aparat de radio, Telefunken,

cu o sacoșică cu lucruri, au băgat-o într-o mașină de Securitate și au dus-o la 35 de kilometri de Târgu Mureș, într-un sat pustiu. Fusese sat nemțesc și toți nemții plecaseră. Acum casele erau fără geamuri și fără uși, pentru că le furaseră ai noștri. Au trântit-o în mijlocul satului. În batjocură au făcut asta... O stat ea ce o stat acolo și o ieșit pe la marginea satului și s-a întors la Târgu Mureș. Fratele meu care era medic în Târgu Mureș o ajutat-o cât am stat eu în pușcărie.

După Revoluție, v-ați mai întâlnit cu securiști ?

Să vă spun ceva interesant. Imediat după Revoluție se cumpăra pâine numai cu greutate, erau cozi mari pe vremea aceea. Și într-o zi mă trezesc atins pe umăr de cineva. Când întorc capul... domnul căpitan de Securitate care încerca să mă racoleze ! Zice : „Domnule Radu, am o rugămintă la dumneavoastră, coada e mare, nu stau. Văd că sunteți mai în față, cumpărați-mi și mie două pâini”. Și îmi dă bani să-i cumpăr. Acum, ce să fac ? Să îl scuipe și să îi aduc aminte de ce o făcut ? Nu am făcut asta, am luat banii și i-am cumpărat pâine...

V-ați înscris într-un partid politic după 1989 ?

Nu, în niciunul. Dar particip, să știi matală, cu toate simțurile mele, dacă pot să spun așa, la toată viața asta politică. Sunt scârbit cum nu vă puteți imagina.

Regreți ceea ce vi s-a întâmplat în anii comunismului ?

Cum să nu regret, când am fost urmărit aproape 50 de ani, domn'e ? ! Pe chestia cu legionarismul, cu Decebal, Securitatea a fost umbra mea timp de aproape 50 de ani. Mi s-or răpit anii ăștia mulți... 12 ani sunt ceva în viața unui om ! Dar m-am mângâiat că mi-am adus aminte că am cunoscut oameni și am învățat foarte multe de la ei... foarte multe...

Vă mulțumesc frumos.

Mehedinți

Alexandru D. Constantinescu

S-a născut la 15 octombrie 1922 în Turcenii de Jos, județul Gorj. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : școala de comerț. Profesia : muncitor. A fost arestat la 22 ianuarie 1954 și condamnat la 16 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Uranus, Jilava, Aiud, Cluj, Ploiești, Văcărești, Gherla, Râmnicu Sărat, Salcia, Periprava și Galați. A fost eliberat la 26 iunie 1964. La data interviului, locuia în Șimian, Mehedinți. Interviu realizat de Andrei Lascu la 24 ianuarie 2008. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu. Editarea – Constantin Petre. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 318, 319.

Vă rog, pentru început, să-mi dați câteva date din biografia dumneavoastră, despre familie...

Părinții mei au fost bestii moșierești, că așa erau numiți moșierii de către comuniști. Mama a murit când eu eram prea mic ca să o țin minte. Murind și tatăl meu, Costică Calotescu, am rămas orfan și m-a crescut fratele meu, Neicu Calotescu¹. El a fost scriitor, epigramist, și a făcut pe banii lui antologia epigramei române, împreună cu Nicolae Crevedia, care era ziarist, pare-mi-se la *Porunca Vremii*. Așa că m-a crescut fratele Calotescu, eu fiind în familie bastard, să spunem lucrurilor pe nume, chiar dacă sunt crude... Și în loc de doică aveam o femeia care mă ținea și îmi dădea să sug lapte direct de la capră.

Am fost dat la școala primară din sat, după care am dat examen la Liceul Militar „Dimitrie Sturdza” din Craiova, unde am căzut cu brio, din cauză că la română... – eu scriu foarte frumos, că nici dracu’ nu înțelege – subiectul a fost : „De ce vrei să fii ostaș ?”. Eu am dezvoltat subiectul, însă profesorul mi-a dat nota 2 sau 3, nu mai știu cât. Și-am căzut... Totuși, pe acest subiect am făcut o teză excepțională din punct de vedere istoric, iar Calotescu a și publicat-o.

Cum ați perceput venirea comuniștilor în țară și ce vă amintiți că spuneau despre asta cei din jurul dumneavoastră ?

Domnule, se știa ce înseamnă comunismul, cu toate că la noi erau prea puțini. Mai târziu l-am cunoscut și eu în URSS. Eram militar, voluntar pe front, am căzut rănit și m-au prins rușii. Am fost lovit în picior, puteam să merg însă, și m-au dus într-un lagăr

1. Alexandru (Neicu) Calotescu (1882-1952), poet și prozator, și Nicolae Crevedia (1902-1978), scriitor și jurnalist, sunt autorii *Antologiei epigramei românești*.

sovietic. Asta e o poveste interesantă, care merită să v-o spun. Ne-au îmbarcat într-un tren lung, lung și, după vreo 30 și ceva de zile, am ajuns în lagăr la Verhoiansk².

Din cei 70 câți eram în vagon la îmbarcare mai rămăsesem la destinație doar vreo 30 și ceva de inși. Restul muriseră de foame, de frig... Pe drum, din când în când, se mai oprea trenul, deschideau ușa și spuneau : „Morții ! Să vină morții ! ”. Trebuia să îi dai jos, îi trăgeau și îi lăseau acolo, lângă calea ferată. Iar noi luam de la morți câte o manta, câte... ce ne lipsea. Eram și români, și nemți. Și, de unde ne-a coborât din tren, am mers o zi și jumătate pe jos până am intrat în Verhoiansk. Mai târziu s-a făcut cale ferată.

Cum era Verhoianskul ?

Era un orașel mic cu case din bârne, iar altele erau făcute și din piatră. Era în podișul Verhoianskului, locul unde nu bate vântul.

Până în România erau vreo 16 000 de kilometri, dar, cum am ajuns în lagăr, primul gând care mi-a venit a fost cum să evadăm. I-am spus asta unui prieten, Cazacu Vladimir, dar reacția lui a fost de neîncredere. A zis : „Ești nebun”.

Pe urmă am cunoscut niște japonezi, cu care ne-am împrietenit. Comunicam cu ei mai mult prin semne, mai câte un cuvânt rusesc, mai câte unul englezesc... Ăștia ajunseseră în lagăr de pe vasul amiral japonez, peste care căzuse o bombă care le-a rupt cârma. Au fost prinși și băgați în lagăr de rușii ospitalieri...

Dar, dacă ați fi evadat, cum vă gândeați să ajungeți acasă, având așa o distanță mare de parcurs ?

Păi n-am evadat numai eu. Am evadat, poate... 20 de inși. Pregătirea a durat 8 luni și jumătate și am evadat în cinstea lui 7 noiembrie³. Ne-a trimis să aducem lemne pentru a ne încălzi în lagăr. Era zăpadă, și ne-am apucat să le tăiem, însă mai înainte, ajutați de tătarii care erau și ei deportați în Verhoiansk, pregătisem trei săniuțe în care am pus de toate, inclusiv două pistoale și gloanțe. Și atunci cei 20 de inși ne-am despărțit în două grupuri. În cel din care făceam parte și eu, mai erau doi nemți și șapte japonezi. În cel de-al doilea grup era iarăși un român, doi nemți și restul japonezi. Ne-am întâlnit cu tătarul care trebuia să ne conducă un timp, am tras la sorți și a ieșit că trebuie să mergem în partea de est. Tătarii ne-au sfătuit să nu ne ducem către strâmtoarea Bering, căci acolo rușii primesc ajutor de la americani și e riscant pentru noi. Au zis că s-o luăm spre nordul Coreei sau înspre China, unde, la data aceea, puteam să cerem azil politic sau să mergem mai departe.

Am plecat de-acolo și ne-am dus cu tătarul o zi și o noapte. Noaptea veneau lupii și urlau. În timpul acesta ninge, și asta era un mare sprijin pentru noi, că ne ștergea urmele. Doar lupii se țineau încontinuu după noi... Pe parcurs am stat și într-o peșteră, unde am împușcat un lup pe care l-am prăjit și l-am mâncat. Și așa am călătorit vreo două săptămâni și mai bine, până la un moment dat când, prin întunericul care era în partea aceasta de noapte a planetei, am dat de o casă, în mijlocul pădurii. Era o casă împrejmuită cu un zid din copaci sădiți unul lângă altul, ca să nu sară lupii peste ei. Am bătut în poarta aia și a ieșit afară un om bătrân, cu o barbă mare și a întrebat : „Cine e ? ”.

2. La Verhoiansk, în Siberia Orientală, a funcționat un lagăr de concentrare unde deținuții politici sau prizonierii de război erau forțați să lucreze în mină sau să taie lemn din pădurile siberiene. Din cauza temperaturilor foarte scăzute, localitatea a fost supranumită polul frigului.

3. La 7 noiembrie 1917, în Rusia a avut loc revoluția bolșevică în urma căreia a luat ființă URSS.

Noi am răspuns: „Oameni buni!”. Auzind aceasta, ne-a zis: „Dacă sunteți oameni buni, poftiți înăuntru!”. Era un profesor de fizică, Petrov, care fugise dintr-o închisoare din Rusia și venise aici împreună cu soția lui. Acuma el era singur, nevastă-sa murise și era îngropată în spatele casei, unde făcuse el o groapă lângă un izvor cald. Mai jos de unde stătea el, într-un orașel, locuia fiica lui, măritată cu un inginer care lucra la o piloramă, un gater, unde tăiau lemne și le făceau scânduri, le puneau la tren și le ducea mai departe, în Europa. Ei ne-au făcut loc într-un vagon și am plecat cu vagonul acela, numai eu și cu nemții. Japonezii n-au vrut să mai meargă, ba, mai mult, pe drum l-au omorât pe unul de-al lor care în lagăr fusese turnător. Șeful lor a spus: „Nu l-am lăsat în lagăr, că ne făcea țara de răș”.

Și cum a decurs drumul către țară ?

Cu trenul am mers aproape o săptămână, am trecut Uralii spre Europa. Am avut la noi puține alimente, dar am avut noroc că luasem foarte multe turtă de floarea-soarelui. Am coborât într-o stație la sud de Moscova și la vest de Kazan, într-o localitate unde în timpul războiului rușii și-au mutat capitala. Aicea, tot împreună cu nemții, am mers mai departe. Pe drum, pe un fost câmp de luptă m-am băgat sub o turelă de tanc, pentru că trecea un grup de călăreți care puteau să fie de-ăia fugiți de la ruși, care făceau bande... Când am ieșit, i-am căutat pe nemți și nu i-am mai găsit. Ei se duceau spre Lacurile Mazuriene, în Polonia, eu mergeam direct către România-mamă.

Și, în fine, am stat și la o rusoaică, o muiere care-mi propusese să mă căsătoresc cu ea. Voia să ne ducem să trecem în Persia sau să mergem pe jos în Karaganda, că acolo-i așa de bine, curge mierea din copac... Nu am stat. I-am lăsat rusoaicei o verighetă, că o luasem de la nemți, că aveau verighete mai toți și le vindeau pe tutun sau pe pâine.

Am plecat cu un tren cu carbuni către Kiev⁴ și, în drum, m-am culcat într-o claie de fân la marginea unei păduri. Și m-a prins un ofițer de poliție de-al lor, care voia să mă ducă la lagăr. M-a întrebat din ce brigadă sunt și am spus că a V-a. Zice: „Să vedem cum scapi”. M-a luat cu el și zice: „Uite, aici locuiesc eu. Spală și mie puțin pe jos aicea, ca să nu te pedepsească ăia c-ai rămas adormit aci”. Cum a făcut 20 de pași, i-am și luat bocancii, că avea o pereche de bocanci buni acolo, i-am luat schiurile, și dă-i drumul. A venit noaptea, mi-am dat drumul pe o vale... Domnule, nu știu, da', dacă întâlneam un copac în față, praf îl făceam. Și jos, la poalele dealului, am alunecat pe gheața lacului care se găsea acolo de la un mal la celălalt. Mi-am continuat apoi drumul și tot în noaptea aceea, pe drum, am întâlnit o rusoaică ce venea cu săniuța și cu un cal, și m-a luat și pe mine. M-a întrebat de unde sunt și am spus că sunt moldovean și că vreau să merg în Moldova, unde am un unchi, că sunt fierar, că se apropie primăvara și mă duc să lucrez, să reparăm la tractoare și la pluguri. Pe drum, când se apropia de colhozul unde vroia ea să ajungă, am rugat-o să oprească, m-am dat jos, i-am mulțumit și ea mi-a spus: „Ești dintr-acea?”. Adică din cei care au fost închiși din Siberia. Și-a dat seama că sunt fugit. I-am zis că da și a plecat mai departe. Eu am luat-o la stânga, da' după puțin timp m-am întors și am schimbat direcția de mers, în cazul în care ar fi trimis după mine, să nu mă găsească.

La Kiev am intrat noaptea pe un aerodrom, unde, fiind ceață și noapte, m-am rătăcit printre avioane. M-au prins ăia și m-au dus la corpul de gardă. Aici era un rus bătrân, care avea funcția de comandant cu paza. Acum se terminase războiul, și i-am spus că eu

4. Oraș în Ucraina.

am venit cu un transport de prizonieri, m-am dat jos ca să beau apă și a plecat trenul, iar eu am rămas pe jos și acum merg către casă. M-a căutat în sacoașă, mi-a luat bocancii imediat, mi-a dat doi pumni de sămânță, m-a scos afară la marginea aerodromului și mi-a spus: „Vezi?”. „Da.” „Acolo-i România. Du-te și să nu spui la nimeni!” „Mulțumesc...” Și am luat-o către România.

După ce am trecut Niprul prin niște maldăre de trestie, dincolo, un preot m-a ținut la el în casă vreo două săptămâni. Mi-a povestit că făcuse închisoare, fusese închis el, nevastă-sa și fi-su. După ce i-a dat drumul, prin ce-a trecut și popa ăla, e mult de spus... un întreg roman. Și venea la el din când în când un NKVD-ist care îi lua la întrebări.

Acest preot a povestit cum l-au păcălit rușii că îi lasă liberi pe ei și pe fi-sa, că fi-su murise în Donbas. El avea doi prieteni cărora le-a spus: „Bă, nu-mi mai spuneți păcatele voastre, ce faceți voi, spuneți-vi-le în gând”. Și la un moment dat NKVD-istu' îi spune: „Să nu le mai spui celor pe care îi spovedești că să-și spună păcatele în gând”. Deci unul dintre ei era turnător. Când am plecat, m-a condus el cam vreun kilometru și-mi spune: „Duceți-vă, că și-n țară la voi o să fie ca la noi, și păziți-L pe Dumnezeu, că ăștia Îl vor goni!”. Deci mi-am dat seama că în acel preot, după ce trecuse prin atâtea, mai era ceva... o frântură de dumnezeire. În fine, am ajuns după asta la Bug, l-am trecut cu atenție, căci toate podurile de peste apele mari erau păzite. Dacă mergeai către răsărit, nu-ți zicea nimeni nimic, dar dacă veneai de la răsărit înapoi, spre apus, toți te-ntrebau unde te duci. Și am scăpat pe lângă armata rusă care tocmai venea puhoi către Berlin. Am mers printre ei și, când am ajuns la Nistru, am trecut pe la sud de Noua Suliță⁵.

Românii cum v-au primit ?

Vă spun imediat. Am mers până la Prut, la graniță, și m-am predat la un sergent român, Miloiu. ăla l-a anunțat pe comandant, locotenentul Lăzărescu, și ăsta l-a trimis pe sergent să-l cheme pe rus. A venit un maior rus de dincolo și i-a spus românului: „Uite, ăsta a fugit din Rusia și a venit la noi”. I-am spus maiorului că am pierdut trenul cu prizonieri care erau repatriați în România, am trecut dincolo cu el și am fost dus din nou în lagăr, la Nikolaev, apoi la Odessa și la Kiev, unde am făcut și greva foamei nouă zile. De la Kiev ne-a dus iarăși la Odessa, unde am lucrat într-o fabrică de pluguri.

De-aicea, într-o bună zi, după vreo doi ani de zile, ne-a urcat într-un tren cu pancarte, că ne repatriază. Noi știam un lucru: când te ia și te urcă în tren spune că te duce acasă, dar te duce la mama dracului, în altă parte.

În sfârșit am venit către țară, prin nord, pe la Sighet. Când am văzut stâlpii de frontieră, toată lumea urla, nu mai spun, era mare bucurie. A oprit trenul într-un câmp acolo, toți au coborât din tren, unii plângeau, alții sărutau pământul... La un moment dat, de jur-împrejur era Securitatea cu pistoale și cu câini, după care unu' zice: „Băi, ne-au primit frații noștri cu flori de gheață”. Ne-au băgat acolo într-o cazarmă și a doua zi ne-a pus la bou-vagon, și la București cu noi.

La Brașov însă, când a oprit trenul în gară, noi am început să aruncăm bilețele pe unde puteam. Oamenii întrebau: „Cine sunteți? Cine sunteți?”. Și unii au strigat: „Suntem eroii de la Stalingrad!”. În timpul ăsta, un căpitan care era comandantul convoiului se certa cu șeful de gară ca să-i dea drumul la tren și ăla spunea că nu poate până nu vine trenul celălalt. „Eu am aicea deținuți, oameni periculoși!”, a spus el. Când

5. Localitate în Ucraina, pe malul Prutului, la frontiera cu România.

am auzit cu toţii din vagon, am început o huiidială şi o înjurătură, de să nu mă-ntrebi ! Şi, în fine, am plecat şi a doua seară pe la 9-10 am ajuns la lagărul Ghencea, unde, când ne-am dat jos, au vrut să ne taie nasturii şi să ne ia centurile. Noi ne-am aşezat jos, am început să urlăm, de faţă erau colonelul Nanu şi cu generalul Roman, şi am început să aruncăm cu noroi în ei... Îţi închipui ? Şi imediat, după toată hărmălaia asta, că 3 000 de oameni au început să urle, să ţipe, şi cu înjurături, şi cu tot, a venit ordin : „Daţi-le drumul ! Sunt altă categorie...”.

Fac aici o mică paranteză : la Odessa, unde lucram în fabrică, se dădeau şi ceva ruble. Unii şi-au cumpărat diverse obiecte, că mergeam către casă şi voiau s-arate că, mă rog, acolo a fost bine. Şi a dat voie ca fiecare să-şi cumpere ce vrea. Şi unii şi-au cumpărat câte-o drăcie de radio, alţii, mă rog, ce au putut să-şi cumpere cu banii pe care i-au avut. Ei, şi unii din aştia au zis : „Ia bă, să vedem, nu prindem *Europa Liberă* ? ” Au prins Londra : „Du-du-du-du-du ! ”. Cum bătea semnalul. Şi primul lucru, care l-a spus Radio Londra a fost : „Bine aţi venit, români, din URSS în lagărul Ghencea ! ”. Deja ştiau... Acum să vă mai spun ceva. Fac încă o paranteză : în lagărul de la Odessa aveau vreo trei costume de haine, cămăşi, cravate, te îmbrăca, te fotografia şi te puneă să trimiţi o fotografie acasă în ţară.

În lagărul Ghencea erau atunci numai militari, prizonieri de război, sau erau şi civili ?

Erau şi civili, dar noi, militarii, eram separaţi de ei. Da. Şi la Ghencea ni s-a dat mâncare de puşcăriaşi până am făcut grevă.

Şi cât aţi stat acolo ?

La Ghencea am stat din decembrie sau ianuarie '51 până prin luna iunie, când ne-au eliberat. Da' mai 'nainte ne-a chemat la anchetă, ne-a luat amprentele, ne-a tuns, ca la puşcărie. Şi atuncea, după ce m-am eliberat, cu încă un prieten, am făcut la Bucureşti organizaţia „Cerna”. Numele venea de la râul cu acelaşi nume, dar şi de la „Divizia Cerna”, care în primul război mondial a luptat vitejeşte în timp ce era încercuită de nemţi. Între altele, membrii organizaţiei ne consideram adepţii unei Uniuni Europene.

Ce componenţă avea această organizaţie ?

Păi număra vreo 40 de membri. Erau doctori, erau profesori, muncitori, ţărani, din toate păturile sociale. Eu am făcut primul manifest singur şi, la urmă, mi l-am luat asociat pe maiorul Jianu⁶. Şi bineînţeles că până la urmă am fost descoperiţi.

Cum s-a întâmplat acest lucru ?

Într-o seară, pe 22 ianuarie 1954, m-au arestat din oraş. M-au urcat într-o maşină şi m-au dat jos în spatele Ministerului de Interne. Mă aşteptam că acolo mă duce, pentru că eram informat şi eu de pe la alţii... Ştiam cam ce se întâmplă în puşcăriile din România, şi toţi bănuiau ce se va întâmpla dacă ne prinde. Dar unii nu credeau totuşi că vor avea parte de atâtea grozăvii şi chinuri, că poate mulţi n-ar mai fi activat.

M-au băgat la corpul de gardă, mi-au pus ochelari de sudură, care în spatele sticlei aveau o tablă ca să nu vezi nimic în faţă, şi au început să mă plimbe, ba în jos, ba în sus, şi tot aşa. Ştiam de la NKVD că asta este o manevră de derutare, ca să nu ştii unde eşti.

6. Gheorghe Jianu, născut la 13 mai 1913 în Voineşti, Argeş. Maior. A fost arestat la 22 ianuarie 1954 şi condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Caransebeş, Lugoj, Jilava, Aiud şi Periprava. A fost eliberat la 22 iunie 1964. Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicţionar. H, I, J, K, L*, p. 236 ; fişa matricolă penală din AANP.

Dar, pe drum, plimbându-mă ei așa, vine cineva aproape de cei doi care mă duceau de braț și spune: „Etajul trei, camera trei sute...” nu știu cât. Nu mai țin minte numărul. Eu știam că trebuie să ții fruntea bine strânsă când îți pune ochelarii și dacă vrei să zărești ceva o încrețești și poți să vezi la juma' de metru în fața ta. Aveam ochelarii pe față și mă oprește la o cameră. Nu știam la ce etaj eram. Mă bagă în camera aceea, stau vreo câteva momente și, la un moment dat, cineva spune: „Dă-i ochelarii jos!”. Îmi scoate ochelarii și la o masă erau vreo șapte-opt persoane, printre care și un căpitan. Altul, mai tânăr, îmbrăcat în bluză de-asta tip rusească, zice: „Cum te cheamă?”. Le-am spus. „În ce an ești născut?” Le-am spus. Apoi: „Dă-te mai așa! Dă-te mai așa!”. Și, până la urmă: „Știi unde te afli aici?” Eu am spus: „Da”. „Unde?” Zic: „În Ministerul de Interne, etajul trei, camera trei sute...”. Domnule, parcă le-am dat cu ceva în cap. „De unde știi? De unde știi? De unde știi?” Și atuncea căpitanul, cu un carnet în mână, zice: „Băi Lisandre...”, m-a luat așa. Și zic: „Păi când m-adeuceau de braț încoace a venit cineva și-a spus: «Etajul trei, camera cutare...» Unde era să mă aducă, la Dumnezeu?”. Altu' zice: „Și mie de ce nu mi-ai spus?”. „Păi dacă n-ați știut să întrebați.” „Dar cum ai fi vrut să întreb?” În fine, vroiam și eu să aflu de la ei ce știu despre mine și pe cine mai au.

V-au anchetat ?

Da, ancheta a durat până la proces, vreo patru luni de zile. Pe toată perioada asta am stat la Ministerul de Interne, la primul demisol, numit „garsoniere”. Nu era anchetă zilnic, te scotea acum, te mai scotea peste câteva zile... În ancheta aia s-au întâmplat multe chestii. Aveau unii care căzuseră pentru alții, dar ce-am știut numai eu n-au putut să afle. Aici am și aflat de la anchetator cine mai era arestat. Iar dacă deja aflaseră, eu nu puteam să mai ascund.

Și am făcut proces și am primit 16 ani de închisoare, din care am făcut 10 ani și jumătate.

Ați avut cea mai mare condamnare din lotul dumneavoastră ?

Eu am fost al doilea, că nu puteau să pună un muncitor șef de lot. L-au pus pe bietul Jianu, maiorul. Lui i-au dat 20 de ani. M-au mai dus și pe la Uranus, tot pentru continuarea anchetei, că mai adunau probe pentru ceilalți din lot. Acolo am mâncat o bătaie... numai în cap.

Cine v-a bătut ?

Nu știam cum îi chema pe anchetatori. Eventual aflai câte un pseudonim. După asta am fost la Jilava, unde am stat un timp, apoi la Aiud și de acolo la Ploiești. La Ploiești, colegul meu de lot, Jianu, vroia să capete rejudicare. Noi eram condamnați pentru crimă de uneltire contra ordinii sociale, partea a III-a, iar dacă veneai cu fapte noi, căpătai rejudicarea procesului și te încadra la crimă de uneltire contra ordinii sociale, partea a II-a, unde pedeapsa era mai mică. Și Jianu a crezut că dacă face chestia asta o să-i scadă pedeapsa. El avea copii, avea familie... Eu aveam, vorba aceea, bocancii și căciula.

Și la proces eu am spus: „Nu-i adevărat” și „Nu știu”. Că ăsta a venit ca noutate cu faptul că Victor Predescu, dirijorul orchestrei Ministerului de Interne, știa despre organizația noastră și c-ar fi discutat cu el. Domn'e, și atâta m-a ținut la presiune, încât mă luau de brațe și mă duceau la anchetă.

În celulă cu mine mai era un tip pe care l-au adus ăștia, care îmi tot spunea: „Dă-l dracu', dom'le, pă Predescu! Țăla stă afară, bea, mănâncă, se distrează. Ce dacă-l bagă

la puşcărie? O să iei şi o pedeapsă mai mică...". Azi aşa, mâine aşa, la un moment dat chiar am ajuns să vorbesc în somn. Şi, într-o bună zi, după toate confruntările care au fost între mine şi Jianu, căpitanul care m-a anchetat mi-a spus că o să mă pună de faţă cu Victor Predescu. Domn'e, şi eu, care duc o viaţă interioară intensă, l-am visat pe Victor Predescu coborând pe scări în frac cum mi-a spus: „Băi, eu nu sunt arestat”. Şi-am ținut-o pe „nu”.

După câţva timp, căpitanul ăsta spune: „Domnule Constantinescu, noi suntem o forţă. De noi i-e frică şi Apusului”. „Noi”, şi „noi”, şi „noi”, şi „noi”... „Uite aici! Vezi declaraţia asta?” Şi-mi arată o hârtie scrisă, vine şi mi-o pune la două degete în faţa nasului... „Uite aici! Rămâne să spui şi dumneata adevărul!” Era ce declarase unu' Stănescu la Cluj. M-am așezat jos, n-am zis nimic. În timpul acesta, aprinde o țigare, se uită la mine: „Fumezi?”. „Da.” Îmi dă o țigară, imediat... momentul psihologic. Am tras, că nu mai fumasem de nu ştiu câtă vreme. Am tras până am trecut de jumătatea țigării şi după-aia am spus: „Îl omor, fir-ar al dracului să fie! Îl strâng de gât!”. Şi iar aşa, de câteva ori, înjurându-l. Şi ăsta zice: „Pe Stănescu?”. „Nu, domn'e, pe ăla cu care stau în celulă. Că mă tot bate la cap ca să-i recunosc ceea ce nu ştiu. Şi-am vrut să văd ce poamnă este.” „Aoleu! Controlezi Securitatea? Insultă...” Şi nu ştiu ce... „Semnează aici c-ai insultat Securitatea.” Pune o hârtie în faţă şi am semnat fără să ştiu ce scrie. În fine, după vreo câteva zile mă cheamă şi îmi spune: „Uite, te vei duce la Văcăreşti în lagăr, e spital, o să te întrezezi”. Şi aşa s-a terminat ancheta la Ploieşti.

Apoi m-au dus la Văcăreşti. Acolo am cunoscut altă lume, am aflat însă şi ce s-a întâmplat la Piteşti, grozăviile cu „reeducarea”. Am stat şi cu comandanţi de-ai legionarilor, cu Ilie Niculescu⁷, cu Victor Biriş⁸ şi alţii. După câteva zile, am fost luat şi dus la Râmnicu Sărat. Asta a fost în '55. Aici m-a băgat într-o celulă şi am stat singur cuc. Aicea era regimul tăcerii.

Pe Ion Mihalache sau pe Ion Diaconescu i-aşi găsit acolo ?

-
7. Ilie Niculescu, doctor în economie, comandant legionar al „Corpului Răsleţi” participant la rebeliunea legionară. A fost condamnat la 10 ani temniţă grea şi deţinut cel puţin până în 1960 în închisorile Gherla şi Aiud. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România comunistă. 1945-1989. Dicţionar biografic. N-O*, INST, Bucureşti, 2006, p. 202.
 8. Victor Biriş, născut la 16 septembrie 1908. Avocat, doctor în drept, fost secretar general în Ministerul de Interne în perioada guvernării legionare. A fost închis din 1941. A fost arestat la 8 octombrie 1951 şi condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Constanţa, Jilava, Iaşi, Galaţi, Căvnic şi Aiud. A fost eliberat în 16 ianuarie 1963. Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicţionar. A-B*, p. 196; fişa matricolă penală din AANP.
 9. Ion Mihalache (1882-1963). Om politic. A fost arestat la 14 iulie 1947 şi condamnat la temniţă grea pe viaţă pentru „complot, trădare şi insurecţie armată”. A executat pedeapsa în închisorile Bucureşti, Galaţi, Sighet Principal şi Râmnicu Sărat. La 8 ianuarie 1963 i s-a comutat pedeapsa în 25 de ani muncă silnică. A decedat în închisoarea de la Râmnicu Sărat la 5 februarie 1963. Informaţii din fişele matricole penale din AANP.
 10. Ion Diaconescu, născut la 25 august 1917 în Boţeşti, Argeş. Om politic. A fost arestat la 2/3 decembrie 1947 şi condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Baia Sprie şi Râmnicu Sărat. A fost eliberat în decembrie 1962 cu domiciliu obligatoriu la Călmăţui. Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicţionar. D-E*, Maşina de scris,

Nu, de Mihalache⁹ n-am știut, însă cu Diaconescu¹⁰ am fost la Aiud, când m-a transferat de la Jilava. La Aiud, primul care m-a luat în primire a fost Nelu Diaconescu. Că: „Noi țărăniștii...”. „Lasă, băi...” Mă bătea la cap.

Dar dumneavoastră nu aveți o orientare politică ?

Păi ce orientare mai vrei când ești antisovietic ? Eram român și eram și adept al Uniunii Europene, când nimeni nu vorbea despre asta în România. Și azi se bat cu pumnul în piept, ai dreacului, că ajungem la Uniunea Europeană...

Închisoarea de la Râmnicu Sărat va fi transformată într-un muzeu. Ați putea să o descrieți puțin ?

Păi o zi întreagă trebuie să-ți povestesc despre Râmnicu Sărat...

Încercați totuși să ne spuneți câteva cuvinte...

La Râmnicu Sărat m-au dus și m-au băgat singur într-o celulă la etaj, cu o fereastră în formă de pantă deasupra capului (sic!) având și convenitele zăbrele. Am căutat să văd unde găsesc o găurice în ușă, că în închisoare toate ușile au în ele câte o găurice făcută de către deținuți, prin care te uitai dincolo. Până la urmă unele se astupau cu pâine, altele, mă rog, cu un bețișor, cu un fir de pai.

La vreo săptămână după ce-am venit, m-am urcat în capătul patului și am zis : „Alo ! Alo !”. „Da. Cine e ?” Zic : „Știe careva unde e maiorul Jianu ?”. „Cine ești ? Cine ești ?” „Alexandru Constantinescu, din organizația «Cerna».” Domn’e, și în timpu’ ăsta, prietenii noștri, c-aveam niște prieteni, ne-au anunțat că vin caralii. Prietenii erau păsările, domnule. Caralii care veneau aicea aveau peste cizme sau bocanci galoși de pâslă ca să nu se audă când vin să controleze, dar cum intra un caraliu pe coridorul celulelor, domnule, începeau păsările să ciripească. Rândunici, vrăbii, ce-or mai fi fost, aveau cuibul pe la streășini, pe-acolo p-in’untru. Umblau după firimituri, după hrană... Domn’e, parcă se dădea alarma în regiment, și știai că atuncea vine. M-am dat jos, dar au venit direct la mine, că mă văzuseră de afară. M-au luat și m-au băgat într-o celulă jos, celula numărul 1. De aici, din celula asta, mă scoteau la aer de două ori pe săptămână. Și în prima zi când m-au scos la aer n-aveam voie să mă uit în sus. Zidul era înalt de 3 metri, iar pe el – cum îi spune, bă ? Că tot în rusește îmi vine să-i spun, fir-ar a dracu’ ! –, cușca în care stă sentinela, prepeleacul ăla. Pe sub obloane, din celulă, nu vedeam decât cerul și două stele, atât. Aici a fost singurul loc unde am vrut să mă sinucid. Nu mai spun că aicea te ținea în picioare toată ziua, să nu te culci, și dacă stăteai cumva, stăteai pe marginea patului.

Cum era mâncarea ?

Mâncarea ? Arpacașul. Era foarte puțină, încât era și o lozincă în închisoare : „Mulțumescu-Ti Ție, Doamne, c-am mâncat și am murit”.

Prin urmare, la Râmnicu Sărat, deținuților le era foarte greu să se vadă unii cu alții ?

Tocmai acesta era specificul închisorii de la Râmnicu Sărat. Totuși, după câteva zile am văzut unde-i găuricea, care era înfundată cu pâine, și tot băgam salivă acolo și am reușit pân’ la urmă să trag firimitura aceea și să pot să văd. Și am văzut că la celulele din partea cealaltă erau preoții catolici, căci era chiar în perioada aceea când porniseră să-i aresteze și pe ei.

Dimineața se deschidea ușa ca să dai tinetele afară. După ce o scoteam pe cea din celula mea și ăla închidea ușa, mă uitam imediat prin găurice la celelalte celule. Erau uși la care tinetele erau date afară, dar la altele nu, și-l băga în'untru pe dreptul comun să ia tineta. Însemna că ăla era bolnav, că numai așa se putea explica. Și, deși tineta noastră aicea ne-o ducea dreptul comun, nu aveam niciun contact cu ei. Noi eram „dușmanii poporului”, iar dreptul comun erau fiii poporului căzuți în greșeală.

În alte părți, unde nu era dreptul comun să ducă tineta, hârdăul, cum ar fi, de exemplu, la Jilava, o luam doi inși din celulă în spate și mergeam cu ea și, pe drum, aia se clătina și-ți mai sarea și pe piept câte o bucată din tinetă.

E, și am văzut persoanele care erau. Eu încercam să iau legătura cu cel de sus, când îl auzeam cum merge. În perete nu băteam, că nu știam cine e și cum e, dar n-am reușit. Am găsit, în schimb, niște nume scrise, că totdeauna când mă duceam într-o celulă eu mă uitam pe pereți, peste tot, să văd cine a mai trecut pe acolo. De exemplu, în altă închisoare, într-o celulă am găsit scris pe-o bancă, când am întors-o, așa: „Într-o zi, dragi prieteni, într-o bună zi, / Vom uita de Rilke și de Valery”. Că în închisoare se învăța foarte multă poezie de Rilke și Valery.

Aici, la Râmnicu Sărat, cât am stat, n-am vrut să mai ies afară la aer, din cauză că mi-au pus un căpăstru. M-a legat de frunte și de piept ca să țin capul în jos, pentru faptul că m-am uitat sus. M-am așezat jos și am zis că vreau să merg în celulă. Și m-au dus în celulă, da' apoi, când a venit a doua oară să mă scoată, am zis: „Nu merg”. Slăbisem și de-abia mă târam. Și: „De ce nu mergi?”. „Fiindcă nu vreau să merg. Dumnezeu n-ai de ce să stai de vorbă cu mine. Îi spui comandantului că nu vreau să ies.”

A venit să mă bărbierească. Mai era câte un brici de-ăla de strângeai din dinți de-ți curgeau lacrimile. Și i-am spus: „De azi înainte nu mai vin la bărbierit”. „Ce, băi, nu-ți place? E, futu-ți paștele mă-tii!” Că mama era pomenită în fiecare zi în înjurăturile lor.

A venit doctorul și m-a consultat și mi-a prescris medicamente. Da' eu știam de la NKVD că, dacă au nevoie de tine, îți îmbunătățesc hrana și îți dau medicamente, că nu era să te omoare în momentul acela. Bineînțeles, dacă în timpul ăsta nu faci un stop cardiac sau altceva, ca să nu fie ei acuzați. Și i-am spus doctorului că nu vreau niciun medicament. „Păi o să mori!” „Foarte bine! Nu sunt nici primul și nici ultimul pe care-l omorâți.” „Domn'e, lasă, mai stăm de vorbă...” Și-a venit un procuror de vreo două ori: „Cum te simți?”. „Foarte bine.” Devenisem sopran. „Cum o duci cu moralul?” „Minunat.” Trebuia să ironizezi, că al'ceva n-aveai ce face. Tot acolo ajungeai.

Cum v-a venit gândul sinuciderii?

Aicea m-a obsadat gândul morții și-am ajuns la concluzia că moartea este cel mai frumos lucru pe care l-a dat Dumnezeu omului. Și cel mai cinstit. Moartea nu iartă pe nimeni și nu dă nimănui nimic înapoi.

Aveam în buzunarul de la zeghe, de la haina de deținut, o jumătate de lamă, pe care o păstram. Și mă gândeam: „Tai o arteră, mă culc și... culcat bine, dimineața sculat mort. Scap de toate belelele”. Dar, la un moment dat, nu mai puteam să stau și m-am culcat în pat. Da' n-ai voie în pat! Atunci, m-am culcat pe ciment. Au venit iar și doctorul mi-a dat voie să stau în pat. Și mi-am zis într-o zi în sinea mea: „Măi, dacă diseară pe cer voi vedea o stea lângă asta, am să scap”. Da' trebuia să mă uit bine, din toate colțurile, din toate unghiurile, că aveam oblon la fereastră, și pe de lături nu puteam să privesc în dreapta și în stânga, numai pe la marginea oblonului. Domnule, nici acum nu pot să-mi dau seama, dar, totuși, cred că așa a fost. M-am uitat în seara aceea și, ca niciodată, am văzut patru stele... Mi-a venit să râd. M-am mușcat de mână, am

zgâriat cu unghiile pereții... Nu știu ce-am mai făcut... A doua zi am așteptat să văd din nou. A doua zi era nor. A treia zi, senin, două stele. Zic: „Precis c-o să scap”. Și-această speranță, această credință poate m-a făcut într-adevăr să scap, că-ntr-o bună zi a venit la mine comandantul și mi-a zis: „Uite-ți hainele. Te vei duce în altă parte”. Și-ntr-adevăr, m-au scos din celulă și, când am ieșit afară, cum am dat de lumină, am căzut jos. M-au urcat într-o dubă și m-au adus la București și m-au băgat la submarin, acolo, la Ministerul de Interne, unde erau celulele care se numeau garsoniere, unde aveai și WC-ul în celulă.

La submarin aveai și aer condiționat. Afară, unde era ventilatorul care băga aer, era curtea unde veneau mașinile, și-ți băgau, nene, câte-o doză de miros de benzină și de gaze de-ți blestemai zilele. Aicea, la submarin, am stat cu doi evrei care fuseseră bătuți la talpă pentru că au avut niște aur și niște diamante. Am auzit eu un ciocănit în perete și am vrut să ciocănesc și eu, da' evreii s-au rugat de mine și nu m-au lăsat. Dar noaptea, când au adormit, am început încet. Dincolo era o călugăriță de la mănăstirea Vladimirești¹¹ și spunea că în celula cealaltă era o fetiță, o copilă, care spunea: „Mamă, vreau acasă...”. Deci cea de dincolo era arestată și cu fii-sa. Copiii nu trebuie ținuti în celule, dar au adus fetița, poate, ca s-o șantajeze.

Ei, și de-aicea m-au dus înapoi la Jilava, mi se pare. La Jilava mai era Nichifor Crainic¹², mai era Ion Petrovici¹³, profesor universitar, și Ovidiu Vlădescu¹⁴.

Când am ajuns eu prima dată în Jilava, la vreo două zile, într-o dimineață se deschid ușile și am văzut un grup de câțiva inși cu lanțuri care erau duși la execuție. Îi executa în Valea Piersicilor. Și careva a strigat pe sală: „Fraților, suntem nevinovați! Ne-au

11. Mănăstire situată în apropierea localității Tudor Vladimirescu, Galați. Înființată în 1939 din inițiativa monahiei Veronica. Ca urmare a unor îndepărtări de la rânduielile bisericești tradiționale manifestate în viața mănăstirii, dar și a presiunilor exercitate de regimul comunist, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat act, în 1956, de autodesființarea mănăstirii. După 1990, mănăstirea a fost reînființată și refăcută. <http://www.edj.ro/2007/manastiri/manastireaVladimiresti.htm>, accesat la 27 octombrie 2008.

12. A se vedea nota 68, la p. 187.

13. Ion Petrovici (1882-1972), eseist, memorialist, filosof, profesor universitar și om politic, licențiat al Facultății de Drept (1903) și al Facultății de Litere și Filosofie (1904), doctor în filosofie în 1905, membru corespondent (1927) și membru activ (1934) al Academiei Române, ministru al Învățământului și al Lucrărilor Publice (1921, 1926, 1937, 1938), ministru al Culturii Naționale, Cultelor și Artelor (1941). A fost arestat în 1945 și eliberat ulterior. A fost rearestat la 28 noiembrie 1948 și condamnat la 10 ani temniță grea pentru că „a participat la începerea războiului”. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Văcărești, Aiud și Râmnicu Sărat. A fost eliberat la 2 octombrie 1958. În 3 iunie 1990 a fost repus în drepturi ca membru al Academiei Române. Ioana Diaconescu, „Ion Petrovici la Reeducare”, în *România Literară*, nr. 27/7 iulie 2006; Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România comunistă. 1945-1989. Dicționar biografic. N-O*, pp. 206-207; fișa matricolă penală din AANP.

14. Ovidiu Al. Vlădescu, subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri pentru Români-zare, Colonizare și Inventar (6 noiembrie 1943-23 august 1944). Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859, până în zilele noastre – 1995*, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 148.

15. Dumitru Groza, născut la 15 decembrie 1913 în Cugir, Alba. Conducătorul Corpului Legionar Muncitoresc din 1938. După rebeliunea legionară a fugit în Germania, de unde a fost repatriat

instruit la Suceava...!". Era Țurcanu... I-au luat și i-au executat. Și atunci ei au strigat și au spus cine sunt și că vor să-i execute, dar ei i-au învățat.

După asta, altădată, în celula zero era Nichi Groza¹⁵, comandant legionar care fusese pe urmă condamnat la moarte c-ar fi luat parte la atrocitățile de la Jilava, unde au fost împușcați miniștrii de către legionari. Și el era legat de un lanț cu un țigan. Și de la celula zero tinetele nu se scoteau afară decât arar, că era făcută o scurgere de pe zid în curte... În fine. Și țiganul îi spunea lui Nichi: „Domnul Nichi, te rogi în fiecare seară. Dacă scăpăm, las-o dracu' de politică, domn'e! Vino la mine, că am o fată care are o mână de aur! Dacă face două ture cu tramvaiul, îți vine cu mâna plină, cu buzunarele pline de bani”. Și Nichi Groza îl convingea pă țigan să se roage și el. Și zicea țiganu': „Cum să fac? Ce să spun?”. „Măi, spune-i ce vrei la Dumnezeu. Dar să te rogi cu credință.” „Bine, domnule.” Și se roagă țiganul și zice: „Doamne, Doamne, mâncați-aș... tălpile – mă rog, pe limba țigănească a zis altceva, nu talpa –, ajută-mă să scap, că să fiu al dracului dacă nu-Ți fur un cal ca al lui Sfântul Gheorghe, și pe tot Ți-l fac lumânări!”.

Domnule, nu mai pot să vorbesc. Am obosit...

Nu-i nimic. Atunci ne oprim aici.

Da, păi v-am cam spus... numai cât puteți dumneavoastră...

*Vă mulțumim mult*¹⁶.

în 1944. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 6 ani închisoare corecțională. Ulterior a fost condamnat la moarte pentru asasinat politic, pedeapsă comutată în muncă silnică pe viață și apoi redusă la 25 de ani. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Aiud. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste, Dicționar. F-G*, p. 297; fișa matricolă penală din AANP.

16. Din nefericire, interviul nu a mai putut fi continuat, deoarece la data de 13 august 2008 domnul Alexandru Constantinescu a decedat.

Ion Gândacu

S-a născut la 3 mai 1923, în Traian, județul Mehedinți. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Profesia : tehnician. A fost arestat la 13 iulie 1948 și condamnat la 1 an. A executat pedeapsa în închisorile Drobeta Turnu-Severin, Craiova, Văcărești, Pitești și Târgșor. A fost eliberat la 5 august 1949. A fost rearestat la 9 septembrie 1958 și condamnat la 18 ani muncă silnică. În 1963 mai primește o condamnare de 18 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Oradea și Aiud. A fost eliberat la 17 aprilie 1964. La data interviului, locuia în Drobeta Turnu-Severin. Interviu realizat de Andrei Lascu la 24 ianuarie 2008. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu. Editarea – Andrei Lascu, Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 322, 323.

Cu mine să vorbești mai tare că aud mai rău...

V-aș ruga în primul rând să vă prezentați, să-mi spuneți cum vă numiți, unde v-ați născut.

Mă numesc Gândacu I. Ion, zis și Nelu, cunoscut de Nelu Gândacu, născut în satul Traian, oraș Vânju Mare, la 3 mai 1923. Părinții mei, țărani agricultori, mama casnică, au avut 9 hectare de pământ, pământ agricol...

Ce studii aveți ?

În comună, în satul natal, am făcut șase clase primare. De ce am făcut doar șase ? Pentru că am terminat clasa a IV-a și taică-miu s-a despărțit de mama. Mai aveam trei surori mai mici și, pân' s-a recăsătorit tatăl meu, a trebuit să fiu, vorba aia, un pic de stăpân al casei. Deși aveam vârsta de numai 11 ani, surorile aveau 9, 7 și 5 ani, a trebuit să fac pâine pe mășină, lipii, cum se numea la noi la țară, mai venea vecina și ne tăia pasărea, pune a oala la foc, îmi spunea ce să pun în ea, nu știu ce... Eu, în orice caz, mă ocupam numai de partea asta a gospodăriei, nu mă mai obliga taică-miu să mă ocup de altceva. Și asta a durat doi ani de zile.

Între timp, tata se recăsătorise cu o altă femeie, iar eu, care din clasa a IV-a vroiam să plec la liceu, i-am spus : „Tată, dacă nu mă dai măcar acum, eu tot fug de-acasă, plec”. Și, într-adevăr, s-a hotărât și el... Am plecat și m-am înscris la gimnaziul mixt din Orșova, unde am făcut patru ani de gimnaziu, între 1936 și 1940. Termenând gimnaziul, cum era atunci, dintr-a IV-a dădeai admiterea pentru clasa a V-a, am plecat la Timișoara. Acolo am dat admiterea prima dată la Liceul Comercial, am luat-o. Ținta mea nu era să rămân acolo, dar am zis să dau la toate liceele, ca din toate să văd la care sunt orientat să rămân. Am dat și la „Diaconovici” și am luat și acolo admiterea. Dar ținta mea era

la Industrial, unde nu prea aveam şanse, că acolo dădeai şi partea practică. Partea teoretică nu era multă, dar era vorba de partea practică, adică atelierul. Şi am intrat şi la Industrial. Am fost o sută şi ceva de candidaţi şi am intrat al 21-lea. Şi am terminat acolo anul şcolar.

Cât am stat la Timişoara, am stat în contul unei datorii făcute de fratele lui taică-miu. El avea un prieten, plutonier-major, şi, când a stat ăla la Orşova, îi dăduse nişte bani. ăla se mutase în Timişoara şi n-avea cum să-i mai dea banii, şi-atunci m-a luat pe mine-n gazdă şi banii îi plătea taică-miu lui frati-su, lunar, până achita datoria. Ei, şi era greu pentru el la ţară cu banii pe timpul ăla. Şi, convins şi de taică-miu, m-am mutat la Craiova. Că a zis el : „Mută-te, mă, la Craiova, eşti mai aproape, mai vii şi tu acasă, iei de-ale gurii, alimente ! ”. Prin telefon am cerut dacă-mi acceptă transferul şi, culmea, directorul de la liceu, Dan, anul ălăalt se mutase la Craiova, tot la Industrial, şi tot de el am dat. A fost de acord şi m-am mutat la Craiova. Şi anul '42-'43 l-am făcut la Craiova, înscris elev în clasa a VII-a.

Aţi făcut armata ?

Da, pe timpul lui Antonescu ne-a luat cu un an mai devreme contingentul în armată. Şi nu s-a amânat decât ultimul an de liceu, dar erai în clasa a VIII-a. Pe mine m-a prins în clasa a VII-a şi a trebuit să mă duc. Mi-a venit încorporarea la geniu guarzi, Bucureşti. M-am dus în Bucureşti întâi, că aveam un unchi acolo, l-am cunoscut pe un oarecare prieten al lui văru-miu, Nicuşor Moraru, şi ăsta se-nscrisese la paraşutişti. Acolo se dădea examen, la paraşutişti. Şi mi-a vorbit atât de frumos de paraşutişti, iar eu fugeam de mizeria din armată, că ştiam că se bate, era pe-atunci cu bătaii, cu nu ştiu ce, iar eu eram împotriva băţăilor, că ziceam că execut orice, dar până la bătaie să nu ajungă. Şi faptul că îţi mai şi dădea mâncare bună, de la 1 la 3 somn obligatoriu, program la cataramă, dar dacă execuţi n-are nimeni cu tine nimic. Era şi o prejudecată pe timpul ăla, că paraşutişti n-o să se folosească nici în 2-3 ani în război, pentru că de-abia erau în formare. Şi mă convinge să mă duc să mă-nscriu la paraşutişti. În ziua când m-am dus, când m-am dat jos din tramvai la capătul Pantelimonului, că acolo e Flotila 1, iar aerostaţia era în pădure, la 2 kilometri de Bucureşti, s-au mai dat jos încă trei băieţi şi au luat-o pe aceeaşi lizieră. Cine erau cei trei băieţi ? Trei studenţi pe care trebuia să-i ia în armată. Eu, care vorba aia, nu terminasem nici liceul, vă daţi seama, plecat băiat de la ţară, am zis că ei, copii de Bucureşti, au o cultură mai nu ştiu ce şi sigur că am acceptat tot ce mi-au spus, m-au convins uşor. Şi ăştia îmi zic : „Hai, că şi noi tot acolo mergem ! ”. Am mers... se închisese lista de înscriere. Responsabil era căpitanul Ţanţu, comandantul companiei specialităţi, un om foarte democratic, da' zic într-adevăr democratic, nu democraţia noastră de astăzi. Deci era o companie de specialităţi unde se făcea mult spionaj şi unde trebuia să ştii ori maghiara, ori rusa. A zis căpitanul : „Bă băieţi, ce să fac ? Îmi pare rău, am închis lista, a semnat-o deja domnul comandor”. ăştia, studenţii, mai cu tupeu, băieţi de Bucureşti : „Domnule căpitan, mai refaceţi ultima filă o dată şi înscrieţi-ne şi pe noi, vă rugăm...”. Au insistat şi, într-adevăr, a acceptat căpitanul. Deci eu am fost 2959, ultimul înscris la paraşutişti pentru examen, că se dădea teoretic şi practic.

Da' ce era mai principal (sic !) acolo : vizita medicală. Era eliminatorie. Acolo, dacă aveai cea mai mică defecţiune a organismului, erai automat eliminat. Eu, care fusesem operat în '40, fiind elev la Orşova, de mastoidită la urechea stângă, m-am gândit să nu fi rămas cu auzul chiar bun. Am ajuns la vizita medicală la orelistul respectiv şi stăteam

cu palpații când îmi puneam diapazonul ăla la urechi și, fiind astupat la ochi, nu vedeam. Și tot timpul mi l-a pus la urechea stângă. Eu credeam la un moment dat că sunt obsedat de ideea că nu aud cu ea. După ce mă descoperă, zice : „Cine te-a operat ?”. Am povestit cine m-a operat la Turnu-Severin, doctorul Brăilița, cu doctor Pogani... Zice : „Băi băiatule, ai rămas cu un auz perfect”. Mi-am revenit și celelalte probe le-am luat fără prea multe probleme. Metoda lor a fost că, după ce am reușit 1 000 din circa 1 959, ne-a dat drumul 10 zile acasă. După 10 zile trebuia să ne prezentăm, că aveam foi de drum, ca și cum eram deja cadre militare. Unii, influențați de părinți, de bunici, s-au răzgândit. Pe mine bunicul meu m-a influențat, că ce-am căutat la parașutiști, că n-am găsit altă armă mai bună... Și din 1 000 ne-am mai prezentat 800. Deci în '43 spre '44 ăsta era efectivul de parașutiști în România, prima promoție, cea mai mare. Toți parașutiștii României până la ora aia, cu ofițeri, cu subofițeri, dacă erau 300. Da' desigur că lua amploare de-acu' parașutajul în România. Am făcut armata la parașutiști și mi-am făcut lansările la Curtea de Argeș. Acolo am avut ocazia să dau mâna cu mareșalul Ion Antonescu, care a venit într-o inspecție inopinantă (sic !) după terminarea programului. A intrat și-n sala de mese, a gustat masa, a vorbit numai cu trupa. Eu, fiind furierul căpitanului, a trebuit, când a venit la birou, să arăt dormitoare, să dau raportul. Era un bărbat scund, grăsuț, bine-implinit, când a dat mâna te zguduia, vorba aia, din creștet. A ieșit bine compania din toate punctele de vedere. Și apăruse un fel de idee că nu prea e bine cu parașutiștii, că s-ar putea să ne folosească. Deci nu era cum gândeam noi, că peste 2-3 ani... Și vedeam toți ofițerii, subofițerii, cam abătuți, da' sigur că nu se discuta prea mult.

Am făcut lansările și după-aia am primit ordin să ne prezentăm înapoi la flotilă în București. Aci ne-am prezentat în luna august. Nu mai știu exact data, dar în tot cazul, 22 august ne-a prins în flotilă, că în 22 spre 23 noaptea s-a dat alarma cu echipare de război. Ne-am echipat de război, pregătiți cu camioane, cu armament, cu tot ce trebuia, și noaptea la ora 12 am intrat pe poziție pentru apărarea Bucureștiului de nemți. Compania mea a căzut la pădurea Băneasa-Andronache și am avut ordin să nu deschidem focul dacă nemții nu deschid foc. Ei, la două noaptea au deschis focul, și sigur că am răspuns tot cu foc, și aci a început războiul. Nemții era greu de eliminat, fiindcă aveau instalații bine puse la punct, erau bine așezați, și noi eram ăia care plecam să-i scoatem din cuib. Era foarte greu, mai ales că noi, parașutiștii, duceam luptă de infanterist. Numai atât că dotarea noastră în armament era de-așa natură că o grupă de 10 parașutiști avea armament cât avea un pluton de infanterie de 40 de oameni. Deci armamentul era mult mai bine pus la punct. Aveam și o parte din echipament nemțesc, pistoale și automate originale, cască germană, costumul gri-bleu, în stil asemănător puțin cu al nemților... Pe poziție am avut și ocazii când am derutat avioanele nemțești din cauza asta. A trecut vreo opt zile și nopți de încordare, și-n a opta zi, un a'jutant care-l aveam eu la pluton, Vâlcov, a murit. Era la 5-6 metri de mine și, cum au venit avioanele, au pus bombe exact deasupra lui și l-a' despiciat în două. Eu n-am pățit nimica, doar a venit niște bolovani de pământ pe mine, care nu mi-au cauzat nimic. A trecut treaba asta, intrase frica de-acuma.

Comandant de companie îl aveam pe căpitanul Ștefan Șoverth¹, care era neamț, dar crescut în România, era ofițer în armata română. El a inventat și-o parașută, parașuta

1. Ștefan Șoverth, născut la 25 aprilie 1912 în Brăniștari, Giurgiu. Preocupat de perfecționarea parașutelor, în 1942 a realizat prototipul parașutei cu deschidere progresivă. În august 1944,

Șoverth se cheamă. Și într-o noapte nu s-a mai auzit niciun foc de armă. Noi am crezut că nemții caută să ne tragă într-o cursă. Eram la marginea pădurii Andronache, înaintam spre șoseaua Ploiești să ieșim afară din București, dar la circa un kilometru jumate era un castel, și-acolo era comandamentul lor. Și întreabă cine vrea voluntar să meargă să vadă ce se întâmplă în castel. Întrebarea a fost pusă de patru-cinci ori, nu mai țin minte, da' nu răspundea nimeni. Și aveam impresia că se uită numai la mine. Eu, fiind furierul lui, sigur că m-am oferit primul. S-a oferit apoi și un prieten al meu foarte bun, Năstase Rafael din Pătule². Și-am plecat împreună. Deși era numai un kilometru jumate, faptul că trebuia să mergi târâș prin vii până acolo, a durat treaba aproape două ore. Am ajuns la gardul viu ce împrejmuia acest castel. Era din salcâm de-ăla cu ghimpi și roșcove. Porțile spre șosea erau date la pereți. Zic : „Mă, porțile sunt date la pereți, ceva nu e-n regulă. Ori c-au plecat, ori că sunt în plecare, tot îi ceva”. În marginea gardului, la 3-4 metri, era o mașină de război, mică. Zic : „Mașina asta e aci, așteaptă pe cineva să iasă din castel”. Și m-am tocmnit cu el : „Ne ducem unul la porți și unul rămâne aici”. El s-a oferit să se ducă în șosea, la porți. Am stabilit între noi niște semnale : „Când sunt în pericol și ți-am dat semnalul, vii imediat”. Într-adevăr, au ieșit patru persoane din castel, și se vedea că trei erau ofițeri și un subofițer, șoferul. Ăștia au venit direct la mașină și au intrat înăuntru. Eu între timp am căutat să ies imediat prin gard și, când să pornească mașina, am tras o rafală și-am lovit în plin șoferul. Atunci am strigat : „Halt !”, a ieșit toți afară, i-am pus să se culce la pământ, l-am chemat pe ăla de la poartă, i-am percheziționat și i-am dus pe șoseaua națională. Era soarele deja răsărit sus. I-am predat la companie și am aflat că unul dintre ei era general. A spus că ne-am purtat foarte cavalereste, nu i-am bruscă deloc, am aplicat regulamentul militar... și așa am încheiat partea cu războiul.

Ce ați făcut după război ?

În iunie sau iulie 1946 m-am desconcentrat și prima grijă a fost să-mi termin liceul. Se înființase liceul industrial și la Turnu-Severin, m-am înscris și am făcut clasa a VII-a. În clasa a VIII-a am stat în gazdă la un oarecare Mihai Călin. Fratele lui nevastă-sa avea pe fiică-sa profesoară maestră la Liceul Industrial de Fete, și era în combinație cu un student de la Timișoara, în anul II la Politehnică, pe nume Nicușor Popescu³. Acesta era un băiat foarte bun la învățătură, eminent. Era originar din Pașcani, lucrase la CFR, între timp și-a făcut profesionala, liceul și-a plecat la Politehnică. Aici începe deja dezno-dământul la tot ce s-a întâmplat apoi. Sigur, venind după viitoarea lui logodnică, l-am cunoscut de aproape și i-am spus că am și eu intenția să urmez Politehnica și, cum la noi la Industrial făceam mai puțină matematică, s-a oferit să mă pregătească. Sigur că pentru mine ăsta era un lucru foarte mare. Și i-am spus că mai am un prieten, un coleg, Robu

a fost numit șeful Serviciului tehnic al Batalionului de parașutiști, și, începând cu 24 august 1944, a luptat pentru apărarea Bucureștiului în zona Pipera-Tunari-Băneasa. [http : //www.ziarultricolorul.ro/articole.php ? aid=7020&_nr=757&what=stefan %20sovert](http://www.ziarultricolorul.ro/articole.php?aid=7020&_nr=757&what=stefan%20sovert), accesat la 4 ianuarie 2009.

2. Localitate în județul Mehedinți.

3. Nicușor Popescu. A fost arestat în 1947 cu un grup de elevi de la liceul din Pomârla. Anchetat cu duritate la MAI. A fost eliberat în 1948 și i s-a creat posibilitatea de a fi curier între centrele legionare din țară. A contribuit la anihilarea organizațiilor din zona Mehedinți și Beiuș. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 372.

Ioji⁴, care și el la urmă a făcut parte din organizație. A acceptat băiatul, nimic de zis. Între timp am aflat că el e într-o organizație subversivă, împotriva comunismului... Eu, datorită simpatiei și mai ales că nu înghițeam comunismul, am acceptat foarte ușor toată povestea.

Ați acceptat să deveniți și membru ?

Da, adică să n-am nimic împotriva. Pe urmă a luat-o treptat. La nceput mi-a prezentat câțiva băieți de-aici, din Severin, și tocmai pe unul Pufan⁵, care era șeful organizației de la șantierul naval. Muncitor, într-adevăr, dar un român de mâna-ntâi. Ei țineau ședințe, cotizau, și banii îi dădeau lui, îl ajutau pe el în facultate. De la el am aflat cine era în organizație de la Liceul „Traian”, în afara Liceului Comercial, am mai cunoscut câteva persoane, dintre ei, vârfurile, așa...

Dar ghinionul a fost altul, că ăsta era deja captat de Securitate. Și io am bănuir ceva... Când s-a logodit cu nevastă-sa, cu Profira Zamfirescu, a venit și un grup de studenți de la Timișoara. Eu eram propus să fiu cavaler de onoare cu sora miresei, lucru pe care nu l-am acceptat, și-am motivat că trebuie să plec la țară, că mă dă afară că n-am plătit taxa. Asta era din partea mea o minciună, un fel de-a mă sustrage, să nu iau parte, cu gândul că mă ia ca din oală la logodnă. Nimeni nu-l bănuia, că era atât de devotat și atât de bine pus la punct încât erai convins că e sincer. Am plecat la țară și n-am luat parte la toată treaba asta.

Dar ce fel de activități desfășura această organizație ?

Aveam ședințe, ne-ntâlneam în pădurea Grihala, cântam „Deșteaptă-te, române !”, în sfârșit, vorbeam tot felul de lucruri cinstite, corecte, că la noi se pune problema în primul rând ca membrii să fie buni la învățătură, să fie credincioși, cinstiți, să fie punctuali, numai lucruri de corectitudine. Erau lucruri care într-adevăr îmi plăceau, nu mă deranjau, lucruri care m-acaparau... Și, la un moment dat, a venit ca să mai colectez și eu un băiat. Și pe cine credeți că l-am luat ? Pe Robu Ioji, colegul meu. El, la rândul lui, l-a luat pe unul Popa Marin⁶, elev în clasa a VII-a, premiantul clasei, un băiat chiar foarte bun, excepțional din toate punctele de vedere. Pe urmă, între timp, a terminat facultatea, a ajuns omul inginer... Și așa ne-am organizat.

Din cei de la Industrial numai eu cunoșteam pe o parte din cei de la Teoretic sau de la Comerț, ceilalți nu cunoșteau pe nimeni. În iulie '48 s-a dat bacalaureatul. Am terminat pe 8 iulie și pe 13 iulie eram la țară. Pe timpul ăla, în perioada aia se făcea

4. Ioji Robu, născut la 4 iulie 1925 în Scăpău, Mehedinți. A fost arestat la 19 august 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Aiud și Ostrov. A fost eliberat la 4 aprilie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

5. Iulian Pufan, născut la 25 octombrie 1922 în Turnu-Severin, Mehedinți. Unul dintre inițiatorii organizației legionare Grupul I Mehedinți. A fost arestat la 5 august 1948 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisoarea Valea Neagră. În 24 august 1953 a fost internat administrativ pentru 12 luni la Valea Neagră. A fost arestat la 19 august 1958 și condamnat la 20 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Jilava, Galați, Ostrov și Aiud. A fost eliberat la 5 august 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 475 ; fișele matricole penale din AANP.

6. Marin D. Popa, născut la 22 iulie 1927 în Opișor, Mehedinți. A fost arestat la 13 septembrie 1958 și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova și Salcia. A fost eliberat la 14 aprilie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

muncă patriotică la mașinile de treierat, la batoze, ajutați țăranii, și pe urmă îți trebuia o adeverință de la primărie fie la facultate, fie la școală, că așa era metoda atunci. Eu eram acolo, și vine după mine un gardian, servitor îi spuneam noi, de la primărie, să mă duc pân' la primărie că mă cheamă notarul. M-am dus cu el împreună și când am ajuns acolo, în primărie, Drăghinescu Nicolae, notarul, era cu doi civili. Și zice: „Dănsul e domnul Gândacu”. Ția: „Dumneata?” „Da.” „Păi ce făceai?” „Dam ajutor la oamenii care sunt la treierat...” „Păi hai să-ți dăm niște instrucțiuni.” Eu i-am crezut, sigur, că era normal să-i cred... Și zice: „Mergi cu noi pân' la Rogova!”. Satul meu e Traian, Rogova e la 4 km.

Când am ajuns la Rogova, am văzut că nu oprește mașina, și asta sigur că mi-a dat puțin de gândit. Zăc în gând: „N-oi fi înțeles eu. Poate a zis Hinova și eu am înțeles Rogova”. Ova-ova... Știi? Am tăcut din gură până la Hinova. Când am văzut că iese și din Hinova și nu mă-ntreabă nimic, nu opresc, zic: „Domnule, unde ați spus că mergem?”. „Bă, las' c-ai să vezi tu unde mergi.” Mi-a răspuns cel de la volan. Și cine credeți că era la volan? Chiar comandantul Securității, căpitanul Mihuț⁷. Sigur, mi-era necunoscut mie, că atunci l-am cunoscut. Am tăcut din gură. Deja sigur că aveam niște emoții... Am ajuns în Severin și am văzut că a oprit pe Smârdan, unde era Securitatea, în casele unui fost proprietar, Băbeanu. Când a intrat mașina în curte, m-am lămurit: sunt la Securitate.

M-au dat jos și m-au lăsat pe un culoar. Au trecut nenumărați pe lângă mine, și toți care treceau: „Ce-i, domnule, cu dumneata?”. „Nu știu, domnule!” „Ce-i, domnule, cu tine?” „Nu știu, domnule.” Era o metodă de-a lor... Sigur că seara m-a băgat într-un birou. Era căpitanul și un altul, tot civil. Și zice civilu': „Băi, știi pentru ce ești aici?”. „Nu știu, domnule.” „Hai, bă, nu mai face... Pentru organizația aia a voastră, bă!” „Care, domnule? Ce organizație?” Dar am avut un mare noroc, că-n timpu' cât am stat eu pe culoarul ăla, vreo 3-4 ore, în curte ieșise cu gunoiul doi inși care erau arestați, și pe ăia îi cunoșteam. Și-n ultimă instanță, în a doua zi, când m-au scos, m-am legat de ăia doi, ca să văd dacă merge. „Domnule, eu i-am cunoscut, dar nu știu...” „E, nu știi...” A mai început ei cu o bătaie, cu chestii de-ăstea, da' s-a convins că făceam parte din organizație. Mie mi-era tot timpul gândul să nu denunț pe care-i știu io, că știam destul de mulți la ora aia. Și, într-adevăr, m-am strecurat de-așa natură încât nu am băgat pe nimeni în pușcărie. M-am legat de ăia.

Între timp, după trei nopți cât m-a lăsat singur, m-a băgat într-un grup, acolo. Acolo mai era și Pufan, și ăla mi-a mai povestit niște chestii. Am început să cam legăm declarațiile, să ne-nvârtim în jurul unor treburi, ăștia care ne știam, dar ne-a mai adus un student la Academie, unul Fulga Ion zis Haiducul, din Opișor de Mehedinți. Zicea: „Hai bă, nu-l știți voi pe Haiducul vostru?!” „Ce-ai, domnule, n-am auzit!” Era un băiat cu mustață, foarte impunător, într-adevăr avea mutră de haiduc, cum îl botezaseră Securitatea. El a insistat foarte mult cu niște treburi și pentru ăla am luat bătaie destul de rău.

Și Haiducu' ăsta m-a întrebat de unul Nicu Popescu. Când a zis Nicu Popescu, eu am evitat să răspund, deși l-am crezut om de-ai noștri, împotriva comuniștilor. Știi? Pe urmă am aflat, la Pitești, realitatea despre el.

Vă mai amintiți cam cât a durat ancheta?

7. Mihuț (?), șeful Siguranței și apoi al Securității din Turnu-Severin. Doina Jela, *op. cit.*, p. 181.

Într-adevăr a durat ancheta acia ceva timp. Ne-au ținut la Securitate până au încheiat dosarele. Mă rog, și apoi ne-a depus la penitenciar.

La ce penitenciar, în Severin ?

Da, la penitenciaru' de aci, de la Severin. Am stat din iulie până pe la sfârșitul lui decembrie, când ne-a pornit la Craiova pentru judecată. Io prin luna noiembrie am făcut și o grevă a foamei de 7 zile. Primul gardian care era pe timpul ăla, Scurtu-l chema, era un om de bună-credință. „Mă băiatule, ești tânăr, las' că trece și asta. Vezi de treabă ! ” Numai că nu spunea ce simte el. Știi ? Și mă scotea dimineața din celulă, unde eram 11 inși cu 3 paturi suprapuse, într-o cămăruță pe jumatea dormitorului ăstuia. Și i-am zis : „Domnule, până nu ne judecă, nu renunț. La ce ne ține atâta timp ? ”. Adică nu concepeam. S-a văzut pentru ce suntem vinovați, știau situația... Și nu beam decât apa zilnică. Și mă scotea dimineața și mă băga în capela închisorii unde ne făcea slujbă pentru deținuți, că încă mai era atunci. Și-acolo citeam toată ziua cărți și puneam fructiera cu mere, pere, fructe... Nu mă lipeam deloc de ele. În afară de apă, nu beam nimic. El venea câteodată în vizită și se ruga : „Ia, mă, și mănâncă măcar o fructă ! ”. Și colegii din celulă : „Ia, mă, și mănâncă ! Lasă că vedem noi ! ”. Sigur că slăbisem în ultimul hal. După șapte zile a promis că ne pornește la Craiova, și atunci am început să mănânc.

De cine vă mai amintiți dintre cei 10 cu care erați în celulă ?

Între ăștia 11 care eram, 4 erau legionari : Soare Pavel⁸, Gheorghită Pavel⁹, Zaharia Gheorghe și Pufan Iulian. Zaharia Gheorghe, săracul, a murit pe dubă când i-a pornit de la Craiova. A murit de la bătaie. Nevasta lui Zaharia era nemțoaică și fusese-n SS, în organizația aia a tineretului german, și în afară de faptul că el a fost legionar, pentru ea a luat mai multă bătaie. Probabil căutau s-o implice și el o fi rezistat. N-a spus nimic despre ea și n-au arestat-o.

Cum a fost drumul până la Craiova ? Cu ce v-au dus ?

Ne-a pornit la Craiova pe la sfârșitul lui decembrie. Era un frig... Vă dați seama cum e în decembrie. Doi caralii îmbrăcați în pufoaice, noi, într-un camion deschis, în zeghele ălea de pușcăriași. Ne-a pus pe două bănci și n-au avut cătușе, așa că ne-a legat de mâini câte doi-doi cu sârmă. În Balota¹⁰ a oprit mașina, camionul, probabil să-și facă necesitățile caralii. Și unul din ei zice : „Bă, hai să-i dăm jos să-i împușcăm, că tot îi împușcă ăia la Craiova. Îi împușcăm de-aici”. Pufan Iulian, care era legat cu sârmă de mine, zice : „Mă Nelule, 'ne-mpușcă ! ” „Vezi, mă, de treabă, că n-au interesul să ne-mpuște, că au interesul să mai scoată câte ceva...” Și-ntr-adevăr, am ajuns la Craiova și ne-a dus direct la penitenciar. Acolo cine credeți c-ștepta ? Un căpitan de Securitate, fost cizmar, pe

-
8. Pavel Soare, născut la 7 februarie 1907 în Văgiulești, Gorj. A fost arestat la 5 august 1948 și condamnat la 3 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Gherla, Peninsula și Poarta Albă. La 30 august 1951 a fost internat administrativ pentru 12 luni. A executat pedeapsa la Capul Midia. A fost eliberat la 24 martie 1953. A fost rearestat la 6 mai 1959, a fost condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Oradea, Aiud și Ostrov. A fost eliberat la 22 iunie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.
9. Gheorghită Pavel, născut la 9 martie 1914 în Siliștea, Constanța. A fost arestat la 4 august 1951 și condamnat la 12 luni. A executat pedeapsa în închisoarea Capul Midia. A fost eliberat la 21 februarie 1953. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
10. Localitate în județul Mehedinți.

nume Hoancă¹¹. Când am ajuns acolo, ăsta zice : „Dați-vă jos !”. N-a putut să se mai miște niciunul după bănci. Înghetașem tun. A urcat și a dat comandă la un caraliu de-al lor, s-a urcat ăla sus și ne-a împins ca pe niște bolovani grămadă jos. Am căzut unul peste altul.

Ne-a băgat în corpul de gardă și, sigur, când am dat de căldură ne-am mai revenit, de ziceam c-am apucat pe Dumnezeu de picior. Și a început repartitia. Eu am căzut în celulă cu generalul Carlaonț¹². Sigur că la-nceput fiecare se ferește de celălalt. El se ferea de mine, eu mă feream de el, că nu puteai să știi cu cine te bagă sau, la rândul lui, cine a venit peste el. Până la urmă s-a convins omul și am început să discutăm. Eu i-am spus situația mea, el mi-a spus-o pe a lui.

Într-o seară pe la 11 l-a luat și l-a adus înapoi în celulă noaptea, dimineața pe la 3-4. Avea zeghea, mantaua de iarnă, tăiată de vreo trei-patru ori, cum a' dat ăia cu baioneta, cu sabia, ca să-l sperie că-l taie. Și îmi povestea : „Domn'e, știam sigur că nu mă omoară, că ei au interesul să scoată informații, nu au interesul să mă omoare”. Și avea un moral foarte ridicat. El era șeful partizanilor din Munții Făgăraș. Am stat cu el o perioadă, pe urmă l-a luat de-acolo, da' unde l-o fi dus nu mai știu nimic, și m-am pomenit că l-a introdus pe Firurescu Aurel¹³. Cine credeți că era ăsta ? Era unul din muncitorii din grupul de la șantierul naval. Când a văzut el că ne-a arestat pe noi în '48, împreună cu frații Bocârnea¹⁴ și cu unul Eftimie Gheorghe¹⁵ au plecat în Munții Isverna, ca de-aci să

11. Constantin Oancă, născut în 1905, fost cizmar, membru al PCR din ilegalitate, locotenent, apoi căpitan de Securitate. Octavian Roske, *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. N-O*, pp. 239-240.
12. Dumitru Carlaonț (1888-1970), general al Diviziei a 8-a între 1941 și 1944, secretar general în Ministerul de Război (octombrie 1944-martie 1945), guvernator al Bucovinei. A fost implicat în rezistența armată anticomunistă. A fost arestat și pus sub acuzare că ar fi patronat masacrele contra evreilor de la Iași din 1941. A fost scos de sub urmărire și eliberat în septembrie 1945. Arestat din nou în octombrie 1948, a fost achitat în 28 ianuarie 1950. A fost condamnat în 1951 în contumacie la 12 ani muncă silnică pentru crime contra umanității. În noiembrie 1955 a fost anulată decizia de condamnare. A fost arestat la 18 februarie 1959 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională pentru uneltire, pedeapsă redusă, după recurs, la 1 an și 2 luni. A executat pedeapsa în închisoarea Jilava. A fost eliberat la 12 mai 1960. I. Ciupea, V. Țărău, F. Olteanu, A. Dobeș, R. Fürtös, C. Budeancă, *op. cit.*, III, Mega, Cluj-Napoca, 2007 ; fișa matricolă penală din AANP.
13. Constantin Firulescu (zis Aurică), născut la 16 aprilie 1926 în Turnu-Severin, Mehedinți. În martie 1949 a plecat împreună cu frații Bocârnea și Gheorghe Eftimiu în munți. În urma unei trădări, o parte din grup a fost prins în apropiere de Isverna, Mehedinți. Firulescu a scăpat și s-a alăturat grupului de partizani „Mehedinți II”. A fost arestat la 30 august 1958 și condamnat la 23 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Oradea și Aiud. A fost eliberat la 17 aprilie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. F-G*, p. 46 ; fișa matricolă penală din AANP.
14. Eugen Bocârnea, student în anul III la Facultatea de Medicină din București, membru al Frățiilor de Cruce din Turnu-Severin. A fost arestat în 1949 în București. A fugit la Turnu-Severin și a fost împușcat de Securitate în martie 1949 lângă Isverna. Ion Bocârnea, elev, șeful Frăției de Cruce de la Liceul „Traian” din Turnu-Severin. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, p. 296.
15. Gheorghe Eftimiu, elev la Liceul „Traian”. A fost împușcat de căpitanul de Securitate Mihut la 30 martie 1949, împreună cu frații Bocârnea. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. D-G*, p. 296.

treacă în Munții Banatului, să ia legătură cu partizanii de acolo. Umblau prin sate, pe la cunoștințe, cu milogeala după mâncarea dormea prin pădure, cum era situația... După câteva săptămâni, Firurescu n-a mai putut rezista și, mergând ei prin pădure spre ce punct mergeau ei, a zis că rămâne să-și facă nevoile. Sigur că ăia l-au așteptat un sfert de oră, o jumate de oră, și-a văzut că Firurescu nu mai vine. Și-atunci și-au dat seama că i-a părăsit. Sigur, o fi luat ei și niscăi măsuri de precauțiune, dar Firurescu când i-a părăsit s-a prezentat direct la Securitate.

Eu am fost prieten bun cu el, și mai târziu am fost și la Aiud cu el, și am muncit împreună, că era lăcătuș, sudor. Și el a spus că n-a zis nimic la Securitate. Apoi când te prezinți direct la Securitate, în situația-n care-ai fost, nu poți să spui decât ce vrea Securitatea, orice ai vrea tu să spui. Și ziceam : „Bă Aurică, nu se poate, mă, Securitatea te bătea până-i spuneai exact locul unde sunt, cel mai mic loc al lor. Nu mai spune tu treaba asta”. „Nu, nu-i adevărat.” Da' el a fost singurul om de care eu m-am ferit, că îmi povestise că fusese în munți, cum a plecat, cum s-a prezentat și, aducându-l la Craiova, în celulă cu mine, m-am cam ferit de el.

[Ianăși Nicolae] : A murit și-a dus secretul cu el în mormânt... Nici noi nu l-am mai întrebat.

Și la Craiova v-au făcut proces ?

Da, și la toți care-am avut aceeași situație ne-a dat 1 an, și lui Firurescu i-a dat 6 luni cu suspendare. Deci o dovadă că l-a protejat. Și în '58 l-au luat și pe Firurescu din nou, că pe toți care-am fost arestați în '48 ne-a luat din nou în '58.

Prin ce penitenciare ați trecut în decursul primei detenții ?

Prima dată am fost la Turnu-Severin arestat, cercetat și judecat la Craiova. După aceea ne-a trimis prin tranzit în Văcărești, da' nu mai știu cât, o săptămână sau două. Acolo era o masă de oameni, începând de la muncitori până la generali, miniștri și mai știu eu ce funcții erau în țara asta. Ziua ne scotea în curte acolo și aveai ocazia să discuți cu oameni. Pân' să ajungem la Văcărești, a murit acel Zaharia Gheorghe, da' nu știu unde ar fi putut să fie repartizat. Și acolo ne-au triat, și eu am fost repartizat la Pitești.

Cât ați stat acolo, la Pitești ?

Păi am stat vreo două sau cam trei luni în '49. Acolo am aflat adevărul de la studenți despre acest Nicușor Popescu, studentul din anul II de la Politehnică. Toți studenții de la Politehnică erau băgați de el în pușcărie. Dar el nu era arestat... Și ei l-au protejat, și justificau anchetatorii că nu e arestat, că a sărit pe geam, c-a fugit, dar el a terminat Politehnica și a ajuns profesor universitar la Timișoara, la Facultatea de Mine și Petrol. Deci era un turnător oficial, un al doilea Țurcanu. La Pitești am aflat că a băgat Mehedințiul, Timișoara, Pașcaniul și Ploieștiul. Din patru județe a băgat în pușcărie... Vă dați seama cât se-nfiripase de bine în județe ? Și vă spun, era bine, nu puteai să bănuiești absolut nimic rău de el. Acum e în Severin, da' nu știu dac-o mai trăi. Dar Dumnezeu i-a luat pe fiu-su, inginer la vagoane, a murit de tânăr, iar pe fiică-sa am auzit c-o ține numai prin Franța pe la tratamente. Deci în loc să-l pedepsească Dumnezeu direct pe el, îl pedepsește prin copiii lui. O canalie, o bestie umană, da.

Da' noi am avut noroc, că de la Pitești ne-a scos pe cei care eram absolvenți de liceu și ne-au trimis la Târgșor, că dacă ne băga cu studenții treceam și noi prin „reeducarea” care-au pățit-o unii cu Țurcanu...

Cum vi s-a părut închisoarea de la Târgșor ?

Vă spun, la Târgşor a fost alte condiții față de cele din altă parte. Nu bune, dar au fost mai bune... Acolo am avut, într-adevăr, singurul om cred că din țară, singurul gardian cumsecade, nea Dumitrache. Acolo erau copii de la 13-14 ani, și acest Dumitrache nu vorbea decât cu noi. Și zicea: „Mă copii, mă, fiți cuminiți, mă, că la noapte vine altul și vedeți voi pe dracu!”. Asta era vorba lui. Ăla e al dracu', care venea. Cum eram într-un dormitor d-ăsta comun, era gălăgie, nu prea ascultam. Vă dați seama că era la ora 9 stingerea și noi pe la 10-11 pălăvrăgeam... Și el, pe la geam: „Mă, tăceți, mă, din gură!”. Un om foarte cumsecade.

Mie mi-a făcut și-un bine, că eu aveam o problemă cu piciorul stâng. M-a prins într-o zi de Paști o alarmă din asta și am stat în tranșeu, într-o groapă cu apă. Și am stat pe genunchiul stâng. Sigur, fiind tânăr, atunci n-am simțit, da' ulterior, la Târgşor, m-am pomenit cu piciorul complet anchilozat, de nu mai puteam să calc pe el. Acolo, la Târgşor, am lucrat la războaie de țesut pânză. Și acest Dumitrache m-a văzut că merg cu o bâță, că mă rezemam când mergeam la muncă, și mi-a adus o sticlă cu motorină, mi-a spus exact ce este și mi-a zis să nu mă vadă nimeni când mă ung cu ea și să stau ziua la soare când ies de la lucru. Domn'e, știți că am scăpat de treaba aia? Cu această motorină, de la Dumitrache! E, acest lucru cred că-n toată țara asta nu l-a făcut niciun gardian. Din contră, alții te persecuta. De persecutat ne-au persecutat, dar acest om, spun eu, și pe lumea ailaltă să-i dea Dumnezeu tot binele...

Și când v-ați eliberat ?

Prima dată m-am liberat pe 4 august 1949. Exact când s-a împlinit anul mi-au dat drumul.

După eliberare ați mai păstrat legătura cu foștii colegi ?

M-am întâlnit după eliberare cu Robu Ioji și i-am spus: „Ioji, de azi înainte nu te cunosc, nu mă cunoști. N-avem ce discuta amândoi, vezi de treaba ta”. A fost singura discuție. Cu alții m-am mai întâlnit prin stațiune. Cu Tică Ștefănescu... De la distanță ne dam bună ziua și încolo nu stăteam de vorbă.

Ați reușit să vă găsiți loc de muncă ?

Da, întâi am fost la Ocnița, unde se prepară saramura de sare, și pe urmă m-a trecut la Govora. Fiind la Ocnița, eram în comitetul sindical, eram responsabil cu partea financiară sau cu întreceri socialiste, că ăstea erau problemele pe care mi le da mie sindicatul. Dar aveam o față cu munca culturală care o susțineam. Și-am făcut un ansamblu artistic la Ocele Mari-Ocnița, am dat spectacole, cu bufet, cu dans, am făcut pom de iarnă pe banii noștri, cadouri la oameni... Mă rog, tot în regulă, încât s-a dus faima.

Mai târziu, am ajuns la Govora. Aici era un inginer cu munca culturală, care nu a făcut nimic, și am fost dus acolo cu scopul să mă cooptez în comitetul sindical pe întreprindere. Aci erau 5 000 mii de muncitori și sigur că aveai de unde să alegi talente. Și-am acceptat, și am făcut un ansamblu artistic. Aveam cor, echipă de dansuri, orchestră cu 13 muzicuțe de gură, mandoline și chitare, un bătrân cu ocarina. Din două în două săptămâni mă planifica PCR-ul Vâlcea să dau spectacole în diferite comune, că vroiau să facă colectivizarea. Și când cetea polologia lor nu se ducea nici dracu', nu le venea nimeni. Așa, oamenii veneau la spectacol la mine. Cetea ăla o juma' de oră ce-avea de citit, și dup-aia dam eu spectacolul.

Mie-mi plăcea, mă ocupam, eram bun organizator, cântam și în cor cu ei ca tenor, dar n-aveam eu talentul să conduc și coru'. Și aveam ca dirigor pe un fost preot din Piatra Neamț, stabilit în Râmnicu Vâlcea.

Ca organizare am fost foarte strict. La Ocnița am și fost reclamat că am spus că cine intră în ansamblu' artistic, dacă nu vine la repetiție, îi tai ziua de muncă. Și-așa am procedat, chiar și cu fata unui secretar de partid, și asta m-a reclamat la partid, la Ocnele Mari. A venit secretarul de acolo și i-am spus : „Faceți dumneavoastră muncă culturală cum vreți. Eu așa o concep : și-a luat angajamentul să vină, a fost de acord că-i tăiem ziua, asta am făcut”. N-a mai zis nimic omul. Dar vă spun, am făcut în Ocnița ce n-au făcut cadrele didactice...

Când ați fost arestat a doua oară unde erați ?

În '58. Eram la Govora, pe șantierul ăla național, normator. M-a luat pe 4 septembrie 1958. Stăteam în colonie, la locuințe individuale, că erau și 16 apartamente locuințe individuale, și stăteam și eu acolo. La ora 12, când vroiam să ies din locuință, doi civili : „Tovarășul Gândacu ?”. Zic : „Da”. Unul dintre ei a dat haina la o parte, mi-a arătat pistolul și zice : „Suntem de la Securitate. Să nu faci nicio mișcare !”. „Vezi, domnule, de treabă, sunt om serios. Ce e ? Pofțiți înăuntru !” Au intrat la ora 12 și-au ieșit la ora 9 seara. Între timp, toată colonia era înconjurată de Securitatea din Vâlcea. Aveam fetițele una de 2 ani și una de 4 ani, și cea mare, din momentul când au intrat acești doi securiști și a început percheziția pân' la ora 9, nu a mai stat un minut jos, numai cu ochii pe ei, cruntă... Parcă presimțea ceva rău. Parcă le spunea : „Bandiților, criminalilor, ce vreți ?”. Eu am stat liniștit că știam că n-am făcut nimic în ăștia 10 ani. Nu aveam nimic, nici discuții, nimic absolut, că am evitat orice lucru. Unde am văzut că se discută ceva politică mi-am luat vlea, n-am stat la discuții. Deci mă simțeam complet curat. Nu mai spun că pe linie profesională am fost un legist : am știut unde să fur statul, să dau muncitorului, ca să nu îi ia banii înapoi.

Mă-ntreabă unul din ei : „Dar dumneata nu scrii ?”. Zic : „Eu scriu, dar scriu numai la birou. Citesc și scriu la birou. Nevastă-mea e acasă și ea corespundează cu părinții mei, cu ai ei. Eu nu am cu nimeni corespondență, numai cu părinții”. Au tăcut din gură. Nevastă-mea citea foarte mult literatură. A luat foaie cu foaie să vadă, doar-doar or găsi ceva... N-a găsit absolut nimic.

La ora 9 îmi spune unul dintre ei : „Mergeți cu noi să dați o declarație !”. Vă dați seama că nici n-am mâncat în timpul ăsta. Eu, fiind „Stan Pășitul”, vă dați seama, m-am așteptat că m-arestează. Zic : „Să-mi iau și eu ceva schimburi”. „Nu-ți trebuie nimic. Dai o declarație și vii înapoi.” Într-adevăr, nu m-au lăsat să iau nimic, doar cu ce-am fost pe mine-mbrăcat. Și am plecat.

Unde v-au dus ?

La Securitate la Craiova. Pe la 1-2 noaptea am ajuns la Craiova. În orice caz, eu am adormit în mașina lor. Vă dați seama, tot stând încordat 9 ore lângă ei, eram obosit, am adormit. Am ajuns acolo, am intrat într-un birou, n-a durat nici 5 minute și-a intrat un cetățean, civil. „L-ați adus, mă ? !” „Da, l-am adus. El e Gândacu.” „Știi, bă, pentru ce ești aici ?” „Nu știu, dom'le.” „Pentru ce-ai făcut.” „Dom'le, eu știu că pentru ce-am făcut am fost condamnat.” „Da, ai fost condamnat. Dar pe Robu Ioji l-ai spus, mă ?” „Dom'le, eu știu că tot ce m-a întrebat Securitatea am spus.” Și zice : „Bine, las' că de mâine vorbești tu !”. Și cu asta a terminat cu mine. Țsta era maiorul Toma Popescu¹⁶.

16. Toma Popescu, șeful direcției anchete penale la Craiova în 1959, șef al Inspectoratului de Securitate al județului Mehedinți în 1968. Doina Jela, *op. cit.*, p. 233 ; Florica Dobre (coord.), *Securitatea. Structuri, cadre, obiective și metode, 1967-1989*, II, Editura Enciclopedică, București, 2006, pp. 5, 71, 95.

Era maior atunci, da' după procesul nostru l-a făcut colonel şi comandantul Securităţii de la Turnu-Severin.

Şi cum a decurs ancheta ?

Mi-a spus anchetatorul că a stat două luni în Govora şi-n Ocniţa să smulgă ceva material împotriva mea, şi n-a smuls măcar o vorbă împotrivă, numai cuvinte de laudă. Şi a zis c-am ştiut să joc teatru. Şi i-am zis : „Domnule anchetator, teatrul îl joci o lună, două, dar nu-l joci 10 ani, că n-oi fi eu chiar așa de mare artist...”. Nimic. Lozinca lor la Securitate era să nu spună ca tine.

Începeau cu „Dumnezeii mă-tii !”. Şi, într-adevăr, când a-nceput anchetele, faptul că-mi spusese de Robu Ioji, mi-am dat seama că e arestat şi acu' recunoşteam. Nu mi-a zis nimic de Popa Marin, care şi ăla făcea parte... n-am zis nimic de el, am tăcut din gură. Ei, dar au căsunat pe mine să spun că dirijor' de la cor a fost legionar. „Păi, dom'le, dacă omul ăsta doi ani de zile cât l-am avut la cor nici măcar o vorbă n-a scos împotriva regimului, cum pot să spun eu așa ceva ?” Le-am spus : „Dom'le, chiar dacă mă omorâți, eu nu vă recunosc așa ceva. Nu vreau să-l am pe conştiinţă. Tot ce-am făcut v-am spus. C-am fost duşmanul comuniştilor, c-am făcut, c-am dres, da' nu am auzit de la acest om măcar un cuvânt împotriva regimului. Nu pot să spun acest lucru”. Ei vroiau probabil să-l agățe, să aibe pe cineva să-l țină de mână, şi cel mai indicat probabil că eram eu, că l-am avut dirijor, şi eram arestat.

Vă şi băteau sau numai vă înjurau ?

Anchetatorul mai puţin bătea, dar avea bătauş. Venea mai târziu : „Ce face ? Vorbeşte ? Semnează ?”. „Nu semnează.” Mă lega pe o capră de mâini şi de picioare şi mă bătea la spate. Da în mine ca într-un animal. Trei nopţi am rezistat, m-am dus tot pe picioarele mele la celulă. A patra noapte şi a cincea au dat în mine şi probabil c-am leşinat pe capră, că m-au dus ei pe braţe. Stăteam în timpul ăla cu arhimandritul Băbuş Grigorie¹⁷, de la Patriarhie, arestat. El, săracu', sta toată noaptea cu prosoapele ude pe mine. Dimineaţa, când mai îmi reveneam un pic, zicea : „Iar te-au omorât azi-noapte ?”. Asta era vorba lui dimineaţa... Vă daţi seama că cinci nopţi pân' la ora 12 eu stăteam încordat, că, dacă trecea ora 12 şi nu te lua, însemna c-ai scăpat în noaptea aia. Dar dacă te lua în perioada aia, de la 12, ştiai că intri la bătaie.

Veni a şasea, a şaptea noapte, văzui că nu mai mă luă, zic : „Gata, s-au lămurit”. Treaba asta a durat, că a venit pe urmă şi ne-a făcut instrucţia procurorul civil care l-au adus, dar care făcea faţă de anchetator. Că m-a şi întrebat : „Ce-ai scris aicea recunoşti ?”. „Păi recunosc.” „Ai fost presat ?” „Păi mai întrebaţi ?” Zice : „Cum, te-au bătut ?”. Eu sigur că... nici da, nici nu. Ce puteai să spui în faţa anchetatorului ? Ştiau lecţia ei, da' așa, ca să facă băşcălie. Şi pe urmă s-a judecat procesul, parcă pe 22 august, în cinstea lui 23... Şi am fost condamnat la 18 ani muncă silnică, 6 ani degradare civică şi confiscarea averii. Noroc că n-am avut avere pe numele meu ca să o confiscă.

Unde aţi executat pedeapsa ?

17. Pr. Grigorie Băbuş (nume de mirean Gheorghe), născut la 3 iunie 1915 în Teişani, Prahova. S-a ocupat de organizarea Bibliotecii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Arhimandrit din 25 martie 1956. A fost arestat la 13 martie 1959 şi condamnat la 7 ani închisoare, pedeapsă majorată la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud şi Ostrov. A fost eliberat la 27 iulie 1964. Valeriu Anania, *op. cit.*, *passim*; Vasile Manea, *op. cit.*, p. 36; fişa matricolă penală din AANP.

Din Craiova am fost expedit direct la Aiud. Eram circa 20-25 de oameni, cu fiare la picior, puse de la Craiova. La Aiud, am fost așteptați în gară, în miez de noapte. Erau cel puțin 60 de caralii, de polițiști, pe-o parte și pe alta. Ne-a dus cu fiarele ălea, zdrăngăneau, și ne-a repartizat la celule pe fiecare.

Cât ați fost închis la Aiud ?

Am executat aproape 6 ani, la celulă aci și la Aiud. La Aiud, în ultimul an m-a scos la muncă, da' am avut un noroc, să zic așa, că nu m-a băgat în fabrică, în celelalte ateliere unde se lucra la normă, în acord, și-am intrat la atelierul de regie, adică de întreținere a pușcării. Aci aveam un maestru ardelean, un băiat foarte cumsecade, un om de meserie. Ța s-a îmbolnăvit și-a murit chiar acolo în spital. Și căpitanul politic care răspundea de fabrică, unul Popescu, văzând, probabil, după dosar, că am liceul industrial, m-a propus maestru. Îmi spune : „Băi Gândacule, iei atelierul în primire !”. „Domnule căpitan, nu-l iau...” „Ba-l iei în primire !” „Nu-l iau, dom'le. Eu m-am săturat. Răspund de mine, nu vreau să mai răspund și de alții. Sunt sătul.” „Nimic. Aici faci ce spunem noi, nu ce vrei tu !” Și-ntr-adevăr, am luat atelierul.

Și în '64 au început eliberările. Eu eram singurul care făceam șinele ălea care se pun la dosare. Când m-am dus la atelier nici nu știam să denichelez, da' m-au învățat ăia. Căpitanul comanda câte-o sută, câte două sute de șine, și asta însemna că pleca un lot de-o sută, de două sute... puteai să faci anumite legături. Așa că eu cam știam mersul eliberărilor, da' mi-am ținut pentru mine, că nu aveam încredere în ceilalți, ăsta-i adevărul. Și căpitanul a văzut că nu discut despre asta și câte șine fac... Singurul om în care am avut acolo încredere a fost părintele Moraru¹⁸, care mi-a fost profesor de latină la Orșova.

Cât ați fost dumneavoastră la Aiud se mai făcea reeducare ?

Nu se mai făcea reeducare, dar făceai un fel de recenzie a unui roman. Dar romane în favoarea comunismului, de-ăstea politice. Știi ? Și-acolo în sală ți se puneau întrebări din autobiografie. Te lua ăia la întrebări și te măcinau, că-ți puneau întrebări, și, din 2-300 câți erau în sală, tot se găseau 20 să-ți pună întrebări, dacă nu mai mulți. Așa. Și căuta să te prindă cu câte o chichiță de-asta. Dar trebuia să fii foarte atent la răspunsuri dacă știai că undeva ai căutat să ocolești ceva. Da, au avut tot felul de metode, diabolice... Și de la Aiud m-am eliberat, că s-a aplicat decretul 164.

V-ați găsit serviciu după eliberare ?

M-au plimbat vreo două luni de zile fără serviciu : „Vino azi ! Vino mâine !”. Pe urmă mi-a spus normatorul-șef : „Dom'le, postul e, dar ăsta de la cadre te plimbă...”. Și la regiune la Craiova era șef un oarecare Banu, fost muncitor la Șantierul Naval de la Severin. Era chestia aia cu stahanoviștii și el a bătut 8 000 de nituri... Dar nu știu câți au participat să-i dea la mână acolo, și el doar punea picamărul și „pac, pac, pac”.

În fine, și m-am înscris la el în audiență. Într-adevăr, m-a primit, da' nu i-am spus adevărul, i-am spus și eu tot pe ocolite. Am zis : „Domnule, am cunoscut și eu un

18. Laurian Moraru, născut la 12 august 1904 în Cernaia, Mehedinți. A fost arestat la 12 iulie 1952 și internat administrativ pentru 24 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Valea Neagră, Borzești și Onești. A fost eliberat la 1 iulie 1954. A fost rearestat la 24 mai 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Aiud, Jilava și Constanța. A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

student, Nicușor Popescu, ăsta a fost implicat, eu n-am știut de el, și pe urmă el a fost arestat și m-a băgat complice”. Nu știu dacă a crezut sau nu, treaba lui. Dar m-a întrebat cu cine am lucrat la Govora. Și îi zic: „Domnule, ultima dată l-am avut șef de șantier pe inginerul Milovici Vasile”. „Ă, păi tovarășul Milovici acuma-i director în Craiova.” A luat imediat telefonul să-i dea telefon lui Milovici. Milovici nu-i înghițea pe-ai partidului, și asta eu o știam dinainte. El avea un principiu. „Bă, cât faci treabă, toată lumea te ține în brațe. Când nu... și mie, dacă nu fac treabă, îmi dă cu piciorul în cur.” Exact așa spunea. Și era foarte categoric pornit pe ăștia politici. Și mi-am zis: „Gata, când o auzi ăsta că intervine ăsta de la partid... n-am făcut nimic”. Îi zice Banu că e un tânăr din Severin și Milovici îi spune: „Momentan nu am post, dar să chem normatorul-șef”. Normator-șef era unul Vulcănescu, pe care-l mai avusesem eu șef, mă știa. Da' între timp probabil Milovici l-a întrebat pe Banu: „Dar cum îl cheamă?”. ăsta, politicu', Banu, zice: „Gândacu”. „O, să vină imediat încoa'!” ăsta către mine: „I-auzi, domnule, du-te imediat acolo!”. Mi-a spus adresa, pe Calea Bucureștiului, și m-am dus. Erau toți în birou, inginerul-șef, șefu'-contabil, normatoru'... „Ce-ai pățit, domnule? Cum te-a luat, domnule, de la Govora?” Că, vă spun, am fost foarte bine văzut profesional, că mi-am văzut de treaba mea și am fost și activ, și peste tot am fost. Asta a fost situația. Eu când intram pe șantier muncitorii fugeau ca puii de potârniche fiecare la locul de muncă. De multe ori șeful de șantier intra și ei nici nu se sinchiseau. Știa că dacă îi prindeam stând: „Ia, mă, ce făcuși tu astăzi?”. Făceam socoteala pe loc. „Azi, bă, nici apa pe care o bei n-o plățiși. Luna asta te ard, iei exact ce-ai muncit.” Ei, îi amenințam, dar nu îi pedepseam... ca să facă treabă. La bani nu i-am atins, din contră, i-am ajutat, că în ultimul timp spuneau: „Mă, normatorul ăsta e-al dracu', dar la bani nu ne atinge”. Și așa am fost toată viața mea.

Cum v-ați regăsit familia după eliberare ?

Când am ieșit, am început să am alte necazuri, proces cu fosta nevastă... Am două fete și am vrut să le iau pe amândouă. În instanța de la Severin am zis: „Dom'le, fiara care e fiară... și când îi iei puii de lângă ea, te sfâșie. Eu ce trebuie să fac?”. A început sala să murmure. Dădea judecătorul în clopoțel să tacă din gură. Lumea: „Uuuuu”. Zurbăia toată sala. Na, agitasem sala. Dar eram revoltat, nu puteam să mă abțin. Și în recurs la Craiova mi-a spus motivul pentru care nu vroiau să mi le dea mie, că-s deținut politic, și că ce educație le fac... Și fetele mele la ora actuală nu sunt încredințate nici mie, nici ei, că am scos-o imorală în proces. Fetele sunt la o mătușă, sora lui mamă-sa. Și de 42 de ani îmi duc viața de unul singur... Da' am avut fete cuminiți: cea mare o am avocată în București, a mică e economistă, e directoarea unei întreprinderi (sic!) tot în București.

Ce ați simțit în timpul evenimentelor din decembrie 1989 ?

În ziua Revoluției, când a plecat Ceaușescu, eu eram la țară. Stăteam numai cu aparatul la urechi, cu „Europa Liberă”. Acasă dădeam încet, da' acolo eram izolat și ascultam mai fără frică. Și zic: „Gata, trebuie să se rupă așa. Da' ce fac eu, că ăștia de la Securitate știe că sunt la țară? Trebuie să plec”. Și dimineața pân' la ziuă, deci pe-ntuneric, am plecat cu autobuzul de-acolo, de la țară, și am ajuns în Severin la 6, tot pe-ntuneric. Am intrat în bloc pe-ntuneric, nu m-a văzut nimeni. La ora 10 sună cineva la ușă și insistă. Eu am un cumnat la Timișoara care avea cheile de la mine pentru când se ducea la țară, să tragă acia. Și m-am gândit c-a uitat cheile acasă și probabil că bănuie

că-s acasă și de-aia insistă. Când deschid ușa, colonelul Parpală de la Securitate. Zice : „Sunt colonelul Parpală de la Securitate. Aș vrea să stau de vorbă cu dumneavoastră”. Zic : „Da, poftiți înăuntru”. A intrat, s-a așezat acolo, eu m-am așezat aici. Da' nu s-a așezat până nu m-am așezat eu, că asta era tactica lor, ca nu cumva să stai lângă ei. Și zice : „Tovarășu' Gândacu, dumneata ai pățit un necaz”. „Da, tovarășu' colonel.” M-am gândit că zice de pușcărie. „Uite, fata dumitale de la Anvelope nu-și vede de treabă”. Fata a mare era juristă acia la „Anvelope”, în Severin, și toată Revoluția a fost condusă de ea acolo. Și când mi-a zis de fată, ca fiecare părinte, și mai ales că știam ce metode au și cum au arestat și copii nevinovați, zic : „Dar ce s-a întâmplat ?”. Zice : „Ieri a fost văzută cu un tip suspect de la Timișoara”. „Domnule colonel, și eu, și oricare altul putem să stăm cu un tip suspect, aia știți și dumneavoastră, Securitatea, Miliția, care vă interesează. Ce știu fiecare ce-are în sufletul lui ?” Știi ? „Nu, nu-i așa, c-a mai fost văzută și altădată.” Asta mi-a dat de-nțeleș că deja era urmărită pas cu pas. Zic : „Domnule colonel, mă lăsați să stau eu de vorbă cu ea ? Nu-i spun direct, că n-am cum, dar o s-o iau pe departe să văd cine vine...”. „Bine. La ora 5 după-masă să vii la Securitate.” La 3 ieșea ea de la serviciu, deci eu până la 4-5 trebuia să stau de vorbă cu ea și la 5 să fiu la Securitate. Da' n-am mai avut norocul, că la 11 și-a luat zborul Ceaușescu și așa s-a încheiat...

Eu vă mulțumesc mult.

Să dea Dumnezeu să fie bine... care nu prea îl vedem îndată...

Nicolae Ianăși

S-a născut la 8 aprilie 1933 în Vârciorova, județul Mehedinți. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Institutul de Construcții Căi Ferate București. Profesia : inginer constructor. A fost arestat la 10 septembrie 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Galați, Periprava, Grind și Strâmba. A fost eliberat la 28 iulie 1964. La data interviului, locuia în Drobeta Turnu-Severin. Interviu realizat de Andrei Lascu la 24 ianuarie 2008. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu. Editarea – Constantin Vasilescu. Interviuul se află în AJO-IICCR, având cotele 321, 322.

Domnule Ianăși, spuneți-mi câteva cuvinte despre familia dumneavoastră.

Da. Sunt fiul lui Dumitru și Elisabeta Ianăși, tatăl fiind impiegat de mișcare la CFR, iar mama casnică. Am avut trei frați – două surori și un frate. Eu, personal, am făcut școala primară în comuna Vârciorova, patru clase, după care am făcut liceul în Turnu-Severin, iar apoi am urmat Institutul de Construcții Căi Ferate din București.

Cum puteți explica conflictul dumneavoastră cu regimul comunist ?

Păi să vă povestesc. În perioada liceului, nu știu care or fi fost calitățile mele personale, dar niște colegi de liceu, cu un an mai mari decât mine, printre care un coleg cu calități deosebite și un băiat foarte bun în cadrul liceului, Lucian Stoichițescu¹, m-a observat și m-a racolat într-o organizație de elevi. Ca să spun sincer, la început nu mi-am dat seama de caracterul acestuia și de alte substraturi, numai că se discuta despre națiune, despre țară, citeam cărți cu caracter istoric și, în același timp, purtam niște discuții legate de nenorocirile care începuseră să se abată asupra țării noastre. Și-n felu' acesta m-am pomenit, ca să zic așa, racolat într-o organizație ale cărei preocupări și caracter nu-mi plăceau cu nimic.

Organizația avea un nume ?

N-avea un nume, însă avea un caracter educativ. Noi trăiam atunci momentele triste ale instaurării comunismului în România, ocupația rusească, teroarea în legătură cu vecinul de peste Dunăre, cu Tito. Pe vremea aceea, în liceu, dimineața la prima oră, în loc de rugăciune se citea articolul de fond din ziarul *Scânteia*, cu diverse interpretări. Mai mult, după ce s-a făcut trecerea de la UAER, Uniunea Asociațiilor Elevilor din

1. Lucian Stoichițescu, născut la 22 septembrie 1931 în Plopi, Mehedinți. A fost arestat la 21 august 1958 și condamnat la 23 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova și Aiud. A fost eliberat la 30 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

România, la UTC, au început excluderile, neprimirile în UTC, au apărut noțiunile de „chiabur”, de „moșier” și de „dușman de clasă”. Iar colegii noștri buni de clasă pe care-i avusesem ca prieteni și ca frați, cum eram noi pe vremea aceea, deja începuseră așa, pe nesimțite, să strecoare săgeți de genul de a nu discuta cu fiul de moșier, de a nu discuta cu fiul de preot, de a nu discuta cu chiaburul cutare...

Ați avut astfel de colegi care s-au raliat la noua politică ?

Da, bineînțeles. S-au ridicat niște colegi de-ai noștri, nu pot să zic mai buni sau mai răi la învățătură, dar care deja începuseră să fie mari vedete politice în clasă. Eu, fiind copil de ceferist făceam parte din clasa de mijloc, nu eram nici moșier, nici chiabur, și nu puteam să-nțeleg la vârsta aia în ce consta această separare. Dar erau unii care își luaseră rolurile în serios și începuse așa-zisa luptă de clasă. Numa', bine, că aceste lucruri poate că se adânceau mai mult decât o eventuală, prealabilă educație de-acasă, de la părinți, de a vedea cu alți ochi comunismul și nenorocirea care venea.

Și atunci, de unde aversiunea dumneavoastră față de regimul comunist ?

Păi noi eram copii care trăisem perioada de război, și, oricât ai fi fost de absent de la viața socială, nu puteai să nu fi fost cumva avizat despre comunism, despre Stalin și despre nenorocirea care era în Rusia pe vremea aceea. Auzisem noi despre colhozuri și despre mâncatul la gamelă, despre înșiratul la coadă, despre toate nenorocirile pe care le trăiau rușii, dar care la noi în țară păreau pur și simplu niște absurdități. Dar eram suficient de mari ca vârstă ca să fi trăit ocupația rusească și să fi văzut bestiile acelea de ruși care-au venit la noi în țară și care alergau ca turbații, beți pe ulițele satelor, pe străzile orașelor, după femei, după furat... „Davai ceasu' ! Davai hazaica ! ” Acestea erau niște lucruri care în mintea noastră de copii, în sufletele noastre, cât înțelegeam noi, nu se putea să nu fi fost prezente. Dau aceste relații ca să înțeleagă oamenii că un om care nu făcea parte dintr-o clasă socială neprivilegiată sau urmărită atunci, că eu nu făceam parte dintr-o astfel de clasă, nu putea să stea absent sau să nu vadă nenorocirea care intra în țară.

Ați continuat activitatea în cadrul organizației și în facultate ?

Nu. Activitatea asta a fost doar la liceu, din anul 1948 până în 1951 când am terminat liceul, iar după aceea, ducându-mă la facultate, relațiile cu colegii de liceu s-au terminat, ca să zic așa. Poate că ne mai întâlneam câteodată când veneam acasă în vacanță, dar eu, fiind din comuna Vârciorova, foarte multe din vacanțele de student nu le petreceam în oraș, cu toate că aveam casă în Severin, le petreceam la țară. Și-așa că relația asta cu prietenii și colegii de liceu a fost oarecum epuizată, abandonată în perioada celor cinci ani de facultate. Iar apoi am terminat facultatea și am intrat în producție.

Cum v-ați încadrat în câmpul muncii, în aceste condiții ?

Modul în care priveam lucrurile, Partidul Comunist și toate „realizările” partidului din țară nu m-a oprit ca din punct de vedere profesional să-mi fac meseria cu toată conștiinciozitatea și să fiu bine apreciat în activitatea mea, dar nu am participat absolut cu nimic la activitatea politică, în sensul că, deși în mod automat eram utecist, cum era pe vremea aia, că utecist fusesem și-n timpul facultății, nu m-am mai amestecat. Cu toate că au încercat să mă târască în diverse funcții de-astea de UTC, de UTM, nu m-am amestecat în viața politică.

În 1958 ajunsesem destul de bine plasat profesional, dar am plecat de la Gura-Barza, de lângă Brad, la Timișoara, special ca să mă înscriu la a doua facultate. Și lucram pe un șantier de construcții la Pădurea Verde, eram șef de lot, lucram cu „pânzele sus” și mă pregăteam, pentru că toamna urma să mă înscriu la a doua facultate.

Poveşti-mi, vă rog, cum a fost momentul arestării.

Da. Într-o după amiază m-am pomenit că un muncitor de pe şantier vine însoţit de un to'arăş cu cravată căruia îi spune: „Dânsul este tovarăşul inginer Ianăşi”. „Ooo, vă salut!”, zice tovarăşu'... Părea un tip foarte amabil, simpatic. „Domnul Ianăşi, un coleg şi prieten de-al dumneavoastră v-aşteaptă la poarta şantierului. O surpriză!” Şi bineînţeles că eu, care n-aveam nimic pe conştiinţă, că nu făcusem absolut nimic rău nimănui şi n-aveam absolut de ce să mă tem, am pornit cu el din şantier spre poartă. Era în 10 septembrie 1958, o zi de toamnă din aia cam spre vară, şi eram îmbrăcat în pantaloni scurţi şi-ntr-o cămaşă subţire cu mânecă scurtă. Dar, trăind şi crescând pe marginea Dunării, pe zonă de frontieră, îmi rămăsese un reflex din ăla, un automatism inexplicabil, că atunci când mă schimbam de hainele de oraş în pantalonii scurţi şi bluza de şantier, îmi mutam şi buletinul în buzunarul din spate al pantalonilor scurţi. Pare absurd, da' aşa era.

Şi pornesc cu el spre poartă discutând şi prezentându-i aşa, ca unui musafir, aspecte din şantier. Bineînţeles că cei 2-300 de metri cât am avut de parcurs s-au desfăşurat foarte uşor şi, când am mai avut vreo 5-6 metri până la poarta şantierului, la stradă, m-am pomenit că domnul ăla amabil îmi trăneste, aşa, o labă pe umăr şi zice: „Bă, ai buletinul? la tine! ?”. Aspectul, gestul şi toate astea, pur şi simplu m-au... m-au lăsat picioarele. Ştii? Adică m-a trecut, aşa, un fior cald. Dar în mod automat am dus mâna la buzunarul de la spate şi am zis: „Îl am”. Şi el zice: „Bine...”. Şi numa' am călcat pragul porţii şantierului, unde era un IMS; acolo erau încă doi securişti şi şoferul, îmbrăcaţi în haine militare, că el era în haine civile. Şi zice: „Ăsta este!”. Şi m-am pomenit, aşa, luat ca pe sus şi băgat în IMS, un Overland din ăla. Şi a început ăla să danseze pe străzile Timişoarei şi, mă rog, după nişte manevre, m-au băgat undeva, pe o poartă metalică, la Securitatea din Timişoara. În clădirea respectivă am lucrat după-aia, după eliberare. Acuma sunt şi copiii mei în Timişoara, dar n-am avut curiozitatea, în 50 de ani, să mă duc să văd cum arată clădirea aia a fostei Securităţi.

Cum au decurs lucrurile la Securitatea din Timişoara ?

M-au băgat într-o cameră şi am stat acolo cam o oră jumate-două şi, după asta, m-am pomenit cu tovarăşul ăla care mă adusese, tot în haine civile, că se-aşază la o masă şi începe poezia pe care o voi auzi repetată după-aia ani de zile: „Tata, mama, anul naşterii, locul naşterii...”. Şi-aşa mai departe, datele astea personale, după care mă pomenesc că individul bagă mâna în buzunarul din dos al hainei, scoate o foaie de hârtie, o desfăşoară şi-mi citeşte de pe ea, spre stupefacţia mea, 10-11 nume ale colegilor mei din liceu, din clasa mai mare şi din clasa mea. Şi niciun nume greşit din foştii colegi de liceu, exact ăia cu care fusesem amestecaţi în activitatea de cu 10 ani în urmă. Activitatea aia fusese cam prin '48-'50, '51, că-n '51 am terminat liceul, iar acuma noi ne aflăm în 1958, deci după 10 ani! Şi mă întreabă: „Îi cunoşti pe-ăştia ?”. La care eu am făcut aşa, un zâmbet d-ăla mânzesc, ca să zic aşa, că mi-am dat seama imediat despre ce este vorba, şi zic: „Domnule, îi cunosc...”. Dintre colegii mei de liceu erau oameni care după aceea, în anii de facultate, ajunseseră mari în UTM-ul pe ţară, era tovarăşul Burtică² care ajunsesse nu ştiu ce... Ar fi fost o tâmpenie din partea mea să zic că nu-i cunosc. Mă rog, poate, cum

2. Cornel Burtică, născut la 3 septembrie 1931 în Zegujani, Mehedinţi. Membru al CC al PCR (12 august 1969-8 octombrie 1982); membru supleant al Comitetului Executiv al CC al PCR (21 iulie 1972-28 noiembrie 1974); membru al Comitetului Politic Executiv al CC al PCR (28 noiembrie 1974-8 octombrie 1982); membru al Secretariatului CC al PCR (28 noiembrie 1974-23 noiembrie 1979). Florica Dobre (coord.), *Memorii CC...*, pp. 121-122.

zic anumiți „eroi” din zilele noastre, să fi zis atunci : „Hai, domnule, ia-mă la poceală, bate-mă ca să-ți spun ! Bate-mă o săptămână să-ți spun unul și dup-aia pentru 10-11 să mă mai bați 10-11 săptămâni ca să fac pe erou’ național”. Eu spun lucrurile așa cum au fost. Bineînțeles, în naivitatea mea, știind că n-am făcut nimic rău, eram liniștit. Și, plus de asta, erau niște gânduri foarte curate și foarte benefice în mintea mea și a oricărui român pentru țară. Și zice asta : „Da’ știi despre ce-i vorba ?”. „Păi, aș fi tâmpit să spun că nu știu despre ce-i vorba ! Dar ce mă întrebați dumneavoastră e un lucru perimat. E o problemă de-acum 10 ani, când eram niște copii.” „Eee, vezi tu pe dracu’ !” Bineînțeles că n-a insistat mai mult. Și cu asta discuția s-a terminat.

Și ce s-a întâmplat după acest interogatoriu ?

M-am pomenit că m-a dus într-o celulă în subsolul Securității din Timișoara, mă rog, nu mai spun acumă că era insalubră, fără lumină. Aici mai era un tânăr în patul de jos, eu eram în patul de sus. Pe paturi, saltelele erau ude și putrezite. Imediat cum am intrat în celulă, respectivul a năvălit asupra mea să mă tragă de limbă, el prezentându-se c-ar fi un tânăr sârb care a vrut să vină în România și l-au prins românii și l-au băgat aici. Da’ bineînțeles că mi-am dat seama că era un tip care trebuia să mă tragă de limbă. A încercat în fel și chip, mă rog, mi-am dat seama despre ce este vorba, am evitat discuțiile, vorbind despre niște probleme cu totu’ generale, iar a doua zi m-au luat și m-au dus la Securitatea din Craiova.

Aici am ajuns cred că pe 11 septembrie seara. Și am stat în anchetă timp de aproape un an de zile, deci din 10 septembrie 1958 până-n 22 august 1959. În acest timp am fost stors și întrebat în fel și chip, dar probabil că am avut norocul să fi fost arestat după ce fuseseră depistați toți, deci n-a mai fost nevoie să mai găsească alte detalii. Dar bineînțeles că am fost anchetat în încercarea de a corela diverse situații.

Cine erau anchetatorii, ați putea să-mi spuneți ?

Cred că ancheta a fost făcută de un căpitan, pe vremea aia, Iovan Constantin, în coordonarea celebrului maior Popescu Toma³, care a fost șefu’ anchetei, și – cum să spun eu ? – criminalu’ județelor Mehedinți, Gorj, Dolj, Olt. O bestie pe care am avut ocazia să o cunosc mai îndeaproape, pentru că a ajuns și comandantu’ Securității și Miliției din județu’ Mehedinți. Dar asta cu mult după procesu’ nostru, când deja ieșisem din închisoare. Era un tip inteligent, foarte bine pregătit, ca să zic așa, dar un ordinar care pur și simplu a stors și a omorât multe, multe, multe suflete omenești din Oltenia. Acesta era Popescu Toma.

Ați fost maltratat de anchetatori în toată această perioadă ?

Cu toate că, zic eu, în mod normal n-avea ce să mai scoată de la mine, dar bătaie am luat suficientă și tortură din asta cu electricitate... Mi s-a pus curent electric la nas, la urechi... Nu mai spun, că nu vreau să fac pe eroul. În fine, probabil că tovarășul ăla care poate mai trăiește și are copii în Craiova, Iovan Constantin, voia să-și arate talentele de anchetator.

Despre ce vă întrebau în anchetă ?

Despre colegi. Lotu’ nostru, până la urmă, la proces, a fost format din 40 de oameni. Totuși, din 40 de oameni eu cunoșteam doar 11, și nu m-a întrebat nici de ăia 11 de toți. M-a întrebat strict numai de colegii de la Liceul „Traian”, dar eu mai cunoșteam și de

la Şcoala Normală, de la Liceu' Industrial, dar de ăia nu m-a întrebat nimic pentru că, probabil, n-avea ce să afle de la mine mai mult decât ştia. Totuşi, îşi găseau suficiente motive ca să te tortureze, să te omoare şi să te scoată la anchetă de trei-patru ori pe zi sau să te lase 3-4 săptămâni de zile nechemat numai ca să clocoteşti în tine, ca să te vâiţi de ce-o mai urma.

La Craiova aţi stat singur în celulă sau v-aţi mai întâlnit şi cu alţi deţinuţi ?

Am stat şi cu alţii. Am avut, de exemplu, ocazia să stau în celulă cu părintele Veniamin⁴, preotul mănăstirii Tismana, care mai târziu, după eliberare, a ajuns episcop de Râmnicu Vâlcea. Un om care a fost pur şi simplu trimis de Dumnezeu în celulă cu mine ca să mă ajute sufleteşte să trec peste nenorocirile de care am dat. Bine, sunt mai mulţi cu care am stat. Am mai stat cu un avocat din Craiova, Mateiaş⁵, care era la a doua arestare. Am stat şi cu mulţi oameni simpli. Primul care m-a primit în celulă a fost moş Pavel, absolvent al clasei I primare, pe care-l bătea Securitatea şi-l chinuia ca să spună ce i-au promis cei de la social-democraţii lu' Titel Petrescu. Îi promiseseră că-l pun „guard” la primărie şi, pentru această „înalţă funcţie politică” de „guard” la primărie, i-au dat 20 de ani muncă silnică ! Am avut în celulă plutonieri, am avut avocaţi, adică oameni din toate păturile sociale, şi pot să zic că toţi au fost oameni de o demnitate deosebită şi poate că această structură morală a oamenilor cu care am fost în închisoare ne-a ajutat să trecem prin toate nenorocirile şi încă să rămânem cu mintea întreagă.

În fine, de pe la sfârşitul lui februarie-începutul lunii martie 1959, după şase luni de stat la celulă, la Securitate, probabil că terminându-se o parte importantă a anchetei şi având ei alte elemente la dosar, pe noi, cei pe care nu-i mai scoteau des la anchetă, ne-au luat şi ne-au dus la puşcăria din Craiova, unde, probabil, luase o aripă şi Securitatea. Cred că aici trimiteau anchetaţii de la Securitate şi-i ţineau acolo, într-un depozit, până la proces.

Descrieţi, vă rog, condiţiile de detenţie de la penitenciarul din Craiova.

Un an am stat la celulă acolo, şi la un moment dat ajunsesem ca într-o celulă cu două paturi să fim băgate cam 10 persoane. Dormeam câte doi într-un pat, iar restul dormeau pe jos, pe scândură, cu picioarele băgate sub pat, unul lângă altul de nu te puteai mişca unu' de pe-o parte pe alta ! Şi de la ora 6 dimineaţa până la ora 10 seara ne ţineau pe marginea patului. În plus, nu ştiu de unde era puşcăria de la Craiova dotată cu o fabrică de ploşniţe, care în timpul zilei nu se vedeau pentru că, probabil, eram şi noi în picioare, dar noaptea, când cădeam răpuşi de oboseală, porneau pe pereţi, ajungeau pe tavane, că era becul permanent aprins în cameră, şi cădeau ca picăturile de apă pe corpurile noastre. Noi trebuia să stăm în celulă numai în chiloţi şi cămaşă, pentru că era şi iarna, şi vara atât de cald de la căldura corpurilor noastre, încât nu puteam să ne mai acoperim

-
4. Vasile (Veniamin) Nicolae (1920-1981). Protosinghel de la Mănăstirea Polovragi. A fost arestat la 24 martie 1958 şi condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Timişoara, Oradea, Aiud şi Ostrov. A fost eliberat la 3 august 1964. După eliberare, a slujit la Arhiepiscopia Craiovei şi a devenit arhiereu vicar la Buzău. Vasile Manea, *op. cit.*, p. 180 ; fişele matricole penale din AANP.
 5. Ion Mateiaş, născut la 11 noiembrie 1911, în Tencănu, Dolj. Avocat. A fost arestat în 1950 şi condamnat la 1 an închisoare corecţională. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Jilava şi Aiud. A fost eliberat la 7 decembrie 1951. A fost rearestat la 11 ianuarie 1959 şi condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Aiud şi Ostrov. A fost eliberat la 3 august 1964. Informaţii din fişa matricolă penală din AANP.

cu ceva. Era groaznic. Și pur și simplu simțai furnicăturile pe carne de la ploșnițele respective...

Dar cum vă explicați că erați așa mulți deținuți politici într-o celulă atât de mică ? Nu era spațiu suficient în închisoare ?

Să vă spun un aspect. Din martie 1959, de la ora cinci jumătate-șase dimineața se auzea o rumoare așa, ca de la o lume adunată. Veneau mașinile Securității în timpul nopții, pentru că se făceau arestări masive printre țăranii din județu' Mehedinți, și-i aduceau ca să le însceneze procese, ca să bage teroarea și să realizeze marele vis și marele angajament al tovarășului Gheorghiu-Dej, de colectivizare integrală a agriculturii până în 1960. Deci începuseră o campanie din asta de arestări și pur și simplu nu mai aveau loc în Securitate și-n pușcăria din Craiova de masele de oameni pe care le arestau din toate satele și comunele județului. Și asta a fost doar un aspect.

Când și în ce condiții s-a desfășurat procesul dumneavoastră ?

Procesul a fost în 22-23 august 1959, când ne-am pomenit legați la ochi, adică cu ochelarii ăia pe ochi, buluciți din celulă la un camion și duși la tribunalul' de la Craiova, înconjurați din toate părțile de caralii. Și acolo ne-au dus îmbrăcați în haine vărgate. Deci, înainte de a fi condamnați, noi deja eram îmbrăcați în haine de pușcărie. Și în momentu' când am călcat pragu' sălii de judecată erau niște caralii la ușă care ne smulgeau ochelarii, ca ăia din sală, așa-zisa asistență, să nu vadă că noi am fost ținuți legați la ochi.

Și nici n-aveam voie să sușotim sau să vorbim unul cu altul, fiindcă noi nu ne văzusem niciodată în timpul anului de anchetă. În fine, procesul a fost un răs de lume ! A fost un procuror care a început acel rechizitoriu, vă spun textual : „O bandă înarmată cu troitul, fitil și chibrit, care vrea să răstoarne regimul democrat din România !”. Țștia eram noi, și așa a început rechizitoriul bestia aia de procuror, care, mă rog, așa își făcea datoria față de patrie.

Ați avut avocat ?

Bineînțeles ! Erau și avocați aduși din oficiu, și mi se pare că au fost și doi avocați angajați de familii. Dar avocații nu aveau voie să facă o apărare normală, ci doar să vină să zică : „Domnule președinte, onorată instanță, inculpatul a săvârșit... a făcut... a dres... dar vă rog să țineți cont de tinerețea lui”. Adică ne incrimina. În asta consta, de fapt, apărarea. Apărarea era 90% acuzare și, să zicem, 10% sau 1% apărare.

Ce condamnare ați primit ?

Eu am primit 20 de ani.

Și după proces ce s-a întâmplat ?

În fine, a fost o ușurare pentru noi când s-a terminat bălciul ăsta de proces. Pot să spun că, în toată viața asta a oamenilor, unde-i rău poate fi și mai rău, dar unde-i rău poate fi și mai bine. În momentul în care s-a terminat cu procesul, ne-am pomenit luați din celulele de la Securitate și băgați într-un salon, o sală mare, în care erau, într-un colț, patru paturi suprapuse, cu trei niveluri. Și în sala aia cred că erau vreo 200 de oameni. Cred că atâtia erau. Și cum să vă spun ? Dacă vrea cineva să facă exact calculul câți eram, poate să ia suprafața ocupată de corpul unui om culcat pe-o dungă, pe podea, și să calculeze câți intrau în sala respectivă. Știți ? Că noi noaptea dormeam unul lângă

altul pe pardoseală, fără niciun fel de pătură sau ceva, în chiloşi şi-n cămaşă, şi pe paturile alea erau cei foarte bătrâni şi bolnavi. Dar faptul că treceam de la celulă, unde nu văzusem feţe de oameni decât din când în când, şi intram în masa asta de oameni din toate colţurile judeţului Mehedinţi era, oarecum, liniştitor. Şi ne-am întâlnit acolo şi cu foştii colegi de lot, da' nu cu toţi, doar cu o parte, pentru că cei care au putut fi încadraţi după proces într-o coloratură politică nu au mai venit acolo. În sala asta „generală” am fost numai noi, care eram încadraţi la „CR – Contrarevoluţionari”, şi nu eram socotiţi nici ţărănişti, nici liberali, nici legionari. E adevărat că între noi, acolo, erau şi nişte ţărănişti, dar probabil că ăştia care erau declaraţi ţărănişti sau liberali nu prezentau un pericol aşa de mare pentru comunism cum l-ar fi prezentat legionarii, fiindcă am văzut după aceea că pe-ăştia i-au băgat complet separat. Şi cei care au fost în lot cu noi, dacă au fost încadraţi legionari, au fost băgaţi separat şi de-acolo trimişi direct la Aiud.

Cu ce vă umpleaţi timpul acolo în sala asta mare ?

Acolo pot să spun că a fost o perioadă pentru noi exact ca o trecere în sens invers – din iad în purgatoriu, la o stare mult mai bună. Adică ne-am îmbătat de fericire că ne-am văzut. Erau unii arestaţi după ce-am fost arestaţi noi, şi de la ei am mai aflat noutăţi. Şi, ca să ne facem de lucru, nişte colegi făcuseră ace din sârmă, şi am făcut acolo un fel de cooperativă de reparat ciorapi, haine. Îi concuram pe ăia care făceau aceleaşi activităţi pe pâine sau pe turtoi, noi făcându-le gratis. Era o treabă cu care îţi ocupai timpul. Seara, când se linişteau caralii, mai spuneam romane. Era o viaţă de colectivitate de-aşa natură încât pur şi simplu era mai uşor de suportat decât starea de la celulă.

Aţi întâlnit aici şi personalităţi politice ?

Da, aici i-am cunoscut pe unii dintre marii conducători ai Partidului Naţional Ţărănesc ; era secretarul general al partidului⁶, erau mai mulţi. Tot în salonul ăsta era colonelul Popovici⁷, fost prefect al Odessei, care fusese condamnat ca criminal de război şi urmărit. Şapte ani a stat într-un butoi, băgat într-o şură de-asta, de paie, de coceni, şi nu ieşea decât noaptea să facă câţiva paşi, să facă mişcare. Şi după şapte ani de zile l-au prins, la Polovragi, şi cu el au mai băgat un lot de vreo 40-50 de persoane, toţi cei care contribuiseră la ascunderea lui. Erau acolo oameni care pur şi simplu făcuseră istorie în ţara asta românească.

6. Nicolae Penescu (1897-1981), fost ministru de Interne (4 noiembrie-5 decembrie 1944). A fost arestat la 14 iulie 1947 şi condamnat la 5 ani închisoare, pedeapsă majorată ulterior la 8 ani. A fost eliberat în 1955 cu domiciliu obligatoriu în Bărgăan. A fost rearestat la 28 august 1959 şi condamnat la 10 ani închisoare corecţională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava şi Sighetu Marmaţiei. A fost eliberat la 28 iulie 1964. A emigrat în 1968 şi din cauza rolului său în contestarea regimului comunist din România a fost victima unui atentat cu un colet-capcană în 3 februarie 1981. Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicţionar. P-Q*, pp. 162-164 ; fişele matricole penale din AANP.

7. Iulian Popovici, născut la 20 august 1892 în Craiova. Colonel. Prefect al Poliţiei Odessa în 1942, inspector de jandarmi la Balta în 1944. A fost arestat în 1945, judecat şi achitat. A fost rearestat în februarie 1950 şi închis la Jilava şi Aiud. După eliberare, a stat ascuns o vreme la Mănăstirile Polovragi şi Govora. A fost rearestat la 6 martie 1959 şi condamnat la detenţie grea pe viaţă, pedeapsă redusă ulterior la 25 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova şi Gherla. A fost eliberat la 28 iulie 1964. I. Ciupea, V. Tăraş, F. Olteanu, A. Dobeş, R. Fürtös, C. Budeancă, *op. cit.*, III ; fişa matricolă penală din AANP.

Și cât ați stat în aceste condiții ?

Păi am stat în situația asta până pe la sfârșitu' lui noiembrie 1959, când ne-am pomenit într-o zi că s-a deschis ușa și-a venit „sărbătoarea cea mare”. A apărut în ușă un caraliu și a început să ne strige numele și să ne transmită condamnările. Și când mi-a venit și mie rândul am auzit „20 de ani muncă silnică și 8 ani interdicție corecțională”. Vă dați seama ? Am zis „sărbătoare” pentru că, așa cum e făcută firea omenească, chiar dacă auzisem de la cei dimprejur care era atmosfera și care era dărnicia Partidului Comunist, parcă tot mai aveai speranță, știind că n-ai făcut nimic, că strigă unu' și că-ți dă drumu' acasă. Speranța este elementu' care te ține în viață. Dar când ai auzit 20 de ani, deja m-am dus cu gândul la cum voi fi eu la 45 de ani când voi ieși din această închisoare. În fine.

Și ce s-a întâmplat după aflarea sentinței ?

Într-o zi ne-am pomenit că cei care aveam de la 15 ani în sus am fost chemați afară și ni s-au pus lanțuri la picioare. Ne-au legat câte doi în lanțuri bătute cu nituri pe picioare și ne-au împărțit și haine, că era sfârșit de noiembrie, deși noi în salonul ăla stăteam tot în chiloți și-n cămașă. Și ne-au dat haine de-astea de pușcăriaș, și-a doua zi ne-au dat câte-un pachet în care era slănină din aia cu sare multă pe ea, niște marmeladă și pâine... și era zvonu' că plecăm undeva. Da' unde plecam ? Și ne-au luat și, îmbarcați în camioane, ne-au dus în gara de la Craiova, ne-au băgat buluciți în niște vagoane din ălea, speciale pentru transport deținuți, un fel de vagoane-dubă, da' cu un fel de compartimente, așa, încât efectiv stăteam unul peste altul. Și am plecat, da' nu mai știu să spun cât a durat drumul...

Unde ați fost duși ?

La Galați, acolo ne-au dus. Când am ajuns, am fost dați jos din tren și duși cu camioanele în „raiul de pușcărie de la Galați”. Zic „raiul de pușcărie” pentru că Galațiul nu era pușcărie politică, era pușcărie, pe vremea aia, de drept comun. Caralii nu erau instruiți ca să lupte cu bandiții politici contrarevoluționari, se purtau civilizat.

Care erau condițiile de aici ?

Păi ne-au băgat în niște saloane, ca să zic așa, mari, nu mai eram înghesuiți ca la Craiova. Și atuncea am auzit, lucru extraordinar, după un an de zile, cum e vocea unui om, pentru că la pușcărie la Craiova tot timpul nu se vorbea decât în șoaptă. Stăteai cu un om în cameră sau în celulă un an de zile, dar nu știai care-i vocea lui, pentru că n-aveai voie să vorbești decât în șoaptă. Ei, la Galați am ajuns și noi să vorbim cu voce tare, mai ales că saloanele comunicau între ele. Romanțe, doine, cântece, povești, discuții. Cum să vă spun ? Parcă era raiul. Pur și simplu era o altă lume.

Ați putea aproxima cam care era atunci numărul deținuților de la Galați ?

Păi cred că eram, probabil, foarte mulți în pușcărie, dar în saloanele ălea cred că eram vreo 400-500 de oameni. Să vă spun și o chestie hazlie, ca să zic așa. Ne scoteau ziua o dată în curte, că era o curte interioară, și ne puneau să ne plimbăm. Și eram în șir de câte unu' și ne învăteau în perimetrul curții ăleia interioare în timp ce caralii stăteau într-un colț, acolo. Și aud o discuție între doi caralii : „Bă, îi vezi p-ăștia, bă ? Ăștia sunt politici, bă ! Bă, se zice că printre ei ar fi și miniștri, bă ! Bă, sunt și intelectuali, bă, au și școală de liceu ! ”. Știți ? „Au și școală de liceu.” Adică ministru, ministru, da' are și „școală de liceu” ! Asta era în mintea lor.

Și cât ați stat la Galați ?

Ne-au ținut acolo vreo două-trei săptămâni, iar apoi am fost luați și imbarcați pe celebrele bacuri. Erau niște șleपुरi din astea de tablă, fără absolut nicio amenajare pe pereți, adică tablă pe interior, tablă și în mijlocul încăperii din bac. Era o scară de lemn de vreo șase metri care cobora până în fundul bacului și în dreptul ei era construită o sobă din cărămidă, lângă care era un maldăr de stof. Paturi erau câte trei și nu era nicio lumină. Singura lumină care intra în incinta asta era cea care venea de la un chepeng de sus, de la trapa de intrare. Ne-a băgat acolo și bineînțeles că la început a fost frig, da' dup-aia nu mai era nici aer, că era închis tot. Acolo, toată comunicarea spre exterior era trapa aia de un metru pe un metru sau cât o fi fost ușa aia pe care coboram noi înăuntru. Și după un timp au pornit bacurile în contra apei. Se auzea numai fâșăitul apei pe pereții de tablă.

Dar unde ați fost transportați ?

La Periprava. Am auzit după fâșăitul apei când s-au oprit bacurile din mers, că altceva n-aveai ca element de reper, și când s-a deschis trapa aia de sus a început aerul rece de-afară să facă un condens așa, ca un norișor, acolo, la capătul scării. Mi-aduc aminte de un lucru de-acolo. Erau între noi din ăia mai vechi, mai cu știință de carte într-ale pușcării, care se băgau la scosul tinetei, la treburi din astea. Mă-nțelegeți ? Și, văzându-i pe ăia cum urcă și coboară, am încercat și eu să urc până sus, să văd cum e aerul, și când am ajuns la jumătatea scării mi-a venit rău ! Aerul de-afară m-a tăiat dintr-o dată și abia am coborât, abia m-am târât înapoi ca melcul în carapacea lui.

În fine, și după ce am ajuns la Periprava, cred că pe la 10-11 ziua am fost scoși afară. Fiecare avea o boccea, eram îmbrăcați în haine de deținut, vârgate, în funcție de închisorile din care veneam. Noi am avut norocul că am plecat în noiembrie și ne-au dat haine de-alea vârgate de postav. Știți ? Dar erau unii îmbrăcați în haine de doc. Ne-am întâlnit acolo deținuți din toată România, că pe lângă bacul nostru mai erau încă vreo 6-7 bacuri, că alții au fost aduși tot atuncea, de la Balta Brăilei. Era o adunare generală la Periprava.

Și ne-am pomenit că ieșim acolo într-o libertate totală, fără să mai fim într-o ordine, pe grupe, pe pușcării. Eram o mare de oameni pe un tâpșan înconjurat pe un anumit segment de armată, și pe-o parte era Dunărea, dar și Dunărea era păzită de ăștia ! Și noi, într-o beție generală, ca să nu zic altfel, într-o turbulență de-aia, alergam ca nebunii să vedem în hainele ălea vârgate vreun cunoscut. Și în marea aia de oameni găseai cunoscuți. Cum să spun eu ? Era o nebunie ! Știi ? O chestie care, pur și simplu, nici nu ne-a dat timp să ne dăm seama ce-i cu noi și ce-i acolo. Numai, bine, că-n timpul ăsta undeva, la o anumită distanță, a apărut o masă cu o echipă de caralii, cu un to'arăș colonel Condurache⁸, comandantul, și niște maldăre de dosare. Și ăsta începe să strige. Și el striga numele, iar rolul tău era să te duci acolo și să zici : „Să trăiți, sunt...”, să-i faci o prezentare de-asta scurtă, și dup-aia nu mai știai ce se întâmplă, numa' că vedeai că unii se duc în dreapta și unii se duc în stânga. În stânga mai puțini, în dreapta majoritatea. Dar nu știam care era criteriul de selecție, fiindcă eram la distanță și nu vedeam nici dacă se duc cei mai tineri sau cei mai bătrâni. Domnule, toată închisoarea asta comunistă a

8. Dumitru Condurache, locotenent-colonel de Securitate, s-a aflat la conducerea lagărului de la Periprava între august 1957 și septembrie 1960. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 139.

avut un lucru diabolic : de la ei nu înțelegeai nimic. Au fost școlari la tovarășii de la răsărit de-așa manieră încât au avut un sistem din care nu puteai să intuiești absolut nimic.

La un moment dat am auzit și numele meu : „Ianași Nicolae !”. Scurt, așa. Mă prezint și mă pomenesc că mă-ntreabă : „Ce meserie ai ?”. La care zic : „Inginer constructor”. Și zice : „Treci în stânga !”. Bineînțeles c-am luat-o în stânga. Acolo, pe măsură ce te duceai, te așeza pe un dig în grupe de câte 50. Adică „ia pe cinci și ține aproape”, că așa era sistemul lor. Și puneai bocceaua jos și te-așezai acolo, și când se termina 50 se făcea alt grup de 50.

Cum v-ați adaptat la viața din colonie după timpul petrecut în închisori ?

Domnule, aici începe partea cea mai sinistă, că în Delta Dunării vremea se schimbă de la o clipă la alta, și din ziua aia, care părea cu o geană de soare și oarecum mai civilizată, ca să zic așa, s-a pus un vânt rece, rece-rece, încât am început să înghețăm. Eram și nemâncăți, și neadaptăți, fiindcă noi stătusem un an de zile în celulă. Toți în momentul ăla au început să înghețe din vârfurile degetelor de la picioare. Pornea frigul în sus, înghețai de simțai că dispărea complet corpul de la buric în jos, timp în care se dezghețau vârful nasului, vârfurile urechilor, vârfurile degetelor de la mâini, fierbea, clocotea partea de sus a corpului. Noi în timpul ăsta jucam pe loc. După-aia începeau să înghețe vârful nasului, vârfurile urechilor și înghețam total până la buric în timp ce fierbeau picioarele. Și în felul ăsta am luptat cu frigul cred că până la ora patru jumate-cinci după amiază, după care a venit trupa, ne-a înconjurat, ne-a înconjonat și-am ajuns la Grind.

Când am ajuns în colonia de la Grind, oarecum altă lume, altă etapă. Când am intrat în barăci, parc-am intrat în rai ! Și, spre norocul meu, eram cu un grup de nemți, de sași de la Sibiu, tineri și ei. Și cu unul de-ăsta, puțin mai grășălete, așa, ne-am băgat amândoi cu patru picioare pe un crac de la pantalonul lui, și tot ce-am avut am pus pe noi. Și ne-am luat în brațe și în felul ăsta ne-am dezghețat și n-am făcut nici guraia.

Describeți puțin colonia de la Grind ! Ce făceați acolo ?

Aicea ziua ieșeam și în curte, ne scotea și la câmp, la muncă. Pentru un om normal, care a stat un an de zile în celulă, deja era mai bine.

Atunci când am ajuns în colonie a trebuit să doteze colonia cu mecanici, cu oameni care mătură, cu oameni care scutură, dar noi care nu făcusem pușcărie nu știam că trebuie să te prezinți că ești bun și de bucătar, că ești bun și de croitor, că ești bun și de mecanic. Așteptam să mă întrebe ei : „Domn'e, ești inginer sau ești popă ?”. Mă-nțelegeți ? Dar am avut noroc cu prietenul meu, Constantinescu⁹, care făcuse prizonieratul în Rusia și avea experiență. Când ne-am întâlnit noi, eu aveam un an de pușcărie și el avea cinci ! Și el s-a prezentat că-i mecanic, și acolo era mecanic la uzina mecanică, că era acolo un generator de curent și un motor care funcționa. Și el știa că trebuie să întrețină motorul ăla și s-a prezentat că e mecanic. Acolo l-am cunoscut pe Constantinescu și el mi-a fost ca un fel de profesor, pentru că a fost primul care mi-a dat niște noțiuni reale despre viața de pușcărie, că altfel noi de unde era să știm ? ! Și, când auzeam că are deja cinci ani de pușcărie făcuți, îl priveam chiar ca pe un profesor. Și avea totuși calitatea asta, că știa foarte multe lucruri pe care noi, ceilalți, nu le știam.

9. Pentru detalii, a se vedea interviul cu Alexandru Constantinescu din prezentul volum.

Da' în iarna aia am avut neşansa să răcesc la stomac şi să-mi văd moartea cu ochii printr-o enterocolită, dar, mă rog, Dumnezeu m-a salvat cu concursul unui deţinut de la Teregova, Roşet¹⁰, un puşcăriaş vechi care fusese partizan în munţi. El mi-a adus patru pastile de Talazol, şi cu alea m-am vindecat.

Şi pe timpul iernii la ce munci erai duşi ?

Ieşeam pe câmp la strâns ciulini. Despănuşam porumb de pe câmp, curăţam terenul, adică a fost o muncă foarte uşoară în iarna aia, în timp ce colegii care trecuseră în dreapta au fost întorşi în bacuri şi duşi la stuf. Deci eu pot să zic că am fost printre fericiţii care am scăpat de nenorocirea de la stuf.

Şi înspre primăvară ne-a dus la pus viţă-de-vie. Atunci au venit vremuri mai grele, munca a fost groaznic de grea. Da' ce ne-a omorât groaznic, pentru că se continua încă de la Securitate, era înfometarea. Adică mâncarea era aşa de proastă şi-atât de puţină încât pentru munca pe care o prestam pur şi simplu era o foamete de ne ieşeau ochii din cap ! Mâncau oamenii de pe câmp. Nu mai spun că, atunci când despănuşam porumbul, îl mâncam ca pe pâine şi ne-am distrus dinţii. Mai aveam norocul că de multe ori militarii mai dădeau foc la coceni să se-ncălzească şi mai găseam prin spuza aia câte-un porumb din asta care mai fusese şi puţin copt, şi atuncea ăla era deja aur ! Mâncau oamenii şoareci, mâncau şerpi, mâncam rădăcini... Usturoiul pământului era un deliciu. Nu mai spun că spre primăvară strângeam ciulinii, făceam giră mare de ciulini, cum se face claua de paie, mare de tot. Şi ciulinii au şi ei nişte capsule cu seminţe. Şi, când le dădeam foc la ciulinii ăia, capsulele alea cu seminţe erau un deliciu ! Spărgeam capsulele ălea coapte şi găseam în ele un pic de sămânţă din aia care, probabil fiind şi uleioasă, era exact cum ai mânca sămânţă de dovleac. Cum să spun eu ? Eram atât de înfometaţi încât am fi putut mânca orice. Şi pot să spun că foamea prelungită este cel mai bun mijloc de-a distruge orice rezistenţă omenească. Adică poate şi cei mai puternici oameni în faţa foamei cedează. Spun că sunt fericiţi cei ce au constituţie mai minionă. Adică noi, care eram sub 1,70 [metri], rezistam la nenorocirile astea mult mai uşor, dat fiind faptul că raţia de mâncare la puşcărie era egală. Ori aveai 2 metri, ori aveai 1,50-1,70, raţia era aceeaşi. Şi ăla care avea 2 metri pur şi simplu ajungea într-o stare... Acolo am auzit pentru prima oară de noţiunea de „distrofie”. Adică erau oamenii slăbiţi în ultimul grad.

Şi ai stat numai la Grind sau v-au mutat şi în altă parte ?

Păi după perioada asta de iarnă ne-au luat şi ne-au dus în Balta Brăilei, la Strâmba, că acolo au început muncile agricole. Era acolo un comandant care a zis lucrul următor : „În colonia asta nu bate nimeni, decât eu !”. E foarte adevărat, caralii erau înnebuniţi, că erau exact ca pedagogii ăia tâmpiţi de la şcolile de corecţie, care erau obligaţi să-ţi facă notiţă, şi te pomeneai strigat seara în poartă ca să mergi la porţia de bătaie. Noroc că el obosea bătând de unul singur şi se plictisea de dat palme.

10. Tudor Roşet, născut la 15 februarie 1922 în Teregova, Caraş-Severin. A făcut parte din grupul de rezistenţă al lui Gheorghe Ionescu şi a participat pe 12 ianuarie 1949 la atacul asupra postului de jandarmi din Teregova pentru eliberarea a doi arestaţi. După confruntarea cu trupele de Securitate din 22 februarie 1949, de la punctul Piatra Albă, s-a retras. A fost arestat la 5 martie 1949 şi condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Gherla, Valea Nistrului, Baia Sprie, Aiud, Galaţi, Botoşani şi Periprava. A fost eliberat la 24 iunie 1964. Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicţionar. R*, p. 199 ; fişa matricolă penală din AANP.

Ați luat și dumneavoastră bătaie ?

Am fost și eu de vreo două ori la bătaie. Dar pentru noi bătaia aia nu mai constituia niciun fel de umilință. Era bătaia că nu ți-ai făcut norma sau că domnul caraliu nu știu ce a văzut. Dar a fost bine. Și ne-au făcut și marea favoare că, începând plivitul, răritul sfeclei, ne dădeau voie să venim cu sarsanalele încărcate cu sfeclă d-aia verde și s-o băgăm la cazane ca să fie mâncarea mai groasă. Și mâncam și sfeclă d-aia, și frunze de-alea de sfeclă crude. Era ceva comestibil, domn'e.

Povești puțin despre brigadieri. Ce fel de oameni erau ? Cum se comportau ?

Brigadierii erau dintre noi. Pot să spun că 99% din brigadierii de la brigăzile foștilor deținuți politici au fost cei pe care noi îi propuneam. Era un avantaj al brigadierului, în sensul că el nu participa la muncă, el supraveghea și coordona, ieșea în fața caraliilor la raport și avea și avantajul că împărțea mâncarea cu polonicul și putea să-și pună din primele polonice din hârdăul cu mâncare. Ăstea erau avantajele lor. Dar între noi au fost și niște lepre care ieșeau ca musca în față ca să ajungă brigadieri și dădeau în primire în poartă dintre colegii care nu-și făceau norma. Se ploconeau pe lângă tovarășii caralii, cu bancuri, ca să-i lingusească, ca să zic așa. Știți ? Am avut un brigadier care este și-acuma în județul nostru, unul Nicolae Andreica, nu e rudă cu autorul¹¹, care probabil c-a ajuns în închisoare dintr-o întâmplare, fiind militar, și care nu se simțea cu nimic legat sufletește de colegii de suferință. El era dintre cei care ieșeau în poartă și îi raporta pe colegi. A venit și pe la noi, la Asociație¹², dar l-am ignorat pur și simplu și, în momentul când a încercat să-și dea niște opinii, i-am spus : „Dumneata n-ai voie să vorbești în interiorul nostru, că ai fost cum ai fost. Hai să nu mai vorbim...”. Și-a băgat coada între picioare și a plecat.

Probabil că dacă noi am supraviețuit și în mare parte am ieșit de-acolo cu mintea întreagă, aceasta s-a datorat faptului că a fost o solidaritate și o frățietate între noi. Aveam un coleg, un profesor, Arvat¹³, de-aicea din Severin, a murit, săracu', acum câțiva ani, un om deosebit... C-aveam și noi acolo prieteni și un grup, că doar eram cu miile într-o colonie, nu puteai să fii prieten cu toți, nu-i cunoșteai pe toți, dar când aveai un moment de relax te întâlneai cu Mitică, cu Costică, te retrăgeai într-un colț, mai discutați. Și de multe ori, parcă-l văd pe Nică, spunea : „Bă, Ninule, bă, bă, aicea suntem liberi, mă. Aicea știm că ăștia sunt ăștia și ăștia suntem noi !”. Adică noi între noi nu ne ferim, vorbim ceea ce simțim. Dar cu el nu o dată am avut sentimentul ăsta absurd de libertate acolo, pentru că ne gândeam că afară nu putem să fim la fel de liberi în cuget cum eram acolo.

Dar nu au existat și turnători în rândurile dumneavoastră ?

Erau. Da' în momentul când intuiau că între noi ar fi un ciripitor lansam un zvon și-i vedeam traseul. Și noi anunțam prietenii și, când se-nchidea traseul, atunci imediat îl depistam și-l vedeam dacă umblă cu prostii.

11. Gheorghe Andreica, fost deținut politic, autor al unor lucrări de memorialistică penitenciară.

12. Asociația Foștilor Deținuți Politici din România.

13. Dumitru Arvat, născut la 25 octombrie 1934 în Jidoștița, Mehedinți. A fost arestat la 14 decembrie 1957 și condamnat la 18 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Gherla, Salcia și Periprava. A fost eliberat la 22 iunie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Şi în afară de munci agricole alte activităţi nu aţi mai avut ?

Ba da. Într-o anumită perioadă, în 1962, cred, eram la Periprava, şi acolo mi-am exercitat şi eu calitatea aia pentru care fusese repartizat atunci în 6 decembrie 1959, pentru că s-a realizat acolo un şantier de construcţii şi eu am fost luat cu încă un coleg, întâmplător tot coleg de lot, inginerul Ilie Găinaru¹⁴. El era constructor de funiculare, de fapt, iar eu eram inginer constructor. Şi sub coordonarea noastră s-au organizat nişte brigăzi de construcţii şi cu astea am construit la Periprava un complex zootehnic cu vaci şi porci aduşi din Anglia. Şi toată construcţia asta care s-a făcut de la zero am coordonat-o noi. Şi problema era destul de delicată dat fiind faptul că mâna de lucru era calificată la nivelul la care era, pentru că ei se prezentau că sunt dulgheri, că sunt zidari, că sunt nu ştiu ce, dar nu erau nimic, erau de fapt profesori. Şi şantierul ăla de construcţii bineînţeles că era girat de un tehnician adus de undeva din ţară, unul Tăuneanu, un om deosebit de cumsecade, nevastă-sa era normatoare. Şi mai era şi un inginer zootehnic şi un agronom civil, dar toată activitatea scriptică, tehnică o făceam noi, iar ei doar o girau. Şi fiind coordonatorul întregii activităţi de construcţii de-acolo, de multe ori lucrările s-au extins şi, volens nolens, partea de exploatare, partea de zootehnie o făceau deţinutii de drept comun. Şi de multe ori, însoţit de militar, trebuia să ies din cordonul acesta, să mă duc în cordonul ăla. Şi-atunci am intrat în contact şi cu cei care nu erau condamnaţi, că era o colonie şi cu cei necondamnaţi, cu ăia administrativi, care erau o altă unitate. ăia aveau şi ei nişte constructori, şi trebuia să mă duc şi la ăia de multe ori. Ştiţi? Adică aveam o rază mai largă de acţiune...

Şi bineînţeles că, prin forţa lucrurilor, întreaga noastră activitate era sub conducerea unui plutonier d-acesta, caraliu. Şi, atunci când eu aveam zidarii de la unitatea asta, toate treburile trebuia să le fac prin acest caraliu al lor, şi eram într-o relaţie de dialog cu el. Acum începuse perioada când se dădeau scrisori pentru cei care îşi făceau norma, că asta era recompensa: cine îşi face norma, primeşte scrisoare. Dar şi aicea era o chestie diabolică. Ştiţi? Că nu eu dădeam lista. Şi pe ce criterii se dădeau nu ştiu, că nici eu nu luam în fiecare lună. Adică în mod normal eu ar fi trebuit să iau automat, dar nici eu nu ştiam dacă o să primesc. Criteriile la ei erau foarte bizare. Şi în cadrul coloniei erau şi mulţi bolnavi, şi din ei au realizat o așa-zisă brigadă de inapţi, care erau duşi la munci uşoare, colonia având şi-o grădină de zarzavaturi. Şi ăştia erau ca la rai acolo, pentru că fiind grădină aveai un castravete, o roşie, un zarzavat, cărora noi nici nu le ştiam culoarea. Dar, fiind inapţi, nefiind la munca-muncă, n-aveau dreptul la scrisori. Şi acolo scrisoarea avea două semnificaţii: una materială, că primeai de-acasă un pachet de 5 kilograme de alimente şi cele 300 de ţigări, dar era şi semnificaţia sentimentală, foarte profundă, că-ţi anunţai familia că eşti, pentru că alt contact cu familia n-aveai. Şi scriai: „Dragii mei, aflaţi despre mine că sunt sănătos, nu-mi scrieţi nimic, dar trimiteţi-mi un pachet de 5 kilograme cu alimente, conţinând următoarele...” Asta era formula. Nimic altceva n-aflai, numai că aflau ai tăi despre tine că eşti şi tu, simbolic, prin pachet, ştiai că-i de la mama, de la tata sau de la nevastă. Ştiţi? Şi aceşti oameni din brigada de inapţi erau foarte marcaţi că nu primesc scrisoare, şi într-una din zile m-am nimerit cu plutonierul ăsta undeva în şantier. Lucrările erau păzite la colţuri de militari.

14. Ilie Găienaru, născut la 18 martie 1923. A fost arestat la 15 noiembrie 1958 şi condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Salcia, Giurgeni şi Periprava. A fost eliberat la 28 iulie 1964. Informaţii din fişa matricolă penală din AANP.

Și-acolo-n incintă m-am nimerit cu ăsta undeva unde puteam să vorbesc mai personal cu el, și-i zic: „Domnule grad, permiteți să raporteze. Știți că-n colonie la noi există o brigadă în care sunt oameni bolnavi, și-s oamenii așa de ani de zile. Și știți că mâncarea la noi în colonie e foarte bună acum, nu scrisoare pentru pachet le-ar trebui, dar să afle familia că există...”. Și îi fac intervenția asta, dacă nu s-ar putea ca prin el să primească și ăia măcar din când în când câte-o scrisoare. Asta a fost o discuție cu caraliul. Și-ntr-o zi mă pomenesc că vine ofițerul de serviciu: „Ianoși, Găinaru...” – adică io și inginerul ăsta – „dați-vă șireturile jos, ăta sau cureaua de la pantaloni!”. Și ne ia și ne bagă la izolare! Și mă pomenesc cu Ilie băgați la izolare.

Și stăm acolo la izolare o zi, mi se pare că era într-o vineri. Stăm și sâmbătă, duminică, stăm și luni și, la un moment dat, ne pomenim că vine iar ofițerul de serviciu: „Băi, haideți la treabă!”. Și ne ia și ne scoate. Da' de ce ne-a băgat la izolare nu știam, că pur și simplu nu făcusem nimic. Dar am aflat ulterior. Și ce vă spun acum, vă spun sub jurământ... Într-o seară, venisem de la muncă, și după o zi din asta mai simțai câteodată necesitatea să fii și singur. Și mă trăsesem în curtea coloniei, mergeam, așa, undeva mai retras. Și mă pomenesc cu un tip că vine din fața mea și zice: „Tu, tu!” Și văz că pune ochii în ochii mei și zice: „Domnu' inginer! Domnu' inginer!”. Și cade în genunchi și-mi ia picioarele și-mi pupă bocancii. Vă jur că așa a fost! Și zice: „Domnule inginer, eu îs! Nu mă mai primește Dumnezeu de ce rău v-am făcut dumneavoastră!”. Eu am rămas tâmpit, așa. Știți? „Ce-i, domnule?!” Era un profesor, de pe la Iași, de pe undeva, Aurel Popescu. Și-mi povestește că în brigada de inapți se strecuraseră prin șmecherie niște țigani și-i incitaseră pe toți ceilalți din brigadă că ei nu primesc scrisoare și pachet din cauză că Ianoși și Găinaru influențează conducerea! Nouă ne trăseseră un bec la pat, acolo unde dormeam eu cu Găinaru, că seara, pe o planșetă, mai scriam și făceam situațiile de șantier, atașamente, birotica șantierului. Și au mai răspândit și că noi acolo facem organizație legionară! Și ăsta a fost motivul pentru care ne-au băgat la izolare. Și ofițerul politic, care era un căpitan d-ăla șmecheraș, care chiar și-acolo spunea bancuri, că așa trăgeau ei de limbă, mi-a zis dup-aia: „He, he, he, bă, v-a făcut-o ăia!”. Știți? Adică pur și simplu a confirmat ce mi-a spus individul ăsta. Urmarea acestei reclamații a fost că, în loc să fiu și eu eliberat în 1963 sau în primăvara lui '64, am ieșit din închisoare în iulie '64, cu ultimii! Și când am ieșit eu din închisoare, de la Periprava, au mai rămas în închisoare doar ăia care mai aveau și o condamnare de drept comun. Am fost în ultimul lot.

Vă mai aduceți aminte momentul eliberării?

Da, eliberarea a fost foarte frumoasă. Cam toată colonia se golise și rămăsesem câțiva. Dar, pe măsură ce se golea, în fiecare dimineață ne reorganizam pe brigăzi de câte 50 ca să poată caralii să numere din cinci în cinci, că ei nu știau decât din cinci în cinci să numere! Și ne scoteau dimineața, ieșeau cu bocceaua care era la tine, cu sarsanaua, ca să zic așa, și la un moment dat ne-au trimis și la magazie de ne-am scos hainele civile, că se știa că se pleacă. Și am văzut că tot strigă în poartă câte unu' și dup-aia vine înapoi. Dar nu spunea nimeni nimic de ce-a fost chemat în poartă. Și, la un moment dat, sunt chemat și eu. Mă duc la poartă, intru într-un birou acolo, după gard, afară, și acolo un tovarăș cu cravată, bine făcut, bine întreținut. Eu, în mod normal: „Să trăiți, sunt...”, formula clasică, că doar nu se putea altfel. „Hai, lasă! Lasă, că știu cine ești!” Părea un băiat foarte jovial și cumsecade, deosebit. Mă întreabă ce fac, unde sunt părinții. Zic: „Părinții-s bătrâni, nu știu...”. „Ai frați?” „Am trei frați în București.”

„Aaa, da ? Şi ce meserie ai ? „Am fost inginer constructor, vreo şase ani de zile.” „Hopa ! E o meserie frumoasă, hă, hă, o meserie căutată. Şi ce-ai vrea să faci în continuare ? ” „Păi ce să fac ? ! Nu ştiu. Să văd ce mi se oferă, ce-o fi afară, că nu mai ştiu nimic...” „Ooo, afară meseria dumată e foarte căutată. Dar unde ai vrea să te duci ? ” Zic : „Păi unde să vreau ? ! Eu am fost arestat în Timişoara, da' eu nu mai ştiu ce-o mai fi acolo, părinţii mei sunt foarte bătrâni. Aş vrea să mă duc, dacă aş putea, în Bucureşti, unde am fraţii”. „Nicio problemă, nicio problemă. În Bucureşti găseşti serviciu uşor, te-ajutăm noi să ai şi locuinţă, dar ştii, băi, care-i treaba ? Aici au fost foarte mulţi bandiţi.” „Şi ? ” Zice : „De noi se feresc, da' de mata nu se feresc. Mă, nu vrem să le faci vreun rău, dar ştii, ne-ntâlnim la o săptămână, la două, pe stradă, în Bucureşti. Tu te-ntâlneşti cu ei, vorbeşti şi doar vii şi ne spui ce gândesc, ce fac...” Vă jur, când am văzut... mi s-a urcat sângele-n cap şi cred că din momentul acela, adică atunci n-am mai fost sănătos la minte şi zic : „Domnule, nu vă supăraţi, sunteţi cam de vârsta mea, poate mai tânăr” – că aveam şi eu atunci 31 de ani – „dumneavoastră ştiţi cine a fost Haia Lipschitz¹⁵ ? ”. El se uită aşa, împrăştiat, la mine. „Domnule, dacă nu ştii, eu ştiu de la marxism : a fost preşedinta Uniunii Tineretului Comunist din România. Şi-n calitate ei, criminalii burghezo-moşiereşti au prins-o şi-au condamnat-o la 10 ani de închisoare ! Ce dracu' am făcut eu, domnule, de mi-ai dat 20 ? ! Că eu n-am fost nimic în România asta şi mi-ai dat 20 ! Şi-acuma io să mă duc să-i torn pe ăştia ? ! ” „Du-te-n aia mă-tii ! ” ăsta a fost răspunsul lui.

După eliberare nu au mai încercat să vă racoleze ?

Ba da. Această metodă pe care a aplicat-o el ne-au aplicat-o şi la Giurgiu, după angajare, şi aceeaşi metodă mi-au aplicat-o şi la Severin de mai multe ori. Mai mult decât atât, la Severin am fost luat de guler şi scos din întreprindere, aruncat afară, că n-am ce căuta să lucrez acolo, că nu vreau să colaborez cu organul de Securitate. Norocul meu a fost un director cu spate tare, care a zis : „Domnu' Ianăşi, dă-i în mă-sa ! Ți-au luat un sac din spinare. Dumneata îţi vezi de treabă şi stai aicea, nu te mai duci la lucrarea aia ! ”. Iar tovarăşul acela care m-a luat de guler este la ora actuală cu pensie de 10 ori cât a mea şi ridicat de la gradul de căpitan la cel de colonel în SRI. Ca să vedeţi cine conduce România în zilele noastre !

Vă mulţumesc foarte mult.

Şi eu vă mulţumesc şi îmi pare rău că nu se poate spune tot. V-am spus aşa, foarte rezumativ, da' ar fi de scris romane, câte s-au întâmplat...

15. Haia Lipschitz (1903-1929), militantă comunistă de origine evreiască, născută la Chişinău. Între anii 1926 şi 1928 a fost prim secretar al Comitetului Central al Komsomol România. În 1928 a fost arestată şi condamnată la 8 ani de închisoare. În închisoare a intrat într-o grevă a foamei de 49 de zile, grevă care-i îi va provoca şi moartea prin epuizare. http://ru.wikipedia.org/wiki/Лившиц,_Хая_Нахмановна, accesat la 25 septembrie 2008.

Timiş

Teofil Botlung

S-a născut la 31 august 1934 în Seliștea, actualmente în Ucraina. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : contabil. A fost arestat la 9 aprilie 1953 și condamnat la 8 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Capul Midia, Aiud, Nistru, Dej, Gherla, Văcărești și Periprava-Grind. A fost eliberat la 6 aprilie 1961. După eliberare a primit domiciliu obligatoriu 24 de luni în comuna Lătești, Bărăgan. A fost rearestat la 8 februarie 1971 și condamnat la 6 ani. A executat pedeapsa în închisorile Văcărești și Aiud. A fost eliberat la 9 mai 1972. La data interviurilor locuia în Timișoara. Interviuri realizate de Andrei Lascu la 15 septembrie 2007 și Alin Mureșan la 2 și 28 iunie 2008. Transcrierea și tehnoredactarea interviurilor – Alin Mureșan, Constantin Petre. Editarea – Alin Mureșan. Interviurile se află în AIO-IICCR, având cotele 226, 227, 398, 421.

V-aș ruga să spunei cum vă numiți și când v-ați născut.

Mă numesc Teofil Botlung, sunt născut pe 31 august 1934 în comuna Seliștea din județul Cernăuți, din Bucovina care este încă deportată. Din 1940 până în '41 am fost sub ocupație bolșevică. Deși copil, eram înzestrat cu o bună receptivitate vizuală, astfel că am avut puterea reținerii unor fapte care, sedimentate în mine, mi-au dat direcționări viitoare. Atunci am înțeles ce înseamnă un popor sau o orânduire dușmană care să vină să împileze un alt popor și să muște din țară. Atunci am învățat și teama de duba neagră... Eram doi frați și ascultam cu multă înfrigurare ce se discuta în familie. Bun înțeles că părinții nu ne permiteau să reținem ce discutau ei, cum că dimineața în sat să vorbea câte familii au luat drumul „pahod na Sibir”. În 1944, datorită schimbării situației războiului, m-am refugiat cu familia și, cu câte o traistă, am ajuns în comuna Slătioara¹, județul Olt. Mi-am început Liceul Comercial în Slatina, după aceea m-am strămutat la Timișoara, la Liceul Comercial. După reforma învățământului din '48, liceu' comercial s-a transformat apoi, în 1951-1952, în școală medie tehnică de statistică...

Care era atmosfera printre elevi pe vremea aceea ?

Trebuia să participi la construcția „democrației populare”. Era în toi *Răsună vaea*², era în toi Șantierul Patriotic Salva-Vișeu³, care nu avea o importanță momentană națională, ci era impus de sovietici ca să facă legătura cu calea ferată din Transcarpatia,

1. Localitate aflată la 5 kilometri de Slatina.

2. Film propagandistic despre construirea căii ferate Bumbești-Livezeni, realizat în 1950.

3. Un alt șantier construit în primii ani ai regimului comunist de către „voluntari”.

pentru jaful de păduri și de alte bunuri. Desfășurarea activității în Timișoara, deși era tentantă sub aspectul afirmării unor elevi ce urmau să fie solicitați, cooptați în această muncă propagandistică, pe o parte din noi ne-a situat sub semnul întrebării. Nu sub un semn de întrebare al inocenței, ci întrebându-ne cum de este posibil așa ceva. Un exemplu concludent: la liceul nostru s-a produs atunci, ca în întreaga țară, uciderea cărților. Biblioteca a fost scoasă din spațiul ei, dar, prin grija unui om de serviciu, o bună parte din cărți au fost urcate în podul liceului, în timp ce altele au fost destinate distrugerii. Sigur că, tot atunci, în școală noi trebuia să învățăm o piesă – *Lupii*, scrisă de Mihail Davidoglu⁴, în care fiul își denunță tatăl că era un „bandit”. Aceste elemente, precum și prezența destul de masivă a trupelor sovietice în Timișoara, cu familii, au făcut să răscolească în noi un sentiment de nesupunere și să vedem o altă cale... Așa am ajuns să închegăm o organizație de elevi, intitulată „Granitul României”, membrii acestei asociații având vârsta cuprinsă între 16 și aproape 18 ani.

Ce fel de activitate avea organizația dumneavoastră ?

Ne-am propus și am confecționat manifeste pe care le-am distribuit. Manifestele erau confecționate în sediul UTC-ului, unde beneficiam de mașini de scris, fiindcă profilul Liceului Comercial păstra încă mașini de scris mai performante față de altele, și aveam și un şapirograf. Și economisem banii care erau destinați să ne cumpărăm un covrig sau o gogoasă (nu înfuriată, ci destul de plată, că pe atunci era cartelă și alte produse se găseau tot sub restricție) și cumpăram hârtie, mai luam și ce puteam de pe la școală, și așa am realizat câteva mii de manifeste. Până să fim arestați, am putut să reproducem patru rânduri de manifeste, pe care le-am distribuit în țară.

În câte orașe ați reușit să le distribuiți ?

De pildă, ne duceam până la Vatra Dornei sau la Suceava și alegeam ziua de târg, știind că vin foarte mulți oameni când se lumina de zi. Ne deplasam unu' sau doi – eu cunoșteam foarte bine zona – și alții dintre noi ne documentam și împrăștiam aceste manifeste.

Le dădeai oamenilor direct ?

Dădeam la oameni sau le aruncam. Am spus că le împrăștiam întrucât am aruncat și din tren în stațiile unde nu oprea sau când pleca trenul: la Băile Herculane, la Orșova, la Turnu-Severin, la Craiova. Aceste manifeste au fost recuperate de Securitate și se găsesc în dosarul Fond Penal al nostru, în afară de faptul că noi le-am recunoscut... El poate fi cercetat și nu vreau să intru în amănunte, că ar însemna să evidențiez numai activitatea grupului nostru și nu ar fi corect, fiindcă noi am fost doar o parte a poporului victimizat în general și ne-am desprins dintr-un îndemn voluntar, ca să luăm această atitudine.

Și ce conțineau aceste manifeste ?

Manifestele făceau trimitere la trecutul istoric de nesupunere, folosind chiar și cuvinte mai dure: „Nu lăsați să vă sugă sângele criminalii de muscali, care n-au vrut binele niciodată poporului român! Sunt proaspete în memorie toate fărâdelegile săvârșite. Români, căliți-vă și luptați, loviți în rărunchii fiarei spurcate, crezând că în curând vor suna

4. Mihail Davidoglu (Moise Davidson, 1910-1987), dramaturg român, reprezentant al realismului socialist. Cele mai cunoscute piese ale sale sunt *Minerii* și *Cetatea de foc*. Probabil este o confuzie a interviuatului, întrucât piesa *Lupii* este scrisă de un alt reprezentant al realismului socialist, Radu Boureanu.

clopotele, vestind eliberarea poporului și țării ! ”. Deci conținutul era foarte matur și foarte legat, deși noi, după cum trebuie reținut, nu prea am avut contact cu învățământul până în '40, fiind mereu într-o frământare istorică : război, refugiu, ocupație, și așa mai departe. Și am fost prinși și, la începutul anului 1953, am fost condamnați de la 1 la 8 ani.

Și, fiind minori, ați primit condamnări ?

Fără nicio protecție. Condamnările au fost dure, interpretate pe măsura faptelor recunoscute, că nu aveam de ce să nu recunoaștem. Noi pregăteam și o deviză : nu „În luptă, pentru cauza lui Lenin și Stalin, înainte !”, ci „Cu credința în Dumnezeu, mai presus de orice !” sau „Din dragoste de Neam și Țară !”. Țsta a fost și un motiv de răspuns în cadrul anchetei, fiindcă nu aveam ca popor nimic comun cu Lenin și Stalin, mai ales că istoria noastră ne arată atâtea împilări venite din Răsărit, fie că au făcut parte într-o primă formă prin panslavism, fie că apoi au căpătat forma internaționalismului comunist, care n-a fost decât un panslavism mascat și de impunere, ce a dus spre o formă planetară...

Despre anchetă ce ați putea să-mi spuneți ?

La noi ancheta a fost destul de dură, deși nu motivat, pentru că ne-au prins cu arhiva asociației, și aș putea să spun că acest fapt denotă o copilărie... Ne-a surprins cu 5 000 de manifeste pregătite, care urmau să fie difuzate pe teritoriu Țării.

Procesul unde a avut loc ?

Procesul a avut loc la Tribunalul Militar din Timișoara. Eu am primit 8 ani de temniță grea, fiind considerat șef de lot. I-adevărat că am fost mai activ, mai implicat, având în vedere că depozitul meu sufletesc era mult mai pecetluit de trecutul barbariei răsăritene, fiindcă în 1940 am fost supt ocupația bolșevică, fiind din Bucovina de Nord. Cu toate că aveam numai 6 ani atunci, mi s-au întipărit în minte întâmplările de atunci. Mai ales că, așa cum în altă parte de țară se spunea „te dau la țigan !” sau „vine țiganu’ !”, în Bucovina se spunea „vine muscalu’ !” și era deci o atenționare ca să ne schimbăm comportamentu’.

Cine a mai fost condamnat în lot cu dumneavoastră ?

În lot cu mine a fost condamnat Rădoi Iova⁵, care a primit 6 ani ; Purcea Constantin⁶ a primit 5 ani și jumătate ; Gruber Friederich⁷ a primit 4 ani ; Cuibaru Gheorghe⁸ a

5. Iova Rădoi, născut la 30 martie 1937 în Turnu Ruieni, Caraș-Severin. A fost arestat la 10 aprilie 1953 și condamnat la 6 ani de temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Gherla, Brăila, Sălcia, Nistru, Alba Iulia. A fost eliberat la 8 mai 1958. Informații din fișele matricole penale din AANP.

6. Constantin Purcea, născut la 2 februarie 1934 în Petra, Mehedinți. A fost arestat la 10 aprilie 1953 și condamnat la 5 ani și 6 luni închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 4 ani. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Onești, Borzești, Aiud, Jilava, Nistru, Alba Iulia, Gherla. A fost eliberat la 6 mai 1958. Informații din fișele matricole penale din AANP.

7. Friederich (Frideric) Gruber, născut la 6 septembrie 1933 în Clopodia, Timiș. A fost arestat la 10 aprilie 1953 și condamnat la 3 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Gherla. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

8. Gheorghe Cuibaru, născut la 18 noiembrie 1936 în Unip, Timiș. A fost arestat la 10 aprilie 1953 și condamnat la 3 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Gherla. A fost eliberat la 25 octombrie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

primit 3 ani; Popovici Pavel⁹ a primit 3 ani; Ficard Mircea¹⁰ a primit 3 ani; Ianoșel Nicolae¹¹ inițial a primit 1 an. Dup-aceia ni s-a făcut rejudecare, nefiind mulțumit instanța superioară că ni s-a redus pedeapsa, că noi aveam între 16 ani și 18 și jumătate, pentru că fapăturile le făcusem când eram minori încă. Și la rejudecare eu am primit tot 8 ani, iar la ceilalți le-a mai majorat, inclusiv lui Ianoșel Nicolae, care primise 1 an și fusese eliberat. I-au dat 3 ani și l-au băgat din nou în închisoare.

Mai trăiește cineva din lotul acesta ?

Din lotul nostru mai trăiește Cuibaru Gheorghe, care este din Timișoara, dar din nenorocire cam de șase luni a devenit amnezic. Purcea Constantin era la Turnu-Severin acum câțiva ani, dar n-am mai aflat nimic despre el. Ceilalți s-au strămutat în niște condiții de soartă destul de vitrege. De pildă, ei fiind minori, i-a' transferat la Gherla. Asta era în '53, când elementele de eroare în Gherla nu erau stinse complet, că a început să se renunțe la procesul de „reeducare” la sfârșitul lui '53¹². Printre cei transferați a fost și Ficard Mircea, care a fost pedepsit în câteva rânduri. A murit acu' vreo 14 ani, dar s-a dus dincolo cu picioarele scurtate... I-a tăiat prima dată picioarele sub genunchi, dup-aceia deasupra genunchiului, și p-ormă artrita nu l-a mai iertat. Ceilalți au murit tot de tineri. Eu, de pildă, după ce-am venit și-am fost arestat a doua oară, deci la diferență de 10 ani, n-am mai întâlnit din lot decât pe Cuibaru, pe Ficard și pe Rădoi. Rădoi a fost accidentat mergând pe stradă în Timișoara ca să-și preia un apartament ce și-l făcuse din truda muncii părinților lui. A venit din spate o mașină, l-a lovit și l-a lăsat acolo. Niște lucruri...

Părinții dumneavoastră nu au avut probleme ?

Ba da. Trebuie să mai adaug aici că lotul nostru format din opt persoane a fost secondat de un al doilea lot format din patru persoane : mama¹³, tata¹⁴, tatăl unui coleg

9. Paul Popovici, născut la 19 iunie 1936 în Movila Ruptă, Botoșani. A fost arestat la 10 aprilie 1953 și condamnat la 4 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Gherla și Văcărești. A fost eliberat la 17 octombrie 1955. Informații din fișele matricole penale din AANP.
10. Mircea Ficard, născut la 7 februarie 1937 în Rădăuți, Suceava. A fost arestat la 10 aprilie 1953 și condamnat la 4 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Gherla, Nistru și Alba Iulia. A fost eliberat la 7 octombrie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
11. Nicolae Ianoșel, născut la 27 aprilie 1937 în Turnu Ruieni, Caraș-Severin. A fost arestat la 10 aprilie 1953 și condamnat la 1 an închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava și Gherla. A fost eliberat la 9 aprilie 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
12. „Reeducarea” cunoscută sub numele de „experimentul Pitești” s-a încheiat în Gherla încă din noiembrie 1951, însă unii agresori au rămas în închisoare pe poziții de colaborare cu administrația penitenciarului.
13. Rahila Botlung, născută la 21 februarie 1908 în Boian, Basarabia. A fost arestată la 12 aprilie 1953 și condamnată la 4 ani închisoare corecțională pentru omisiune de denunț. Pe fișa matricolă este adăugat : „a răspândit manifeste împotriva regimului scrise de fiul ei Botlung Teofil”. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara și Mislea. A fost eliberată la 7 octombrie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
14. Nicolae Botlung, născut la 26 noiembrie 1899 în Seliște, Basarabia. A fost arestat la 12 aprilie 1953 și condamnat la 3 ani închisoare corecțională pentru omisiune de denunț : „nu a denunțat pe băiatul său care a răspândit manifeste interzise”. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Caransebeș și Poarta Albă. A fost eliberat la 13 octombrie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

de-al meu¹⁵ și un unchi¹⁶ au fost și ei condamnați într-un lot separat, pe motiv că au avut cunoștință și au răspândit manifeste. Aș adăuga că unul din acest al doilea lot, fiind din preajma Munților Banatului, din comuna Ruieni¹⁷, Borlova, comună cu trecut istoric, unde s-au întâmplat și confruntări în timpul rezistenței de după '44, chiar ne-a propus să ne facă legătura cu luptătorii din munți, fapt pe care nu l-am acceptat, dar a subscris la a primi manifeste și a le difuza.

Deci părinții dumneavoastră au fost implicați într-un alt lot, deși au fost arestați pentru rolul lor în organizația dumneavoastră ?

Da, părinții au cunoscut activitatea mea și-au subscris să ia manifestu' și să îl împrășteie, deși atenționându-mă...

Pe ei cum i-au depistat ?

La anchetă, pe mine m-a băgat într-o celulă cu un tânăr cu mustață, cu o față de ceară, student la Medicină. Eu m-am bucurat în sinea mea că am găsit un student în închisoare. Auzisem că unii luptă în munți, da' nu știam exact că sunt studenți sau militari. Mi-am spus : „Domn'e, n-am gândit greșit dacă sunt și studenți în închisoare...”. Așa că l-am întrebat pe el : „De când ești închis ?” „A, păi eu sunt de doi ani.” „Și pentru ce ești arestat ?” Zice : „Păi eu sunt student la Medicină. A arestat un grup de studenți pentru manifeste”. El stă o vreme, după care mă întreabă pe mine... Și ca să vedeți ce oameni își băga Securitatea în agentură, cât de bine erau orientați : ăla cu manifeste, eu cu manifeste... Mă întreabă pe mine de ce sunt arestat. „Ne-am făcut noi un grup, și o găsit la percheziție un manifest.” Când i-am spus acest lucru, el s-așază pe patu' ăla de beton, cu picioarele turcește, îi dau lacrimile și spune : „Uite ce te rog, măi tinere, eu sunt de doi ani aici, vezi cum arăt, nu cred că mai scap. Și am o rugămintă. Tu o să ieși în câteva zile, asta nu-i nimic. Am avut un vis și ți-l spun, cu rugămintea ca tu s-o cauți pe mama la Tâmbna¹⁸”. Și-mi spune visul : „Se făcea că eram pe o întindere neștiută. Dar era un amestec parcă de cer, de ceață, de ceva vâscos, întunecat. La un moment dat, peste toată această înfățișare haotică, apare mai bine conturată o revărsare de apă tulbure, galbenă, cu multe vârtejuri, care mă cuprinde, mă smulge și m-aruncă spre nicăieri. Eu, disperat, țipam : *Mamă, mamă !* Ridic brațele-n sus și-ntr-adevăr, nu departe de mine, pe o ridicătură apărută din aievea, o văd pe mama că vrea să mă scoată. Întinde mâna, da' eu nu mai pot să o prind, apa-i din ce în ce mai vrăjmașă și m-afund în ea. M-am trezit. Deci eu voi muri în închisoare. Și te rog pe tine, când ai să pleci, să te duci la Tâmbna. Pe mama o cheamă așa, și să-i spui dorința mea : să mă ierte”. Eu cunoșteam Tâmbna de Mehedinți, că acolo am fugit noi de KGB. Își desface haina ponosită, că stătea de mult în celulă, întoarce mâneca și-mi arată căptușeala de saten negru, pe care era scris cu ață albă : „Mamă, iartă-mă !”. Având pregătire de student la

15. Iova Rădoi, născut la 14 noiembrie 1905 în Turnu Ruieni, Caraș-Severin. A fost arestat la 12 aprilie 1953 și condamnat la 4 ani închisoare corecțională pentru că „n-a denunțat băiatul care făcea parte dintr-o organizație subversivă”. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara și Salcia. A fost eliberat la 3 noiembrie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

16. Andrei Rădoi, născut la 12 septembrie 1899 în Turnu Ruieni, Caraș-Severin. A fost arestat la 12 aprilie 1953 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Oradea și Poarta Albă. A fost eliberat la 10 noiembrie 1955. Informații din fișele matricole penale din AANP.

17. Astăzi comuna Turnu Ruieni, județul Caraș-Severin.

18. Valea Ursului (Tâmbna), localitate în județul Mehedinți.

Medicină în anul V, l-am crezut om serios, și i-am spus : „Să știi că am să mă duc la Tâmba și te-nțeleg, că și mama mea a răspândit manifeste”.

Așa s-a aflat de ea ?

Da... Colegii mei nu știau că și mama a răspândit manifeste. Ca după două zile mama să fie arestată din Slatina, Olt.

Ce condamnări au primit părinții dumneavoastră ?

Pe mama a condamnat-o inițial la 7 ani, pe tata la 4 ani, pe tatăl unui băiat din lotul meu l-a condamnat la 4 ani, fiindcă avea o bucată de trotil, descoperită prin procedee de anchetă, și unchiul lui, care fusese primar la Turnu Ruieni, în comuna generalului Dragalina¹⁹, om cu ținută istorică, a primit 4 ani.

Ce acuzație li s-a adus celor patru ?

Deținere și răspândire de publicații interzise, omisiune de denunțare... dar mai bine i-a băgat la deținere de publicații.

Și fratele dumneavoastră ?

Fratele era și el elev la Reșița și a fost anchetat, dar nu au putut să dovedească nimic legat de el, așa că doar trei din familie am intrat în închisoare. El a fost supus unor presiuni, așa cum le întâlnim în toate cazurile, și nu vreau să mă refer la acestea. După ce s-a publicat în '91 *Sposedanie pentru învinși*²⁰, oferind această carte chiar magistraților cu care conlucram în sensul studierii dosarelor, am notat pe ea : „În amintirea învinșilor învingători”...

Unde v-ați executat pedeapsa ?

Ucenicia mi-am început-o, ca oricare, în hrubele Securității. Securitatea, mai mult decât alte instituții statale în diferite epoci, nu avea un profil de binefacere creștină... Securitatea a fost, în contextul meu și al tuturor celor care au trecut prin ea, o instituție a uciderii prin chinuire. Dacă nu mureai pe loc, te-a ucis pentru o lungă perioadă ; unii nu și-au mai revenit niciodată.

Sigur că sunt momente în ce mă privește, dar ele aparțin acestui mare anonim care s-a implicat în rezistență, în nesupunere, pentru că tot poporul român a fost victimizat. Să-ți vezi mama răstignită, prinsă cu mâinile de gratii, ca să te vadă, e un fapt destul de dureros. Să vezi că ești despărțit de tata de o ușă de fier : unul în dreapta, unu' în stânga. Unul ajunge la Canal, altul ajunge la Caransebeș...

V-ați întâlnit cu părinții în închisoare ?

Părinții mei fiind arestați din vina mea, am avut această culpă... Și l-am văzut pe tata când veneam de la tribunal, fiind condamnat, dincolo de ușile de gratii, în altă celulă. Dânsu' m-a întrebat șoptit cât am luat și eu i-am făcut numai semn cu degetele : 8 ani. Asta a fost întâlnirea cu tata în închisoare la Timișoara. După aceea nu m-am mai întâlnit cu el decât atunci când am venit de pe Bărăgan, aproape 11 ani mai târziu, în Timișoara.

Pe mama am văzut-o tot în închisoarea din Timișoara. Femeile erau închise la parter, unde era o secție a deținuților politici. Totuși, existau niște gardience mai cumsecade, fiindcă ele administrau și dreptu' comun. Când ne scotea la plimbare, cam o dată la două

19. Ion Dragalina (1860-1916), general român, a murit pe front în Primul Război Mondial.

20. Este vorba despre cartea omonimă a scriitorului Panait Istrati, în care acesta recunoaște, în urma unei vizite în URSS, că s-a înșelat în privința binefacierilor comunismului.

săptămâni, coboram de la etajul I spre curte și treceam prin secția femeilor. Și-atunci o gardiancă, Ana o chema, celălalt nume nu-l știu, mi-a spus: „Tu ești Teofil?”. M-a văzut că eram mai copil pe-acolo... „Da.” „Să te uiți la geam.” Și, plimbându-mă în curte, m-am uitat și mi-am văzut mama răstignită de gratii... S-a prins de gratii, ajutată probabil de alte femei, că geamurile erau sus și nu erau paturi pe-atunci. Și i-am văzut capul și cum trage cu mâinile. Asta a fost o despărțire destul de dureroasă. Nu puteam să rămân indiferent, aveam o răspundere că tata era în pușcărie, mama în pușcărie...

Cum ați reușit să treceți peste aceste probleme de conștiință ?

Ce m-a ajutat a fost că io cu familia eram refugiați din Bucovina, fugind de muscali. Părinții nu mi-au imputat niciodată nimic, dimpotrivă. Când m-am întâlnit cu mama în domiciliu obligatoriu, după un număr de ani, am înțeles că nu avea împotriva mea nicio îndoială, nicio urmă de regret sau intenție de-a mă judeca. M-ar fi judecat dacă aș fi fost un ticălos.

Dacă nu v-ați fi asumat închisoarea, până la urmă...

Exact. Și atunci am simțit că ne-a ajutat acest fapt, că am pornit din Bucovina pe când ei aveau maturitate deplină, și ne-am chinuit ca să nu cădem în mâinile muscalilor. Mai mult decât atât, împreună cu părinții am fugit în '45 când trupele speciale ale Armatei Roșii adunau basarabenii și bucovinenii și spuneau că-i repatriază. La frontieră le dădeau și bani, parcă era o sumă de 300 000 atunci, înainte de stabilizare. De fapt, le luau tot ce-aveau și drumul era „pahod na Sibir”. Atunci n-am mai avut această chestiune de conștiință. Mai ales când am aflat că tatăl meu, deși a plecat cu traista, a luat într-o sticlă mică pământ de pe mormântul părinților lui și l-a adus în țară... Restul averii a rămas acolo. Și găsind acest pământ, chiar anu' asta l-am oferit Memorialului de la Sighet, ca acolo unde-au ridicat acea cruce-altar, în incinta cimitirului, și vor pune pământ din diferite părți ale țării, locuri de suferință, să pună și din partea tatălui meu, care își doarme acuma somnul sub pământ... El a îngemănat pământul de pe mormântul părinților săi cu pământ din Fântâna Albă²¹ și din Lunca, unde au fost masacrele din aprilie 1941, când sovieticii au secerat românii care vroiau să treacă granița... Deci s-au împlinit niște lucruri de pace sufletească în felul acesta.

Aveați răspunderea faptelor dumneavoastră, și asta a contat...

Da. De exemplu, când ne-a transferat la Jilava, cu direcția Capu' Midia, dându-ne jos din dubă, ne-a băgat în partea dreaptă cum coborai de la poartă. Acolo erau două hrube, unde se deversa și canalul colector cu dejecții. Ne-a băgat acolo două-trei zile, până să formeze lotul. Iar Ficard Mircea, de care v-am spus, era bolnav... Știu că i-am găsit spre perete un ungher puțin mai uscat, și-atunci i-am dat o bluză de trening, c-așa m-arestase, să se culce cu ea. Și un alt deținut, se vede că era mai vechi în ani de pușcărie, zice: „Măi, da' de ce-i dai lui haina să se culce? Tu crezi că te așteaptă altceva și vei face față?”. Și-atunci i-am spus: „Dom'le, i-o dau fiindcă eu l-am determinat prin acțiunile mele să urmeze această cale”. V-am amintit aceste lucruri pentru că un fost deținut politic sau un om care a luat o atitudine, indiferent că ea a fost procesul unei îndelungate chibzuințe sau a fost un element de înflăcărare, nu poate să rămână în afară de a-și asuma

21. În masacrul de la Fântâna Albă din 1 aprilie 1941, rușii au omorât câteva mii de locuitori ai satelor de pe Valea Siretului care încercau să se refugieze din Uniunea Sovietică în România.

anumite răspunderi... Și-aceste răspunderi se răsfrâng asupra celor care te-au urmat sau au fost lângă tine. Acest lucru l-am discutat de câteva ori chiar cu Gavrilă²² la Sighetu Marmăției, că ne-am cunoscut îndeaproape, mai ales că la Timișoara s-a deshumat rămășițele celor doi care au fost omorâți în confruntarea cu Miliția în '50 din lotu' Făgărașilor, e vorba de Mazilu și Mudur²³. Îi spuneam atunci: „Măi Moșule²⁴, vezi cum îi viața? Nu poți să rămâi în afară de răspunderea care îți revine când privești în spate c-atâția oameni cu curs pe acest făgaș al suferinței”.

Puteți să alegeți o întâmplare deosebită din perioada în care ați fost închis ?

Aș vrea, cum am spus, să punctez câteva întâmplări. Foarte mult vorbesc foștii deținuți politici despre foame. Vă redau o întâmplare pentru a înțelege ce a fost această foame. E adevărat, în somnul acela chinuit din temniță, mâncai toată noaptea: visai mese întinse care îți induceau și în somn un chin până în măduva oaselor. E prea puțin spus...

După revolta deținuților de la Gherla din 1958²⁵, când s-au aruncat obloanele că nu aveam aer, unde s-a refuzat mâncarea din morcovi murați, imputiți, în care băgau mațe cu tot cu balegă... Omul se adaptează și de multe ori să știi că până și o bucată de lemn devine hrană... Sunt lucruri reale, care s-au întâmplat în lumea închisorii. Eu după revoltă am fost izolat la Roja Sándor²⁶ sau în Zarca Gherlei, închisoarea veche cu un profil de celule mai medievale și cu o teroare excesivă față de restul.

În '59 am fost chemat la un supliment de anchetă la București și, când am ajuns înapoi în Gherla, nu m-au mai dus la Zarcă, ci am intrat în camera în care stătusem înainte, la camera 100 sau mai bine zis 99, 100, camera unde se desăvârșise teroarea „reeducării” din Gherla²⁷. Acolo eram în jur de 100-120 de persoane, și printre noi un deținut de mare factură intelectuală din Târgu Mureș, să îl numim numai M., descendent din familia Bethlen²⁸, era cel care se ocupase în parte de biblioteca din Târgu Mureș în calitate de custode. Era atât de slab încât îi impresiona pe ceilalți. Întâmplarea a făcut că a avut un panaritiu²⁹ la deget. El primele zile a tănuțit acest lucru, părând că numai degetul s-a inflammat, dar după aceea i s-a inflammat toată mâna. Ne găseam în faza de teroare impusă de administrație, când te bătea pentru orice, ca o consecință a revoltei din '58. Având mâna umflată, degetul colectase puroi, dar în același timp carnea părea putrefactă... Și nu voia să-l scoată la cabinet.

22. A se vedea nota 11, la p. 111.

23. Probabil se referă la Ion Mogoș și Nicolae Mazilu, uciși în satul Pădureni, județul Timiș, în 1950. <http://www.miscarea.net/gavrila-scurt-istoric.htm>, accesat la 21 octombrie 2008.

24. „Moșu” era una din poreclele lui Ion Gavrilă Ogoranu.

25. Este vorba de revolta frontieriștilor de la Gherla din iulie 1958, când o serie de deținuți condamnați pentru trecerea frauduloasă a frontierei au pornit o amplă mișcare de protest față de tratamentul la care erau supuși în închisoare. Revolta a fost înăbușită violent, iar regimul din Gherla a fost ulterior înăsprit. Pentru detalii, a se vedea interviul cu Alexandru Maier, sanitar în Gherla în acel timp. Cosmin Budeancă (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă*, I, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 193-209.

26. Celulă din secția de izolare Zarca, denumită astfel după un haiduc care decedase aici.

27. Corect, camera 99 a fost principala celulă de tortură din Gherla a victimelor „experimentului Pitești”, desfășurat în penitenciar între iunie 1950-noiembrie 1951. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 68-78.

28. Familie nobiliară maghiară, ai cărei reprezentanți au fost oameni politici de seamă (cancelari ori principii ai Transilvaniei), dar și oameni de litere.

29. Infecție acută a degetului.

Eu nu m-am supus în închisoare regulamentului strict care cerea să nu ai nimic. Trebuia să ai un capăt de creion, un ac ascuns, o bucată de tablă, ceva. Mai mult decât atât, am avut chiar și o Biblie în Aiud, pe care, la un moment dat, presimțind că mă duc la mină, am îngropat-o la turnătorie. Și după doi ani am dezgropat-o și am dus-o în Gherla și am băgat-o în Zarcă. Dar astea sunt alte lucruri...

Revenind la această foame fizică și ce înseamnă forma de a exista prin ceea ce este extrem... Văzându-i mâna lui M., am apelat la colegi, fiindcă primeam 100 de grame de pâine (asta era rația ce ni se dădea dimineața), să sacrificăm din rația noastră câte o bucată de miez, pe care să-l frământăm, având amintirea din popor că, dacă unu' făcea o bubă mică, o bunică mesteca un boț de pâine în gură și-l pune acolo ca să tragă. Alții puneau ceară sau puneau pălăgină, dar eu am reținut chestiunea asta până azi... Aveam un unghi mort ca să nu ne vadă pe vizetă și l-am instruit pe M.: „Îți punem diseară pe degetul ăla turtița asta, făcută din sfânta pâine ruptă din rai, și mâine dimineața, după ce se face numărătoarea, eu am o tablă și niște cristale de acid boric, îl tăiem și-l stoarcem”. Seara i-am pus bucata de pâine, dar cu mare grijă, să nu fim văzuți de cei care nu aveau noțiunea de a fi verticali. Dimineața l-am băgat în unghiul mort... Lângă mine era Vasile Pânzaru³⁰, poet de la Suceava, tot cu mulți ani de temniță, și temniță destul de grea. Când desfacem fâșiile de cârpe din cămășile noastre, care erau destul de zdrențuite, omu', în foamea lui, văzând acolo bucata de pâine, așa îmbibată cum era cu puroi, a luat-o, că n-am apucat s-o aruncăm, și a băgat-o în gură s-o mănânce. Intervenția a fost rapidă, dar nu înțelegeam această foame: era într-adevăr un schelet cântător... Cum să vadă că bucata aia de pâine se pierde?

Deci ăsta e un lucru pe care l-am reținut în această foame imensă, care a depășit ceea ce descrie Nichifor Crainic³¹ sau Radu Gyr³², a depășit ceea ce am trecut sau am suferit și eu împreună cu ceilalți. Iată un lucru care s-ar părea că nu poate fi luat ca etalon, dar e vorba de un om care avea o cultură, e vorba de un om care făcuse închisoare, dar ajunsese la această limită. Or, asistență medicală nu i s-a dat, deși sesizase administrația, dar am învățat în închisoare și în viață că de multe ori văzând că i se face o nedreptate, insul devine un luptător, încearcă să se opună acestor fapte.

Și ce s-a întâmplat cu rana colegului ?

Prin deschidere și stoarcere la tineta pe care o aveam, prin tamponări cu niște bucăți de cârpă, după două-trei zile s-a retras, brațul a început să se dezumfle și a trecut peste acest impas. Omu' a fost foarte mulțumit și acum doi ani, fiind la Târgu Mureș la un simpozion, m-am dus să văd în amintirea lui vestita bibliotecă, despre care el mi-a povestit. Și cât timp am străbătut printre rafturile de cărți, am fost însoțit de această înprospătare în minte care părea nu o dedublare, ci un spațiu adus din el, pe care îl simțeam în preajmă, și el se personifica nu numai în întâmplare și persoană, ci în tot ceea ce era.

30. Vasile Pânzaru, născut la 12 februarie 1930 la Burdujeni, Suceava. Poet. A fost arestat la 28 iunie 1950 și condamnat la 10 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Iași, Jilava, Gherla, Baia Sprie, Căvnic, Poarta Albă și Văcărești. A fost eliberat la 24 august 1960. A fost rearestat în 1970 și condamnat la 6 ani, din care a executat un an și șase luni. Mugur Geu, „Acei vinovați fără vină”, în „Crai Nou”, nr. 4682, 8 martie 2008; fișele matricole penale din AANP. Un interviu cu Vasile Pânzaru va fi publicat într-un volum ulterior.

31. A se vedea nota 68, la p. 187.

32. A se vedea nota 67, la p. 187.

Aș vrea să vă dau un alt exemplu de comportament mixt. Fostii deținuți politici vorbesc foarte mult despre gardieni, ofițeri, Securitate etc. Totuși, au fost întâmplări, și ele au venit să marcheze un fapt, mai ales pentru gardieni, că nu toți au ajuns în mod voluntar și au dorit să subscrie prin jurământ să fie criminali de neam și țară, ci s-au lăsat târați la început, după aceea au venit în contact cu realitățile pe care nu le acceptau întru totu', dar trebuiau să le execute, că erau prinși ei în această horă.

Erau într-un cerc vicios : dacă s-ar fi opus, ajungeau și ei victime.

Fac parte, poate, din puținii foști deținuți politici cărora li s-a deschis dosar de urmărire operativă în închisoare, ca deținuți. A-nceput în 1954 la mina de plumb Valea Nistrului, pe motivul că la o percheziție mi-a prins manuscrisul, că învățam poezia „Rugăciune” de Panait Cerna. Am extrase din dosaru' acesta de urmărire operativă, și este de neînțeles cum, fiind condamnat acolo, să ți se deschidă un alt dosar, să te urmărească și-acuma...

Probabil erați turnat și de către colegi...

Da! Am documente de nu vă vine să credeți. Deci să fiu încadrat informativ din 1954, în închisoare? Un elev, un copil! N-am fost fiul lui Antonescu, n-am fost frate cu Codreanu, am fost o mână de om din trupul acestei țări, pătitim și îmbibat cu ceea ce-a fost...

Și acum doresc să vă relatez o întâmplare. În 1955 eram în Timișoara pentru rejudicare. Atunci, în octombrie '55, s-a dat un decret care a vizat o categorie de foști deținuți politici cu condamnări până la cinci ani. Un coleg de-al meu, Cuibaru, a intrat în categoria asta. Aveam obiceiul, în penitenciarul Timișoara, să procur prin gardieni și deținuți de la dreptul comun care mai treceau pe acolo bucăți de pânză de la cămăși uzate, că ei aveau acolo spălătorie, iar în urma convingerii medicului închisorii, am primit niște hipermanganat, și atunci hârtia era pânza, iar hipermanganatul... cerneala. Și trebuia să ai grijă ca săculețul făcut să nu ajungă la cei care te supravegheau. Și îi spun colegului : „Eu îți dau această haină să o duci afară. Dar să știi că în așa-zisul umăr al hainei sunt câteva scrisori”. Era o haină ponosită în care am pus câteva scrisori pe pânză : una către profesorul Ștefan Gherman, care a fost director al Liceului Comercial până în '47, după aceea profesor, și un om deosebit. Era din Brad, și-a făcut studiile la Viena și a avut fericirea să stea în cămin cu Lucian Blaga. Cu toată opreliștea regimului, îmi aducea cărți să citesc, purtam discuții, și socoteam că în anchetă căutau să-l implice și pe el, dar nu era nimic care să poată fi transpus într-o acuză probată.

Mama era în închisoare, tata în închisoare, de frate nu știam nimic, mai aveam o mătușă pe la Giarmata³³... Și el zice : „Scrie !”. Scriu pe pânză aceste scrisori, le fac umere pe acolo, deși nu îl citisem pe Arghezi cum scrisese el foamea în bluze albastre când a stat în închisoare la Văcărești și cum meșteșugeau ăia un ac cu sticlă. Și îi dau colegului această haină, în dorința ca aceste lucruri să fie scoase afară și trimise. El a fost luat din celulă pe la ora 11, eram și eu cu el, că făceau serii de eliberare, câte patru-cinci, și îi ținea izolați într-o altă cameră, la corpul de gardă. La un moment dat un gardian vine și, ca să îmi spună ceva, înscenează : „Ia vino încoace mă, vino, ieși și pune aia acolo !”. Și atunci mi-a șoptit cu mare precauție : „Măi Teofile...” – îmi spuneau pe nume, că eram copil și ei voiau să pară că sunt cei care mă protejează, mai ales că erau

33. Localitate în județul Timiș.

de prin zonă, din comune vecine, cunoșteau cazul nostru, cum am fost condamnați, și oarecum erau bucuroși că există chestii din astea, că la noi erau niște lucruri mai convingătoare față de mulțime – „să știi că l-am oprit pe Cuibaru la corpul de gardă”. „Păi de ce l-au oprit ? ” „Păi i-a găsit știi tu ce.” Eu întreb cine e ofițerul de serviciu. Era plutonieru'-major Radu, din comuna Cârpa, de lângă Caransebeș. Restul erau ofițeri, da' atunci a picat el de servici. Și l-am rugat să anunțe că doresc neapărat să fiu scos la el la raport. Mi-am dat seama că întâmplarea în sine poate să declanșeze un lucru pe care îl știam, că aveam deja experiența Canalului, Aiudului, minei de plumb, Jilavei, venisem în contact cu o lume întreagă de foști deținuți cu sedimente vechi, cu metode cum trebuie, și spun că eram îngrozit că pe el îl reține și-l va condamna în loc să-l elibereze, precum și că mie o să-mi facă proces, fără să mai conteze că eu eram deja condamnat 8 ani... și pe atunci aveam 21 de ani.

Ofițerul de servici, plutonierul-major Radu, a venit după vreo oră jumătate. Gardianul a deschis ușa celulei : „Deținut Botlung Teofil, ieși afară ! ”. Ies. El nu s-a arătat prima dată în cadrul ușii. „Spune, mă banditul, ce vrei ! ” „Domnu' plutoner, nu pot să discut aici cu dumneavoastră. Vă rog să mergem în capătul culoarului.” Culoarul se făcea sub formă de „L”, și acolo era și grupul sanitar, haznaua pușcăriei, și era un unghi mort. Nu putea să vadă nici cei de pe secție, că erau doi gardieni, nici de la vreo celulă, care putea specula printr-o crăpătură de lângă vizetă ce mișcări sunt. I-am spus : „Domnu', aveți două căi : una, să-l rețineți pe colegul meu Cuibaru, care beneficiază de decret și s-a bucurat că va fi liber, și să predați bucățile de pânză scrise organului de Securitate, care pentru vigilența arătată vă va ridica în grad ; peste două-trei zile poate nu veți mai avea trese, veți avea o stea sau două. Sau, dacă sunteți un bun român și înțelegeți suferința acestui popor, dați-mi vă rog bucățile de pânză scrise”. A băgat mâna în buzunar, cum aveau pantalonii aceia tip rusești, și a scos scrisorile. Mi le-a arătat și mi-a spus : „Nu ți le dau ! ”. Și le-a aruncat în WC. A făcut apoi doi pași și urlă : „Bă, nu mai umbra cu reclamații, vezi-ți de treabă și reeducă-te ! Marș la celulă ! Bagă-l înăuntru ! ”. A fost un test, c-au mai fost și alte cazuri în închisoare, când atât din administrație, cât și din gardieni, cu sacrificiu, au făcut niște lucruri, și după aceea au trecut și ei alături de noi... Deci, iată o întâmplare care mi-a rămas în minte pe toată perioada închisorii și apoi în sedimentul mai proaspăt al memoriei.

V-a impresionat profund.

Nu este numai o impresie, ci un răspuns dat întrebării : „Cum este posibil ca un om în anumite situații să acționeze într-un fel și în altele în alt fel ? ”. Deci asta ar fi exact așa cum Dostoievski foarte bine definea în *Crimă și pedeapsă* că fiecare avem o parte de criminalitate în noi și ea este stăpânită de partea bună, dar sunt momente de răbufnire. Tot el, spre sfârșitul cărții, referindu-se la Raskolnikov, făcea o trimitere că Asia pregătește o crimă înfricoșătoare asupra Europei și spunea că criminalitatea este de multe ori răscolită de ceilalți semeni și impusă ca mijloc de a suprima. Și așa s-a întâmplat. V-am amintit acest caz, și au mai fost multe...

La Baia Sprie, în perioada '53-'54, cam așa ceva, un grup de maiștri și doi gardieni s-au constituit în elemente de legătură a celor condamnați cu închisoarea de-afară, în care erau membrii familiei. Și au acceptat să primească scrisori de la deținuți și să le trimită afară, au acceptat să informeze deținuții cu știri de la posturile de radio capitaliste, au acceptat chiar să introducă ziare când apăreau anumite evenimente mai deosebite. Și acest grup de la Baia Sprie a fost prins și condamnat între 3 și 8 ani, și a trecut alături

de foștii deținuți politici o perioadă scurtă, că după aceea i-a dus la o închisoare care era pentru cadre MAI, ziceau ei, o secție specială, la Târgu Ocna (sic!). Cel care a fost implicat în procese, e vorba de căpitanul Vasile Moldovan, a cerut reabilitarea, dar cine să te reabiliteze, domnule? Nu știu dacă mai trăiește, dar pe mine m-a surprins că la un moment dat am citit în presă acest caz, și chiar am văzut și dosarul Fond Penal, mai ales că unu' din Arad, bun prieten de închisoare, Mihalcovici³⁴, a fost implicat în această corespondență și a fost chiar cercetat.

Procesul de reeducare nu este numai al comunismului, al Piteștiului ori al lui Makarenko, sau cum îi zicem noi. Procesul de reeducare vine mai din vechime. Nu că naștiștii sau alții n-au făcut crime prin multe forme, dar eu cred că comunismul a adus, domnule, culmea: nu reeducarea, ci uciderea prin reeducare. Aici se schimbă natura lucrurilor... Și așa vrea să vă dau un exemplu de percepție simplă a unei femei din Maramureș, soția lui Blidaru³⁵, care a fost luptător în Munții Maramureșului. După ce el a fost împușcat în luptă, ea a făcut închisoare vreo 10 ani și, după aceea, a declarat în cadrul unui interviu, unui scriitor, reporter de la Baia Mare, definiția care mi-a plăcut cel mai mult – și care cred că ar scuti lumea de a face filosofia criminalității comunismului și formeii distructive umane. Și încerc oarecum să mă apropiu de expresia scrisă în cartea aceasta, *Pădurea răzvrătită*, sub semnătura lui Ștefan Bellu: „Ne-au distrus casa, ne-au ars bucătăria de vară, ne-au lovit pomii cu securea și ne-au astupat fântâna...”. O țărancă simplă a punctat, domnule, ce-a-nsemnat comunismul în confruntarea de a nu te supune... Și acest răspuns adus de ea este o stare de mulțumire pentru mine, și cred căci, pentru toți, că chiar dacă prețul a fost mare, am să folosesc o expresie extinsă a profesorului universitar Tanoviceanu³⁶, care studiasse în Franța, fiu de savant³⁷ în drept de la Iași, și pe care l-am întâlnit într-o celulă din Zarca Gherlei. Știam de el, da' nu mai stătusem

34. Alexandru Mihalcovici, născut la 18 februarie 1928 în Micalaca, Arad. A fost arestat la 26 martie 1949 și condamnat la 12 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Gherla, Nistru, Baia Sprie, Jilava, Aiud, Gherla. A fost internat administrativ la 7 decembrie 1958 pentru 48 de luni la Culmea, Periprava, Jilava, Satu Mare, Galați, Botoșani și Chilia. La 28 mai 1960 a fost condamnat la 20 de ani muncă silnică pentru acțiunea de la Baia Sprie de care vorbește interviuul. A fost eliberat la 24 iunie 1964. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive. Dicționar biografic. M*, p. 239; Corneliu Cornea, *op. cit.*, pp. 153-154; copie extras din sentința nr. 269/28 mai 1960; fișele matricole penale din AANP.

35. Vasile Gheorghe Blidaru, născut în 1911 în Odești, Maramureș. Contabil. A fost arestat la 15 august 1949 în urma unui conflict cu gestionarul cooperativei la care lucra, dar a evadat și a fugit în munți. Familia sa a fost arestată și torturată pentru a-l sili să se predea. A acționat solitar în zona Codru, la granița județelor Maramureș, Satu Mare și Sălaj, dar a fost ucis în vinerea de Rusaliu a anului 1958, în urma unei ambuscade. Cicerone Ionișoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 204; Iosif Țiproc, *Vasile Blidaru, omul și legenda*, Editura Solstițiu, Satu Mare, 2006. <http://emaramures.ro/stiri/stire.aspx?newsid=11628>, [http://www.oron.ro/cultura/rezistenta_armata_anticomunista_din_romania_944_96_\(iv\)_cultura_62_346609.html](http://www.oron.ro/cultura/rezistenta_armata_anticomunista_din_romania_944_96_(iv)_cultura_62_346609.html), accesate la 20 octombrie 2008.

36. Nicolae Tanoviceanu, născut la 9 februarie 1909 în București. Profesor universitar, doctor în drept. A fost arestat la 27 aprilie 1948 și condamnat la 15 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Baia Sprie, Gherla și Periprava. A fost eliberat la 23 aprilie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

37. Ioan Tanoviceanu (1858-1917), jurist, profesor de drept, întemeietorul criminologiei românești, membru corespondent al Academiei Române.

împreună. Eram în lanțuri, și l-am întrebat : „Domnu’ profesor, ce-ați făcut ? ”. Și zice : „Nu-mi spune «domnu’ profesor», spune-mi «colega», și ține minte : când vom ieși de aici, atunci să-mi spui «domnu’ profesor». N-am făcut decât să fiu ce-am fost, dar, totuși, să fim mulțumiți că cineva trebuia să fie în locul nostru, ca să evidențieze nesupunerea unui popor. Nouă ne-a revenit această menire, pe care ne-am ales-o, și s-o porți cu sfințenie ! ”. Deși nu era un om evlavios, era crescut prin Franța, asta m-a impresionat foarte mult, și a căutat să aducă unele repere în tot ceea ce apoi s-a deslușit.

Prin ce închisori ați mai fost ?

În primăvara anului '54 am fost trimis de la Aiud la mina de plumb Valea Nistrului, iar în '55 am fost transferat de la Valea Nistrului din nou la Timișoara³⁸ pentru un supliment de anchetă.

După ce vi se deschisese dosarul de urmărire la Nistru ?

Da, cu el. La Timișoara, comandantu’ Ionel Prodan³⁹ s-a purtat civilizat cu noi. În '55 ne-au băgat paturi în celulă, pentru că până atunci dormeam jos, pe rogojini. Țsta era ca un fapt de destindere, că rușii s-au retras din Austria în august, iar Tito a făcut călătoria spre Moscova din octombrie, și apăruse și decretu’ ăla⁴⁰... Venind în celulă și spunându-i că mămăliga pe care ne-o dă e cu hoaspe și din făină mucegăită, comandantul a spus : „Are grijă regimu’ ca voi să muriți încet”. Și-atunci i-am răspuns : „Dacă ăsta este crezu’ regimului, trebuie să-l mărturisim”. Consecința a fost că m-a izolat. Eu nu am acceptat izolarea ca formă de pedeapsă și am declarat greva foamei. Nu au vrut să-mi dea hârtie și greva foamei a continuat. Am refuzat și apa, și tot nu mi-au dat hârtie... În final, după un număr de zile, am scris pe pereții celei cu sânge.

Ce-ați scris pe zid ?

Am scris : „Declar greva foamei până la venirea procuraturii”. Și-am mai scris câteva rânduri versificate supt impresia, să zic așa, închisorii și a credinței în Dumnezeu : „Văd bine, precum vezi/Noianul sporit./Tu – cuget/Tu – har/Eu – prin fire mărit,/Eu – prin lucrări mărit./De ce mi-aș dori/Lumea tăcerii iar ? ”. Și, culmea, comandantul-adjunct, Ciucă Stan⁴¹, când a venit în celulă și am avut discuția ca să renunț la grevă, a făcut o remarcă și-am rămas impresionat. Zice : „Măi, tu ai declarat greva foamei cu sânge, dar sfârșitu’ de la ce-ai scris, *de ce mi-aș dori lumea tăcerii iar*, înseamnă că totuși vrei să trăiești. Fii mai atent ca să poți trăi”. Și a șters cu cheia ce-am scris eu pe perete.

Era unul dintre cei mai dezghețați, mai învățați...

Da.

38. Conform fișei matricole penale, interviueatul a fost transferat la Nistru în aprilie 1954, iar la Timișoara pe 16 august 1955.

39. Ioan Prodan, locotenent-major, fost comandant al penitenciarului Timișoara între 1955 și 1958. Afirmția lui Teofil Botlung pare să fie corectă, întrucât Prodan semna într-o ședință Direcției Generale a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă lipsa spațiului de depozitare a mâncării, a paturilor, a evidenței celor închiși și asistența medicală precară. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 509-511.

40. Este vorba de Decretul nr. 421 din 24 septembrie 1955 pentru grațierea unor pedepse și amnistierea unor infracțiuni.

41. Stan Ciucă, locotenent, fost ofițer politic al închisorii Timișoara între 1953 și 1954 și comandant al penitenciarului în 1955. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 511.

După Timișoara pe unde ați mai fost ?

După Timișoara am ajuns la Dej, fiindcă trebuia s-ajung din nou la mină, însă se stopaseră lucrările cu deținuții politici. Acolo, ca să-mi acopăr atitudinea, că știam că urmează să mă ancheteze ăștia cu declararea grevei foamei cu sânge, l-am convins pe comandantu' închisorii⁴² să-mi dea hârtie și-am scris la minister să ne dea hârtie, creion și cărți de citit. Și am documentu', răspunsu' dat de ministru, că nu-i voie să ni se dea... Asta era în '56. Și, când m-a anchetat a doua oară, ofițeru' mi-a spus : „Tu ce-ai făcut, dom'le, de l-ai convins pe comandant să dea curs la o astfel de declarație ?”. Că n-avea voie s-apară în scris așa ceva, c-asta era o probă că s-a cerut și că nu se dă. Zic : „Păi eu nu i-am făcut nimic, că doar nu io l-am pus comandantu' penitenciarului Dej”. Zice : „Domnule, păi de asta mă mir, și nici nu știu cum de nu l-o scos ai noștri”. „Nu știu, eu n-am relații cu el.”

De la Dej am ajuns din nou în Aiud, și din Aiud ne-a transferat în '57 la Gherla, iar aici am avut și eu o dată noroc, în 1959. Eram izolat aproape de doi ani la Zarca din Gherla, și m-o chemat la București pentru niște anchete, și-așa am ieșit din Zarcă.

Când ați fost anchetat la București, unde ați fost ținut ?

Venea cineva de la Ministeru' de Interne la Jilava sau la Văcărești. Era o secție „X”, în care nu era țipenie de om.

Am venit din nou în Gherla și, la începutu' lu' '60, ne-a făcut loturi și m-a trimis la Periprava-Grind. Iar de-acolo, după cum v-am spus și înainte, m-am eliberat prin deportare... După 8 ani făcuți așa cum trebuie, închisoare de șapte stele, m-a dus pe Bărăgan, în comuna Lătești. În comuna Lătești să știți c-am mai prins-o și pe doamna mareșal Maria Antonescu⁴³ și eram vecini.

Când ați fost anunțat că o să aveți domiciliu obligatoriu ?

Când mi-a expirat termenu', am fost chemat la punctul de colonie Grindu, care aparținea de Periprava-centru, să-mi spună că urmează să mă eliberez. Să predau ce am la magazie, să-mi iau actele de la magazie... M-am pregătit, dar n-aveam cu ce să mă-ncaleț, și atunci Mircea Tarcea⁴⁴ mi-a procurat o pereche de bocanci de la niște militari și m-a pregătit să intru în libertate încălțat, nu desculț, deși era în aprilie.

M-am urcat într-o cărușă însoțit de gardian, că de la Grindu până la centru, la Periprava, erau vreo 4 kilometri. Acum nu mai mergeam pas-alergător, vezi Doamne, eram într-un alt statut... Când am ajuns acolo, m-a băgat la ofițeru' politic, un maior... îmi scapă numele acuma. Am văzut o cameră mare, o masă acoperită cu un material textil roșu, pe masă o pușcă-mitralieră, iar dincolo de pușca-mitralieră era un tip destul

42. Erwin Gyurcsani, născut la 30 septembrie 1911 la Seghedin, Ungaria. Șef al Biroului Penitenciare din Direcția Regională MAI Bărlad (iunie 1953); locuitor al șefului Biroului Penitenciare din Direcția Regională MAI Cluj (15 august-septembrie 1953); comandant la penitenciarul Dej (1949, 1950, 1953-1955) și la penitenciarul Cluj (decembrie 1957-septembrie 1959). Informații de la colegul nostru Mihai Burcea, căruia îi mulțumim.

43. A se vedea nota 2, la p. 159.

44. Mircea Tarcea, născut la 22 ianuarie 1929 în Hunedoara. A fost arestat la 11 iulie 1948 și, deși achitat, a rămas reținut administrativ până în 4 octombrie 1948. A fost rearestat la 17/18 iulie 1958 și condamnat la 20 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Deva, Jilava, Galați și Periprava. A fost eliberat la 23 iunie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP și din interviul cu Mircea Tarcea, aflat în AIO-IICCR, cota 2.

de îndesat, îmbuibat, care mă privea foarte cercetător. Și îmi spune : „Mă Botlung, uite, să știi că ne-am gândit mult, mă, la tine, că ai intrat în închisoare copil, că statu' nostru iubește tineretu', are nevoie de voi. Acuma uite, o trecut cei opt ani, dar vreau să-ți spun un lucru, că numai datorită faptului că tatăl tău o fost muncitor nu te reținem aici la centru. Pleci, te eliberăm, cu domiciliu obligatoriu în comuna Lătești”.

Eu eram pregătit, oarecum știam cum se procedează, și, fiindcă în decursu' detenției aveam multe chestiuni de urmărire operativă, am dat din umeri și am vrut să ies. Da', când am ajuns la ușă, n-am putut să tac și i-am spus : „Domnu' maior, am înțeles, da' nu pot acuma să mă duc în deportare, să mă eliberez, și să nu fiu sincer. Îs foarte sincer. Să știți că și tatăl meu, așa muncitor cum o fost, o făcut trei ani de pușcărie !”. „Du-te-n pizda mă-tii ! Ia-l, bă, și du-l !” Și m-o băgat și la carceră o noapte, pân-a doua zi când o plecat vaporu'. (râde – n.n.)

Cum a fost viața la Lătești ? Unde-ați locuit ? Ce munceați ?

Am ajuns în Lătești cu multe peripeții, că n-avea să-mi dea însoțitor. Prima dată am așteptat la Tulcea. M-am dus la o doamnă care era responsabilă cu noi, ăștia care trebuia să ne ducem în domiciliu obligatoriu. Nu ne dădea voie să ieșim afară din curtea poliției și i-am spus : „Doamnă, păi după atâția ani, acuma n-am și eu voie să ies în oraș ?”. Doamna mi-a spus : „Uite ce. Eu cred că sunteți un om cu un comportament deosebit. O să mergeți în oraș, să nu stați mult și să vă întoarceți înapoi. Eu o să dispun la poartă”. Mă duc la poartă, ăia deschid ușa și-mi spun : „Vedeți să nu stați mai mult de două ore...”. Și m-am plimbat. Apoi am așteptat să plec. N-am plecat în prima zi, n-am plecat a doua, n-am plecat a treia... Eram în Săptămâna Mare, și-o întreb odată pe doamnă : „Da' nu mă trimiteți, doamnă, de-aici ?”. Zice : „Vă rog să mă înțelegeți, că nu v-am trimis c-am vrut să vă dăm un om însoțitor de suflet și el a fost în delegație”. Într-adevăr, a venit un gardian și seara am plecat la Constanța. M-a predat la poliție, da' era Noaptea Învierii. Pe drum am mai discutat : el o dormit, eu i-am păzit automatul și, când m-a predat, a luat poziție de drept și a zis către mine : „Să trăiți !”. Era un căpitan acolo, se uită la el : „Da' ce faci, bă tovarășe, ce «Să trăiți» ?”. Ția s-o speriat și o plecat, dar l-a chemat 'napoi, că nu scosese nici hârtia semnată că m-a predat... (râde – n.n.)

Și m-au băgat într-o celulă din beci, unde era un tuciuriu cu mustață mare, care stătea pe un pat, și altu' mai tânăr. Mă-ntreabă tuciuriu' : „Ă, ce-i domnu' ? De unde vii, mî ?” (imită intonația țiganului – n.n.) „Păi, vin de la Grind.” „Aoleoooo, stai așa. Politic ?” „Da.” „Cât ai făcut ?” „Păi opt ani.” „Aoleo ! Mă, dă-te jos, mă !” L-a prins pe ăla de sus de picior și l-a tras de pe pat, l-a trântit jos... (râde – n.n.) „Bă, acolo doar me domnu', bă !” Și și-a desfăcut țiganu' pachetul, că-i adusese țiganka ouă, cozonac, friptură, și zice : „Lasă, domn'e, dăm la om mâncare...”. Că se lua și de gardieni...

Ei, și am ajuns în Lătești pe 12 aprilie 1961, când Iuri Gagarin zbura în cosmos, iar eu mi-am spus : „Oare va fi un *pahod na cer* ?”. Imediat mi-am găsit câțiva cunoscuți, între care un fost luptător în Munții Bucovinei, Candra Constantin⁴⁵, din lotu' lu'

45. Constantin Candrea, născut la 21 ianuarie 1913 în Dorna Candreni, Suceava. A fost arestat la 23 aprilie 1950 pentru sprijinirea partizanilor din zonă și condamnat la 10 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Văcărești, Gherla, Baia Sprie, Aiud și Salcia. A fost eliberat la 19 aprilie 1960 și a primit domiciliu obligatoriu în comuna Lătești, Bărăgan. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. C*, p. 22 ; fișa matricolă penală din AANP.

Sandu⁴⁶ și lu' Crăciun⁴⁷, un tânăr, Puiu⁴⁸, de lângă Vladimirești, de vârsta mea, și mulți, mulți alții.

Și fără discuție că domiciliu' obligatoriu nu s-a putut compara sub nicio formă cu închisoarea. Cu toate că eram nevoiți să lucrăm pe bani puțini... o pâine costa 2 lei, prășeam la fermă și primeam pentru hectar 7 lei. Mai mult decât atât, nu puteai să-ți asiguri întotdeauna necesarul de hrană, dar aveai libertatea, aveai aerul, chiar dacă erai urmărit nevăzut și nu trebuia să părăsești comuna. Mai îți venea și cineva din familie... O bună parte din foștii deținuți politici primeau pachete, sau membrii familiei se sacrificau și aduceau câte-un pachet.

Dumneavoastră ați fost vizitat de familie în Lătești ?

A venit mama o dată și, pe când mergeam cu ea prin sat, la un moment dat vede o doamnă care stătea pe un scaun într-o grădină cu flori și picta un tablou. Și zice : „Stai, că eu o cunosc pe doamna asta !” O vede și doamna și : „Mama Rahila !”. „Nadia !” Și-atunci am înțeles ceea ce vă spuneam despre mama, că nu are un element de nemulțumire față de mine. S-a reîntâlnit atunci cu doamna Maria Antonescu, care avea casa în apropiere de a mea. Și-aicea ar trebui să amintesc un lucru pe care foarte mulți care-au fost în Lătești l-au uitat, inclusiv Goma. De necrezut, cine credeți c-a însoțit-o mai târziu pe Maria Antonescu în domiciliu' obligatoriu ca s-o ajute, că era în vârstă ? Scarlat, fostul șofer al mareșalului Antonescu. Un lucru rar întâlnit... Vizitând cimitirul Bellu după mulți ani de la eliberarea a doua și cumpărând un album „Panteonu' național”, am găsit acolo trecut și mormântu' Mariei Antonescu. Deci, după ce-a murit a fost strămutată în cimitir, dându-i-se un alt onor decât acela de-a i se risipi cenușa pe cuprinsu' țării, cum a avut parte mareșalu' Antonescu. Să ne gândim că și Jean Gabin⁴⁹ a cerut să-i fie ars trupu', iar cenușa să îi fie risipită din avion deasupra mării și pământului.

Pe cine ați mai putea menționa dintre cei întâlniți în Bărgan ?

Am găsit o parte din DO-iștii vechi. Unii nu aveau unde să se întoarcă, alții, un număr mic, mai avea restricții de a părăsi localitatea. Cel mai mare număr dintre ei care au rămas, au rămas pe motivu' că ei între timp își aranjaseră prestări de servicii la ferme și erau foarte avantajoase, în sensu' că n-aveau nevoie să cumpere carne, ouă sau alte

46. Grigore Sandu, din Dorna Candreni, Suceava. A activat în 1945-1946 în organizația „Sumanele Negre”. În toamna lui 1949 s-a unit cu Dumitru Crăciun și a organizat un grup în Muntele Bancu. A fost prins și condamnat la moarte, pedeapsă comutată ulterior în muncă silnică pe viață. A executat pedeapsa în închisoarea Gherla. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. S*, p. 38.

47. Dumitru Crăciun, născut la 9 octombrie 1899 în comuna Coșna, Suceava. A făcut parte din organizația „Sumanele negre”. A fugit în munți, unde s-a alăturat grupului de luptători condus de Sandu Grigore. A fost arestat la 16 decembrie 1949 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Ploiești, Gherla, Nistru, Caransebeș, Jilava și Aiud. A decedat în închisoarea Gherla la 30 iunie 1957. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste, Dicționar. C*, p. 248 ; http://www.corneliu-coposu.ro/articol/index.php/788_rechizitoriu_cicerone_ionitoiu_partea_a_ii-a/, accesat la 10 noiembrie 2009 ; fișa matricolă penală din AANP.

48. Cornel(iu) „Puiu” Suliman, născut la 14 octombrie 1934 în Pișcu, Galați. A fost arestat la 2 aprilie 1952 și condamnat la 8 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Capul Midia, Aiud, Nistru, Baia Sprie și Gherla. A fost eliberat la 30 martie 1960 cu domiciliu obligatoriu în Lătești, Bărgan. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

49. Jean Gabin (Jean-Alexis Moncorgé, 1904-1976), actor francez.

lucruri. În sistem socialist, luau totu' de la fermă. Mai mult decât atât, noi, care eram DO-iști din foști deținuți politici – și în '61-'63, cât timp am stat eu, eram în jur de vreo 400 –, neavând dreptu' să ne deplasăm din comună, unde exista un singur magazin cu marmeladă, chibrituri și sare, apelam la ei, care aveau dreptul să meargă la Fetești sau la Bordușani. Feteștii erau la 14 kilometri, Bordușaniul la 6. Dar ne vindeau pâinea cu 4 lei, deși ea costa 2 lei.

În general, ne-am înțeles bine cu ei, erau oameni care totuși vedeau suferința noastră. La început ne era greu, că nu mai aveam forță, nu puteam să prășim sau să săpăm... Erau oameni care făcuseră câte 12 ani de închisoare, aveau nevoie să stea la umbră 3 luni până să-și poată reveni. Pe de o parte, exista această formulă să lucrezi la fermă...

Dumneavoastră ce ați lucrat acolo ?

Eu am lucrat la Fetești, la sistemu' de canalizare, la o stație de pompare ORIF-Făcăeni, că ne-a aprobat să ne ducem acolo... Și câștigam mai bine. Ne spuneau ăia de acolo că suntem mai nebuni decât maramureșenii, care săpau la pământ și erau recunoscuți. Aici lucram pentru bani, și noi, cu disciplina din închisoare, care îți cerea să lucrezi fără să știi nimic altceva, lucram... Aveam făină de porumb, ne făceam de mâncare, aveam și libertatea de a ne întâlni, de a sta de vorbă, dar, bun înțeles, și onoarea de a fi supravegheați informativ ! Astăzi am revăzut dosaru' de evidență informativă din Lătești și am rămas de-a dreptu' mirat, că nu știu dacă în Lătești mai aveai nevoie de un dosar de evidență operativă: comuna avea un șef de post și încă doi milițieni, și eram supravegheați operativ de un căpitan de Securitate, Bibescu. Am găsit în acest dosar note informative și, cu lux de amănunte, munca de Securitate practică de către deținuți ! Negru pe alb era scris acolo de șefu' de post, Dascălu, păreri pe care le-a obținut de la sursa informativă „Ștefănescu”, de la ăla, de la ăla. Așa că regimu' comunist a fost foarte instruit, bine pus la punct și profesional. Metodele brutale de teroare, de schingiuire n-au rămas fără alte metode de sinteză, care să implice colectivitatea. Aici mă refer la cei care au dat informații...

I-ați recunoscut pe cei care au dat informații ?

Da' cum să nu ? Păi mi-a făcut o bucurie CNSAS-u' acesta : acu' două săptămâni mi-a trimis acasă o adresă că mi-a descoperit trei surse cu numele real. Eu o parte din surse le-am descoperit, fiindcă am avut o memorie foarte bună. Au organizat un sistem de nu poți să crezi, domnule ! De fapt, dumneavoastră vedeți atâtea dosare, vedeți atâtea întâmplări, și vedeți cum i-a mârjit pe toți și i-a folosit...

În Lătești unde ați locuit ?

Mi-am cumpărat o casă. Aveam din banii mei munciți, pe Canal, la mină, la turnătorie la Aiud, vreo 700 de lei, parcă. Era un DO-ist care pleca, și ăla mi-a cerut 1 000 de lei pe casă, așa că am cumpărat-o din banii mei și din ce sacrificii au mai făcut părinții, că mama lucra ca îngrijitoare la porci la o fermă în Timișoara, iar tata ca om de servici... Și i-am dat ăluia 1 000 de lei și-am luat casa. M-am apucat atunci s-o pun la punct și am acoperit-o, am plantat 33 de plop, le plăcea la toți ai noștri cum arăta. Era o casă lângă cea a părintelui Florea⁵⁰.

50. Pr. Paul Florea, născut la 26 iunie 1909 în Poiana Teiului, Neamț. A fost arestat la 22 iulie 1953 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Codlea și Gherla. A fost eliberat la 19 iulie 1960, cu domiciliu obligatoriu la Lătești. Vasile Manea, *op. cit.*, p. 113 ; fișa matricolă penală din AANP.

Dacă tot ați pomenit de părintele Florea, spuneți-mi, ați întâlnit și persoane mai deosebite în timpul domiciliului obligatoriu ?

Domnu' Mureșan, v-am citit niște interviuri cu frați de suferință, cu care am făcut închisoare împreună. Și această întrebare e firesc să vină din partea dumneavoastră, care cercetați și vreți ca să evidențiați marea distrugere ce s-a făcut în acest câmp uman, în această spiritualitate. Dar vreau să vă povestesc și o altă latură, care din păcate n-a fost exploatată. De regulă, foștii deținuți politici, dacă sunt întrebați : „Cu cine te-ai întâlnit în închisoare?”, vor căuta să scoată în prim-plan niște personalități. Mai puțin din convingerea pe care ați avea-o dumneavoastră când studiați cazul și mai mult din a avea o automulțumire că el s-a înrolat într-o luptă și n-a fost numai un muncitor sau un țăran sau un elev, ci a fost alături de generali, a fost alături de savanți etc. După mine, cred că s-a făcut, pe alocuri, o abatere. Dar totuși, fie că era profesor universitar, medic, ministru, începeau să se creeze niște comuniuni în care nu întâlneai numai profesori universitari, ci era și un fiu de țăran sau un țăran, și un muncitor, și un profesor, și lucrurile deveneau mult mai legate. Mi-aduc aminte de un film în care un francez se duce cu un coleg în Himalaya să cucerească vârful Everest și spune că muntele e cel care revelează toate pornirile animalice ale omului : sporește iubirea sau, din contră, ți se pare că ăla mănâncă prea mult, că nu trage cum trebe și așa mai departe. Așa și-n pușcărie, să știți, că ți se părea că colegul îți devine dușman și-ți distrugi eul...

Asta a fost una din temele pe care le-am discutat foarte mult cu Nicolae Tanoviceanu în Zarca Gherlei, unde am fost izolat cu el în '58 după revoltă. El își făcuse studiile, începând de la clasa a III-a primară, în Franța. Era un tip deosebit, în primu' rând pentru că avea duhul păcii. El era un element de echilibru și la Baia Sprie. Când unu' din închisoare se văita, Tanoviceanu zicea : „Mă, să fii mândru c-ai ajuns aici. Că cineva trebuia să reprezinte poporu' român în această încheștare cu diavolu' ăsta. Noi pentru asta suntem aici. Să mergem mai departe”.

Și aș mai adăuga un lucru. Când am plecat de la Grind cu domiciliu obligatoriu, Tanoviceanu a rămas acolo, c-avea 15 ani pedeapsă și făcuse doar vreo 10, și m-a rugat : „Măi Teofile, dacă ajungi afară, te rog să-mi cauți soția, pe Gabi, și pe băiatu' meu, Michi, să-l săruți pe frunte”. „Măi Nică, m-oi duce.” Îmi spune adresa : „În apropiere de statuia aia o să găsești strada Stupine, numărul 6”.

Da' atunci am fost trimis la Lătești, nu în libertate, deci nu puteam să-i îndeplinesc dorința. În '61, în vară, cer la Ministeru' de Interne o aprobare să mă duc 10 zile la Timișoara, fiindcă aveam probleme cu ochiu'. Ministeru' mă refuză. Fac o revenire, și-atunci îmi comunică faptul că-mi dă 10 zile la București. Vin în București, mă duc lângă Gara de Nord, că era un hotel mic, pe Grivița, și cer o cameră, da' n-aveam buletin, numai o hârtie. Țăla se uită, lângă hârtie nu vede niciun ban, și zice : „Domn'e, nu vă putem primi”. Mă duc la Poliție : „Domn'e, m-am dus la hotel, nu mă primește cu hârtia asta”. „Păi da' ce, n-ai prieteni în București? Nu cunoști nicio adresă, ca să te duci?” „Chiar dacă aș cunoaște, nu m-aș duce, da' eu nu cunosc, că nu-s din București. Dar vă spun de-acuma unde voi dormi cele 10 zile : în spatele Palatului CFR.” Erau niște bănci puse acolo. „Sau, dacă nu, e-un părculeț cum cobori spre Cișmigiu, pe Grivița-Plevnei, și sunt trei bănci acolo. Vă spun că și-așa tot milițianu' o să vină să mă legitimeze, și o să mă ducă până la dumneavoastră.” Mie mi-a convenit asta, pentru că noaptea mă duceam la anumite adrese din București și, între altele, m-am dus și la

Tanoviceanu. Și vă spun numai o greșeală pe care-am făcut-o. Am ajuns la adresă, doamna mi-a deschis, dar eu am judecat-o, fiindcă părea mai aranjată: era rimelată, dăduse c-un pic de ruj pe față... Și mi-am zis în sinea mea, ca venind din pușcărie: „Bă frate, Nichi-i acolo, în viața aia, și-acuma te izbește imediat ruju' ăsta...”. Era o cameră nu mai mare ca asta (aproximativ 15 metri pătrați – n.n.), și m-a întrebat: „Dorești o cafea?”. „Da.” Nu băusem eu cafea, da' na, ce să zic? Dânsa s-a dus după o draperie să prepare cafeaua, și-atuncea a căzut o hârtie jos. Am ridicat-o și m-am uitat peste ea. Și citesc: „Donatoare de sânge”. Deci soția lui Nichi dona o dată pe lună sânge. I se plătea o sumă de bani, ca să-și crească copilul, și mi-a fost rușine atunci de felu' cum am gândit când am văzut-o... Dup-aceea m-am întâlnit cu ei, și cu Nichi, și cu Gabi, de foarte multe ori.

În afară de Tanoviceanu l-am mai cunoscut în închisoare pe Nichifor Crainic. Nu am stat cu el împreună, dar la secția în care eram eu apărea din când în când. L-am cunoscut pe profesorul universitar de artă Popescu-Vâlcea⁵¹. A scris multe versuri în închisoare, și s-au publicat sub titlul *Cuvinte din temniță*⁵² și, cu toate că i-a scris prefața părintele Stăniloae, n-a fost trecută poezia „Testament”. Eu am refăcut-o din memorie, ca să nu se piardă. Și v-o spun acum: „Din timpuri vechi, creștine,/Pe cel ce a murit/Cu fața-ngroapă/Întors spre Răsărit./Urmașilor mei, însă,/Cu jurământ le-am spus/Cu fața să mă-ngroape/Întors către Apus./Că secol după secol,/Mereu din Răsărit/Veniră hoarde crude/Ce țar-au pângărit./Muscalii cei prădalnici/Doar beznă ne-au adus./Lumina și-adevăru'/Ne vin de la Apus”.

În afară de ei, a mai fost Urziceanu, ministru la Justiție, erau scriitori, partizani... moș Crăciun, Dumitru Crăciun⁵³. Niciodată n-am ținut minte toate numele astea... Când am plecat din Grind, Virgil Băcilă⁵⁴, un tânăr care fusese arestat din armată și condamnat la 18 ani fiindcă voia să sprijine grupul de luptători din Munții Făgăraș, m-a rugat: „Măi Teofile, eu îl rog pe Vasile Gogan – care era pictor – să-mi facă un portret pe-o bucată de hârtie, s-o duci la mama”. „D-apăi, bă Gavrilă, m-oi duce, numai să vedem

51. Gheorghe Popescu-Vâlcea, născut la 9 august 1912 în Copăceni, Vâlcea. Istoric de artă, teolog (nehirotonit). A absolvit Facultatea de Teologie din Chișinău (1936), Facultatea de Litere și Filosofie din București, Institutul de Artă Bizantină și a Sud-Estului european de la Universitatea din Strasbourg. Doctor în arte la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Ofițer în al Doilea Război Mondial, inspector general în Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor. În 1947 a inițiat organizația de rezistență „Vlad Țepeș”. A fost arestat la 9 mai 1948 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Văcărești, Aiud, Lugoj și Gherla. A fost eliberat în 1964. A lucrat apoi ca inspector general de specialitate, vicepreședinte și profesor la Comisia de Pictură Bisericească a Patriarhiei Române. A publicat mai multe lucrări de specialitate. <http://biserica.org/WhosWho/DTR/P/GheorghePopescuValcea.html>, accesat la 21 octombrie 2008; fișa matricolă penală din AANP.

52. Gheorghe Popescu-Vâlcea, *Cuvinte din temniță*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.

53. A se vedea nota 47 de la p. 322.

54. Virgil Băcilă, născut la 17 iunie 1927 în Nucet, Sibiu. A fost arestat la 9 decembrie 1950 și condamnat la 18 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Gherla, Caransebeș, Baia Sprie, Aiud și Periprava. A fost eliberat la 22 iunie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

cum facem.” Gogan l-o-ntrebat: „Mă, cui îi dai hârtia?”. „Lui Teofil.” „Dacă-i dai lui Teofil, îți fac.” Și-apăi i-o făcut portretu' ăsta, eu l-am scos din Grind, cu toată percheziția, și, când am ajuns în Lătești, i l-am dat lui Filip Nicolae, fiul unui preot de lângă Brașov, intrat în închisoare cu un lot de studenți, să-l ducă mamei lui Virgil. Mai târziu m-am întâlnit cu Virgil și mi-a spus: „Bă Teofil, cu hârtia care-ai dus-o tu de la Gogan, mama se ducea în grădină și uda rădăcinile cu lacrimi uitându-se la ea”. Da' s-o dus și Virgil...

Când vi s-a terminat domiciliul obligatoriu v-ați întors acasă, la Timișoara ?

În Timișoara m-am întors în 1964. De regulă, ridicarea domiciliului obligatoriu nu se aplica imediat. De așa natură întârziu formalitățile, comunicările, încât puteai să mai adaugi cel puțin patru-cinci sau chiar șase luni în plus, unii chiar un an. Mie, ridicându-mi-se domiciliu' obligatoriu în '63, mi-a comunicat numai toamna că mi s-a ridicat domiciliu' obligatoriu. Eu știam de 24 de luni că îți comunica când te trimiteau, dar după ce expira pedeapsa, putea să-ți mai dea una, să-ți mai dea una... Au fost unii care au primit de patru-cinci ori câte 24 de luni, și-au făcut domiciliu obligatoriu 10 ani sau nu știu cât... Deci au făcut mai mulți.

Cum v-ați regăsit părinții ?

Părinții s-au mutat de la Giarmata la Timișoara și locuiau într-o singură încăpere de opt metri și jumătate. O cameră deasupra unei pivnițe vechi, cu intrare direct de afară. Această locuință o primise din partea GAS-ului de la Giarmata, c-avea o secție de crescut porci acolo și mama s-a angajat îngrijitoare, cu toate că era bolnavă, iar tata era paznic... Și eu am ajuns în această locuință.

Și ce ați lucrat după întoarcerea acasă ?

Prima dată când m-am dus la Miliție am avut handicapu' că n-aveam locuință, așa că n-au vrut să-mi dea buletin. Neavând buletin, nu te puteai angaja, și m-au purtat aproape 6 luni pe drum, dom'le. Mergeam la Miliție: „Dom'le, n-ai buletin”. Făcea un bilet: „Du-te să te angajeze ăia”. Mă duceam: „Păi nu te putem angaja”. Și uite-așa dintr-un loc în altu'. Și-n una din zile m-am dus la Miliție și i-am spus lu' aia la ghișeu: „Doamnă, eu nu prea aud bine, nu văd... Știți ce vă rog? Scrieți pe o bucatică de hârtie cum trebuie să fie adeverința aia ca să pot să primesc buletin și să mă angajeze”. Ea o scris acolo, eu am luat foaia și am făcut o adeverință la o întreprindere unde vroiam să mă angajez muncitor necalificat exact cum mi-a scris-o ea. M-am dus din nou la ghișeu, și am căutat să văd când e ea și, când am ajuns, zice: „Băi, ai adus adeverință?”. „Da, am adus.” „Nu-i bună!” Și o aruncă. Atunci, am scos-o pe cealaltă. „Păi asta ai scris-o dumneata pe hârtie. Eu v-am adus adeverința exact cum ați scris-o dumneavoastră. Comparați.” Până la urmă m-au angajat ca muncitor calificat.

Și ce ați muncit după asta ?

Păi, de exemplu, când am intrat a doua oară în închisoare eram contabil. Cunosându-mă unii colegi și având nevoie de forță de muncă și fiindcă știau că mă pricep, am lucrat la contabilitate. La un moment dat a trebuit să fac o verificare unui gestionar de la întreprinderea interjudețeană din Caransebeș, Ilie Grof îl chema și avea o rudă în Comitetul Central, dar și un minus în gestiune de câteva sute de mii de lei. Făcându-i verificarea, mi-am consemnat această lipsă în gestiune, fără să-i dau caracterul, urmând ca instanța să fie cea care hotărăște natura ei. El a fost nemulțumit și a făcut reclamație la

Comitetul Central la București, legându-se de faptul că eu am fost pușcăriaș politic. Fac aici o paranteză. Tatăl meu, înainte de-a muri, în '93, mi-o spus următorul fapt: „Vezi, în anunțul pe care îl dai în presă, să nu scrii «fost deținut politic», să scrii «fost pușcăriaș politic», ca să știe refugiații noștri din Bucovina ce sunt aici prin Banat”. „Da, tată, am înțeles.” M-am dus la agenție, și s-a legat de faptul că de ce-am scris „fost pușcăriaș politic”. Tata n-a vrut să fie considerat deținut politic alături de Vlad, de Postelnicu⁵⁵ și de ceilalți care se găseau la Jilava. Că și el a stat în Jilava și-a zis: „Nouă ni se spunea «bandiți» și «pușcăriași politici». Pușcăriaș să scrii!”.

Revin... Și, în urma reclamației făcute de Grof, șeful de servici m-a ntrebat atât: „Teofile, verificarea este bună, că, uite, am o reclamație?”. „Domnu' Schneider, este absolut bună și, ca dovadă, veți găsi în bilanț suma care n-a putut fi identificată.” Zice: „Pot să semnez”. A semnat și n-a putut să-mi facă nimic cu tot Comitetul Central. Grof a și fost condamnat până la urmă pentru delapidare.

Atunci reparăm și lăzi și făceam două norme, pentru mine și pentru mama, care era bolnavă. Eu puteam să fac fără mama, că eram obișnuit cu munca, aveam un alt fel de a privi lucrurile, da' atunci creșteau norma. Și cei de-acolo, din depozit, au fost de acord cu asta, cu toată rețeaua lor informativă, că în depozit erau în jur de 30 de oameni, dintre care 12 erau informatori...

La un moment dat, mama n-a mai putut să lucreze la porci și începuse să apară din ce în ce mai vizibil că-i măcinată de boală, de cancer. Eu n-am avut o atitudine de reeducare în închisoare și am fost preluat informativ încă din 1954, când mi s-a deschis dosar pentru poezia „Rugăciunea” a lui Panait Cerna, așa cum v-am mai spus. Venind în Timișoara, mi-o spus un securist: „Uite, să ne-ajuci, că o să te ajutăm și noi ca să-ți câștigi o pâine”. Și eu le-am spus: „Domn'e, cum să v-ajut? Spuneți asta la unu' care nu vă cunoaște... Eu vă cunosc atât de bine de aproape 11 ani. Cu ce să vă ajut? Lucrez”. Consecința: i-a tăiat lu' tata pensia.

În închisoare am stat și cu Coriolan Băran⁵⁶, din Timișoara, fost ministru la Justiție, prefect în câteva legislații și primar al Timișoarei. I-am spus că i-a tăiat pensia lu' tata – care în anul 1964, când am venit eu în Timișoara, beneficia de o pensie de 600 – și că nu știu ce să fac, că am discuții cu tata și nu mai pot să fac față, că ăștia îi cer să-și facă reabilitarea.

Dar care a fost motivul oficial pentru care i-au tăiat pensia ?

Fiindcă nu am subscris la reeducare în închisoare, iar în libertate n-am vrut să-mi fac reabilitarea, deși mi-au întins această mână zicând că: „Noi te ajutăm să-ți continui studiile, dar să-ți faci reabilitarea”. I-au tăiat pensia cu motivația că până nu-și va face reabilitarea n-o s-o mai primească. Am actele scoase de la Casa de pensii și de peste tot

55. Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului, și Tudor Postelnicu, ministru de Interne în timpul evenimentelor din decembrie 1989, au fost arestați și condamnați după 1990. Au fost eliberați după doar câțiva ani de închisoare.

56. Coriolan Băran (1896-1979), avocat, doctor în drept, om politic. Primar al Timișoarei, prefect al județului Timiș-Torontal, subsecretar de stat la Ministerul de Interne și directorul Băncii Comerciale Timișoara. A sprijinit cultura și sportul, fiind membru fondator și președinte al clubului Ripensia Timișoara. A fost arestat la 6 mai 1950 și închis fără să fie condamnat la Timișoara și Sighet. A fost eliberat din lipsă de probe la 6 martie 1956. http://ro.wikipedia.org/wiki/Coriolan_Băran, accesat la 21 octombrie 2008; fișa matricolă penală din AANP.

pentru a analiza acest fapt... Ei, și povestind aceste lucruri lui Băran, el mi-a zis : „Mă, să-și facă reabilitare”. Eu i-am spus : „Eu nu-s de acord, nu văd așa problema”. „Mă, da' înțelege ! ” „Na, atunci tata să-și facă, da' eu nu. Eu nu mă ocup cu reabilitarea.” Și-am să vă dau material și o să vedeți acolo cum scrie că „obiectivul' renunță să facă studiile, nu vrea să colaboreze”. Acestea sunt lucruri care scot în evidență ce-a-nsemnat comunismul. Nu o crimă, că : „Ăla a pus mână pe pușcă, s-a dus în munte ! ”, că atunci pot să zică : „Păi, ne-a fost dușman ! ”. Eu nu i-am fost dușman, domn'e ! Eu în manifest, așa cum se vede din dosar, am spus că rușii ne-au sfârtecat țara, că ne asupresc prin trădătorii de neam și țară. Deci eram niște elevi cu origine socială bună !

Și nu ați mai încercat să vă terminați studiile ?

Eu nu mi-am mai continuat studiile, domnule. Un fost profesor de-al meu, profesorul Ștefan Gherman, de care v-am pomenit, care mi-a fost foarte drag și prieten, săracu' s-a interesat și-am fost chemat la un liceu ca să-mi dau diferența, s-ajung la nivelu' de baccalaureat.

În felu' ăsta am început să lucrez ca muncitor, din cauza unor oameni care m-au obligat, m-au presat... Mi-am luat bacaloriatu' și mi-am văzut de muncă, și am ajuns contabil și, datorită muncii mele, eram apreciat, da' m-am apucat să scriu poezii din închisoare, însemnări, ei m-au urmărit, că asta era munca lor, și în '71 hop la zdup a doua oară, la reciclare...

Dar exista în aceste poezii ceva care să poată fi interpretat ca fiind împotriva regimului ?

Daaa ! Daaa ! Acum nu pot eu reface poeziile, că nu mai m-am ocupat, dar vă dau, spre exemplu, numai ideile din poezia „De ce ? ”, că asta a fost poezia care mi-a adus condamnarea și care i-a pus pe gânduri. Începea în felu' următor : „De ce ne-ați răstignit tinerețea când înflăcărați imnul l-am cântat ? ”. ăsta era începutu', că începuse în perioada aceea să se cânte „Trei culori”, „Deșteaptă-te, române ! ”... Și încheierea poeziei era în felu' următor : „Că astăzi cârdășiți voi, lașii,/Cântați ca mine în trecut./V-aud răsunând surd pașii,/Când eu am cântat,/Voi lași ați tăcut”. Și apoi : „Cântați. Dar pentru cine și de ce ? ”.

În afară de poezia asta am avut și altele, în care am atacat direct realitățile. Și le-a plăcut și lor poezia. De ce ? În '75 mi-au extras caietu' de 200 de pagini cu poezii de la Fond Penal și l-au făcut scăpat. Dar în Informativ apare un referat în care sunt trecute cele 200 de pagini.

De data aceasta ați fost arestat singur ?

Singur, însă vreau să vă spun că după ce m-am eliberat prima dată din închisoare am vizitat foarte mulți foști deținuți politici. Ca să îmi astâmpăr foamea – nu din stomac, ci din pori, din gând –, am făcut călătorii în țară. Și m-am dus și i-am văzut și pe cei din Bucovina, și pe cei din Dobrogea, și pe cei de la Alba Iulia... Deci mă întâlneam cu foști deținuți politici.

Ocazie cu care ați intrat încă o dată în atenția Securității...

Așa e. Și eu am ținut cont de acest fapt. Vizitându-i, n-am făcut altceva decât să îmi satisfac această foame, dar lor le-am trezit bănuiala că probabil ajung, eu știu, undeva unde-i îngropată arma atomică... Deși eu n-am fost un element al acțiunilor violente. De pildă, am mai pomenit de trotilu' tatălui lu' Rădoi, când unii din colegi ziceau : „Mă,

s-aruncăm în aer un tren". Eu n-am fost de acord. Sunt declarații în dosaru' din Fondul Penal că nu am fost de acord cu astfel de acțiuni. Manifeste, lipit, distribuit, ajutat, dar atât.

Cum s-a desfășurat ancheta acum ? Era vreo diferență între anchetatorii din '53 și cei din '71 ?

Era o diferență, așa putea să spun, ca între cer și pământ. În anii '70 nu se mai folosea bătaia. Ancheta a devenit mai profesională, dar în ce sens ? De pildă, dacă luna asta m-a anchetat în 2 și-n 14, luna viitoare tot în 2 și-n 14 mă anchetau. Deci apăreau aceste date fixe. Anchetatorul avea tot interesu' să descopere cât mai mult din legăturile pe care le-am avut, pentru a-și spori bagaju' informativ și de șantaj asupra oamenilor. Nu că i-ar fi judecat cu mine împreună, dar îi avertiza : „Tu ai stat de vorbă cu Botlung”. Și vă dau un caz de șantaj, c-am și găsit într-un dosar. Pleacă un profesor universitar cu studenții la porumb. Soția lui avea un amant care a aflat că profesorul e plecat și a dat telefon soției : „Vin la tine, că o plecat”. Soția îi spune : „Măi, nu veni, că el mi-a spus că se duce, lasă studenții la porumb și vine acasă”. Securitatea, care îi urmărea telefonul, probabil din alte motive, înregistrează discuția, și-atuncea care e rezoluția ? „Să folosim întâmplarea pentru a o capacita și a deveni informator.” Deci se făcea foarte deschis... Iar în cazul meu n-aveam ce să dau înapoi, dom'le. Mai mult decât atât, io am fost anchetat în libertate. Și să vă spun de ce. Fiind în libertate, un colaborator al Securității care știa că sunt anchetat mi-a spus c-a aranjat să mă scoată din țară cu un șofer de tir din Italia care transportă carne. Am refuzat. Deci ei aveau tot interesu' să mă urmărească în libertate, ca să poată strânge mai multe persoane.

A doua oară ce pedeapsă ați primit și unde ați executat pedeapsa ?

M-a dus la Văcărești, că Jilava era probabil dezafectată, și-acolo am așteptat să se rejudece. La Văcărești m-am reîntâlnit cu Pânzaru Vasile, de la Suceava, poetul cu care făcusem închisoare și prima dată și păstrasem legătura. El era în altă celulă, dar amândoi ne-am dat seama că ne-au așteptat doi securiști îmbrăcați în zeghe în celulă. În martie 1971 am ajuns la Aiud și aici am stat până la eliberare.

Care erau condițiile din închisoarea Aiud în această perioadă ?

Nu mai era atâta foamete, aveam pat, aveam pătură, aveam cearșaf... Eram înghesuiți uneori în celulă la Zarca, am stat și câte opt, da' mâncarea era mai acceptabilă, ne mai scotea la muncă la lădițe, ne dădea voie să primim cărți de-acasă, era diferență ca de la cer la pământ, domn'e. O fost pension, n-a fost pușcărie, mai ales că eu făcusem Zarca înainte, în '55-'56. Dar ce vreau să vă subliniez în mod deosebit : eram ascultați.

Erau microfoane în celulă ?

Da. La un moment dat au făcut ei un transfer de deținuți, ne-a-nghesuit într-o cameră și în timpu' ăsta am crezut că zugrăvesc celulele, dar de fapt ne-au băgat un sistem de ascultare. Atât io, cât și Vasile (Pânzaru - n.n.) am observat că după stingere nu mai se deschide ușa, nu se deschide vizeta, numai șefu' de secție se plimba, dar când eu purtam o discuție cu un fost securist, Predescu, cu care discutase în altă cameră și Vasile, s-a deschis vizeta și Lazăr Gheorghe, ofițeru' politic : „Mă, faceți istorie ?”. La dosaru' meu, securistul din Timișoara specifică faptul c-a primit dosaru' de la Aiud, dar nu spune nimic de înregistrări. În schimb, Vasile Pânzaru a avut un securist mai neinstruit, care a lăsat înregistrările la dosaru' penal, și io am luat chiar de la Vasile Pânzaru o foaie de înregistrări. E anexat acolo cum au înregistrat discuția de la Crăciun, domn'e. Negru pe alb. Deci erau foarte bine puși la punct : urmăreau, aveau și informatori...

Era o perioadă în care oficial nu mai erau deținuți politici, și totuși, în realitate ei existau. Pe cine mai țineți minte dintre cei închiși în această perioadă la Aiud ?

Pânzaru Vasile din Suceava, condamnat a doua oară, tot pentru poezii. Grigore Caraza⁵⁷, condamnat a treia oară, pentru atitudine anticomunistă, antistatală. Fiind elev la seral, s-a contrazis cu profesoara și a atacat-o în probleme de economie politică, iar ăștia l-au trimis la politică economică. (zâmbește – n.n.) Era închis Dumitru Siminiceanu⁵⁸, miner la Moldova Nouă, care și-a făcut pedeapsa de 3 ani, s-a eliberat după mine. El îi scrisese anonim tovarășului Ceaușescu să vină la mină, să vadă cum mănâncă, și a avut procesul chiar înaintea mea. L-au prins, l-au anchetat și l-au judecat. Președintele completului de judecată era Gajdo Tiberiu. A murit. Fiica lui nu s-a dus în URSS, s-a dus în Canada de mulți ani, ca să-și refacă viața. Și îl condamnă la trei ani. Soția lui nu era în sală, pentru că Securitatea nu i-a dat voie să asiste, dar, când i-au spus că l-au condamnat trei ani, Marina s-a dus cu fetița, care n-avea încă un an, Geta, a pus copilu' pe masă și le-a spus : „Dacă-mi luați soțu', eu n-am să pot crește copilu'. Să-l crească partidu' !”. Le-a lăsat copilu' acolo și-a fugit din sală. ăștia puțin s-au pierdut, și-a revenit colonelul Gajdo, a trimis un militar după ea, dar n-au mai prins-o. O luat copilu' de-acolo și a intrat alt complet de judecată să mă judece pe mine. Mie mi-au dat sentința abia peste trei zile de la proces, mi-au mai lăsat încă o posibilitate să mă urc cu un porc tăiat în tir și să plec în Spania, credeau că duc cu mine documente și scrisuri. M-am dus la președinte și l-am întrebat : „Domnu' președinte, trebuia să vin luni. La ce oră să vin ? La 9, la 10 ?”. Zice : „Nu. Trebuie să înțelegi că nu de mine depinde. Vino mai târziu, pe la 1”. „Am înțeles, nu tre' să-mi spuneți.” (râde – n.n.) Când am ajuns eu după trei zile la penitenciar, am dat de Mitică Siminiceanu și i-am povestit întâmplarea. „Fii liniștit, că au dus fetița acolo, da' dup-aia au găsit-o pe Marina.” Ea era din Copălău, de lângă Flămânzi, din Botoșani. Așa că, uite, nu numai Solomon a făcut judecata în Biblie. (râde – n.n.)

Era atunci Teofil Coștiug Dumbrăveanu⁵⁹, poetul, care este trecut și în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui George Călinescu ; a făcut parte din „iconari”, bucovinean fiind. El este tatăl muzicienilor Dumbrăveanu, unul e dirijor, celălalt e compozitor prin Olanda. A mai fost acolo ingineru' Codreanu din Timișoara, condamnat la Brașov pentru că ar fi favorizat pe nemți cu nu știu cu ce. Era Miron⁶⁰ din cei

57. Grigore Caraza, născut la 1 februarie 1929 în Călugăreni, Suceava. A fost arestat la 31 august 1949 și condamnat la 8 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisoarea Aiud. A fost eliberat la 23 ianuarie 1957. A fost rearestat la 20 septembrie 1958 și condamnat la 23 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Aiud. A fost eliberat la 31 iulie 1964. A fost arestat a treia oară la 31 martie 1970 și condamnat la 10 ani închisoare pentru „propagandă împotriva regimului socialist”. A executat pedeapsa în închisorile Văcărești, Aiud, Bacău și Târgu Ocna. A fost eliberat la 22 iulie 1977 prin decret prezidențial. Informații din fișele matricole penale din AANP.

58. Dumitru Siminiceanu, născut la 2 iunie 1941 în Copălău, Botoșani. A fost arestat la 5 februarie 1971 și condamnat la 3 ani închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Văcărești și Aiud. A fost eliberat la 29 aprilie 1972. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

59. Teofil Dumbrăveanu, pseudonimul literar al lui Teofil Lianu (1908-1997), scriitor, poet. <http://astra.iasi.roedu.net/texte/nr35z7.html>, accesat la 27 octombrie 2008.

60. Probabil Gheorghe Miron, născut la 11 martie 1924 în Cordun, Neamț. Subofițer de jandarmi, simpatizant PNT. A fost arestat la 3 februarie 1950 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa la închisorile Iași, Galata, Suceava, Peninsula, Aiud, Făgăraș și Baia

vechi, Căpățână⁶¹ (un legionar la care noi îi spuneam Jean Valjean). Era distrus, făcuse închisoare și în vremea lui Antonescu. Eu l-am lăsat în domiciliu obligatoriu, dar l-au arestat. Atunci erau mai mulți, da' uite că nu-mi vin acuma în minte. Era un grup de funcționari acuzați de subminarea economiei naționale, erau și câțiva iehoviști, și câțiva unguri.

Ungurii pentru ce erau arestați ?

Pentru Transilvania. Unii care erau acuzați că ar fi vrut să otrăvească sursele de apă. Și câțiva dintre cei care trimiteau scrisori la Europa Liberă.

Cât timp ați stat la Aiud ?

Am fost eliberat în mai '72. Nu era destul că m-o făcut Gheorghiu-Dej pușcăriaș, cu tot sorocu' împlinit, plus eliberarea prin deportare. Tovarășu' Ceaușescu mi-a dat șase ani, dar, ca să-și bată joc de mine, la aproape doi ani m-o eliberat, m-o avortat din închisoare.

De ce ați fost eliberat înainte de termen ?

Mi-a casat sentința procurorul general al republicii, cu dispunerea de „încetare a acțiunii judecătorești”. Întâlnindu-mă pe stradă cu cel care m-a anchetat, i-am spus : „Ce părere ai, domnule ? Știi ce înseamnă asta ? Io-aș putea să vă acționez în judecată”. „E, știu că nu mă acționați, vreți să vă legați la cap ?” „Nu mă leg, da' vezi ? Ce zel ai depus, iar ăștia ți-o stricat toată munca.” Și i-am zis : „Totuși, aveți o vină și, ca dovadă, eu vă spun în față. Să știți că la Aiud a venit odată un general din Ministerul Securității – sau, cum era, Direcția Securității – și m-a întrebat cum v-ați purtat cu mine. Și i-am zis : «Domn'e, nu am ce relații să vă dau despre cum s-a purtat anchetatorul cu mine, pe motivul că dumneavoastră sunteți cei care dispuneți anchetatorului. Întrebați-l pe el, că nu eu l-am pus anchetator»”. Și am găsit acuma în dosar ce i-am spus eu. Am crezut că totuși s-a schimbat puțin omul, dar s-o dus, al dracu', o făcut raport informativ cu toată discuția asta. E trecută la dosaru' de urmărire.

Cum v-ați descurcat după ce ați ieșit a doua oară din închisoare ?

Când am ieșit din închisoare am avut aceeași problemă ca prima dată, doar că acuma eram recidivist... M-am dus la unele întreprinderi, și chiar la cea de unde m-a arestat : „Măi, nu te supăra, noi trebuie să dăm rapoarte în fiecare zi”. Și-atunci ce-am făcut, domnu' meu ? M-am dus pe șantier pe Calea Șagului⁶² și-am muncit la pod, la început ca muncitor necalificat. Dup-aceea, eu cu ingineru' conduceam lucrarea... Când s-a terminat lucrarea aia, trebuia să mă deplasez la Dubova, la un pod, dar nu mai m-o lăsat să plec. Și atunci m-am dus și m-am recalificat la AEM, întreprinderea de Aparate Electrice de Măsurat, am devenit matrișier. Am făcut un curs de șase luni și, deși eu nu prea am avut aptitudini tehnice, am făcut față foarte bine, încât ei erau mulțumiți de

Sprie. A fost eliberat la 31 ianuarie 1957. Rearestat la 12 august 1970 și condamnat la 10 ani închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Văcărești, Aiud, Neamț și Aiud. A fost eliberat la 6 iulie 1976. I. Ciupea, V. Tăraș, F. Olteanu, A. Dobeș, R. Fürtös, C. Budeancă, *op. cit.*, II.

61. Grigore Căpățână, născut la 17 ianuarie 1914 în Turcinești, Gorj. A fost condamnat în 1942 la 3 ani de închisoare pentru activitate legionară. A fost arestat în 1948 și condamnat la 5 ani de închisoare. A fost rearestat la 29 noiembrie 1955 și condamnat la 12 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Jilava și Aiud. A fost eliberat la 3 aprilie 1964 cu domiciliu obligatoriu la Lătești. A fost arestat a patra oară în 1970 și a fost închis la Aiud până în 1976. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, p. 440 ; fișele matricole penale din AANP.

62. Cartier din orașul Timișoara.

mine. Luam ceva mai mulți bani decât în altă parte și nu mai aveam treabă cu nimeni, ziceam eu, da' m-au urmărit în continuare. În toată perioada asta, am avut un sistem de ascultare în camere și de interceptare a corespondenței, deși nu eram sub anchetă.

Cum priviți acum trecutul dumneavoastră ?

Unii oameni uită sacrificiul celuilalt, făcut în condiții când nu aveai nicio motivație. Și să vă spun de ce. După „huiduiaală”, că io așa îi spun Revoluției, m-am întâlnit deseori cu securiștii care m-au anchetat și care m-au supravegheat, și l-am întrebat pe unu' care m-a anchetat a doua oară, fiin'că aveam câteva elemente de când mă anchetase : „Dar cum ați putut, domn'e, să faceți lucru' ăsta ?”. „Păi domnu' Botlung, nu știți dumneavoastră că aveam consilierii sovietici pe lângă noi ?” Și-atunci i-am răspuns : „Domnule, mai ales c-ai făcut Dreptul la seral, eu am făcut Dreptul la pușcărie, dar ca o chestiune logică, cu atât mai mult că sunteți și ofițer de anchetă penală și umblați prin Cod Penal și în legi, dar, din moment ce spuneți asta, v-ați acuzat singur de trădare de țară. Deci sunteți conștienți că acel ofițer sovietic care era pus la dumneavoastră la Securitate și controla anchetele era împotriva poporului român. Și dacă veniți acuma să-mi spuneți că «știți, era acela», ați fost un trădător de țară !”. Și i-am zis : „Nu dorești să îmi redai anumite crâmpie din munca de Securitate, de când m-ați anchetat a doua oară ?”. Și răspunsul lui a fost : „Eu mi-am ales munca de securist și am fost plătit pentru asta. Mai mult decât atât, mi-a convenit, pe de o parte favorurile materiale, dar și pentru faptul că, atunci când intram într-o mulțime și-mi vedea steaua și uniforma, toți tremurau. Deci am acceptat această muncă. Pe dumneavoastră v-am anchetat în limite poruncite, cum cunoașteți foarte bine, că vă luam declarații care plecau la București, la Cabinetul 2. Dar de ce mă întrebați pe mine ? Întrebați-i pe-ai dumneavoastră, care, după ce s-au 'liberat, făceau coadă la noi să depună informații”.

Procesul ăsta devine foarte interesant în momentul de față : se discută foarte mult de dosare, de impostură, dar se discută unilateral. Adică discută doar victimele, nu și cei care le-a indus. După cum v-am spus, cu toate că am fost refugiat, părinții mi-au fost în închisoare, și cu multe alte probleme, am trecut prin încercări grele, fac parte din puținii care în urma unei confruntări cu administrația, fiind izolat, am scris pe peretele carcerii cu propriul meu sânge... Dar, în sinea mea, nu-i condamn pe cei care au căzut, deși nu mă fac părtaş... Dar nici nu pot să-l îndepărtez pe cel care a fost criminalul indirect ! Socot că prima dată trebuie condamnată ideologia criminală comunistă, care a fost indusă și a controlat tot segmentul aparatului de stat. Securitatea și celelalte forme erau instrumente în mâna ideologiei comuniste criminale. Nu numai că le-a indus, dar le-a patronat. În mulțimea dosarelor pe care le-am văzut apare peste tot expresia „veți folosi toate mijloacele date de partid prin acte scrise”. Asta înseamnă, dom'le, să te belească, să te umple cu paie, să-ți facă ce vrea. Mijloacele au fost folosite din plin...

O întrebare de final : privind în urmă, aveți regrete sau resentimente ?

Nu. Chiar dacă am trăit momente foarte grele, în aceste momente grele am avut un sprijin al propriei mele firi de a crede în Dumnezeu, de a-i iubi oamenii și de a avea înțelepciunea crescută în temniță să mă zidesc cu ceilalți oameni. Fiindcă m-ați întrebat ce oameni deosebiți am întâlnit, să știți că nu este o figură de stil : am crescut în închisoare și m-am zidit cu oameni. Mă uitam la ei, păreau zdrențuiți, dar aveam impresia că acele zdrențe sunt cărți de cunoaștere, sunt stări de simțire și, când prindeai

doar o adiere, un foșnet al acestei zdrențuiri, creștea tu. În altă situație nu puteam să câștig mai mult.

Cum poți explica unui om de rând faptul că nu regretați nimic, în condițiile în care ați fost închis atâția ani, în tinerețe și la maturitate, părinții dumneavoastră la fel, iar viața în „libertatea” comunistă a fost presărată de greutăți ?

Folosind ceea ce Tanoviceanu mi-a pus la îndemână în Zarca Gherlei : cineva trebuia să fie. Nu întotdeauna ne-alegem noi locu' unde să creștem și să rodim, dar ceea ce rămâne veșnic în noi este această dorință : de multe ori, poate că o realizare mică sau o împăcare de sine este mai bună decât strălucirea unor realizări efemere. Cred că pentru a fi mulțumit în viață nu ai nevoie de cine știe ce lucruri. Înțelepciunea noastră populară de a fi om de omenie și de a te menține ca om în niște încercări grele cred că este un examen suprem și un fapt rar întâlnit. Să știți că am trăit acolo printre titluri mari, diplome și alte lucruri și, în cele din urmă, a rămas numai ceea ce purta omul în el ca o scânteiere. Este o chestiune deosebită. E vorba de semeni, e vorba de colectivitate.

Pe mine m-a animat de mic o povestioară despre Țările de Jos. Un copil mic trece odată pe lângă dig și observă o spărtură foarte mică prin care se scurge apa. Copilu' în micimea lui își dă seama că-i un pericol. Ce face ? Se proptește cu spatele de această fisură pentru a astupa fisura, socotind că ea se va adânci și primejdia va crește. Oamenii au văzut a doua zi că acest tânăr cu devotament a oprit șuvoiul de apă. Așa am fost și eu, de ce să regret ? Nu în sensu' că nu mi-am dorit altceva, că am fost și eu flămând în sinea mea de o iubire, fiecare por din corpu' meu a dorit aer, a dorit alte lucruri. Dar ce să faci ? Eu când mă plimb prin țară, pentru că geografia penitenciară mi-a fost atât de bogată, mă uit din tren și aștept să-mi văd închisoarea unde am stat, dom'le. Și mă uit ca să mă regăsesc împăcat în copilul care eram atunci. Și al doilea element care apare la un fost deținut politic : pornește din tine acea stare de egoism, de proprietate. Să fii la un moment dat nemulțumit : ce caută ăsta aici, dom'le, ce-o venit în locu' unde eu am dormit când am împlinit 19 ani ?

Mulțumesc frumos.

Petru Cojocaru

S-a născut la 18 martie 1926 în Teregova, județul Caraș-Severin. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Tehnica Construcțiilor de Mașini. Profesia : inginer. A fost arestat la 6 noiembrie 1948 și condamnat la 10 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Pitești și Gherla. A fost eliberat la 27 octombrie 1956. La data interviului, locuia în Timișoara. Interviu realizat de Alin Mureșan la 3 iunie 2008. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Alin Mureșan. Interviu se află în AIO-IICCR, având cota 401.

Care a fost motivul arestării dumneavoastră ?

Înainte de asta, trebuie să vă vorbesc puțin despre început. Eu am activat la Caransebeș în Frățiile de Cruce, care erau de fapt tineretul Mișcării Legionare. În iarna '44-'45, când au fost parașutate echipe de legionari pentru anumite acte de diversiune în spatele frontului, dar care trebuia să înceapă a fi făcute la un semnal dat de către cei care i-au trimis, am cunoscut o serie din acești oameni, pe care i-am ajutat să ia legătura cu Mișcarea Legionară existentă în clandestinitate, să-i duc – nu singur, ci cu alți frați de cruce – la adăposturile fixate, să le mijlocim diferite transporturi, mai mult sau mai puțin importante. Așa l-am cunoscut atuncea pe Spiru Blănaru¹, care a fost găzduit de către Horescu Nicolae² din Domașnea³, așa l-am cunoscut pe Ion Chirilă⁴ din Ciuchici⁵, care a fost parașutat cu echipa lui Verca Filon⁶.

Dup-aceea am cunoscut câțiva care au evadat de la grădinile de legume și zarzavaturi, colonia de muncă de la Aiud, în '46. Cu numele conspirativ de Alexandru Dobrin era

-
1. Spiru Blănaru (1919-1949), avocat, unul din principalii lideri ai rezistenței armate anticomuniste din Banat. Născut în Galați, s-a stabilit în comuna Domașnea. A fugit în munți în 1948 alături de Petre Domășneanu și Gheorghe Ionescu. A fost prins la 12 martie 1949, condamnat la moarte și executat la 25 iunie 1949 la Pădurea Verde, lângă Timișoara. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 202, <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1020150-serial-sfintii-inchisorilor-spiru-blănaru-erou-martir-rezistentei-anticomuniste.htm>, accesat la 24 octombrie 2008. Doina Magheți, *Spiru Blănaru. Portret din fragmente salvate*, Editura Marineasa, Timișoara, 1998, *passim*.
 2. Nicolae Horescu, născut la 19 septembrie 1900 în Domașnea, Caraș-Severin. A fost arestat la 7 noiembrie 1949 și condamnat la 8 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Aiud și Gherla. A fost eliberat la 4 noiembrie 1957. A fost rearestat la 12 septembrie 1958 și internat administrativ pentru 24 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 22 septembrie 1960. Informații din fișele matricole penale din AANP.

Bălănescu⁷, da' nu Gabriel Bălănescu⁸, ci fratele lui; l-am cunoscut tot atunci pe Brindescu Gavrilă⁹, care, atunci când a fost înconjurat să fie arestat la Oravița, s-a sinucis, adică a făcut să explodeze grenada pe care-o avea asupra lui. Și l-am mai cunoscut pe Sadovan Ion¹⁰ (sub numele de Suciuc), care s-a ocupat de organizarea Frățiilor de Cruce aici, în Timișoara.

Deci în timpu' cât am fost la Caransebeș am ajutat pe cei care-au fost parașutați și eram în temă cu ceea ce se întâmplă. Am terminat liceul în 1945 și, venind ca student în Timișoara, nu am vrut să activez în cadrul grupului studențesc legionar Timiș și am rămas să lucrez cu Sadovan Ion la organizarea Frățiilor de Cruce din Timișoara.

La Caransebeș aveați vreo funcție în cadrul Frățiilor sau erați simplu membru ?

3. Localitate în județul Caraș-Severin, învecinată cu Teregova.
4. Ion Chirilă, născut la 5 august 1909 în Statina Nera, Caraș-Severin. Domiciliat în Ciuchici. A fost parașutat din Germania în decembrie 1944, având legături cu Nicolae Bălănescu, Filon Verca și Nicolae Popovici. A fost arestat la 19 noiembrie 1948 și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Gherla, Nistru, Jilava, Timișoara, Baia Sprie, Aiud și Ostrov. A fost eliberat la 22 iunie 1964. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România comunistă 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, p. 471; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. C*, p. 107; fișa matricolă penală din AANP.
5. Localitate în județul Caraș-Severin, în apropiere de granița cu Serbia.
6. Filon Verca, născut în 1915 în Petroșnița, Caraș-Severin. Profesor, membru al Mișcării Legionare. După rebeliunea legionară, s-a refugiat în Germania și a fost închis în lagărul de la Buchenwald. A fost parașutat în țară la 9 decembrie 1944, a organizat mai multe acțiuni anticomuniste. Arestat, a evadat din arest și s-a refugiat din nou în străinătate în 1948. A scris mai multe cărți și articole. Pentru detalii, a se vedea Filon Verca, *Parașutați în România vândută*, Editura Marineasa, Timișoara, 2000; <http://www.fgmanu.net/personalitati/personalitati1.htm>, accesat la 28 octombrie 2008.
7. Nicolae Bălănescu, născut la 10 februarie 1917 în București. A făcut parte din aceeași echipă parașutată la Teregova cu Filon Verca, Ion Chirilă, Ion Carapantea și Tismănar. A fost arestat și eliberat în 1945. A fost rearestat în 1947 și anchetat la Timișoara. A evadat din arest împreună cu Filon Verca la 11 decembrie 1947. A fost prins la 9 decembrie 1948 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Făgăraș, Aiud, Timișoara, Gherla și Văcărești. A fost eliberat la 1 august 1964. Filon Verca, *op. cit.*, *passim*; Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România comunistă 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, p. 225; fișa matricolă penală din AANP.
8. Gabriel Bălănescu, născut la 6 aprilie 1913 în Berbești, Vâlcea. Absolvent al Facultății de Litere, asistent universitar, ziarist și scriitor. Membru al Mișcării Legionare, fusese condamnat în contumacie în ianuarie 1946 la 1 an de închisoare. A fost arestat la 13 iulie 1946 și eliberat în 1948. A fost rearestat la 24 ianuarie 1949 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Ministerul de Interne, Suceava, Baia Sprie, Jilava, Văcărești, Aiud, Galați și Timișoara. A participat la „reeducarea” de la Aiud în 1963. A fost eliberat la 1 august 1964. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România comunistă 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, pp. 224-225; fișa matricolă penală din AANP.
9. Gavrilă Brindescu, legionar din Timișoara. După rebeliunea legionară s-a refugiat în Germania. A fost parașutat în 1945 și arestat în 1947. Filon Verca, *op. cit.*, *passim*; Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România comunistă 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, p. 365; <http://www.miscarea.net/barbulescu-centrul-studentesc-legionar-timisoara.htm>, accesat la 28 octombrie 2008.
10. A se vedea nota 39, la p. 174.

Am fost simplu membru, iar în ultimul an de liceu am fost șeful Frăției de la Liceul „Traian Doda”.

A mai fost cineva în grupul acela care a trecut mai târziu prin „reeducare” ?

Din grupul de la Caransebeș care-a trecut prin „reeducare” a fost Juberianu Constantin¹¹, a fost Voin Ion¹², a fost Mezin Ion¹³, a fost Drăguț Pavel¹⁴... Poate or mai fi fost, da' nu-mi amintesc momentan. Cel mai bine l-am cunoscut pe Juberianu, care locuia într-un sat vecin și ne vizitam reciproc, eram prieteni.

Cum era Juberian înainte să intre în închisoare ?

Prima caracteristică pe care am observat-o la el : era un tip vioi intelectual. Avea o inteligență care nu se mărginea să fie pasivă, adică să observe, să gândească și după-ai să vorbească. Se implica. De-aceia am spus că era vioi ca inteligență. Altfel, era un băiat căruia îi plăcea viața. Adică la petreceri nu ezita... Își formulase și un cântec. Între Teregova și Domașnea se urca pe dealul de la Poarta, unde e punctul culminant al defileului către Orșova, și cânta : „Cine trece noaptea dealu' / Nea Costică Juberianu”. Era un tip căruia îi plăceau petrecerile.

Cum era educația lui din familie ? Era credincios sau nu ?

Era credincios, dar nu credincios fervent. El avea încă un frate mai mare¹⁵, care n-a fost implicat în Mișcarea Legionară.

11. Constantin Juberian, născut la 29 octombrie 1926 în Domașnea, Caraș-Severin. Student în anul III la Facultatea de Drept și Filosofie din Cluj. A fost condamnat în 1949 la 7 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Pitești și Gherla. A fost implicat în procesul reeducatorilor din 1954, condamnat la moarte și executat la Jilava la 17 decembrie 1954. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 142-144 ; fișele matricole penale din AANP.
12. Ion Voin, născut la 23 noiembrie 1923 în comuna Ezeriș, Caraș-Severin. A fost arestat la 10 februarie 1949 ca student la Facultatea de Medicină din Cluj. A făcut parte din lotul studenților legionari de la Cluj și a fost condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Văcărești, Pitești, Gherla, Poarta Albă, Peninsula, Jilava și Ministerul de Interne. A fost implicat în reeducare la Gherla și în culegerea de informații la Canal. Anchetat pentru procesul deținuților „piteșteni”, a fost condamnat la moarte și executat la Jilava, în 17 decembrie 1954. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 95, 209-211 ; ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1114, vol. 5, ff. 164-165.
13. Ioan Mezin, născut la 12 decembrie 1924 în Mâtnicul Mare, Caraș-Severin. A fost arestat la 11 februarie 1949 ca student în anul IV la Facultatea de Medicină din Cluj și condamnat la 4 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Peninsula, Poarta Albă, Galeș. A trecut prin „reeducarea” de la Pitești. A fost eliberat la 23 septembrie (?) 1953. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. M*, pp. 230-231 ; ****Memorialul Ororii...*, p. 530 ; fișa matricolă penală din AANP.
14. Pavel „Puiu” Drăguț, din Oțelul Roșu, Caraș-Severin. A fost arestat ca student (probabil) la Facultatea de Litere din Cluj și condamnat în același lot cu Mezin și Voin. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Pitești, Gherla și Peninsula. A trecut prin „reeducare”, iar la Gherla a devenit agresor și informator al Securității. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. D, E*, pp. 151-152 ; Corneliu Cornea, *op. cit.*, pp. 89-90 ; ****Memorialul Ororii...*, pp. 229, 238, 253.
15. Probabil Ștefan Juberian, născut la 15 noiembrie 1904 în Domașnea, Caraș-Severin. A fost arestat la 4 septembrie 1959 și condamnat la 7 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Oradea și Aiud. A fost eliberat la 15 ianuarie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Numele lui e armean. Familia lui avea o descendență armenească ?

Nu știu, asta nu pot să spun. Știu că tatăl lui era angajat al CFR-ului.

Avea origine sănătoasă deci.

Da. Iar fratele lui a urmat Liceul de Îmbunătățiri Funciare în Timișoara, dar era mai mare decât el cu ani buni.

Cunoșteai activitățile lui politice dinainte de arestare ?

Odată cu terminarea liceului eu am plecat la Timișoara, el a plecat la Cluj și n-am mai avut legătură cu el. Așa încât cunosc doar activitatea din cadrul Frăției.

Ce fel de lucruri făcea Frăția în Caransebeș ?

Ca și alte Frății din țară, avea un fel propriu de a fi. Adică nu se recrutau decât cei mai buni la învățătură. După aceea, accentul se punea pe educație: legile legionare trebuiau neapărat respectate, și nu formal. De exemplu, dacă se fixa o întâlnire între doi membri din Frăția de Cruce, nu se stătea mai mult de 3-4 minute. N-a venit în timpul asta, nu era așteptat. Indiferent de motive. „Știi, că tramvaiul...” Fără motivație! „Ai venit?” „Nu.” „Am terminat.” După aceea, munca: mulți dintre cei care erau în Frăție dădeau meditații, ca să câștige încă un ban. Noi alcătuiam un grup care ne recunoșteam. Pe vremea aceea, cărțile, manualele de școală, nu le dădea statul, le cumpăra elevul. Sigur că noi le păstram cât mai bune și le dădeam celor care erau de aceeași parte cu noi. După aceea, cercetarea Bisericii; ajutarea unor camarazi care erau în neputință. De exemplu, Romulus Bozgan, elev de liceu, a murit de tuberculoză. Sigur că ajutoru' nostru nu putea fi extraordinar de mare, dar a fost așa cum s-a putut. În rest, nu lipeam afișe, nu făceam altceva.

La ce facultate v-ați înscris în Timișoara ?

La Timișoara m-am înscris la Facultatea de Mine și Metalurgie, pentru că Reșița era aproape de satul meu și doream să ajung la UDR¹⁶.

La Timișoara l-ați cunoscut pe Vasile Păvăloaie¹⁷ ?

Pe Vasile Păvăloaie l-am cunoscut prin Constantin Munteanu¹⁸, da' nu imediat. Păvăloaie era la Liceul de Silvicultură de la Pădurea Verde. Ceea ce mi s-a părut curios

16. Uzinele și Domeniile Reșița, cea mai mare societate interbelică, ce reunea uzine, fabrici, mine și proprietăți funciare.

17. Vasile Păvăloaie, născut la 14 august 1926 (1927?) în Dolhasca, Suceava. A absolvit Școala de Subingineri Silvici la Timișoara. A fost arestat la 11 aprilie 1949 și condamnat la 8 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Pitești, Gherla, Jilava și Văcărești și Ploiești. A fost torturat la Pitești și a devenit agresor și informator al Securității la Gherla. A fost condamnat la moarte în procesul reeducatorilor din 1954, și a fost executat la Jilava la 17 decembrie 1954. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 130; ****Memorialul Ororii...*, *passim*; ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1633, vol. 1, ff. 3, 17, 256; fișa matricolă penală din AANP.

18. Constantin „Costică” Gh. Munteanu, născut la 15 ianuarie 1924 în Glimboca, Caraș-Severin. A fost arestat la 6 noiembrie 1948 ca student în anul III la Facultatea de Agronomie din Timișoara și condamnat la 12 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Pitești, Gherla, Poarta Albă, Peninsula, Baia Sprie și Aiud. A fost eliberat la 29 noiembrie 1957 cu domiciliu obligatoriu pentru 60 de luni în Lătești. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. M*, p. 403; fișa matricolă penală din AANP.

a fost faptul că în manifestările lui religioase era aproape de bigotism, în rest, nu pot spune că am avut relații deosebite cu el.

Legătura mea superioară, ca să zic așa, era Ion Sadovan, și cu el lucram la organizarea Frățiilor de Cruce în Timișoara. Eu nu am vrut să lucrez în cadrul Corpului Studențesc Legionar pe următoarele motive: am făcut distincție, în sinea mea, între activitatea așa-numită politică a Mișcării Legionare și activitatea educativă. Și io am preferat să rămân pe această activitate educativă. De ce lucru' ăsta? Pentru că am considerat – și consider și la ora actuală – că ceea ce lipsește țării noastre este tocmai această educație, numiți-o cum vreți la ora actuală: cetățenească, civică, dar care a lipsit și lipsește poporului român. La ora actuală (și asta era și înainte, deci nu este o discontinuitate) tot se caută scuze. Efortul de a căuta scuze e mai mare decât efortul de a-ți îndeplini angajamentele; așa era și atunci. Or, am mers pe această linie pentru că educația este mai importantă decât felurile programe, felurile planuri și-așa mai departe.

Asta a fost motivația mea, mai ales că puteam alege să nu rămân în cadrul Corpului Studențesc Legionar. Sigur că am cunoscut câțiva și din cadrul Centrului Studențesc Legionar, pentru că la cursuri îi recunoșteam după comportament. Știți?

De ce Eugen Țurcanu vă menționează ca fiind șef al FDC pe Banat?

Vă spun de ce. În 1947, prin luna august, dacă nu mă înșel, Sadovan Ion a fost arestat și dus la București, la MAI. De ce? Pentru că în felu' acesta MAI-u' putea proba secretarului general al Mișcării Legionare, Nicolae Petrașcu¹⁹, că nu respectă acea înțelegere, convenție, intervenită în 1946²⁰. S-a spus la ora respectivă – eu nu pot nici infirma, nici confirma – că, la confruntarea pe care au aranjat-o cei de la MAI între Petrașcu și Sadovan, Petrașcu l-ar fi lovit pe Sadovan, că de ce nu a respectat dispozițiile pe care el le-a dat. Da' asta este absolut la nivel de zvon... Și-atuncea ne-am pomenit fără nicio legătură în sus. Or, io eram mai cunoscut aicea și mi s-a propus de către Dobrin Alexandru, alias Bălănescu Nicolae, să-mi facă legătura la București cu cineva mai sus pe linia Frățiilor de Cruce. Și-așa am ajuns prin decembrie 1947 la București, și-atunci l-am cunoscut pe Costache Opreșan²¹ și pe ajutorul lui, Dumitrescu Florian²², Florică, cum i se zicea. Deci așa am ajuns să fiu eu socotit șef de regională, prin arestarea lui Sadovan Ion.

Puteți să-l descrieți pe Opreșan?

Da. Am avut o singură întâlnire cu el, dar mi s-a părut un tip foarte rezervat, foarte tăcut, deosebit de matur și care nu intra în amănunte. Cel care aranja toate lucrurile era Dumitrescu. Opreșan îi era superior lui Florică Dumitrescu și se impunea și prin felul de a fi, printr-o rezervă, prin faptu' că asculta și nu vorbea mult. În preajma lui nu puteai să te întinzi la povești. L-am întâlnit mai târziu la Gherla, când lucra la strungărie – și știu că și-n Germania în lagăr a lucrat tot strungar –, și trecând unul pe lângă altu' (a vorbi era exclus) am pus întrebarea: „Ce facem?”. Răspunsul lui a fost simplu: „Trebuie să trăim”. Interpretarea acestui „Trebuie să trăim” a depins de fiecare... Alte vorbe nu am schimbat cu el.

Cum se face că n-ați fost arestat odată cu marele val din mai 1948?

19. A se vedea nota 13, la p. 150.

20. Este vorba de acordul de neagresiune din decembrie 1945.

21. A se vedea nota 18, la p. 152.

22. A se vedea nota 19, la p. 165.

N-am fost cunoscut. Neactivând în grupu' studențesc, n-am fost cunoscut. Cred că pentru Securitate chestia cu elevii de liceu n-a reprezentat o chestie foarte importantă la ora aceea. Mai ales că ei aici aveau grupurile din munți, aveau activitate cu care puteau ieși în față. Dar și aicea frații de cruce au fost arestați și s-au făcut procesele în 1949.

Io am fost arestat și căutat pe altă cale. Dacă citești documentele procesului Marii Trădări Naționale²³, cum a fost denumit, în care au fost implicați Popp, Bujoiu, Max Auschnitt, Petrașcu Nicolae, George Manu și toți ceilalți, o să veдеți în ziarele vremii că eu sunt trecut ca responsabil pentru serviciu' informativ al Mișcării Legionare în zona de-aicea. Eu eram liber și-am citit presa, și știam de unde provine chestia asta. Așa a apărut numele meu pentru prima dată cunoscut, ca șef al serviciului informativ pe Banat.

Ceva era adevărat, însă... În iarna lui 1948 l-am văzut pe Florian Dumitrescu și el mi-a spus că-i necesar să adunăm informații despre ce trupe sovietice motorizate trec pe-aicea prin oraș și mi-a dat și o sticlă cu cerneală simpatică și-o adresă unde să ajungă eventuale informații. Ajungând acasă, am reluat ideea și, judecând cu mintea mea de-atunci – aveam 22 de ani și cred c-am gândit corect –, mi-am zis: dacă americanii au ajuns să facă spionaj prin mine, omul de pe stradă, asta este foarte grav pentru ei, foarte grav. Când ei pot de undeva de sus, de la un singur om, să aibă situația pe toată țara într-o clipă. Și am ajuns la concluzia că treaba asta eu n-o fac, pentru că era pe undeva străină de spiritul în care eu am activat în Frăția de Cruce și, repet, nu vedeam legătura între un serviciu de informații (foarte pompos denumit) și concepțiile mele. Și am mai făcut un lucru: n-am spus absolut nimic nimănui. Deci de-aicea nimeni nu a știut de chestia asta, ce ordin am primit, dacă l-am executat sau nu. Dar, pe de altă parte, când am văzut în presă scris numele meu, concluzia clară a fost că cineva a vorbit. Nevorbind eu, a vorbit cineva de la București. Cine? Nu știu. Mie mi-a fost de mare ajutor faptul că n-am făcut nimic și n-am spus nimănui, pentru că la Pitești n-a fost nimeni care să poată să zică ceva pe chestia asta: „Uite, el trebuia să facă...”.

Totuși, și Dumitrescu, și Oprișan au fost torturați în Pitești. Unul din ei ar fi putut spune.

Da, numai că Florică Dumitrescu era ținut la izolare²⁴. Era o secție SSI – Serviciul Special de Informații –, o zonă unde nu avea nimeni acces din administrația închisorii, la ultimul nivel. Acolo a căzut acel gardian Georgescu²⁵, că la SSI a fost dusă și o femeie și a favorizat-o și a fost judecat pentru favorizare.

Când s-a întâmplat lucrul acesta?

Cred că destul de târziu. El a fost șef de secție la muncă silnică atunci când eu eram acolo, da' dup-aia a venit unul mai tânăr, Dina²⁶. Cel puțin eu așa mi-amintesc.

23. Este vorba de procesul „Marii finanțe”, un lot eterogen, în care regimul comunist a condamnat la 2 noiembrie 1948 mai mulți adversari ideologici, ca Max Auschnitt, Alexandru Popp, Ioan Bujoiu, Gheorghe Manu, Horia Măcelariu, Nicolae Petrașcu, Eugen Teodorescu, Nicolae Mărgineanu, Dimitrie Gheorghiu, Nistor Chioreanu, Alexandru Balș, Gheorghe Bontilă.

24. În realitate, după o perioadă de izolare, atât Florian Dumitrescu, cât și Constantin Oprișan au trecut prin torturi în Pitești.

25. Alexandru Georgescu, gardian, șef de secție în perioada „reeducării” de la Pitești. Se pare că a fost condamnat la 4 ani închisoare pentru favorizarea unor deținuți, deși în majoritatea relatărilor apare ca fiind cel mai dur dintre gardieni. Doina Jela, *op. cit.*, p. 122.

26. Florea Dina, născut la 27 martie 1922 în Balaci, Teleorman. Absolvent a 5 clase primare, gardian la penitenciarul Pitești începând din noiembrie 1948. După un curs de 3 luni de

Cum s-a produs arestarea dumneavoastră ?

Aici, tot în 1947, a fost arestat elevul Victor Brădățeanu. Tatăl lui era ofițer în Armata Română. A fost ținut un timp și eliberat. Nu am reușit să luăm legătura cu el, dar scurt timp după-aia am aflat că a fost transferat la liceu în Reșița. El știa despre câteva fete de la Lugoș, pe care încercasem noi să le organizăm într-un mănunchi de fete. Și concluzia noastră a fost că el a dat la Securitate ceea ce știa despre organizarea noastră, atât cât știa și cum știa. De ce ? Pentru că despre fetele astea de la Lugoș nu știa nimeni altcineva în afară de mine, și eu prin el le-am cunoscut.

Și ele pățiseră ceva ?

- Au fost arestate în 1949.

Cum de v-ați dat seama că el ar fi vorbit despre fetele acestea ?

Mi-am dat seama prin faptul că eu nu vorbisem de ele și am fost întrebat în anchetă. Dar, ca peste tot, este o prezumție. A mai fost un grup de fete aicea în Timișoara... trei-patru-cinci, care erau grupate ca să devină cetățui²⁷, dar eu nu le-am făcut nicio legătură în sus. Și aceste fete au fost arestate înaintea mea, prin august-septembrie 1948, și în 1949 au fost puse în libertate. Și-au putut continua studiile, una a devenit profesoară de matematici, una inginer agronom, una medic... Nedându-le legătură ierarhică în sus, oprind totul la mine, am putut foarte bine motiva că erau viitoarele noastre logodnice, soții, și că ele au avut aceste sentimente datorită nouă, și nu unei educații special făcute pentru treaba asta. Știți ?

Dumneavoastră de unde ați fost arestat ?

Din Timișoara. Când am auzit de marile arestări care s-au făcut după 14 mai '48, să știți că n-am căutat să mă ascund, să fug. Pur și simplu nu știam ce trebuie făcut.

Dar vă gândeați că urmați și dumneavoastră ?

Da, da. Pentru că în vara lui 1947 părinții mei vroiau să mă căsătorească cu o fată din Teregova, ai cărei părinți erau aproape vecini cu noi, cu o bună stare materială, o gospodărie bine întemeiată, și eu i-am spus fetei că nu vreau să mă căsătoresc, pentru că știam ce va urma. N-aveam niciun fel de dubiu, niciun fel de îndoială.

Deci nu am căutat să fug undeva anume, pentru că știam că oriunde mă voi duce gazda sau gazdele vor avea de pățimit. Și-atuncea am stat în Timișoara la gazda pe care am avut-o, am stat la un alt coleg, deci tot la oameni cunoscuți. Iar când a fost perioada de practică – că se făcea practică atuncea, primeam caiet de la școală și uzina la care trebuia să facem practică –, fain-frumos m-am dus la Reșița o lună și ceva de zile, mi-am făcut practica, am dat colocviu' de practică, am venit aici la școală, mi-am dat încă un examen care îl lăsasem pentru toamnă... foarte simplu.

prim-gardieni la Jilava (februarie-mai 1950), în iulie 1950 a fost încadrat ca gardian de pază la Pitești. În noiembrie 1951 era sublocotenent în cadrul Direcției Generale a Penitenciarelor ; în martie 1952 a fost transferat la penitenciarul Mărgineni, comandant al companiei de pază. A fost găsit necorespunzător și înlăturat. AANP, Fond Serviciul Cadre, Dosar Personal nr. 1382, *passim*.

27. Cetățuia era o formă de organizare a femeilor legionare, din care făceau parte absolventele de liceu. Din dosarul penal al grupului „Cojocarul Petru și alții” rezultă că femeile în cauză erau Maria Fibișan, Cecilia Bălan, Lucia Bălan, Marioara Bălan și Maria Crulea. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1633, vol. 1, f. 34v.

În ce an erați la facultate când v-au arestat ?

Trecusem în IV. Deci puteam începe anu' IV și ăla era ultimul an. Dar între timp am aflat de la Roman Teodor²⁸, pe care l-am cunoscut, că prin Doran Nicolae²⁹ – care, până a fost descoperit, a fost ofițer la Securitatea din Oravița – că se poate trece în Iugoslavia. Și-atuncea am nutrit această idee, de a trece dincolo. Nu-mi făceam probleme ce va fi după, nu m-am gândit. Și am vorbit să trec eu și colegul cu care stăteam în gazdă, Constantin Munteanu. Eu am zis să mai luăm pe încă unu' care lucrase cu noi, un meseriaș, și-am hotărât și ziua când trebuie să ne ducem. Cel de-al treilea locuia în Timișoara, pe strada Mătasarilor, și urma să ne întâlnim în ziua dinainte să plecăm. În 6 noiembrie eu m-am dus după-amiază acolo și, când am deschis ușa, de după ușă au sărit doi cetățeni și așa am fost arestat.

Unde v-au dus după arestare ?

La Securitate, pe bulevardul Loga, și m-au băgat în așa-numita celulă numărul 9, care era lângă WC. Apoi a urmat ancheta, dar nu imediat, că era 7 noiembrie³⁰, zi de mare sărbătoare, nu ?

Ancheta s-a desfășurat doar la Timișoara ?

Da, ancheta s-a desfășurat numai la Timișoara și a durat destul de mult, pentru că n-au crezut o clipă că eu nu am avut relații de conlucrare cu Spiru Blănaru. Blănaru era în zona Teregova-Domașnea, cu oameni din Teregova, cu niște rude de-ale mele care erau în grupul lui, și n-au fost convinși că eu n-aveam legătură cu el. Din cauza asta am și fost ținut la Securitate din 6 noiembrie 1948 până în octombrie 1949.

A fost dură ancheta ?

Ce pot să vă spun ? Toate anchetele pe care le știu la Securitate au fost cu bătaie : cu bătaie la tălpi, cu bătaie... Cel mai învrăjbit, din punctul meu de vedere, era un sârb, Bugarschi³¹.

Deci v-ați întâlnit și cu anchetatori sârbi ?

28. Teodor „Bubi” Roman, născut la 19 aprilie 1921 în Caransebeș, Caraș-Severin. Absolvent al Politehnicii din Timișoara, a fost curier al grupului condus de Filon Verca. A fost arestat la 10 decembrie 1948 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Poarta Albă, Peninsula, Jilava și Gherla. Începând cu 7 decembrie 1953 a primit o condamnare administrativă de 36 de luni. A executat pedeapsa în închisoarea Gherla. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. R*, p. 166 ; fișele matricole penale din AANP.

29. Nicolae Doran, născut la 22 aprilie 1922 în Ciclova, Caraș-Severin. Comisar de poliție. A emis buletine false pentru legionarii urmăriți, ajutându-i să treacă frontiera. S-a alăturat luptătorilor din Munții Aninei și Dognecei. A fost arestat la 31 ianuarie 1951 și condamnat la moarte prin împușcare. A fost executat la Timișoara la 7 mai 1952. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. D, E*, p. 120 ; fișa matricolă penală din AANP.

30. Este vorba de aniversarea Revoluției Bolșevice de pe 25 octombrie/7 noiembrie 1917.

31. Sava Bugarschi, născut la 22 decembrie 1922 în Sânmartinu Sărbesc, Timiș. Anchetator la Securitatea Timiș, era cunoscut pentru duritatea sa. La fel ca și Vida Nedici, lucra în serviciul liderului sârb Iosif Broz Tito, motiv pentru care a fost arestat la 27 martie 1950 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Făgăraș, Cluj, Ocnele Mari și Pitești. A fost eliberat la 19 decembrie 1955. Doina Jela, *op. cit.*, p. 59 ; fișa matricolă penală din AANP.

Da, da' Bugarschi ăsta era cel mai înrăit. Câteodată a mai fost și Moiş³², șefu' inspectoratului, și căpitanul, pe atunci, Schnellbach³³. Dup-aceea au fost anchetatori care s-au mai schimbat...

Cu Vida Nedici nu v-ați întâlnit ?

M-am întâlnit cu Vida Nedici³⁴, da' cu mine s-a purtat frumos, nu m-a bătut. Am cerut niște valeriană, un calmant cardiac, și ea mi l-a adus. Nu pot să spun ceea ce n-a fost...

Când și unde ați fost judecat ?

Am fost judecat în octombrie 1949 aici, în Timișoara, de Tribunalul Militar. Președinte era Ștefănescu³⁵.

Cine a mai fost implicat în lotul dumneavoastră ?

Elevi de liceu. Pe unii-i cunoșteam, da, da' nu pe toți. Era Luca Cornel³⁶, Păvăloaie, Petric Caius³⁷, ulterior a fost liberal. Încă unu' Lațcu³⁸... Cred că și Roman Mircea³⁹. Eram vreo 20 sau 21⁴⁰.

-
32. Aurel Moiş, maior de Securitate, provenit din vechea Siguranță, a condus acțiunea de capturare a luptătorilor din Munții Banatului și a participat la represiunea împotriva țăranilor din Arad. A ajuns șef al Securității Timișoara, șef al direcției regionale MAI Brașov, locțiitor al șefului Direcției de Informații Externe. http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Doicaru, accesat la 5 noiembrie 2008; Doina Jela, *op. cit.*, p. 184.
33. Martin Schnellbach, comunist din ilegalitate, provenea din vechea Siguranță. Maior de Securitate, șeful echipei de anchetatori. În 1958 a făcut parte din echipele care executau deținuții condamnați la moarte în închisoarea Gherla. Doina Jela, *op. cit.*, pp. 249-250.
34. Vidoza „Vida” Nedici, născută la 4 mai 1924 în Becicherecu Mic, Timiș. Locotenent. A lucrat la Securitatea din Timișoara ca translator și anchetatoare. Era vestită pentru cruzime și pentru metoda de tortură preferată: bătaia cu creionul la testicule. A fost arestată la 15 iunie 1950 și condamnată la muncă silnică pe viață pentru „înalță trădare”, fiind acuzată de spionaj în favoarea Iugoslaviei titoiste. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Mislea, Ocnele Mari și Văcărești. A fost eliberată la 15 decembrie 1955. După eliberare a fugit în Iugoslavia de frica deținuților pe care îi torturase și care juraseră să o ucidă. Într-un interviu recent, Nedici a susținut că nu s-a ocupat niciodată cu anchetele, rolul său fiind doar acela de translator. http://www.evz.ro/index.php?zone=articole¤t_date=2009-05-20, accesat la 15 august 2009; Doina Jela, *op. cit.*, p. 194; fișele matricole penale din AANP.
35. Într-adevăr, completul de judecată era format din: președinte lt. col. mag. Mihail Ștefănescu și membri maior comb. Ștefan Patriciu, maior Ioan Danău, căpitan mag. Ioan Brestin, căpitan Silviu Darie, iar procesul a avut loc pe 20 octombrie 1949. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1633, vol. 1, f. 256.
36. Cornel Luca (1925-1998). A fost arestat la 9 iunie 1949 ca student în anul II la Politehnica din Timișoara și condamnat la 8 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 6 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești și Gherla. A fost eliberat la 7 iunie 1955. A fost rearestat la 14 martie 1958 și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Oradea, Arad și Aiud. A fost eliberat la 31 iulie 1964. Corneliu Cornea, *op. cit.*, p. 141; ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1633, vol. 1, *passim*; fișa matricolă penală din AANP.
37. Caius Petric, născut la 6 iulie 1928 în Răchita, Timiș. A fost arestat la 9 iunie 1949 și condamnat la 6 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Pitești, Aiud, Peninsula și Aiud. A fost eliberat la 7 iunie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
38. Vasile Lațcu, născut la 3 iunie 1928 în Pesac, Timiș. A fost arestat la 9 iunie 1949 și condamnat la 7 ani temniță grea, pedeapsă redusă ulterior la 6 ani. A executat pedeapsa în închisorile Târgșor, Peninsula și Aiud. A fost eliberat la 7 iunie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

A fost cumva în lot cu dumneavoastră și Iordan Răitaru⁴¹ ?

Da, a fost. El a locuit pe strada Brâncoveanu. L-am întâlnit de câteva ori după '90. A lucrat în construcții. Avea o fată și a stat aicea-ntr-un bloc care s-a construit ca asociație, unde el a fost cel care s-a ocupat de construcție, și a început să-mi spună că-i pare foarte rău că a fost un zbir cu muncitorii pe șantier. Există o chestie foarte interesantă : au fost unii dintre cei care au pățit acolo, la Pitești, care n-au devenit mai buni, mai înghăduitori, mai miloși, dacă vreți. Ci parcă au devenit mai răi. Știți ?

Ce condamnări s-au pronunțat în lotul dumneavoastră ?

Foarte mulți au avut condamnări mici. Începând de la 1 an până la 3-4 ani, deci condamnări mici. Condamnări mai mari au avut Luca Cornel – 8 ani, dacă nu mă înșel ; Păvăloaie a avut iarăși 7 sau 8 ani... Deci câțiva au avut condamnări mai mari. Io am avut inițial condamnarea de 12 ani. Am avut avocați din oficiu care au făcut recurs și am avut ocazia să văd după aceea dosaru' ăsta. Interesantă chestie, pentru că la dosaru' respectiv scrie : „Se respinge recursu' înaintat de...” și urmează numele tuturor din lot. Pe ultimul rând : „Totodată...”, se întoarce foaia și dincoace scrie : „făcându-se următoarele reduceri de pedepse”. Mie mi-au redus pedeapsa la 10 ani. N-am explicație, dar asta este realitatea.

Ce s-a întâmplat după pronunțarea sentinței ?

Prima dată ne-a dus pe toți la Pitești. Am ajuns acolo în 17 noiembrie, dacă nu mă-nșel. Așa mi-amintesc...

Ați stat la carantină ?

Am stat puțin la carantină și am fost propulsați direct la 4-spital.

Cam când ați ajuns în camera 4-spital ?

Cred că am ajuns cu vreo două săptămâni înainte de Crăciun.

Ați găsit pe cineva în cameră când ați intrat ?

Da, era plină camera. Da' la prima vedere n-am cunoscut pe nimeni.

39. Mircea Roman, născut la 25 august 1926 în Seitin, Arad. A fost arestat la 10 iunie 1949 și condamnat la 1 an și 6 luni închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Pitești și Peninsula. A fost eliberat la 9 martie 1951. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1633, vol. 1, ff. 3-4, 21, 258 ; fișa matricolă penală din AANP.

40. În total au fost 22 de elevi și studenți condamnați în lot. În afară de cei menționați de interviuat, au mai primit pedepse : Valeriu Ciurescu (6 ani temniță grea, ulterior reduși la 5 ani), Ioan M. Petrică (6 ani temniță grea), Victor Gh. Trișcău (2 ani închisoare corecțională), Toma Butariu (3 ani închisoare corecțională), Ioan Chița (1 an închisoare corecțională), Petru Giurgiu (5 ani temniță grea), Gheorghe Drăgan Șiclovan (4 ani închisoare corecțională), Ioan Irimie (3 ani închisoare corecțională), Gheorghe Oprea (3 ani închisoare corecțională), Gheorghe Vălan (4 ani închisoare corecțională), Vasile Cică (3 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 2 ani), Ioan Virțiu (4 ani închisoare corecțională), Florea Iluna (2 ani închisoare corecțională), Nicolae Băcilă (3 ani închisoare corecțională) și Pavel Chirilă (1 an închisoare corecțională). ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1633, vol. 1, ff. 258, 329.

41. Iordan Răitaru, născut la 15 iunie 1925 în Doclin, Caraș-Severin. A fost arestat la 10 iunie 1949 ca student la Facultatea de Mecanică din Timișoara și condamnat la 2 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Pitești, Cernavodă și Peninsula. A trecut prin „reeducare”. A fost eliberat la 21 iulie 1951 cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan. A locuit ulterior la Călan și Timișoara. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 187 ; fișa matricolă penală din AANP.

Ați intrat în discuții cu ei ?

Eu am fost destul de rezervat. De ce ? Nu vedeam o ieșire din situație așa ușor, și nu eram nici adeptu' psihozei generale că vin americanii. Nu mă umplea de bucurie sau de speranțe această lozincă. Știți ? Mai mult, eu am fost omul care i-am transmis lui Spiru Blănaru indicația Comandamentului dată de Teodor Roman, zis „Bubi” : să nu adune oameni după el și să-i ducă în păduri. În august '48 eu am fost la Domașnea și i-am transmis chestia asta. Că el n-a făcut așa și a făcut altfel, asta-i o altă treabă. Dar, pe undeva, cei care erau mai sus, la un alt nivel de informații, își dădeau seama că lupta este inegală. Știți ? Și nu vroiau să antreneze oameni mulți. Și eu la 4-spital mi-am făcut următoarea socoteală : erau vreo 80 de oameni în camera respectivă și făceam socoteala : „Cu fiecare om o zi, 80 de zile, trei luni de zile... în trei luni de zile se mai schimbă ceva”. Deci nu am căutat să-mi fac prietenii.

Erați apăsător de situația în care vă găseați ?

Eram apăsător, eram, pentru că știam și despre părinții mei cum rămăseseră, și părinții celor cu care eram în lot. Deși în închisoare s-a intrat cu un moral excepțional, cu cântece, cu elanul tinereții.

Simțeați o apăsare și din cauza faptului că ați fost considerat șef de lot ?

Aicea lucrurile luau pentru mine o întorsătură. De ce ? Toți cei care au activat într-o formă sau alta împotriva sistemului care deja se instalase în România erau niște oameni care aveau totuși un sentiment pentru țara lor, pentru poporul lor. Și, într-un fel sau altul, tot s-ar fi angrenat în această bătălie, să-i zic așa. Regretul meu cel mai mare după ce-am intrat a fost că nu s-a făcut o organizare la nivel de țară. Să se fi zis : „Domn'e, în data de..., la ora cutare, toată țara se ridică”. Că muream ? Muream. Da' cel puțin era o treabă ! Așa... a fost cu bucașica. Au fost Sumanele Negre⁴², au fost monarhiștii, au fost fel și fel de organizații. Știți ? Dar aceste organizații au luat naștere tot cu oameni care simțeau ceva pentru țară.

Și care mai devreme sau mai târziu oricum ajungeau în închisoare ?

Oricum. Asta a fost raționamentul meu.

Revenind la Pitești. Care era atmosfera în cameră când ați ajuns ?

Atmosfera în cameră era de reculegere, ca să zic așa. Toți așteptau Crăciunu', amintiri... Nu se discuta chestiuni de ordin politic. N-a venit nimeni să întrebe ce se mai zice afară. Nu, nu.

Deci n-au încercat să vă tragă de limbă ? N-ați simțit lucrul acesta ?

Nu. Nu. Camera 4-spital era pe coadă. Aici era coridoru', intrarea era cam pe mijloc, în dreapta și în stânga era paturi de fier suprapuse. În spate, pe toată lungimea camerei, era prici. Și mi-am găsit un loc undeva în dreapta, pe un pat acolo. Știți ? Și încercam să ne aducem aminte de zilele Crăciunului, de colinde... Nu se discuta alte probleme.

Și în aceste condiții, cum s-a declanșat prima bătaie ?

Păi în dimineața de Crăciun paturile din partea stângă a intrării s-au tras către colț, deci au format un fel de loc de adunare pentru cei cu „reeducarea”, și a apărut Țurcanu.

A intrat atunci în cameră ?

42. Mișcare de rezistență compusă din foști ofițeri, care acționa în Valea Prahovei sub conducerea lui Gavrilă Olteanu.

Câteva zile mai 'nainte. Și a ținut o cuvântare, că ei, o mână de oameni din Moldova, au constatat că au fost atrași în această activitate criminală și că s-au hotărât să nu mai rămână în închisoare și, pentru asta, au inițiat o acțiune prin care vor să se ralieze regimului, să fie folositori societății; că ei nu doresc ca din cauza celor care nu înțeleg să răspundă acestei cerințe a lor de „reeducare” să rămână pe mai departe în închisoare. Noi, ceilalți, să le răspundem la această întrebare: suntem cu ei sau ne menținem pe vechile poziții de legionarism pe care am intrat în închisoare? Sigur că unii am privit zâmbind, alții dând din cap... N-a durat mult până când ei pur și simplu au năvălit asupra celorlalți.

A existat un semnal care să declanșeze bătaia ?

Eu n-am sesizat acest semnal. Poate că o fi fost, da' eu nu l-am sesizat.

În orice caz, verbal nu a fost ?

Nu, nu. Și a început învâlmășeala. În învâlmășeală, eu n-aș putea spune cine a dat în cine sau cine n-a dat. Asta-i ca într-o luptă: fiecare dă ocrotindu-și spațiul din jurul lui, ca să fie el nevătămat.

Deci a existat și o reacție din partea dumneavoastră ?

Păi sigur că a existat. Sigur, pentru că tot ne-au îngrămădit pe spațiul liber, deci între paturile care mai rămăseseră și priciuri, care erau în partea cealaltă. Deci n-a mai stat nimeni la locul lui. Știți ? Și la un moment dat cei care porniseră cu „reeducarea” au fost strâmtoși, au fost împinși către spațiul lor, pe care și-l creaseră prin aranjamentul paturilor metalice suprapuse. Și-atuncea s-a repezit Țurcanu la ușă și-o bătut în ușă și-a strigat: „Săriți, că ne omoară legionarii!”. Ușa s-a deschis imediat și-a intrat directoru' închisorii cu gardienii după el. Directoru' a întrebat: „Ce se întâmplă?”. Iar Țurcanu, luând cuvântul, a spus că ei sunt o mână de oameni care vor să fie folositori societății, că ei înțeleg că au greșit, în sfârșit, toată treaba asta, și că ăia-lă sunt contra. Atuncea directoru' a întrebat: „Cine sunt ăia?”. Țurcanu a început să spună: cutare, cutare... și directoru' personal, v-am spus, s-a dezbrăcat de veston și a început să bată.

Ați fost lovit tare înainte să vină directorul, în învâlmășeala inițială ?

Nu pot să zic... Nu păstrez amintirea unei lovituri deosebite. Păstrez însă amintirea bătăii directorului, pentru că, târziu de tot, mergând eu odată la un spital, mi s-a făcut un control al șirei spinării – tot m-am vâit de oarecare durere la picioru' stâng – și medicii mi-au descoperit o vertebră fisurată, care s-a vindecat cum s-a vindecat: de la sine. Și m-a întrebat ce s-a întâmplat, ce-am făcut. Ce puteam să spun? „Știu eu ce-oi fi făcut...” Și l-am întrebat: „Care-i consecința?”. Și unu' din medici mi-a spus: „Fisura este vindecată, numa' că ea s-ar putea la un moment dat să strângă nervu'”. Deci nervu' să nu mai aibe canalu' inițial prin care trece și s-ar putea să am probleme...

Directorul v-a bătut și pe dumneavoastră ?

Da.

Cum bătea ?

Întins pe betonu' de la cameră, pe mozaic, propriu-zis. Și bătea cum îi venea bine, cu un baston... De fapt, cred că era o coadă de mătură.

Vă ținea cineva ?

Unde să fugi ? Și, când el a obosit, locu' lui l-au luat gardienii. Eu personal de-abia am putut să ajung pe prici, târându-mă.

Directorul și gardienii au bătut mai mulți deținuți ?

Da, au bătut. Eu știu c-am fost al doilea sau al treilea la rând. După care n-am mai ținut minte mare lucru. Dacă vă spun că nici mâncare n-am mai putut să mănânc...

V-a bătut mult timp ?

Nu știu. Pur și simplu nu știam ce-i cu mine. Adică nu puteam să judec, nu puteam să-mi dau seama de nimica, funcționam numai pe bază de instincte, că trebuia să mă duc acolo să stau undeva.

Vă spunea ceva în timp ce vă bătea ?

Nu, nu. Nu. Era ocupat cu loviturile și cu satisfacția, probabil.

V-ați pus problema de ce vă bate el ?

Când am văzut că directoru' închisorii bate, când am văzut că la strigătu' lu' Țurcanu năvălește directoru' – care era cel mai mare în închisoare – cu gardienii, atuncia mi-am dat seama că toată treaba este făcută de undeva de sus și că Țurcanu și cu cei care erau alături de el aveau această încuviințare. Nu puteam spune că erau unelte, la ora aceea nu puteam gândi lucrul ăsta. Dar totul se făcea cu aprobarea lor și, participând conducerea închisorii, se tăia pentru toți deținuții orice speranță de-a reclama ceva cuiva, de-a căuta un pic de dreptate undeva. Deci s-a terminat.

Eu și cei din lotul meu am intrat în atenția lui Țurcanu pentru că la perioada respectivă linia lui Țurcanu era următoarea : „Datorită șefilor voștri ați ajuns aici ! Deci voi trebuie să vă dovediți ieșirea de sub ascultarea acestor șefi !”. Asta era linia pe care a imprimat-o Țurcanu și de care s-a folosit. În ce sens ? În sensul că după ce s-a produs busculada, bătaia generală din 25 decembrie, ziua de Crăciun, după ce-au venit gardienii și directorul închisorii, iar directoru' închisorii a început să bată la rând, după recomandările lui Țurcanu, după-aceea i-a chemat Țurcanu pe cei cu care eu am fost în lot și le-a cerut să-mi dea o palmă. Primul a ezitat. Țurcanu a venit fioros și-a spus : „Dacă nu dai, îți dau eu și-ți arăt cum trebuie să dai !”.

Vă amintiți cui i-a spus să vă lovească ?

Lui Petric Caius. Și a dat. Deci a făcut ceea ce a urmărit, adică șeful să nu mai fie socotit un om care este deasupra celorlalți, din niciun punct de vedere. Știți ? Bătându-ți șeful, bătând omul pe care cândva l-ai respectat sau pentru care ai avut o anumită considerație, sigur că ceva se dărâmă... Și aicea mi-aș permite o remarcă. Vedeți cum evoluează gândirea umană ? Atuncia când L-au prins pe Mântuitorul Hristos și L-au dus la judecată... Joia, nu ? Cei doi apostoli, Petru și Ioan, erau acolo în curte, la Ana și la Caiafa. Servitoarea zice : „Păi și tu ai fost, că te-am văzut eu”. Dar lor nu le-a trecut prin cap să-l cheme pe apostolul Petru sau pe Ioan să le zică : „Dă-i o palmă Învățătorului tău !”. L-au pălmuit ei, romanii, evreii, mă rog, cine-or fi fost la ora aceea acolo, da' nu le-a trecut prin minte să-i cheme pe discipoli, pe ucenici, să-și bată Învățătorul.

Știți de ce ? Pentru că acolo era vorba doar de suprimarea Învățătorului, nu și a ucenicilor, pe când în Pitești efectul trebuia să fie dublu : și asupra șefului, și asupra celorlalți.

Da, da' acolo era vorba de demitizarea Lui, de arătarea Lui ca un infractor. Da' pe apostoli nu i-a arestat.

Tocmai. Aceasta e diferența față de Pitești. Pentru că în Pitești și cei care trebuiau să-și lovească șefii trebuiau să aibă conștiința încărcată cu faptul că s-au întors împotriva lor.

Da, da.

Ce s-a întâmplat după prima bătaie generală ?

Primul lucru care s-a cerut a fost demascarea externă : adică tot ce nu am declarat la Securitate. Și imediat, a doua sau a treia zi de Crăciun, am fost duși la grefa închisorii ! Nu era o cameră unde să poți da declarații, și ne-a dus la grefă ! Adică sub impactu' bătăii, a tot ceea ce s-a întâmplat, ca nu cumva să ne revenim din acest șoc, ne-a dus la grefă. Vă dați seama că salariații grefei erau acolo și ne-a dus așa cum am fost : vânăți, tumefiați, în sfârșit, fiecare cu podoabele care le-avea. Și acolo am scris. Ca după-aceea să se-nceapă demascarea interioară, în fața unui comitet.

V-au dus în mai multe serii la grefă ?

Da, da, mai multe serii. Dar faptul că ne-a dus la grefă... deci n-a fost nicio șfială, nicio ezitare. Știți ? Pentru că acei oameni puteau povesti acasă : „Mă, ce-am văzut...”. Iar după-aceea a început demascarea în cameră, în public.

Continuau bătăile sau se opriseră ?

Continuau bătăile în cazul în care se dădea dovadă de nesinceritate, adică, dacă io spuneam un anumit lucru și-l mai știau și alții, era în ordine. Da' dacă nu spuneam un lucru pe care-l știau și alții, care veneau după-aceea să spună : „Uite că n-o spus cutare și cutare”, atunci era cumplit.

Ce vă cereau să spuneți în demascări ?

Erau două demascări. Demascarea exterioară se referea la toate cunoștințele pe care le-a avut omu' pe linie politică, îndeosebi legionară ; pe cine-ai cunoscut. Că unii n-au mai activat din '40 nu conta : „A fost legionar ?”. „A fost.” „Trăbă spus.” Deci ăstea erau cele mai mari, cele mai cumplite lucruri, care dădeau sufletului nostru probleme deosebite, pentru că fiecare era încredințat că, dacă spune pe un nume sau pe altu', ăla va fi cercetat, poate și arestat, poate obligat să facă anumite lucruri pentru Securitate.

Ați avut și nume pe care nu le-ați declarat ?

Nu cred c-am avut nume pe care nu le-am declarat, nu cred. Însă, neactivând în Centrul Studențesc, n-am putut da nume prea multe. Iar cei cu care lucrasem erau arestați împreună cu mine. Problema a fost pentru oamenii din sat care-au fost cu Spiru Blănaru. Eu nu-i cunoșteam pe mulți dintre ei. Unii n-au fost legionari, dar au fost cu Spiru Blănaru și, în concepția Securității, au fost socotiți tot legionari, c-așa trebuia, era mai primejdios omu' dacă purta această firmă.

La demascările interioare erau două probleme : să recunoaștem c-am fost niște derbedei, am fost niște căzături morale, că tot ceea ce am zis noi c-am făcut sau toate aspirațiile noastre au fost o prefăcătorie, că suntem pleava societății... Deci desființarea propriei personalități, așa zice eu la ora actuală, atât cât era ea. „Ești un nimic !” Și asta trebuia s-o spui singur. C-ai avut diferite relații cu femeii, că ai făcut altele... Ce să vă zic ? (oftează - n.n.)

Au fost lucruri și lucruri. De exemplu, Iosub⁴³ atunci când a murit a spus foarte frumos lui Munteanu Ion⁴⁴ : „Doctore, încă nu mi-am început viața...”. În aceeași

43. Mihai Iosub, născut în 1928. A fost arestat la 5 iulie 1948. A decedat la Pitești la 30 iulie 1950 în urma torturilor. Dorin Dobrinu (editor), *op. cit.*, p. 127.

44. Ioan Munteanu, născut la 1 octombrie 1923 în Ciclova Montană, Caraș-Severin. A fost arestat la 8 iunie 1948 ca student în anul VI la Facultatea de Medicină din Cluj și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Pitești, Gherla și Aiud. A trecut prin

situație am fost și eu și am crezut că și cei cu care eu am fost alături au fost la fel. Trebe să spun c-au fost cazuri de oameni care-au urmat tratamente venerice în închisoare, deci au intrat bolnavi. Știți? Nu puteam nega că au fost în Frățiile de Cruce... Ce puteam să fac? Nu puteam să fac nimica, evidența era evidență. Adică nu-i puteam apăra...

Apoi, trebuia să spunem că Moța⁴⁵, Codreanu⁴⁶ și toți morții legionari au fost niște oameni fără niciun căpătâi, care... Nu știu cum să vă spun... Nu puteam accepta chestia asta în sufletu' meu. Nu puteam accepta. Și eu personal am intrat într-un fel de „prostrație”, cred că acesta este termenul cel mai potrivit. Adică un om care nu mai vorbește, nu mai face nimic. Știți? Se mută automat: „Du-te acolo! Du-te dincolo!”. Pentru că ajunsesem la concluzia că orice faci, orice vorbești poate fi interpretat, poate fi răstălmăcit. O singură dată, înspre sfârșitul „reeducării”, am fost bătut, și-atuncea am întrebat: „Pentru ce mă bateți?”. Răspunsul nu știu cum să-l categorisesc: „Pentru că ești un tip inteligent”. Dacă și asta poate fi un păcat... Și cum au constatat lucrul acesta... Răspuns absurd, zic eu.

Sigur c-au fost situații în care și eu mi-am făcut nevoile în gamelă și-am mâncat fără s-o spăl și nu s-a întâmplat nimica... Sau nu spălam cămașa ori alte părți de lenjerie, le muiam cu săpun și le agățam tot în cameră... Nu s-a întâmplat nimica...

Demascările interioare erau publice?

Da.

Care a fost efectul când îi auzeați pe cei din lotul dumneavoastră făcându-și demascările?

Niciodată n-am căutat să intervin și să spun că așa și pe dincolo. I-am auzit, da' prea puțin... Adică omul, oricum ar fi, cât de cât ține la un minim de demnitate personală. Are o oarecare reținere. Și pentru mine situația era oarecum mai simplă în ce privește demascarea lor interioară, pentru că, având calitatea de șef de regională, am putut spune: „Dom'le, pe mine nu m-au interesat treburile astea mărunte”. Că au fost lucruri care au fost în afara normelor morale de conduită, asta da, au fost. Dar tot eu mi-am zis și-mi zic și astăzi: „Cine nu greșește?”. Întrebarea este unde începe greșeala și unde este intenție. Fac deosebire între greșeală involuntară și intenție. Însă această exagerare, de incest, de zoofilie... Știți? Eu pot să vă spun că aceste exagerări care s-au făcut mai degrabă stârneau râsu' decât compasiunea.

Din partea celor din comitet sau din partea tuturor?

A tuturor. Iar comitetu' știți prin ce își exercita teroarea față de ceilalți? Stăteau adunați acolo ciorchine și observai la un moment dat cum unu' mătură cu privirea toată camera. Imediat te întrebai pe cine fixează și vedeai că face semn cu degetu': „Vino aici!”. Pe jumătate erai pierit. Aș vrea să vă specific un lucru: conștiința că nu exista scăpare, conștiința că această groază, această spaimă era permanentă, asta reducea enorm de mult din posibilitățile de rezistență ale individului, chiar în sinea lui. Chiar în sinea lui... Adică n-aveai nicio șansă, niciunde. La cine să mergi?

„reeducare” la Pitești, Gherla, Cluj și Aiud. A fost eliberat la 1 iunie 1963. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 156-157; fișa matricolă penală din AANP.

45. Ion Moța, unul dintre fondatorii Mișcării Legionare. A fost ucis în 1937, în timpul Războiului Civil din Spania, unde lupta de partea forțelor naționaliste.

46. Corneliu Zelea-Codreanu, conducătorul Mișcării Legionare.

Ce anume din ceea ce ați auzit în acele demascări interioare v-a zguduit cel mai mult ?

M-a zguduit cel mai mult când am auzit o demascare cum că unu' a omorât un soldat sovietic pentru ca să-i ia arma. Adică pentru o armă ? Și ce să faci cu ea ? C-o fost adevărat, că n-a fost adevărat, eu asta nu pot să spun. Dar s-a spus acolo... Asta este sarcina foarte dificilă pentru cei care cercetează : să încerce să descopere cât adevăr este și câtă minciună. O minciună izvorâtă – nu știu cum să zic, că nu sunt psiholog de meserie – din necesitate, pentru a distra atenția... Nu pot să spun. Că la anumite gesturi erotice organele sexuale erau unse cu frișcă și nu știu ce... Nu știu, domnu' Mureșan, nu știu...

Cine făcea parte din comitetul camerei ?

De obicei, din comitetele de cameră făceau parte cei care trecuseră prin procesu' de „reeducare” și dobândiseră un „certificat de reeducați”, certificat pe care la ora respectivă îl dădea numai Țurcanu.

Atunci, la 4-spital, Țurcanu era șefu'. Mai era unu' Fântână⁴⁷, era Sobolevski⁴⁸, Prisăcaru⁴⁹, Mărtinuș⁵⁰, toți cei care proveniseră din închisoarea de la Suceava. Mai era acolo în cameră cu noi Bogdanovici⁵¹, da' care era victimă în rând cu noi. Bogdanovici era pe primu' plan atunci, pentru că era socotit că el a inițiat „reeducarea” de la Suceava în urma unei discuții pe care a avut-o cu tatăl lui, care era prefectul unui județ. Se spunea că el a inițiat această „reeducare” nu pentru ca ea să dea oameni utili regimului, ci ca să scape de închisoare, deci o „reeducare” făcută de formă, cu referate, cu studii și așa mai departe.

Și așa justificau ei faptul că-l torturează ?

47. Probabil Constantin Fântână, născut la 1 ianuarie 1915 în Poiana, Sibiu. A fost arestat la 20 iulie 1950 și condamnat la 3 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Aiud și Gherla. A fost eliberat la 23 iulie 1953. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

48. Maximilian „Milu” Sobolevski, născut la 27 februarie 1925 în Vama, Suceava. A fost arestat la 6 iulie 1948 ca student la Facultatea de Medicină din Iași și condamnat la 6 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 5 ani. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Brașov, Poarta Albă, Peninsula, Jilava și Aiud, fiind unul dintre primii adepți ai „reeducării”. Folosit ca informator și agresor la Pitești, a fost transferat împreună cu Adrian Prisăcaru la Brașov în martie 1950, pentru a răspândi acțiunea și în acest penitenciar. A fost numit pontator de brigadă la Canal. Implicat în procesul „Țurcanu Eugen și alții” din 1954, a fost condamnat la moarte și executat la Jilava la 17 decembrie 1954. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 192-193. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. S*, pp. 272-273 ; fișele matricole penale din AANP.

49. Adrian Prisăcaru, născut pe 26 august 1927 în Dorohoi, Botoșani. A fost arestat la 7 decembrie 1948 ca student în anul III la Facultatea de Agronomie din Iași și condamnat la 6 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Brașov, Văcărești, Poarta Albă, Peninsula și Gherla. S-a alăturat mișcării de „reeducare” la Suceava și a acționat ca informator și agresor la Pitești, Brașov, Canal. A fost eliberat la 29 decembrie 1953. Alin Mureșan, *op. cit.*, *passim* ; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P, Q*, p. 458 ; fișa matricolă penală din AANP.

50. A se vedea nota 28, la p. 166.

51. A se vedea nota 24, la p. 203.

Da. Da, da. Pe când ei doreau să o rupem definitiv cu trecutu' toți cei care suntem închiși. Iar Țurcanu : „Un moldovean a creat Mișcarea Legionară, tot un moldovean o desființează ! ”.

Puteți să-l descrieți fizic pe Țurcanu ?

Un om nu deosebit de înalt, dar avea o înălțime proporționată. Era bine zidit. Însă eu aș spune după toată înfățișarea lui că era un om cu un fond de răutate deosebit, care nu-și găsea astâmpărul decât în a bate. Cred că și un anchetator de meserie, deși mai bate și el, de obicei dă treaba asta pe seama altora. Adică există o limită, o saturație de cazne, de chinuri. El nu se sătura. Nu se sătura ! Și mai cred un lucru despre el, așa cum l-am văzut : un tip extrem de orgolios... extrem de orgolios. Adică el face, el desface. „Nu mori când vrei tu, ci când vreau io ! Nu mori cum vrei tu, ci cum vreau io ! ” Și faptu' că avea mână liberă în toată închisoarea... Până și gardienii se temeau de el. Știți ?

Prin ce impunea teamă ?

Prin felul cum era construit, dar și prin privirea lui. Avea o privire intensă, dar niciodată n-am văzut o luminiță cât de cât de umanitate. Eu n-am văzut... Poate prin alte părți o fi fost, dar eu n-am văzut.

Dintre ajutoarele lui a ieșit în evidență cineva prin felul în care bătea ori prin altceva ?

În evidență, după opinia mea, ieșea Mărtinuş. Deosebit de calculat, era un tip rigid, rece, dădea impresia de om impersonal și răspândea în jurul lui un fel de teamă când vorbea, prin simpla lui prezență. Dintre ceilalți care erau aproape de Țurcanu era Popa Țanu, Popa Alexandru⁵². Numa' că ăsta nu avea vigoarea lu' Țurcanu, era mai scund, mai slab fizic decât Țurcanu.

Dar era sadic ?

Da, da. Și la un moment dat toți subalternii încep să semene cu șefu'... Și-l am în vedere aicea și pe Juberianu. La Gherla, într-o zi de vară, prin august, când așteptam să primim mâncarea, că tocmai ieșisem din schimbu' de noapte, că se lucra 12-12 în fabrica de tâmplărie de acolo, apare Juberianu cu o listă și citește : „1, 2, 3, 5, 10 pe două rânduri ! ”. Am fost și eu printre cei citați. Ne-am format pe două rânduri : „După mine 'nainte marș ! ”. Am intrat în închisoare, am cotit la stânga, și erau acele celule „Neagra”, cu pereți de beton, cu mizerie... Ne-a înghesuit pe toți acolo : noaptea la lucru, fără mâncare, și ziua acolo la carceră. Cu ce-am greșit, cu ce n-am greșit, nu știu. Da' a făcut-o așa, cu un aer de voioșie, zâmbind, ca și cum am fi mers la o distracție.

Și-am mai avut un moment penibil, dacă-mi dați voie să vă spun, legat de carceră. Pe secție era planton Baruția Liviu⁵³, din județu' Arad, care fusese închis de pe vremea lu' Antonescu. Era teolog și, fiind în aceeași zonă, Arad-Timișoara, l-am cunoscut. Și înainte de-a intra în carceră, că eram mai mulți, el vine și-mi spune : „Măi Petrică, eu pot să-ți dau ceva de mâncare, dar să nu mă spui ! ”. Trecuse și el prin Pitești, trecusem și eu. Și după câteva clipe, uitându-mă la el – era bolnav de tuberculoză –, îi spun : „Liviu, nu-mi da ! ”. Vă dați seama ?

52. A se vedea nota 16, la p. 20.

53. Liviu Baruția, născut la 29 ianuarie 1919 în Vașcău, Bihor. A fost arestat la 6 martie 1944 ca student în anul III la Facultatea de Teologie și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 11 ani și 3 luni. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Jilava, Târgu Ocna și Aiud. A fost eliberat la 17 aprilie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Nu erați sigur că puteați rezista...

Exact. Deci nu mai aveam încredere în mine ! Nu mai aveam. Și asta a fost elementul care a distrus relațiile dintre noi : încrederea. Nu știai dacă cel din față cu care vorbești, fie că-l acostezi io, fie că m-acostează el pe mine, este într-adevăr cinstit în ceea ce spune sau este pus să o facă, după care se duce și spune ce-a vorbit cu mine și, dacă eu nu repet întocmai ce-am vorbit cu el, e prăpăd.

Spuneți că ați fost bătut și vi s-a reproșat că sunteți inteligent. A existat atunci vreun motiv anume ?

A existat motiv să mă bată cei care-au fost cu mine.

Pe dumneavoastră nu v-au pus să-i bateți pe ei ?

Nu. Pentru că asta ar fi intrat în opoziție cu principiile lor. Nu ? Șefu' de obicei își muștruluiește subalternii, da' invers trebuia făcut, să dispară din mintea lor imaginea că un om poate să le fie lor superior prin ceva. Știți ?

Cam cât timp au durat bătăile în cameră ?

Cred că până prin februarie sau martie '50, că am fost mulți. Eram circa 80 de oameni.

Au mai venit și alte loturi în cameră între timp ?

Nu, în timpul ăsta, nu. De la camera 4-spital, nefiind „reeducat”, am fost coborât jos la parter. Acolo, cei care erau considerați „reeducați” erau pe priciuri și cei care nu erau „reeducați” erau pe niște resturi de uniforme militare, preșuri militare, să zic așa. În fiecare zi aveam cârpe la mâini și la genunchi și-n patru labe trebuia să frecăm mozaicu'. Iar cei care erau considerați „reeducați” stăteau pe marginea priciului bălângânindu-și picioarele și aveau posibilitatea și chiar dispoziția să dea cu picioarele în noi, cei care frecam mozaicul.

Din cameră l-am reținut pe Gioga Parizianu⁵⁴, care nu putea umbla, stătea la orizontală și era învelit în cârpe. Comitetu' de „reeducare” de-acolo nu l-am reținut. Mereu eram cu capu-n jos, frecând mozaicu'. Am reținut doar când am fost la demisol, eu și încă vreo câțiva, ca să ne împrietenim cu oamenii de acolo și să adunăm dovezi că ei duc o viață legionară, ca să-i putem dup-aceea acuza de treaba asta... Asta a fost în vara lui 1950.

Cine mai era în această cameră la demisol ?

A fost Măgirescu⁵⁵, Toldișan⁵⁶... Știu că Măgirescu a fost șeful comitetului la început. A doua zi a fost schimbat însă. Și-acolo era unu' închis tot de pe timpu' lu' Antonescu, Pandurescu Aurel⁵⁷, care și el a fost supus acelorași chinuri, deși el era în închisoare

54. A se vedea nota 20, la p. 223.

55. A se vedea nota 37, la p. 173.

56. Vasile Toldișan, născut la 29 martie 1924 în Culcea, Maramureș. A fost arestat la 1 aprilie 1949 ca student în anul VI la Facultatea de Medicină din Cluj și condamnat la 2 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Pitești și Gherla. Nu se știe dacă a fost torturat la Pitești, dar a trecut de partea agresorilor, fiind chiar șeful comitetului de agresori din camera 3-parter în mai-iunie 1950. Începând cu 10 mai 1951 a fost internat administrativ pentru 12 luni la Capul Midia, pedeapsă majorată ulterior cu alte 12 luni. A fost eliberat la 5 martie 1953. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 199; Corneliu Cornea, *op. cit.*, p. 90; fișele matricole penale din AANP.

57. Aurel Pandurescu, născut la 16 aprilie 1920 în Jadani, Timiș. Student în anul III la Teologie, fost șef de sector legionar, a fost condamnat în 1944 la 20 de ani pentru activitate subversivă,

din '40 și ceva. Acolo a fost Iosub, doctoru' Munteanu Ion și Dumitru Bordeianu⁵⁸. Cu Bordeianu am fost după-aceia și la muncă silnică.

Ați fost acolo când a murit Iosub ?

Da, am fost acolo. La muncă silnică eram patru în celulă : eu, Munteanu Ion, Bordeianu și Iosub. Și Iosub a-nceput să se plângă de dureri de cap. Munteanu Ion, cu care dormeam alături, îmi spune că are meningită. Și-l întreb : „De unde știi ?”. Zice : „Pentru că m-am uitat cum doarme”. „Și ?” Zice : „Are poziția denumită în semiologie cocoș de pușcă”. Și-ntr-adevăr, durerile de cap s-au accentuat și-ntr-o bună zi l-au scos. Nu a murit în celulă.

Pe unii dintre cei cu care am stat în închisoare nu îi mai țin minte, pentru că efortu' meu după ce-am ieșit afară a fost să uit. Și de ce a fost acest efort de a uita ? Pentru că tot ce s-a-ntâmplat acolo nu face cinste nimănui : nici victimelor, nici agresorilor ; nimănui nu face cinste. E o chestie urâtă. Urâtă !

La demisol ați stat mult timp până să adunați dovezile împotriva viitoarelor victime ?

Nu. Nu. Eu am avut o șansă, da' n-a venit din partea mea. Am fost luat de-acolo și dus la Securitate în Timișoara. De ce ? Ei prinseseră pe unu' care-a stat ascuns în cuptoru' de pâine, Poenaru Emil. Țsta a fost încadrat în Frățiile de Cruce și eu am fost chemat ca martor că el a activat în Frățiile de Cruce. Io i-am spus lu' Poenaru Emil să știe că se cunoaște, că și eu am vorbit, și alții au vorbit, și că nu are rost să ia bătaie degeaba. Știți ? L-am întâlnit și după '90, că și el este în Timișoara. Așa că am lipsit din camera de la Pitești.

Cam cât timp ați lipsit ?

Nu pot să vă spun exact. Dar când a fost bătaia am fost acolo la subsol și după-aceia am dispărut de-acolo⁵⁹.

Când v-ați întors de la Timișoara v-au trimis înapoi în aceeași cameră, la parter ?

Nu m-au întors în aceeași cameră. Nu mai țin minte exact în ce cameră m-am întors, dar situația era deja oarecum trecută. Pentru că la Securitate am beneficiat de un tratament

pedeapsă redusă la 15 ani. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Jilava și Timișoara. A fost crunt torturat în camera 3-subsol din Pitești începând din decembrie 1950. A încercat să se sinucidă în ianuarie 1951, însă fără rezultat. A fost eliberat la 18 august 1955. A fost rearestat la 19 iulie 1958 și condamnat la 8 ani. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Aiud și Oradea. A fost eliberat la 1 august 1964. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 163-164 ; fișele matricole penale din AANP.

58. Dumitru Gheorghe Bordeianu, născut la 28 august 1921 în Drăgușeni, Botoșani. A fost arestat la 12 iunie 1948 ca student la Facultatea de Medicină din Iași și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Iași, Suceava, Jilava, Pitești, Gherla și Aiud. A trecut prin „reeducare” la Pitești și Aiud. A fost eliberat la 8 iunie 1963 cu domiciliu obligatoriu la Viișoara, Teleorman. A emigrat în Australia în 1989 și a publicat o carte de memorii *Mărturisiri din mlaștina disperării. (Cele văzute, trăite și suferite la Pitești și Gherla)*, vol. I-II, ediția a II-a, îngrijită de prof. Marcel Petrișor, Editura Gama, București, 1995. [http : //www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1042740-serial-sfintii-inchisorilor-dumitru-bordeianu-lepadarea-dumnezeu-inviere.htm](http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1042740-serial-sfintii-inchisorilor-dumitru-bordeianu-lepadarea-dumnezeu-inviere.htm), accesat la 29 octombrie 2008 ; Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 112-114 ; fișa matricolă penală din AANP.

59. Petru Cojocaru are două declarații date la Timișoara, la 30 decembrie 1950 și 8 martie 1951, ceea ce înseamnă că cel puțin în acest interval (care a coincis cu perioada cea mai intensă de torturi în cameră) a lipsit din Pitești. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1633, vol. 3, ff. 300-368.

mult mai bun și ca mâncare. Știți ? Și-aicea mi s-a-ntâmplat o chestie : la un moment dat sunt întrebat ce se-ntâmplă la Pitești. Eram pus în situația de-a le vorbi sau de a nu le vorbi. Am preferat să nu le vorbesc, dar am formulat răspunsul meu într-un fel care pe ei i-a flatat. Le-am zis : „Adică dumneavoastră, care știți tot ce se-ntâmplă în țara asta, pe mine mă întrebați ce se-ntâmplă la Pitești ? ”. Deci se știa că se întâmplă ceva acolo...

Puteți să descrieți cum a început bătaia la camera 3-subsol ?

A venit Țurcanu și, tot așa, a ținut un mic discurs despre „reeducare” și cei care eram acolo trimiși de el, printre care și eu, a trebuit să sărim la bătaie. Însă nu știu cum să vă zic... Eu nu țin minte și nu știu să fi lovit, să fi bătut pe cineva. Că m-am zvârcolit, asta da. Și cred că nici în literatura citită n-ați găsit că eu am bătut pe cineva...

Ce v-a spus Țurcanu înainte să vă trimită acolo în cameră ? Care erau indicațiile ?

Indicațiile erau să ducem viață legionară. Aici intervine o chestie foarte interesantă : în ce consta viața legionară ? După ei, consta în a te ruga – asta era rugăciune legionară ; a ajuta pe cineva – asta era ajutor legionar. În ce sens a ajuta : ne făcusem andrele de împletit, de croșetat, și stricam un sweater sau un ciorap și-l refăceam cu acele andrele. Adică un ajutor față de unu' care nu poate, nu știe era etichetat drept „ajutor legionar”. Dacă cineva postea și, prin post, omu-și lăsa bucata de pâine deoparte și-o mânca după-amiaza sau seara, asta era viață legionară. Adică nu exista viață religioasă care să fie distinctă față de viața legionară. Pentru că numa' legionarii se manifestă așa. Vedeți, o chestie care frizează ridicolu', în fond. Pentru că nu aveam ce să discut, de exemplu, cu Pandurescu, care era din juru' Timișoarei. Ce puteam să discut cu el ? El era de-atâta timp acolo, nu știa nimica de-afară, ce mai este, ce nu mai este.

Vă ceruse și să obțineți informații de la ei ?

Domnu' Mureșan, haideți să ne înțelegem cu informațiile astea de care s-a făcut atâta caz : ce informații putea să dea un deținut ? Putea să dea niște informații că : a cunoscut pe X sau pe Y, dar el nu mai știa dac-acel X sau Y mai este liber sau nu mai este liber.

Pe Țurcanu îl interesa cine anume duce viață legionară. Sigur că el vroia întotdeauna informații despre cele ce sunt afară. Deci asta-l interesa în primul rând. Știți ? Dar aceste informații pe care el le dorea totdeauna puteau fi atenuate, puteau fi contracarate. Adică : „Am vorbit cu omu', da' de-atâta timp el habar n-are, m-a-ntrebat el pe mine ce știu io...”.

Și nu vă amenința dacă nu îi aduceați destule informații ?

Nu. Nu. Era prea stăpân pe situație pentru ca el să se împiedice de ceva sau de cineva.

Nici nu vă suspecta că nu sunteți sinceri ?

Bine, poate că totdeauna a suspectat și cred că chiar pe cei din jurul lui i-a suspectat. Da' între a suspecta și a avea certitudine mai este un pas. Știți ?

Pe cine a mai trimis Țurcanu în acea cameră ?

Păi era acolo Mitan Virgil⁶⁰, de exemplu. Cred c-a fost și Lunguleac⁶¹. Nu mai țin minte... Eu cred c-am trecut față de Țurcanu ca un element periferic, văzând că din toate

60. Virgil Mitan, născut la 20 iunie 1923 în Agighiol, Tulcea. A fost arestat la 12 iunie 1948 ca student în anul IV la Facultatea de Litere din Iași și condamnat la 8 ani muncă silnică în lotul Centrului Studențesc Iași. A executat pedeapsa în închisorile Iași, Suceava, Pitești, Gherla, Târgu Ocna, Aiud și Galați. A acceptat „reeducarea” încă de la Suceava, dar apare ca fiind torturat la Pitești în 1950. A fost eliberat la 9 iunie 1956 cu domiciliu obligatoriu în Bumbăcari.

confruntările din centrele studențești acolo eu nu am rezultat cu activitate deosebită. Știți? Asta este, sigur, o părere.

Cum îi recruta Țurcanu pe cei pe care îi folosea în alte camere ?

Alegea doi-trei-patru dintre cei care trecuseră prin „reeducare” și le spunea în cameră : „Vezi că te duci în camera cutare și acolo faci asta și-asta !”. Iar cei care erau trimiși știau ce va urma, că trecuseră prin filiera asta...

Și, când se declanșa bătaia, nimeni nu știa cine-a dat și cum a dat, că nimeni n-a stat pe loc, nemișcat, ca să vină celălalt și să-l bată. Iar pentru cei bătuți era o chestie de șoc : „Omu’ ăsta cu care-am stat alături, pe care l-am crezut prieten, face chestia asta ? Ce s-a-ntâmpat cu el ?”. Pentru că elementu’ decisiv în toate încercările a fost șocul ăsta : „ce s-a-ntâmpat cu ăstia ?”. S-a proclamat imediat comitetu’ pentru „reeducare”, care și-a-nceput opera, adică a luat unu’ câte unu’ să-și facă demascarea exterioară. În cazul camerei 3-subsol ei se cunoșteau între ei, pentru că majoritatea erau din același centru – Iași. Deci pentru ei a fost chestia mai cumplită decât pentru cei din alte părți, unde nu erau compacți. Mai ales că ei fuseseră și-n închisoarea de la Suceava împreună.

Ați apucat să asistați la unele demascări interioare acolo în cameră ?

Am apucat să asist la Toldișan. El era student la Drept, dar era un tip confuz, un tip care sărea de la una la alta. Ei râdeau puțin de Toldișan, considerându-l un aiurit. Cât de aiurit o fi fost în realitate sau că o fost un fel de-a se proteja, asta nu știu. Nu știu. Însă ei aveau lucruri comune, lucruri care pentru mine nu existau, pur și simplu. Io acolo l-am cunoscut pe Mitan Virgil, pe Măgirescu, pe unu’ Ghica⁶² de la București. Acolo i-am cunoscut, n-aveam despre ei nicio idee din afară, ca să zic că pot veni să completez demascarea lor.

Cât ați mai stat în Pitești după ce v-ați întors de la Securitatea din Timișoara ?

Am stat puțin și-am venit la Gherla.

În timpul ăsta au mai avut loc bătăi ?

Știți, întotdeauna tinerețea are anumite moduri de a uita. Dacă v-aș spune, de exemplu, că am pus o ață între două paturi metalice și a sărit peste ea unu’ care a fost campion la juniori și care a fost student la Medicină la Cluj : Enea Ghiuriță⁶³ (râde – n.n.) ...să vadă

Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. M*, p. 312 ; Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 143 ; fișa matricolă penală din AANP.

61. Ion Lunguleac, născut la 17 ianuarie 1925 în Ropcea, Basarabia. A fost arestat la 2 iulie 1948 ca student la Iași și condamnat la 7 ani de închisoare pentru trecere de frontieră, pedeapsă redusă ulterior la 6 ani. A executat pedeapsa în închisorile Iași, Suceava, Pitești, Peninsula și Poarta Albă. Pervertit în urma „reeducării”, a acționat ca informator la Pitești și Peninsula, denunțându-și inclusiv rudele. A fost eliberat la 30 iunie 1954. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. H, I, J, K, L*, p. 399 ; fișa matricolă penală din AANP.

62. Probabil Alexandru A. Ghica, născut la 25 decembrie 1924 în București. A fost arestat ca student în anul VI la Medicină la 28 octombrie 1948 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 13 ani. A fost închis la Jilava, Pitești, Gherla, Baia Sprie și Dej. A fost eliberat la 24 octombrie 1961. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

63. Enea Ghiuriță, născut la 2 aprilie 1927 în Deva, Hunedoara. A fost arestat la 14 ianuarie 1949 și condamnat la 8 ani temniță grea, pedeapsă redusă ulterior la 6 ani. A executat pedeapsa în închisorile Pitești și Gherla. A fost eliberat la 12 mai 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

dacă mai poate sări cum a sărit cândva. Deci vedeți că, cu toate grozăviile... Dar știți cum? Aceste grozăvii nu s-au lipit de sufletul nostru. Poate că au reușit cu unii, dar pe cei mai mulți nu i-a alterat. Eu căutam să învăț de la Gioga Parizianu cântece italienești, că el cânta foarte frumos.

Înainte să părăsiți Piteștiul, v-a spus ceva Țurcanu ?

Da: să nu vorbim. Că cine vorbește... Pentru că ni s-a dat și un exemplu: imediat de ce-am ajuns la Gherla⁶⁴, nu știu dac-o trecut două săptămâni, și-a fost plimbat din cameră în cameră unu' cu o pătură pe cap. Am aflat după-aceea că a fost Rodas⁶⁵, care-a spus la niște prieteni de-a lui ce s-a întâmplat la Pitești. Țsta a fost ca un fel de: „Aduceți-vă aminte ce v-am spus!”.

Altceva nu v-a spus despre cum să vă purtați acolo ?

Nu, pentru că noi așteptam să fim scoși la muncă.

Dar știați că urmează să mergeți la Gherla ?

Nu știam. Da' când am ajuns la Gherla imediat am văzut că e fabrică și ne-am dat seama că nu ne-a adus la Gherla decât pentru treaba asta, mai ales că unii plecaseră la Canal. Și, într-adevăr, am fost scoși la muncă, însă și aici trebuia să adunăm dovezi despre cei cu care veneam în contact. Popa Tanu ne-a cerut să adunăm dovezi, ca ei să poată după-aceea să-i bage în camerele care erau în mod special destinate demascărilor⁶⁶. El umbla liber, n-avea restricții. În ceea ce mă privește pe mine personal, am fost dat la atelieru' de tâmplărie, deci nicio legătură cu o muncă pe care aș fi putut să o cunosc cât de cât. Aici era unu' Ujvar⁶⁷, care era spărgător de norme. O fi fost tâmplar de meserie, nu știu. Eu mi-am dat seama că nu pot face norma, mai ales că nici acuma, nici atunci n-am fost un tip deosebit de robust. Și-atuncea, am fost pus în situația de-a mă întreba ce pot să fac. O zi s-o fac, alta nu, era și mai rău, înseamnă că poți, da' nu vrei. Pe de altă parte, dacă n-o făceam în mod constant, nu primeam hrana de producție și mai ales

64. Conform fișei matricole penale, Petru Cojocaru a ajuns la penitenciarul Gherla la 16 august 1951.

65. Constantin Rodas, născut la 14 noiembrie 1924 în Drăgănești, Prahova. A fost arestat în august 1944 și închis în lagărul de la Slobozia, de unde a reușit să evadeze în septembrie 1945. A fost rearestat la 17 mai 1948 și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Ploiești, Târgșor, Poarta Albă, Peninsula, Jilava, Pitești, Gherla, Văcărești și Aiud. La 15 mai 1953 a fost internat administrativ pentru 12 luni în penitenciarul Gherla. La 11 iulie 1954 i s-a reactivat o pedeapsă de 15 ani din 1942, din care s-a scăzut 1 an și 4 luni, cât stătuse în închisoare fără condamnare. A fost eliberat la 17 februarie 1956. A fost arestat a treia oară la 13 mai 1958 și condamnat la 20 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisoarea Aiud. A fost eliberat la 1 august 1964. A trecut prin „reeducarea” de la Pitești și Gherla, fiind torturat în ambele închisori, și prin reeducarea nonviolentă de la Aiud. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 198-199; fișele matricole penale din AANP. Un interviu cu Constantin Rodas va fi publicat într-un volum ulterior.

66. „Reeducarea” la Gherla a început la scurtă vreme după transferul lotului de deținuți din care făcea parte și interviuatul. Celulele în care aveau loc bătăile erau la etajul trei, cea mai mare fiind camera 99.

67. Ferdinand Ujvari, născut la 7 decembrie 1912 în Tășnad, Sălaj. A fost arestat la 19 octombrie 1948 și condamnat la 4 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Aiud, Poarta Albă, Valea Neagră, Jilava și Gherla. Nu deținem informații despre data eliberării. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

pâinea. Și am mers așa, târâș-grăpiș, am mai făcut, n-am mai făcut. În sfârșit... Am început să lucrez frumos, adică scândurile care veneau de la mașini le rindelam, le smirgăluiau ca să placă. Și era un maestru civil, Benedek, care, trecând pe lângă bancul meu de lucru, a văzut chestia asta și a-nceput să-mi dea lucrări din afară, probabil de la prieteni, cunoștințe, lucruri mărunte, dar care trebuiau făcute frumos : de reparat un cuier, un sertar. Și se vede treaba că Benedek a fost mulțumit de calitatea lucrărilor făcute, că m-a băgat la porția de producție pe baza calității. Și tot pe baza calității am primit și o carte poștală, singura din toată această perioadă, pe care am trimis-o acasă la părinți. Fără răspuns, bineînțeles. Așa mi s-a desfășurat viața la Gherla.

La Gherla ați mai avut de-a face cu bătaii sau alte forme ale „reeducării” ?

Nu. Am fost scos la fabrică de cum am ajuns și programul era așa : 12 ore muncă, 12 ore odihnă. O săptămână schimb de zi, a doua săptămână schimb de noapte. Era destul de obositor...

Care erau condițiile pentru cei din jurul lui Țurcanu și al lui Popa Țanu ? Aveau anumite facilități ?

La procurarea de alimente. Noi primeam bani pentru că munceam în fabrică. Deci, din câștigul total, MAI-u' își lua nu știu cât la sută, iar restu' mergea în contu' nostru pe CEC. Eu când m-am eliberat am avut vreo 700 de lei pe CEC. Noi puteam să ne cumpărăm mâncare de la cantina închisorii. Era o cantină special făcută pentru cei care munceau și aveam dreptu' de a cumpăra lunar țigări, marmeladă, ceva dulce, adică niște biscuiți... câteva articole de mâncare. Gestionaru' magazinului era un gardian, Fülöp⁶⁸. Că ei au putut să-și cumpere ca și noi sau că au primit din afară, asta nu știu.

Dar toți deținuții aveau voie la magazin ?

Păi nu, doar cei care aveau bani din producție, toți deținuții care ieșeau la muncă. Se spune că ei au avut avantaje în privința faptului că aveau libertatea de mișcare peste tot și că primeau supliment de mâncare față de cât primeam noi, cei care lucram. Eu nu spun că nu se poate, dar eu nu am văzut ca ei să fi mâncat două gamele sau altceva.

Cât timp ați stat la Gherla ?

La Gherla am stat până prin '54 toamna⁶⁹, când m-au mutat la Timișoara. A fost arestat atunci fostul șef al Centrului Studențesc, Ludu Sorin⁷⁰. Eu îl știam, dar el terminase, deci era plecat. Și eu am fost adus aicea ca să-l conving să declare ceea ce socotea Securitatea că trebuie să declare. I-am spus că eu am vorbit, că lucrurile sunt cunoscute, că dintre studenții pe care el îi cunoștea câțiva erau și ei pe acolo. El mereu îmi puneă întrebarea de ce nu l-au arestat mai devreme. I-am răspuns că, după experiența pe care o aveam din închisoare, a fost lăsat ca o nadă. Adică în jurul lui să se creeze o organizație sau să vină alții la el... Dacă l-au arestat, sigur că era și urmărit. Și în felul

68. Martin Fülöp, gardian la Gherla în perioada „reeducării”.

69. Conform fișei matricole penale, interviuatul a fost predat organelor MAI regiunea Timișoara la 22 mai 1954.

70. Sorin Ludu, născut la 26 noiembrie 1921 în Hunedoara. A fost arestat la 31 ianuarie 1951 ca student la Politehnică și condamnat la 5 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Periprava, Peninsula, Aiud, Gherla, Arad și Codlea. A fost eliberat la 11 noiembrie 1955. Cezar Zugravu, „Timișoara, greva studenților din anul 1946”, în *Memoria*, nr. 26/1998, p. 135 ; fișa matricolă penală din AANP.

ăsta l-am convins să vorbească. După 1990, Ludu Sorin i-a spus lui Tomuța Octavian⁷¹ – io am păstrat relațiile cu Tomuța – că eu n-am fost cinstiț față de el, că nu i-am vorbit despre Pitești. Nu i-am vorbit despre Pitești, într-adevăr. Și eu i-am spus lui Tomuța: „Îmi pare rău, dar eu nu vroiam să-mi creez singur necazuri”. Și tot Tomuța a zis: „I-am explicat și eu și te-a iertat”. Deci a fost și procesul lui Ludu Sorin... N-am fost ca martor, că nu i-am activasem cu el, da' am fost adus numai ca factor de influență.

Ei, am făcut treaba asta. După-aceia am stat aicea în continuare și mi s-a dat în celulă să citesc *Capitalul* de Karl Marx și *O tragedie americană*, un roman în două volume de Dreiser⁷², un autor american. Am citit aceste cărți și am fost chemat la discuții de către cel care devenise acum conducătorul Securității din Timișoara, Schnellbach. Și el îmi spune la un moment dat, vorbind de pe poziția unuia care ne înțelege, că și el o fost ilegalist, că noi am pierdut partida și nu vom ieși din închisoare până când nu vom fi toți compromiși. Și zice: „A fi compromis înseamnă ca ai voștri, cei care vor mai fi pe unde or mai fi, să vă privească ca pe niște oameni care nu mai sunteți de-ai lor; ei nu vor avea nevoie de voi, iar nouă nu ne trebuieți. Noi n-avem nevoie de voi. Să fiți așa, un fel de oameni ai nimănui, să nu vă găsiți locul”. Lucru pe care atunci nu l-am realizat într-un tot, dar acum da. Și mai ales după ce-am cunoscut ce s-a întâmplat la Aiud.

Am mai stat în celulă cu diferiți oameni despre care mi s-a cerut referințe, să zic așa. De fapt, eram un fel de turnător, ca să întrebuințez limbajul brut. Însă acești oameni erau nevinovați, adică nimeni nu mai făcea organizație. Da' erau pe chestii economice: că n-o semănat sămânța de care trebuia, chestii din astea.

A stat aici, la Timișoara, episcopul greco-catolic de la Lugoj, părintele Ploscaru⁷³, care a scris cartea *Lațuri și teroare*, care făcuse închisoare și știa ce însemnează Piteștiul'. Eu i-am spus că sunt de la Pitești, deci omu' era în temă. Așa. Și atunci am observat că părintele episcop Ploscaru într-adevăr era închis pentru credința lui. De ce? Pentru că era chemat ca să semneze trecerea de la greco-catolici la ortodocși. Și-atunci ar fi fost pus în libertate imediat. Această întâmplare m-ar face să fiu deosebit de circumspect atunci când se afirmă despre cutare preot ortodox că a stat închis pentru credința lui. Nu știu, dacă ar fi semnat un act că este ateu, îi dădea drumu'?

Deci, în fond, spun acum, eu am urmat la Timișoara un fel de reeducare. Atunci nu mi-am dat seama. Însă am avut un noroc că medic al Securității Timișoara era un fost

71. Octavian Tomuța, născut la 8 mai 1924 în Daia, Sibiu. A fost arestat la 24 mai 1948 ca student în anul IV la Politehnică în București și condamnat la 10 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Văcărești, Jilava, Aiud și Culmea. A fost martor în procesul reeducatorilor din 1954. La 17 februarie 1958 a fost internat administrativ pentru 48 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Culmea și Periprava. A fost eliberat la 17 februarie 1962. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 199-200; fișele matricole penale din AANP.

72. Theodore Dreiser (1871-1945), scriitor american naturalist.

73. Pr. Ioan Ploscaru (1911-1998). Episcop greco-catolic. A fost hirotonit ca preot în 1933 și consacrat ca episcop în 1948. A fost arestat pentru că „a refuzat să treacă la ortodoxism”. Fișa matricolă penală nu înregistrează data primei arestări, deși în august 1950 se găsea în Timișoara, iar restul detenției și-a executat-o în Sighet. A fost eliberat la 27 septembrie 1955. A fost rearestat la 14 august 1957, a fost condamnat la 15 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Gherla, Pitești și Dej. A fost eliberat la 2 august 1964. http://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_Ploscaru, accesat la 29 octombrie 2008; fișa matricolă penală din AANP. A publicat volumul de memorialistică *Lațuri și teroare*, Editura Signata, Timișoara, 1993.

coleg de liceu, cu un an mai mare ca mine, Radula⁷⁴, băiat de țăran de la Borlova⁷⁵. Vine-ntr-o zi în inspecție, mă vede, se uită la mine, intră în celulă, deși n-avea voie, și mă întreabă dacă-l recunosc. Și mă întreabă niște poezii din Eminescu și eu încep să-i recit. Mi-am dat seama că mi-a făcut un test dacă mai sunt întreg la minte. M-a întrebat ce probleme de sănătate am. Prima chestie : dinții. „Altceva ?” „Alte probleme n-am.” Domnule, a făcut cumva și m-a dus în oraș la cabinetu' medical al Facultății de Medicină și mi-a asanat dinții. Când m-a controlat dentistul ăla, Dumnezeu să-l ierte, a zis : „Au puroi”. „Dar în mod obiectiv nu se poate constata ?” „Ba da, facem radiografie.” Și mi-a arătat. Și l-am rugat : „Faceți în așa fel... că eu mai am ani mulți de stat aicea”. Și mi-a făcut-o. Acest medic al Securității a fost unul din medicii foarte buni, renumit în zona Caransebeșului, și a plecat după-aceea din Securitate. L-am întâlnit în stare de libertate și el mi-a spus că n-a crezut că mai sunt întreg la minte. Știți ? Și că a plecat pentru că n-avea să se teamă de Securitate...

În urma revoluției din Ungaria ați sesizat vreo schimbare de regim ?

Pe fondul tulburărilor din 1956, mie mi s-a rejudecat procesul și mi s-au dat 8 ani. Nu mi se spune nimic și sunt eliberat. Am crezut atunci că sunt eliberat tot ca o nadă, pentru că aveam un frate aici în Timișoara și, fiind aceste tulburări... Însă n-am făcut absolut nimica, nu m-am stabilit în Timișoara, ci m-am dus la mine-n sat, în Teregova. Am stat câteva luni acasă, după care am intrat muncitor necalificat la mina de feldspați și cuarț din Teregova. Am uitat să spun că înainte de eliberare am semnat o serie de acte. Nu știu ce, dar am semnat⁷⁶.

Cât ați stat acolo la mină ?

Nu prea mult, că la un moment dat s-a desființat și am rămas fără lucru. Atunci am venit în Timișoara și m-am dus la o femeie pe care o cunoscusem din închisoare prin sistemu' de comunicare prin pereți, care era mai bătrână decât mine cu 14 ani. Ea nu a vrut, da' eu am insistat și m-am căsătorit cu ea. De ce ? Pentru că nu vroiam copii. Pentru că-n sistemul care se instaurase în lume știam că acești copii ai mei vor avea de suferit din cauză că tatăl lor a fost închis. Și nu vroiam să mă blesteme. De-aceea nu am vrut copii. Ea avea o fată din altă căsnicie, avea și un nepot... Am stat împreună 5 ani de zile, până când a început să facă niște datorii la un cămătar pe care eu nu le puteam plăti, și-atuncea am plecat de la ea.

Inutil să vă mai spun că am făcut toate muncile posibile, de la dulgher la spălător de vase, la un chioșc de lapte, sortator de metale la Întreprinderea de Colectare a Fierului Vechi, am fost un timp și gestionar la o întreprindere de construcții... Șeful-contabil mi-a spus să fiu gestionar, pentru că el știe că nu mai vreau să mă întorc vreodată unde-am fost, deci voi fi cinstit.

Ați mai avut probleme cu Securitatea ? Să vă cheme la ei ?

74. Într-adevăr, pe 9 aprilie 1955, cpt. dr. Petru Radula constată că Petru Cojocaru are nevoie de „lucrări de tehnică dentară”. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1633, vol. 3, f. 408.

75. Localitate în județul Caraș-Severin.

76. Conform fișei matricole penale, a fost eliberat la 27 octombrie 1956, în urma deciziei Tribunalului Timișoara. Eliberarea înainte de termen fusese solicitată de Petru Cojocaru în vara aceluiași an, pe baza unui decret din 1950. Este vorba, probabil, de unul din actele semnate de el în necunoștință de cauză. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 1633, vol. 3, f. 391.

Nu, nu m-a chemat. La un moment dat am primit un telefon la serviciu : „Sunt în oraș și te aștept”. „Da’ cine ești, omule?” Și spune : „Anculea”. „Nu te cunosc.” Unchiul meu, care-a fost legionar, era Horea Anculia⁷⁷, și tot satul așa-l chema : Anculia. Da’ asta nu știi din ce regiune a țării o fi fost, c-o zis „Anculea”, și n-am făcut nicio legătură între Anculia și Anculea. Știi ? „Nu te cunosc, dom’le, lasă-mă-n pace !” Deci aceste încercări au fost...

Pe secretaru’ de partid de la întreprinderea unde am lucrat îl chema tot Cojocar. A venit la mine : „Băi Petrică, am auzit c-ai avut necazuri...”. Zic : „Mă, o fost, o trecut”. „Mă, mie poți să-mi spui, suntem tizi.” Eram foarte circumspect. După ce-și termină vorba, îi zic : „Știi ce-ți propun ? Tu ai o funcție mare. Du-te la Tribunalu’ Militar, ia dosaru’, că ți-l dă, și te lămurești acolo cel mai bine. Poate că eu nu-ți spun totu’ sau trag spuza pe turta mea”.

Când lucram la SUT m-a chemat portaru’ să vin la poartă că mă așteaptă un domn. Mă duc. Nu-l cunosc. Mi se recomandă : Suci. „Cu ce vă pot fi de folos ?” „Știi, dumneavoastră care-ați fost închis, care-așa și pe dincolo...” Toată prezentarea asta. Îl ascult și îi spun : „Domnu’ Suci, dumneavoastră aveți mașină ?”. „Da.” „Dacia ?” „Da.” Zic : „Știi ce vă propun ? Dacă aveți vreo piesă care vă lipsește la Dacia, veniți la mine și eu v-o fac aicea fără să vă coste nimic”. Omu’ a înțeles. Nu mi-a făcut morală, a plecat.

Ați încercat să vă continuați studiile ?

Indiferent câte cereri am făcut la minister să-mi aprobe reluarea studiilor, nu mi s-a aprobat. În 1965 am făcut un memoriu la București, la Comitetu’ Central, prin care am cerut să mi se dea voie să plec din țară, să mă duc unde mă pot realiza. Și vine un tip la mine acasă cu memoriul. Io l-am scris ? „Da.” ‘Ce : „Io am primit misiunea să-ți rezolv această chestie, dar eu nu am numai sarcina asta, am atâtea... Până merg prin toate locurile unde-ai fost, mie-mi trebe niște ani de zile”. „Bun, și care-i soluția ?” Și el îmi aruncă exact vorba asta : „Dacă ești așa de deștept, de ce nu dai admitere ?”. Și eu îl întreb : „Se poate ?”. „Da, se poate.” Zic : „Scrieți-mi, vă rog, aicea ordinul prin care s-a dat dezlegare, ca nu cumvaăștia de la Politehnică să-mi spună că nu mă-ncadrez”. Îmi dă omu’ ordinu’ și-ntr-adevăr dau examen de admitere, la seral, bineînțeles. Și-am luat-o de la capăt...

Câți ani aveai atunci ?

40. Iar la sfârșit de an II, când treceam în III, îmi vine aprobarea de la minister că pot să mă înscriu în anu’ III dând examene de diferență. Asta mi-a arătat că cineva mă supraveghea, era interesat de existența mea... Deci am făcut 6 ani și am devenit inginer. Bineînțeles că n-am găsit ușor post pentru asta, că întreprinderea la care-am lucrat mi-a spus că nu are post pentru mine și m-am dus la o întreprindere nou-înființată unde am intrat prin concurs.

Ați mai schimbat locul de muncă sau ați rămas acolo ?

Nu, odată ce am intrat la întreprinderea respectivă, am lucrat acolo până la pensie. Se numea SUT – Stația de Utilaj Greu – și ținea de Ministerul Agriculturii.

77. Horia Anculia, născut la 24 mai 1900 în Teregova, Caraș-Severin. Morar. A fost arestat la 10 iulie 1951 și internat administrativ pentru 12 luni, pedeapsă mărită ulterior la 24 de luni. A executat pedeapsa la Galeșul. A fost eliberat la 23 aprilie 1953. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Când v-ați pensionat ?

În '92. Deci din '66 până în '92 am lucrat acolo. Iar în ultima perioadă de timp, directoru' întreprinderii venea la mine – eram în fundu' curții undeva – ca să discute politică, pentru că eu susțineam teza că americanii au aruncat o provocare Rusiei, căreia rușii nu-i pot face față : provocarea economică. „Dumneavoastră cunoașteți mai bine decât mine că, dacă americanii cheltuie 1 dolar pentru un produs, noi plătim 3.”

Ați reușit până la urmă să vă întemeiați o familie ?

M-am recăsătorit și am avut două fete, dar n-am vorbit niciodată fetelor și nici soției despre toată perioada aceasta. Soției i-am spus că am fost închis, dar n-am vorbit despre această perioadă.

Și fetele n-au aflat nimic niciodată ?

(neagă din cap – n.n.) Nu am vrut să aibe cumva complexul că tatăl lor a fost deținut și ele nu pot participa la nu știu ce... Abia după '90 au aflat, c-a fost literatură și „Memorialul Ororii”. Iar chestia cu facultatea și cu cariera a fost că am ținut neapărat să demonstrez că nu am fost pleava societății, așa cum ne-au denumit unii. Îmi pare rău că unii dintre cei cu care-am fost pe aceleași baricade n-au făcut treaba asta... Ghiuriță Enea a dat din nou examen de admitere. Tomuța Octavian a dat din nou examen de admitere, numa' că el a dat cu un an înaintea mea, știa mai din vreme că s-a dat această aprobare. Deci au fost oameni care au făcut pasu' ăsta. Că n-a fost comod... e adevărat. Dar eu zic că era necesar. Nu atât câștigu', domnu' Mureșan, că eu eram muncitor specialist, sculer-matrițer, specialist în mase plastice : aveam un salariu cum n-am avut când am fost inginer treapta I. Și eu în calitatea aceea îmi puteam impune punctul meu de vedere oricărui inginer care venea... Ce putea să-mi facă mie ? (râde – n.n.)

Cât timp v-a luat să vă reveniți fizic și sufletește după ieșirea din închisoare ?

Pentru revenirea fizică a fost mai simplu. Am muncit și, vrând-nevrând, corpul se reglează. De mâncat, am mâncat moderat, ca și astăzi.

N-ați fost dintre cei care au suferit excesiv de foame ?

Nu, nu, pentru că și-nainte de a intra în închisoare tot așa mâncam. Și-acuma, dacă v-arăt o cratiță, asta-i cratița care se consumă și cu asta gata. Țineți cont că am 82 de ani și eu zic că încă mă mișc bine.

Dar sufletește cum v-ați revenit ?

Revenirea sufletească ? Revenirea sufletească a fost mai dificilă. În ce sens ? Nu-mi puteam ierta mie ceea ce s-a-n întâmplat acolo. Mă consideram oarecum și eu vinovat... Nu vorbesc de aspectu' religios, pentru că mult timp după ce-am ieșit am fost indiferent religios. Adică n-am fost nici bisericos, nici nebisericos, am fost indiferent. După ce m-am recăsătorit, ivindu-se familia, problema s-a schimbat. În ce sens ? Trebuia să am grijă de ei, să le asigur cele necesare și o creștere așa cum io socoteam că trebuie să fie creșterea unui copil. Și-atuncea, văzând cum cresc, s-a lămurit în mine multe lucruri. Știți ?

L-ați regăsit pe Dumnezeu prin ochii copiilor ?

Da, da. Una din fete nu se născuse când eu am dat admiterea la facultate. Cealaltă avea doi ani și sigur că după aceea mama era cea care o ajuta la lecții. Și vă dați seama că, după 20 de ani de întrerupere, nu mi-a fost ușor să reiau totul de la început, mai ales la matematici. Și într-o zi fata asta mă vede încruntat și mă întreabă : „Ai necazuri ?”.

„Da.” „Ce necazuri ? ” „Păi uite, nu înțeleg aicea niște chestii la treaba asta.” Și cu o candoare de nedescris : „De ce nu-ntrebi pe mama ? ”. (lăcrimează – n.n.) Mă iertați... Sunt lucruri care nu se pot uita și peste care nu se poate trece...

Să înțeleg că familia v-a ajutat să vă regăsiți echilibrul ?

Asta m-a ajutat : familia. Pentru că-n toți cei 6 ani, concediul nostru a fost concediu. Adică i-am spus soției : „Voi nu sunteți vinovați că io nu mi-am făcut treaba asta la timp” la care trebuia s-o fac. Voi nu trebuie să suferiți. Concediul e concediu”. Ne-am cumpărat și un Trăbăntel, am condus și eu, și soția. Ne-am descurcat cum am putut, fără pretenții mari. Știți ? Da’ am știut să ne facem ceea ce ne trebuia. Și acest apartament în care sunteți dumneavoastră acum. Dacă v-aș spune că și parchetu’, și ușile, și geamurile, toate sunt montate de mine, și zidurile interioare sunt făcute de mine... Când ne-am mutat aicea era betonu’ gol, nu era parchet, nu era nimica. Soția zicea : „Suntem ca la sălaș”. „Se face...” Însă a fost alături de mine. Domnu’ Mureșan, sunt femei care pot ridica un om și femei care-l pot dărâma... Ea m-a ridicat. Adică mi-a dat încredere, curaj, aprecierea ei că e bine... Sprijin care pentru un om contează.

Vă mulțumesc.

Alexandru Roșcovan

S-a născut la 16 octombrie 1929 în Bocșa, județul Caraș-Severin. Naționalitatea : română. Studii : Facultatea de Drept. Profesia : avocat. A fost arestat la 15 aprilie 1958 și condamnat la 20 de ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Gherla, Aiud, Salcia, Periprava și Stoenеști. A fost eliberat la 29 iulie 1964. La data interviului locuia în Timișoara. Interviu realizat de Andrei Lascu la 15 septembrie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu. Editarea – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 224, 225.

Vă rog să vă prezentați și să-mi spuneți două cuvinte despre familia dumneavoastră.

Numele meu este Alexandru Roșcovan. Sunt născut în anul 1929. Tatăl meu a fost funcționar la cea mai mare societate metalurgică din țara românească, la UDR Reșița, până în 1948, când s-a naționalizat această societate și l-au dat afară ; au făcut și proces cu conducerea societății¹. Și a lucrat pe urmă la diferite întreprinderi din Timișoara și instituții de cercetare.

Nu a avut probleme din cauză că lucrase acolo, să-l aresteze ?

Nu, doar l-au dat afară. A fost în conducerea societății, a fost șeful reprezentanței din Timișoara a societății. Iar eu, după ce am terminat liceul, am plecat la Cluj și m-am înscris la Facultatea de Drept.

În ce an ați intrat la facultate ?

În 1949.

Aveați simpatii politice pe atunci ?

Nu.

Deja se instalase regimul comunist. Aveați speranțe că nu va dura mult ?

Bineînțeles că aveam. Toată lumea de bine avea speranțe atunci că nu va dura comunismul și încercam să rezistăm cât putem. Așa s-a format și centrul de rezistență la Cluj, dintre studenți, cu un profesor de-al nostru de la Drept, cu Raul Volcinschi² în frunte. Și am făcut Facultatea de Drept cu emoții că voi fi dat afară, că atunci era lupta de clasă și foarte greu puteai să termini o facultate. Eu din cauza lui tata n-am putut să intru la Facultate la Medicină. Reușisem fără loc la Facultatea de Medicină și cu acea

1. A se vedea nota 23, la p. 339.

2. Un interviu cu Raul Volcinschi a fost publicat în Cosmin Budeancă (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă*, II, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 151-157.

medie m-am înscris la Drept. La Drept atunci nu erau decât vreo câțiva, o mână de studenți. Nu erau candidați atunci la Drept.

Și-am făcut facultatea, am terminat și am venit la Timișoara avocat. Am început să lucrez în avocatură, am fost stagiar doi ani de zile, după aceea avocat definitiv, și-n 1958 m-arestează... La aproape un an jumate după evenimentele din Ungaria, când a căzut lotul Volcinski, lotul de la Deva, niște procurori colegi de-ai mei, un judecător, avocați... Și ultima rămășiță a fost lotul de la Timișoara. Dintre toți cei care au fost arestați în 1957, după Ungaria, nu mai este decât un singur supraviețuitor și ăla sunt eu. Și mai este încă unul, șeful lotului, Raul Volcinski³, care și el are vreo 86 de ani... sau nu știu câți are. Și care a suferit foarte mult în închisoare.

Cum s-au desfășurat anchetele ?

Poți să-ți închipui ce anchetă a fost aia... Tot timpul amenințări. M-amenința că n-o să-mi fie bine, că nu mă vede el bine, că nu știu ce. Țștia erau niște pițigoi, niște securiști care aveau 4 clase, 6 clase, 8 clase. Unul, întâmplător, fost coleg de-al meu de liceu, nu și-a dat bacalaureatul și a intrat în Securitate. Și ăla m-a anchetat.

Cât a durat ancheta ?

Ancheta ? 4 luni. La Securitatea din Timișoara a fost. În timpul anchetei, șeful anchetelor a încercat să mă racoleze ca informator. „Domnul Roșcoba, vrei să fii liber, să nu stai aici în pușcărie, că ani grei de pușcărie te așteaptă ? Lucrezi cu noi și, uite, din 100 de avocați cât sunt în Timișoara” – că atâți erau pe vremea aia – „90 și nu știu câți lucrează cu noi. Și dumneata poți să pleci acasă. Faci o hârtie, numai semnezi și colaborezi cu noi”. „Domnule colonel, dar cum vă permiteți să-mi faceți asemenea propuneri rușinoase ? Se poate ? Eu să fiu turnător la dumneata ? Nu se poate.” „Nu ? Bine, atunci o să faci pușcărie.” „Bine.” Și-am făcut. El scria pe dosare sentința cât să dea judecătorul. Aia a fost prima încercare de racolare. Aia a fost prima tentativă.

Ați fost și bătut ?

În anchetă nu. După aceea am fost bătut, când am ajuns la Gherla. Dar în anchetă am fost supus la tot felul de alte minuni. Să știi că omul este mai tare decât un animal și rezistă la bătaie, dar sunt alte metode pe care le-au folosit ei, însă am rezistat și, uite, trăiesc. Am 78 de ani și mai trăiesc... Și sunt singurul supraviețuitor din toate loturile care s-au judecat.

Dumneavoastră ce condamnare ați primit ?

Eu am fost condamnat la 20 de ani. Am fost acuzat de uneltire contra ordinii de stat. Organizație subversivă, Munții Făgăraș... Și confiscarea totală a averii, bunurile personale ale mele : haine și cărți. O parte am mai salvat eu, c-o venit un executor judecătoresc care era un băiat bun. Și-o venit aicea și i-a spus lui tata : „Domnu' Roșcoba, ce să fac ? Trebuie să-mi fac și eu meseria, să confisc și eu niște cărți de-aicea. Vin mâine după-masă. Alegeți toate cărțile marxiste din bibliotecă și le confisc pe alea”.

Dar aveați și așa ceva ?

3. Raul Volcinski, 25 de ani muncă silnică, Ioan Iuga, 16 ani muncă silnică, Ioan Ganea, 15 ani muncă silnică, Nicolae Petrescu, 12 ani temniță grea, Ștefan Balan, 12 ani temniță grea, Ovidiu Hagea, 12 ani temniță grea, Cornel Ursu, 10 ani temniță grea, Ioan Albu, 8 ani temniță grea, Matei Bucurenciu, 7 ani temniță grea. Informații de la Raul Volcinski, căruia îi mulțumim.

Păi aveam, cum să nu? Sigur că da. Și alea le-o confiscat, și hainele mele și cu tot ce-o fost, pantofi... Da.

În lotul dumneavoastră au fost și condamnări mai mari?

A lui Volcinschi a fost de 25 de ani. După el, am fost eu cu 20 de ani și ceilalți cu 18 și cu 17, 15 și-așa mai departe.

Care a fost traseul dumneavoastră prin închisori? Unde v-au dus de la Timișoara?

La Gherla. Am ajuns după o răscoală, o răzmeriță, care a avut loc în 1958⁴. Atunci când am ajuns eu în închisoarea din Gherla erau represalii mari. Bătăile erau la ordinea zilei. Pur și simplu, gardienii intrau în cameră și te băteau.

Fără vreun motiv?

Nimic. „Jos, culcat!” și dădeau cu picioarele și cu ce apucau. La început, când am intrat în Gherla, am fost scos de la camera în care eram și dus într-o cameră de gardă, împreună cu alți câțiva adunați pe sprânceană de către un locotenent care era ceva ofițer politic acolo; ne-a indicat cu un baston pe care-l avea în mână: „Tu, tu, tu, ieși afară! La camera de gardă!”. Și la camera de gardă s-au pus găliganii ăia pe noi și ne-au bătut măr. Pe mine m-au adus în pătură înapoi în cameră. Mi-am pierdut cunoștința, așa bătaie ne-a dat. Ce să-ți mai spun interesant din pușcărie? Viața de pușcărie, aia o știi, că o spune toată lumea. Nu?

În afară de Gherla, pe unde ați mai trecut?

Am fost așa: în Gherla, în trecere prin Aiud, dar numai în tranzit, și de-acolo ne-a dus în Balta Brăilei, în Insula Mare a Brăilei.

Acolo v-au dus la muncă?

Da, la munci agricole, la stuf. Iar după aceea ne-a dus în Delta Dunării, pe lângă Periprava. Ne-a dus și la Periprava, iar în lagăr la Stoenesti ne-a imbarcat în bacuri. Iarna ne-a dus pe la stuf și primăvara ne-o scos de-acolo și ne-a dus la munci agricole în Balta Brăilei. Unde se lăfăie astăzi domnii cu agricultura lor capitalistă...

Acolo s-a făcut un dig mare, domnule, o lucrare uriașă, pe care am făcut-o noi ca robii egipteni. Așa s-a lucrat acolo. Robii duceau o roabă de pământ, dar excavarea pământului, adică săparea, era normată: 8 metri cubi de pământ pe zi trebuia să sapi, să îi încarci în roabă și să urci pe dig cu ea. Asta era norma... Nu o făceai? Bătaie la cataramă, seara când te întorceai în colonie.

Reușeați să faceți norma aceasta sau nu?

Nu, îi păcăleam, îi mai înșelam. Îi păcăleam cu niște semne, cu martorii care se puneau la săpătură.

Cât timp ați muncit la dig?

La dig? Un an și jumătate.

Și iarna care au fost condițiile? Puteați săpa pământul?

Da, iarna se arunca apă fiartă: făceam foc pe câmp, încălzeam apă și turnam apă fiartă pe sub pământ, lăsam un pic să se zvânte și pe urmă săpam. Ce să faci?

Vă amintiți nume de gardieni din perioada aceea?

4. A se vedea nota 25, la p. 314.

Nu le știam numele, dar fiecare avea o poreclă, le spuneam în tot felul. Era unul Mureșan... Domnule, ăștia erau securiști care au lucrat în brigăzile de Securitate ce umblau după partizani. Și pentru că au fost răniți de partizani în munți, i-au scos de-acolo și i-au băgat gardieni de penitenciare. O parte din ei, nu toți. Dar erau niște vai și-amar, niște analfabeți. Cum spunea unul: „Băi, eu îți fac și șireturile dacă mi se dă ordin astăzi. Măine, dacă-mi dă ordin să te împușc, te împușc. Nu-i nicio problemă”. Niște brute, niște bătauși, niște vai și-amar.

Ați întâlnit vreun gardian mai deosebit, în sens pozitiv sau negativ ?

Nu. Înainte de eliberare mai erau din ăștia... Ne făceau percheziții, nu zilnic, dar săptămânal cel puțin o dată sau, dacă nu, de două ori. Și percheziția însemna dezbrăcarea la pielea goală, mâinile la ceață și cu fața la perete, și-atunci când apărea gardianul în spatele tău îți spunea: „Apleacă-te!”. Și te aplecai și băga degetul – ei erau cu mănuși de cauciuc – în fund să vadă dacă n-ai în fund ceva ascuns... Tot felul de umilințe. Dup-aia te căuta în gură cu același deget. Vai și-amar. Să n-ajungă lumea să suporte ce-am suportat noi...

Cât ați executat din pedeapsă ?

Din 20 de ani, am executat 6 ani și jumătate, că a venit decretul din '64.

V-ați mai întâlnit în închisoare cu personalități ori oameni mai deosebiți ?

Am avut ocazia să cunosc și oameni buni, și oameni răi, că nu sunt decât două categorii de oameni: buni și răi. Da' majoritatea sunt morți. Uite, am fost cu prințul Brâncoveanu⁵, care a murit în Franța după ce a ieșit din închisoare. Cu el am fost și în Balta Brăilei, și la Gherla.

Am stat și cu personalități rele. De exemplu, una din cele care le-am cunoscut eu și care a fost cu mine câțva timp în celulă a fost Ovidel Densușianu⁶, băiatul lui Ovidiu Densușianu⁷. Acest individ, Ovidel, era o lichea ordinară. Turnător. Se cerea tot timpul la anchetă și tot ce se vorbea în cameră povestea acolo.

Dar avea vreun beneficiu pentru asta ?

Niciun beneficiu. Nimic. Primea aceeași mâncare, stătea în aceeași celulă cu noi.

O făcea din proprie inițiativă ?

-
- Constantin Brâncoveanu, născut la 8 aprilie 1920 în București. Avocat. A fost arestat la 4 aprilie 1948 și condamnat la 3 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Poarta Albă și Văcărești. La 10 mai 1951 a primit o condamnare administrativă de 12 luni pe care a executat-o la Peninsula. La expirarea pedepsei, a mai primit o prelungire de 3 luni. A fost eliberat la 16 decembrie 1953. A fost rearestat la 17 august 1959 și condamnat la 8 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Giurgeni, Ostrov, Gherla și Jilava. A fost eliberat la 24 iunie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.
 - Ovidiu O. Densușianu, născut la 23 martie 1904 în București. Scriitor. A fost arestat la 12 iunie 1950 și internat administrativ până la 15 martie 1951. A fost rearestat la 11 februarie 1959 și condamnat la 22 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Gherla. A fost eliberat la 29 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
 - Ovid Aron Densușianu (1873-1938), filolog, lingvist, folclorist, istoric literar și poet român, membru al Academiei Române. Profesor la Universitatea din București, a înființat Societatea Filologică (1907) și Institutul de Filologie și Folclor (1921), dar și revistele *Viața Nouă* și *Grai și suflet*. http://ro.wikipedia.org/wiki/Ovid_Densușianu, accesat la 21 ianuarie 2008.

Da, în speranța că va fi eliberat mai devreme. Da' ei își băteau joc de ăștia care erau turnători. Turnătorul era ultima speță de om pentru ei.

Vă amintiți o zi mai specială din perioada detenției ?

Da. Eram în transport de la Gherla spre Balta Brăilei și am ajuns în colonia Stoenеști. Dar nu eram încă în colonie, eram pe bac, și am sărbătorit Paștele acolo. Noi sărbătoream Paștele, că erau preoți și episcopi cu noi. Și ce să facem noi ca să ne putem cumineca ? Aveam porție de marmeladă în fiecare zi, dimineța. Am pus toți marmelada la un loc, am topit-o în apă și am lăsat-o să fermenteze puțin, să se facă un fel de vin. Și, din cele 100 de grame de pâine cât aveam rația, am rupt fiecare doar câte o bucăciță, pentru că era foamete grozavă, și ne-am împărțit atunci. Știi ? Țsta a fost cel mai frumos moment...

Ce episcop ați avut cu dumneavoastră ?

Episcopul a fost uns acolo, în pușcărie⁸. Muriseră toți episcopii greco-catolici în închisoare și nu mai era niciunu'. Și ăsta era singurul supraviețuitor care nu era episcop uns, așa că l-au uns așa, cu acordul Vaticanului, primit pe căi ocolite. O, bată-mă... Păi dacă eu nu mai mi-aduc aminte de oamenii care-mi erau apropiați și-au fost în cameră cu mine ani de zile... Nu mai mi-aduc aminte numele lor. Sigur am știut cum îl chema, dar anii șterg tot... Nu pe Todea... Nici Todea, nici Frențiu... Un nume unguresc avea, dar era român.

Vă amintiți cumva anul în care a avut loc acest lucru ?

1959. La Strâmba, în Balta Brăilei.

Cu ce vă ocupați timpul atunci când nu erați la muncă ?

Am discutat. Nu există închisoare în care să nu se poată discuta. Nu s-a descoperit așa ceva...

Și care erau temele de discuție ?

„Cât mai avem de așteptat ? ” Că știam că va veni o zi, dar care va fi și când va fi ziua aia nu știam.

Știri din exterior ați reușit să primiți vreodată ?

E, aveam, sigur că da. De la Jilava veneau transporturi mereu și-ăia aduceau știri. Și era comunicare între noi în închisoarea din Gherla, prin calorifere, pe verticală și pe orizontală. Se bătea în morse, se comunica. Și eu am și lucrat în ultimul timp în închisoarea din Gherla. Știam și de blocada din Cuba... Prindeam diferite crâmpie din ziare, și de-acolo se făceau tot felul de calcule și socoteli. Să nu te pui cu deținutul, că deținutul politic îți scoate o știre și dintr-o hârtie găsită la closet.

Din Balta Brăilei ați revenit la Gherla ?

Da, că în Delta Dunării m-am îmbolnăvit de malarie.

Și nu ați fost tratat acolo ?

8. Pr. Ioan Cherteș (1911-1992). Doctor în filosofie și teologie, arhiepiscop. A fost arestat la 28 octombrie 1948 și internat la mănăstirea Neamț, fiind transferat ulterior la Căldărușani. Aici, în noaptea de Crăciun a anului 1949, a fost consacrat episcop auxiliar, titular de Cantano. În 1950 a fost transferat la Sighetu Marmăției. În aprilie 1955 a fost dus la Securitatea din Cluj și eliberat la 10 iulie 1955. A fost rearestat la 13 iulie 1956 și condamnat la 10 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Gherla, Salcia, Periprava, Giurgeni, Ostrov. A fost eliberat la 30 iulie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste, Dicționar*. C, p. 90; fișa matricolă penală din AANP.

Da' de unde? Am fost îmbarcat și trimis la spitalul penitenciar Gherla. La spital vorba vine, că nu era spital, ci un etaj din Gherla unde era un regim de cvasispital, adică se dădea mâncare de regim.

Era ceva mai consistentă?

Nu chiar consistentă, că grișul era cu apă în loc de lapte. Dar nu ne dădea arpacaș, ci griș.

Și ați reușit să vă vindecați de la sine sau vi s-au dat medicamente?

Nimic. M-am vindecat singur. N-am mai avut nimic după aceea... O lună m-a ținut în așa-zisul spital și, după o lună de zile, mă bagă în cameră. Acolo m-am întâlnit cu prieteni de-ai mei, cunoștințe, și într-o bună zi se deschide ușa și vine comandantul închisorii și întreabă: „Care ești meseriaș?”. Toată lumea. M-am prezentat și eu ca meseriaș, că știam ce meserie tre' să știi la Gherla. Și m-a notat acolo un cirac de-al șefului fabricii și, după câteva zile, mă scoate și mă bagă în pavilionul fabricii, unde l-am întâlnit pe Ciurică⁹. Ne-am împrietenit, bănașeni, cutare, și-am lucrat în fabrică la tapițerie. Prima dată am lucrat la lustru de mobilă și după aceea la tapițerie. Unde, ce să știi, la tapițerie? (râde – n.n) Că încă eu când m-am anunțat că sunt tapițer, au zis colegii: „Ce, ești nebun, te prind ăștia că minți. Știi tapițerie?”. „Habar n-am!” „Dacă te prind, te bat de te smintesc.” „Bă, scap cel puțin de-aicea, din iadul ăsta de cameră.”

Dar câți erați acolo în cameră?

40-50, cu 4 rânduri de paturi suprapuse. Și n-aveai voie să stai pe pat nici pentru Dumnezeu.

Și în timpul zilei erați toți 40 în picioare?

În picioare, în plimbare. Unul după altul ne plimbam.

Ce fel de paturi aveți?

Din fier, cu saltele de paie. Și era o pătură și o pernă tot de paie, parcă. Nu-mi aduc aminte dacă era și pernă sau nu, dar știu că salteaua și pătura era.

Vara era o căldură infernală, curgea apa de pe noi, iar iarna era frig, că nu s-a încălzit închisoarea aia de nu știu de când! De fapt, iarna noi ne încălzeam, că era căldură animală acolo. N-am suferit de frig așa mult, da' totuși am suferit, că nu era nicio sursă de căldură. Erau calorifere, dar alea serveau la transmisiuni de cod morse.

Vă amintiți ziua eliberării?

În 1964 a venit și ziua eliberării. Înainte de eliberare luam masa în curtea fabricii, și-ntr-o zi apare un alai mare cu ofițerul politic, cu toți: „Să nu plecați, după ce terminați masa. Așteptați, că se face o comunicare foarte importantă”. Mă rog. De toate felurile au fost acolo, oameni închiși din 1944, '45, comisari de la Siguranța Generală, SSI – Serviciul Special de Informații... ăștia au făcut, săracii de ei, 20 de ani de închisoare. Am avut un prieten, Gheorghe Wirt, care a fost ofițer de poliție în București și a făcut pușcărie din 23 august 1944 până în ziua de 1 august 1964. La zi! M-am întâlnit pe urmă cu el la București, era bine, era ceva funcționar administrativ la Arhitectură, că l-a luat fostul decan, Damian¹⁰ nu-știu-cum, care-l cunoștea. Erau și oameni de bine care te angajau, până nu intervenea Securitatea, care spunea: „Dă-l afară!”.

9. Un interviu cu Nicolae Ciurică va fi publicat într-un volum ulterior.

10. Ascano Damian, conducător al Școlii de arhitectură din București între 1959 și 1971. <http://www.iaim.ro/universitatea/conducere>, accesat la 23 decembrie 2008.

Și atunci, când ne-a reținut în curtea fabricii să nu plecăm, ne-a citit în curtea fabricii decretul de grațiere. „Ha!” Au râs foștii polițiști care făcuseră 20 de ani de pușcărie. „Domnule, păi nu vă bucurați?” „Cum să ne bucurăm, domnule? Iară veniți cu chestii din astea? Păi n-ați mai venit pe Canal cu ziarul *Scântea* în care scria articol de fond: «Americani sunt cu parașutiștii la porțile Bucureștiului», ca să ne bucurăm noi, și pe urmă ați venit cu represalii?” Că așa făceau. Sistem rusesc, domnule. Nimic nou sub soare... Pentru unii era noutate, da' pentru mine nu era, că știam ce-or făcut rușii și stalinisti.

Și ziceau ăștia: „Până nu vedem că pleacă primul eșalon... și nici atunci nu suntem convinși că pleacă toți. Ne mutați de-aici în altă parte”. „Nu, să fiți liniștiți.” Și-atuncea eu am avut un prieten bun care era artist la Opera din Timișoara, arestat și el. A fost în primul eșalon de eliberare după citirea decretului. L-au citit și pe el și s-a dus în cameră și și-a făcut bagajul. Și ne-a împărțit în două tabere: cei care pleacă și cei care rămân. Și în fiecare zi se eliberau câte 50 de „balauri”. Au apărut ăștia în cameră, cu bagajele făcute: „Uite, luați-vă rămas-bun că pleacă primul eșalon acasă. Nu credeți?” Unii: „Credem”. Alții: „Nu credem”. Zic: „Domnul Vasile Ștefan”?. „Da.” „Ia-ți rămas-bun de la colegii tăi, că ei rămân încă vreo câteva zile și tu pleci acasă.” „Îmi permiteți să cânt o cântonetă italiană?” „Îți permit.” Și a cântat o cântonetă italiană. Sărbătoare mare...

Ei, și înainte de plecarea noastră au venit delegați de la toate Securitățile din țară. De la județe sau regiuni, cum erau atunci, să stea de vorbă cu fiecare dintre cei care trebuia să se ducă acasă. În Gherla, când am plecat noi, efectivul era de 9 600 de deținuți. Capacitatea Gherlei e de 1 500-2 000, în înghesuială mare. Poți să-ți închipui ce-a fost acolo? Eram ca sardelele.

Pe mine m-a abordat un maior din Timișoara, să stea de vorbă cu mine. „Dom' Roșcoban, pleci acasă.” „Da, mă rog, o fi. Nu cred până nu simt eu pe pielea mea că plec acasă.” Asta spunea toată lumea.

După eliberare ați reușit ușor să vă angajați?

Mi-am găsit un post de jurisconsult. Soția mea lucra bibliotecară la Casa Agronomului, aici, în Timișoara. Acolo veneau tot felul de activiști de partid, iar unul dintre ei era secretarul de partid pe agricultură aicea, profesor la Agronomie. Și îmi spune nevastă-mea: „Știi cine vine acolo? Ăsta...”. „Păi, atacă-l și spune-i de mine și vezi ce-ți spune, că nu va putea el zice prea multe.” Și îi spune: „Bărbatu-miu a fost închis politic și ar vrea și el un servici undeva. Știe de un servici undeva. Este un post acolo și poate cunoașteți pe careva”. Eu aflasem că era un post de jurisconsult la 40 de kilometri de Timișoara, la Deta¹².

Și m-am angajat jurisconsult, cu jumătate de normă, la o fabrică de piele unde aveam un coleg inginer-șef. Și-o zis ăla: „Vino la mine, că te-angajez”. După trei luni de zile o apărut Securitatea, m-au chemat la cadre: „Îmi pare rău, dar trebuie să desfacem contractul de muncă, postul s-a desființat”.

Dar ei cum au aflat? Au fost turnători în jurul dumneavoastră?

11. Ștefan Vasile, născut la 26 ianuarie 1921 în Bazargic, Bulgaria. A fost arestat la 5 februarie 1959 și condamnat la 9 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 4 ani. A executat pedeapsa în închisorile Iași, Salcia, Periprava și Gherla. A fost eliberat la 11 iulie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

12. Localitate în județul Timiș.

Securitatea avea evidența fiecărui cetățean din țara românească. De-aia erau responsabilii de stradă, nu ? Tot ce mișcă se știa de Securitate. Și deci m-au dat afară. No, bun. Am stat vreo două sau trei luni fără serviciu, am făcut tapițerie atunci. Niște prieteni m-au rugat să le fac niște garnituri de tapițerie, am făcut tapițeria aia, au plătit ei ceva bani... Într-una din zile mă întâlnesc aici, în colțul străzii mele, cu fostul director al trustului de construcții, care era cumnat cu un prieten bun de-al meu, cu un an mai mare decât mine în liceu și care era dirijor la Opera din București. Și zice către mine : „Ce faci, Puiu ?”. „Bine.” „N-ai slujbă ? Unde lucrezi ?” „Păi, nu lucrez nicăieri.” „Ei, lasă-mă, nu lucrezi !” „Nu, că nu mă primesc nicăieri.” „Vin' la mine ! Las' că vorbesc eu”. Și a vorbit cu un director adjunct de la o întreprindere din cadrul trustului și i-a spus să mă angajeze. Acela, ascultând de director, m-a angajat. Dar iar, după trei luni de zile : afară ! „Domnule, îmi pare rău, dar nu mai pot să te țin”.

Nu au mai încercat după eliberare să vă racoleze ?

Ba da. Într-o zi mă întâlnesc cu un tip în piață, aici, lângă Catedrală. Pe vremea aia mergeau tramvaiele prin centru, pe lângă Operă, și așteptam tramvaiul să vin spre casă. Și vine un tip la mine : „Domnul Roșcoba ?”. „Da.” „Sunt maior de Securitate, Ras... nu-știi-cum”. „Da, și ce dorești ?” Zice : „Unde lucați acuma ?”. „Nicăieri.” „Cum nicăieri ?” „Păi nicăieri, dacă spun că nicăieri. Ce să lucrez, dacă nu m-angajează nimeni ? Unde mă duc, mă dă afară”. „Păi de ce nu veniți la noi ?” „Dumneavoastră vă ocupați cu plasarea forțelor de muncă ? Domnule, e prea scumpă prăvălia dumneavoastră pentru mine. Nu pot să vin. N-am ce să caut la dumneavoastră”. Să vin să mă racoleze informator... Am avut acest mare privilegiu că de două ori au încercat să mă recruteze la Securitate turnător și n-au reușit.

Într-o bună zi, în 1970, după ce fusesem la Deta, prin acel profesor care lucra la biblioteca Casei Agronomului unde nevastă-mea era bibliotecară, m-am dus acolo cu o scrisoare de la el către președintele consiliului agricol, prieten bun cu el, și i-a spus : „Te rog să-l angajezi pe tovarășul Roșcoba. E băiat bun”. M-a angajat imediat asta, pe barba lui. Și-am trăit acolo împărătește... Aveam vreo 36 de CAP-uri în subordine, producătoare de vin și de țuici, și n-aveam probleme prea multe : câte un camion, câte o chestie care era în litigiu, asta era toată povestea mea. Am trăit bine acolo. Într-o bună zi se desființează consiliile agricole și se înființează Uniunea Națională a CAP-urilor, unde vine președinte un sârb din Timișoara, care mă cheamă și-mi spune : „Domnul Roșcoba, nu poți să mai fii la noi aicea, că ai avut condamnare politică”. „Nu ? Bine. La revedere.” Și îmi desface contractul de muncă. Și-am rămas iară fără serviciu.

La scurt timp după chestia asta am mai trecut pe la o cooperativă din Timișoara, tot juriscult. Într-o seară, pe la ora 9 și jumătate primesc un telefon. Era un fost profesor de-al meu de drept penal de la Cluj : „Ce faci, mă ?”. „E, nimica, mă uit la televizor.” „Măine te rog să vii la mine, să te duci la Academie.” „La care Academie ?” „La Academia de Științe Politice.” „Dom' profesor, vă rog frumos.” „Mă, te descurci. Olu este șeful-contabil și știu că-l cunoști. O zis : «Să vină Roșcoba la mine». Du-te și vorbește cu el, și dup-aia treci și pe la mine.” Mă duc la Olu, la șeful-contabil al Academiei de aici, din Timișoara. Bucuros ăla : „Hă, hă, mă Puiu, vii la noi”. Eu : „Fii, bă, serios, mă primește pe mine, paria societății, la Academia de Științe Sociale și Politice ?”. Miron Constantinescu¹³ era președintele. „Lasă, că-i driblem noi. Fă-ți

13. Miron Constantinescu (1917-1974), om politic, sociolog, director al cotidianului *Scânteia* după 1944. Membru al Biroului Politic al PCR, șef al planificării, ministru al Educației, rector

actele ! ” „Păi ce acte îmi trebuie ? ” „Diploma de bacalaureat, diploma de absolvire, certificat de naștere, de căsătorie, dacă ești căsătorit.” Pentru că, *nota bene*, în 1958-’59, când m-au arestat pe mine, nu eram căsătorit, dar făceam curte viitoarei mele soții, care a stat și m-a așteptat șapte ani de zile, cât am stat în închisoare. Ea era studentă la universitate, aici. Am venit acasă în iulie, la 1 august am sosit în Timișoara și în septembrie ne-am căsătorit. Ea a murit acum nouă ani...

Dar să revin la Academie... Am făcut o autobiografie pe care Olaru mi-a rupt-o. „Mă, tu ești prost să scrii așa ceva? Păi te primesc ăștia dacă scrii c-ai fost deținut politic?” „Păi ce să scriu?” „Treci peste episodul ăsta ca și când n-ar fi existat. Scrii c-ai fost jurisconsult, c-ai fost avocat.” Am refăcut-o, i-am dat-o, cu tot ce mi-a mai spus el să-i aduc. A plecat la București și peste câteva zile se întoarce triumfător : „Bă, Puile, gata. L-am păcălit”. Rezolvase. E un băiat bun. Mai trăiește, e prieten bun cu mine.

Deci ați devenit angajat al Academiei.

Da. Dar intrat prin fraudă, prin omisiune. Da’ numai securiști erau acolo, peste tot. Erau mai multe sectoare : de română, de istorie, de sociologie. Toți erau turnători de-acolo. Era un viespar, dar eu mă controlam foarte bine, și eram cel mai bătrân dintre angajați. Și încep activitatea. Eu aveam un subiect pentru cercetare : contractul de antrepriză construcție-montaj. Și, după trei luni de zile de la intrarea în Academie, dintre toți pițigoii ăia tineri care erau acolo, eu aveam mașină de scris din avocatură și-mi băteam la mașină lucrarea. M-am ținut de lucrarea mea, m-am dus la bibliotecă, am avut cărți la dispoziție, că biblioteca Academiei este foarte bine înzestrată la Timișoara și am mai înzestrat-o și eu, c-am făcut comenzi, se aduceau cărți cu nemiluita. Și într-o bună zi a ajuns cuțitul la os. Mă cheamă directorul centrului, prorector al Universității din Timișoara. Vine la birou : „Unde-i Roșcoba?” „Aici.” „Imediat la mine în birou!” Mă duc : „Da, tovarășu’ prorector”. „Bine, măi tovarășe, dumneata nu-mi spui mie c-ai fost deținut politic? Păi, în autobiografia dumitale nu scrie așa.” „Tovarășu’ director, noi am fost grațiați în 1964 printr-un act politic, guvernamental. Eu am considerat că tot ce s-a făcut în 1964 șterge cu buretele tot. Ce să mai scriu acolo că am fost deținut politic?” El se gândește : „Ai dreptate, așa e. Da’ știi ce? Acuma sesizarea vine de la Securitate și mă obligă să dau răspunsuri. Fă-mi dumneata o completare la asta și-o depunem pe-aia și cu asta am rezolvat”. Și-am reușit să mai stau încă trei ani la Academie în liniște și pace.

Într-o zi îmi spune decanul de la Științe Economice : „Am primit niște acte din America. Vrei să te uiți peste ele? Nu știu ce scrie, că eu nu știu englezește”. „Da-ți-le-ncoace, mă uit.” Ce era? O invitație de la Academia Ford din New York. Îl invita pe decan să se ducă la un curs de specializare în America pe un an de zile. Condiții : să știe engleză și planul de cercetare să privească un anumit domeniu. El era profesor de economia industriei. Când i-am spus despre ce-i vorba, că primește bursă, și-a frecat mâinile : „1 000 de dolari pe lună, casă și masă în America”. Zic : „Da, dar trebuie să scriem aicea cât de bine știți englezește”. El își făcuse doctoratul la Leningrad și nu știa decât două limbi străine : româna veche și rusa nouă. (râde – n.n.) Zice : „Păi nu știu, da’ fac un curs intensiv de engleză și în trei luni de zile m-am pus la punct”. Era

și secretar de partid pe universitate, ocupat cu tot felul de chestii, am știut că nu poate să facă, fiindcă e ocupat.

El a zis să-i completez formularele și să trimitem actele. Am completat lucrările științifice pe care le-o făcut, am trimis formularele, și-așteptăm rezultatul. După un an de zile mă cheamă seara la telefon: „Vino, domnule, la mine, că am primit ceva hârtie din America și mă uit ca vițelul la poarta nouă”. Mă uit a doua zi peste hârtie. Vine în interviu la București domnul Richard W. Downer, directorul burselor Ford, să stea de vorbă cu candidații. Ăsta: „Ai, domn'e, m-o luat dracu'! N-am învățat nimic. N-am făcut cursul... Dar știi ce, domnul Roșcoba? Vii cu mine”. „Eu nu pot să vin din două motive: că nu sunt eu invitat la această bursă și în al doilea rând că domnul Downer vrea să stea de vorbă cu fiecare în parte în engleză, nu în limba rusă sau limba română.” El: „Nu. Vii cu mine!”. „Domnu' profesor, eu vin, dar situația mea este specială.” „Lasă, că aia o rezolvăm noi.” „Nu, n-o rezolvăm mai târziu. Mergeți cu mine acuma la domnul rector și acolo să fie chemat directorul centrului nostru și ofițerul de Securitate care se ocupă de universitate. Și să-i spuneți doar că eu vin însoțitorul dumneavoastră pentru necunoașterea limbii engleze. Că eu nu dau nicio hârtie cu semnătură că am fost la București... Eu nu fac așa ceva...” „A, nicio problemă.” Bine, ei erau prieteni. O vorbit cu rectorul și m-o chemat rectorul acolo: „Roșcoba, pleci la București cu domnul Mareș”. „Dacă ziceți dumneavoastră, dar să știți...” „Știu eu, nu trebuie să faci nimica. El dă raport, el face tot.” „Bine.”

Și mergem la București. La „Intercontinental”, întâlnirea cu domnul Downer. La ora două trebuia să ne prezentăm la recepție. Când intrăm în hotel, un „mareșal” din asta cu tot felul de fireturi pe umăr deschide porțile. Zice profesorul: „Ăsta ce grad o avea?”. Zic: „Păi ăsta, la serviciul lui, tre' să fie cel puțin colonel, dacă nu și general”. „Hă, hă. Păi cum pun ei așa ceva?” „Da' cum? E importantă funcția asta aicea, să vadă cine intră, cine iese.” Mă duc la recepție și spun românește: „Domnul profesor Mareș... cu domnul Richard Downer”. Se uită un securist la noi ca la felul trei, dar imediat se uită în cataloagele lui acolo și-l cheamă la telefon pe Downer și îmi dă receptorul mie: „Vorbiți!”. „Suntem de la Timișoara, domnul Mareș a venit.” „Vai, ce bucurie mi-ați făcut. Da' sunteți de-o precizie extraordinară...” Că noi la două fără cinci minute am intrat în hol, până am vorbit cu ăla, până nu știu ce, s-a făcut fix două. „Vă rog să poftiți la camera șapte sute nu știu cât.” Nu-ți mai spun c-am avut aventuri cu liftul, că nu știam să urcăm... Am intrat repede într-un lift care era gol, ca să nu ni-l fure careva, am apăsător pe un buton și am ajuns la etajul 10. Țăranul din Timișoara nu știa să urce cu liftul la etajul 7.

La etajul 10, nici țipenie de om. La un moment dat apare o madamă de-asta de la hotel și ne spune ce și cum și ne ducem la etajul 7 și-l găsim pe Downer. Eu mă scuz cinci minute: „Dom' profesor nu știe încă destul de bine englezește... Eu sunt asistentul profesorului, am venit ca să-l ajut în treaba asta și se poate discuta cu mine”. „Nicio problemă, poftiți înăuntru.” Ne-a primit grozav, era foarte politicos, avea un apartament acolo. S-a scuzat că ne-a deranjat, că ne-a făcut cheltuiala asta cu drumul la București, dar „noi plătim toate cheltuielile și osteneala dumneavoastră”.

Și zice: „Domnule profesor, care este situația dumneavoastră? Profesor de economia industriei, după câte știu?”. „Da”. „Păi ce vreți să studiați în America?” „Economia industriei.” „Eee, vă trebuie 20 de ani ca să studiați totul. Ce felie din economia industriei vreți să știți?” L-o prins pe nepusă masă, că dom' profesor nu era pregătit pentru asemenea întrebare. „Păi că știți, că...” Bine. „Domn'e, nu depinde de mine.

Depinde de senatul de la Florența al Academiei Ford. Ei vor face propunerea, New York-ul va hotărî, dar chiar dacă este un răspuns negativ anul ăsta, să nu pierdeți speranța, că la anul viitor, dacă vă puneți la punct cu engleza, și asta nu e mare lucru, vi se oferă ocazia să mergeți.” Apoi către mine: „Dumneavoastră, domnul asistent, ce pregătire aveți?”. „Păi eu sunt jurist. Am fost avocat, după aceea cercetător la Academie.” A băgat mâna în servietă și a scos un formular: „Completați formularul ăsta. Dumneavoastră sigur mergeți în America, bursă 1 000 de dolari pe lună, casă și masă”. „Eu? Mulțumesc, nu mă interesează.” „De ce?” „Păi eu am de rezolvat un plan de proiect al Academiei.” Și insistă ăsta: „Da’ domnule, da’ știți ce chilipir pierdeți?”. „Nu, nu mă interesează. Vreodată, dac-o fi, o să vă spun, scriu o scrisoare.” „Domnule, rău îmi pare. Dumneavoastră ca jurist ați avea un viitor nemaipomenit.” „Nu se poate. La revedere!” Dar, în momentul în care băga hârtia, eu deja eram cu gura spre toate colțurile camerei, unde erau microfoanele, ca să se audă ce spun, că nu mă interesează. Ia, se pun ei cu vulpoiul?

Americanul și-a închis servieta. Era o servieta neagră, parcă o văd și-acuma, plină cu sute de lei, că atuncea erau sutele. Ca în filmele cu gangsteri, așa era servieta. Și dacă eu îi spuneam că ne trebuie 3 000 sau 5 000 de lei, îmi dădea 5 000. Nu îți trebuie nici justificare, nici act scris, nimic. „Nu avem nevoie de așa ceva. Noi am venit cu delegații.” ăsta a închis servieta, la revedere. Și-am plecat de-acolo. Pe drum, decanul îmi spune: „Gata, am feștelit-o rău”. „Păi, domnule, ai auzit ce-a spus, că poate că da, totuși.” „Poate că da dumneata, dar nu eu.” „Pe mine nu mă interesează, domnule.” Și i-am spus ca să spună și el dacă este întrebare: „Ce-o zis Roșcoba?”.

V-a întrebat vreodată cineva despre episodul acesta ?

După ce am venit la Timișoara, eu îmi reiau activitățile mele, el pe ale lui. După vreo două-trei săptămâni, până s-au prelucrat datele audio de la „Intercontinental”, apare un tip la ușă la birou. Ciocănește: „Tovarășul Roșcoba?”. „Da.” „Maior de Securitate.” „Da, ce dorești?” El ridică tonul: „Păi bine, domnule, păi cum îți permiți dumneata?! ” „Stai, domnule, potolește-te și lasă tonul mai jos aicea, că să știi că pe mine nu mă sperii. Eu sunt trecut prin școala dumneavoastră de 7 ani de zile. Mă deranjează tonul ridicat și nu mă impresionează. Ce dorești?” „Păi cum, domnule, că te duci la București și nu ne anunți pe noi?” „Păi ce, eu sunt angajatul duminică să te anunț când mă duc să fac o plimbare la București? Am anunțat pe cine trebuia.” „Pe cine?” „Pe rectorul, pe maiorul ăla al vostru la Securitate de la Universitate, pe toți.” „Da, știm.” Știau tot. O lăsat-o mai moale, s-a așezat pe scaun. „Domnul Roșcoba, hai să ne-nțelegem. Și frunza, și iarba, toată lumea e cu noi. De ce nu vrei să lucrezi cu noi?” „Poftim? Acuma, după atâția ani de zile, vii să-mi spui așa ceva? După ce am făcut pușcăria dumneavoastră...” Aia a fost a doua tentativă...

Aveți resentimente ori regrete față de alegerile făcute în viață ?

Nuuu !

Ați face la fel ?

Bineînțeles.

Și față de cei care v-au provocat atâtea neplăceri și greutăți cum vă raportați ?

Au murit toți. Au murit și i-am iertat la moartea lor. Mai puțin președintele Tribunalului Militar Timișoara, care a fost pus în funcția de general de domnul Constantinescu¹⁴.

14. Se referă la Emil Constantinescu, președintele României între 1996 și 2000.

N-am să-l uit pe Constantinescu... A fost la Timișoara după Revoluție imediat, și eu am fost primul președinte al județului Timiș, da' nu pe chestie politică, ci pentru detenția mea politică. S-au făcut alegeri libere în Timișoara, singurul județ din țara românească unde s-au făcut alegeri, și m-au ales pe mine președinte de județ. Și a venit aici în campanie electorală sau nu știu ce să facă, și-am fost acolo. Și nu i-am spus, da' după ce-a ajuns el președinte al României a dat decretul cu avansarea asta. Mari greșeli a făcut Constantinescu. Mă mir cum are obrazul să apară în viața politică acuma. Nu știu.

După 1989 v-ați implicat în politică ?

M-am implicat politic în Partidul Liberal. Da' mai mult la insistența unui prieten de-al meu, Anastase Bârzanu, care e doctor aici, în Timișoara, și care încă mai trăiește, are 83 de ani, săracu'. Și el a fost liberal vechi și: „Hai, mă Puiule, să mergem la liberali !”. „Hai să mergem.” Deși eu n-am agreat liberalii, da' mă rog. Și când am ajuns la clubul liberal, a venit Câmpeanu¹⁵ cu Dinu Patriciu¹⁶ și cu Amedeo Lăzărescu¹⁷, unul dintre liderii Partidului Liberal, mare avocat și istoric. A fost informator și el, ca și Paleologu. Și ăsta... Cum îl cheamă ? Care are numele moșierului... Bălăceanu Stolnici¹⁸. Păi nu putea să scape... Și mai are neobrăzarea să stea acolo la alegerea Patriarhului.

Dar să-ți povestesc alt episod de după '89. După apariția „Proclamației de la Timișoara”, convocare urgentă să mă duc la București : „Neapărat să fiți luni la București”. Noi plecam de luni din fiecare centru de județ și stăteam până joi la ședințele CPUN¹⁹, care erau niște porcării, niște vai ș-amar. Urc eu sus la biroul lui Iliescu, un birou mare în care era singur. Se scoală în picioare, mă primește : „Domnul Roșcoba, bine ai venit. Ia loc, te rog. Ce-i cu «Proclamația de la Timișoara»?”. „Ce să fie ? Nimic.” Auzisem de ea, fiindcă au venit vineri la mine cei de la ziarul *Timișoara*, să-mi spună c-a apărut proclamația. Zice : „Da, dar ce-i cu punctul 8 ?” „Păi punctul 8 e nesemnificativ, pentru că miercuri, înainte de a apărea proclamația, s-a votat ordonanța, sau ce-a fost aia, prin care se stabilea ce condiții trebuie să îndeplinească noul președinte.” Și el când a auzit treaba asta a zis : „Da, atuncea-i bine, mi-ai luat o piatră de pe inimă”. Pentru că acolo el ieșea bine. Nici bine nu termină treaba cu piatra de pe inimă, că se deschide ușa și intră în birou Dan Marțian cu un tip. Se scoală Iliescu în picioare, se duce spre ăla, îl ia în brațe : „Mitică dragă, bine ai venit !”. Mă prezintă pe mine : „Domnul Mazilu²⁰... Domnul Roșcoba, președinte Timișoara”. „Unde ai fost până acuma ?”, îl întreabă

15. Radu Câmpeanu, fost deținut politic, primul președinte al Partidului Național Liberal între 1990 și 1995.

16. Dinu Patriciu, om de afaceri și om politic, membru al Partidului Național Liberal din 1990.

17. Dan Amedeo Lăzărescu, fost deținut politic, membru al Partidului Național Liberal din decembrie 1989.

18. Constantin Bălăceanu Stolnici, om de știință român, membru de onoare al Academiei Române.

19. Consiliul Provizoriu de Uniune Națională (CPUN) a fost organismul care a condus România între 9 februarie și 20 mai 1990, până la organizarea alegerilor, fiind predecesorul actualului Parlament.

20. Dumitru Mazilu, născut în 1934. Om politic, disident și fost ofițer de Securitate. Doctor în drept (1964), a predat la Academia „Ștefan Gheorghiu” și la Școala de ofițeri de Securitate de la Băneasa. A lucrat în diplomație în cadrul ONU între 1984 și 1988. A scris un raport critic cu privire la drepturile omului în România, motiv pentru care a fost pus sub arest la domiciliu. S-a implicat în evenimentele din 1989, fiind numit prim-vicepreședinte al Consiliului Frontului Salvării Naționale. http://ro.wikipedia.org/wiki/Dumitru_Mazilu, accesat la 22 ianuarie 2008.

Iliescu. „Am fost la Geneva c-am avut niște treburi de rezolvat.” „Te rog să termini cu astea, că de-acum am de lucru cu tine aici în București.” Asta era după ce urcaseră ei pe tancuri și Mazilu s-a dat la domnul Iliescu rău de tot. Și între timp vine secretara: „Poftiți la telefonu’ de-afară. Vă caută nu știu cine”. Rămân cu Mazilu acolo și-l întreb: „Dom’ Mazilu, spuneți-mi și mie cum s-a ales Comitetul Central – Guvernul României imediat după Revoluție, c-ați fost acolo”. Zice: „Da, sigur c-am fost. Păi cum s-a ales? Foarte simplu. Închipuie-ți pe cine a vrut să facă președinte de guvern: pe Ilie Verdeț²¹. La care, noroc c-a sărit Gheorghe Apostol²² (că tot Comitetul Central al PCR era acolo) și le spune: «Domnule, vorbiți prostii. Îl puneți pe Ilie Verdeț prim-ministru? Vreți să ne taie în bucăți ăștia? Ne rup, ne sfărtecă. În Piață sunt peste 500 000 de oameni. Ce vorbiți?» Și-atuncea din fundul camerei, Brucan²³ zice: «Am eu un băiat bun care poate să fie prim-ministru» «Cine?» «Păi tovarășu’ Petre Roman». De-al lui. Nu știu dacă știi povestea cu Neuländer...

Valter Roman?

Da, tatăl lui Petre Roman a fost băiatul rabinului din Oradea. Și-n 1936 se duce în Spania cu brigăzile comuniste. Cu cine? Cu alți cinci jidani mari din București: domnul Wolf, care a fost Lupu²⁴ după aceea, ministrul Muncii pe timpul lui Ceaușescu; cu unul care-a devenit ministrul Chimiei după-aceea, și încă doi sau trei inși. Și pleacă în Spania, unde o cunoaște pe nevastă-sa, se-nsoară cu ea și-l face pe Petre. Când s-a spart târgul cu Franco și comuniștii, fug toți din Spania în Franța și se-așază la Paris. Ei, dar vine Hitler și spune: „Pardon, eu ocup Franța”. Și era pericol mare de a pune mâna pe comuniștii din Franța. Și-atuncea prin Finlanda se duc toți în Rusia, inclusiv domnul Neuländer. Acolo Valter Roman este politrucul diviziilor „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan”, marele mahăr acolo cu politica. Și vine cu divizia „Tudor Vladimirescu” în România și este numit șeful departamentului politic al armatei, post pe care îl vrea Nicolae Ceaușescu. Și l-a schimbat atunci Gheorghiu-Dej pe Neuländer și l-a făcut pe Ceaușescu șefu’ DSPA-ului²⁵. Asta este istoria domnului Neuländer.

Eu vă mulțumesc mult.

Cu plăcere.

21. Ilie Verdeț (1924-2001), om politic. A deținut mai multe funcții în cadrul PCR, printre care: adjunct al Direcției Organizatorice a Comitetului Central, membru al Secretariatului Comitetului Central, prim-ministru (1979-1982). CPADCR, *op. cit.*, p. 806.

22. Gheorghe Apostol, născut în 1913. Comunist din ilegalitate, prim-secretar al PMR și vice-prim-ministru. Eliminat din conducerea PCR în 1969, a fost unul dintre semnatarii „Scrisorii celor șase”. CPADCR, *op. cit.*, pp. 785-786.

23. Silviu Brucan (Saul Bruckner, 1916-2006), om politic, diplomat și disident, unul dintre semnatarii „Scrisorii celor șase”. Secretar general de redacție al oficiosului comunist *Scântea* în primii ani după război, poziție din care a scris mai multe editoriale violente împotriva reprezentanților societății interbelice. http://ro.wikipedia.org/wiki/Silviu_Brucan, accesat la 22 ianuarie 2008.

24. Probabil Petre Lupu (Pressman, 1920-1989), comunist din ilegalitate. Activist al tineretului comunist după război, a condus Secția Organizatorică a Comitetului Central (1950-1952), a fost adjunct al Secției Organizatorice a Comitetului Central, membru al CPEx, ministru al Muncii și ambasador în Venezuela și Portugalia. CPADCR, *op. cit.*, p. 800.

25. DSPA – Direcția Superioară Politică a Armatei, la conducerea căreia Valter Roman s-a aflat între 1947 și 1951. CPADCR, *op. cit.*, p. 803.

Tulcea

Narcis Dogaru

S-a născut la 27 decembrie 1927 în Chilia Veche, județul Tulcea. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. A fost arestat la 20 mai 1948 și condamnat la 10 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 7 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Tulcea, Constanța, Văcărești, Târgșor, Peninsula, Aiud, Căvnic și Gherla. A fost eliberat la 31 mai 1955. A mai fost reținut la 9 aprilie 1958 și internat în colonia Culmea, dar nu cunoaștem până la ce dată. La data interviului locuia în Tulcea. Interviu realizat de Adrian Sandu la 6 iunie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Adrian Sandu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 162.

Ați putea pentru început să-mi spuneți care era percepția asupra schimbării de regim de după război ?

Atuncea n-aveam niciun fel de percepție împotriva valului comunist, dar aveam un simțământ naționalist, patriot. Tatăl meu, care era prima generație plecată de la țară, a fost pe front ca ofițer, a venit la Tulcea ca învățător, era tot așa, cu gândul la țară. Eu am fost și patriot, și naționalist... pentru că aveam insuflat de la tatăl meu.

Puteți să-mi descrieți împrejurările în care ați fost arestat ?

Eram la liceu în orașul Tulcea, da' nu l-am terminat, pentru că m-au arestat. Eu eram conștient de motivul pentru care am fost arestat, dar n-am putut să pricep de ce, pentru că eu de doi ani de zile nu mai activasem.

Vă referiți la activitatea în Frățiile de Cruce ?

Da ! Și eu de doi ani nu mai activasem. Eram deja în ultimul an de liceu, mai aveam 10 zile până să termin școala și nu mai aveam legături de doi ani.

Și cum s-a petrecut arestarea ?

Eram la școală, pe data de 19 mai 1948¹. Știu că era o zi ploioasă. Am fost luați din clasă, fără niciun fel de chestie, mai mulți colegi. Au fost luați din mai toate clasele, dar de la noi au fost vreo patru colegi. Și-am fost duși undeva pe o stradă unde era sediul Siguranței Statului, că după aceea, în august în '48, a luat ființă Securitatea.

Cum s-a desfășurat ancheta ?

Fiind mai mulți arestați, fiecare a picat după cum s-a nimerit, pe mâna unor oameni care n-aveau niciun fel de pregătire sau, cum a fost cazul meu, la cineva cu pregătire. Din întâmplare, anchetatorul meu era absolvent de școală militară, venise ca locotenent, singurul care era atuncea în '48 acolo, și care pe parcurs a ajuns general de Securitate.

1. Conform fișei matricole penale, a fost arestat pe 20 mai 1948.

Vă mai amintiți care era numele lui ?

[Gheorghe] Găitan. Era bucovinean. Dânsul a avut față de mine o comportare foarte civilizată, foarte frumoasă în cele 6 luni de zile în anchetă de la Tulcea. El când venea, pe mine și pe încă un coleg de-al meu ne cerea pentru anchetă, și ne ținea la vorbă, discutam și-o luam de la capăt... și mai știu eu ce.

Deci să înțeleg că n-a fost o anchetă dură ?

Nu, nu, s-a comportat civilizat.

Și, de fapt, ce vroia să afle de la dumneavoastră ? Ce îl interesa ?

Vroiau să afle ceea ce știau deja. Adică vroiau o mărturisire în scris. Și de zeci de ori te puneau să repeți aceeași declarație, de fapt ceea ce ei știau deja ! Pe parcurs am aflat și noi că ei știau tot.

Și după cele 6 luni de anchetă a urmat procesul ?

Da. După aceea a existat un proces formal. Am fost trimiși la Constanța, la Tribunalul Militar, unde cred că am stat o lună de zile. Și am fost condamnați c-o sală goală, fără niciun fel de asistență, fără niciun fel de participare din partea părinților. Eram vreo 14 inși în lot, toți elevi. De fapt, unul singur era depășit de vârstă (sic !), care fusese mai înainte șeful organizației, după aceea mi-a transmis mie, și după mine a urmat alt șef, actualul șef al Asociației². Și am fost toți acuzați de uneltire împotriva ordinii sociale. Eu și fratele șefului am primit câte 10 ani. Șeful a fost condamnat în altă parte.

A mai fost cineva, dar, din întâmplare, ăla a decedat. Lui îi găsiseră armament și pentru asta a primit 12 ani, pentru port de armă. Noi n-am știut de asta, n-am avut cunoștință de armamentu' lui.

Ce s-a întâmplat după primirea sentinței ? Unde ați fost dus ?

Prin închisoarea Văcărești, am ajuns la penitenciarul Târgșor, unde am stat din '49 până în toamna lui '50.

Cum ați putea descrie regimul de detenție din Târgșor ?

Prima perioadă a fost relaxată. Adică așa spuneam noi pe timpul ăla... Adică era mâncare, fasole cât se putea, liber afară în curte. Era un director, nu era comandant, Spirea Dumitrescu³. Era fost ofițer de cavalerie în vechea armată, care avea niște chichițe în capul lui, niște idei fixe : trebuia să se facă la zile de astea festive defilări în fața lui, să se cânte marșuri... pe care unii le știau, dar alții nu le știau. „Marșul partizanilor”, chestii, socoteli... Noi când am ajuns acolo era un regim extraordinar de relaxat, se făcea serbări, se făceau fel de fel de chestii. Veneau și oameni din apropiere și asistau la treaba asta, era puțină libertate. Și gardienii, care erau și ei oameni din vechiul regim, aveau și ei copii, intrau, ieșeau, n-aveam treabă cu ei. Unul dintre ei a stat cu noi până am plecat de acolo, și acuma i s-a ridicat și monument acolo, că jumate din cât a stat la noi, acolo, a stat cu noi împreună, a stat între noi, și n-aveam niciun fel de chestie. Dimineța intra și pleca seara. Deci el toată ziua și-o petrecea între noi, eram copiii lui. Era un om foarte cumsecade... Dumitrache⁴. Era cam gen Pristanda din Caragiale.

2. Se referă la domnul Grigore Iorgulescu. Pentru detalii, a se vedea interviul cu Grigore Iorgulescu din prezentul volum.

3. A se vedea nota 15, la p. 222.

4. A se vedea nota 16, la p. 222.

Dup-aia, acolo la Târgșor, s-a întâmplat un început de reeducare. Aia a fost o chestie mai importantă, că s-a încercat o reeducare ca și la Pitești.

Puteți să detaliați în ce consta această reeducare de la Târgșor ?

Acolo se muncea. Era o fabrică... niște ateliere de țesătorie unde se muncea în două schimburi. Intra schimbul unu la lucru, își făcea treaba, mai știu eu ce, iar în timpul ăsta schimbul doi intra la sala de ședințe unde se făcea reeducarea, care consta în citirea articolelor de fond din ziarul *Scântea*, articole din istoria partidului. Erau chestii și discuții, până la ora 12 când suna masa și intra schimbul doi în fabrică la muncă, iar celălalt la reeducare. Dar n-a' reușit ce-au vrut ei să facă, pentru că erau prea puțini cei care veniseră să facă treaba asta, și nu le-a reușit !

Și atunci am avut o chestie care m-a marcat. Era prin octombrie '50, când un deținut de acolo a evadat⁵ și, la ora 12 noaptea, am fost scoși din camerele de unde eram noi. Ploua afară, era o mocirlă prin curte pe acolo, și ne-au pus cu burta la pământ și ne-au călcat cu picioarele. A fost ceva de nedescris. Și, după ce s-a terminat tot vacarmul ăsta, ne-a spus : „La cameră ! Și în jumate de oră să fie totul ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic”. Probabil că se așteptau să vină cineva. De altfel, a și venit cineva în control, și ne-a spus c-o să ne bage și n-o să mai vedem lumina zilei. Și n-a mai durat prea mult, maxim o lună de zile, și am fost trimiși la Canal. Așa că am văzut lumina zilei deplin, de dimineața și până seara... că am stat acolo până în '53.

A fost o schimbare destul de importantă de regim față de Târgșor...

Da, au fost și perioade grele... La început a fost perioadă grea pentru că mâncarea era sub orice nivel. Noi nu eram obișnuiți cu munca brută, la săpături și mai știu eu ce chestii care mai erau acolo. Eu n-am muncit așa ceva înainte. Cine n-a trecut pe acolo nu-și poate imagina. Și mâncarea era sub posibilitățile de a duce mai departe viața.

Nu v-ați întâlnit acolo cu studenții veniți de la Pitești ?

Ba da. Am și luat vreo două palme de la Coriolan Gherman⁶, care era brigadier și era unu' din cei care a fost la Pitești și care au făcut „reeducarea”.

Cum s-a întâmplat ?

Era brigadierul nostru, și într-o seară am plecat la altă brigadă să fac rost de niște țigări. Știam că cei de acolo veniseră cu o lună înainte. Când m-am întors, era noapte, nu se vedea nimica. Și când am venit el a întrebat : „Cine a plecat din brigadă ?”. N-am spus nimica. Am tăcut din gură o dată, de două ori. Și după aia a spus : „Ia să coboare cutare, să coboare cutare...”. Și a tras două palme... Și după aceea tot el m-a chemat. Nu era un terchea-berchea, era doctor. Om care era vestit pe la Pitești, pentru ce făcuse pe acolo și alte chestii... Și după aia zice : „De ce n-ai venit la mine ?”. Adică să mă fi dus

5. În 6/7 noiembrie 1950, Ioan Lupeș și Petre Măzăreanu au încercat să evadeze, însă doar primul a reușit. A se vedea nota 10, la p. 18 și nota 12, la p. 19.

6. Coriolan „Cori” Ioan Gherman, născut la 25 ianuarie 1925 în Carei, Satu Mare. A fost arestat pe 9 octombrie 1948 ca student în anul V la Facultatea de Medicină și condamnat la 10 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Văcărești, Jilava, Pitești, Peninsula, Aiud și Cluj, fiind eliberat înainte de termen, la solicitarea Securității Cluj, pe 18 octombrie 1955. A trecut prin „reeducare” la Pitești și în vara lui 1950 a fost transferat la Peninsula, fiind folosit ca agresor încă din decembrie 1949. După eliberare, a fost folosit ca informator al Securității. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 132-133, ACNSAS, Fond Rețea, dosar nr. 271860, *passim*.

la el să-i cer 5 țigări, că-mi dădea el. Mi-a dat 5 țigări atunci, după ce mi-a dat două palme. Am știut de cele două brigăzi de torționari de la Canal, dar n-am avut „fericirea” să trec pe acolo! Am fost foarte norocos, da’ alții... Și acolo trebuia să te strecuri printre obstacole. Dacă treceam prin brigăzile astea, poate că nu mai existam acum. Dar am avut și acolo necazuri.

Ce munci ai făcut acolo ?

Munci grele. În ultima perioadă am lucrat la excavator, perforator, mai știu eu ce. Ieșeam la 6 dimineața la muncă și pe la ora 5 veneam înapoi în colonie. Aproape de dimineața până seara. Da’ frumusețea era că pe timp urât adunam niște ciurlani (ciulini – n.n.) de pe câmp, și-i puneam acolo pe niște cărămizi și în vagoanele care ne duceau la muncă, și mai puneam capul să mai adorm câte o jumate de oră, că nu-mi ajungea somnul. Mâncarea nu mai vorbesc, că, dacă nu aveai de acasă ceva în plus, erai terminat. Mâncarea nu-ți ajungea, era sub nivelul de existență al unui om care poate cât de cât să facă ceva. Și la un moment dat eram terminat. Eram terminat! Eram atât de slăbit, că dacă mâncarea era așa cum era... Și tot Gherman, omul care m-a pălmuit, mi-a dat o muncă chipurile mai ușoară: m-a pus ungător de vagonet, că erau vagoneti care transportau pământul de colo-colo.

Dar în ce consta regimul alimentar ?

Ceva care să nu ajungă să te ții pe picioare. Și mai trebuia să și muncești, să dai cu târnăcopul, să scoți cu lopata și mai știu eu ce. Era ceva de extenuare.

Și s-a întâmplat acolo o chestie de care vreau să vă spun: a evadat un cetățean care era brigadier la cei care cărau vagonete. Deși brigadierii erau oamenii care duceau o viață extraordinară, aveau și vorbitoare familiale, și pachete peste limită, mai știu eu ce alte chestii... a evadat. Și a fost prins. N-am văzut până acum așa ceva și nici nu mai pot să-mi imaginez: l-au adus, l-au legat de un stâlp în mijlocul coloniei și i-a forțat pe toți să se ducă să-l scuie. Eu n-am fost acolo, dar am auzit. Și după ce i-au forțat pe toți să-l scuie, nu după mult timp l-am văzut împușcat între stâlpi. Au spus că a vrut să evadeze a doua oară. Da’ asta a fost o insinuire, că le-a trebuit un motiv ca să fie împușcat, lucru care nu se poate contesta. Ca după aceea să aud și comandanți că i-a prins cu niște probleme... Dar s-a întâmplat, s-a terminat.

După aceea, în ultima perioadă, am plecat din brigada unde eram cu elevi, cu încă cineva tot din județul Constanța, și am ajuns într-o brigadă de muncitori, unde mi s-a pierdut urma. M-am nimerit ca perforator la o brigadă care era în contra-schimb cu noi. Adică noi eram într-un schimb și brigada unde eram eu era în alt schimb. Când veneau ăia, noi plecam, și când veneau ei, noi mergeam la muncă. Deci nu ne mai întâlneam. Și atunci, din întâmplare, am dus-o mai bine, că luam mâncare de la două locuri, și de la infirmerie, și de la brigadă. Atunci, în ultima perioadă, am dus-o extraordinar de bine. Și în ’53 s-a închis Canalul⁷ și am plecat de la Peninsula la Aiud.

Cum a fost detenția la Aiud ?

Aici n-am stat mult. La Aiud am nimerit eu, că alții nu știu unde s-au dus. Și s-a întâmplat acolo o chestie, că ni s-a dat masa afară în curte. Eram la secție și toată lumea a aruncat mâncarea, că era sub nivelul omenesc de a mânca așa ceva. Și-a venit comandantul și pe doi inși i-a băgat la izolare.

7. Prin HCM nr. 2404 din 17 iulie 1953 se decreta închiderea șantierelor Canalului. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 499.

Eu vroiam neapărat să intru să muncesc, să fac ceva, să fie mâncarea mai bună. După aceea am intrat la treabă. Mie mi-a convenit extraordinar. Și m-a băgat la o muncă pe care niciodată n-am putut s-o asimilez : lăcătuș-mecanic. Dar nu oricum, că se făceau instrumente medicinale, dar numai din pilă, și nu cu șublerul și mai știu eu cu ce. Era o muncă foarte calificată. Stricai o matriță de aia și era grav...

Și la un moment dat, nu știu de ce, dar din toți care erau acolo, și erau și doi ingineri, unul electronist și unul chimist, pe mine m-au ales să mă ia în laboratorul lor de galvanoplastie. Și nu făceam mai nimica, dădeam cu mătura să fie curat. Îmi plăcea. Dar n-a durat o lună de zile și am plecat și de acolo și am nimerit la Cavnic, la mina de plumb.

În ce perioadă ați ajuns în mină ?

Chiar în anul 1953. S-a întâmplat și acolo o mare evadare și noi am picat chiar în urma evadării. Și aveau nevoie de oameni, că cei care fuseseră vechi acolo nu mai voiau să lucreze. Și, noi, care am venit atunci, când am intrat acolo ne-a întrebat : „Ce ai muncit la Canal ?”. Eu zic : „Perforator”. „Dă-i mașina în primire !” Parcă eu știam ce e aia perforat la mină... Și mi-a fost greu la început, că eram șef de echipă, și nu ne făceam norma. Mi-a dat și un front imposibil de lucrat, o rocă... ceva de groază. Oricum, nu ne făceam norma. De câte ori ieșeam la muncă mă lua la întrebări cei care erau la serviciul de exploatare. Și tot așa până când s-a întâmplat că cineva din cei vechi a acceptat să lucreze cu mine, da' nu să fie el șef : eu să fiu șef și el să mă îndrume, să-mi spună ce să fac. El stătea și eu lucram, dar îmi arăta cum să fac. Și după aceea n-am mai avut probleme.

Cine era atunci la conducerea minei ?

Dintre deținuții politici era un inginer, Koller. Dar el nu stătea la suprafață, intra și ieșea odată cu noi din mină. L-am întâlnit după aceea pe parcurs, că era inginer-miner și a lucrat prin zona noastră pe aici pe la mină, pe la Somova⁸.

Cum era viața la mină comparativ cu cea de la Canal ?

Eu am avut norocul... (râde - n.n.) să stau într-o cameră cu un deținut țigan... nu fac ură. Uite că nu-mi mai aduc aminte acum cum îl chema... Radu îl chema ! Da ! Poate era mai mare ca mine ca vârstă, da' Radu îl chema, da ! Dar nu lucram cu el în același timp, că era în celălalt schimb, și ne întâlneam numai duminica. El omorâse pe cineva, un activist de partid, și primise 15 ani de închisoare. El lucra vagonetar și-avea din plin tot ce-i trebuia. Și a spus : „Măi, fii atent. Uite, ai un pat aicea la noi, o față de pernă, pâine, țigări, tot ce trebuie. Dacă te prind că nu iei, să știi că-ți iau gâtul !”. M-a amenințat în sensul de a mă ajuta, să mănânc și să pot să îmi fac norma. El era mic, bondoc, dar vânos și muncea ca nebunu' ca vagonetar. „Ai chef de mâncat, ai tot ce-ți trebuie, dacă văd că n-ai luat, să știi că-ți iau gâtul.” (râde - n.n.). Dar era un om foarte bun și l-am apreciat.

În mină cât ați muncit ?

N-am muncit prea mult, mai puțin de un an de zile.

Și după aceea unde ați fost dus ?

Am plecat la Gherla și de acolo m-am și eliberat. N-am stat prea mult, dar am avut acolo o chestie. Atunci am avut operația asta... (arată o cicatrice pe față - n.n.) N-am să dau aici amănunte, dar am fost operat pe viu.

Dar ce s-a întâmplat ?

Am avut un chist aici și mi l-am frecat până s-a învinetit, și așa m-a scos la infirmerie, că altfel nu mă scotea. Și mi-a spus sanitarul acolo : „N-am niciun fel de anestezie. Reziști ? Facem operația ! ?”. „Da, domnule, gata ! Faceți !” Omul mi-a făcut-o cum trebuia. S-a crucit. Cu un bisturiu, cu un briceag mi-a făcut operația. Eu, din întâmplare, aveam un ciob de oglindă în buzunar și el când s-a întors... m-am uitat aicea. El pusese un tampon de vată, da' ăla s-a îmbibat de sânge și am avut impresia că e o gaură aicea. Și așa de tare m-am speriat atunci, că după aceea, la câteva zile, mi-a dat drumul și n-am mai fost pe la infirmerie.

În ce perioadă ați stat la Gherla ?

Între '54 și '55. Atunci n-am ieșit o zi din cameră. Într-adevăr, era o cameră foarte mare și eram foarte mulți acolo în cameră, dar n-am ieșit niciodată afară la aer. Față de cum era la Târgșor, când stăteam afară de dimineața până seara... aveam și bazin de înot acolo, mic... Și la Gherla mâncarea era numa' ca să nu mori, să te ții pe picioare.

Gardienii cum erau ?

Nu aveau treabă cu noi în perioada aia. Dar, pe tot parcursul detenției de 7 ani, acolo am reușit să primesc un arest sever. Era într-o duminică, era celebrul Goiciu⁹, directoru' de la Gherla. Și ne suisem pă geam, că era un meci de handbal care se vedea de la fereastră, se vedea la distanță mare de tot, dar dacă aveam microb de sport... nu mai conta. Și pac ! A deschis ușa : „Tu ! Tu ! Tu ! 5 zile arest sever !”.

Când ați fost eliberat ?

Trebuia să mă eliberez pe 19 mai și m-a eliberat pe 31 mai. Da' când am avut operația asta de care v-am spus, atuncea m-am supărat, că știam ceva că mi s-ă redus pedeapsa. Aflasem că cineva care a fost la Capu' Midia, tot arestat, și care fusese cu tatăl meu deținut acolo a aflat că mi s-a redus condamnarea. Dar cine a făcut recursul nu știu ! Probabil că s-a făcut din oficiu. Mie nu mi s-a spus nimic. Afară de procesul care s-a făcut la Constanța, n-am mai știut nimic... Ei au dat condamnarea, ei au făcut recursu' și mi s-a redus pedeapsa de la 10 la 7 ani. Și am stat 7 ani și 10 zile.

Cum ați resimțit momentul eliberării ?

Cu o seară înainte de a mă elibera m-am plimbat cu cineva prin cameră... așa, la extenuare. Și nu uit niciodată treaba asta ! Am zis : „Măi, ce-ar fi dacă mâine ar veni să-mi spună să ies afară ?”. Ne-am culcat și dimineața la ora 6 s-a auzit : tranc ! Zăvorul. Și la ușă : „Dogaru, ia-ți pătura și cearșaful și ieși afară !”. Am ieșit afară, l-am întrebat pe adjutant dacă știe ceva. A întrebat : „Ce condamnare ai ?”. Eu am spus : „10 ani”. „Probabil că te trimite de aicea la Aiud sau în altă parte, că aici rămân numaiăștia cu condamnări mici.” M-a dus la magazie, mi-au pus în față valiza aia de lemn, de recrut, și a spus să facă inventarul. A făcut ăla inventaru' la ce era în valiză... de 7 ani. Nu era lipsă nimic. M-am dezbrăcat de hainele alea, m-am îmbrăcat cu hainele mele, care erau deja terminate, și m-am dus la grefă. Acolo m-au întrebat dacă am bani. Da' de unde să știu eu dacă am bani sau n-am bani ? Ce, mi-a dat cineva vreun cec sau mai știu eu ce ? Mi-au căutat ei acolo o fișă și mi-au scos de acolo : aveam 600 de lei... bani frumusei. Nu prea mulți, da' bani frumusei. Da' n-am beneficiat de banii ăia. Mi-a dat cecul și o

9. A se vedea nota 10, la p. 147.

foaie de drum. Și până când am ieșit pe poartă nu eram convins că plec acasă. Da' atuncea mi-am dat seama și mi-am făcut și eu o plăcere și i-am spus milițianului : „Îmi spui unde mergem, dar nu mergi lângă mine ; te duci pe trotuarul celălalt, și eu merg pe ăstalalt...”.

Dar cea mai urâtă treabă a fost în tren. M-am simțit așa de prost... Deși aveam bilet cu loc, mi-a fost rușine să intru în compartiment. Mă simțeam prost față de cei care erau înăuntru. Erau două doamne acolo și doi ofițerași tineri, și mi-a fost rușine și am stat pe valiză afară, pe culoar, până când mi-au spus ăia să intru în compartiment. Și băieții ăia tineri tot își dădeau coate. Până la urmă au plecat din vagon, nu știu, cred că s-au dus la vagonul-restaurant și am rămas acolo cu doamnele. Și ele și-au dat seama de unde vin, cred că se vedea pe fața mea, că eu cât am stat la Gherla nu am ieșit afară la lumina soarelui. Arătam... ca varul la față. Se cunoaște când ieși de acolo din închisoare.

Familia dumneavoastră a avut de suferit ca urmare a condamnării dumneavoastră ?

Taică-miu¹⁰ a fost și el închis. A fost ofițer în armată și, pentru că a fost rănit, nu s-a mai întors pe front, și până în '45 a rămas tot ofițer în armata română. Și l-au luat la biroul de informații al armatei, și când au venit comuniștii au spus : „Cum, domnule, cu ăia ai putut să lucrezi și cu noi nu poți ?”. Ca norocul că a reușit să trăiască. Am avut și o soră care și-a făcut facultatea la Cluj în perioada respectivă. Dar mama, ca să poată să-și întrețină copiii, a simulat un divorț de tata. Ea a și venit de două ori la mine, cât eram la Galați, dar de suferit n-a avut după aceea.

La ora actuală aveți resentimente față de ceea ce s-a întâmplat ?

Nu, nu. E târziu, e târziu ! Bine cel puțin că încă mai sunt în viață. Acolo, la Târgșor, au fost unii care au stat nu din '48 ca mine, ci au stat din '40. Și erau toți copii ca și noi, și au stat pentru ce-au crezut ei. Au fost acuzați că au atentat împotriva lui Antonescu, iar comuniștii i-au găsit buni să stea în continuare. Și erau niște copii... Și au rămas toți cu figuri de copii după ani și ani de zile. Și nu știu dacă au reușit să mai iasă afară.... Și pentru ce să am resentimente ? Cui să-i port pică ? Cui să-i port ? S-ar putea multe discuta, dar asta rămâne în conștiința fiecăruia.

Vă mulțumesc.

10. Dumitru Dogaru, născut la 12 septembrie 1904 în Frumușița, Galați. A fost arestat la 1 decembrie 1951 și internat administrativ pentru 60 de luni. A executat pedeapsa în închisoarea Capul Midia. A fost eliberat la 11 iulie 1953. Informații din fișele matricole penale din AANP.

Grigore Iorgulescu

S-a născut la 22 ianuarie 1928 în Brăila. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. A fost arestat la 18 mai 1948 și condamnat la 15 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Galați, Constanța, Tulcea, Târgșor, Gherla, Aiud, Valea Nistrului, Stoenesti, Strâmba, Periprava și Luciu-Giurgeni. A fost eliberat la 14 mai 1963. La data interviului locuia în Tulcea. Interviu realizat de Adrian Sandu la 5 iunie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Sandu. Editarea – Adrian Sandu, Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 160, 161.

Spuneți-mi pentru început câte ceva despre familia dumneavoastră.

Tatăl meu, Gheorghe Iorgulescu, făcuse o faptă de vitejie în Primul Război Mondial (printre multe altele, luase prizonier un german care trecuse Siretul) și a fost decorat cu Virtutea Militară de Război și împroprietărit cu 10 hectare de pământ în comuna Mahmudia. Era obligativitatea ca cei care primeau teren să se mute la locul respectiv și, ca urmare a acestui fapt, în 1933-'34 familia s-a mutat la Mahmudia, aici în județul Tulcea. Și-aici am făcut noi copiii școala primară.

De-aici, în 1939, eu am ajuns la liceu la Tulcea, unde am stat până la terminare. Deci am făcut 8 ani de liceu. Aici am luat cunoștință și cu Frăția de Cruce...

Cum ați perceput instalarea regimului comunist ?

Bine, noi n-am avut posibilitatea să vedem venirea comuniștilor. A venit atunci, în primul rând, ocupația sovietică, și am văzut venirea trupelor sovietice aici în Tulcea și ce s-a întâmplat acolo, distrugerile și uciderea... În sfârșit, oameni care au fost omorâți pe stradă, jafurile care se făceau de către Armata Roșie, care n-avea niciun control. Se făcuse atunci și un schimb extraordinar de bani și o rublă valora 100 de lei. Atuncea făceai ce vroiai.

Colegii dumneavoastră ce spuneau ?

Trebuie să nu uiți că nu era, propriu-zis, o stare nouă. Încă eram sub regimul vechi, se organizaseră partide, erau alegerile din 1946, toate celelalte, deci noi atunci am participat într-un fel la viața politică. Deși elevi, ți-am spus că intrasem deja în Frățiile de Cruce, dar asta era o activitate interzisă, dar de care nu făcea nimenea caz. Dar era și posibilitatea să activezi în cadrul Tineretului Național Țărănesc, pe unde de altfel ne mai duceam și noi, mai stăteam de vorbă. Între timp apăruseră și Tineretul Progresist, mă rog, se organizase și Partidul Comunist, Uniunea Tineretului Comunist... Dar, altfel, de la bun început a fost o stare de împotrivire.

Aveați cumva printre cunoștințele dumneavoastră persoane care s-au apropiat de noile structuri de putere ?

Păi au fost unii care s-au încadrat de la început în chestia asta, chiar din lumea elevilor vorbesc, a Tineretului Progresist, dar toate astea s-au întâmplat după plecarea Regelui, după 1947. De exemplu, în 1947 veniseră să ne treacă pe toți la Tineretul Progresist. S-a făcut o înscriere din asta în masă, cu liceul de băieți, cu liceul de fete, și noi am făcut un scandal extraordinar atunci. Am avut niște ședințe din astea foarte furtunoase în care ne-am opus profesorilor care încercau să ne racoleze. În sfârșit, au fost niște tulburări din astea foarte mari. Între timp și comuniștii își făcuseră tineretu' ăsta bolșevic, cu niște trupe de comando, ieșeau seara și, dacă te prindeau, te băteau. Trebuia să te ferești. Erau niște învălmășeli din astea, numeroase și foarte vehemente.

În 1947, deși am fost bolnav, mi-am dat bacalaureatul și am intrat la facultate să fac filosofie, să fac litere, da' n-am mai apucat să-mi urmez facultatea, pentru că în 18 mai '48, fiind în București, am fost arestat.

Descrieți puțin momentul arestării.

Domnule, cum s-a întâmplat ? Fiind în cadrul activității acesteia pe care o începusem deja în Frăția de Cruce, fusesem convocat pentru o întâlnire la București chiar în 15-16 mai. M-am dus dimineața, când a ajuns trenul în București m-am întâlnit cu cel care era ajutorul șefului de Frăție de Cruce, Vasile Pătrașcu¹ se numea (după ce a făcut pușcărie, a fost preot la Jilava, și nu de mult a murit), și trebuia la ora 10 să ne întâlnim la biserica Domnița Bălașa. M-am dus acolo, el n-a venit, nu m-am întâlnit cu el. N-au funcționat atunci activitățile ăstea, care probabil mai târziu au funcționat, prin care să se anunțe „vezi, domnule, că au început arestările”.

Pe data de 18, nereușind să iau legătura cu nimenea, m-am dus într-o casă din asta, de pe strada Principatelor Unite, parcă, unde mai fusesem, dar unde aveam consemn să nu mă duc. Totuși am făcut imprudența și m-am dus în casa aceea și, când am sosit acolo... pac. Acolo stăteau doi din șefii noștri din București, care fusese arestați în noaptea de 15, și rămăsese un post fix de Siguranță acolo. Asta e o chestie la mintea cocoșului. Se știe că, dacă arestezi pe cineva, aștepti să mai vină și cine trebuie să vină acolo. Nu ? Și nu numai eu am fost, că au luat mai mulți.

Ghinionul meu a fost că n-am fost atent, pentru că mai erau doi studenți care trecuseră pe stradă – și pe care din vedere îi cunoșteam, că erau de la Matei Basarab. Și n-am fost atent că ei au bătut acolo, au intrat și bineînțeles că i-au luat imediat. Dacă aș fi observat că ăia doi au intrat acolo, aș fi stat să văd ce s-a întâmplat. Până când să ajung să intru și eu, ei dăduseră telefon la Interne și-a venit jeep-u' (sic !). Jeep-u' era o mașină pe care dacă o vedeam mi-aș fi dat seama că se întâmplă ceva acolo, dar n-am văzut-o. Am intrat și eu înăuntru, în timpul ăsta a venit mașina. Dacă aș fi fost pe stradă în continuare și m-aș mai fi plimbat, vedeam că vine jeep-u' și îi ia de acolo, îmi dădeam seama ce s-a întâmplat... Ei, în sfârșit, a fost un concurs de împrejurări profund nefavorabile și pentru care am plătit.

Și care cum venea acolo, indiferent cine era, era luat, dus imediat la Ministerul de Interne, și după aceea... cum aveai norocul. Erau câte unii care aveau o treabă pe acolo

1. A se vedea nota 16, la p. 165.

și au stat 15 ani, ca mine, alții, după o lună-două-trei, s-a văzut că n-aveau nicio legătură și li s-a dat drumul.

Și chestia a fost că acolo au găsit toată arhiva lor. Din cauza asta au fost foarte mulți arestați. Și mulți ziceau : „Stai, domnule, cum de-a căzut ăsta ?” Păi dacă totul era scris pe hârtie ! Scria clar : în Tulcea sunt atâția, cum sunt organizați... în sfârșit. Nici nu s-au ostenit prea mult... I-au luat foarte bine și frumos și nici n-aveai ce să mai ascunzi.

Pe dumneavoastră unde v-au dus, la Ministerul de Interne ?

Da, la Ministerul de Interne. Acolo era o avalanșă de arestări. Era foarte multă lume arestată, că la un moment dat chiar ei spuneau : „Gata, domnule, ajunge cât s-au arestat !”. Adică nici ei nu-și dădeau seama de proporțiile Mișcării și de extinderea pe care o avea toată treaba asta. Pentru că, după ce veniseră ăia din Germania, au făcut un așa-numit pact între Partidul Comunist și Mișcarea Legionară². Vică Negulescu³ a fost unul dintre cei care trataseră cu ei. Și din acest pact nouă ni s-a transmis că Partidul Comunist este de acord cu o activitate moderată din partea Mișcării Legionare, lucru pe care după aceea ei nu l-au mai admis. Bineînțeles că noi nu știam ce s-a discutat la nivelul ăsta, dar au mai fost niște cetățeni, cu care nu mai știu ce s-a întâmplat, pe unde mai sunt, dar se pare că ăia fuseseră legătura, informatorii care făcuseră legăturile venind aicea de afară. Că erau niște treburi aranjate cu Nicolschi, cu comandantul Securității...

Spuneți-mi, vă rog, cât timp a durat ancheta ?

Domnule, la Ministerul de Interne am stat în mai și în iunie. Acolo era un sistem de celule, și într-una din celulele ăstea, care avea numărul 1, am stat aproximativ două sau trei săptămâni, nu mai rețin exact. După aceea ne-au mutat tot acolo în subsol, în niște camere mari, de comun, în care eram 30-40 de inși. Eu eram în așa-numita cameră 41-42. Între timp, pentru că nu mai putea să încapă lumea acolo, într-o zi, m-a luat și m-a trimis împreună cu alții la Jilava.

Ce vă întrebau la anchetă ?

Domnule, ancheta era legată de obiectivul respectiv. Deci, cum ți-am spus, ei aveau foarte multă lume arestată și, la un moment dat, se făceau niște confruntări, dacă era cazul. La Galați și aicea au început să facă o anchetă, și toată lumea cu aceeași chestie : „N-ai spus acolo, lasă că ai să spui aicia și laptele pe care l-ai supt...” și chestii din ăstea. Au luat niște declarații, i-au arestat și pe cei care erau de arestat din Tulcea, și cu asta s-au oprit. După aceea, a început aici acțiunea mare, cu partizanii din Pădurea Babadagului, care a creat cu totul alte probleme, mult mai importante și mult mai presante pentru ei. Oameni înarmați începuseră să tragă, să se omoare... Și noi am fost lăsați în plan secund. În decembrie '47, cei din lotul de la Tulcea, din care ar fi trebuit

2. Este vorba de înțelegerea de neagresiune dintre comuniști și legionari negociată în decembrie 1945, dar care nu a fost respectată de către părți.

3. Valeriu „Vică” Negulescu (1905-1958), născut la 15 aprilie 1905 în București. Avocat. A fost arestat la 14 mai 1948 și condamnat la muncă silnică pe viață. A executat pedeapsa în închisorile Aiud și Jilava. A fost judecat a doua oară în 1957, în cel de-al doilea proces al „reeducărilor” (deși nu avea nicio legătură cu ele), și a fost condamnat la moarte, pedeapsă comutată ulterior în muncă silnică pe viață. A decedat în închisoarea Jilava la 19 mai 1959. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 100-102 ; fișa matricolă penală din AANP.

să fac și eu parte, dar n-am făcut, au fost luați și duși la Constanța. Între timp se arondaseră și se știa că Tulcea aparține de Constanța. Și i-a judecat și i-a condamnat.

Așadar, după anchetă v-au dus la Jilava...

La Jilava am stat câțeva vreme, da' nu mult, vreo săptămână sau două, așa, deci până prin iunie. Se făcuse deja 11 iunie, deci după naționalizare, nu mai țiiu minte exact, când m-a luat de la Jilava și m-a adus împreună cu un coleg la Galați, pentru că ei credeau că în noua organizare administrativă care urmează să se facă Tulcea ar fi trebuit să aparțină de Galați. Eee, dar când s-a făcut noua împărțire, Tulcea a fost repartizată la Constanța. Și-am stat acolo, la celebra închisoare din Galați, eu și acest fost coleg de-al meu, până în martie 1949. Atunci director era Goiciu⁴, la începutul său de celebritate... Încă nu erau militarizați, cum au fost mai târziu.

În martie, după ce s-a dezghețat Dunărea s-a putut să circule vaporul, a venit cineva și ne-a luat pe noi doi și ne-a adus la Tulcea. Aicea era de actualitate chestia cu partizanii, deci probleme mult mai importante, așa că ne-au lăsat repede. Iar în aprilie ne-a dus la Securitatea din Constanța, unde am stat... până prin iunie, așa ceva.

Dar dumneavoastră când ați avut procesul ?

Eu am avut procesul abia în iunie '49. Aveam deja un an și ceva de închisoare... Între timp, colegului meu i-au dat drumul, pentru că nu-i găsiseră nimica, dar pe mine m-au reținut în continuare. Și mi se pare că doar o singură dată dacă m-au mai scos la anchetă. Cred că nici nu aveau vreun interes ca să mă apuc eu să vorbesc cine știe ce și să fie ei nevoiți să mai caute după cineva. Au rămas chestiile așa, mai ales că interveniseră alte probleme acolo la Constanța, cu un lot care a încercat să treacă frontiera, care plecase cu un vas... după aceea a fost încercarea de plecare a bricului „Mircea”. Mai erau și partizanii din Pădurea Babadagului, și tot alergau să-i prindă pe ăștia. Și premiile pe care le lua Securitatea de pe urma lor erau mult mai mari decât ceea ce ar fi luat de pe urma noastră. Așa că în iunie '49 a avut loc procesul, și m-a judecat doar pe mine.

Sub ce acuzație ?

Sub acuzația de „crimă de uneltire împotriva ordinii sociale”, articolul 209, partea a III-a. Și m-au condamnat la 15 ani temniță grea. De recurs nu s-a mai pomenit nimic, deși lotul care fusese judecat înainte, în decembrie, a avut drept la recurs și au primit o micșorare a pedepselor. Deci, cel care fusese (sic!) șef de lot, Radu Constandache⁵, a fost condamnat la 15 ani, era cel mai bătrân dintre ei, iar la recurs i s-a redus pedeapsa la 10 ani. Și la fratele meu⁶, care fusese și el condamnat și primise 10 ani, i-au rămas după recurs 8, altul care a avut 12 ani a rămas tot cu 8... În sfârșit, s-au făcut niște reduceri din astea, la lotul propriu-zis. E drept că, de exemplu, Radu Constandache, săracu',

4. A se vedea nota 10, la p. 147.

5. Radu Constandache, născut la 4 noiembrie 1918 în Mahmudia, Tulcea. A fost arestat la 20 mai 1948 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 10 ani. A executat pedeapsa în închisorile Făgăraș, Târgu Ocna, Jilava, Aiud și Culmea. La 17 mai 1958 a primit o pedeapsă administrativă de 48 de luni pe care a executat-o la Culmea și Periprava. A fost eliberat la 16 mai 1962. Informații din fișele matricole penale din AANP.

6. Constantin Iorgulescu, născut la 25 martie 1929 în Brăila. A fost arestat la 2 mai 1948 și condamnat la 10 ani închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 8 ani. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud și Poarta Albă. Informații din fișele matricole penale din AANP.

după ce a terminat pedeapsa de 10 ani, fiind la Aiud, l-au luat și l-au trimis la Periprava, unde i-au mai dat administrativ 5 ani, și s-a eliberat cu câteva zile înaintea mea, deci a făcut și el aproape tot 15 ani. Pentru că între timp venise și pedeapsa asta administrativă. Eu am avut norocul, ca să spun așa, că, în momentul în care am terminat cei 15 ani, am nimerit într-un moment din asta de dezghețare, nu știu cum să spun, că a venit avizul de aici de la Securitate și mi-au dat drumul imediat.

De la proces unde ați fost dus prima dată ?

Domnule, am fost judecat la Constanța și-am rămas la închisoarea militară până în decembrie 1949. Între timp veniseră însă loturile de partizani, care le creaseră destule probleme lor, acolo la Constanța, cu evadări, cu chestii din astea, și n-am mai fost eu în centrul atenției, ca să spun așa. Bine, că nu eram scăpat de sub observație, dar nu eram piesa cea mai grea.

Apoi, din Constanța... eu spunând că sunt elev, deși aveam aproape 22 de ani, m-a luat și am ajuns în triajul de la Jilava, unde am stat aproape o lună de zile. Mi-aduc aminte că la Jilava am fost în perioada Crăciunului, și-atuncea erau festivități din astea, ca în închisoare, așa... De-abia atunci începuse chestia cu Piteștiul, că pe 6 decembrie a fost marea bătaie de la Pitești, cu care a început ei scandalul de acolo. Și, cu toate măsurile care se luaseră, ceva-ceva tot transpirase. Stând acolo de vorbă cu unu', cu altul, cineva de la Jilava mi-a spus : „Măi, fii atent că se aude așa și pe dincolo...”, în legătură cu „reeducările” și cu astea. Bineînțeles că nu se știa că „reeducarea” era să te rupă, să te schilodească.

Apoi, când s-a făcut duba pentru Târgșor, ne-a suit în dubă și ne-a dus. Acolo am găsit o situație care... să zicem, era una specială: Târgșorul era o închisoare făcută special pentru elevi.

Vă mai amintiți data când ați ajuns acolo ?

Domnule, am ajuns la Târgșor exact înainte de Anul Nou 1949. Și acolo era o atmosferă... în sfârșit, un început de reeducare, da' cu totul altceva, nu era ca la Pitești, în sfârșit... Dar, oricum, când am ajuns la Târgșor bănuiam deja ceva, o chestiune vagă, dar care mi s-a limpezit, într-un fel, dup-aia.

Cum a fost perioada de la Târgșor ?

Deci, cum să spun eu ? Era o acțiune de reeducare și aicea la Târgșor, unde era un moșnegu⁷ care citea nu știu ce pe acolo, din istoria partidului, din bazele leninismului sau din *Steaguri pe tunuri*, sau nu știu cum îi spunea la cartea aia a lui Makarenko.

În vara lui '50, la Târgșor a venit Radu Ciuceanu⁸. Era un tip năuc pur și simplu. Mi-aduc aminte că era îmbrăcat cu niște bocanci dinăștia de alpinist și, cum e curtea aia

7. Probabil este vorba de Ion Antonescu, poreclit de elevi „moș Cozonac”. Gheorghe Andreica, *Târgșorul Nou. Închisoarea minorilor : 1948-1950*, Editura Printeuro, Ploiești, 2000, pp. 23-28.

8. Radu Ciuceanu, născut la 16 aprilie 1928 în Gai, Arad. A fost arestat la 18 septembrie 1948 și condamnat la 15 ani temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Pitești, Jilava, Târgșor, Gherla, Dej, Jilava, Văcărești și Poarta Albă. A fost eliberat la 18 septembrie 1963. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. C*, p. 152 ; [http : //www.totalitarism.ro/pagini/membri.html](http://www.totalitarism.ro/pagini/membri.html), accesat la 22 noiembrie 2008 ; fișa matricolă penală din AANP. Potrivit lui Alin Mureșan, ar fi sosit la Târgșor în februarie 1950. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 52.

acolo, un parc cu niște copaci, în sfârșit, umbla tot timpul cu capul pe sus așa... Și, la un moment dat, după ce venise de vreo lună de zile, cred, ne cunoșteam din vedere din curte de-acolo, da' nu era în relații, a venit la mine și mi-a spus în mare despre ceea ce se întâmplă la Pitești. Ciuceanu, care avea atunci 15 ani de pedeapsă, a venit și mi-a spus, deși era foarte speriat și foarte timorat: „Uite, asta este ceea ce se întâmplă la Pitești”. Deci nu era reeducarea care se făcea la Târgșor. Bineînțeles că din ceea ce mi-a spus el... am înțeles, n-am înțeles... da' întrebarea era: ce facem? Și inițial mă gândeam să mai vorbim cu doi-trei inși dinăștia care erau șefii de lot dintre noi, da' n-am vorbit. Deci n-am luat nicio măsură să facem ceva, n-am organizat nimic. Dar dacă am fi organizat ceva ar fi fost un dezastru. De ce spun chestia asta? După aceea a fost o evadare de acolo de la Târgșor⁹, cu scandal mare, și în decembrie s-a desființat penitenciarul și ne-a luat pe cei care aveau pedepse mai mari și ne-a dus la Gherla.

Ce puteți să spuneți despre detenția de la Gherla?

La Gherla, eu am nimerit într-o cameră cu Radu Ciuceanu și, după aceea, am stat mai multe zile cu el. Acolo a intrat un student, care a luat conducerea camerei, a pus niște chestii, că trebuia să stăm într-o poziție fixă, în capul oaselor, să nu te miști... mă rog. Erau două priciuri: un prici așa și unul vizavi. Eu eram pe priciu' de aicea, Radu Ciuceanu era pe celălalt. De ce îți spun chestia asta? De Radu Ciuceanu ai auzit, nu? A scos și el vreo două-trei cărți... Mai demult, după '90, ne-am întâlnit pe-aici în Tulcea și ne-am dat seama cât de speriați eram amândoi. Adică la Gherla exista posibilitatea la care se gândise și el, ca eu să spun că el mi-a spus mie de chestia asta cu „reeducarea” de la Pitești, ș-atuncea asta ar fi însemnat moartea lui, că, efectiv,ăștia nu te iertau, ziceau că le-ai trădat acțiunea. Sau, dacă spunea el că mi-a spus, și pentru că eu nu m-am dus să spun că el mi-a spus, trebuia să fie moartea mea. Întâmplarea a făcut că nici eu și nici el n-am spus nimic despre discuția noastră, care am avut-o la Târgșor.

La Gherla cât ați stat?

Păi în decembrie 1950 ne-a adus la Gherla și-am stat acolo până prin martie-aprilie. Acolo ne-a făcut trierea pentru mină. Ne-a scos din situația în care eram noi acolo, băgați în „reeducări” din alea, și ne-a lăsat în pace, ca să spun așa. Dar noi îi auzeam pe ăia și ne dădeam seama ce se întâmplă sus, unde pe unii, după ce îi bătea la tălpi, îi puneau să alerge pe acolo...

Dumneavoastră ați avut parte de un astfel de tratament la Gherla?

Domnule, a fost o chestie... nu știu dacă dumneata ai simțit vreodată puterea lui Dumnezeu. Deci când am fost pe marginea prăpastiei aicea, am simțit cum a venit puterea lui Dumnezeu și m-a luat de acolo. Ne-a triat pentru mină și ne-a dus în alte camere. Ș-acolo eram în înghesuială, culcați pe jos, dar nu mai eram în vizorul „reeducării”.

Da' înainte de asta, când trebuia să înceapă noaptea, nu ne lăsa să dormim. Și după ce ne-a repartizat în alte camere și am ieșit din puterea ăstora și știau că acolo nu mai au posibilitatea să ne mai adune pe toți, cum eram răspândiți printre oamenii de acolo, când să ne scoată din cameră, am primit câteva...

9. În 6/7 noiembrie 1950, Ioan Lupeș și Petre Măzăreanu au încercat să evadeze, însă doar primul a reușit. A se vedea nota 10, la p. 18 și nota 12, la p. 19.

Vă mai amintiți numele celor care au dat în dumneavoastră ?

Era unu'... domnul Nichi¹⁰, un gardian. Trecea prin camere : „Băi, poate ai ceva să reclami, poate e cineva care nu te lasă în pace. Mă, spune-mi, mă ! Să vină cineva să spună !”. Dar n-avea nimeni curajul să spună ce se întâmpla. Și venea Țanu Popa¹¹ : „Lasă, domnul Nichi, că ăștia sunt niște bandiți !”. Așa și pe dincolo. Dar probabil nu era o chestiune presantă pentru ei că ne mutau pe noi. Erau unii dintre ei, cum era Stoian¹² sau altul, care fuseseră la Târgșor și care avea niște dușmăanii din astea, dar n-au mai avut puterea... Ei, și când am plecat de acolo, a pus ăla mâna pe un picior de pat, de prici, și mi-a dat vreo câteva. Erau vreo trei sau patru inși acolo pe care ne băgase în ziua aia și care am luat bătaie. Dar astea nici nu se pun la socoteală...

Deci am plecat de acolo de la Gherla bătut, dar nu eram numai eu în situația asta. Dar toate chestiile ăstea, dacă le spui, altfel le înțeleg eu, și altfel trebuie să le înțelegi dumneata când ți le povestesc eu. De asta spun : domnule, ne-a dus Dumnezeu pe marginea prăpăstiei, ne-a arătat-o : „Uite ce vi se poate întâmpla...” și de acolo ne-a luat și ne-a dus în altă parte.

Cât a mai durat până v-au dus la mină ?

Păi a mai durat, că am stat izolați o bucatică de vreme, până prin martie sau nu mai știu când, și, dacă au văzut ăia că nu ne mai ia la lucru nicăieri, ne-a scos la lucru în fabrică. Acolo era o stare de mizerie extraordinară. Nu-ți dădeai seama ce se întâmplă. Acolo era un cizmar de aici din Tulcea, Razim¹³, cu care mă întâlnisem și la Tulcea când l-a arestat și care, fiind cizmar, a ajuns de lucru acolo în Gherla la atelier. El m-a văzut că am venit și, auzind că sunt acolo, s-a gândit să-mi trimeată niște pâine. Ei fiind meseriași făceau rost de pâine, de coji, în sfârșit...

Și, la un moment dat, mi-aduc aminte că, printr-un cetățean care lucra acolo la ei la cizmărie, mi-a trimis niște pâine. Hakensen¹⁴ se numea, era din lotul ăstora de pe la Arsenescu¹⁵. Da' eu i-am spus : „Băi nene, du-te și du-o înapoi ! Nu-mi trebuie, am de ajuns și nu-mi trebuie !”. Îmi dădeam seama că era o chestie aicea : dacă îți dădea o coajă de pâine, era considerat ajutor legionar și era o nenorocire, te omora. Și pe el, și pe mine, dacă nu spuneam... Apoi a venit chestia asta cu plecarea la mină și Hakensen ăsta a fost cu mine la mină acolo.

Dar la ce mină ați fost dus ?

10. Nichi Dănilă, gardian la Gherla în perioada „reeducărilor”. A participat și el la baterea mai multor deținuți, printre care a lui Ion Tâmpa, decedat din cauza torturilor. Doina Jela, *op. cit.*, p. 93 ; ****Memorialul ororii...*, p. 772.

11. A se vedea nota 16, la p. 20.

12. A se vedea nota 13, la p. 19.

13. Ioan Razim, născut la 2 august 1913 în Beștepe, Tulcea. A fost arestat la 20 aprilie 1949 și condamnat la 7 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Aiud și Constanța. A fost eliberat la 17 aprilie 1956 cu domiciliu obligatoriu la Răchitoasa. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

14. Gheorghe Hachenselner, născut la 21 martie 1906 în Câmpulung Muscel, Argeș. A fost arestat la 27 martie 1949 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă mărită ulterior la 16 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Pitești, Nistru și Jilava. A fost eliberat la 14 aprilie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

15. A se vedea nota 8, la p. 162.

La Valea Nistrului. În lotul ăsta era și Ciuceanu, dar după o săptămână și ceva, fiind găsit cu ceva infiltrații la plămâni, l-au adus înapoi la Gherla, și aceea a avut iar de tras, dar nu în legătură cu mine... În sfârșit.

Și cât ați stat acolo ?

Păi am stat până în '54. Domnule, da' să vă spun de condițiile de acolo. Au fost bune, eu le-aș spune bune. Adică, domnule, ce se întâmplă ? Sunt mine și mine. Asta era o mină bună, cu intrarea printr-o galerie de coastă. Era o atmosferă ca și aici în casă, nu era caldură ca la Baia Sprie, să stai în pielea goală, nu erau 10-12 orizonturi sub pământ. Era ca o galerie de coastă, care era aerisită, și exploatarea se făcea în sus, spre munte. Noi, după ce am intrat în mină, primii doi-trei ani de zile am început să săpăm puțul, și nu mai țin minte precis, da' în orice caz s-a ajuns la orizontul 1, dacă nu cumva începuse și la orizontul 2. Deci nu știu ce s-a mai întâmplat după ce ne-a scos pe noi și până unde o fi la ora actuală... Am mai fost la Valea Nistrului după '90, cu ocazia unei excursii care s-a făcut, dar n-am putut să intrăm să vedem. În orice caz, unde fusese colonia, barăcile în care stătusem noi, erau civili acolo. În orice caz, și aceea la mină au fost mai multe perioade.

Cum era regimul alimentară la mină ?

La început a fost o perioadă când eram noi și flămânzi. Dă-ți seama, aceea la mină aveam rația minerului, care însemna un kilogram de pâine și toate celelalte. Și vreo doi-trei ani de zile magazinele milițienilor cu magazia deținuților au fost comune. După aceea a venit ordin și le-au despărțit. Deci era magazia lor : intra, de exemplu, milițianul și lua. Avea de luat 10 sau 12 kilograme de carne și lua carnea pe care o vrea de acolo, sau uleiul, sau zahărul, sau mai știu eu ce... și ducea la popota lor.

Aveam sală de mese, aveam niște condiții, în sfârșit. Aveam paturi în care să dormim și toate celelalte. La un moment dat începuse să ne dea și o leafă, numa' că de acolo ne luau ei partea cea mai mare. Dar, totuși, ceva-ceva ne mai dădea și nouă, niște cartele, din care ce puteai să cumperi ? Puteai să cumperi rahat, bomboane, chestii din astea.

Vă mai amintiți numele comandantului ?

Primul dintre ei... nu mai țin minte. Ioniță, parcă. Și după aceea a venit un ungur care fusese prizonier în Rusia, Maier¹⁶ îl chema, parcă, și, din câte se spunea, găsise aici între deținuți pe un alt ungur care și ăla fusese în lagăr cu el acolo în Rusia. Și a manevrat în așa fel chestia încât până la urmă ungurul ăsta, Piter (probabil Péter - n.n.), sau cum se numea, a ajuns șef de mină din partea deținuților. Nu s-a purtat urât acest Piter, și ăstălală la fel. ăsta venind, a îmbunătățit mâncarea, adică aceeași rație de alimente a împărțit-o puțin mai altfel.

Și până când ați stat la Valea Nistrului ?

Am stat până în martie '54, da' în ianuarie a venit un ordin pentru scoaterea legionarilor din mină, și atunci ne-au scos. Venise și iarna aceea grozavă din '54, cu zăpezi multe, în sfârșit... Ș-am mai stat acolo la Valea Nistrului până în martie, când ne-a luat și ne-a adus la Aiud și ne-a băgat în celular. Și după aceea am stat acolo.

Descrieți puțin și perioada de la Aiud. Cum era față de celelalte locuri prin care ați fost ?

16. Ion Maier, comandant al coloniei Valea Nistrului între 1951 și 1954. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 394.

Domnule, în Aiud, erau și ăia într-o reorganizare. Au început să ne așeze pe pedepse, iar după aceea pe profesii. Chestia asta a durat până prin preajma lui 23 august '54, când se făceau izolările. Că așa era pe vremea aceea: în preajma sărbătorilor de 23 august, de 7 noiembrie¹⁷, se luau niște măsuri de siguranță în închisori și te băgau la izolare. Și știu că atunci pe mine m-au luat de la etajul unde eram și m-au mutat în Zarcă într-o celulă cu încă cinci inși, dintre care patru fuseseră cu mine la Valea Nistrului, iar al cincilea, care era tot dintre dobrogeni, fusese închis acolo la Aiud.

Vi-i mai amintiți după nume pe cei cinci ?

Era părintele Pâslaru¹⁸ de la Roman, Aurel Pastramagiu¹⁹, care era profesor... Mai erau, tot de la Valea Nistrului, Lambru Dumitru, Nicolae Seredenciuc²⁰, care era în închisoare din '41, și era Gheorghe Gulea²¹, ceva rubedenie cu regizorul ăsta...

Cu Stere Gulea ?

Da, cu Stere Gulea. Și ăsta mai avea și-un frate cu care fusesem la Valea Nistrului. Deci toți șase am fost într-o celulă fără paturi, fără nimic. Dormeam pe jos, pe niște pături. Norocul era că era vară și încă era cald. Am stat acolo, în această izolare, până în preajma lui 7 noiembrie, când s-au făcut noi izolări și pe noi ne-a scos de acolo, și pe mine m-a trimis înapoi în celular, într-o cameră unde erau foști elevi care veniseră de la Târgșor și cu care fusesem împreună și la mină la Valea Nistrului. Și am stat acolo pe celular până când au făcut o nouă repartitie pe pedepse. Atunci am fost repartizat pe etajul 3.

Mai știu că la fiecare început de an se făcea inventarul, așa cum se fac toate inventarele... Inventariau și ei deținuții pe care îi aveau. Și-atunci venea de la grefă cu dosarele și te întreba: „Cum te cheamă? Cum te cheamă?”. În sfârșit. Și când a venit ăla cu dosarul l-am întrebat și eu: „Domnule, eu de ce sunt aicea la etajul 3? Eu sunt condamnat numai 15 ani”. La etajul 3 erau cei cu pedepse de peste 15 ani. Și grefierul ăla zice: „Domnule, nu e adevărat, dumneata ești condamnat la 30 de ani”. „Cum,

17. A se vedea nota 3, la p. 264.

18. Probabil pr. Nicolae Pâslaru, născut la 25 iunie 1909 în Bilca, Suceava. Preot în localitatea Horia, lângă Roman. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 15 ani muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 12 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Baia Sprie, Nistru, Aiud și Galați. La 11 mai 1960 a mai primit o condamnare administrativă de 36 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Periprava. A fost eliberat la 11 mai 1963. Vasile Manea, *op. cit.*, p. 193; fișa matricolă penală din AANP.

19. Aurel Pastramagiu, născut la 20 iunie 1922 în Galați. A fost arestat la 1 iulie 1949 și condamnat la 12 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Baia Sprie, Nistru, Aiud, Jilava și Gherla. La 27 iunie 1961 a mai primit o pedeapsă administrativă de 72 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Constanța și Periprava. A fost eliberat la 8 mai 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

20. Nicolae Seredenciuc, născut la 22 octombrie 1916 în Negostina, Suceava. A fost arestat la 8 august 1941 și condamnat la muncă silnică pe viață, pedeapsă redusă ulterior la 25 de ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Baia Sprie, Nistru, Aiud și Jilava. A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

21. Gheorghe Gulea, născut la 15 august 1904 în Gramaticova, Grecia. A fost arestat la 24 septembrie 1949 și condamnat la muncă silnică pe viață. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Jilava și Constanța. A decedat în închisoarea Aiud la 21 noiembrie 1959. <http://www.scara.ro/art.php?id=scara7&&art=15>, accesat la 13 ianuarie 2008; fișa matricolă penală din AANP.

domnule ? ” „Vezi că dumneata mai ai o condamnare venită de la Iași de 15 ani : 15 ani de la Constanța, 15 ani de la Iași. Deci ai 30 de ani... La noi aicea ești încarcerat pentru 30 de ani.” Dar eu n-am știut nimic, nu mă anunțase nimeni. Mi-am adus aminte că, atunci când eram la Valea Nistrului, în vară, venise tot așa cineva de la grefă cu dosarul, s-a uitat în el și m-a întrebat : „Cum îl cheamă pe tata ? Cum o cheamă pe mama ?”. Cum era obiceiul acolo. Mi-a luat datele, dar nu mi-a spus că mi-a mai venit o condamnare de la Iași, ca să nu fiu pus în situația să fac formalități și să încerc să mă judec în recurs.

Deci aceasta era deja în '55. Și i-am spus la asta de la grefă : „Domnule, păi să fac și eu o contestație... Ce trebuie să fac ? ”. Și, într-adevăr, mi-a dat o hârtie și am avut noroc că stăteam în celulă cu un avocat, Nicu Păun²², Dumnezeu să-l ierte, că a murit, și el m-a învățat ce trebuie să fac. Și am făcut o contestație la executare. Și în ianuarie, februarie, nu mai știu exact când am făcut contestația, suficient că la 25 martie, deci de Bunavestire, că de asta țin minte data, vin ăia și mă ia, îmi face formele la grefă și mă suie într-o dubă care mă duce la Jilava, care era închisoare de tranzit. De acolo, după vreo lună de zile am ajuns la Iași pentru rejudicare. Și am avut o perioadă de noroc, ca să spun așa, că din primăvara lui '55, câteva luni de zile cât a durat procesul ăsta cu judecarea contestației, a fost o perioadă de destindere pe plan internațional. Acolo, după atâția ani de zile, am reușit să iau legătura cu părinții, să scriu o scrisoare acasă, să primesc un pachet... Da' n-a durat mult, că a urmat iar o perioadă de strângere a șurubului, că a fost chestiunea aceea care se întâmplase la Berna²³, unde niște legionari intraseră la ambasadă, au blocat niște oameni, le-au luat ce aveau, au și omorât pe un șofer... care numă' șofer nu era, probabil. Mulți ani mai târziu am aflat, că atunci nu s-a spus, că ei au fost atuncea judecați și li s-a dat o pedeapsă mică acolo în Elveția, iar după aceea au ieșit. Dar șeful lor, cel care a fost cel mai mult implicat în toată treaba asta, a fost urmărit și arestat în Germania, adus în țară, judecat, condamnat la moarte și executat aici, după mulți ani²⁴. În sfârșit, nu știu exact când și ce s-a întâmplat, da' e de notorietate treaba²⁵...

Rezultatul contestației a fost unul favorabil ?

Nu. Față de ceea ce aș fi vrut eu să fac, nu m-a judecat propriu-zis. Au zis : „Dumneata ești condamnat o dată, sănătate și pace bună, execuți pedeapsa pe care o ai”. Adică intenția mea, așa cum învățasem și de la ceilalți, era să obțin o judecată pe fond la Iași, în care, pe vremea aceea, nu putea să îmi dea o condamnare de 15 ani. Oricum, maximum până la cât aveam eu de executat până atuncea. Da' ăștia nu aveau niciun interes. Și au zis : „Nu, dom'le, judecat, gata ! ”.

22. Nicolae A. Păun, născut la 18 mai 1912 în Buzău. A fost arestat în 1945 și ținut o lună în lagăr pentru activitate legionară. A fost rearestat la 1 decembrie 1948 și condamnat la 15 ani muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Baia Sprie, Cavnic, Ploiești și Jilava. La 27 noiembrie 1963 mai primește o pedeapsă administrativă de 36 de luni. A executat pedeapsa la Periprava. A fost eliberat la 9 mai 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

23. A se vedea nota 46, la p. 176.

24. Oliviu Beldeanu, născut la 16 februarie 1924 în Dej, Cluj. A fost arestat la 31 august 1958 și condamnat la moarte. A fost executat în închisoarea Jilava la 18 februarie 1960. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

25. Pentru detalii, a se vedea Stejărel Olaru, *op. cit.*

Când ați revenit în Aiud ?

Am stat la Iași până la sfârșitul lui '55 - începutul lui '56, când m-am întors la Aiud ș-am fost băgat exact în celula de unde fusesem luat. Așa era obiceiul acesta, nu te ducea în alta, să nu iei legătura cu alții. Am nimerit în viața de izolare și de mizerie care era acolo, cu toate agravantele care veniseră între timp. Se înrăutățise situația... Și am stat prin diferite celule în Aiud.

Și de acolo, după ce a fost împușcat Popa T. Ioan²⁶ și s-a făcut o grevă a foamei, ne-au mutat într-o colonie de muncă din Dobrogea.

Detaliați, vă rog, momentul acesta, cu împușcarea lui Popa !

Popa T. Ioan era din zona Aiudului, de la Teiuș. Îl cunoșteam de la Valea Nistrului. Era un om care fusese din '41 în închisoare și care suporta foarte greu. Și nu mai știu la care dintre etaje, la 1 sau la 2, că erau niște birouri din astea, l-am văzut stând de vorbă cu Koller²⁷. Ce-i spunea nu știu, că nu se putea auzi... Alții au spus că nu a mai putut suporta regimul de detenție și s-a dus la asta să-i raporteze că vrea să fie scos la muncă, pentru că el era meseriaș.

În sfârșit... Și după ce am intrat noi în celule, am auzit că Popa T. Ioan a fost împușcat. Am aflat mai târziu că în momentul în care au ieșit la plimbare, când să intre în țarc, acolo, el s-a dus și s-a suit pe gardul de sârmă. Soldatul din post a pus arma la ochi și a tras în el. L-a împușcat mortal. Spun cum îmi povesteau cei care au putut să privească evenimentul. Și atunci, toată lumea s-a îngărmădit la fereastră și, cu toată opreliștea care era, tot au fost care au văzut, cel puțin două etaje, 2 și 3.

A avut repercusiuni asta în penitenciar ?

Bineînțeles, că a început lumea să strige și să scandeze : „A fost omorât Popa T. Ioan. Hooo, criminalilor !”. Toată lumea a strigat care ce-a vrut. Era un vacarm... nu poți să-ți imaginezi. Lăsând la o parte că unii au început să dea jos jaluzelele. Îți dai seama, toată lumea era compresată (sic !), așa, și dintr-odată... Era ca la cataclism. Parcă se zguduia toată închisoarea asta. Bine, că nici ei n-au mai avut ce să facă. Au pus să se bată niște table în curte, să nu se mai audă pe stradă, da' lumea pe stradă se oprea și se uita. A fost o treabă din asta care a durat aproximativ două-trei ceasuri, până când s-a potolit lumea. Nu știu ce să spun, da' parcă și-acuma îmi sună în urechi atmosfera din Aiud din momentul ăla.

Eu am fost după '89 în Aiud într-o vizită și am avut posibilitatea să ne ducem să vizităm și închisoarea, da' acuma se mai schimbasese, nu mai era ca pe vremea aceea, dar încă tot era sinistru, ca să spun așa. Era totuși o închisoare sinistrală... ca orice închisoare, oriunde te-ai duce în orice închisoare.

În sfârșit, să revin. După moartea lui Popa s-a făcut și o grevă, adică am refuzat mâncarea... Am refuzat să mâncăm tot celularul. După aceea au venit ei și au început să

26. Ioan T. Popa, zis Tetea sau Tăicuțu, născut la 14 ianuarie 1910 în Teiuș, Alba. A fost arestat la 22 ianuarie 1941 și condamnat la muncă silnică pe viață pentru participare la rebeliune. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Nistru și Baia Sprie. În 10 iulie 1957, la Aiud, fiind bolnav și nemaiputând suporta detenția, s-a prins de sârma ghimpată simulând o tentativă de evadare și a fost împușcat de santinelă. <http://www.miscarea.net/1-perceli1.htm>, accesat la 13 ianuarie 2008 ; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste... Dicționar. P-Q*, p. 324 ; fișa matricolă penală din AANP.

27. A se vedea nota 10, la p. 35.

facă cercetări și de aicea au luat o serie de deținuți, pe care am înțeles că i-au dus la disciplinar prin alte penitenciare. Nu știu pe unde i-au dus, dar eu și alții am ajuns într-o colonie de muncă din Dobrogea.

Vă mai amintiți cum se numea această colonie unde ați fost dus ?

Păi ne-am tot plimbat prin Dobrogea. Ne-au dus întâi la Stoenesti, de acolo la Strâmba, apoi la Periprava, de la Periprava iar ne-a adus la Strâmba și apoi ne-a dus pe un bac-dormitor, la Luciu-Giurgeni.

Ce munci prestați acolo ?

Am lucrat în agricultură la diferite munci. N-aș putea să spun precis acuma în fiecare colonie ce am lucrat, dar știu că am lucrat și la grădină. În genere, am fost la munci agricole : la prașilă, la cules de porumb... în sfârșit.

Vă mai amintiți momentul când v-ați eliberat ?

Da. M-au eliberat la termen, la 14 mai 1963, deci când am terminat pedeapsa. M-am dus acolo la Salcia, la colonie, unde aveau grefa, și de acolo mi-a dat bagajele, iar a doua zi dimineața, când trecea vaporul înspre Măcin : „Repede la vapor ! Suiți-vă în vapor și duceți-vă și vedeți-vă de treabă !”.

Am plecat de acolo... eram complet dezorientat. Îți dai seama ? Trecuseră atâția ani de zile. Aveam doar niște gologani pe care îi câştigasem la mină, din care mi-au mai și scăzut, mi-au imputat un cearșaf. Și aveam vreo 400 și ceva de lei, bănișori buni atuncea, dar eu n-aveam valoarea banului. Un suc care costa un leu eu nu l-am băut decât în toamna lui '63.

În sfârșit, am venit cu vaporul până la Măcin. Acolo n-am știut care este situația și m-am luat și eu după alții. M-am dus undeva la o barieră ca să găsesc o mașină care să vină înspre Tulcea. Nu știam curse, chestii din astea... A trecut o mașină cu niște oi, m-am suit și eu acolo și am ajuns până la Babadag. Aia mergeau înspre Constanța și, când m-am dat jos, aia mi-au zis : „Dom'le, uite, gara e acolo”. Vedeam gara de la Babadag. Așa am plecat pe jos, se însera de acuma. La gară, când a venit trenul, m-am suit în tren. Deci am călătorit pe vremea aceea cu toate mijloacele de transport : cu vaporul, cu mașina, cu trenul, pe jos... în sfârșit. Ș-am ajuns în Tulcea. Era noapte, pe mai știam unde să mă duc. Până la urmă, știam că am un fel de mătușă, de rubedenie pe aicea, și m-am dus la ei. Domnule, m-au primit oamenii excepțional de bine, adică nici nu mă așteptam. Copilărisem cu copiii ei, că avea niște copii de aceeași vârstă cu mine, care ajunseseră și ei la 30 și ceva de ani. M-a întrebat : „Păduchi n-ai ?”. N-aveam. Ăsta a fost marele avantaj cât am fost în închisoare, că n-am avut păduchi și nici nu i-am văzut. Ce să spun ? Era pe vremea când încă mai era DDT-ul, și ăsta a salvat omenirea de păduchi. Cel puțin de cei din închisoare. Deci n-aveam păduchi. Și am stat în noaptea aceea la ei, și am dormit și eu într-un pat. Într-un pat de om ! Înțelegi ? Cu cearșaf, cu pernă...

A doua zi m-am dus la Poliție (sic !), la Securitate, că trebuia să mă prezint, după cum era cazul. Dar nu puteam să spun nimic, că nu aveam niciun fel de act. Eu fiind născut în Brăila, n-aveam nici măcar certificatul de naștere, că trebuia să-l obțin de la Brăila. Dar s-a întâmplat că la Poliție acolo era funcționară o fostă colegă de-a noastră de la liceu din Mahmudia și, când m-am dus la ghișeu acolo și m-a auzit, a ieșit imediat afară. Nu ne mai văzusem de 15 ani de zile. Și ea mi-a spus ce să fac, și știam și din închisoare. „Faci ce faci, în așa fel încât să nu accepți să-ți dea buletin de țară.” Da'

norocul a fost că îmi spusese și băieții care veniseră din închisoare : „Nu cumva să te bagi la țară”. Că era foarte greu dacă primeai buletin la țară să mai obții un loc la oraș. Și colega asta, printre alte chestii, îmi spusese și de fratele meu, că făcuse la fel și îi dăduse buletin de Mahmudia. Și mi-a spus și de Radu Constandache, care tocmai se eliberase : „Să nu faci ca Radu, că lui nu i-a dat un buletin de oraș...”.

Și, neavând niciun act, m-am dus să îmi obțin măcar livretul militar. Aici era un cetățean care se ocupa de făcut livretele. Eu neavând domiciliu i-am spus : „Tulcea, strada Crivăț, numărul 4”. „Păi da, că dacă ai fost elev este normal să fii în Tulcea.” Și fără probleme, fără nimic, mi-a făcut livretul pe loc. Bineînțeles că după aceea, când m-am dus prin alte părți, le-am spus : „Vezi, domnule, că am livret aici”.

Și, după toată povestea asta, trebuia să găsesc un domiciliu. În sfârșit, cu intervenții, cu astea, m-am reușit să găsesc o gazdă unde să stau. Că dacă aveai și domiciliu, îți dădea și buletin. Și încet-încet, m-am adaptat. Și cam asta a fost povestea începutului de readaptare. Bineînțeles că toată lumea m-a primit foarte bine. Adică n-am avut niciun cetățean care să-mi spună : „Bă ! ”.

Cum a fost întâlnirea cu familia ? Se schimbase situația lor ?

Da, situația familiei se schimbase : bunică-mea mai trăia, săraca, maică-mea trăia, taică-meu era arestat²⁸... la data aceea era la Aiud, frate-meu se eliberase mai înainte, dar era plecat la Mediaș, unde e și acum. Bunica și cu maică-mea erau femei în vârstă, aveau o situație foarte proastă, se dărâmasse și casa... M-am apucat, cu intervenție și cu ajutorul unuia și a altuia, și în decurs de un an și ceva, până când a venit taică-miu, că el a venit un an mai târziu, în '64, când s-au început eliberările, am reușit să pun bazele și să fac o căsăluie cu două camere, ca să poată să stea bătrânele acolo. Eu eram tânăr, aveam 30 și ceva de ani... Eram încă destul de tânăr și puteam să mă mai lupt. După aceea m-am căsătorit, în sfârșit, după vreo doi ani de zile... M-am descurcat, ce să spun ?

Cam asta a fost. Vă mulțumesc pentru timpul acordat.

Cu plăcere.

28. Gheorghe Iorgulescu, născut la 16 aprilie 1896 în Drăgășani, Vâlcea. A fost arestat la 24 mai 1957 și condamnat la 10 ani închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Constanța, Jilava, Gherla și Aiud. A fost eliberat la 29 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Ion Ștefan

S-a născut la 21 iunie 1931 în Surdulești, județul Argeș. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Istorie. Profesia : profesor. A fost arestat la 25 octombrie 1949 și anchetat câteva zile la Securitatea din Pitești. A fost rearestat la 22 noiembrie 1949 și condamnat la 9 luni de închisoare. A executat pedeapsa în închisoarea Pitești. A fost eliberat în septembrie 1950. La data interviului locuia în Babadag, Tulcea. Interviu realizat de Adrian Sandu la 6 iulie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Sandu. Editarea – Adrian Sandu, Cosmin Budeancă. Interviu se află în AIO-IICCR, având cota 173.

Domnule Ștefan, vă rog să îmi spuneți cum ați ajuns dumneavoastră să fiți arestat.

Eu am făcut liceul în Pitești și am fost arestat în ultima clasă de liceu pentru că m-au depistat că făceam parte dintr-o organizație secretă, anticomunistă.

Puteți să detaliați puțin în ce consta această organizație ?

Era o organizație anticomunistă în primul rând. Ceea ce m-a făcut să intru în ea a fost persecuția la care erau supuși părinții, rudele și consătenii mei. Adică am trăit pe pielea mea suferința aceasta. Pe de altă parte, în vara în care am fost arestat eu, am dat încă o clasă în particular să termin mai repede liceul, pentru că eram cinci frați acum. Tata învățător avea leafă mică, ne ținea greu, și atuncea am vrut să termin mai repede. Și-am venit într-o clasă cu colegi mai mari, mai maturizați politic. În această atmosferă de frustrare, de nemulțumire totală, aproape a întregului colectiv de elevi, am fost cooptat de către colegul meu de bancă în această organizație despre care mai târziu, către sfârșitul anului, am aflat că se numea „Partizanii PNT”, că la început nu știam asta. De fapt, eu aș fi intrat în orice organizație, indiferent cum se numea, numai să fie anticomunistă.

Domnule, atunci nu știam și nu făceam politica aceasta a doctrinei, ci numai politica anticomunistă. Nu ne convenea să mergem la manifestație cu tabloul lui Stalin în brațe și să strigăm acolo cât putem : „Stalin și poporul rus, libertate ne-au adus ! ”. Ne jignea pe noi... Promisem o educație naționalistă și monarhistă, și atunci sigur că pe terenul acesta a apărut organizația aceasta de elevi numită într-un mediu mai restrâns „Casa Albă” și în mediul mai larg „Partizanii PNT”. De „Casa Albă” n-am auzit decât la anchetarea de către Securitate. Ei mă întrebau de „Casa Albă”, dar eu nu știam. Eu știam de „Partizanii PNT” !

Cine era liderul acestei organizații ?

Atunci nu știam ! Am aflat abia după ce am terminat ancheta și-am ajuns în penitenciar. Că nici la anchetă n-am aflat.

Haideți să vorbim puțin despre momentul arestării. Vă amintiți data când ați fost arestat ?

Da, prima arestare a fost pe 25 octombrie 1949. M-a luat secretarul de la ora de curs la secretariat, împreună cu un alt coleg, Burcea Titus¹, și-acolo ne-au așteptat trei securiști și ne-au spus : „Lăsați ghiozdanele aici, mergem la Securitate !”. Asta a fost prima arestare. Am stat câteva zile la Securitatea din Pitești, n-am recunoscut nimic. Ancheta a fost cu bătaie, am leșinat, am scris în revistă, acolo²... De fapt, n-am leșinat, am căzut jos, da' nu mai vedeam nimic. De vreo câteva ori. Da' n-am recunoscut nimic, am avut tăria asta. Când mi-au dat drumul, plin de sânge, mă ștergeam mereu cu batista la nas, la ochi. Oamenii se uitau după mine, că ieșisem de pe poarta Securității... Adică n-aveau niciun fel de jenă securiștii să arunce în stradă oameni însângerați de pe urma torturilor lor.

Cine v-a anchetat prima dată ?

Plutonierii-adjutanți Șerban și Cucu. Niște fiare erau...

Familia dumneavoastră a știut ce s-a întâmplat după anchetă ? Le-ați spus ceva ?

Da, după prima anchetă, sigur că da. Păi au aflat de la sora mea că am fost arestat și că mi-a dat drumul. Am plecat la Roșiori să mă transfer în județul celălalt. Credeam că așa scap... Tata a auzit și mi-a spus : „Vezi ce faci...”. Am dat pe la el când m-am întors la Roșiori. „Vezi de treabă, că ăștia tot te găsesc, nu te mai complica. Asta e situația.”

Și după ce mi-au dat drumul, mă temeam că mă vor aresta până la urmă. Nu putea să nu mă depisteze, să nu-i tortureze pe colegi să spună despre mine, că știam că și colegii mei fuseseră arestați. Și am luat legătura cu un coleg care nu fusese arestat, Gigoi Franț Alecu, din comuna Salcia, județul Teleorman, fiul unui portar de la spital. Despre el știam că era legătura noastră cu conducerea organizației. Și lui i-am spus : „Măi, pe mine m-au arestat, fă-mi legătura cu munții, că trebuie să fug. Nu se mai poate. O să dea de mine aicea...”. Și el mi-a spus : „Da, îți fac legătura. Vii în cutare zi”. În seara de 22 noiembrie 1949 : „Îți fac legătura. Vino acolo !”. Eu m-am îmbrăcat gros și mi-am luat la revedere de la sora mea, care era în gazdă la o mătușă de a noastră în altă parte. Eram pregătit să fug în noaptea aia, că mă gândeam că mă arestează, sau cine știe ce se poate întâmpla... Că îl puteam bănuși și pe acesta... Și, într-adevăr, în fața casei sale a venit Șerban și Cucu, m-a luat unu' de-o mână, unu' de-o mână : „Hai cu noi !”. Și alalaltul a rămas lângă noi acolo pe loc.

Unde v-au dus cei doi anchetatori, tot la Securitate ?

Da, m-au dus la Securitate. Da' nu m-au bătut în seara aceea. M-au băgat într-o chilioară așa mică, cu niște lemne, și am stat pe lemnele ălea acolo. A doua noapte m-au anchetat și mi-au citit tot ce declarasem, tot ce vorbisem cu colegul meu Gigoi Franț Alecu. Și-atunci mi-am dat seama că el este turnătorul. Mă așteptam, domnule. Adică, într-un fel, mi-era teamă să nu fie și uite că atunci s-a adevărit teama aceasta. Bineînțeles că a fost o cădere profundă. M-au dezarmat complet și atunci a trebuit să recunosc că „da, domnule, m-a recrutat”. Pe ei îi interesa să declar că am fost membru al organizației „Casa Albă”, și a trebuit să declar, să recunosc.

1. Titus Burcea, născut în 1931. A fost arestat la 25 octombrie 1949 și condamnat la 10 luni. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 299.

2. Ion Ștefan, „Organizația «Casa Albă» și Partizanii PNT”, în *Memoria*, nr. 21, pp. 127-138.

V-au mai bătut și a doua oară ?

Bineînțeles că m-au bătut, și chiar și după ce am declarat treaba aceasta. Pe urmă, în fiecare noapte venea unu' și mă tortura. Mă puneă să întorc capul și mă lovea cu latul palmei. Au fost și alții care veneau în celulă și mă torturau noaptea. Ne-au pus să ne și bățem unul cu altul, dar nu le-am știut numele. Pe cei doi, Șerban și Cucu, îi știam, că am avut un coleg de clasă care a părăsit clasa și a devenit securist. De la ăla s-a aflat prin ceilalți colegi de-ai noștri numele acestor doi călăi. Dar despre ăștia din a doua anchetă nu știu cine au fost. Erau însă mult mai feroce.

Ați menționat că v-au pus să vă bateți cu ceilalți deținuți ?

Cu șeful meu, cu colegul meu de bancă. „Bate-l că ți-a spus să te faci membru ! Tu bate-l pentru că te-a ascultat.” Și n-am vrut să facem asta, umiliința asta. Și ne-a bătut măr ! Eram tineri, aveam 17 ani. Și stând așa, îmbrățișați așa, colegul meu mi-a făcut din ochi semn și mi-a șoptit la ureche : „Lovește-mă, că ăsta ne omoară. Poate că așa scăpăm...”. Și l-am lovit eu așa, puțin, i-am dat cu palma. „Da' ce, mă, asta e bătaie ?” Și iar ne-a bătut până ne-a doborât.

A doua oară cât ați stat în anchetă ?

A doua oară în arest, la anchetă, am stat cam vreo lună. Cam în decembrie, așa, m-a trimis la închisoare, la penitenciarul din Pitești. În închisoare n-a fost bătaie decât numai când ne scotea la baie o dată pe lună, ne fugărea și ne loveau, sau când mergeam „la plimbare”, între ghilimele, tot așa, ne fugăreau și ne băteau. Dar încolo, la carceră n-am făcut. Da' noi, cel puțin, eram puși la beci, adică aveam niște pereți. Carceră n-am făcut și nimeni de la noi n-a făcut. Auzeam când ne plimbam prin curtea închisorii că sus, la ferestrele de la etaj, erau studenții. Pe urmă am aflat din revista *Memoria* despre „reeducările” de la Pitești, da' noi n-am apucat. Acolo însă era foamea foarte mare.

Despre proces ce vă mai amintiți ?

Procesul a fost la Craiova și am fost acuzat de uneltire împotriva ordinii sociale. Și am recunoscut ce-am declarat ultima oară, c-am dat mai multe serii de declarații, da' nu coincideau, nu corespundeau probabil.

Vreau să vă spun că ei au vrut să ne acuze de legionarism, deoarece conducătorii se numeau „căpitani”. Căpitan-șef, căpitan organizatoric, căpitan ideologic, căpitan cu propaganda și așa mai departe. Și turnătorul ăsta, Gigoî Franț Alecu, era căpitan, dar nu mai țin minte cu ce resort era. Dar noi am rezistat, domnule, că nici nu știam ideologiile. Și cred eu că am avut noroc și cu faptul că în organizație erau ca membri un medic din satul Razem, un student la Medicină și unchiu' meu Toma Ghițulescu Stelian, care, așa am auzit, le-ar fi spus să se numească ceva cu PNT și, în felul ăsta, nu ne puteau acuza de niciun fel. Că noi n-aveam vederi din astea radicale. Nu, noi eram anticomuniști pur și simplu ! V-am spus : putea să fie și liberali în organizație. Și putea fi și organizație militară, că erau și militari deblocați care erau în organizații subversive.

Și care au fost condamnările ?

Ne-au condamnat puțin. Șeful, căpitanul-șef, a luat numai 3 ani jumătate. Pe urmă a mai luat 3 ani... Cel mai puțin a luat unul 8 luni cu suspendare, dar făcuse, săracul, 1 an. Eu am primit 9 luni, da' făcusem deja 10 luni, că procesul a avut loc pe 2 septembrie '50 și eu eram arestat din 21 noiembrie, deci făcusem deja aproape 10 luni.

Și după proces ce s-a întâmplat, v-au eliberat ?

După asta a trebuit să am domiciliu obligatoriu câteva luni. Trebuia să mă prezint la Securitatea de la plasa Balaci. M-am prezentat. Acolo mi s-a propus să devin informator, dacă vreau să termin școala, și am spus că nu mă mai interesează școala pentru că decât un savant oficios mai bine un cioban sănătos. Că nu puteam să refuz direct: „Nu vreau, domnule!”. Pentru că mă băga iar la închisoare. Am zis: „Nu mă interesează, domnule, sunt bolnav...”. Că am ieșit din închisoare cu două pete la plămâni. M-a dus tata la spitalul Tecuci-Kalinderu și așa constatase medicul.

Știți și numele ofițerului care v-a propus colaborarea ?

Da, Borcan Ion se numește și era sublocotenent. Nu m-a bătut. A zis: „Bine, mă, dacă zici tu”. Eram și foarte slăbit, amețeam când mă ridicam. Eram un schelet. Șoldurile și umerii erau vineți, pentru că dormisem numai pe dungă, că n-aveam loc numai 50 de centimetri.

Și până la urmă ați reușit să vă continuați studiile ?

M-am înscris iarna fără aprobare la un liceu la Roșiori, la fără frecvență. Vreau să vă spun un lucru foarte frumos din partea conducerii liceului Pitești: nu mi-a trecut pe foaia matricolă faptul că fusesem exmatriculat din toate școlile din țară. Mi-a dat-o curată. Și așa m-am înscris acolo la Roșiori, însă la a doua sesiune din iunie, când să intru în bacalaureat, a venit securistul Borcan și zice: „Ce credeai, mă, că nu te depistăm? Păi noi știm tot ce se întâmplă în țara asta, măi banditul”. Și m-au exmatriculat și m-am dus acasă.

Trebuie să vă spun că acolo, în a doua sesiune, deci din iunie, l-am întâlnit pe un coleg de al meu de închisoare, Petrescu Gheorghe³, Gică. Și el dădea examen. Nu știu dacă pe el l-a depistat sau nu, sau dacă avusese aprobare sau nu...

Pe urmă am făcut armata la construcții. A fost un chin. Am avut palpitații, am căzut jos de câteva ori pentru că nu rezistam la munca de noapte cu târnăcopul. Făceam un adăpost antiatomic. Pot să vă spun acuma, că nu mai e secret de stat. E vorba de adăpostul antiatomic din spatele fostului Minister de Interne, unde a fost pe urmă CC-ul și unde a fost, după așa-zisa Revoluție, Senatul. Acolo e un adăpost antiatomic. Eu am participat numai la săpături pentru acel adăpost, că la turnarea betonului nu ne-a dat voie. Adică ne-a mutat la stadionul 23 August. E, și armata a fost foarte grea, la roabă, la târnăcop, însă am avut noroc, domnule, că un caporal de la serviciul de pe șantier mă vedea mereu citind, că eu cu țigările din rația de soldat îmi cumpăram cărți din anticariat, că erau foarte ieftine. Și m-a văzut mereu că citesc și zice: „Măi Ștefane, văd că muncești, văd că citești... Nu vrei să te propunem să mergi la școala de normatori construcții?”. „Ba da, aș fi recunoscător.”

Dar el știa despre condamnare ?

Nu știu dacă știa. Da' comisariatul știa însă, și înseamnă că și ei știau. Că la comisariat, când m-a recrutat, mi-a spus: „Ai făcut închisoare?”. Zic: „Da, am făcut”. „Și cât ai făcut, mă?” Deci știa comisariatul, și de aceea m-a și trimis la directorul general de la serviciile muncii.

3. Gheorghe I. Petrescu, născut la 2 august 1930 în Recea, Argeș. A fost arestat în noiembrie 1949 și condamnat la 1 an de închisoare. A executat pedeapsa în închisoarea Craiova. A fost eliberat la 3 martie 1951. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 201; fișa matricolă penală din AANP.

Și am citit aproape toată literatura politică : Marx, Engels, Stalin. Aveam cursuri și de normare, de matematică, de nu știu ce. De ce? Pentru că din închisoare eu am ieșit „mai înrăit”, ca să spun așa, între ghilimele. Adică am ieșit ca să lupt mai departe, pentru că nu puteam să-i iert. Vorba lui Paul Goma, „nu pot să-i uit și să-i tac”, și eu adaug : și nici să-i iert. Vroiam să devin un alt luptător și trebuia să cunosc ideologia lor ca să pot să-i combat. Deci m-am pregătit politic, domnule. Asta a fost situația, nu puteam să-i iert.

Și atunci, în timpul armatei, când făceam școala de normatori, în București m-am întâlnit cu un învățător din satul meu care m-a meditat pentru liceu. El știa că am fost deținut și mi-a destăinuit că el conduce o organizație clandestină țărănească din Vlașca și Teleorman. Și i-am spus : „Domnule profesor, aveți și o dublură la organizație? Că s-ar putea să cadă prima”. Și zice : „Măi, să știi că e o idee bună”. Eu unul nu mai m-am întâlnit cu el, da' am aflat de la părinți că fusese arestat. Am avut iar emoții, nu cumva trecut prin chinuri să scape vorba : „Domnule, păi mai știe de asta și soldatul Ștefan Ion din DGSM”.

Pe urmă m-au dat pe un șantier ca normator cu grad de sergent-major... onorific, că fusesem șef de promoție, da' nu era trecut în brevetul militar. Și m-au trimes ca normator la Cobadin, în Dobrogea, pe urmă la Medgidia, pe urmă la Bălcescu, Dorobanțu, Kogălniceanu, lângă Medgidia, și de acolo m-am eliberat.

După armată ați reușit să vă găsiți serviciu ?

M-am angajat prin intervenția unui normator civil căruia îi făceam și statele de plată pentru muncitorii civili. Pentru că ei erau navetiști din Constanța și mă rugau, iar eu îi serveam. Mă cunoșteau șefii de la trustul SC Constanța – Construcții și m-au angajat ca normator civil pentru grupul de șantiere Babadag, Baia, Slava Rusă. Și așa am ajuns în Babadag prin noiembrie 1956. Și în februarie '56 a avut loc Congresul XX al PCUS, cu Hrușciiov, și nu știu ce s-a ivit problema cultului personalității, și atunci eu, în aprilie sau în mai '56, am făcut cerere la Ministerul Învățământului și am cerut să-mi dea voie să-mi termin liceul. Am spus că m-au arestat la vârsta de 18 ani, că am făcut închisoare, că nu prea știam importanța construcției socialiste, că eram și eu tânăr, m-am reeducat, acuma am făcut armata la DGSM, am muncit, am lucrat ca normator, și îi rog foarte mult să-mi permită să termin liceul. Domnule, și mi-au aprobat ! Și-am dat ultima clasă la Tulcea, ca să nu cunoască ăștia de la Babadag situația...

Acolo, la Tulcea, mi-am prezentat foaia matricolă unde scria că „a fost deținut politic, n-are voie să termine, a fost exclus din toate școlile din țară” și „aprobat de la minister că i se dă voie să termine” nu știu ce. Vreau să vă spun că m-au primit foarte frumos directorul liceului. Zice : „Și noi am avut o mulțime de elevi” – printre care și Iorgulescu⁴ ăsta de la Tulcea – „câteva organizații, și săracii au fost închiși”. Profesorii s-au purtat foarte atent cu mine, eu eram însă foarte pregătit, pentru că în toți anii ăștia mă pregătisem bine. Și am luat examenul de bacalaureat cu „foarte bine”. Am vorbit cu șeful secției de învățământ, care mă cunoștea, și i-am spus : „Tovarășu' șef, nu puteți să-mi dați o recomandare să mă înscriu la fără frecvență la facultate?”. „Da' tu ești normator, măi, ce-ți trebuie facultate? Facultate de normare?” „Nu, domnule, vreau să mă duc la Istorie.” Vroiam să mă pregătesc la istorie tot în vederea luptei... Nici nu mă

4. Pentru detalii, a se vedea interviul cu Grigore Iorgulescu din prezentul volum.

gândeam că o să termin vreodată facultatea, da' barem un an să am acces la bibliotecă, la Arhivele Statului, la Academie și așa mai departe. Și mi-a dat, domnule, recomandare că funcționez la școala cutare, deși nu funcționam acolo, să intru la admiterea la Facultatea de Istorie. Atuncea am scris acasă părinților, că aveam o soră care terminase de doi ani școala primară și nu putea să meargă mai departe pentru că n-avea tata bani, că fusese dat afară din învățământ în timpul armatei mele. Și i-am spus : „Tată, să dea sora mea examen de admitere la școala medie, la liceu, pentru că eu mă oblig să-i plătesc taxele și întreținerea”. Și i-am și trimis bani, că aveam salariu ca normator.

Și ați dat admitere la facultate ?

Da, am dat examen și am intrat la facultate. Sunt multe lucruri, că am cerut aprobare și de la trust pentru Politehnică, să mă duc la fără frecvență, și mi-au dat concediu două săptămâni. După ce am reușit la facultate, m-am dus la Constanța, mi-am dat demisia și am venit la șeful secției de învățământ ca să nu mai facă alte acte : „Tovarășu' șef, am renunțat...”. Începuse anul școlar și mi-a spus : „Măi băiete, a început școala și am locuri acum. Așteaptă că te servesc”. Și, după câteva zile, eu mă duceam mereu la el : „Măi, te punem director la Școala «Nicolae Bălcescu». Tu acum ești în curs de calificare și student, ai 25 de ani...”. Ălaltăii aveau toți 18-19 ani, erau absolvenți de liceu, suplinitori, că așa erau pe atunci. „Primești ? ” „Păi cum să nu primesc, tovarășu' șef ? ! ” Și m-am dus acolo și am fost director.

Ați reușit până la urmă să-i păcăliți...

Da. Să mă strecur, mai bine zis. În anul următor, am cunoscut-o pe soție. Trecusem în anul II la facultate, ea era profesoară de biologie-chimie aici la liceu. Era o serată, o consfătuire, și a venit la mine și m-a invitat la dans. Și din vorbă în vorbă am aflat că e refugiată din Cernăuți, că tată-său a fost ofițer în armata regală și debarcat apoi, și atuncea m-am împrietenit cu ea. După vreun an i-am spus și că sunt fost deținut... Ea știa că am fost normator. Și zice : „Dacă te dă afară, lucrezi ca normator. O să fii plătit dublu față de învățământ ! ”. Așa era. Deci ne-am căsătorit, dar după încă un an, între două sedințe cu directorii, care aveau loc lunar, m-au chemat la secția de învățământ. Și atunci, asta m-a pus pe gânduri.

Dar de ce v-au chemat ?

Eu eram prieten cu un inspector macedoncan, că eram la aceeași cantină când eram normatori aici la școala medie. Săracu' a murit după aceea. Și zice : „Măi Ștefane, nu te nelinești, pentru că ăsta a aflat ! Te-au reclamat unii că ai făcut pușcărie”. Și zice : „Du-te sus, că e securistul secției de învățământ ! ” ...că secția de învățământ avea câte un securist. Și-acolo eu am intrat oarecum pregătit sufletește să renunț. M-a luat el tare : „De ce n-ai declarat că ai fost deținut politic ? ”. „Ce deținut politic, domnule ? ” „Păi ai reclamații aici.” „N-am nicio reclamație, domnule... De unde ? De ce ? Cum ? ” Am avut curajul ăsta, să neg. Și după vreun sfert de oră de tatonări zice : „Măi, da' văd acolo unul Ștefan...”. „Da, domnule, l-am găsit în documente. Sigur că da ! ” Și am plecat. Da' era ușa deschisă la biroul șefului secției de învățământ și mi-a făcut semn să vin la el. El era basarabean refugiat și știa că soția mea e bucovineancă din Cernăuți refugiată, și era oarecum prietenos cu noi. Și zice : „Băi Ștefane, dacă vrei să pleci, îți dau avizul să pleci la cerere, ca să nu te dea ăștia afară”. Zic : „N-am unde să mă duc...”. Era și iarnă atuncea. „Dați-mă afară dacă credeți că nu mai sunt bun de nimic.” Zice : „Bine, măi, du-te ! ”. Și am avut noroc... Mi-a spus inspectorul macedonean că a fost

altul reclamat că ar fi fost în închisoare, și avea tot numele meu, și că ne coincidea numele. Și așa am reușit să rezist și am terminat facultatea !

Da' înainte de a da examenul de stat m-am îmbolnăvit de nevroză astenică, pentru că, după ce m-am eliberat în '50, în fiecare noapte – sau, dacă nu, a doua noapte cu siguranță – visam fie că mă arestează prima dată, în octombrie, fie a doua oară, în noiembrie, fie că mă dădea afară din liceu de la Roșiorii de Vede. Și mă trezeam cu palpitatii și în ultimul an n-am mai rezistat și m-am îmbolnăvit de astenie nervoasă. Am fost internat în spital aicea la Babadag, am vrut să mă internez la Spitalul 9, dar medicul de acolo de la București mi-a spus : „Domnule, mai rău te îmbolnăvești. Acolo sunt nebuni. Mata ai un surmenaj. Ai mata un necaz...”. Nu puteam să-i spun : „Da, domnule, eu sunt fost deținut și, uite, stau așa ca pe ghimpi”. Și atunci i-am spus primarului, președinte, cum era atunci, al forului popular de la Bălcescu, și mi-a pus o pilă la șeful secției de învățământ, că era altul acum, și la primul secretar al partidului. „Uite tovarăși, e directorul ăsta de la noi de la școală, bolnav săracul, îl ia mereu cu salvarea... Vedeți ce faceți cu el, că e un om foarte amărât.” Și atunci, șeful secției de învățământ zice : „Domnule, hai să-l facem inspector școlar, ca să uite”. Credea că sunt puțin sonat. Și m-a făcut inspector școlar, domnule, cu terenu', deși era greu, că n-aveam pe atunci autobuze. Și m-am refăcut, domnule, dar după nu știu câți ani.

Securitatea v-a mai șicanat în acești ani ?

În '68. Era perioada revoluției de catifea de la Praga, erau alte timpuri. Mă cheamă la Securitate aici și zice : „Tovarășu' profesor, noi știm c-ați fost deținut politic”. „Da' de ce ?” „Uite, ai o reclamație aicea.” Domnule, mi-a dat o foaie de caiet scrisă acolo cu ceva contrabandă de rachiu, de țuică, și semnăturile mele pe margine, cu roșu. Și mi-a spus : „Sunt semnăturile dumneavoastră aici ?”. Zic : „Domnule, par, dar nu știu cum oi fi semnat eu pe foi de hârtie așa aiurea...”. Că semănau cu ale mele, domnule. „Uite, te-a reclamat cineva că ai de-a face cu comerț de țuică, de rachiu, ori noi știm că tu nu bei deloc în cârciumă, știm că ești cam suferind și nu-ți arde ție de astea. Caută-mi mie cine ți-a scris asta, că trebuie să fie un profesor de-al vostru prin tot raionul ăsta.” Pentru că eu făcusem vreo trei referințe de destituire din învățământ a unor profesori suplinitori care se luaseră de eleve. Reclamaseră părinții și partidul, și raionul a spus : „Trimiteți-l pe Ștefan, că ăsta e un om corect și ăsta nu o să mintă, ăsta nu o să-i ierte”. În serviciu trebuia să fiu corect ! Dar n-am găsit cine a scris plângerea aceea și pe urmă am cerut eu să fiu trecut la clasă. M-au trecut la clasă, m-au văzut bine primii ani, pe urmă mi-au interzis să predau istoria românilor.

Nu au încercat să vă facă informator ?

După ce trecusem la clasă, după ce am fost inspector, au venit securiștii să mă recruteze ca informator. Fiul meu avea atunci doi ani, că e născut în '69, deci asta a fost în '71. A venit un ofițer de la Securitate din Sibiu numit Lazăr și mi-a propus treaba asta. Cică : „Ne cunoaștem de la tovarășul colonel Costică...”. ăsta era un țigan de lângă raionul Istria, șef de Securitate aicea, care mi-a spus mie de bilețelul ăla. Zice : „Mi-a spus tovarășul comandant că sunteți un om cumsecade și să facem treaba...”. Zic : „Domnule, nu-mi place mie să răcnesc grajdurile altora”. „Păi cum se poate ?” „Domnule, nu fac treaba asta, pentru că asta e o murdărie ; s-o facă cei care se pretează la treaba asta !” „Păi cum, domnule, dar nu vrei să-ți păstrezi postul ?” „Ba da, domnule, dar nu în condițiile astea !” „Păi dacă vă dăm afară din învățământ ?” „Dați-mă, domnule ! Eu din construcție câștig dublu decât aicea !”

După câteva zile, la un moment dat, vine el acasă la mine, și țin minte ca acum... Eram cu toții la masă acolo, pe pat era fiul meu ăsta de doi ani și, la un moment, scoate servieta, scoate niște hârtii de acolo și zice: „Uite, v-am adus hârtie ca să semnați aicea”. „Domnule, păi nu v-am spus că nu fac lucruri din astea? Că nu-mi place să răcnesc grajdurile și murdăria altora, să fac pe rândușul?” El s-a uitat așa, urât, la mine, și atunci fiul meu de pe pat, care ne urmărea foarte atent, a început să scâncească și să plângă. A văzut că taică-su era forțat de străinul ăla să accepte ceva. Și-atuncea el zice: „Uite, se uită băiatul la noi”. „Păi se uită, dacă dumneavoastră veniți în casă la mine și îmi spuneți lucrurile ăstea.” Și el atunci și-a închis servieta și a spus: „Vă mustră conștiința, de asta nu semnați?”. „Domnule... conștiința! Conștiința trece prin stomac...” Am spus eu poanta asta, ca să nu creadă că sunt cine știe ce romantic, cine știe ce idealist sau fanatic. „Nu, domnule, nu e vorba de asta. E vorba de profesionalism. Nu-mi place asta. S-o facă cine are suflet de turnător.” Și a plecat, domnule, și m-a lăsat în pace.

Da' în fiecare an, la clasele noi, cine putea să fie informatorul Securității, trebuiau să fie: ori fii de funcționari, de polițiști de nu știu ce... Deci aveam frică.

Și, când era băiatul în clasa a V-a, a venit alt securist. Asta a fost a treia oară. Prima dată a fost cu Borcan, a doua oară Lazăr, a treia oară ăsta. Pe ăsta îl țin minte: Mauna Ion. M-a chemat direct la Poliție, la Miliție, cum era pe atunci, în ziua cutare, ora cutare. Mă așteptam să fie tot o turnare. Era băiatul în recreație. Venisem de acasă că aveam o pauză, l-am pupat de la revedere, că nu știam dacă nu mă arestează. M-am îmbrăcat bine și m-am dus acolo. Și acolo una, alta, ticălosul ăsta m-a luat la întrebări tare: „Profesor de istorie, fost deținut, cum crezi că te poți strecura așa pe la noi fără să aduci și mata contribuția la construcția socialismului?”. Zic: „Domnule, adică ce vreți dumneavoastră? Nu-mi fac datoria?”. „Da, îți faci datoria? Păi ia spune ce vorbesc colegii voștri? Că am auzit și că dumneata spui acolo că nu prea se găsesc alimente, că tre' să stai la coadă...” Zic: „Da, domnule, stau de la 3 dimineața, noaptea, să iau un litru sau doi de lapte pentru copii. Stau la coadă, dar bine că se găsește. Nevastă-mea face piața, eu nu am de ce să mă plâng...” „Da' ce spune Băltoi?” „Domnule, Băltoi toacă verzi și uscate pentru că el, probabil, e informatorul dumneavoastră. Că nu și-ar permite să ironizeze niște lucruri...” „Păi cum informatorul nostru?” „Păi eu așa cred. Că eu unul, chiar dacă aș simți ceva, să am ceva pe inimă, eu nu spun, pentru că mi-e teamă să nu mă toarne altul.” Și spune: „Da' Radio Europa Liberă ascuți?”. Zic: „N-ascult, domnule, pentru că nu mă interesează”. „Dar ce este SLOMR-ul⁵?” Eu ascultam Europa Liberă, și știam că era cu Paul Goma, cu sindicatul oamenilor muncii... „Care SLMR domnule?” I-am pocit numele... „SLOMR, domnule!” „Care SLMR, domnule?” „Ee”, zice „uite care e chestiunea, te înscrii, te faci informatorul nostru, ca să te lăsăm mai departe.” Zic: „Domnule, mi-a mai promis tovarășul Lazăr. Mie nu-mi plac treburile ăstea”. „Păi te dăm afară din învățământ!”

Eu toate ăstea i le spuneam soției și ea zicea: „Lasă, mă, că în învățământ te plătește mai prost decât ca normator...”. Deși mie mi-ar fi părut rău să mă dea afară din învățământ, pentru că aveam acu' toate gradele. Și totuși m-a mai chemat de vreo două

5. Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii din România, mișcare sindicală inițiată de dr. Ionel Cană și Gheorghe Brașoveanu în 1979, în care au fost implicați mai mulți luptători anticomuniști, printre care Paul Goma, Vasile Paraschiv și pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr. 155109, vol. 3, ff. 29-33.

ori, pe urmă ultima oară mi-a fixat o întâlnire într-o casă conspirativă pe lângă farmacie, pe acolo. „A doua zi la ora 11.” Eu zic : „Bine, domnule”. Nu i-am spus : „Da”. Și a doua zi nu m-am dus. Eram liber dimineața aia și văd că sună telefonul. Domnule, a sunat o oră telefonul. Nu i-am răspuns ! Și nu m-am dus. După câteva zile m-am întâlnit cu el pe stradă. M-am uitat la el, s-a uitat și el la mine... a plecat mai departe. Nu m-a mai deranjat de atunci. Adică ce vreau să spun : că dacă n-aveau cu ce să te aibă la mână, să te șantajeze, să te forțeze, dacă erai slab de nervi, te recrutau. Altfel, domnule, nu te recrutau !

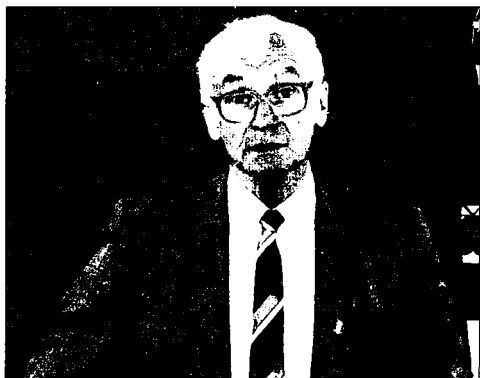
Mai știți dacă vreunul din ofițerii de Securitate sau din cei care aveau funcții mai sunt acum în viață ?

Domnule, despre ticălosul ăsta de Mauna, care m-a tracasat cel mai mult și care era cel mai arțăgos, cel mai agresiv, am auzit acu' câțiva ani că era șeful SRI-ului pe 5 județe : Moldova de Sud și Dobrogea. De Lazăr, ăla „mai cumsecade”, între ghilimele, n-am mai auzit nimic.

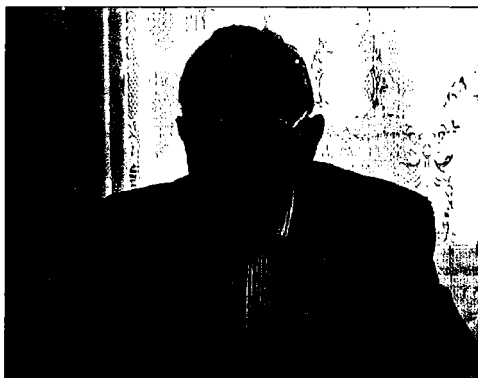
Bine. Eu vă mulțumesc pentru interviu.

Cu plăcere. Nici nu mă așteptam...

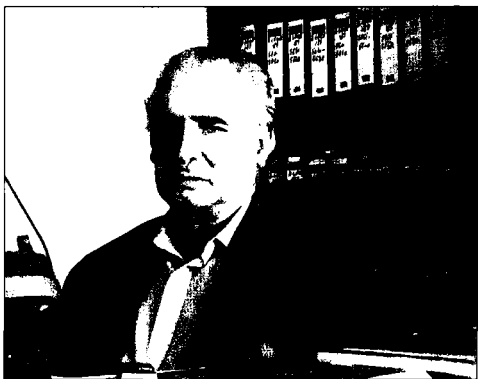
Fotografii

Octav Bjoza

Teofil Botlung

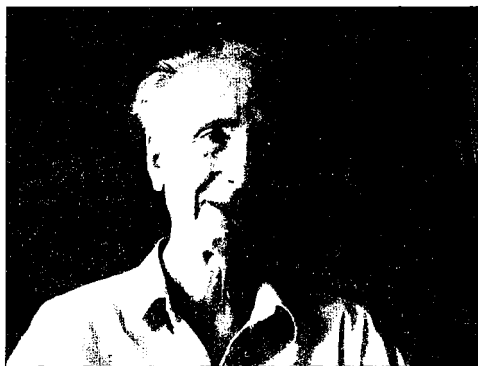
Aurel Brazdă

Nicolae Buțureanu

Doina și Dumitru Cepănariu

Petru Cojocaru

Alexandru D. Constantinescu

Narcis Dogaru

Ion Gândacu

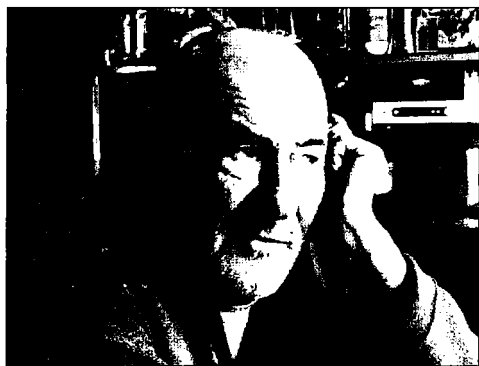
Eugenia Hențiu

Nicolae Ienăși

Grigore Iorgulescu

Teofil Ivașcu

Traian Romulus Pompiliu Dezideriu Luscan

Teofil Mița

Constantin Nistorică

Nicolae Purcărea

Alexandru Roșcovan

Constantin Teodoroiu

Ioan Tonea

Gheorghe Urdea

Radu Vasile

Anexe

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

EXPEDIENTĂ

Expeditoare: Definitor Cojocaru Petru

Str. Republicii Nr. 556

Orașul Gherla

Comuna Gherla

Regiunea Cluj

Destinație: Post. 815

Adresat: Prof. Severin

Regiunea Cluj

Adresat: Cojocaru

Adresat: Cluj

1964

Montan, pentru a-l ajuta să se
 să se dă ocazia în fața
 lele ori, tulburarea, să se
 Grimele salarilor, mai
 să fie limitate, să
 că nu are voie să
 lundă, mai, din
 să se dă ocazia în fața
 xente, pământului
 din ser, pământului
 secolu de la
 să știu că
 trimis, scrie, în
 aut, că
 să liti dege, în
 va, și se poate
 căi, că
 nos face, în

creșterea
 a
 să
 în
 la omilor
 și pachet
 să afle
 dar
 a
 în
 la
 de
 în
 la
 la
 la

PENITENCIARUL

Cluj-Mare

Nr. MATRICOL

Anul 1952 luna

5.

Aprilie

ziua

30

FISA MATRICOLĂ PENALĂ

I. NUMELE

NISTORICA F.

Pronumele

CONSTANTIN

2. Nașterea

la 27. luna

Februarie

ziua

24. in

Comuna Bistret.

3. Fiul lui

FILIIP

și al

Str.

ELEONORA.

Nr. 40.

4. Domiciliat în

Oradea

Regiunea

M. H.

in trecut

Elev.

5. Ocupația, în prezent

funeț

in trecut

Elev.

6. Avera, deținut

in prezent

in trecut

7. Ocupația soț

in prezent

in trecut

8. Avera soț

in prezent

in trecut

9. Ocupația părinților în prezent

in prezent

in trecut

10. Avera părinților, în prezent

in prezent

in trecut

11. Originea socială

tarănească

studii

5. cl. liceu

12. Cetățenia

Română

studii

5. cl. liceu

13. Starea civilă

ne căsătorit

dumele soț

copii

băieți

14. Serviciul militar : cîștigă

gradul

serg.

unitatea

cărreia

apartine

Armata

Română

15. Apartenența politică a deținut

in prezent

in trecut

ap politic.

16. Starea sănătății (ce defecte fizice și psihice are)

in prezent

in trecut

ap politic.

SEMNALMENTE:

tală 170 cm

fruntea

mare

nasul

protr.

gura

protr.

barbia

mici

lăsa

lăsa

ochii

capul

în

sprâncenele

cast

barba

rădă

mici

mici

mici

mici

mici

urechea

mici

mici

mici

mici

mici

mici

mici

mici

mici

mici

mici

SITUAȚIA JURIDICĂ

6. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

7. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

8. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

9. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

10. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

11. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

12. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

13. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

14. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

15. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

16. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

17. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

18. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

19. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

20. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

21. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

22. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

23. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

24. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

25. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

26. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

27. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

28. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

29. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

30. ANUL ÎNCETĂRII PENALE

mici

primit dela

Observations

Estri provizorii (transferari in afaceri judiciare, spitale, ~~avocatură~~)

Reprimiri din esiri provizorii

Transferări definitive 20.VII.1952 pentru infirmitate la Col. Baia Irie

Cum a muncii și meseria noastră 5. Nov. 93. 122m 22 or

15.01.756 11.42

14. popisani 2.1.1941 23. 8. 1941

31 JUL 1964

100

100-443887-100

DECLASSIFICATION AUTHORITY

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

12/11/54

111

Formitate

... ..

10. 11. 1940

[illegible]

... ..

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

Nr. _____

FIȘA PERSONALĂ

Intocmită de Direcția, Serv. Județean Reg. de Securitate Timișoara
 Numele și prenumele: Cojocaru Petru
 Cu porecla zis Petrică
 Nume fals: _____
 Semnătura infractorului: Cojocaru Petru

C.N.S.A.S.

09.FEB.2009

DIRECȚIA ARHIVĂ
POPEȘTILEORDENI

Felul infracțiunii: _____
 Ocupațiunea: student
 Origina socială: țărănească
 Apartenența politică: F.D.C.
 Ave: nu posedă
 Vârsta: 23 ani
 Anul nașterii, comuna, județul, țara: 1926, III.18. com. Teregova, jud. Severin, R.P.R.
 Ultimul domiciliu: comuna, județul, țara: Timișoara II. str. Samuil Micu Nr.7.
 Domicilii anterioare: Timișoara str. Miron Romanu Nr.4, Simion Bărnuțiu Nr.22.
 Naționalitatea: română
 Cetățenia: română
 Religiunea: ortodox

Starea civilă
nesătoritEXPUNEREA REZUMATIVĂ
A INFRACȚIUNIITata
SabinA fost Seful Regional
din Bant al organizației
subversive F.D.C.Mama
ValeriaSoț(-ia)
.Copii
.Rude
2 frați

Fotografiat de _____
 A fost _____
 Cișeul Nr. _____
 Dactiloscopia de _____

Studii: ident Fac. Mine-metalurgie
 Limba ce posedă: Română și Franceza
 Situația militară: nesatisfăcută
 Specialitatea ca infractor: _____

Formula dactiloscopică: _____

FOTOGRAFIA

DOSARUL ÎNTOCMIT DE:

Reg. în P. J. C. A.

Unitatea:

Penitențiarul:

Instanța

Categorie penală:

CR

Nr. matricol

93/59

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

LOCUL ȘI DATA TRANSFERĂRII

Numele: TONEA pronumele: ION
porecla:Născut în anul: 1922 luna: XII ziua: 28Com. Ungheni județul: UngheniFiul lui: S. Ion și al: S. EcaterinaDomiciliat în com.: UngheniStrada: D. O. nr.

Satul

Raionul: Fetești reg.: InstanțaOcupația la data arestării: MuncitorOcupația în trecut: Lucrător agricol

Ultimul loc de muncă:

Localitatea:

Averea la data arestării:

Averea în trecut:

Ocupația părinț lor în prezent: decedațiOcupația părinților în trecut: agricultoriOrig. socială: S. funcționar categ. socială:Studii: Școli de învățământ profesionalCetățenia: Română naționalitatea: RomânăStarea civilă: marital numele soț

Copii: băieți: fete:

Apart. politică la data arest.: nicădApart. politică în trecut: Lucrător agricolServiciul militar: ctg. 1922 gradul serg.Unitatea cărui aparține: CM. Fetești

ANTECEDENTE PENALE:

1949 Condamnare 7 ani exclud

Arestat de: Lucian CăFișa întocmită de: ac. ToruData de: 20.09.95

Comandant:

Data de: 15.06.95Data de: 15.06.95Data de: 15.06.95Data de: 15.06.95Data de: 15.06.95Data de: 15.06.95

Condamnat.....imatriculat în ziua de.....primit de la.....										
Nr. mandat și instanța care l-a emis	Nr. hotărîrii judecăt. și instanța care a pronunțat-o	Fapta comisă, art., codul sau legea în care se încadrează	Durata și felul pedepsei	Comutări, re- duceri, grațieri, adăugiri, comutări și contopiri	DATA începerii pedepsei			DATA expirării pedepsei		
					Anul	Luna	Ziua	Anul	Luna	Ziua
120. 576/59 Trib. M. Băneasa	349/59 Băneasa	furt în 209	25 ani m.o.	Dec. 1931 15 MR 2 MR	1931	05	20	1984	05	20
7. 2066 M. 2. 0967 0.										
120/59 29 ord. transfer la cond										
PROVIZORII										
Reprimit:										
Reprimit:										
Reprimit:										
Prima din evadare la:										
8. 911/964										
5 - km. 1 - Plac										

Dos. Nr. 116/52 Huro

PENITENCIARUL

Nr. MATRICOL

860.

Anul 1949 luna

11

ziua 24

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

1. NUMELE

Porecla

2. Născut în anul 1922 luna

11

ziua 27 în Comuna

Iha Bărgău

Raionul

Regiunea

Rodna

3. Fiul

lui

și al

Necelu

4. Domiciliat în Comuna Iha Bărgău str.

Raionul

Regiunea

Rodna

Nr.

5. Ocupațiunea, în prezent

Ing. silvic

în trecut

Ing. silvic

6. Avera deținut

în prezent

nimic

în trecut

nimic

7. Ocupația sot

în prezent

în trecut

8. Avera sot

în prezent

în trecut

9. Ocupația părinților, în prezent

secedat tota

în trecut

secedat

10. Avera părinților, în prezent

secedat

în trecut

secedat

11. Originea socială

trabuc

studii

Poli. Tehnica

12. Cetățenia

român

studii

Poli. Tehnica

13. Starea civilă

necăsătorit

numele sot

copii

betti

betti

14. Serviciul militar, este

unitatea căreia aparține

15. Serviciul poliției, este

în prezent

a poliției

16. Starea civilă, în prezent (necăsătorit, căsătorit, divorțat, etc.)

17. Caracteristici fizice: înălțime, greutate, culoare, etc.

gura mijlocie, bărbia

18. Caracteristici fizice: culoare, formă, etc.

sprâncenele negre, barba

19. Caracteristici fizice: semne particulare

Nici

cu mandatul de arestare

art.

d) CONDAMNAT

îmatricolat în ziua de

24.11.1955

primit dela

S. M. C. 1110

Numărul mandatului și înștiințarea care-l însoțește	Numărul hotărârii judecătorești și instanța care a pronunțat-o	Fapta comisă, articolul, codul sau legea în care se însușește	Durata și felul pedepsei	Comutări, reduceri, grațieri, adăugiri, comutări, contopiri	Data începerii pedepsei			Data expirării pedepsei		
					Anul	Luna	Ziua	Anul	Luna	Ziua
3387/24.11.1955	247/1955	Conștient	1 an		1955	VI	2	1955	VI	31
Descrierea pe scurt a faptului: a dat ajutor leg.										
mar. 500 lei										
247/1955										
Descrierea pe scurt a faptului: Idem.										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Cu 734/380/54.1955 dat ordin de a fi										
închis în detenție pe termen										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Titul 229/34.1955										

Observații

Eșiri provizorii (transferări în afaceri judiciare, spitale, evadări)

Reprimiri din eșiri provizorii

Transferări definitive

Cum a muncit și meseria însușită

Premii, evidențieri

Scutiri acordate în penitenciar

Benevolă disciplinare

DIRECTOR

DOSAR ÎNTOCMIT DE:

CATEGORIA PENALĂ

NR. MATRICOL

(unitatea)

PENITENCIARUL

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

LOCUL ȘI DATA TRANSFERĂRII

Hind 21-XI-1959

Numele CÂNDACU, prenumele Ion
porecla

Născut în anul 1923 luna Iunie ziua 6

Comuna Iaișu raionul Buzău

Fișă nr. 101 și al. 101

Domiciliat în com. Iaișu strada 101

Nr. 2 Raionul B. Hârlau Regiunea Iași

Ocupația la data arestării 101

Ocupația în trecut 101

Ultimul loc de muncă 101

Localitatea 101

Averea la data arestării 101

Averea în trecut 101

Ocupația părinților în prezent 101

Ocupația părinților în trecut 101

Originea socială 101 categ. socială 101

Studii 101 specialitatea 101

Cetățenia 101 naționalitatea 101

Starea civilă 101 numele soției 101

Copii: băieți 101 fete 101

Apartenența politică la data arest. 101

Apartenența politică în trecut 101

Serviciul militar: ctp. 101 gradul 101

Unitatea militară aparține 101

(unitaire)

Camera

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

Numele IONAȘI D. prenumele NICOLAE

Născut în anul 1933 luna 02. ziua 8

Născut în anul 1933 luna 02 ziua 8 comuna 02

Rațional 17,5 Litra pe regluna Craiova

Fl. *alba* *Leucantha* \$1 a. *Chrysanth*

Domiciliat în comuna securisoara strada Bolintineanu
satul

Războiul 1914-1918 regiunea 1914-1918

Ocupația: la data arestării ing. cauph în trecut cler.
 instituția

Ultimul loc de muncă Intreprinderea _____ locaitatea _____

nu sora in trecut nu a fost

..... in trecut

..... in trecut.....

Librarian. In transit unopened recd.

He will call it the Great / the Great / the Great

categoria socială medie

Specialitatea capătata peșce carion

ateia română limba maternă _____

[illegible]

copied, dated _____ file _____

in transit 10/12/45

unilaterală careia aparține		
nasul	urechea	barbia

herba

secours particuliers cordons

— 1 —

134 144 154 164 174 184 194 204 214 224 234 244 254 264 274 284 294 304 314 324 334 344 354 364 374 384 394 404 414 424 434 444 454 464 474 484 494 504 514 524 534 544 554 564 574 584 594 604 614 624 634 644 654 664 674 684 694 704 714 724 734 744 754 764 774 784 794 804 814 824 834 844 854 864 874 884 894 904 914 924 934 944 954 964 974 984 994

nr. 234 din 17.12.2006 emis de 373

descrierea pe scurt a faptului descrierea pe scurt a faptului

trimis in judecata la data _____

cu mandatul nr. _____

nr. _____ din _____ emis de _____

art. _____ descrierea pe scurt a faptului _____

cu mandatul nr.

100-443887-100

Arrested at _____
accusation _____

10-10-10

Depos in penicillaria An.

4450000

37

THE

Numele Biosa.....prenumele Octav
 Prezenta
 Data nasterii 1938 luna 08 ziua 11 comuna Iasi
 Rationul Iasi regiunea Iasi
 Fi. lui Iosn si al Georgeta
 Domiciliat in comuna Iasi ^{strada} C. Vodă 29, bld. _{sau}
 Rationul Iasi regiunea Iasi
 Ocupatia: la data arestării student in trecut elev
 Ultimul loc de munca ^{institutie} Intreprinderea localitatea

.....	la data trecerii	fără avere	in trecut	fără avere
.....	in prezent	/	in trecut	/
.....	in prezent	/	in trecut	/
.....	in prezent	functionari	in trecut	functionari
.....	in prezent	nu are	in trecut	nu are
.....		nic. burghez	categoria sociala	-

.....

copii, biseri, fete
in trecut, apolitic
unificarea carei aparitia
gura, la via
principele, barba
corpului

... din 1978 ... emia de ...
... pe scuti a legului
... în județul Iași

25.08.1992

[illegible]

DOSAR ÎNTOCMIT DE:

Miliția 14.8.1945
(unitatea)CATEGORIA PENALĂ CSSNr. MATRICOL 14

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

PENITENCIARUL TIHISOARA

LOCUL ȘI DATA TRANSFERĂRII

Pacienesti 14.03.971
Ornel 20.05.1974Numele BOTLUNG prenumele TEOFIL

porecla

Născut în anul 1934 luna august ziua 31comuna SALISIEA URUSfiul lui NICOLAE și al RAHILADomiciliat în com. TIHISOARA strada ION IONESCUnr. 62A BCAD nr. 31 Jud. TIMIȘOcupația la data arestării CONFACILOcupația în trecut FUNCTIONARUltimul loc de muncă I.G.V.A.Localitatea TIHISOARA

Averea la data arestării

Averea în trecut

Ocupația părinților în prezent REVISIONAROcupația părinților în trecut BUCHETAROriginea societății ROMÂNIA Categ. societății ROMÂNIAStudii 4 cl. + 8 ani specialitatea COMERCIUCetățenie ROMÂNIA naționalitatea ROMÂNIAStarea civilă NECĂSĂRIT numele soț -Copii: băieți - fete -Aparența politică la data arest. FAȘAAparența politică în trecut FAȘAServiciul militar: cîg. 1934 gradul capelUnitatea cărui aparține O.M. TIHISOARAVîrstă 40 ani M. activă dumnezeuData 14.03.1974Fișa întocmită de Șef Cămin

CONDAMNAT

IMATRICULAT ÎN ZIUA DE

PRIMIT DE LA

Nr. înv. și înscrisul care l-a emis	Nr. înscrisului și înscrisul care l-a emis	Faptul comisi- onat, redi- scut, în care legat în care se înscrisul	Durata și felul pedepzii	Comutări, redu- ceri, gratii, adăugiri, comutări și contopiri	Data pedepzii pedepzii			Data pedepzii pedepzii		
					Anul	LUNA	Ziua	Anul	LUNA	Ziua
62/97	53/1974	PROBĂ IMPOZIBIL PRINSDUR SOCIALIST 166 C.A.	6 ani							
Descrierea pe scurt a faptelor:					1971	02	08/1977	02	07	
Descrierea pe scurt a faptelor:										
Descrierea pe scurt a faptelor:										

1971 02 08/1977 02 07

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

166 C.A. descrierea pe scurt a faptelor a. disp. de însc.

[illegible]

Prezentarea autorilor

Cosmin Budeancă, absolvent al Facultății de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca (1997), și al studiilor aprofundate de istorie orală în cadrul aceleiași facultăți (1998). Doctor în istorie la Universitatea „Babeș-Bolyai” (2008). A coordonat mai multe proiecte de istorie orală, dintre care amintim: „Imaginea celuiilalt în comunitățile mixte româno-germane din județele Hunedoara, Alba și Sibiu”; „Amintiri pentru viitor. Expo - România”; „Rezistența anticomunistă în Țara Făgărașului”. Este membru în colegiul de redacție al *Anuarului Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România* și al *AIO - Anuarul Institutului de Istorie Orală*. A publicat: „*Suferința nu se dă la frați*”. *Mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Munții Apuseni (1948-1958)* (coautor, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002), *Rezistența armată anticomunistă din România. Grupul „Teodor Șușman” (1948-1958)*. *Mărturii* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2004), *Mișcarea de rezistență anticomunistă din România. Grupul „Cruce și Spadă”*. *Mărturii* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2005), *Rezistența anticomunistă din România. Grupul „Capotă-Dejeu” (1947-1957)*. *Mărturii* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006), *Rezistența anticomunistă. Cercetare științifică și valorificare muzeală, I-II* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006), *Experiențe carcerale în România comunistă I* (coord., Editura Polirom, Iași, 2007), *Forme de represiune în regimurile comuniste* (editor, Editura Polirom, Iași, 2008), *Experiențe carcerale în România comunistă II* (coord., Editura Polirom, Iași, 2008). Este șeful Serviciului Muzeu-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Andrei Lascu, absolvent al Facultății de Științe Politice, Universitatea București, specializarea engleză (2007). A colaborat la realizarea volumelor *Cei cinci care au speriat Estul* (Iași, Polirom, 2003), *Ghid de istorie contemporană – România* (Leipziger Kreis, Berlin-București, 2004). A publicat: *Experiențe carcerale în România comunistă I* (editor, Editura Polirom, Iași, 2007), *Experiențe carcerale în România comunistă II* (editor, Editura Polirom, Iași, 2008). Este șeful Serviciului Investigații Speciale din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Alexandru Matei, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București, și al masteratului Istoria ideilor și mentalităților în cadrul aceleiași facultăți. A publicat: *Experiențe carcerale în România comunistă I* (editor, Editura Polirom, Iași, 2007), *Experiențe carcerale în România comunistă II* (editor, Editura Polirom, Iași, 2008). Este colaborator al Serviciului Muzeu-Memorie, din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Alin Mureșan, absolvent al Facultății de Științe Politice și Administrative, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, secția Jurnalism (2006). A colaborat la revistele „Memoria”, „Tribuna”, „Steaua”. A publicat: *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate* (autor, Editura Polirom, Iași, 2007), *Experiențe carcerale în România comunistă I* (editor, Editura Polirom, Iași, 2007), *Experiențe carcerale în România comunistă II* (editor, Editura Polirom, Iași, 2008). Este

expert al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Constantin Petre, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București (1997). Doctorand în filosofie la Facultatea de Filosofie, Universitatea București. A publicat: studii și articole de istorie și antropologie. *Experiențe carcerale în România comunistă* I (editor, Editura Polirom, Iași, 2007), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă 1945-1967* (Editura Polirom, Iași, 2007), *Experiențe carcerale în România comunistă* II (editor, Editura Polirom, Iași, 2008). Este expert al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Adrian Sandu, absolvent al Facultății de Științe Politice, Universitatea București (2005) și al masteratului Politică europeană și românească din cadrul aceleiași facultăți (2007). A publicat: *Experiențe carcerale în România comunistă* I (editor, Editura Polirom, Iași, 2007), *Experiențe carcerale în România comunistă* II (editor, Editura Polirom, Iași, 2008). Este colaborator al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Constantin Vasilescu, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București (2005) și al masteratului România în secolul XX din cadrul aceleiași facultăți (2007). A publicat: *Experiențe carcerale în România comunistă* I (editor, Editura Polirom, Iași, 2007), *Experiențe carcerale în România comunistă* II (editor, Editura Polirom, Iași, 2008). Este expert al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Index de persoane

A

Ailoaie Constantin (Cuata) 221, 237-238, 240
 Albu Ioan 363
 Albu Jarco 34-35
 Alexandrescu Anton 72
 Alexandrescu Dan 110-111
 Ana (gardiancă) 313
 Anagnoste Stere Iuliu 167
 Anania Bartolomeu ÎPS
 (Valeriu Anania) 188, 285
 Anculia Horia (Anculea) 359
 Andreica Gheorghe 187, 300, 388
 Andreica Nicolae (brigadier) 300
 Andreșoaie 200
 Anisescu Cristina 43, 96
 Antonescu Ion („moș Cozonac”),
 reeducator la Târgșor 388
 Antonescu Ion (Mareșalul An-
 tonescu) 159-161, 235, 242,
 254-255, 275-276, 316, 322,
 331, 350-351, 383
 Antonescu Maria 159, 178-179,
 254, 256-257, 320, 322
 Apostol Dumitru 162-163
 Apostol Gheorghe 374
 Aramă Ion 218
 Arapu Petru 165
 Ardeleanu Ludovic 34
 Argezi Tudor 316
 Arnăuțoiu Toma 163
 Arsene 206
 Arsenescu Gheorghe 162, 390
 Arvat Dumitru (Nică) 300
 Aștileanu Vasile 45
 Atanasiu Constantin (Puiu) 166
 Auschnitt Max 339
 Avădanei Constantin 174-175,
 205

B

Baciu Ioan O. 115
 Baki Lucia 199
 Balan Stefan 363
 Balanov Petre 42
 Balint L. Mihai (Papp) 123
 Balș Alexandru 339
 Banu 286-287
 Bărlădeanu Alexandru 244-245
 Baruța Liviu 350
 „Bate-Bate” (gardian) 252
 Băbeanu 279
 Băbuș Grigorie (preot) (nume
 de mirean Gheorghe) 285
 Băcilă Nicolae 343
 Băcilă Virgil 325
 Bălan Cecilia 340
 Bălan Lucia 340
 Bălan Mărioara 340
 Bălăceanu Stolnici Constantin
 373
 Bălănescu Gabriel 335
 Bălănescu Nicolae (Alexandru
 Dobrin) 334-335, 338
 Bălcescu Nicolae 187, 401-403
 Băltoi 404
 Băran Coriolan 327-328
 Bărbieru Jenică 175
 Bărbos Viorel 205
 Bărcuțeanu Moise 165
 Băsescu Traian 192
 Bârzanu Anastase 373
 Bela Kuhn 239
 Beldeanu Oliviu 176
 Bellu Ștefan 318
 Benedek 356
 Betea Nicolae 245
 Bethlen (familia) 314
 Bibescu (căpitan de Securitate)
 323

Bica 201
 Biriș Victor 269
 Bjoza Octav 109, 116, 141
 Bjoza Carmen 125-127
 Blaga Lucian 152, 316
 Blandiana Ana 142
 Blank 237
 Blănaru Spiru 334, 341
 Blehan Octavian 218
 Blidaru Vasile Gheorghe 318
 Bobiș Vasile 177
 Bocârnea Eugen 281
 Bocârnea Ion 281
 Bodiu Leonida 73-74
 Bogdanovici Alexandru (Șura)
 203-204, 349
 Bogdănescu T. Ion 77
 Boghici Corina 181
 Bogza 241
 Bohotici Ioan 144, 153
 Boian Ion 185, 310
 Bontilă Gheorghe 339
 Borcan (securist) 400, 404
 Bordeianu Gh. Dumitru 203, 352
 Bordeianu Virgil 153
 Botlung Nicolae 310
 Botlung Rahila (mama Rahila)
 310
 Botlung Teofil 307, 310, 317,
 319, 321, 329, 332
 Boureanu Radu 308
 Bozga Dumitru (Mihuș) 17
 Bozgan Romulus 337
 Brașoveanu Gheorghe 404
 Brazdă Aurel 13, 17, 20-22, 24,
 26-28
 Brazdă Ioan 17
 Brădățeanu Victor 340
 Brăilița (doctor) 276
 Brătianu (Brătian) 83
 Brâncoveanu Constantin 343,
 365

Brânduș Costel 113, 130
 Brânzaru Emil „Tarzan” 151
 Brânzaș (frați) 151
 Brestin Ioan 342
 Brindescu Gavrilă 335
 Brișcă Adrian 217, 249
 Brucan Silviu 374
 Bucșan Boris 144
 Bucurenciu Matei 209, 363
 Budeancă Cosmin 45, 51, 72-73, 86, 109, 111, 116, 134, 158, 218, 274, 281, 295, 314, 331, 362, 384, 397
 Bugarschi Sava 341-342
 Bujoiu Ion 43, 45, 339
 Bulbuc Emil 88
 Bumbeș Mihail 15, 35
 Bunesco (judecător) 146
 Burbank Luther 196
 Burcea Mihai 15, 35, 320
 Burcea Titus 398
 Burdeț Ioan 74
 Burlacu Nicolae 210
 Bursuc Gheorghe 219, 221
 Burtică Cornel 291
 Buta (plutonier) 82
 Butariu Toma 343
 Buțureanu Nicolae 215, 221, 227, 230-231, 234, 237-238, 240

C

Caciuc Emil 203
 Caftangiolu Constantin (Paul) 110
 Calciu-Dumitreasa Gheorghe (preot) 25-26, 153, 174, 404
 Calotescu Alexandru (Neicu) 263
 Calotescu Constantin (Costică) 263
 Câmpeanu Radu 373
 Cană Ionel 404
 Candrea Constantin 321
 Caramihai Gh. Dumitru (Mita) 173
 Caranica Gheorghe (Gula) 188
 Carapantea Ion 335
 Caraza Grigore 330
 Carlaonț Dumitru 281
 Carol I (rege) 216
 Carol al II-lea 151-152, 216, 220
 Carp 237

Cazacu Vladimir 264
 Caziuc Gheorghe 153
 Călinescu Armand 86
 Călinescu George 254, 330
 Căpățână Grigore 331
 Cârnu Ioan 163
 Cârstea Remus Petre 159, 162-164
 Ceaușescu Nicolae 29, 55, 58, 67, 210, 227, 287-288, 330-331, 374
 Cenea/Țibag Radu 137
 Cențiu (Cențu) Ioan 110-111, 116, 119, 125
 Cenușă Constantin 249
 Cepănariu Doina 51-71
 Cepănariu Dumitru 51-71
 Chertăș Ioan (preot) 366
 Chioreanu Nistor 146, 339
 Chirilă Ion 334-335
 Chirilă Pavel 343
 Chișinevschi Iosif (Jakob Roitman) 243
 Chișinevschi Liuba 243
 Chița Ioan 343
 Chivulescu Nicolae (Puiu) 166
 Cică Vasile 403
 Cipău 27
 Cișmaș 45
 Citirigă Virgil 202
 Ciucă Stan 319
 Ciuceanu Radu 388-389, 391
 Ciungu 197
 Ciupagea Nicolae 218
 Ciupea Ioan 45, 111, 218, 281, 295, 331
 Ciurescu Valeriu 343
 Ciurică Nicolae 367
 Codileanu 33, 41-42
 Corneliu Zelea-Codreanu 159, 178, 241-243, 254, 348
 Codreanu (inginer din Timișoara) 330
 Codreanu Decebal Zelea 241
 Codreanu Elena (Lili, Lilica) 178, 254
 Cojocaru (secretar de partid) 359
 Cojocaru Petru 174, 334, 340, 352, 355, 358
 Colomb 243
 Condurache Dumitru (locotenent-colonel) 297
 Constandache Radu 387, 396
 Constantin Gheorghe 220, 233
 Constantin Titel Petrescu 293

Constantinescu Alexandru D. 263, 269-270, 273, 298
 Constantinescu Emil 372-373
 Constantinescu Miron 243, 369
 Coposu Corneliu 80
 Corianu 82
 Cornea Corneliu 144, 174, 318, 336, 342, 351
 Cornea Dorel 204
 Cornilă Șerban 199-200
 Coroiu Tănase 32
 Costăchescu Corneliu 165
 Costică (colonel) 24, 236, 263, 300, 403
 Coșbuc 40
 Cotruș Aron 153
 Cotruș Ovidiu Sabin 153
 Crainic Nichifor (Ion Dobre) 187, 272, 315, 325
 Crăciun Dumitru 322, 325
 Crăciun Gheorghe 134-135, 138-139, 145, 147
 Crevedia Nicolae 263
 Cristescu Eugen 159
 Crulea Maria 340
 Cucu (anchetator) 398-399
 Cuibaru Gheorghe 309-310, 316-317
 Curie Marie 186

D

Dabija Nicolae 145
 Daghie 121, 129
 Damian (profesor din Vad) 200
 Damian Ascano 367
 Damian Ștefan 200
 Danău Ioan 342
 Daniel Octavian 88, 93, 153, 159, 178
 Darie Silviu 342
 Dascălu (șef de post) 323
 Davidoglu Mihail (Moise Davidson) 308
 Demetrescu Radu (Radu Gyr) 187
 Densusianu Ovid Aron 365
 Densusianu Ovidiu O. (Ovidel) 365
 Diaca (Deac) Dan C. 120-123, 205
 Diaconescu Ioana 272
 Diaconescu Ion (Nelu) 152, 269
 Dickens Charles 66
 Dimitrie Sturdza 263, 339

Dina Florea 339
 Dinescu Marin Șt. 45
 Dobeș Andrea 45, 89, 111, 218, 281, 295, 331
 Dobre Florica 58, 243-244, 284, 291
 Dobrinu Dorin 96, 145, 167, 203, 223, 347
 Dogaru Dumitru 383
 Dogaru Narcis 377, 382
 Domășneanu Petre 334
 Domnescu 259
 Doran Nicolae 341
 Dorneanu Ștefan 148-149
 Dostoievski 317
 Dragalina Ion (general) 312
 Dragomir Laura 196
 Drăghia Dan 143, 194
 Drăghici Alexandru 58
 Drăghinescu Nicolae 279
 Drăguș Pavel (Puiu) 336
 Dreiser Theodore 357
 Duca Mihai 119-121
 Dulgheru Mișu 191
 Dumbrăveanu Coștiug Teofil (Teofil Lianu) 178, 181, 330
 Dumitrache (gardian Târgșor) 222, 283, 378
 Dumitrașcu Grigore 164
 Dumitrescu Florian (Florică) 165, 338-339
 Dumitrescu Spirea (director) 19, 222, 378
 Dumitrescu Ticu Constantin 29, 151, 191
 Dumitrescu-Borșa Ion 93, 104
 Dumitru Lambu 392
 Dumitru Toader 74-75

E

Efrimov 236
 Eftimiu (Eftimie) Gheorghe 281
 Elekes Iuliu 34
 Eminescu Mihai 40, 358
 Emra 239
 Enache George 190
 Engels Friedrich 19-20, 401
 Enoiu Gheorghe 114

F

Farkas 32
 Făt-Frumos Fiul Iepii (gardian) 44

Fântână Constantin 349
 Fehler (Feller, Fellär) Moritz 252
 Felseghi Bianca 77
 Ferdinand (rege) 216
 Ferdinand Ujvari (Uivar) 355
 Fibișan Maria 340
 Ficard Mircea 310, 313
 Ficus Dumitru 14
 Filip Gheorghe 250
 Filip Nicolae 326
 Firulescu Constantin (Aurică) 281
 Flonta 33
 Florea Paul (preot) 323-324
 Florescu 199
 Franco 374
 Frențiu 366
 Fucidjiu Valer 110, 119, 123
 Fuică (mama Eugeniei Fuică) 182
 Fuică Eugenia 181
 Fulga Ion 279
 Fülöp Martin 356
 Fürtös Robert 45, 111, 218, 281, 295, 331

G

Gafencu Valeriu 192
 Gajdo Tiberiu 330
 Ganea Ioan 363
 Gașpar Mihai 219
 Gavrița Petre 249
 Gavrilă Ogoranu Ion 96, 111, 195, 197-199, 314, 325
 Găienaru (Găinaru) Ilie 301-302
 Găitan Gheorghe 378
 Gândacu Ion I. (Nelu) 274, 279, 284, 286-288
 Geamănu Ion 221
 Genkel P.A. 196
 Georgescu Alexandru (gardian, ulterior deținut) 44, 339
 Georgescu I.V. 180
 Georgescu Teohari 23, 25, 28, 41, 191, 254
 Geu Mugur 315
 Ghelmeci Ștefan 163
 Gheorghe Andreica (fost deținut politic, autor de memorialistică) 187, 300, 388
 Gheorghe Gheorghe I. 127
 Gheorghică (țăran) 216
 Gheorghiu Alexandru 202

Gheorghiu Constantin V. (comandant) 26
 Gheorghiu Dimitrie 339
 Gheorghiu Gheorghe Constantin (președinte de tribunal, căpităn) 220
 Gheorghiu-Dej Gheorghe 46, 147, 294, 331, 374
 Gherasim Ion (Nelu) 165
 Gherman Coriolan („Cori” Ioan) 379-380
 Gherman Ștefan 316, 328
 Ghețu Adrian 109-110, 123
 Ghiauru Vasile 255
 Ghica Alexandru A. 354
 Ghițulescu Ion 83
 Ghiuriță Enea 354, 360
 Gicu (maior de jandarmi) 254
 Gigoi Franț Alecu 398-399
 Gigurtu Ion 77, 254
 Giurgiu Petru 343
 Goffman 96-97
 Gogan Vasile 325-326
 Goiciu Petrache 147, 176, 205, 207, 382, 387
 Goldenberg Narduser 249-250
 Golea Ioan 144
 Goma Paul 180, 254, 322, 401, 404
 Gorbatei Gheorghe 165
 Gorbaciov 59
 Govoruhina V.B. 196
 Grănescu Ion 80
 Grigorescu Nicolae 195
 Grof Ilie 326-327
 Grovu Ion 111
 Groza Dumitru (Nichie) 249, 272-273
 Groza Petru 249
 Gruber Friederich (Frideric) 309
 Guja Veniamin 196
 Gulea Gheorghe 392
 Gulea Stere 392
 Gutman 16
 Gyr Radu 187, 315
 Gyurcsani Erwin 320

H

Hachenselner (Hakensen) Gheorghe 390
 Hagea Ovidiu 363
 Haia Lipschitz 303
 Haimovici 146
 Haralambie 149

Hasdeu Bogdan Petriceicu
(Tadeu Hasdeu) 161
Henteș Nicolae 203
Hențiu Ana Maria 133
Hențiu Eugenia (Trandabur) 132
Hitler Adolf 130, 374
Hlibiciuc Anatolie 196
Hoinic Dragoș 153
Homăna Horia Sabin 109-110
Horescu Nicolae 334
Hossu Iuliu 80
Hotiu 54
Hristu Nicolae 88, 93, 153,
159, 178
Hrușciuv 401
Hubert 209
Hudescu Carol (Carol/Karl
Segal) 217, 232
Hulubei Horia 186

I

Iagăru Marin 176-177
Ianăși Elisabeta 289
Ianăși (Ianoși) Nicolae 282,
289, 291, 302-303, 310
Iancu Gheorghe (Gheorghe I.
Gheorghe) 127
Ianoșel Nicolae 310
Ianovici 219-220
Ignătescu Gheorghe 246
Ignătescu Ioan 246
Iliescu Ion 211, 373-374
Iluna Florea 343
Ioanid Alexandru Virgil (Gili)
181
Ionel Oana 73-74
Ionescu Gheorghe 299, 334
Ionescu Nae 178
Ionescu Zicu 159, 162-163
Ioniță (deținut decedat) 207
Ioniță Nicu 165-166, 168-170
Ionițoiu Cicerone 16, 32, 91,
145, 149-150, 159, 162-163,
165-167, 177-178, 180-181,
188, 201, 203, 216, 221, 224,
235, 245, 254, 267, 269, 273,
277-278, 281, 295, 299, 318,
321-322, 334-337, 341, 349,
354, 366, 388, 394, 398, 400
Iorga Nicolae 215
Iorgulescu Constantin 387
Iorgulescu Gheorghe 396
Iorgulescu Grigore 378, 384,
401
Iosif Iosif V. 153

Iosub Mihai 347, 352
Iova Rădoi (tatăl) 311
Iovan Constantin 392
Irimie Ioan 343
Isac Mircea 130
Isăceanu Ioan 234
Ispas Dumitru (Tică) 167
Istrate Constantin 116-119
Istrati Panait 177
Iuga Ilie 36
Iuga Ioan 363
Iuri Gagarin 321
Iutachenko Nikolai 39
Ivașcu Teofil 72, 77, 79, 81

J

Jana 189
Jean Gabin (Jean-Alexis
Moncorgé) 322
Jean Valjean 331
Jela Doina 15-16, 21, 33, 35,
111, 116, 151, 163, 175-176,
197, 205, 218, 220, 233, 235,
237-238, 252, 279, 284, 339,
341-342, 390
Jianu Gheorghe (maior) 267-270
Jianu Marin 23
Jijie Gheorghe 150, 186
Juberian (Juberianu) Constantin
(Costică) 176, 336, 350
Juberian Ștefan 336
Jucan Iosif 59
Juncu Ioan 232

K

Karl Marx 357
Kohn 233
Koller (inginer) 381
Koller Iosif Ștefan 35, 394
Kuhn Bela 239

L

Ladislau Antal 123
Lațcu Vasile 342
Lazăr (securist) 403-405
Lazăr Gheorghe (ofițer politic)
88, 329
Lazăr Ilie 89, 246
Lazăr Iosif Tiberiu 246
Lăzărescu (locotenent) 266
Lăzărescu Dan Amedeo 373
Lefa Aristide 177
Lehel Ludovic Szanto 128
Leluțiu Ioan 199

Lenin 19-20, 309, 370
„Lingură” 177
Lipschitz Haia 303
List Frederick 161
Livinschi Mihai 22-24, 203-205
Luca Cornel, 342-343
Luca Eugen 109, 112, 123
Luca Tiberiu 112, 123
Ludu Sorin 356-357
Lunguleac Ion 353-354
Lupș Ioan 18-19, 222, 379,
389
Lupu Petre (Pressman, Wolf) 374
Luscan Traian (tatăl lui Traian
Romulus Pompiliu Dezideriu
Luscan) 31
Luscan Traian Romulus Pompiliu
Dezideriu 31, 37, 41

M

M. (descendent din familia
Bethlen) 314
Macavei Nicolae 145
Macavei Traian 145
Macavei Viorel 145
Macoveiciuc Vladimir 235, 249
Maga Mihai 145-146
Maier Alexandru 116, 314
Maier Ion 391
Makarenko A.S. 191, 204, 318,
388
Manciu Cornel(iu) 96
Manea Vasile 152, 285, 293,
323, 392
Maniu Iuliu 73-74, 80, 247
Manoliu Mihai (locotenent an-
chetator) 218, 235-263, 239
Manu Gheorghe (George) 186,
339
Marcoci Sergiu 44-45
Mareș 371
Maria Tereza 36, 176, 198, 224
Marici Petre 219
Marin (anchetator) 93
Marin Elisabeta 139
Marin Vasile 93
Marina Ion 176, 330
Marino Adrian 254
Marmorosch 237
Martin Pop (gardian) 206
Martinov 196
Marțian Dan 373
Mateescu Dinu 165
Matei Basarab 385
Mateiaș Ion 293

Mauna Ion (securist) 404-405
 Mazilu Dumitru 373
 Mazilu Nicolae 314
 Mazuru Vladimir 23
 Măcelariu Horia 339
 Măgirescu Eugen 173-174, 206
 Măgirescu Nicolae 206
 Măgureanu Virgil 191
 Mărculescu Radu 166
 Mărdărescu Gheorghe 239
 Mărdărescu Gil 239
 Mărgineanu (Măgirescu) 206
 Mărgineanu Nicolae 339
 Mărgineanu Teodor 120
 Mărtinuş Alexandru 166-169
 Mătrescu Florin 118
 Măzăreanu Mircea 19
 Măzăreanu Petre 19, 379
 Mârza Eugenia 249
 Mârza Vasile 249-250
 Merluşiu Ion 80
 Mesaroş 70
 Mezin Ioan 336
 Michelson 223
 Miciurin Ivan Vladimirovici 196
 Mihadaş Teohar 73
 Mihai Călin 277
 Mihai Viteazu 198, 206
 Mihailovo 166
 Mihalache Ion 80, 169
 Mihalcovici Alexandru 318
 Mihăilescu 148
 Mihăilescu Traian 147
 Mihele Ştefan 14
 Mihuţ (căpitan de Securitate) 279, 281
 Mija Teofil 143-145, 149
 Miloiu (sergent) 266
 Milovici Vasile 287
 Mircea Alexandru 88, 93, 153, 159, 178
 Miron Gheorghe 330, 369
 Mitan Virgil 353-354
 Mocanu Sebastian 104
 Modreanu Gheorghe 221
 Moga 66
 Mogoş Ion 314
 Moise (monah) 165
 Moiş Aurel 342
 Moldovan Vasile (căpitan) 318
 Moraru Laurian (preot) 286
 Moraru Nicuşor 275
 Moromete 16
 Moţa Ion 348
 Müller 44

Muntean Alexandru (Sandu) 165
 Muntean Ioan (Ion) 347, 352
 Munteanu (ambasador) 45
 Munteanu Baci 83
 Munteanu Constantin Gh. („Costică”) 337, 341
 Muraru Andrei 19-20, 43, 81, 134, 147, 222, 245, 248, 297, 319, 380, 391
 Mureşan (gardian) 365
 Mureşan Alin 13, 19-21, 23, 25, 31, 39, 77-78, 86, 94, 152, 158, 160, 165, 167, 171, 173, 175, 203, 205, 307, 314, 324, 336, 343, 348-349, 351, 353-355, 357, 360-362, 365, 379, 386, 388
 Muscă Petru 44
 Mustaţă Gheorghe 130

N

Nadia 322
 Nanu (colonel) 267
 Năstase Rafael 277
 Neacşu Alexandru 23
 Neagoe Ioan 37
 Neagoe Stelian 272
 Neagău Dorel 36
 Nedici Vida Vidoza 341-342
 Negulescu (doamna) 256
 Negulescu Valeriu (Vică) 152-153
 Negulescu Zaharia (comandant) 293
 Nica (gardian) 114
 Nichi Dănilă (gardian la Gherla) 272-273
 Nicolae Vasile (părintele Veniamin) 293
 Nicolschi Alexandru (Boris Grünberg) 21, 191, 248, 386
 Niculescu Constantin 239
 Niculescu Ilie 269
 Nikolaev 266
 Nistorică Constantin 39-47
 Nistorică Jeni 47
 Nistorică Lenuţa 46
 Noguea Aron 152
 Nuţă Constantin 239

O

Oancă Constantin 281
 Olaru (şef-contabil) 369-370
 Olaru Stejărel 176, 393

Olteanu (secretară) 208
 Olteanu Florentin 45, 73, 111, 134, 196, 218, 281, 331
 Olteanu Gavrilă 344
 Oniga Dumitru 232
 Oprea (anchetator) 58
 Oprea (colaborator al Securităţii) 133-134
 Oprea Dumitru 14, 17
 Oprea Gheorghe 343
 Oprea Marius 15, 23, 33, 105
 Opriş Iosif 32, 34
 Oprişan Constantin (Costache) 152-153, 164, 167, 338-339
 Oprişor 278-279

P

Paleologu Alexandru 373
 Paler Octavian 200
 Panait Cerna 316, 327
 Panait Istrati 177, 312
 Panaitescu Mircea 110-111
 Pandurescu Aurel 351, 353
 Pantea (maior) 45
 Papacioc Arsenie (Anghel, preot) 190
 Paraschiv (sergent-major, securist, sanitar) 147-148
 Paraschiv Vasile 404
 Parhon Constantin Ion
 Parizianu Gheorghe (Gioga) 223-224, 351, 355
 Parpală (colonel) 288
 Pastramagiu Aurel 392
 Patriciu Dinu 373
 Patriciu Ştefan 342
 Pauker Ana 25, 166, 191, 196, 207
 Pavel (moş Pavel) 293
 Pavel Gheorghişă 280
 Pavel Soare 280
 Pavlov I. 191
 Pătraşcu Vasile 165
 Pătrăşcanu (Iot) 33
 Pătrăşcanu Lucreţiu 245
 Pătrăşcanu Pafnutie (Nuti) 94-95
 Păun Nicolae A. 393
 Păvăloaie Vasile 337, 342-343
 Pânzaru Vasile 315, 329-330
 Pâslaru Nicolae (preot) 392
 Pelecaş Gavrilă 148
 Penescu Nicolae 295
 Peregodova L.P. 196
 Petraşcu Nicolae 150, 338-339

Petrescu Gheorghe I. (Gică) 400
 Petrescu Mihail 99
 Petrescu Nicolae 363
 Petreuş Ioan 130
 Petric Caius 342, 346
 Petrică Ioan M. 343
 Petrişor Marcel 153, 203, 352
 Petrov (profesor de fizică) 265
 Petrovicescu Constantin 159
 Petrovici Ion 272
 Petruş Constantin 238
 Pica Ioan Victor 201
 Piter (Péter) 391
 Pleşiţă Nicolae 180
 Ploscaru Ioan (părintele
 Ploscaru) 357
 Ploscaru Mitică 130
 Poenaru Emil 352
 Pogani (doctor) 276
 Pola (profesoară de rusă din
 Basarabia) 220
 Pompilian Alexandru C. 218, 234
 Pop Dumitru „Roibu” 79
 Pop Filip 200
 Pop Grigore 185
 Pop Iulia 73
 Pop Valer 254
 Popa (avocat) 206
 Popa Alexandru (Popa Tanu) 20-
 -22, 25, 350, 355-356, 390
 Popa Aurel 153
 Popa Marin D. 278, 285
 Popa Neculai 19
 Popa Ioan T. (Tetea, Tăicuţu) 394
 Popaiov Octavian 129
 Popescu (avocat din Breaza) 239
 Popescu (căpitan politic) 286
 Popescu Aurel 302
 Popescu Ioan (Jenică) 165
 Popescu Nicu (Nicuşor, elev din
 Pomârla) 277, 279, 282, 287
 Popescu Toma 284, 292
 Popescu Virgil 164
 Popescu-Vâlcea Gheorghe 325
 Popovici Constantin 238
 Popovici Iulian (colonel) 295
 Popovici Mihai 161
 Popovici Nicolae 335
 Popovici Paul/Pavel 310
 Popp Alexandru 339
 Postelnicu Tudor 327
 Prack Alfred (Freddy) 114
 Praporgescu Constantin (Bebe)
 178, 254
 Praporgescu David 178, 254

Preda Marin 200
 Predescu (securist) 329
 Predescu Titică 153, 175, 205
 Predescu Victor 268-269
 Preisner Mircea 216, 231
 Pricop (Pricopie) 124
 Prisăcaru Adrian 349
 Pristiniuc („Rafală”) 219
 Prodan Ioan (Ionel) 319
 Profir Vladimir 119
 Procoeanu Dumitru 237, 239
 Pufan Iulian 278-280
 Puşor Ioan 220
 Purcea Constantin 309-310
 Purcărea Nicolae 158, 162, 177,
 179, 187, 410
 Puşcaşu (Puşcaş) Emil G. 45
 Puşkin Aleksandr 40

R

Rada Ilie 16
 Radioiiovici Gheorghe (nea
 Ghiţă) 247
 Radu (deţinut ţigan) 381
 Radu (plutonier-major) 317
 Radula Petru 358
 Raskolnikov 317
 Razim Ioan 390
 Rădoi Andrei 311
 Rădoi Iova (tatăl) 311
 Rădoi Iova (fiul) 309
 Răduleş Otilia 133
 Răitaru Iordan 343
 Regele Mihai 17, 83, 143, 161,
 215-216, 229-230
 Retezaru (Retezan, Retezar) 16
 Reus Gheorghe 170-171
 Richard W. Downer 371
 Rilke R.M. 271
 Rizescu (director de liceu) 208
 Robu Ioji 277-278, 283-285
 Rodas Constantin 175, 355
 Roja Sándor 314
 Roller 131
 Roman (general) 267
 Roman Mircea 342-343
 Roman Ovidiu 91
 Roman Petre 146, 211, 374
 Roman Teodor (Bubi) 341, 344
 Roman Valter (Ernst
 Neuländer) 146, 374
 Rosenberg 16
 Roşca D.D. 152
 Roşcaban Alexandru 209, 362-
 -363, 368-373, 419

Roşet Tudor 299
 Rotmann (Rotman) Kurt 16, 114,
 121-122
 Rus Viorel 74
 Rusan Romulus 142

S

Sadovan Ion (Suciu) 174, 335,
 338
 Sadoveanu Mihail 238
 Saligny Anghel 248
 Sanda Vasile 34-35
 Sandu Grigore 322
 Sanherib 57
 Săbăduş Dionisie 199
 Sănătescu Constantin 202
 Scarlat 322
 Schneider 327
 Schnellbach Martin 342, 357
 Scurtu (gardian) 280
 Scurtu Ioan 249, 255
 Secoşan (Secoşeanu) Vasile 251
 Secoşanu Elena 190
 Serendenciuc (Sredenciuc)
 Nicolae 392
 Shlomovici 32
 Sima Horia 88, 93
 Siminiceanu Dumitru (Mitică)
 330
 (Siminiceanu) Geta 330
 (Siminiceanu) Marina 330
 Simionescu Ion 77, 151
 Soare Pavel 280
 Sobolevski Maximilian
 (Milu) 349
 Sofronie (probabil Mihai) 237
 Solomon 330
 Someşan Gheorghe 57
 Spăţăceanu Ioan 169
 Spiridon Raluca Nicoleta 73-74
 Stahanov Alexei Grigorievici 40
 Stalin I.V. 19, 176, 187, 194-
 -195, 204, 222, 226, 238-239,
 290, 309, 397, 401
 Stamatoiu Virgil 173
 Stan (gardian) 117
 Stănescu (de la Cluj) 269
 Stănescu Bucur 178
 Stănescu Ioan (Simionescu Ion)
 77
 Stănescu Mircea 153, 175, 205
 Stănescu Tudor (preot) 166-167
 Stoian Ion 19-20, 22-23
 Stoica (anchetator) 142

Stoica Octavian 197
 Stoichițescu Lucian 289
 Stolojescu Iancu 127
 Stroia Stanciu 200
 Stupu Nicolae 181
 Suciu (securist) 359
 Suliman Cornel(iu) (Puiu) 322
 Sureanu 240
 Surugiu Mihai 235
 Szabo Zoltan S. 43
 Szegety Reiner 114

Ș

Șerban (anchetator) 398-399
 Șerban Cornel 199-200
 Șerban Gheorghe (preot) 152
 Șiclovan Gheorghe Drăgan 343
 Șofron Mihai 191
 Șogar 243
 Șomotecan 78-79
 Șoroagă Radu Corneliu 110
 Șotel Radu 77
 Șoverth Ștefan 276
 Ștefan Alexandru (Săndel) 223
 Ștefan cel Mare 249
 Ștefan Ion 397-398, 401-403
 Ștefan Nicolae 223
 Ștefănescu (informator) 323
 Ștefănescu Mihail
 Ștefănescu Tică 283
 Șușnea 239

T

Tanoviceanu Gabi 324
 Tanoviceanu Ioan 318
 Tanoviceanu Michi 324
 Tanoviceanu Nicolae (Nichi)
 318, 324-325, 333
 Tarcea Mircea 320
 Tătărăscu Gheorghe 203
 Tăuneanu 301
 Tâmpa Ion 390
 Tcaciuc (ofițer) 84
 Teodorescu (director) 138
 Teodorescu Eugen 339
 Teodoriu Constantin 215, 220-
 -221, 223, 228-231, 236
 Teodorov Teodor 41
 Timaru Mihai 175
 Timireazev Kliment Arkadievič
 196

Tismănar 335
 Tismăneanu Vladimir 142
 Tito Iosif Broz 45-46, 98, 253,
 289, 319, 341
 Todea Alexandru (cardinal) 366
 Todoran (gardian) 116
 Toldișan Vasile 351, 354
 Toma Elekes 16, 91
 Toma Ghițulescu Stelian 399
 Tomuța Octavian 357, 360
 Tonceanu (preot catolic) 200
 Tonea Ioan 86, 92, 410
 Tonegaru Constant 73
 Traian (fiu de iehovist) 38
 Trandabur Nuța 132
 Trandabur Nicolae 137, 139
 Trifa Florian 27-28
 Trifan (elev) 196
 Trifan Traian 192
 Trișcău Victor Gh. 343
 Tudor (ofițer) 80
 Tudose Petru (Petricu) 221
 Turcu Constantin 205

Ț

Țanțu (căpitan) 275
 Țărău Virgiliu 45, 111, 218, 281,
 295, 331
 Țiriac Ion 110
 Țopa Petre 202-203
 Țurcanu Eugen 19-21, 23, 25,
 152-153, 164, 166-167, 169,
 172-173, 175, 203-206, 272,
 282, 338, 343-346, 349-350,
 353-356
 Țușea Petre 156

U

Udroiu Constantin (Telu) 187
 Ungureanu Alexandru 130
 Urdea Gheorghe 194-195, 204,
 206, 211, 410
 Urdea Ovidiu 197
 Ursu Cornel 363
 Ursu Gheorghe 150
 Ursu Romul 199
 Urzică (învățător) 133
 Urzică Traian 198
 Urziceanu (ministru de Justiție)
 325

V

Vaida-Voievod Alexandru 255
 Valery 271
 Vasile Manea 152, 285, 293,
 323, 392
 Vasile Radu 241, 250, 410
 Vasile Ștefan 368
 Vasiliu 237
 Vașadi 33
 Vălan Gheorghe 343
 Vălcov 276
 Verca Filon 334-335, 341
 Verdeț Ilie 374
 Veronica (monahia) 272,
 Veselovschi Iosiv 44
 Viorel Macavei 145
 Virțiu Ioan 343
 Vizitiu 208
 Vlad Iulian 327
 Vlad Nicolae 109-111, 113
 Vlasov 55
 Vlădescu Ovidiu Al. 272
 Voicu (Ion) 163
 Voicu-Arnăuțoiu Ioana-Raluca
 163
 Voin Ion 336
 Volcinschi Raul 209, 362-364
 Vrabie Vasile 258
 Vulcănescu (normator-șef) 287
 Vulcănescu Mircea 186

W

Weiss Ludovic 33
 Weiss Vintilă 23, 25
 Wirt Gheorghe 367

Z

Zaharia Gheorghe 280, 282
 Zaharia Negulescu 19
 Zamfirescu Profira 278
 Zamvel 238
 Zane Gheorghe 244
 „Zboară-cai” 177
 Zdrenghia Mircea 54
 Zeller (Czeller) Ludovic 15-16,
 19
 Zota 46
 Zubrinschi Pavel/Paul 78
 Zugravu Cezar 356

Index de locuri

A

Ada-Kaleh 130
 Agigea 172
 Agighiol 353
 Agnita 144
 Aiud 14, 19-21, 23, 25, 31-32, 34-35, 39, 42-45, 51, 57, 60-68, 77-78, 86, 91, 94, 95-97, 99, 101-102, 104, 110, 114, 120, 127, 134, 139, 143, 146-147, 149-151, 156, 158-159, 164-167, 170, 173-175, 178, 181, 183-188, 190, 192, 199-203, 206, 210, 223-224, 232-235, 241, 245, 247, 253, 263, 267-269, 272-274, 278, 280-282, 285-286, 289, 293, 295, 299, 307, 309, 315, 317-323, 325, 329-331, 334-337, 341-342, 347-350, 352-353, 355-357, 362, 364, 377, 379-380, 382, 384, 386-388, 390-394, 396
 Alba Iulia 14, 31, 152, 158, 160, 165, 173, 190, 193, 309-310, 328
 Alcatraz 64
 Arad 15, 32, 34, 45, 144, 148, 178, 251, 318, 342-343, 350, 356, 388
 Arcani 173
 Auschwitz 31, 76, 80, 119, 148
 Avrig 236, 238

B

Babadag 386-387, 395, 397, 401, 403
 Bacău 18-19, 25, 148, 173, 175, 206, 210, 218, 220, 224, 232, 234, 330

Bacul 4-Grind 109, 115
 Baia 401
 Baia de Criș 13-14
 Baia Sprie 17, 39, 42-45, 104, 127, 165, 173, 181, 185, 201, 224, 232, 269, 299, 315, 317, 321-322, 324-325, 330-331, 335, 337, 354, 391-394
 Balaci 339, 400
 Bilca 392
 Balota 280
 Balta 295
 Balta Brăilei 117, 130, 165, 297, 299, 364-366
 Bardau 44
 Bărlad 165, 182, 218, 320
 Basarabia 20, 119, 148, 180-181, 196, 203, 216, 220, 244, 249, 310, 354
 Bazargic 368
 Bărgău 90
 Băile Herculane 308
 Bălcescu 401, 403
 Băneasa 277, 373
 Băneasa Andronache 276
 Bărgan 29, 97, 99, 127, 159, 178, 233, 253-255, 295, 320-322, 343
 Becicherecu Mic 342
 Beiuș 31-33, 36-38, 69, 277
 Berbești 335
 Bering (strâmtoare) 264
 Berlin 144, 266
 Berna 176, 393
 Beștepe 390
 Bihor 13-14, 16-17, 32, 36, 43, 48, 91, 145, 350
 Bistret 39
 Bistrița 51, 78, 84, 86, 88, 90
 Bistrița Bărgăului 55
 Bistrița-Năsăud 51, 53-54, 57, 72-74, 77-78, 86, 89-90

Bocșa 362
 Bogata 165
 Boghești 181
 Boian 310
 Borcea 253
 Borceag 196
 Bordenșani 323
 Borisovca 119
 Borlova 311, 358
 Borșa 36
 Borzești 31-32, 34, 286, 309
 Boteni (jud. Argeș) 156
 Botoșani 14, 46, 174, 178, 205, 216, 221, 223, 229, 234-235, 299, 310, 318, 330, 349, 352
 Boțești 269
 Brad 13, 15, 72, 82-83, 290, 316
 Bradu 199
 Bran 118
 Brașov, (Stalin) 62, 88, 109, 111-116, 118, 121, 123, 126, 128-130, 132-137, 139, 142-143, 158-162, 165, 167, 169, 173-174, 176-177, 187, 189-191, 194, 198-199, 201, 204, 208-209, 236-237, 240, 245-246, 266, 326, 330, 349
 Bratei 143
 Brădișor (jud. Caraș-Severin) 36-37
 Brăila 98-99, 165-166, 178, 309, 384, 387, 395
 Brăniștari 276
 Breaza 239
 Buchenwald 31, 104, 146, 152, 178, 335
 Bucium (jud. Iași) 22
 București 15-16, 23, 25, 28, 33, 40, 44-46, 58, 67, 69, 71, 83, 88, 90-94, 97, 110-112,

114, 125, 128, 139, 143, 145,
147, 150-151, 162-163, 165-
167, 175, 177-178, 180, 183,
186-188, 202, 204-205, 215,
218, 221, 226, 234, 237, 239,
242, 244-245, 247-248, 252,
257-258, 266-267, 272, 275-
277, 281, 287, 302-303, 314,
318, 320, 324, 327, 332, 335,
337-339, 354, 359, 365, 367-
374, 385-386, 401, 403
Budapesta 110, 239, 246
Bug 266
Bumbăcari 353
Bumbești 307
Burdujeni 221, 315
Burdușeni 179
Buzău 47, 149, 293, 393

C

Cacuciu Vechi 145
Câmpulung Muscel 390
Canal (Canalul Dunăre-Marea
Neagră) 19-20, 42, 56, 75-
77, 79-81, 95, 100, 134, 139,
143, 147-149, 151, 153-154,
172-173, 183, 210, 230, 241,
248, 312, 317, 323, 336, 349,
355, 368, 379-381
Cantano 366
Capul Midia 80, 147, 151, 166,
280, 307, 313, 322, 351, 382-
383
Caracal 158, 160-161, 178
Caransebeș 42, 127, 174, 178,
181, 267, 310, 312, 317, 322,
325-326, 334-337, 341, 358
Caraș-Severin 36, 96, 127, 174,
247, 299, 309-311, 334-337,
341, 343, 347, 358-359, 360
Carasu 43
Carei 379
Cârja 177
Carmen Sylva 242
Cârpa 317
Cârțișoara 209
Cașva 120
Cavnic 17, 31, 42, 44, 120, 152,
201, 224, 269, 315, 377, 381,
393
Călan 128-129, 343
Căldărușani 366
Călinești-Oaș 203
Călmățui 269

Călugăreni 330
Căpicioasa 185
Cernaia 286
Cernavodă 76, 172, 192, 248,
343
Cernăuți 109, 111, 132, 139, 165,
307, 402
Cernobil 70
Cheș 32
Chicago 247
Chilia 125, 318
Chilia Nouă 184
Chilia Veche 377
Chișinău 21, 78, 249, 325
Ciclova 341
Ciclova Montană 347
Cisnădie 114
Cișmaș 45
Ciucea 42
Ciuchici 334-335
Ciufud (azi Izvoarele) 169
Clopodia 309
Cluj (Cluj-Napoca) 14, 23, 35,
41-42, 45-46, 51, 53-60, 72-
74, 77, 82-83, 86, 88-90,
109, 119, 123, 134, 143-146,
152-153, 165, 188, 191, 201-
203, 205, 209, 240, 263, 269,
320, 336-337, 341, 347-348,
351, 354-355, 362, 366, 369,
379, 383, 393
Cluj-tribunal 39
Coasta Galeș (Galeș, Galeșu) 76
Cobadin 401
Codlea 104, 109-112, 114-115,
128, 158, 165, 167, 176-177,
180, 188, 192, 199, 323, 356
Codru' Fetea 144
Comrat 244
Constanța 55, 78, 86, 94, 99-
101, 127-128, 147-148, 152,
167, 187-188, 234, 269, 280,
286, 377-378, 380, 382, 384,
387-388, 390, 392-393, 395-
396, 401-402
Copăceni 325
Copălău 330
Corbii de Jos 152
Corbii Mari 99
Cordun 330
Cornea 174
Costuleni 250
Coșna 322
Cotul Donului 166, 243

Covasna 132-133, 137-141
Cozia 190
Craiova 158, 163-164, 173, 230,
234, 263, 274-275, 278, 280-
282, 284, 286-287, 289, 292-
296, 301, 308, 331, 388, 399-
400
Crimeea 202
Cugir 272
Culcea 351
Culmea 45, 89, 158, 166, 171,
173-175, 177-178, 180-181,
183, 193, 201, 206, 241, 318,
334, 357, 377, 387
Cuptoare 127
Curtea de Argeș 163, 236-237,
276

D

Dachau 31
Daia 357
Dâmbovița 45, 99, 166
Dealul Fetei 83
Debrețin 237
Dedulești 178
Dej 46, 55, 116, 127, 307, 320,
354, 357, 388, 393
Delta Dunării 119-120, 122, 124-
126, 129-130, 181, 298, 364,
366
Deta 368-369
Deva 13, 15, 127, 320, 354,
363
Devesel (jud. Mehedinți) 39
Doclin 343
Doftana 243
Dolhasca 337
Domașnea (jud. 336, 341, 344
Domnești (jud. Argeș) 163
Donbas 266
Dorna Candreni 321-322
Dorobanțu 401
Dorohoi 216-217, 223-225, 229-
236, 349
Dragomirești 229
Drăgănești 355
Drăgășani 396
Drăgești 14
Drăgușeni 352
Drobeta Turnu Severin 132, 274,
276-279, 281-282, 285, 289,
308, 310
Dubova 331
Dumbrăveni 2, 178, 181

Dunăre 98, 124, 253-254, 289,
291, 297, 387

E

Erbiceni 77
Everest 324
Ezeriş 336

F

Fântâna Albă 313
Făcăeni 179, 323
Făgăraş 45, 89, 93, 111, 129,
145, 194-201, 204, 208-209,
233-234, 241, 245-248, 250,
253, 314, 330, 335, 341, 387
Făgăraş Central (închisoare) 246
Făgăraş Raional (închisoare) 246
Feldru 54, 56
Felmer 165
Feteşti 97, 99, 178-179, 255-
256, 323
Flămânzi 201, 330
Florenţa 372
Floreşti 210
Focşani 165-166
Fortul 13 66, 93
Frumuşelu 35
Frumuşita 383

G

Galata 165, 330
Galaţi 14, 18-19, 89, 109, 111,
114, 127-128, 145, 147, 158,
164-165, 173, 175, 184, 206,
218, 251, 263, 269, 272, 278,
289, 296-297, 299, 318, 320,
322, 334-335, 353, 383-384,
386-387, 392
Galaţi' de Făgăraş 204
Galeşu 149, 187, 336, 359
Geneva 374
Ghencea 241, 244, 266-267
Gherla, Gherlei 13-14, 17, 19-
26, 29, 32, 44, 56, 77, 79,
93, 109-112, 114-120, 123,
126-127, 129, 143, 146-147,
151-153, 158, 164-167, 170-
171, 173-175, 177, 179-180,
183, 186, 188, 191-192, 194,
199, 201, 203-210, 221, 224,
232, 234, 246, 263, 269, 280,
295, 299-300, 307, 309-310,

314-315, 318, 320-325, 333-
338, 341-342, 347-357, 362-
368, 377, 381-382, 384, 388-
392, 396

Giarmata 316, 326
Giurgeni (Luciu-Giurgeni) 109-
112, 120, 123, 301, 365-366
Giurgiu 99, 276, 303, 343
Glăvile 188
Glimboca 337
Gorj 164, 173, 185, 263, 280,
292, 331
Gornadjunia 223
Gorneşti 175
Govora 283-285, 287, 295
Gramaticova 392
Grămeşti 235
Grid 194
Grihala 278
Grind 109, 115, 119, 121, 125,
127-129, 158, 183-184, 201,
289, 298-299, 307, 320-321,
324-326
Gura Barza 83, 290

H

Haţeg 36
Hărmaneşti 225
Helsinki 67
Herman 137
Himalaya 324
Hinova 279
Holod 32
Horia 392
Hotiu 54
Huedin 35
Hunedoara 13, 320, 354, 356
Husasău de Criş 14
Huşi 241-242

I

Iaşi 20, 22, 42, 44, 46, 54, 76-
77, 109-110, 112, 114, 120,
128, 130, 132-133, 137, 144,
148, 165-166, 173, 181-182,
211, 215, 218, 220, 224, 226-
227, 229, 235-237, 240-241,
243-244, 249-251, 254, 257-
258, 269, 281, 302, 318, 349,
352-354, 368, 393-394
Ieud 79
Ileni 204
Insula Mare a Brăilei 364

Irkuşk 180
Isverna 281

Î

Întorsura Buzăului 137, 140

J

Jadani 351
Jidoştiţa 300
Jijia 235
Jilava 14, 16, 19-20, 23, 25,
31, 34, 39, 42-45, 47, 51,
64-68, 77-78, 86, 89, 93-96,
99, 109, 114, 120, 123, 126-
128, 143-144, 146-147, 149-
150, 152-153, 156, 158, 162-
167, 170, 173-175, 177-178,
180-181, 184, 187-188, 190,
194, 199-205, 210, 223, 231,
235, 241, 245, 247, 254, 263,
267-269, 271-273, 278, 281,
285-286, 293, 295, 300, 307,
309-311, 313, 315, 318, 320,
322-323, 325, 327, 329-331,
335-337, 340-342, 349-350,
352, 354-357, 365-366, 379,
384-388, 390, 392-393, 396

K

Karaganda 265
Kazan 265
Kiev 265-266
Kogălniceanu 401
Krasnoirsark 180

L

Lăteni 177
Lăteşti 127, 158-159, 173, 177-
183, 199, 201, 241, 245, 253-
257, 307, 320-324, 326, 331,
337
Leningrad 370
Lipcani 196
Lisa 199
Livezeni 307
Londra 267
Lubianka 159
Luciu-Giurgeni 164, 251, 384,
395
Lugoj 239, 247, 267, 325, 340,
357
Lunca 313

M

Mahmudia 384, 387, 395-396
 MAI (Ministerul de Interne) 21,
 23, 41, 44, 77, 86, 89, 93,
 134, 156, 165, 205, 268-269,
 272, 277, 318, 320, 327, 335-
 -336, 338, 342, 356, 385-386
 Malmaison 51, 58, 150, 159,
 162, 165, 167, 181
 Maramureș 79, 89, 145, 186,
 188, 191, 205, 318, 351
 Marila (jud. Caraș-Severin) 36,
 38
 Mazurieni (Lacurile) 265
 Mârșă 236
 Mâtnicul Mare 336
 Măcin 395
 Măgina 146
 Mărgineni 241, 340
 Medgidia 401
 Mediaș 144, 154-155, 396
 Mehadia 96
 Mehedinți 39, 46, 263, 274, 277-
 -282, 284, 286, 289, 291-292,
 294-295, 300, 309, 311
 Micalaca 318
 Miercurea Ciuc 181, 259
 Mihăileni 234
 Mihailovo 166
 Mihălășeni 174, 205
 Mintiu 78
 Mintiu Gherlii 117, 134
 Mislea 20, 139, 159, 178, 181,
 224, 234, 310, 342
 Misleanu 190
 Moeciu 118
 Moinești 223
 Moldova Nouă 330
 Moscova 180, 196, 265, 319
 Movila Găldăului 233
 Movila Ruptă 310
 Mozăceni 163
 Muntele Bancu 322
 Munții Aninei 341
 Munții Banatului 282, 311, 342
 Munții Dognecei 341
 Munții Făgăraș 134, 162-163,
 197, 199, 281, 325, 363
 Munții Frunții 162
 Munții Isverna 281
 Munții Neamțului 18, 222
 Munții Vrancei 133, 218

Mureș 16, 24, 120, 175, 200,
 260

Musariu 83

N

Nazarcea 76
 Năsăud 77, 82, 86, 91
 Neamț 110, 232, 323, 330
 Negoiu (munte) 236
 Negostina 392
 Nepos 75
 New York 370, 372
 Nicolae Bălcescu 401, 403
 Nikolaev 266
 Nipru 266
 Nistru 14, 185, 266, 307, 309-
 -310, 318-319, 322, 335, 390,
 392, 394
 Nojorid 27
 Noua Suliță 266
 Noul Săsesc 144
 Nucet 325
 Nucșoara 163

O

Oarba de Mureș 24
 Oaș 128
 Ocele Mari 42, 119, 151, 156,
 162, 175, 188, 199, 205, 241,
 254, 283-284, 341-342
 Ocnîța 283-285
 Odessa, Odessei 177, 266-267,
 295
 Odești 318
 Olteț 199
 Onești 31, 34, 99, 246, 286, 309
 Onești-baraj 34
 Opișor 278-279
 Oradea 13-17, 24, 26-28, 31-
 -34, 36, 39-40, 42-46, 51,
 59-60, 63, 86, 90-93, 120,
 143, 153, 165, 178, 234, 254,
 274, 280-281, 293, 311, 336,
 342, 352, 374
 Oranki 166
 Oravița 35-37, 335, 341
 Orșova 274-275, 286, 336
 Ostrov 111, 123, 164, 224, 251,
 278, 280, 285, 293, 335, 365-
 -366
 Otetelișu (azi Bălcești) 176
 Oțelul Roșu 336
 Ovidiu 183

P

Padina (jud. Bistrița) 73
 Pângești 232
 Paris 16, 23, 173, 251, 374
 Parva 74
 Pașcani 166, 216, 234, 238, 282
 Pavlov 191
 Pădurea Babadagului 386-387
 Pădurea Verde 290, 334, 337
 Pădureni 314
 Păltiniș 221
 Pătule 277
 Păuliș (jud. Hunedoara) 36
 Peninsula (Valea Neagră; Pe-
 ninsula-Valea Neagră) 14, 17,
 34, 39, 76-79, 81, 147, 149,
 158, 165-166, 169, 173-174,
 185, 201, 223, 246, 280, 330,
 336-337, 341-343, 349, 354-
 -356, 365, 377, 379-380
 Periprava 45, 89, 91, 109-112,
 114, 119-120, 123, 127-129,
 164-166, 171, 173-175, 177-
 -178, 180-181, 183, 193, 201,
 241, 263, 267, 289, 297, 299-
 -302, 307, 318, 320, 325, 334,
 356-357, 362, 364, 366, 368,
 384, 387-388, 392-393, 395
 Pesac 342
 Petra 309
 Petroșnița 335
 Piatra Albă 299
 Piatra Neamț 218, 220, 232, 283
 Piciorul de Munte 45
 Pipera 277
 Pișcu 322
 Pitești 20-21, 23, 25, 34, 44,
 77, 91, 94-95, 118-120, 122,
 142-143, 149, 151-152, 158-
 -160, 162-167, 169-177, 181,
 183, 188, 190-192, 199, 203,
 205, 224, 234, 245, 269, 274,
 279, 282, 310, 314, 318, 334,
 336-337, 339-344, 346-355,
 357, 379, 388-390, 392, 397-
 -400
 Ploiești 19, 111, 165-166, 174,
 222, 225, 234, 263, 268-269,
 277, 282, 322, 337, 355, 388,
 393
 Plopi 289
 Poarta Albă 14, 34, 42, 45, 76-
 -77, 80, 139, 143, 147, 149,

158, 165, 169, 173-174, 187,
200-201, 221, 223, 232, 280,
310-311, 315, 336-337, 341,
349, 354-355, 365, 387-388
Podul Roș 227
Poduri (jud. Bacău) 18
Poiana 349
Poiana Ilvei 73-74
Poiana Teiului 323
Polovragi 293, 295
Pomârla 221, 277
Popa Șapcă (penitenciar) 37
Popești Leordeni (Leordeni) 178
Praga 55, 403
Prahova 111, 178, 222, 285, 355,
403
Prašila (Basarabia) 20
Predeal 128
Prundul Bârgăului 86, 89, 90,
120
Prut 250-251, 266

R

Rahova 139, 167, 241, 245
Râmnicu Sărat 89, 146, 263,
269-272
Râmnicu Vâlcea 34, 283, 293
Râpa Robilor 167
Răchita 342
Răchitoasa 34, 86, 97, 120, 390
Rădăuși 170, 219, 246, 255, 310
Rebra 72, 74
Rebrișoara 74
Recea 400
Reșița 96, 312, 337, 340, 362
Rodna Veche (azi Rodna) 77
Rogova 279
Roman 110, 232, 235, 245, 392
Ropcea 354
Roșiorii de Vede 178, 403
Rudărea 247

S

Salcia 109-112, 119, 120, 123,
127, 129, 237, 263, 278, 300-
301, 309, 311, 321, 362, 366,
368, 395, 398
Saligny (colonie) 234, 241, 248
Salonic 188
Salva-Vișeu 207, 307
Sâmbăta (Sâmbăta de Sus) 111,
129, 196

Sângeorz Băi 53
Sânmartinu Sărbesc 341
Sânpătru 137
Sântandrei (jud. Bihor) 13, 17
Sascut 19
Satu Mare 33, 43-45, 120, 203,
232, 235, 318, 379
Satu Nou 100
Săcelu 164
Sălaj 127, 318, 355
Sărărie 242
Sărmaș 44
Scăpău 278
Schei 158, 176, 178
Scorțeni 173, 206
Sebeș 34
Seghedin 237, 320
Seini 128
Seitin 343
Seliștea 307, 310
Sena 251
Sfântu Gheorghe 123, 137, 139,
141, 160
Siberia 56, 139, 180, 264-265
Sibiu 21, 31, 38, 83-84, 114,
129, 132, 134, 136, 139, 142-
145, 154, 159, 185, 194, 199-
201, 204, 208-210, 236, 298,
325, 349, 357, 403
Sic 205
Sighetu Marmăției, Sighet 15-
16, 38, 89, 96, 142, 162,
191, 266, 269, 295, 313-314,
327, 357, 366
Sighișoara 144
Siliștea 280
Silivaș (jud. Cluj) 45
Siret 234, 384
Sivița 165
Slatina 190, 205, 307, 312
Slava Rusă 401
Slătioara 307
Slobozia 160, 355
Smârdan 279
Snagov 28
Soca (jud. Timiș) 34
Socodor (jud. Arad) 34
Somova 381
Sorocea 203
Stalingrad 266
Statina Nera 335
Stoenești (jud. Brăila) 119, 362,
364, 366, 384

Strâmba 289, 299, 366, 384,
395
Strasbourg 325
Suceava 19-20, 23, 88, 113, 124,
151, 165-166, 170, 203, 206,
215, 217-219, 221, 223-224,
229, 231-235, 240-241, 250-
252, 272, 328, 308, 310, 315,
321-322, 329-330, 335, 337,
349, 352-354, 392
Sulina 184
Surdulești 397
Suru (munte) 236

Ș

Șendriceni 234
Șercaia 194, 200
Șieu 57
Șimian 263
Șoldănești 181
Șuici 162-164

T

Tambov 196
Târgoviște 166, 229-230
Târgșor 13-14, 17-20, 32, 143,
178, 201, 215, 221-222, 229,
231, 234, 240, 274, 282-283,
342, 355, 377-379, 382-384,
388-390, 392
Târgu Lăpuș 205
Târgu Mureș 44, 123, 201, 203,
210, 243-244, 259-260, 314-
315
Târgu Ocna 91, 94, 148-149,
151-152, 165, 177, 181, 204,
206, 318, 330, 350, 353, 387
Târgu Secuiesc 133
Târnave 46
Tămădău 89
Tășnad 355
Techirghiol 190
Tecuci 218, 246
Teișani 285
Teiuș 394
Teleorman 25, 178, 339, 352,
398, 401
Tencănuș 293
Teregova 299, 334-336, 340-341,
358-359
Tighina 110
Tiha Bârgăului 86

Timiș 8, 34, 304-362

Timișoara 31, 34, 37-39, 45,
114, 120, 128-129, 152-153,
165, 174, 198, 206, 216, 227,
239-240, 251, 274-275, 277-
-278, 282, 287-288, 290-293,
307-312, 314-316, 318, 320,
323-324, 326-327, 329-331,
334-342, 352, 354, 356-358,
362-364, 368, 370, 373

Tinca 31

Tismana 293

Traian 274, 279

Transcarpatia 307

Tudor Vladimirescu 272

Tulcea 8, 126, 321, 353, 375-
-397

Tulgheș 123, 202

Tuluțești 128

Tunari 277

Turcenii de Jos 263

Turcheș 139

Turcinești 331

Turda 24, 83

Turnu Ruieni, Ruieni 309-312

Turnu Severin 132, 274, 276-
-277, 279, 281-282, 285, 289,
308, 310

T

Țigănești (jud. Bihor) 38

U

Uhta 180

Unip 309

Urali 265

Uranus 113-114, 150, 167, 239,
268

V

Vad 200

Vadu Roșca 218

Vaideni (jud. Mureș) 16, 185

Vâlcea 34, 176, 188, 237, 283-
-384, 325, 335

Valea Neagră 42, 45, 147, 187,
200, 221, 232, 237, 246, 278,
286, 355

Valea Nistrului (Nistru) 31, 35,
44, 299, 316, 319, 384, 391-
-394

Valea Prahovei 344

Valea Topologului 63, 162

Valea Ursului (Tâmna) 311

Vama 349

Vânju Mare 46, 274

Vârciorova 289-290

Varșovia 177

Vasile Roaită (jud. Bacău) 19

Vaslui 175, 177, 218, 232, 239,
241

Vășcău 32, 350

Vatican 366

Vatici 180

Vătra Dornei 308

Vătra Nouă 78

Văcărești 109, 127, 147, 150,
158-159, 162, 165, 186-187,
199, 203, 221, 229, 233, 235,
241, 245, 263, 269, 272, 274,
282, 307, 310, 315-316, 320-
-321, 325, 329-331, 335-337,
342, 349, 355, 357, 365, 377-
-379, 388

Văgiulești 280

Velența (Oradea) 27, 87

Verhoiansk 53, 180, 264

Viena 71, 113, 169, 177, 254,
316

Viișoara (jud. Teleorman) 25

Vișeu 207, 307

Vladimirești 322

Voievozi 91

Voinești 266

Vorkuta 166, 180

Vulcan 31, 37

Vultureni 111, 175

Z

Zagna 166

Zamvel 238

Zărnești 109, 112

Zătreni 237

Zegujani 291

Al treilea volum al *Experiențelor carcerale* continuă să schițeze imaginea sistemului penitenciar comunist din România prin 23 de interviuri realizate în județele Bihor, Bistrița, Brașov, Iași, Mehedinți, Timiș și Tulcea. Interviurile se axează prioritar pe viața în detenție, însă majoritatea relatărilor foștilor deținuți politici se referă și la experiențele pe care le-au trăit după eliberare. Căci, pentru mulți dintre ei, ieșirea din pușcărie și reinserția socioprofesională – întreruptă nu rareori de noi arestări – au însemnat un dureros proces de transferare „dintr-o închisoare mai mică într-o închisoare mai mare, reprezentată de România comunistă”.

Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România

EDITURA POLIROM

www.polirom.ro